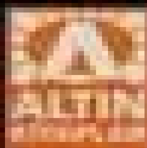
DAVID GIBBINS

"Dan Brown ile Indiana Jones birleşirse karşınıza ne çıkar?
Yanıt: David Gibbins." *Mirror*

SON AHİT

DAVID

GIBBINS

SON

AHİT

Teşekkür

LBA'daki temsilcim Luigi Bonomi ve yayıncılarım Headline'den Harriet Evans ile Bantam Dell'den Caitlin Alexander'a kucak dolusu teşekkürler. Tessa Balshaw Jones, Gaia Banks, Alexandra Barlow, Alison Bonomi, Chen Huijin Cheryl, Raewyn Davies, Darragh Deering, Sam Edenborough, Mary Esdaile, Emily Furniss, George Gamble, Siân Gibson, Janet Harron, Jenny Karat, Celine Kelly, Nicki Kennedy, Cölleen Lawrie, Stacey Levitt, Kim McArthur, Tony McGrath, Taryn Manias, Pe ter Newsom, Amanda Preston, Jenny Robson, Barry Rudd, John Rush, Emma Rusher, Jane Selley, Molly Stirling, Katherine West ve Leah Woodburn'e de teşekkürler. Web sayfamı düzenleyen kardeşim Alan'a, yazdıklarımı okuyup verdiği önerileri için annem Ann'e ve ilhamlar verdikleri için Angie ile Molly'ye de çok teşekkür ederim. Sicilya'dakİ gemi batıklarında benimle birlikte çalışan Bristol ve Cambridge üniversitelerindeki pek çok arkadaşıma ve bu projelerin yanı sıra, bu romanın dayandığı diğer araştırmalara destek olan Roma'daki Britanya Arkeoloji Okulu, Kudüs'teki Filistin Araştırma Vakfı ile Winston Churchill Vakfı da dahil çeşitli kurumlara da teşekkürler. Bana Pompei ile Herculaneum dünyasını ve Genç Pliny'nin mektuplarını tanıtan Kanada'daki Latince öğretmenim Anna Pond'a da teşekkürler. Ve son olarak, Robert Graves'in yazıları, Claudius'un yaşamı ile Yaşlı Pliny'nin hikâyelerine duyduğu tutkuyu bana da bulaştırdığı ve Roma kalıntıları üzerine birlikte yaptığımız araştırmalar için babam Norman'a teşekkür ediyorum. Eguidem beatos puto, quibus deorum munere datum est autfacere scribenda aut scribere legenda, beatissimos vero auibus utrumquen

Eğer yazmaya değecek bir şeyler yapmadıysan, hiç olmazsa okunmaya değer bir şeyler yaz.

Açıklama

Bu çalışma bir kurgudur. İsimler, karakterler, kurumlar, mekânlar ve olaylar tamamen yazarın hayal ürünüdür. Gerçek olarak algılanmamalıdır. Gerçek ya da kurgu herhangi bir olayla, mekânla, kurum ya da ölü veya hayattaki kişilerle bir benzerliği varsa tümüyle rastlantıdır. Romanın dayandığı gerçekler ise, yazarın kitabın sonuna eklediği bölümde tartışılmaktadır.

...O, yeryüzünün en güzel yerlerini mahveden bir felaketle, tüm kentlerin ve halklarının paylaştığı ve adını sonsuza kadar yaşatabilecek olan bir kaderin kurbanı olmuştu ve bizzat kendisi kalıcı değerde bir sürü kitap yazmıştı: insan sürekli yazmış olabilir fakat yine de kendini ebedileştiremeyebilirdi. Benim görüşüme göre, talihli kişi, ya tanrıların yazmaya değecek bir şey başarma gücü ya da okumaya değer bir şey yazma yeteneği bahşettiği kişidir ve en talihli olan da her ikisini birden yapabilendir...

Genç Pliny

Tarihçi Tacitus'a Mektup MS(106)

Giriş

24 Ağustos MS 79

Yaşlı adam uçurumun kenarına doğru aksak adımlarla ilerlerken, azat ettiği kölesi de kolundan sıkıca tutmuş düşmesini engelliyordu. O gece kırmızı bir dolunay vardı. Kraterden dumanlar yükselirken, Vulcan'ın alevleri sanki ölülerin dünyasını yaşayanlarınkinden ayıran o incecik sınırı yakıyormuş gibi parlıyordu. Yaşlı adam aşağıya bakınca, sıcaklık yüzünü yalayarak geçti ve dudaklarında o keskin sülfür tadını hissetti. Hep atlayacakmış gibi oluyor, ama hep vazgeçiyordu. Virgil'in sözlerini ve buraya gelirken yolda gördükleri mezara yazılmış olan şiiri hatırladı. Facilis descensus Avemo. Yeraltı dünyasına inmek kolaydı, ama oradan çıkmak o kadar kolay olmuyordu.

Geri döndü ve yüzünü gizlemek için kukuletasını başına geçirdi. Arkalarındaki Vezüv'ün karanlık kütlesi körfezin üstünde heyula gibi dimdik duruyordu. Dağın eteklerinde nöbetçi gibi yan yana duran Herculaneum ve Pompei kasabaları vardı. Toprağın sarsıntıyla yarılıp, keskin sülfür kokusunun adeta dayanılmaz hale geldiği, dumanlara fazla yakın uçan kuşların ölüp çevreye yayıldığı gecelerde, Vezüv'ün muazzam gövdesi insana güven veriyordu. Ve gelip, ağzı açık, aval aval bu manzaraya bakan ama asla daha ileri gitmeyen ve her an avlarının üstüne atlamaya hazır vaziyette sinsi sinsi dolanan felaket habercileri, deliler ve şarlatanlar da buradan hiç eksik olmazlardı. Şimdi de onlardan biri, saçı başı darmadağınık bir Grek, yanlarındaki sunağın üstüne çıkmış, ellerini niyaz edercesine açmış ve yana yakıla büyük veba salgınından, Roma'nın yanacağından, gökyüzünden kan yağacağından, Vezüv'ün aşağısındaki toprakların alevler içinde kalacağından söz ediyordu. Azat edilmiş köle, dilenciyi kabaca kenara itti ve yaşlı, adam kızgınlıkla söylendi. Burası, tanrıların arzularını anlamak için kehanete ihtiyaç duyulacak türden bir yer değildi.

Birkaç dakika sonra, sadece sakatlarla lanetlilerin bildiği ve yaşlı adamın, seksen yıldan uzun bir zaman önce çocukken getirildiği bir kaya çatlağından içeri süzüldüler. Yaşlı adam burada durmuş ağlayıp titrerken, başı da hıçkırıklarla seğiriyordu ve yaşadığı dehşeti hâlâ hatırlıyordu. Tedavi olamayacaktı belki ama onu getirenler yaşlı adamı teselli etmişler ve bu da ona kendisini bir daha Roma'da görmek istemeyenlere meydan okuma cesaretini vermişti. Aslında şimdi bile o korkudan kurtulamıyordu, ama adını söyleyerek kendi kendini güçlendiriyordu. Tiberius Claudius Drusus Nero Germanicus. Kim olduğunu hatırla... Niye burada olduğunu hatırla...

Ağır ağır aşağı indiler, yaşlı adam sakat bacağını sürükleyerek arkadan yürürken, elleriyle önündeki köleye abanıyordu. Çoğu geceler çatlağın tepesindeki açıklıktan gökyüzü görünüyordu, fakat bu gece kayaya oyulmuş basamaklar, onları da içine alıp yutacakmış hissi veren burgu burgu dumanla kaplıydı. Karanlık köşeler yanan meşalelerle aydınlatılmıştı ve diğer yerlerde ise dışarıdan yansıyan turuncu ışıklar oynaşıyordu. Krater zeminin üstündeki düz çıkıntıya ulaştılar ve yaşlı adam yukarıdan seçemediği şeyi görmek üzere uzandı. Döne döne yükselen gazlar kayalık zemin üzerindeki boşlukta yüzer gibiydi, sanki alevleri söndüren ve içine düşen her şeyi yutan, görünmez bir zehirdi. Arkada bir yerde Hades'in girişi vardı. Cenneti ararken canlarını yitirenlerin kavruk iskeletleri o alevli deliğin etrafına saçılmıştı. Yaşlı adam bir an için kayadaki kızıl yarıkların göz gibi parladığını gördü ve sonra da muazzam bir kitlenin dışarı akıp, krater zeminde kıvranan devasa kollara, bacaklara ve gövdelere benzer şekiller oluşturarak katılaşmasını izledi. Ürperdi ve yine Virgil'i düşündü. Sanki ölümlü hayatı burada bırakmak için seçilenler, yine de gelişimini tamamlayamayan, sürekli değişen oluşumlardı. Doğanın yapmaya başladığı ama asla bitirmediği oluşumlardı ve sürekli ebediyete mahkûm bir şekilde devler, titanlar ve tanrılar halinde yeniden doğmak üzere deviniyorlardı.

Manzara, buharların arasında bir düş gibi yok oldu ve yollarına devam ettiler. Yaşlı adam soluk soluğa kölenin ardında sürükleniyordu. Bugünlerde sık sık yaşadığı gibi görüşü daralıp bulanıklaştı ve durup gözlerini ovuşturduktan sonra kısarak ileri baktı. Sonra bir geçide, yerdeki bacalardan yükselen sarı dumanla kuşatılmış çıkıntılı bir yola ulaştılar; dumanlar geçidin iki yanında kaynayıp fokurdayan, yukarı doğru uzanan çamurun

üstünde yoğunlaşıyordu. Ona, bunların günahlarının bedelini öderken kaçmaya çalışan acılı ruhlar olduğu söylenmişti; tıslayan gazlar onların soluklarıydı ve mezarlarından çıkmış hayaletler gibiydiler. Yaşlı adam bunu daha önce de, lejyondaki komutanları onu, cesetleri attıkları çukurlara götürdükleri zaman görmüştü; katliamdan sonra haftalarca toprağın altında kalmış olan cesetler sürekli değişiyordu. Yaşlı adam midesinin nasıl bulandığını hatırlayarak suratını buruşturdu ve volkanik püskürtülerin arasından geçip ilerideki karanlığa doğru devam ettiler.

Nereden çıktığı anlaşılmayan eller ona doğru uzanıyordu ve geçidin iki yanında dizilen hayaletleri hissedebiliyordu; bazıları çürümüş uzuvlarıyla onları kraterin kenarına çekiyorlardı. Yaşlı adamın kölesi kollarını uzatmış, avuçlarıyla onları itiyor, efendisinin gelebilmesi için arkasında yer açıyordu. Yaşlı adam kısık sesle söylenen bir şarkı duydu; önce bir solist söylüyor, sonra ona cevap veren bir sürü ses ona eşlik ediyor, ardından düşen sonbahar yapraklarının rüzgârla sürüklenmesini andıran bir hışırtı sesi yükseliyordu. Tekrar tekrar aynı sözleri söylüyorlardı. Domine Iumius. Tanrı'm, geleceğiz. Claudius'un da onların arasında yürüyeceği, onlardan biri olacağı vakit gelecekti. Ama şimdi ona doğru yaklaşırken elleriyle o işareti yapıyor, yani parmaklarını çapraz tutuyorlar ve adını, sonra da onun dokunduğunu bildikleri birinin adını fısıldıyorlardı. Dostu Pliny yaşlı adamın kıyafet değiştirmesine yardımcı olmuş ve körfezin başındaki deniz üssünde tayfalarının arasında kaybolmuş, karanlık geçitlerde ve tavernaların arka odalarında birbirine dolanmış erkeklerle kadınlar görmüş, yeni bir rahipliğin, yani havari adı verilenlerin konuşmalarım duymuştu. Şair Virgil bunu önceden bildirmişti. Bilgeliği öbür dünyaya göçenlerin mesajlarında arayan Virgil, tam yüzyıl önce bu yoldan geçerken, şöyle kehanet etmişti: Bir erkek çocuk doğacak. Altın bir ırk yükselecek. Huzur içinde, korkusundan arınmış bir dünya... Ama yine de şeytana uymanın pusuda beklediği, erkeklerin kendilerini halkla Tanrı'nın sözü arasında bir yere yükselteceği, dehşet ve çekişmelerin tekrar egemen olabileceği bir dünya...

Yaşlı adam bakışlarını inançla önüne indirdi ve topallayarak yürümeye devam etti. Yirmi beş yıldır, dağın eteğindeki villasında, mütevazı bir tarihçi olarak yaşıyordu. Yirmi beş yıldır, dünyanın gelmiş geçmiş en büyük imparatorluğunun kralının, Roma'daki sarayında zehirlenerek öldüğü ve bir gece asla geri dönmemek üzere ruhlara karıştığı sanılıyordu. Bir tanrı olarak

değil bir insan olarak yaşamış olan bir imparatorun... Bunca yıldır yaşamasını, izleyip beklemesini sağlayacak kadar kıymetli bir hazinesi ve büyük bir sırrı olan imparatorun... Bu sırrı ondan başka çok az kişi biliyordu. Dostu Pliny. Güvendiği ve şimdi de yanında olan kölesi Narcissus. Ama ötekiler de ona karşı garip bir saygı gösteriyor, ağzından çıkan her kelimeye sanki bir kehanetmiş gibi önemsiyorlardı. Yaşlı adam kendi kendine mırıldandı. Bu gece, çok eskiden bir deniz kıyısında, ona çok güvenen birine verdiği sözü yerine getirecekti. Tarihi biçimlendirmek, imparator olarak asla elde edemeyeceği şeyleri elde etmek ve Roma'yı daha uzun ömürlü kılacağını bildiği bir efsane yaratmak için bu son şansıydı.

Birden yalnız kaldı. Geçit ilerideki karanlık bir mağarada, çukurdan yükselen ısının, içeriden gelen ürpertici soğukla karşılaşıp titrek bir serap yarattığı yerde kayboluyordu. Yaşlı adam her zaman cebinde taşıdığı zarları alıp çevirerek tedirginliğini yatıştırmaya çalıştı. Ona, mağaranın, her birinde bir ses yankılanan yüz tane girişi olduğu söylenmişti. Yaşlı adamın yanında sığ bir havuz vardı ve elini onun sağaltıcı sularına sokup yüzüne su çarptı. Karşısında alçak bir taş masa duruyordu ve yüzeyini kaplayan kitleden kahverengi boğucu duman kümeleri yükseliyordu. Masanın düzgün kenarlarını kavrayıp gözlerini sıkıca yumdu, hevesle öne uzandı ve dumanı ciğerlerine kadar çekti, öksürüp öğürdüğü halde dışarı bırakmadı. Pliny buna opium bactrium diyordu, yani imparatorluğun doğusundaki Bactria'dan, Büyük İskender'in fethettiği soğuk ve kasvetli dağların vadilerinden getirilen afyon hülasasıydı. Ama burada, buna Düşler Tanrısı Morpheus'un armağanı denmekteydi. Dumanı tekrar içine çekti ve tüm bedenine yayılan çarpıcı etkisini, ağrıyı bastıran gücünü hissetti. Artık eskisinden daha çok, neredeyse her gece ihtiyaç duyuyordu buna. Havada yüzüyormuş gibi yüzü yukarı dönük, kolları iki yana açılmış olarak geri çekildi. Bir an için kendini öbür tarafta, uzun süre önce şifa aradığı Galya yakınındaki o denizin kıyısında hissetti. Dostları Herod, Cypros, sevgili Calpurnia'sı ve Nasıralı ile birlikte gülüp içki içtiği; kaderini bilen ve bugünü önceden gören o kişiyle tanıştığı ana dönmüştü.

Gözlerini açtı. Mağaradan; kıvranıp debelenen, Anka kuşuna benzeyen ve sanki onu gördüğü düşten uyandırmak için gelen şey yaklaşmaktaydı. Şekil netleşti ve yaşlı adam kendi boyu kadar havaya dikilmiş, yassı kafalı; tıslayarak dilini dışarı çıkarıp duran ve iki yana savrulan dev bir yılan

gördü. Pliny, bunların Morpheum tarafından yaratılan halüsinasyonlar olduğunu anlatmıştı; ama yılan alçalıp ayaklarının etrafına dolanınca, yaşlı adam derisinin ipeksi parıltısını hissetti ve keskin küflü kokusunu aldı. Sonra yılan kayarak mağaranın yanındaki bir çatlağa girdi ve peşinden, sülfürü, Morpheum'u ve yılanı bastıracak kadar güçlü bir koku ortaya çıktı. Sanki serin bir rüzgâr bir mezarı yalamış ve çok eski bir çürüğün kokusunu ortaya çıkarmıştı. Karanlıkta zar zor seçilen bir şey kıpırdadı. O gelmişti.

"Clau-Clau-Claudius."

Önce hafif bir inilti, sonra alaycı bir kahkahaya benzer ses ve sonra da yok olup gidene kadar mağaranın bütün geçitlerinde yankılanan bir iç çekiş... Claudius umutla karanlığı taradı, başı dönüyordu. Apollo, ona avucuna alabildiği kum tanesi kadar hayat bağışladığı için, insan takvimine göre yedi yüz yıl yaşadığı, ama birlikte olma isteğini geri çevirince Apollo'nun onun sonsuz gençliğim elinden aldığı söylenirdi. Apollo sadece genç bir kadın sesine sahip olmasına izin vermişti, böylece kendisi büzülüp çürüdükçe gençliğinin sesi ona işkence edecek, terk ettiği ölümsüzlüğünü hatırlayacaktı. Ve şimdi onların sonuncusuydu, Yeryüzü Tanrıçası Gaia'nın kehanetlerinin, on üç tanenin sonuncusuydu. Roma'nın kuruluşundan da önce gizlendiği ininde, önüne gelen herkese büyü yapmış ve bilmeceleriyle imparatorları dize getirmişti.

"S-Sibyl." Claudius sessizliği böldü, sesi titrek, sülfür yüzünden boğuktu. "Söylediğin gibi yaptım. Roma'da Vesta rahibeleri için bana verdiğin emirleri yerine getirdim. Ve sonra on üçüncüye, Andraste'ye ulaştım. Onun kabrine gittim. Ona götürdüm. Kehanet tamamlandı."

Taşıdığı torbayı indirince; çil çil altınlar, gümüşler, bu gece için sakladığı ve üzerinde portresi olan sikkeler ortalığa saçıldı. Masamn önüne düşen bir ışık huzmesi, buhar kümelerinin altındaki geçidin yıpranmış taş yüzeyini açığa çıkardı. Yerde kelimeler oluşturacak şekilde dizilmiş meşe yaprakları vardı, ama yapraklara çizilmiş Grek harfleri güçlükle okunuyordu. Claudius ellerinin ve dizlerinin üstüne çöküp mesajı okumaya çalıştı. Aniden esen sert bir rüzgâr yaprakları havalandırıp dağıttı. Yaşlı adam haykırdı, sonra başını ağır ağır öne eğdi ve dudaklarından çaresizlik dolu sözler döküldü. "Atam Aeneas'ı ölmüş babası Anchises'i görmeye götürdün. Truva'dan sonra buraya geldi, Roma'yı kurmadan önce yeraltı

dünyasını arıyordu. Benim tüm isteğim de babam Drusus'u görmekti. Sevgili kardeşim Gerrrianicus'u... Oğlum Britannicus'u... Charon beni istediği yeregötürmeden önce onları cennette bir kez görmek istemiştim."Peşinden bir inilti daha duyuldu, bu seferki daha alçaktı, sonra aynı anda her geçitten geliyormuş gibi bir feryat yükseldi, sanki mağaranın yüz ağzı birden Claudius'un kulaklarında yankılanıyordu." Gazap ve dehşetin yükseliş günü Yeryüzü ile cennetin külleri tükenecek! Clau-Clau-Claudius'un sözleri ve Sibyl'in gerçeği işe yaramayacak!" Claudius ayağa kalkmaya çalıştı, ama bedeni korkuyla bükülüyor, titreyip kıvranıyordu. Işık havuzuna bir daha baktı. Yapraklar artık bir kum tümseğine dönüşmüştü, kenarlarından kum tanecikleri süzülüyordu. Yukarıdan bir yerden dökülen son serpintiyi, saydam bir perde gibi inen titrek ışık izledi. Sonra her şey hareketsiz kaldı. Etrafına bakındı ve yılanın kavını atarak önüne bırakıp gittiğini fark etti; yılan, krater zemininin üstünden zehre doğru süzülüyordu. Virgil'in altınçağının gelişiyle ilgili sözlerini hatırladı yine. Ve yılanlar ölecek...

Claudius zihninin berraklaştığını hissetti ve mağaranın önündeki serabın yok olduğunu gördü. Birdenbire, gitmekten başka çaresi kalmadığını anladı, onu uzun süredir buraya ve Sibyl'e çeken özlemi bir kenara bırakacak, Pliny ile planladıkları işi tamamlamak ve o deniz kıyısında verdiği sözü tutmak için Vezüv'ün eteğindeki villasına dönüp işini bitirecekti. Gitmek üzere döndü, ama ensesinde tüylerini diken diken eden bir dokunuş hissetti. Yine admı fısıldayan bir ses duyar gibi oldu, ama bu kez inanılmayacak kadar yaşlı bir erkeğin sesiydi ve yaklaşmakta olan çıngıraklı bir yılan gibi tıslıyordu. Dönüp bakmaya cesaret edemedi. Kayaların üstünde aksayarak, sürünerek ilerlemeye çalıştı, bir yandan da deli gibi Narcissus'u arıyordu. Kraterin ağzından yukarıya bakınca dağın karanlık gölgesini görebiliyordu, zirvesinde yanan bir tacın mücevherleri gibi parıltılar çıkıyordu. Tepede bulutlar toplanıyor, kararıyor, adeta yanıyormuş gibi turuncu ve kızıl parıltılar saçıyordu. Claudius büyük bir korkuya kapıldı, sonra da sanki bütün anılan ve düşleri ilerideki girdap tarafından çekilip yutulmuş gibi ani bir zihin açıklığı hissetti. Adeta hayatının ikinci yarısında, yani Roma'dan kaybolduktan sonra tuttuğu geçmişi, büküp katladığı ama onu hep bekleyen geçmişi, artık yerinde duramaz olmuştu.

Yola devam etti. Arkasında onu ileriye, krater zeminden yükselen sülfürlü pusa doğru iten meşum bir varlık hissediyordu. Yine zarlarını yakalayıp cebinden çıkardı ve elinden düşürdü, zarların kayada fıkırdayarak yuvarlanıp durduğunu duydu. Ümitsizce bakındı ama bir şey görmedi. Sonra çukurun iki yanında hayali şekiller belirdi, artık yalvarmıyor, sessiz bir ordu gibi onu takip ediyorlardı, gökten kar gibi yağan küller, közlerle bezenmişlerdi. Yaşlı adam ağzının kuruduğunu, susuzluktan ölecek hale geldiğini hissetti. Vezüv'ün tepesinde bir ateş halkası gördü, halkadan çıkan alevler kasabalara doğru iniyordu. Sonra görüntü kratere doğru inen girdap tarafından yutuldu ve giderek daralan çıkış dışında her şey kayboldu. Claudius, çığlıklar ve boğuk bir kükreme sesi duydu, karanlıkta art arda meşale gibi tutuşan bedenler gördü. Gittikçe yaklaşıyordu. Artık ölümcül bir kesinlikle bilmekteydi. Sibyl sözünde durmuştu. Aeneas'm ayak izlerim takip edecekti.

Ama bu kez geri dönüş olmayacaktı.

Günümüz

Jack Howard kendini şişme botun içine bırakıp sırtını pontonlardan birine dayadı ve bacaklarını da takma motora doğru uzattı. Hava o kadar sıcaktı ki, neredeyse kıpırdamak mümkün değildi ve terler yüzünden aşağı süzülüyordu. Güneş sabah pusunu yakıp geçmiş ve ortalığı acımasızca kavurmaya başlamıştı, Jack'in karşısındaki kayanın yüzeyinden yansıyan ışık göz kamaştırıcıydı. Kalker kayalar parçalanıp kayalık burna doğru uzanan mezar ve tapmaklara benzer formlar oluşturmuştu. Jack kendini Seurat'ın resimlerinin birinin içine girmiş gibi hissediyordu, sanki etrafındaki hava bütün düşünce ve eylemleri olanaksız bırakan sayısız parçaya bölünmüş ve onları şu anın içinde dondurmuştu. Kafa derisinin yandığını hissederek parmaklarını gür saçlarından geçirdi ve uzun kollarını iki yandan sarkıttı. Gözlerini yumup derin bir nefes aldı, dalış tulumlarının, motorun kokusunu ve tuzun tadını hissederek hiç kıpırdamadan yattı. Hoşuna gitmişti.

Gözlerini açıp yan tarafa baktı, birkaç dakika önce suya bıraktığı turuncu şamandırayı kontrol etti. Deniz cam gibi durgundu, sadece kayanın

yüzeyine çarptığı yerlerde küçük küçük dalgalar oluşuyordu. Elini denize uzatıp öylece bıraktı. Su berrak, yüzme havuzu gibi pırıl pırıldı ve Jack derinlerdeki çıpa zincirini, aşağıdaki dalgıçlardan yükselen hava kabarcıklarını bile görebiliyordu. Buranın bir zamanlar akla hayale sığmayacak bir şiddete, doğanın en büyük zalimliğine, tarifsiz bir insanlık trajedisine sahne olduğuna inanmak güçtü. Tarihin en ünlü gemi batığı. Jack, onu düşünmeye bile cesaret edemiyordu. Yirmi yıldır buraya gelmek istiyordu. Parçaları ilk birleştirmeye başladığı andan beri bu düşünce zihnini kemirmiş, giderek saplantı haline dönüşmüştü. Yıllardır dünyanın dörtbir yanında yapılan araştırma ve keşiflerle sınanan sezgileri onu nadiren yanıltırdı. Bu sezgiler, katı bilimsellikten, kararlı bir biçimde tek bir yönü göstermeye başlayan bulguların üst üste konmasından kaynaklanıyordu.

Uluslararası Denizcilik Üniversitesi 'ni kurmayı ilk hayal ettiğinde de burada, Akdeniz'in kalbindeki Sicilya'da, Capo Murro di Porco'da oturuyordu. Yirmi yıl önce yetersiz bir bütçeyle, oradan buradan topladıkları ekipmanla dalış ve arkeoloji tutkularının peşine düşmüş bir grup öğrencinin başındaydı. Şimdi ise milyonlarca dolarlık bütçesi ve ailesinin güneybatı İngiltere'deki arazisinde, yani Hovvard'lann kuşaklar boyu yaşadığı deniz kıyısında, babasının Jack'in kurduğu kuruma tahsis ettiği bir kampusu vardı. Dünyanın dörtbir yanında özel müzeleri, sanat eseri niteliğindeki araştırma gemileri, lojistik işini devrettiği sıra dışı bir IMU Uluslararası Denizcilik Üniversitesi ekibi vardı. Ama bazı şeyler çok fazla değişmemişti. Hiçbir maddi güç en büyük keşifleri yapacağınız ipuçlarını, her şeye değecek olağanüstü hazineleri satın alamazdı. Yirmi yıl önce Kaptan Cousteau'nun dalgıçlarının, o gözü pek kâşiflerin bıraktığı heyecan verici izlerin peşindeydiler ve işte şimdi de elinde aynı yıpranmış günlükle yine aynı yerdeydi. Ama esas bileşenler hep aynıydı; yani önseziler, içgüdüler, keşif heyecanı, o her şeyin birdenbire bütünleşiverdiği an, en üst seviyede adrenalin hücumu...

Jack, dalgıç tulumunu beline kadar indirip saatine baktı. Islanmak için sabırsızlanıyordu. Denize bir göz attı. Pete ile Andy, yani dalış noktasını belirlemek için gönderilen dalgıçlar şamandırayı suyun altına çekince, yüzeyde hafif bir girdap oluştu. Jack, şamandıranın, geçen teknelerin pervanelerinden uzak kalacak kadar derinde, ama tek başına dalan bir dalgıcın, bağlanma noktası olarak sarkan ağırlıklı halata tutunmasını

sağlayacak kadar da yüzeye yakın olduğunu görebiliyordu. Şimdiden daha ötesini hayal etmeye cesaret etmiş ve bölgeyi, saldırı planlayan bir saha komutam gibi gözden geçirmeye başlamıştı. Araştırma gemileri Seaquest II, batıya uzanan burnun civarındaki korunaklı koylardan birine demir atabilirdi. Burun da basamak basamak denize inen kayalık zeminiyle güzel bir kamp yeri olurdu. Jack başarılı bir sualtı kazısı için gerekli tüm koşulları aklından geçirdi, her yerin kendi özel olanakları olduğunu biliyordu. Buldukları her şeyi Siraküza'daki arkeoloji müzesine göndermeleri gerekiyordu ve Sicilya otoritelerinin bunları başarıyla sergileyeceğinden de emindi. IMU da, Tunus yakınlarındaki kendi Kartaca müzesi ile sürekli bir işbirliği yapacak, hatta belki de turistler için paket turlar organize edecekti. Böyle konularda pek hata yapmazlardı.

Jack saatine bir daha göz atıp suya baktı ve zamanı seyir defterine kaydetti. İki dalgıç dekompresyon noktasındaydılar. Yirmi dakika kalmaları lazımdı. Sol avucuyla denizden aldığı suyu başına serpti ve suyun gür saçlarının arasından boynuna kaydığını hissetti. Arkasına yaslanıp uzun bacaklarını bottan sallandırarak gevşedi ve mükemmel sessizliğin tadını çıkardı. Daha sadece altı hafta önce Yucatân'da bir sualtı mağarasının kenarında, sıra dışı bir keşfin yorgunluğunu ve coşkusunu yaşamıştı. Ama acı kayıplar da olmuştu ve Jack eve dönüş yolculuğunun büyük kısmım, o en ağır bedeli ödeyenleri düşünerek geçirmişti. Karadeniz'de kaybolan çocukluk arkadaşı Peter Howe'yi düşünmüştü. Peter'ın korkunç ölümü ile onları teselli eden kısa süreli dost Peder O'Connor'u düşünmüştü. Hedefe ulaşmak için ödün vermeden çabalarken sayısız hayat kaybedilebileceğini bilmek en büyük çıkmazdı. Jack, en büyük arkeolojik buluntuların, geçmişten gelen bu güzel armağanların, çok az kişinin hayal edebileceği güçleri harekete geçirebildiğini biliyordu. Fakat burada her şeyin diğerlerinden farklı olacağından emindi. Burada sadece saf geçmiş ve el değmemiş arkeolojik bir alan vardı ve ancak konudan haberdar olanları heyecanlandırıp cezp edecek bir keşifti bu.

Cam gibi durgun denize baktı, kayalık yamacın titrek bir mavilikle gözden kayboluşunu seyretti. Zihni hızla çalışıyor, heyecandan kalbi küt küt atıyordu. Olabilir miydi? Bu gerçekten de dünyanın gelmiş geçmiş en ünlü gemi batığı olabilir miydi? Yani St. Paul batığı?

"Orada mısın?"

Jack doğruldu ve bottaki diğer adamı hafifçe dürttü. Önce bir kıpırdanma oldu, sonra da bir homurtu duyuldu. Costas Kazantzakis, Jack'ten otuz santim kadar kısaydı ama efsanevi Yunan denizcilerinin ve sünger avcılarının o inanılmaz güçlü yapısına sahipti. Jack gibi o da beline kadar soyunmuştu ve çıplak göğsü terden parlıyordu. Vücudu botun şeklini almış gibiydi, bacaklarını Jack'in önündeki boşluğa uzatmış, başını pruvadaki havluların arasına gömmüştü. Ağzı hafifçe aralıktı ve arkadan bağlı, parlak, şık bir güneş gözlüğü takmıştı; böyle hırpani görünümlü birinde komik görünen bir aksesuvardı bu. Bir elini suya sarkıtmıştı, dekompresyon noktasındaki regülatörlere uzanan hortumları tutuyordu, öteki eli ise botun ortasındaki oksijen tüpünün vanasındaydı. Jack, kendisi için IMU başmühendisi olmaktan çok daha fazlasını ifade eden arkadaşına sevgiyle gülümsedi. Costas dünya batsa bile ona her zaman yardım etmeye hazır, hep yanmda olurdu. Jack, onu bir daha dürttü. "On beş dakikamız kaldı. Emniyet noktasında olduklarını görebiliyorum."

Costas yeniden homurdandı ve Jack, ona bir şişe su uzattı. "İçebildiğin kadar iç. Kavrulup kalmanı istemeyiz."

"Aferin sana dostum." Costas, IMU'nun İngiltere'deki genel merkezinde kaldığı birkaç yıl içinde komik bir şekilde yanlış kullandığı bazı deyimler öğrenmişti ama hâlâ

Amerikan aksanıyla konuşuyordu; çünkü bütün okul ve üniversite yıllarını Birleşik Devletler'de geçirmişti. Uzanıp şişeyi aldı ve sesli bir şekilde yarısına kadar içti.

Jack, "Bu arada gözlüğün de güzelmiş," dedi.

Costas soluk soluğa, "Jeremy verdi," dedi. "Yucatân'dan döndüğümüzde ayrılık hediyesi olarak. Çok etkilenmiştim gerçekten."

"Ciddi olamazsın."

"Ben de onun ciddi olduğundan emin değildim. Neyse, işe yarıyor." Costas şişeyi geri verip tekrar bota serildi. "Anıların mı canlandı?"

"Sadece güzel bölümleri"

"Adam gibi mühendisler var mıydı? Yani, o zamanki ekibinde?"

"Hatırlarsan Cambridge Üniversitesi'nden söz ediyoruz. En zeki ve en ilginç çocuklar... Çocuklardan biri gittiği her yere portatif bir karatahta götürür ve yanından geçen her Sicilyalıya sabırla Wankel çarkım anlatırdı. Oldukça eksantrikti. Ama bunlar sen ortaya çıkmadan önceydi."

"Biraz eski Amerikan usulü bilgi aldık ama en azından MIT'te bize gerçek dünyayı öğrettiler." Costas uzanıp şişeyi yeniden aldı ve biraz daha su içti. "Her neyse, şu senin batık, Yirmi yıl önce burada kazı yaptığın. İyi bir şeyler çıkmış mıydı?"

Jack, "Tipik bir Roma ticaret gemisiydi," diye cevap verdi. "Yaklaşık iki yüz tane amfora, Afrika Çölü'nün kenarında, buraya göre güneyde kalan Tunus'tan zeytinyağı ve balık sosu yüklenmiş. Ve geminin mutfağında büyüleyici seramik kaplar var. Yaklaşık olarak MS 200 yıllarını saptayabildik. Ve inanılmaz bir şey keşfettik."

Yüksek tondan çıkan bir horultudan sonra Jack bir daha tekmeleyince Costas toparlanıp suya devrilmekten kurtuldu. Gözlüğünü alnına kaldırıp kızarmış gözleriyle Jack'e baktı. "Ha, ne?"

"Güzellik uykunu alman gerektiğini biliyorum, ama neredeyse vakit geldi."

Costas bir daha homurdanıp yavaşça dirseğinin üstünde doğruldu ve uzamış sakallarını ovuşturdu. "Güzellik diye bir seçeneğim olduğunu sanmıyorum." Yan oturur pozisyona gelip gözlüğünü çıkardı ve gözlerini ovaladı. Jack dikkatle arkadaşını süzdü. "Yorgun görünüyorsun. Biraz ara vermen lazım. Yucatân'dan döndüğümüzden beri durmadan çalışıyorsun ve döneli neredeyse bir ay oldu."

"Bana habire oyuncak getirmekten vazgeçmen lazım."

Jack kibarca, "Benim sana getirdiğim, yönetim kurulundan mühendis kadrosunu genişletme kararıydı. Yeni personel al. İşleri devret," diye hatırlattı.

Costas, "Sen konuş sadece," diye söylendi. "Son on yılda içine girmediğin bir tane IMU projesi söylesene bana."

"Ben ciddiyim."

"Tabii tabii." Costas gerinip yorgun bir şekilde gülümsedi. "Tamam, Yunanistan'da, amcamın havuzunun başında bir hafta geçirmek hiç fena olmaz. Bu arada kusura bakma, daldım galiba. Önemli bir buluştan söz ediyordun."

"Şu an bulunduğumuz yerin tam altında, Pete ile Andy'nin dalış noktası olarak belirlemeleri gereken yerdeki küçük bir girintiye gömülüydü. Antik bir tahta sandığın kalıntılarıyla, mühürlü teneke kutular... Kutularda yüzden fazla küçük, tahta şişe bulduk, içlerinde kimyon ve tarçın dahil pek çok baharat ve merhem vardı. Bu kadarı bile yeterince şaşırtıcıydı ama sonra bir de koyu renkli, reçineli geniş bir parça bulduk, yaklaşık iki kiloydu. Önce geminin su geçirmesini önlemek için ahşap bloklara sürdükleri yedek reçine sandık. Fakat laboratuvar analizlerinde çok ilginç bir sonuç çıktı."

"Ee... "

"Antikçağda lacrymae papaveris, yani haşhaş çiçeğinin gözyaşları denen papaver somniferum'du. Yapışkan, sütlü bir madde ve haşhaşın çanağından elde ediliyor. Bizim afyon dediğimiz şey."

"Şaka yapıyorsun."

"Romalı yazar Pliny, Doğal Tarih kitabında bundan söz ediyor."

"Hani şu Vezüv'ün patlamasında ölen adam mı?"

"Evet. Pliny yazı yazmadığı zamanlarda Misenum'da, yani Napoli Körfezi'ndeki büyük donanma üssünde bulunan Roma filosundan sorumluydu. Kendi denizcileriyle Mısırlı ve Suriyeli tacirlerden, o Doğu'dan getirilen bütün ürünlerin özelliklerini öğrenirdi. Hepsi de en iyi haşhaşın, Pers İmparatorluğu'nun doğu ucundaki büyük dağların eteklerine kurulmuş Bactria'dan geldiğini anlatıyordu. Yani bugünkü Afganistan'dan"

"Ciddi misin?" Costas artık tamamen uyanmıştı ve duyduklarına inanamıyormuş gibi görünüyordu. "Haşhaş?... Afganistan'dan?... Doğru mu duydum? Burada MS birinci yüzyıldan söz ediyoruz, yirmi birinci yüzyıldan değil, öyle değil mi?"

"Doğru."

"Yani antik uyuşturucu kaçakçılığı?"

Jack güldü. "O sıralarda haşhaş yasadışı sayılmıyordu. Bazı antikçağ yöneticileri, kullananları kör ettiği için yasaklanmasından yanaydı, ama o zamanlar henüz haşhaştan eroin imal edilmiyordu. Muhtemelen alkolle karıştırılıp içecek haline getiriliyordu, hani on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda Avrupa'da moda olan afyon tentürü gibi. Ayrıca tohumlar ezilip tablet haline de getiriliyordu. Pliny, kitabında uyku getirdiğini ve baş ağrılarım geçirdiğini söylüyor, yani morfinin ağrı kesici özelliklerini biliyorlarmış. Ayrıca ötanazi için de kullanılıyormuş. Pliny, belki de dünyada ilk kez bilinçli olarak aşırı doz uyuşturucu kullanılarak gerçekleştirilen bir ölümden söz ediyor, Publius Licinius Caecina adında bir adam dayanılmaz acı veren bir hastalığa yakalanmış ve bu yöntemle öldürülmüş."

Costas, "Yani aslında bulduğun şey bir ilaç sandığıydı," dedi.

"İlk başta öyle sanmıştık. Fakat sandıkta küçük bronz bir Apollo heykeli de olması çok şaşırtıcıydı."

"Apollo mu?"

Jack başını salladı. "Biliyorum. Tıbbi kalıntılar bulunduğunda daha çok Şifa Tanrısı Asclepius'un heykeline rastlanır. Birkaç yıl sonra, Misenum'un hemen kuzeyinde, Vezüv'ün de görüş alanı içinde kalan aktif volkanik bölgedeki Cumae'de yer alan Sibyl Mağarası'nı ziyaret ettim. Apollo kehanetler tanrısıydı. Sülfür ve şifalı otlar kötü ruhları kovmak için kullanılıyordu ve belki bu karışıma afyon da ekleniyordu. Bütün bu mistik törenlerin kimyasal olarak desteklenip desteklenmediğini merak etmeye başlamıştım."

Costas, "Duman olabilir," diye mırıldandı. "Afyonu tütsü gibi yakıyorlardır. Duman, sıvıyı içmekten daha çabuk etki edebilir."

Jack, "İnsanlar böyle yerlere, yani Sibyl'e ve öteki kâhinlere şifa bulmak için gidiyorlardı," dedi. "O dönemde din pek kişisel huzur getirmiyor, genellikle sıradan insanları dışlıyor ve günlük konulardan oldukça uzak kültlere ve ayinlere dönüşüyordu. Sibyl ve onun gibilere bir tür huzur, psikolojik rahatlık sağlıyordu. Ve Sibyl de bunu bildiği için bunun üstüne oynuyor olmalıydı. Antik yazıtlardan öğrenebildiğimiz kadarıyla bu

dinlerin içinde pek çok kehanet yer alıyordu ve bir kısmı yapraklara yazılıyordu. Ancak hepsi de anlaşılması zor, öfke dolu ve neye delalet ettiği belirsiz mesajlardı. Fakat belki bundan fazlası vardı. Belki bazı insanlar sahiden şifa buluyorlardı ve onlar için teskin edici oluyordu."

"Ve son derecede bağımlılık yapan bir şifa, Sibyl'in işleri iyi olmalıydı. Şükran duyan hastalardan sürekli bir gelir akıyordu."

"Böylece ben de küçük gemimizin bir eczacı ya da doktor taşımadığını; gemide, değerli haşhaş yükünü İtalya'daki kâhinlerden birine götüren bir tüccar olduğunu düşünmeye başladım, hatta belki de bizzat Cumae'ye Sibyl'e götürüyordu."

Costas sakallarım ovuşturup, "Romalı bir uyuşturucu taciri," dedi. "Babaların da babası, Napoli Mafya'sı buna bayılırdı."

Jack, "Bunu anlasalar arkeolojiye biraz saygı duymayı öğrenirlerdi," dedi. "Organize suç, Napoli'deki arkeolojik çalışmaları yürüten dostlarımız için büyük bir sorun."

Costas, "Senin eski kız arkadaşlarından biri de orada çalışmıyor muydu?" diyerek sırıttı.

"Elizabeth'ten yıllardır haber almadım. Son duyduğumda hâlâ müfettişti, yani zincirin oldukça küçük halkalarından biriydi. Neler olduğunu hiç öğrenemedim. O İngiltere'de doktorasını benden önce bitirdi ve İtalyan hükümeti ile yapmış olduğu anlaşma gereği geri dönmek zorunda kaldı. Bana, Napoli'ye asla dönmeyeceğine dair yemin etmişti ama sonra döndü ve benimle bütün bağlantısını kesti. Sonra ben de peşini bıraktım. Neredeyse on beş yıl önceydi bütün bunlar."

"Şimdi konumuz bu değil." Costas yana döndü. "Afyona dönelim. Nereden tedarik edilmişti?"

"Beni düşündüren de o." Jack, botun dibindeki ekipmanın üstüne küçük ölçekli, su geçirmez bir Akdeniz haritası serdi, köşelerini dalış ağırlıklarıyla sabitledi. Parmağını haritanın ortasına götürdü. "Biz şuradayız. Sicilya Adası'nda. Tam Akdeniz'in göbeğinde, antik ticaret yolunun ortasında. Tamam mı?"

"Devam et."

"Küçük Roma ticaret gemimiz, kuzey Afrika'dan aldığı zeytinyağı ve balık sosu yüküyle şu yamacın dibinde yatıyor. Yazın rüzgârlı dönemlerinde Roma'ya üç, belki dört kez tekrarlanan bir yolculuk. Aşağı yukarı... Çoğunlukla Tunus, Malta, Sicilya, İtalya kıyılarını takip ederek gidiyorlardı."

"Uzun mesafeli bir seyir değil."

"Doğru." Jack parmağını haritanın ucuna götürdü. "Ve burası da Mısır, İskenderiye Limanı, Açık denizin ötesinde, bin beş yüz mil doğumuzda. Her şey, uyuşturucu sandığının oradan geldiğini gösteriyor. Sandık Mısır akasyasından yapılmış. Bazı şişelerde Koptik dilinde yazılmış notlar var. Ve afyonun, Mısır'ın Kızıldeniz limanları üzerinden Akdeniz'e taşınmak üzere yüklendiğinden emin gibiyiz. MS birinci yüzyılda, egzotik Doğu'dan gelen baharat ve uyuşturucu ticareti zirveye ulaşmıştı."

Costas, "St. Paul dönemi," diye mırıldandı. "Burada bulunma sebebimiz."

"Doğru." Jack parmağını Mısır'dan kuzey Afrika kıyısı boyunca kaydırdı. "Şimdi, afyonun Afrika kıyıları boyunca İskenderiye'den Kartaca'ya nakledilmesi ve sonra da bizim küçük batığımızla Sicilya'nın kuzeyine götürülmesi sadece bir ihtimal."

Costas başını salladı. "ABD Donanması'ndayken Akdeniz Rehben'nde gördüğüm uyarıyı hatırlıyorum. Denizden karaya esen güçlü rüzgârlarla ilgiliydi. Mısır ile Tunus arasındaki çöl halindeki kıyı şeridi denizciler için daima, ne pahasına olursa olsun kaçınılması gereken bir ölüm tuzağı olmuştur."

"Kesinlikle. İskenderiye'den Roma'ya gitmek üzere ayrılan gemiler önce kuzeye, Türkiye'ye veya Girit'e doğru gidip sonra batıya dönerek İon Denizi üstünden İtalya'ya gelirdi. Bizim afyon yüklü gemi için en olası senaryo da; aynı taşımacılığı yapan gemilerden biriyle İon Denizi'nden Sicilya'ya doğru giderken güneybatıda şiddetli rüzgâra kapılmış olmaları... "

Costas şaşırmış görünüyordu, sonra aniden gözleri parladı. "Anladım! Üst üste binmiş iki batık arıyoruz!"

"Bu ilk olmayacak. Aynı kayalığa veya burna çarparak batmış ve üst üste binmiş, hatta birbirine karışmış düzinelerce gemi enkazının bulunduğu batıklara dalmıştım. Bu fikir aklıma gelince, başka ipuçları aramaya başladım. Şuna bir bak." Jack yanındaki sandığa uzandı ve havluya sarılı ağır bir nesne çıkardı. Elindekini Costas'a uzattı. Costas pontonlardan birine oturup havluya sarılı nesneyi kucağına koydu ve dikkatle açmaya başladı.

"Dur tahmin edeyim," diyerek ümitle Jack'e baktı. "Antik sembollerle kaplı altın bir disk, muhteşem bir kayıp kenti bulmamızı sağlayacak?"

Jack sırıttı. "Pek sayılmaz, ama bu da kendi çapında en az o kadar kıymetli."

Costas son katmanı da açtı ve nesneyi eline aldı. Yaklaşık yirmi beş santim uzunluğunda, tepesi kesik, koni şeklinde, ağır bir cisimdi. Yüzeyinde metalik sürtünme izleri vardı ve tepesinde içinden ip geçirilecek halka şeklinde bir uzantısı bulunuyordu. "İskandil kurşunu mu?"

"Doğru bildin. Derinlikleri ölçmek için iple sarkıtılan bir kurşun. Dibine bir bak."

Costas dikkatle kurşunu baş aşağı çevirdi. Dibinde iki buçuk santim derinliğinde bir girinti vardı, sanki kurşun çan gibi oyulmuştu ve onun da altında belirgin biçimde bir oyuk daha görülüyordu. Costas tekrar Jack'e baktı. "Haç mı?"

"Fazla heyecanlanma. O kısım zift veya reçine dolu oluyordu, çünkü deniz dibindeki çökeltiden örnek almak için kullanılıyordu. Eğer büyük bir halice doğru giriyorsan, kumun görünümü bir rota belirleme bilgisi olarak iş görürdü."

"Bu altımızdaki batıktan mı çıktı?" '

Jack uzanıp iskandil kurşununu geri aldı ve adeta saygıyla elinde tuttu. "Antik bir gemide bulduğum ilk önemli nesneydi. Uyuşturucu sandığını bulduğumuz yarığa gömülmüş vaziyetteydi. O sıralar aklım bir karış havada olduğu için, önemli bir buluntu olduğunu anlamıştım. Bu antik ticari gemilerde iskandil kurşununun standart bir demirbaş olduğunu düşünmüştüm."

"Peki şimdi?"

"Şimdi kesinlikle sıra dışı olduğunu biliyorum. O günden bu yana yüzlerce Roma batığı bulundu, ama sadece birkaç tane iskandil kurşunu çıktı. Çünkü bunlar pahalı malzemelerdi ve sadece sürekli olarak geniş bir halice giriş yapan gemilerde kullanılıyordu. Yani karanın görünmesinden çok önce, alüvyon kumlarına saplanıp kalma ihtimali olan gemilerde."

"Yani Nil gibi mi demek istiyorsun?"

Jack heyecanla başını salladı. "Burada incelediğimiz şey, büyük bir İskenderiye hububat gemisine ait bir malzeme, mütevazı bir amfora gemisine değil." İskandil kurşununu özenle yerine yerleştirip plastik bir torbada duran eski, siyah ciltli defteri çıkardı. "Şimdi de şunu dinle." Defterin işaretli sayfasını açıp aradığı yeri bulmak için baktı ve okumaya başladı.

"Fakat on dördüncü gece geldiğinde, Adriyatik Denizi'nde ileri geri dalgalanırken, tayfalar aynı yere doğru sürüklendiklerini tahmin ettiler ve iskandil attılar ve yirmi kulaç buldular; kısa bir süre sonra bir daha iskandil attılar ve on beş kulaç buldular. Ve kayalara oturmayalım diye kıçtaki dört demiri bırakıp gün boyu dua ettiler."

Costas fısıldadı. "İndiler!"

"St. Paul'ün Eylemleri, Bölüm 27." Jack'in gözleri parlıyordu. "Ve bil bakalım başka ne var. Şu an bulunduğumuz yerden doğruca açık denize çıktığımızda, dipteki eğim de artıyor ve su derinleşiyor, ama güneye doğru gidildiğinde yaklaşık üç yüz metre boyunca uzanan, hemen hemen kırk metre derinliğinde bir kumluk plato görülür."

Costas, "Bu da yirmi kulaç eder," diye mırıldandı.

Jack, "Yirmi yıl önceki dalışımızın son gününde, kaçırdığımız bir şey oldu m u diye son bir keşfe çıkmıştık," dedi. "Son olarak gördüğüm şey, iki tane kurşun gemi demiri gövdesiydi, kesinlikle de tahta çıpalarda ağırlık olarak kullanılan Roma tarzındaydılar. Bizim kuzey Afrika amfora batığımızın döneminde, çıpalar demirden yapılıyordu, o yüzden de bunların kıyıdan uzaklaşmaya çalışan daha eski bir gemiden olduğunu anlamıştık."

"Sonra?"

"Daha da güzelleşiyor."

"Ben de öyle ummuştum."

Jack okumaya devam etti. "Ve demirleri denize bırakırken dümen halatlarını da çözdüler ve yelkeni rüzgârla şişirip kıyıya yöneldiler. Fakat iki denizin buluştuğu yerde gemiyi karaya oturttular ve pruva sıkışıp hareketsiz kaldı, ama kıç taraf dalgaların şiddetiyle parçalanmaya başladı."

Costas, "Yüce Tanrı'm," dedi. "Uyuşturucu sandığı ve iskandil kurşunu ön tarafta depolanmıştı. Kıç tarafta ne vardı?"

Jack, "Bekle," diye sırıttı ve çantadan bir klasör çıkardı. "İki bin yıl atladık. Tam olarak Ağustos 1953'e geldik. Kaptan Cousteau ile Calypso'ya."

"Ben de onlar ne zaman işe karışacak diye merak ediyordum."

Jack, "Bizi öncelikle bu noktaya getiren bu ipucuydu," dedi. "Bütün bu kıyılar boyunca dalmışlardı. Başdalgıç bu burun hakkında bak neler yazmış. 'Kaya yüzeyindeki bir yarığa sıkışmış kırık amforalar gördüm, sonra demirden bir çıpa vardı, dibe gömülmüştü ve belli ki paslanmıştı, üzerinde de amfora kırıkları duruyordu.' İşte bizim bulduğumuz da buydu, o Roma amfora batığı. Ama dahası var. İkinci dalışlarında *des amphores grecques, en basprofound' görmüşler."

Costas, "Yani derin sularda Grek amforaları," diye mırıldandı. "Nerede olduğuna dair bir ipucu var mı?"

Jack, "Tam arkamızdaki kayada bulunan çatlakta," dedi. "Yetmiş, belki de seksen metre derinliğe kadar daldıklarını tahmin ettik."

Costas, "Tam Cousteau'nun çocuklarına göre," dedi. "Dur tahmin edeyim. Hava kompresörü, çift hortumlu regülatörler ve ne basınç sayacı, ne de batmaz sistem."

Jack özlemle, "O zamanlar dalgıçlık, gerçekten dalgıçlıktı," dedi. "Karma gaz, işin bütün keyfini kaçırmamıştı daha."

"Tehlike hâlâ orada, sadece eşiği daha derinde"

"Yirmi yıl önce o amforaları bulmak için dalış yapmaya gönüllü oldum ama ekip doktoru kabul etmedi. Sadece hava kompresörümüz vardı ve elli metre derinlikten fazlasına dalmama konusunda ABD Donanmasının

emirlerine kesinlikle uymamız gerekiyordu. Ne helikopterimiz, ne destek gemimiz vardı ve en yakın rekompresyon odası birkaç saat mesafedeki ABD askerî üssünde bulunuyordu."

Costas botun dibinde duran iki karma gaz tüpünü, sonra ufukta silueti görünen ve onlara doğru yaklaşmakta olan gemiyi gösterdi. "Sanat eseri gibi dalış ekipmanı ve Seaquest IFde tam donanımlı rekompresyon ünitesi. Modern teknoloji. Ben buna inanıyorum." Jack'in elindeki eski günlüğü işaret etti. "Neyse, Grek amforaları, Bu bizim dönemden önce değil miydi?"

"O sırada öyle düşünmüştük. Ama aklıma takılan bir şey vardı, amforaları kendi gözümle görene kadar emin olamadığım bir şey." Jack sandıktan bir mandallı pano çıkarıp Costas'a uzattı. "Bu, Alman bilim insanı Heinrich Dressel tarafından geliştirilmiş bir amfora tipolojisi. Dressel, on dokuzuncu yüzyılda, Roma ve Pompei amforalarını inceleyerek bu tipolojiyi oluşturmuş. Sol üst taraftaki çizimlere bak, iki ile dört numara arasına."

"Sivri uçlu sapları olan amforalara mı?"

"Evet. Cousteau zamanında, dalgıçlar bu tür sapı olan tüm amforaları Grek olarak tanımlardı, çünkü bu klasik dönemde Greklerin yaptığı bilinen şarap amforalarının şekliydi. Ama daha sonra, bu biçimdeki amforaların Grek kolonilerinin kurulduğu, sonradan Roma'nın eline geçen batı Akdeniz bölgelerinde de yapıldığını öğrendik. İtalya'nın güneyinden, Sicilya'dan, İspanya'nın kuzeybatısından, yani öncelikle Grekler tarafından kalkındırılmış olan belli başlı şarap üretim bölgelerinden söz ediyoruz." Duvara dizili sivri saplı amforaların olduğu siyah beyaz bir fotoğraf gösterdi ve Costas dikkatle baktı.

"Şarap deposu mu? Taverna mı? Pompei mi?"

Jack heyecanla başını salladı. "Pompei değil Herculaneum, yani Vezüv patlayınca lavların içine gömülen diğer şehir. Burada yer alan yol kenarındaki bir bar, tam MS 24 Ağustos 79'daki haliyle korunmuş."

Costas bir süre konuşmadı, sonra gözlerini kısarak Jack'e baktı. "Söylesene, St. Paul batığının tarihi kaçtı?"

"En iyi tahminle MS 58 baharı ya da bir iki yıl sonrası."

"Şimdi de bana fotoğrafı ahlat."

Claudius'un ölümünden birkaç yıl sonrası, Neron dönemi. Romalıların Judaea'yı fethedip Yahudi Menora'sını(,) çalmasından yaklaşık on yıl öncesi."

"Ah, şimdi tamam" Costas yorgun bir tebessümle Jack'e bakıp yeniden gözlerini kıstı. "Neron. Hıristiyanları aslanlara atan o iğrenç sefih, değil miydi?"

Jack başını salladı. "O dönem tarihte bu şekilde de yer alır. Ama aynı zamanda antikçağın en güzel, rahat zamanı, Roma İmparatorluğu'nun yükselişiydi. Vezüv yakınlarındaki Campania'nın zengin üzüm bağlarından elde edilen şaraplar, o Grek tarzı amforalarla dünyanın her yerine ihraç ediliyordu. Hatta güney Hindistan'daki en ileri Roma karakollarında bile bu şaraplara ve o sandıktakine benzer baharatlarla ilaç kalıntılarına rastlandı. Ayrıca Britanya'da da bulundular. Tam o dönemde büyük bir İskenderiye hububat gemisinde bulmayı bekleyeceğin şekildeydiler. Yeni Ahit'te Havarilerin Eylemlerinin anlatıldığı bölüme göre, o gemide St. Paul'le birlikte iki yüz yetmişten fazla insan vardı ve başlıca içecekleri de sulandırılmış şaraptı."

Costas, "Son soru," dedi. "Hatırladığıma göre, St. Paul'ün gemi batığının Malta'da bulunduğu sanılıyordu. Nasıl oldu da Sicilya'ya geldi?"

"Yirmi yıl önce hiç aklıma gelmemesinin nedeni de bu zaten. Sonra üzerlerinde düşünüp coğrafi olarak hayali bir resim çizdim."

"Garip bir önseziye kapıldım demek istiyorsun."

Jack sırıttı. "Onun gibi bir şey. Tek bakmamız gereken İnciller ve Havarilerin Eylemleri bölümü idi. St. Paul batığından söz eden ve bunu doğrulayan başka kaynak yoktu. Doğru mu?"

"Her şey inançtan ibaretti."

"Bir anlamda işin özü de bu. İnciller ve Yeni Ahit; ilk kilise döneminde İsa'nın peygamberliğini ya da kilisenin İsa'nın peygamberliği hakkındaki görüşlerini yaymak için seçilmiş bir grup belgeydi. Bazı İnciller İsa'nın yaşamının hemen ardından, görgü tanıkları ve çağdaşları tarafından yazılmıştı, bazıları ise somadan kaleme alındı. Hiçbiri de, bırak coğrafi bilgi

vermeyi, bizim bildiğimiz anlamda tarihi doküman olarak bile yazılmadı. Bu yazıtları bir araya getirenler için, Paul'ün gemisinin aslında hangi adanın açıklarında battığı muhtemelen çok az önem taşıyordu."

"Bütün bunlar, Yunan Ortodoks ailem tarafından beynime kazınmıştı. Eylemler, Paul'ün batan gemisinden kurtulan arkadaşı Luke tarafından yazılmış."

Jack başıyla onayladı. "Herkese öyle öğretildi. Eylemler bölümü bize, Paul'e iki erkeğin yoldaşlık ettiğini anlatıyordu: Küçük Asya'dan Luke ile Selanik'ten bir Makedonyalı."

"Aristarchos."

Jack, "Ben farklı inançla yetiştirildim," diye sırıttı. "Bu kısmı senin bilmen lazım"

Costas, "Ben de ancak ana hatlarını anlatabilirim sana," dedi. "Paul, Judaea'da tutuklandıktan sonra, bu ikisi Caesarea'nın kuzeyinden, Türkiye'nin güneyindeki Myra'ya(") yapılan yolculukta ona katıldı ve Roma'ya giden bir İskenderiye gemisine nakledildiler."

Jack, "Evet, bize öyle anlatıldı," dedi. "Ama ayrıntıları ayıklamamız lazım. Bu da İndileri tarih kitabı gibi algılama meselesine getiriyor bizi. İndilerin birincil amacı bu değildi. Günümüzde bazı bilim insanları, aslında Eylemlerin, İsa'dan otuz kırk yıl sonra başka birileri tarafından, belki de bir görgü tanığının anlattıklarına dayanılarak yazıldığını düşünüyor. Ve bir de metinlerin çevrilmesindeki sorunlar var. Antikçağ yerleşimlerinde bulduğumuz parçalar dışında İndiler de öteki klasik metinlerle aynı süreçlerden geçmiş. Elenmiş, sadeleştirilmiş, tercüme edilmiş, metnin parçası haline gelen yorumlarla, ek açıklamalarla bezenmiş, din otoriteleri tarafından ilaveler yapılmış ve kopya edenlerin işgüzarlıkları ya da ihmalleriyle değiştirilmiş."

"Yani ayrıntıları kenara koy diyorsun."

"İhtiyatlı yaklaş diyorum."

"Bu lafı pek sever oldun bugünlerde."

Jack güldü. "Eylemlerin elimizdeki en eski parçası yaklaşık olarak MS 200 tarihine ait, yani Paul'den neredeyse 150 yıl sonrasına ve içinde hikâyenin sadece ilk kısmı yer alıyor. Gemi batığını içeren ilk versiyon ise birkaç yüzyıl sonrasına ait. Ortaçağda Grekçeden Latinceye çevrilmiş, sonra da on yedinci yüzyıl İngilizceye çevrilmiş ve arada sayısız yazmanın elinden geçmiş. Bu da beni, örneğin Melita gibi bir kelimede ihtiyatlı davranmaya zorluyor, acaba sahiden Malta anlamında mı kullanıldı diye. Bazı antik versiyonlarda ise Mytilene olarak geçiyor, bu da İndilerin Grek yazmanlarına daha tanıdık gelen bir Ege adası."

Costas ciddi bir tavırla, "Hazine avı 101," dedi. "Her zaman haritanı doğrulat."

"St. Paul gemi batığı belki de tarihte ilk kez bilgi sahibi olarak peşine düşeceğimiz bir batık, ama pek çok diğeri gibi o da tuzaklarla dolu. Bunlardan kaçınmak, zihnini tüm olasılıklara açık tutmak ve her şeyin kendiliğinden yerli yerine oturmasını beklemek zorundasın, bir şeyleri önceden varılmış sonuçlara göre anlamaya çalışmak hata olur. Sanırım, buradaki son dalışımdan sonraki yıllarda, ta ki bu düşünce aklıma gelene kadar ben de bunu yapıyordum."

Costas, "İşte bu yüzden sen arkeologsun ben de mühendisim," dedi. "Bu düşünceleri nasıl bulduğunu bilmiyorum."

"Ben de o yüzden teknik meseleleri ve sualtı araçlarını sana bırakıyorum." Jack, Costas'a gülümseyip yine doğu ufka doğru baktı. "Havarilerin Eylemlerinde, yerin Malta olduğunu destekleyen başka hiçbir şey yok ve adada yaşanan tek olay Paul'ün yerli bir adama şifa vermesi. Sicilya çok daha mantıklı görünüyor. Ormanların sağ tarafında yer alıyor, kuzeydoğu rüzgârı yüzünden rotasından çıkan bir hububat gemisinin batması için çok daha uygun bir yer. Hatta Eylemler, hemen şu burnu döndükten sonra karşına çıkan Siraküza'dan bile söz ediyor, Paul ile yandaşları gemi kazasından sonra Roma'ya yaptıkları son yolculukta birkaç gün orada kalmışlar. Havarilerin Eylemlerine göre, Malta'da bekleyen başka bir tahıl gemisine halat vermişler, ama bence o geminin Siraküza'daki Büyük Liman'da demirli olması ihtimali daha yüksek!"

"Yani iki bin yıllık İncil bilimi yanılıyor ve Jack Howard'ın içgüdüleri mi doğruyu söylüyor?"

"Özenle kanıtların süzgecinden geçirilmiş içgüdüleri ve bu kanıtlar da..."

Costas, "Kesin bir şekilde tek bir sonucu gösteriyor," diye tamamladı. "Ya, ya tabii İçgüdü" Jack'e sırıtıp yapmacık bir tevekkülle konuşmaya başladı. "Tamam. Beni ikna ettin. Ve şimdi de yanımızdaki kayada bulunan çatlağa, sana göre batığın bulunduğu yeri gösteren işarete bakıyorum. Onun Grek alfabesindeki yirmi ikinci harfe benzediğini de fark etmiş miydin? Haç gibi olan hani" Costas sırıttı. "Hazır inanç konularına dalmışken, sakın bu küçük işareti görmediğini söyleme bana."

Jack kayayı dikkatle inceledikten sonra güldü. "Tamam. Buna da bakarım. Aradan yirmi yıl geçince insan olanları farklı gözle görüyor." Dirseklerinin üstünde geriye kaykıldı ve başını salladı. "Bütün bu parçaları bir araya getirmemin bu kadar uzun sürmesine inanamıyorum."

"Aklında başka sorunlar vardı."

"Evet, ama bu hepsinin en büyüğü olabilirdi." Jack doğrulup Costas'a doğru eğildi, yüzü heyecanla parlıyordu. "Bu gemi batığını St. Paul'e bağlayacak en küçük bir şey, onu daha önce hiç görmediğimiz kadar büyük bir hazineye dönüştürecektir. Şimdiye kadar hiç kimse, İncil'de geçenlerin yaşamıyla ve İndilerin arkasındaki gerçekle bu kadar doğrudan ilgili bir şey bulmadı. Çok az kişinin yeryüzü cennetindeki krallığa, pagan dininin sıradan insanlara sunmadığı bir düşe inandığı bir döneme bakıyoruz. Kiliselerden, papazlardan, suçluluk duygusu ve günah çıkarmalardan, engizisyonlardan ve kutsal savaşlardan önceki zamana... Bütün bunları sıyırıp atarsan, İsa'nın sözlerinin özüne, kitleleri ona çeken şeye ulaşırsın."

"Senin bu konuda bu kadar tutkulu olduğunu hiç bilmezdim."

"İnsanların kendi kaderlerini ellerine alabilecekleri ve mutlulukla güzelliği yeryüzünde arayabilecekleri düşüncesi, insanın yücelebileceği kadar yücelmesi üzerineymiş gibi görünüyor. Eğer insanları yeniden bu düşünceye döndürecek ve bunun özüne ulaştırıp yansıtmalarını sağlayacak bir şey bulabilirsek, insanlığa hizmet etmiş olacağız."

"Kutsal inek Jack. Biz sadece hazine avcısıyız sanıyordum."

Jack sırıttı. "Arkeoloji sırf müze doldurmak demek değildir."

"Biliyorum. Katı gerçekler demektir."

"Bir gemi kalıntısı; Batı tarihinin en etkin figürleriyle direkt bağlantı kurmanızı sağlarken, Pompei ve Herculaneum gibi şehirlerin yaşadığı dönemi de bizi ulaştıracak bir zaman kapsülü olabilir. Dünyanın imgelemini değiştirebilir."

Costas dönüp gerindi. "Ama önce onu bulmamız lazım. Ve heyecandan söz etmişken, ziyaretçilerimiz var." Başıyla deniz yüzeyinde belirmeye başlayan kabarcıkları gösterdi ve iki dalgıcın birkaç metre altlarında ortaya çıkışını izlediler. Dalgıçlar aynı anda yüzeye çıkıp tamam işareti yaptılar. Jack, seyir defterine saati not ettikten sonra Costas'a baktı. "Burası bir dayanak noktası," diye devam etti. "Her ne bulursak bulalım, daha şimdiden oldukça ilginç olan hikâyeye bir ekleme yapmış olacağız. MÖ 415'te, Atinalılar Siraküza'ya saldırmak için bu noktada toplanmıştı. O olay, Yunan medeniyetim adeta yerle bir eden Isparta savaşının kilit olaylarından biriydi. 1943 Temmuz'unda başka bir dünya savaşında, Husky Operasyonu'nda yine gündemdeydi. Büyükbabam silahlı ticaret gemisi Empire Elaine'nin komutanı olarak buradaydı, monitöründen on beş inçlik mermilerle başımızın üstünden kıyıdaki düşman mevzilerini bombalayan Majestelerinin Erebus adlı gemisini izliyordu."

Costas, "Burası senin kanına işlemiş olmalı," dedi. "Britanya tarihindeki bütün ünlü deniz olaylarında bir Hovard hazır ve nazır oluyor sanki."

"Geçmişini bilselerdi birçok İngiliz ailesi aynı şeyi söyleyebilirdi."

"Görecek başka bir şey kaldı mı?"

"SAS'ın° bir yan kolu olan Özel Hava Filosu, üstümüzdeki yamaca paraşütle inmiş ve İtalyan sahil korumanın silahlarını denize atıp onları teslim olmaya zorlamıştı. Buraya ilk daldığımızda bölge cephane kaynıyordu."

Costas ellerim ovuşturdu. "İşte bunu sevdim. Gerçek arkeoloji. Bizim ihtiyar çanak her an havaya uçabilir."

"Şimdilik gözümüzü ödülden ayırmayalım. Bomba imha etme oyununu sonra da oynayabilirsin."

Costas sırıtarak soluk alma cihazının besleme hortumunu kaldırdı. 'Tak ve yükle." Hortumu yuvasına oturtup Jack'in de aynı işlemi yapmasını izledi.

"Tamam." Jack donanımım kontrol etmek için başım öne eğdikten sonra Costas'ı inceledi. "Hazır mısın?" dedi. "Yani derinlere dalmaya?"

Costas gözlerini yukarı kaldırıp abartılı bir şekilde iç geçirdi. "Bir düşüneyim. Son dalışımız Yucatan ormanlarının altındaki bir yeraltı geçidine olmuştu, bir tür Maya cehennemine doğru sürükleniyorduk. Ondan önceki de yuvarlanan bir buzdağının içindeydi. Ah, ondan da önce patlamaya hazır bir volkandaydık."

"Bu kadarı yetti mi demek istiyorsun, yoksa birine daha dayanabilirim mi?"

Costas kendi bin yarda taramasını yaptı, sonra bezgin bezgin gülümsedi ve dalış tulumunu yukarı doğru çekiştirmeye başladı. "Sen söyle."

"Donanımı tamamlama zamanı."

Maurice Hiebermeyer, geçidin duvarına yaslanıp nefes alışını düzenlemeye çalışırken önünde uzanan girintili çıkıntılı deliğe baktı. Pes etmeyecekti. Eğer Bourbon Kralı Napolili Charles koca göbeğiyle bunu yapabildiyse kendisi de yapabilirdi. Bir kez daha elleriyle dizlerinin üstünde durup, başındaki lambayla deliği aydınlattı ve bütün vücuduyla ileri fırladı; sert başlığı tavana çarpmış ve tulumunda yırtıklar oluşmuştu. Tekrar durmak zorunda kaldı, şişenin boynuna sıkışmış bir mantar gibiydi. Bu iyi değildi. Gözlük camları da toz toprak içinde kalmıştı. İnanamıyordu. Herculaneum'daki Villa Papyri, İtalya'da henüz kazısı yapılmamış olan en büyük hazineydi. Vezüv'ün MS 79 yılındaki püskürmesi sonucunda derinlere gömülmüş, on sekizinci yüzyılda Napolili Bourbon kralı tarafından yeniden keşfedilmiş ve o zamandan beri pek ellenmemişti. Sonra bir deprem olmuş, hemen uluslararası bir destek sağlanmış ve villanın bu kadar derinine ulaşabilen ilk arkeolog olarak kendini burada bulmuş ama şimdi de sıkışıp kalmıştı. Ağlayacak gibiydi. Şimdi havalı matkap getirip deliği genişletmeleri gerekecekti. Bu da, daha fazla gecikme, daha fazla düş

kırıklığı demekti. Zaten şimdiden programın iki hafta gerisindeydiler, kazı iznini alabilmek için bürokrasinin çarkları arasında günlerce uğraşmışlardı. Bir yandan Kızıldeniz kıyısındaki yeni kazısı tam gaz ilerlerken kıymetli zamanını kaybetmeyi göze alamazdı.

Sonra onu gördü.

Nefesini tutup, anadiliyle, yani Almanca fısıldadı. "Mein Gottn[-] Hayır, bu mümkün değil." Uzandı ve düzgün yüzeye dokundu. Bir hayvanın uzun burnu "Evet ta kendisi" Eli aşağı düştü ve ağzı açık bakakaldı.

Ölülerin koruyucu tanrısı

On sekizinci yüzyıldan kalma tünelin gri benekli duvarı birkaç adım ötede, olsa olsa otuz santim derinliğinde, sığ bir çukur oluşturacak şekilde alçalıyordu. Çukurun ortasından bir baş çıkıyordu, kararmış ve toprak kaplanmıştı ama sivri kulakları ve meydan okurcasına dikilmiş uzun burnu gayet belirgindi.Gölgelerin arasında dolanan, karanlıklarda pusuya yatan, ölümün örtüsünü koruyan. Hiebermeyer, koyu sürmeli, sabit bakışlı gözlere bir süre baktıktan sonra, gözlerini sıkıca yumdu ve dudaklarının arasında sessizce bir isim tekrarladı. Burada, bilinmeyenin eşiğinde, akla hayale sığmaz bir dehşet ve ölüm ortamında, cehennem ateşlerini kendi gözleriyle görmüş olanların arasında. Anubis. Gözlerini tekrar açtı ve heykelin göğsünde üç dikey sütun halinde aşağı doğru uzanan hiyeroglif yazıları gördü, metni hemen tanımıştı. Bir insan ölümünden sonra ötede kalır ve eylemleri dizi dizi ardında birikir. Varlık sonsuza kadar oradadır ve oraya günahsız olarak varabilen için bir tanrı gibi orada olacaktır. Hiebermeyer heykelin ardında uzanan boşluğa baktı. Kısacık bir an için onlar adına üzüntü duydu, öte dünyaya bu şekilde inananlara, ölümden sonraki hayatla ilgili parçalanmış düşleriyle bizzat ölümün krallığını yaratanlara acıdı. Daha önce olduğu gibi, bir arkeolog olarak asıl görevinin ölümsüz olmak için yanıp tutuşan bu insanlara, bir tür ölümsüzlük kazandırmak olduğunu hissetti.

"Maurice." Arka taraftan boğuk bir ses gelmişti.

"Maria."

"Biraz rahatla."

Muazzam bir sarsıntı olunca Hiebermeyer ileri fırladı ve tuhaf bir şekilde, tünel girişini dolduran taş yağmurunun araşma yuvarlandı. Şiddetle öksürmeye başladı ve hemen boynuna asılı toz maskesini taktı. Yüzünü buruşturarak bacaklarını çekti, sonra da dar tünelin içinde çömeldi.

"Pardon." Delikte Maria'nm yüzü belirmişti, başında kask, yüzünde ise koruyucu gözlük ve toz maskesi vardı, saçını atkuyruğu yapmıştı. Güçlü ve tatlı bir sesi vardı, İngilizceyi biraz İspanyol aksanıyla konuşuyordu. "İnsanları hazırlıksız yakalamanın daha iyi sonuç verdiğine tanık oldum hep. Çünkü kasılırlarsa bir işe yaramıyor."

"Bunu o kadar sık mı yapıyorsun?"

"Ben de birkaç kez deliklere sıkıştım." Maria kolayca süzülüp Hiebermeyer'in yanına çömeldi, ikisinin bedeni tüneli tümüyle dolduruyor, başları da neredeyse tavana değiyordu. "Umarım bir yerine bir şey olmamıştır. Birkaç çürük, bürokratların karşısına dizilip havalı matkap için yalvarmaktan iyidir diye düşündüm."

"Ben de aynen öyle düşünüyorum." Hiebermeyer acıyla sol bacağını ovuşturdu. "Elimizdeki izin ancak bu eski tüneli takip etmemizi sağlıyor, yeni tüneller kazmamıza izin yok. Depremle oluşan bu deliği genişletmek bile ölümcül bir suç sayılıyor. Delilik bu!" Tozların arasından arkaya baktı. "Şu anda yaptığımız şeyi fark etmezler umarım."

"Yakında anlarlar."

Hiebermeyer homurdandı, sonra koruyucu gözlüğünü çıkardı ve camlarım temizlerken düşünceli bir tavırla Maria'ya baktı. "Zaten, oturup ofiste seninle çalışmayı tercih ederim. Dünya çapında bir uzmandan, çok çarpıcı bir ortaçağ elyazmaları kursu... Muhteşem. Ve tam da sana imparator Claudius'un Mısır'da açtırdığı taşocaklarıyla ilgili doktora tezimi okumak üzereydim."

Maria inledi. "Aslında burada olman gerekiyor Maurice. Yani yerin altında. Unutma, buradaki depremden sonra Jack'e telefon geldiğinde ben de Seaquest'deydim. Bir Mısır uzmanı bul demişti. Yeraltı mezarlarına, tünel açmaya, Krallar Vadisi gibi şeylere aşina birini."

Hiebermeyer, "Ah, Krallar Vadisi," diyerek iç geçirdi. Bir yandan da Maria'nın farkında olmadan başını çakalın burnuna iyice yaklaştırmasını izliyordu. "Ama haklısın. Ait olduğum yerdeyim. Olağanüstü. Yeni bir dostumuz da var."

"Ha?"

"Başını yavaşça çevir bak."

Maria söyleneni yaptı ve sonra bağırarak geri çekildi. "Dios mia. Aman Tanrı'm."

"Merak etme. Sadece heykel."

Maria tünelin giriş kısmına yığılıp kalmıştı ama her şeyi görebilecek bir yerdeydi. "Bu bir köpek," diye fısıldadı. "Bir kurt. İnsan bedeni üstünde"

"Sakin ol. Isırmaz."

"Özür dilerim. Biraz sinirim bozuldu." Maria derin bir nefes alıp öne eğildi ve heykele yakından baktı. "Bu mümkün değil," diye mırıldandı. "Hiyeroglifler ha? Yani bu şey Mısır'a mı ait?"

Hiebermeyer kesin bir tavırla, "Anubis," dedi. "Gerçek boyutta Mısır ölüm tannsı, siyah sabuntaşından. Hiyeroglifler de Merikare Kurallarından kopya edilmiş. MÖ üçüncü bin yıla ait bir metin, ama dipteki o kabartma şekil, MÖ altıncı yüzyılda hüküm süren Yirmi Altıncı Hanedan'ın kraliyet arması. Nil deltasındaki kraliyet başkenti Saîs'ten geldiğini duysam hiç şaşırmazdım."

Maria, "Aklıma bir şey geldi," dedi. "Orası Atinalı Solon'un yüksek rahibi ziyaret ettiği yer değil miydi? Hani Atlantis efsanesini kayıtlara geçirdiği yer?"

"Jack'le konuştuğun belli oluyor."

"Artık Uluslararası Denizcilik Üniversitesi'nde doçent olarak görev yaptığımı biliyorsun herhalde, değil mi? Tıpkı senin gibi. Hep birlikte üniversite günlerine dönmüş gibiyiz. Seaquest Il'ylc Yucatân'dan dönerken o hikâyeyi anlattı bana. Çok etkilendim. Gerçekten yeniden toparlanmamı sağladı."

Hiebermeyer tozların arasından ona baktı. "Bunu söylemek için garip bir zaman gibi gelebilir ama neler hissettiğini gayet iyi anlıyorum. Yani Yucatân'da kaçırılmak, işkenceler, İskoçya'daki dostun O'Connor... Sen Napoli'ye gelmek üzere yola çıkınca Jack telefon edip olanları anlattı. Daha önce konuyu açmadım çünkü hiç sırası gelmedi. Şimdi de değil. Biliyorsun."

"Biliyorum." Maria doğrulup kollarında tozları silkeledi. "Jack, sana anlattığını söylemişti. Teşekkür ederim Maurice. Hassasiyetin için. Kapatalım bu konuyu."

Hiebermeyer bir şey söyleyecekmiş gibi oldu, sonra başını salladı. "Demek Atlan tis... "

"Jack'le Costas, Karadeniz'e dönüp bölgede gördükleri bir Grek batığını çıkarmayı düşünüyorlar, galiba üç sıra kürekli bir kadırgaymış."

Hiebermeyer homurdandı. "Jack, bana biraz zaman tanışa keşke. Ona çok daha uygun bir şey var elimde. İşimiz ona yeni ipuçları göstermek olacak sanıyordum. Aylardır bu konuyu açmaya çalışıyorum." Bezgin bir şekilde içini çekip heykele baktı. "Ama şimdi buradaki keşfimize dönelim. Grek Tarihçi Herodot da Sais'i ziyaret etmiş ve bunun gibi heykellerle, Mısır'ın dörtbir yanından getirilmiş daha eskiçağlara ait firavun ve pek çok tanrı heykeliyle çevrili Neith Tapmağı yakınındaki bir gölden söz etmiştir. Roma döneminde, Sai's kumlara gömülmüş ve terk edilmişti ama Roma gemileri oraya yanaşıp değerli taşlarını ve heykellerini alabiliyordu."

"Yani buranın yağmalanmış olduğunu mu söylüyorsun?"

"Ben taşınmış kelimesini tercih ederdim. Bu villayı yapan Romalılar bütün Akdeniz'den ve ötesinden, tarihte var olmuş birçok farklı kültürden önemli sanat eserlerine erişme imkânına sahipti. Günümüzdeki özel koleksiyoncular ya da müzeciler gibiydiler. En güzel bronz Grek heykellerinin bazıları, on sekizinci yüzyılda yapılan kuyu açma çalışmaları esnasında, yine tam da bu villada, bulunduğumuz yerden birkaç metre ötede bulunmuştu. Bazı Romalılar Anubis'i, Cerberus'la, yani yeraltı dünyasındaki Styks Nehri'nin bekçisi ile bir tutardı, fakat çoğu için o bir alay konusuydu, havlayan bir köpekten başka bir şey değildi. Muhtemelen bu heykeli sadece tarihi bir eser ve ilginç bir sanat eseri olarak görüyorlardı."

Maria kısık bir sesle, "Bilmiyorum," dedi. "Tarihin hem içinden hem dışından bize bakıyormuş gibi ve tam bir bekçiye benziyor." Hiebermeyer'e baktı. "Batıl inançların var mıdır Maurice? Yani, Kral Tut'un mezarı, mumyanın laneti gibi?"

"Hayır." Hiebermeyer kesin konuşmuştu. "Ben sadece toprağı kazan bir arkeologum."

"Hadi ama Maurice. Bu en azından heyecanlandırmıştır seni. Okuldayken durmadan Mısır'dan söz ederdin, unuttun mu? Hem de hiç durmadan. Kabul et."

Hiebermeyer çakal heykeline baktı ve yüzünde ender tebessümlerinden biri belirdi. Tabii ki heyecanlandım. Muhteşem bir şey, Yazının geri kalanını da görmek için sabırsızlanıyorum." Avucunu cilalı sabuntaşma dayayıp tünele doğru baktı. "Fakat sahiden de yolun sonu olduğunu düşünüyorum. Bu heykel geçen geceki depremle açığa çıkmış olmalı ve herhalde ilk gören de biziz. Fakat mühürlenmeden önce tünelde buraya kadar gelen başkaları da olabilir. Güvenlik görevlileri ilk depremden sonra buraya gelmişlerdir. Eğer bir şey buldularsa şimdiye kadar çoktan karaborsaya düşmüştür bile. Başka bir şey bulabileceğimizi sanmıyorum."

"Bu kadar karamsar olmana inanamıyorum!" Maria sahiden kızmış gibiydi. "Buna asla izin vermemişlerdir. Nerede olduğumuzu unuttun mu? Herculaneum'daki Papyri'deyiz. Çok eski papirüs rulolarının çıkabileceği yegâne kütüphane ve bu duvarların ardında daha çok şey olduğunu herkes biliyor. Herhangi birinin içeri dalıp onları çalmasına izin veremezsin."

Hiebermeyer, "Aynı zamanda da arkeolojide yaşanan en büyük hayal kırıklığı," dedi. "Neredeyse bulunan bütün rulolar Philodemus'a, yani kalıcı nitelikte teorileri olmayan üçüncü sınıf bir filozofa aitti. Ciddi bir edebi eser olmadığı gibi çoğu Latince bile değildi." Gözlüğünü yeniden taktı. "Villadaki çalışmanın neden bitirildiğini hep merak etmişimdir."

"Bir sürü sebebi var; yapıyla ilgili sorunlar, yukarıdaki modern binaların temelini zayıflatma korkusu, Herculaneum'un ortaya çıkarılmış asıl kısmına kaynak temin etme zorunluluğu, bürokrasi, ekonomik imkânsızlıklar, yolsuzluk. Yani ne istersen... "

"Bir daha dene."

"Tabii bir de, kömürleşmiş papirüsleri saklayıp, koruma ve okuma konusunda da büyük sorunlar var. Napoli'de papirüslerin okunduğu laboratuvara yaptığımız ziyareti hatırlıyor musun? Hâlâ on sekizinci yüzyılda bulunan şeyler üstünde çalışıyorlar. Ve yeni kazılar yapıp, var olabilecek diğer parşömenlere ulaşmaları gerektiğine karar vermeleri lazım. Burası en iyisini hakediyor. Kutsal bir yer."

"Kesinlikle." Hiebermeyer parmaklarını şıklattı. "Söylediğin son şey kesinlikle doğru, Burası kutsal bir yer. Ve tıpkı diğer kutsal yerler gibi, İsrail'deki Ölü Deniz Yazıtları mağaraları gibi, insanlar burada neler olduğunu öğrenmek için can atıyor ama bir yandan da korkuyorlar. Ve inan bana, İtalya'da, MS birinci yüzyılda yazılmış daha fazla belgeye ulaşılmasına karşı çıkan son derece güçlü bir yapı var."

O anda havadaki tozlar bulanır gibi oldu ve önce belirgin bir sarsıntı hissedildi, ardından da ileride bir yerde çöken bir duvarın sesi duyuldu. Maria ellerini tünelin zeminine koyup korkuyla Hiebermeyer'e baktı. Hiebermeyer hemen sivri uçlu, avuç içi kadar bir alet çıkardı ve onu tünelin duvarına dayayıp, göstergeyi takip etti. Sarsıntı giderek azalıyordu. "Artçı şok, dün gecekinden biraz daha büyük olabilir ama muhtemelen endişelenecek bir şey yok," dedi. "Bunların olacağını söylemişlerdi. Unutma, etrafımızdaki duvarlar volkanik akıntı yüzünden oldukça sağlam durumda,

Pompei'deki gibi kül ve süngertaşıyla kaplı değil. Büyük kısmı betondan bile daha sağlam. Emniyetteyiz."

Maria sakin bir tavırla, "Peşimizden tünele girenler var, seslerini duyuyorum,"

dedi.

"Ah evet. Yönetimdeki şu esrarengiz hanım. Jack'in eski bir arkadaşıymış, biliyor muydun? Yani, yakın arkadaşı demek istiyorum. Sen gittikten sonra doktorasını tamamlarken ve ben de çoktan Mısır'da çalışmalara başlamışken beraber olmaya başlamışlar. Nedense konuşmuyorlar. Fenerin ışığını görebiliyorum Yapılacak en iyi şey... "

Maria, "Hayır bilmiyordum," dedi ve başını kaldırıp çakalın burnuna baktı. "Her neyse, Anubis onları engelleyecek."

Hiebermeyer, "Anubis muhtemelen bütün projeyi engelleyecek," dedi. "Büyük bir keşif olarak kabul edilecek ve tünelde araştırma yapma kararlarını da haklı çıkaracak. Tabii bize verdikleri izni geri alıp burayı kapatacaklar. Burada bulunmamızın tek nedeni, depremden sonra birinin tünelin varlığını basma sızdırmış olması ve arkeoloji otoritelerinin de bir gösteri yapmaktan başka çaresinin kalmaması."

"Yine karamsarlaştm."

"Güven bana. Uzun zamandır bu oyundayım. Burada çok daha büyük güçlerin varlığı söz konusu. Bunlar geçmişten korkan, onun üstünü örtmek için elinden gelen her şeyi yapacak olan kişiler. Kurulu düzeni, hizmet ettikleri kurumlan sarsabilecek her şeyden ödleri patlıyor. Bunu herkes bilir; bazen tarihi gerçeklere onları korumak üzere oluşturulmuş kurumlar tarafından set çekilir."

Maria, "Uzun zamandır kayıp olan bir kütüphanede bulunabilecek fikirler gibi," diye mırıldandı.

Maurice, "Biz burada MS birinci yüzyıldan söz ediyoruz," diye fısıldadı. "Tanrı'mızm ilk onlu yıllarından. Düşünsene bir."

"Düşündüm zaten."

"Onlar bizi durdurmadan önce tünelde biraz daha ilerleyip neler bulabileceğimize bakıp bakmamak sana bağlı. Mısır'da beni bekleyen bir kazım var. Senin de dinlenmeye ihtiyacın var."

"Bir kez dene."

"Bunu anlaştık diye yorumluyorum."

Maria, "Hazır şansımız varken bir kez deneyelim," dedi. "Sen kendi hazineni buldun, ben de benimkini bulmak istiyorum."

Hiebermeyer osilatörü tulumunun ön cebine koydu, gürültülü bir şekilde hapşırdı ve Maria'ya baktı. "Jack'in sende ne gördüğünü anlayabiliyorum. Her zaman, Orford'taki Ortaçağ Çalışmaları Enstitüsü'nden ayrılıp onunla çalışmanı isterdi ve kendinden bir şeyler katacağını söylerdi."

Maria, onu susturacak bir ifadeyle baktıktan sonra heykelin önüne kadar emekledi. Tozlar azalıyordu ve ileride, sarsıntıyla tünel duvarından kopan

başka bir parçanın bıraktığı beyaz izi seçmeye başlamışlardı. Başlıklarındaki fenerlerin ışığı oraya yönelince, tam ortada duran karanlık bir nesne gördüler. Hiebermeyer ileri doğru atılıp Maria'ya döndü, yüzü heyecanla parlıyordu. "Tamam, Anubis'i geçtik ve hâlâ sapasağlamız."

"Batıl inançlar mı yoksa, Maurice?"

"Hadi gidip bir bakalım."

MS 23 Ağustos 79

Claudius titreyen elleriyle tuttuğu kadehten şarap içti, sonra gözlerini kapatıp ve en kötü kısmı geçene kadar sütuna tutundu. Bu gece Phlegraean Düzlüklerine gidip, Sibyl'in mağarasının önünde son kez duracaktı. Ama ondan önce yapılacak işler vardı. Mermer bankın üstünde iki yana yalpaladı, bir yandan kayıp gitmesin diye bütün gücüyle harmanisini tutuyordu. Sonra tökezleyip olanca ağırlığıyla dirseklerinin üstüne düştü. Acı ve hayal kırıklığıyla yüzünü buruşturdu, artık kurumuş gözyaşlarının akmasını dileyerek öğürdü. İşin doğrusu hareket kabiliyetini yitiriyordu. Neredeyse hiçbir şey hissedemez olmuştu.

Zorlanarak kalktı ve bulanık gözlerle, villanın sütunlu girişine dizili Grek ve Mısır tanrı heykellerinin üstünde, körfezde parlayan aya baktı. Ona en yakın olan çakal başlı heykel dağı çerçeveliyormuş gibiydi, kulakları ve burnu ay ışığında parlıyordu. Villanın taraçasmdaki mevkiden, yakından tanıdığı ama asla gitmediği Herculaneum'un çatılarını görebiliyordu. Akşamın yumuşak ve hafif seslerini, yükselip alçalan konuşmaları, kahkahaları, müzik seslerini ve kıyıyı döven dalga seslerini duyabiliyordu.

İhtiyacı olan her şeye sahipti. Her zaman tercih ettiği Vezüv yamaçlarından gelen koyu kırmızı şaraba ve onun için aşağıdaki arka sokaklardan getirilen, hâlâ, bunun sebebini düşünmekten vazgeçtikten yıllar sonra bile ona uçucu zevkler veren kızlara...

Ve tabii bir de afyonu vardı.

Koklayıp burnunu buruşturdu ve sonra başını kaldırıp baktı. Kâhinler haklı çıkmıştı. Bu gece gökyüzünde farklı bir şeyler vardı.

Claudius Neapolis'in üstünden, körfezin batısındaki Misenum'daki deniz üssünde bulunan eski Grek kolonisine baktı. Dağın gölgesi körfezi karartıyordu ve tek seçebildiği iç kısma yakın demirlemiş olan birkaç ticaret gemisi olmuştu. Hızlı giden kadırgaların bıraktığı parlak izleri görmeye alışıktı ama bu gece hiçbir şey göremiyordu. Pliny neredeydi? Pliny mesajını almış mıydı? Claudius, Misenum'daki Roma filosu komutanının ne yaptığını biliyordu. Filo, Claudius'un büyükbabası Mark Antony'nin yüzyıl kadar önce Actium'daki yenilgisinden beri harekete geçmemişti. Pax Romanan Claudius kendi kendine başını salladı. Kendisi, Tiberius Claudius Drusus Neron Germanicus, İmparator olarak bu barışın sürmesine yardım etmişti. Masadaki yarısı boşalmış sürahiye baktı. Pliny çabuk gelse iyi olacaktı. Bu gece söylemek zorunda olduğu şey salim kafa gerektiriyordu. Vakit geçiyordu.

Kendine bir kadeh daha doldurmak için uzandı, şarabın taşıp mermer zeminde yıllardır duran geniş kırmızı lekeye doğru sızmasına izin verdi. Küçük odasının arka tarafını ve ay ışığında parlayan duvara dizili balmumu heykelcikleri görebiliyordu. Geçmişinden sakladığı bir tek onlar vardı; atalarının heykelcikleri. Babası Drusus'u sevgiyle hatırladı ve sevgili ağabeyi Germanicus'u. Balmumuna dönen teniyle Claudius çoktan onlarla olduğunu hissetmeye başlamıştı. Augustus çağını, Tiberius ile Caligula'nm ve sonra da Claudius'un ardılı Neron'un sefahatleriyle sonsuza kadar lekelenmiş olan altınçağı görmüş olacak kadar yaşlıydı. Bazen, daha kasvetli anlarında, genellikle de şaraptan sonra, zamanın tıpkı Roma'yı tahrip ettiği gibi kendisini de bir canavara dönüştürdüğünü düşünürdü; ağır ve amansız bir tahribatla yapıyordu bunu. Sanki ona bu rahatsızlığı veren tanrılar, onu aşağıdaki alev çukuruna atmadan önce fiziksel işkencenin son aşamasına kadar dayanmasını istemişlerdi.

Başını sallayarak düşüncelerinden sıyrıldı, acıyla öksürdü ve tekrar villanın balkonundan, Herculaneum'un çatılarının tepesinden etrafa bakındı. Roma'daki işi bitip de bir yazar ve bilim insanı olduğu eski yaşamını şiddetle arzuladığında sahte bir zehirlenme olayı hazırlayıp oradan kaçmıştı. Eski dostu Calpurnius Piso da kendi villasına bir ekleme yaptırıp ona burada bir yuva hazırlamıştı; neredeyse çeyrek asırdır saklandığı, denize ve dağa bakan bir yuva. Roma'da çoktandır gideremediği hiçbir özlemi yoktu ve bir bilim insanının ihtiyaç duyacağı her şeye sahipti. Daha fazla

şükretmesi gerektiğini biliyordu ama kızgınlıkları da vardı. Calpurnius'un büyükbabası, okunmaz zırvalardan oluşan kütüphanesiyle her zaman insana sekte vuran Grek Filozof Philodemus'un hamiliğini yapmıştı. Ve sonra zavallı Calpurnius Piso, Neron'a karşı kurduğu komplo başarılı olmayınca, villayı Claudius'un kim olduğunu bile bilmeyen, onu etraftaki tüm aristokrat evlerinin önünde dilenmeye kalkan diğer Grek şarlatanlardan biri zanneden kıskanç yeğenine bırakıp, tam da burada, bizzat Claudius'un gözleri önünde intihar etmeye zorlanmıştı. Aslında bu, tam Claudius'un istediği bilinmezliği sağlamıştı ama bir o kadar da küçük düşürücüydü.

Fakat diğer hepsini bastıran bir anısı vardı. Yıllar önce bir öğleden sonra karşılaştığı o balıkçı... Kendisi ona bir söz vermişti ve balıkçının öngördüğü her şey olmuştu. Ama şimdi Claudius'un kontrolü dışındaki güçler üstüne çökmekteydi. Claudius, onun yıkılmasına izin vermeyecekti.

"Ave Princeps."n

Claudius irkildi. "Pliny? Sevgili dostum. Beni böyle selamlamamanı söylemiştim. Almanya'daki lejyonlarımda genç bir süvari subayı olduğun günlerden beri tanırız birbirimizi. Filo ile görüşmek için geldiğinde seni buraya çağırmıştım ve o günden beri benim en yakın arkadaşım oldun. Ben Princeps olmayı daha sen gencecik bir adamken bıraktım. Eski bir asker ve bir amiral olarak benim seni saygıyla selamlamam lazım. Ama her ikimiz de Roma yurttaşıyız, ne bir eksik ne bir fazla, bugünlerde önemli olan tek şey de bu."

Pliny hemen Claudius'un yanına gelip yerine oturmasına yardım etti, kupasını alıp şarap doldurdu. Kupayı Claudius'a verip, kendine de bir tane doldurduktan sonra resmi bir tavırla havaya kaldırdı. "Tanrılar doksanıncı yaşını kutsasın!"

"O üç hafta önceydi." Claudius elini önemsemezce salladı ve şefkatle ona baktı. Pliny bir Romalı için fazlasıyla uzundu, ama zaten kuzeydeki Verona'dan, Keklerin ülkesinden geliyordu. Harmani yerine süslü bir kırmızı tunik ve deniz subaylarına has şeritli çizmeler giymişti ve güçlü, adil bir havası vardı. Claudius'un ona gıpta ile baktığı özellikleri vardı; madalyalı bir savaş gazisiydi, doğal bir liderdi, ciltler dolusu kitap yazmış olağanüstü bir bilgindi ve şimdi de yeni bir ansiklopedi yazıyordu.

Claudius, onun gevelediklerini durdurmak için yumruğunu sıktı. "Bana kitabı getirdin mi?"

"İlk yirmi cildini, Biraz gecikmiş de olsa doğum günü armağanım Princeps. Bundan daha iyi bir fırsat olamaz, çalışmalarımı okumak için daha titiz bir okur düşünemiyorum." Pliny gururla kapımn yanındaki deri tomarı gösterdi, özenle şaraptan uzağa koyduğu tomarda pek çok parşömen vardı. "Britanya'nın sizinle birlikte gözden geçirmek istediğim bazı flora ve fauna ayrıntıları ve elbette Jud aea bölümünde ayırmamı istediğiniz boş kısım. Onun dışındakiler tamamlandı. Bir Grek tarafından yazılmamış dünyanın ilk doğa tarihi."

Claudius odadaki yarısı boş rafları ve yerde duran parşömen tomarlarını gösterdi. "En azından artık onları koyacak yerim var. Narcissus öteki parşömenleri kutulayıp kaldırmama yardım etti. Asla kitap atmayı beceremedim ve ihtiyar Calpurnius'a söyleyecek cesareti asla gösteremedim ama şu Philodemus'un yazdıkları için kâğıt harcamaya bile değmez."

"Nereye koymamı istersiniz? Yani benim kitaplarımı. İsterseniz raflara yerleştirebilirim sizin için."

"Bırak kapının yanında kalsınlar. Narcissus yarın kütüphanemde yer açacak. Seninkiler onur bölümünde yer alacak. Bütün o Grek zırvaları kalkacak."

"Narcissus hâlâ bütün yazılarınızı kaleme alıyor mu?"

"Bana hizmet edebilmek için kendini hadım ettirdi zavallı, biliyorsun. Genç bir köleyken yaptırdı bunu. Onu her halükârda özgür bırakacaktım."

Pliny ihtiyatlı bir tavırla, "Ben olsam Narcissus'a asla o kadar güvenmezdim,"

dedi.

"Hadım edilmiş birine her zaman güvenebilirsin."

"Kusuruma bakmayın ama bu da sizin zaafınız. Kadınlar ve özgürleştirilen köleler."

"Kesinlikle zayıf noktam değil. Bir tanrı olabilirim ama zaafım yoktur." Claudius boğuk bir sesle kıkırdadı ve yeniden ciddileşti. "Evet, Narcissus

biraz esrarengizdir. Roma Başmuhafızlığı'nı elinin tersiyle itip, kendimi yok edişimde benimle suç ortaklığı yaparak, münzevi bir ihtiyarın kölesi olmayı neden yeğlediğini bazen merak ediyorum. Ama o da kendini ölmüş gibi göstermese zaten Neron, onu idam edecekti. Narcissus, Britanya'da kârlı işler çevirmiştir. Kurnaz bir adamdır. Ve köleyken kapılmış olduğu o garip inançları var bir de. Çok dindar biri ve bana da her zaman çok sadık olmuştur." Claudius aniden gülümseyip sendeleyerek ayağa kalktı ve Pliny'nin kolunu yakaladı. "Kitaplar için çok teşekkür ederim dostum," dedi. "Okumak her zaman en büyük eğlencem olmuştur. Ve benim yazdığım Britanya tarihine de çok büyük yardımı dokunacak." Masaya tutturulmuş açık parşömeni gösterdi, bir kenarında şarap lekesi vardı. "Bilincim kapanmadan çalışsak daha iyi olacak. Uzun bir gün oldu."

"Görebiliyorum."

İki adam masaya eğildi, ay ışığı mermere kızılımsı bir parıltı veriyordu. Ağustos sonu için fazlasıyla sıcaktı ve balkonu yalayan rüzgâr bile, Afrika'dan gelen siroko kadar sıcak ve kuruydu. Claudius bazen büyük ansiklopedi yazarı Pliny'nin, kendisinin Britanya konusundaki uzmanlığını ve eğer ona zafer denebilirse kazandığı o boş zaferi abartıp abartmadığını merak ediyordu. Elbette Claudius orada bulunmuştu, bir savaş filinin üstünde dondurucu dalgaların arasından çıkıvermişti; düşman korkusundan değil ama başarısız olup da ailesinin adına leke sürmek korkusundan titriyordu. Yine de Britanya onun tek emperyal kazanımı, tek zaferiydi ve kendini o eyaletin ilkçağlardan başlayan tarihini yazmaya adamıştı. Ve ada etrafında ilk kez dolaşan antikçağ kâşifi Pytheas'ın günlüklerinden, Hıristiyanlıktan önceki rahiplerin söküp aldığı ve insanın kanını donduran kelle avcılığı hikâyelerine kadar okunacak ne varsa okumuştu. Nihayet onu bulmuştu, yani soylu bir ailenin prensesini, Sibyl'in aramasını söylediği, savaşçı kraliçeyle birlikte yükselip düşecek olan kızı...

Claudius aniden, "Söylesene," dedi. "Rüyanda sahiden babamı gördün mü?"

Pliny, "Cermen Savaşları Tarihi'm o yüzden yazdım," diye cevap verdi ve Claudius'a daha önce defalarca anlattığı hikâyeyi tekrarladı. "Ren Nehri'nde bir süvari alayının komutanı olarak karargâh kurmuştum. Bir gece uyandım ve başımda Romalı bir generalin hayaleti duruyordu. Yemin

ederim Drusus'tu. Saygıdeğer babanız. Benden anılarını kalıcı hale getirmemi istiyordu."

"Ben onu hiç tanımadan öldü." Claudius, babasının büstüne göz attı ve ıstırapla ellerini birleştirdi. "Zehirlenmiş, tıpkı sevgili ağabeyim Germanicus gibi. Keşke ben de onun efsanesini sürdürebilseydim, lejyonları Germanicus gibi yönetebilseydim, adamların sadakatini kazanabilseydim."

Pliriy endişeyle Claudius'a bakarak, "Ama bunları yaptınız zaten," dedi. "Britanya'yı hatırlayın."

"Hatırlıyorum." Claudius oturduğu yere yığıldı, sonra da cılız bir tebessümle gülümsedi. "Sorun da bu zaten." Masadaki bir sikkeyle oynamaya başladı, üzerinde kendi portresi vardı. Pliny daha önce onun bu parayı defalarca çevirdiğini görmüştü ama bu sefer parmaklarının arasından kayıp kapının yanındaki parşömenlere doğru yuvarlanmasına izin vermişti. Sonra sinirli bir şekilde iç çekip kalkacakmış gibi yaptı, ama yeniden yerine çöktü ve suratını asıp ellerine baktı. "Orada benim için bir tapmak yaptılar biliyorsun. Ve şimdi de bir amfiteatr yapıyorlar, bunu da duymuş muydun? Londinium'da. Yazın gizlice onun mezarına gittiğimde gördüm."

Pliny, "Bana bunu bir daha anlatmayın Princeps, lütfen," dedi. "Kâbus görmeme neden oluyor. Ya Roma? Roma'daki kazanimlarınız? Çok güzel şeyler, inşa ettiniz Claudius. İnsanlar size minnettar."

Claudius, "Kimsenin onları gördüğü yok," dedi. "Hepsi yerin altında, suyun altında. Sana Palatine Dağı'nm altına yaptığım gizli tüneli anlatmış mıydım? Hemen evimin altındakini, Apollo emretmişti onu yapmamı. Sybil'in mağarasmdaki yapraklı bilmeceden anlamıştım bunu. Dur bakayım hatırlayabilecekmiyim"

Pliny sakin bir tavırla "Ve Judaea," dedi. "Yahudilere karşı bütün imparatorlukta bir hoşgörü ortamı yarattınız. Herod Agrippa'ya Judaea krallığını verdiniz."

Claudius, "Sonra da öldü," diye mırıldandı. "Sevgili dostum Herod Agrippa. Rezil yeğenim Caligula yüzünden Roma, onu bile bozdu."

Pliny, "Başka şansınız yoktu," diye devam etti. "Herod Agrippa'nın yerine geçirecek kimse olmayınca mecburen Judaea'yı bir Roma eyaleti yaptınız."

"Ve açgözlü, rüşvetçi valilerin eline bıraktım. Hem de Cicero yüz yıl önce eyalet yönetimi üzerine onca uyarıda bulunmuşken." Claudius acı bir sesle, "Tarihin öğrettiği dersler," diye ekledi. "Onları nasıl öğrendim bak."

"Yahudi Ayaklanması kaçınılmazdı."

"İronik, öyle değil mi? Roma'nın Yahudilere karşı hoşgörülü davranışı benimsemesinden on beş yıl sonra, o onları yeryüzünden silip atmak için elinden geleni yaptı."

"Tanrılar öyle istemişti."

"Hayır istemediler." Claudius içkisinden uzun, titrek bir yudum aldı. "Son geldiğinde sözünü ettiğin tapınağı hatırlıyor musun? Vespasian'ın beni tanrılaştırmak için Roma'da yaptırdığı tapmak. Ben de bir tanrıyım, unuttun mu? Tanrı'yım ama bu tanrı Yahudilerin yok edilmesini istemedi. Sen ilahi adalet de istersen."

Pliny parşömeni çabucak kıvırıp, üstüne şarap sıçramasın diye masanın yanındaki heybeye soktu, sonra çekinerek başka bir parşömen çıkardı. "Bana Judaca hakkında bir şeyler anlatacaktınız. Başka zamana mı kalsın?"

"Yok. Şimdi."

Pliny hevesli ve kararlı bir tavırla parşömeni açıp köşelerinden metal iğnelerle sabitledi. Claudius parşömene yazılmış olanlara ve ortadaki boş kısma göz attı. Pliny, "Söyleyin o zaman," dedi. "Bu yeni Yahudi mezhebi hakkında ne düşünüyorsunuz?"

"O yüzden gelmem istedim." Claudius derin bir soluk aldı. "Mesih'in, Christos'un müridleri... Onları, Phlegraean Düzlüklerine yaptığım ziyaretlerimde tanıdım. Tam Nasıralının kendisini izlemesini isteyeceği türden insanlar. Sakatlar, hastalar, toplumdışına itilmişler... Bunlar mutluluğa o kadar hasret kalmış insanlar ki, bu hasretleri bulaşıcı hale geliyor ve başkalarının da kendi mutluluklarını hayatın yüklerinden arınarak bulmalarına yol açıyorlar."

"Bütün bunları nereden biliyorsunuz?"

"Çünkü ben de onlardan biriyim."

"Onlardan biri misiniz?" Pliny kulaklarına inanamamış gibiydi. "Siz Yahudi misiniz?"

"Hayır!" Claudius dudak büktü, başını iki yana salladı. "Bir sakatım. Toplumdışına itilmiş biriyim. Şifa bulmak için ona giden biri."

"Bu adama mı gittiniz? Ama Doğu'ya hiç gitmediğinizi sanıyordum."

"Herod'un tek yapmaya çalıştığı buydu. Sevgili dostum Herod Agrippa, yardım etmeye ve beni Roma'dan uzaklaştırmaya çalıştı. Judaea'da mucizevi bir şifacı, bir Nasıralı olduğunu duymuştu, Yahudilerin Kralı David'in soyundan olduğu söylenen biri. O, Doğu'ya yaptığım tek ziyaret oldu. Sıcak yüzünden titremelerim daha da artmıştı."

"Yani geziniz boşa çıktı."

"Göl kıyısındaki birkaç saat dışında" Claudius'un gözlerinde aniden derin bir üzüntü belirmişti. "Nasıra kenti büyük bir iç denizin kenarında, "Galilee Denizi diyorlar ona. Suları tuzlu değil, ama sahiden muazzamdır ve kademe kademe derinleşiyor."

"Çok ilginç." Pliny hızla yazıyordu. "Biraz daha anlatın."

"Hem bir marangozdu hem de tekne ustasıydı. Herod, ben ve kadınlarımız onun teknesiyle suya açıldık, balık tutup, şarap içtik. Sevgili Calpurnia'mla birlikte, karımın pençelerinden uzaktaydım. Neredeyse Nasıralıyla aynı yaştaydık ve genç erkeklerle kadınlar vardı ve hiç olamayacağımı sandığım bir şekilde neşeliydim. Göle şarap döktüm ve o da suyu şaraba çevirip balıkları öyle yakalamak konusunda bir şaka yaptı."

"Ama mucize olmadı."

"Balık tuttuktan sonra güneş batana kadar kıyıda oturduk. Herod sabırsızlandı ve zevk peşinde koşmak üzere kente döndü. Nasıralı ile ben baş başa kaldık."

"Neler dedi?"

"Derdime katlanmam gerektiğini, bunun beni koruyacağını ve hayal etmekten bile ürkeceğim bir büyüklüğe ulaştıracağını söyledi. Ne demek istediği hakkında hiçbir fikrim yoktu. Ben; sakat Claudius, İmparator Tiberius'un utanç verici yeğeni, Roma'da zor katlanılan kişi, bütün diğer genç erkekler lejyonlarda zafer kazanırken kaçıp saklanan ve görevini inkâr eden adam..."

Pliny, "Sizi bir bilim insanı ve geleceğin imparatoru olarak görmüştür," diye mırıldandı. "Kaderinizi biliyormuş Princeps. Zeki bir adammış."

"Ben kadere inanmıyorum. Ve yine aynı şeyi yaptın. Princeps'miş."

Pliny ses çıkarmadan ona baktı. "Ya adamın kendi geleceği? Yani Nasıralmm?"

"Bu konuda da konuştu. Bir gün ortadan kaybolacağını ve ondan sonra bütün dünyanın kendisini tanıyacağını söyledi. Onu kullanıp aldatacak kişilerin ağına düşmemesi için uyardım. Ona tavsiyem bu oldu. Nasıralı olağandışı bir konumdaydı ve insanların neler yapabileceğinin farkında olup olmadığını bilmiyordum. Herhangi bir çarmıha gerilme olayını gördüğünden bile kuşkuluydum."

"YaHerodAgrippa?"

"Nasıralı, yorumculara değil aracılara ihtiyacı olduğunu söylediğinde Herod hâlâ yammızdaydı. Herod bu kişiler için Grek dilinde bir kelime kullandı: apostollaı, yani havariler. Herod doğru sözlü, dobra bir adamdı ve çok iyi bir dosttu. Nasıralmm görüşleriyle ilgilenmiyordu ama benim etkilendiğimi görebiliyordu ve bana çok düşkündü. Güç sahibi olduğu takdirde Nasıralıya hoşgörü göstermeye karar vermişti."

Pliny, "Ama galiba o adam idam edildi?" dedi.

"Çarmıha gerildi, Kudüs'te. Amcam Tiberius'un saltanatının son yılında. Nasıralı kendini kurban olarak sunacağını söylemişti bana. Kendi idamını, çarmıha gerilişini mi öngörmüştü bilemiyorum. Ama benim tanıdığım adam ölmek isteyen biri değildi. Yaşama sevinciyle doluydu. Fakat Sami ırkında, Yahudilerdeki insan kurban etme efsanelerini konuştuk. Kendi tarihini ve halkına nasıl ulaşacağını biliyordu. Sanırım onun kastettiği kurban etme işi sembolikti."

Pliny dalgın dalgın, "Büyüleyici," diye mırıldandı. "Galilee Denizi mi demiştiniz? Ölü Deniz değil mi? O denizin oldukça tuzlu olduğuna inanıyorum." Tüyünü, yanma koymuş olduğu mürekkep kabına batıra batıra parşömende bıraktığı son, daracık hoşluğa yazıyordu. "Bu, Judaea bölümüme muhteşem bir katkı sağlayacak. Teşekkür ederim Claudius."

"Bekle. Dahası var. Daha onu sana vermedim bile." Claudius ayağa kalktı ve eskiden Philodemus'un kütüphanesi olan kitaplığa doğru seke seke ilerledi, orta rafta kalmış olan son parşömenleri de kenara itip arkadaki karanlık girintiye ulaştı. Sonra yalpalayarak masaya döndü, yığılırcasınaa oturdu ve küçük tahta parşömen kılıfını Pliny'ye uzattı.

Soluk soluğa, "İçinde," dedi. "Senin olmasını istiyorum."

"Akasya, bilmeliydim." Pliny tahtayı kokladı. "Doğu kıyılarında yetişen kavruk ağaç, Yahudiler akasya ağacı diyor." Tüpün kapağını açtı ve elini yavaşça içine sokup yaklaşık otuz santimetre karelik küçük bir parşömen rulosu çıkardı. Philodemus'un papirüsleri kadar eski olmasa da, sararmıştı ve mürekkebin bir kısmı kristalize olup yüzeye bulaşmıştı. Pliny parşömeni yüzüne yaklaştırıp mürekkebi kokladı. "Muhtemelen sülfat değil," diye mırıldandı. "Gerçi bugünlerde havada çok fazla sülfür olduğu için emin olmak zor."

Claudius, "Kokuyu alıyor musun?" diye sordu, "Ben de sadece kendim alıyorum ve Phlegraean Düzlüklerinden getirdim sanıyordum."

"Katran." Pliny mürekkebi yeniden kokladı. "Kesinlikle katran."

Claudius, "Mantıklı geliyor," dedi. "Galilee Denizi'nin yüzeyi yağlı ziftle kaplıydı. Gözümle gördüm."

"Sahi mi?" Pliny metnin kenarına bir not yazdı. "Çok ilginç. Mürekkeple deneyler yaptığımı biliyor musunuz? İskenderiyeli ajanım bana Arabistan'daki sadece bir tür ağaçtan toplanan urları yolluyor. Ağaçtan sızan sıvıyla minicik böcekler tarafından yapılıyormuş bu urlar. Onları ezip su ve reçineyle karıştırıyorum, sonra da demir ve Misenum kıyısında bulduğum sülfür tozunu ekliyorum. Harika bir mürekkep ortaya çıkıyor, simsiyah ve hiç dağılmıyor. Artık onunla yazıyorum. Baksanıza. Şunda kullanılandan çok daha iyi Eminim ki o is ve hayvan derisinden elde edilen

zamk karışımıdır. Keşke insanlar bunu kullanmasa. Çünkü bunların Philodemus'un yazdıkları kadar dayanamayacağından korkuyorum."

"Sadece onu bulabilmiştim." Claudius bir yudum şarap içip, elinin tersiyle ağzını sildi.

"Seyahatteyken kendi mürekkebimi yapmak zorunda kalıyordum."

"Bunu siz mi yazmıştınız?"

"Parşömenle sözüm ona mürekkep denen karışımı ben sağladım."

Pliny papirüsü açtı ve masanın yapışkan yüzeyine serdiği bezin üstüne yerleştirdi. Papirüste ne Yunanca ne de Latince muntazam yazılar vardı. Satırlar, yazmaya alışık olmayan birinin özeniyle yazılmıştı. "Nasıralı mı?"

Claudius'un yüzü seğirdi. "Görüşmemizin sonunda, o gece denizin kıyısında. Bunu alıp götürmemi ve zamanı gelene kadar saklamamı istedi. Aramice okuyabiliyor musun?"

"Tabii ki. Bana Fenike dilini çok güzel öğretmiştiniz ve birbirlerine benzediklerinden eminim."

Pliny yazılara göz gezdirdi. En altta bir isim vardı. Hemen onun üstündeki birkaç satırı okudu, başını kaldırıp baktı, sonra aynı satırları tekrar okudu. Bir an odada derin bir sessizlik oldu. Claudius alt dudağı titreyerek gözünü dikmiş Pliny'ye bakıyordu. Balkondan gelen sıcak bir esinti beraberinde keskin bir sülfür kokusunu içeri taşıdı ve uzaklarda bir yerden kıyıya vuran dalga seslerine benzer bir ses duyuldu. Claudius gözünü, parşömeni bırakıp endişeyle ellerini kaldıran Pliny'den ayırmamıştı.

"Eee?"

Pliny, ona baktı ve dikkatle konuştu. "Ben bir asker ve belgeciyim. Gerçekleri, kendi gözümle gördüklerimi veya konusunda uzman olanların bana anlattıklarını kayda geçiririm. Bu belgede de onu yazan ve altına adını koyan kişinin otoritesi olduğunu görebiliyorum."

Claudius uzanıp Pliny'nin bileğini yakalayarak, "Sakla onu," dedi. "Bulabileceğin en güvenli yere kaldır ve sakla. Fakat o son satırları Doğal Tarih'ine al Şimdi tam sırası"

"Kopya çıkardınız mı?"

Claudius önce Pliny'ye sonra parşömene baktı ve aniden eli titremeye başladı. "Bana bir baksana. Felçliyim. Kendi adımı bile yazamıyorum. Ve bunun için bir yazmana, hatta Narcissus'a bile güvenemem." Ayağa kalktı, parşömeni de alıp kitaplığın yanındaki papirüs sayfalarla eski balmumu tablet dolu karanlık girintiye gitti ve sırtı Pliny'ye dönük olarak güçlükle çömeldi. Birkaç saniye ortalığı karıştırdıktan sonra, tekrar ayağa kalkıp elinde silindir şeklinde taş bir kılıfla döndü. "Bu muhafazalar Mısır'daki Sai's'ten gelmişti, bilirsin," dedi. "Calpurnius Piso, Neith Tapınağı'nı yağmalarken bunları da çalmış. Anlaşılan içlerinde antik Mısır hiyerogliflerinin bulunduğu parşömenler varmış ama hepsini yakmış. İhtiyar budala." Claudius taş silindiri bırakıp, bronz saplı, siyah bir maddeyle dolu tabağı aldı ve bir mumun üstüne tuttu, her zamankinin aksine elleri titremiyordu. Havaya yayılan zengin aromalı koku, kısa bir süreliğine sülfür kokusunu bastırdı. Claudius tabağı yerine bırakıp tahta bir ıspatula aldı ve kılıfın etrafını reçineyle sıvadı, soğuşun diye biraz bekledi ve sonra silindiri Pliny'ye uzattı. "İşte oldu. Mühürlendi, tıpkı yaprakların bana emrettiği gibi, ilahi kehanete uygun olarak."

Pliny, "Bu belge," diye ısrar etti. "Niye bu kadar acil?"

"Çünkü onun tahmin ettiği şey olmak üzere." Claudius yine ürperti geçirdi, elinin titremesini durdurmak için gözle görülür bir çaba harcıyordu. Anlamlı bir bakışla Pliny'yi olduğu yere mıhladı. "Nasıralı yazdıklarının gücünü biliyordu. Ama bir daha asla yazmayacağını söyledi. Günün birinde, sözlerinin bir tür kutsal emir sayılacağını anlattı. Kendine inananların, sözlerini kutsal bir özdeyiş gibi vaaz edeceklerini, fakat sözlerinin zamanla çarpıtılacağım, birilerinin, bu dünyada güç sahibi olmak için onları kendi istediği gibi değiştireceğini söyledi. Nasıra'da etrafı cahillerle çevriliydi. Yazdıklarını yazıyla arası iyi olan birine bırakmak istiyordu."

Pliny, "Bir peygamberin yazılı sözleri," diye mırıldandı. "Ruhban sınıfının isteyeceği son şey olur genelde. Bu onları işsiz bırakır."

Claudius, heyecanlanarak, "O yüzden o maskara Sibyl bilmecelerle konuşuyor," dedi. "Sadece kâhinler yorumlayabilsin diye. Ne saçmalık."

Pliny, "İyi ama niye ben?..." diye sordu.

"Çünkü ben onları basarmam. Çeyrek yüzyıl önce ölmüş olmam gerektiğini unuttun mu? Fakat artık senin Doğal Tarih bitmek üzere ki bu harika Senin yetkin de

var. İnsanlar seni hep okuyacak. Çalışman, yazılmış en büyük eser olacak ve Roma'nın dışına taşacak. Senin tarafından kayda geçirilmiş olanları ebedi ün bekliyor."

"Beni onurlandırdınız Princeps." Pliny başını eğdi, mutluluğu gözle görülebiliyordu. "Ama yine de tam olarak anlayamadım."

"Nasıralı sözlerinin öncelikle başkaları tarafından vaaz edilmesi gerektiğini söyledi. Ama öyle bir zaman gelecek ki sözleri kulaktan kulağa yayılırken buna inanmaya hazır yeterince insan olacak ve onun sözleri öğretmenler tarafından anlatıldığında insanlar o sözleri doğrudan duymaya hazır hale gelecekler. Bu zamanın benim hayatta olduğum bir dönemde olacağını söyledi. Zamanın geldiğini anlayacağımı söyledi."

Pliny, "Bir concilium," diye mırıldandı. "Bir concilium, bir ruhban sınıfı oluşturuyorlar. Uyarısı da bunun içinmiş."

"Phlegraean Düzlüklerinde. Onlar da tam bu kelimeyi kullanıyorlardı. Concilium. Sen nereden bildin?"

"Çünkü Misenum'da tayfalarımın arasında söylendiğini duymuştum."

Claudius, "Sana şu Phlegraean Düzlüklerindeki Christos'a inananlardan söz etmiştim," diye devam etti. "Giderek daha çok insan katılıyor aralarına, concilium'a. Bir kyriakum Roma'dan Tanrı'nın evinden söz ediyorlar. Daha şimdiden görüş ayrılıkları var, hizipler var. Bazıları İsa böyle dedi, diyor bazıları şöyle. Bilmece gibi konuşuyorlar. Safsata haline geliyor, tıpkı Philodemus gibi. Ve kendilerine peder, diyen adamlar var."

Pliny, "Rahipler," diye mırıldandı. "Bu bilgileri başka kimsenin bilmemesini tercih eden adamlar."

"Ben Roma'da imparatorken, biri buraya gelmişti, Tarsus'tan bir Yahudi havari, adı Paul'dü. Sibyl'e, kılık değiştirerek yaptığım ziyaretlerden biriydi ve onun konuşmasını duydum. Phlegraean Düzlüklerinde müridler

bulmuştu, birçoğu bugün de hâlâ oradadır. Yine de bu insanların hiçbiri, hatta Paul bile, Nasıralıyı tanımıyordu, hiçbiri ona benim kadar yaklaşamamıştı. Benim tanıdığım adam onlar için şimdiden bir tür tanrı." Claudius durdu, sonra dikkatle Pliny'ye baktı. "Bu parşömenin korunması gerekiyor. Doğal Tarih 'e ne yazacağın ise tümüyle sana kalmış."

"Onu saklayacağım."

"Daha kötüsü de var." Claudius aniden umutsuzluğa kapıldı. "Afyon beni konuşturuyor, zihnimi bulandırıyor, sonradan hatırlayamayacağım şeyler söyletiyor. Benim kim olduğumu biliyorlar. Artık ne zaman gitsem dumanların arasından çıkıp bana uzanıyorlar."

Pliny, "Daha dikkatli olmalısınız Princeps," diye mırıldandı.

"Buraya da gelecekler. Tüm çalışmalarım, bütün elyazmalarını. Her şeyi tahrip edecekler. O yüzden sana veriyorum bunu. Kendime güvenmiyorum."

Pliny bir an düşündü, sonra üzerinde çalıştığı Doğal Tarih parşömenlerini alıp rafa kaldırdı. "Bunun için yarın gelirim. Bir gecelik burada, güvende olur ve bana Judaea hakkında diğer şeyleri de anlatırsanız onları da eklerim. Geri geleceğim. Yarın akşam ziyaret etmem gereken biri daha var burada. Hatta belki bu akşam Onu görmek için ne zamandır sabırsızlanıyorum. Siz de gelir misiniz benimle?"

"Bazen kendi başıma yapıyorum. Fakat bugünlerde giderek daha çok sevgili Calpurnia'mı düşünür oldum. Böyle zevkler benim için geçmişte kaldı Pliny."

Pliny biraz da kendisiyle konuşuyormuş gibi, "Bu gece en hızlı kadırgamla Roma'ya gideceğim ve sabah burada olacağım. Sizi tekrar gördükten sonra eserime bazı eklemeler yapacağım ve kopyalamaları için Roma'daki yazmanlara göndereceğim," diye mırıldandı. "Doğal Tarih nihayet bitmiş olacak. Zaten bana Britanya hakkında anlatacağınız başka bir şey yoksa bitti demektir." Bir an parmaklarıyla masada tempo tutarak düşündü ve sonra Claudius'un ona verdiği silindire vurdu. "Ve sanırım bunu koyacağım yeri de biliyorum." Silindiri harmanisinin altındaki bir keseye soktu, sonra raftan Doğal Tarih'ia Judaea bölümünü aldı, masaya yayıp köşelerini tutturdu ve birkaç satır yazdı, bir an durup parmağıyla satırları

dağıttı, sonra çizgilerin içine bir not yazdı. Claudius seyretmiş ve onaylar casma homurdanmıştı. Pliny parşömenin iki ucunu gevşek bir şekilde birleştirip hızla tekrar rafa kaldırdı, aniden zamanı ve o gece ziyaret edeceği kadını hatırlamıştı. Tam o anda kapıya vuruluyor gibi bir hışırtı oldu ve sıradan bir harmani giymiş, elinde iki tane yün pelerin bulunan yaşlı, kambur bir adam ortaya çıktı.

Claudius* "Ah, Narcissus," dedi. "Ben hazırım."

Pliny, "Sibyl'e mi gidiyorsunuz?" diye sordu.

"Son defa. Söz veriyorum."

"O zaman son bir şey Princeps."

"Evet?"

"Bunu sizin sadık bir dostunuz ve tarihçi bir müridiniz olduğum için yapıyorum. Gerçekleri, bildiğim şekilde korumak ve başka hiçbir şeyi önemsememek görevimdir."

"Ama?"

"Siz? Bu sizin için niye bu kadar önemli? Şu Nasıralı yani?"

"Ben de dostlarıma sadığım. Bunu bilirsin. Ve o da dostlarımdan biri."

"Tayfalarım yeryüzünde bir cennet krallığından söz ediyorlar, iyilik ve merhametle insanların bunu bulabileceğini söylüyorlar. Siz de bu tür şeylere inanıyor musunuz gerçekten?"

Claudius konuşmaya başlar gibi oldu, ama durdu, sonra nemlenmiş ve yılların etkisiyle kınşmış gözleriyle Pliny'ye baktı. Uzanıp dostunun koluna dokundu ve hafifçe gülümsedi. "Sevgili Pliny, kendini unutuyorsun. Ben bir tanrıyım unuttun mu? Tanrıların cennete ihtiyacı olmaz."

Pliny de gülümsedi ve başıyla selam verdi. "Princeps."

Günümüz

Jack ile Costas, Sicilya'nın güneydoğusunda demirledikleri Zodiac botun sekiz metre altında duruyorlardı; ekipmanları, kaya yüzeyini suyun otuz metre altına kadar aydınlatan güneş ışınlarını yansıtmaktaydı. Jack dalış ipinin birkaç metre ötesinde hiç çaba harcamadan salmırken, başının üstündeki olağanüstü manzarayı seyrediyordu. Seaquest //'den havalanan Lynx helikopteri birkaç dakika önce gelmişti ve pervanesi botun siluetinin üstünde tam bir hale oluşturmaktaydı. Jack ortada kalan boşluktan yer değiştiren iki dalgıcın titrek görüntülerini seçebiliyordu, dalgıçlar ağır ağır ve dikkatle aşağı indiriliyordu. Jack pervanenin suda yarattığı titreşimleri algılıyordu ama motorların sesini başlığı ve kulaklığı emiyordu. Costas'ın sahadan ayrılan dalgıçlara verdiği talimatları dinliyordu, Costas bütün IMU malzeme deposunu tek tek sayıyormuş gibiydi.

Costas, "Tamam Jack," dedi. "Andy inmeye hazır olduğumuzu söylüyor. Şov zamanı diye Seaquest /Fde çalışan lojistikçilerle konuşmak istemiştim sadece."

Sesi tuhaf bir şekilde metalik geliyordu, gaz karışımında bulunan helyumun, ses üzerindeki etkilerini gidermek için tasarlanan modülatör yaratıyordu bunu. Jack suda dik pozisyona geldi ve dalış ipine doğru palet çırptı. Regülatöründeki körüklü ikiz hortumlar, kendini Cousteau'nun zamanındaki dalgıçlar gibi hissetmesine neden oluyordu ama benzerlik o kadarla sınırlıydı. Costas'a yaklaşınca, arkadaşının sırtındaki sarı konsolu inceledi. Konsolun kapalı gövdesinde, oksijen ve gaz karışımı dolu tüplerle kapalı devre soluk alma cihazı bulunuyordu. Körüklü hortumlar bir başlığa ve tam kapalı maskeye ulaşıyor, ağızlık takmak zorunda kalmadan nefes almalarını ve konuşmalarını sağlıyordu.

Costas, "Daha önce de söylediğim gibi," dedi. "Bir şey bulana kadar lambalarımız kapalı kalacak."

Jack başını salladı. Gözleri karanlığa alıştığında, gemi batığını saptamak için tek bir ışık huzmesinden daha geniş bir görüş açısına sahip olacaklarını biliyordu. "Dalış profili?" diye sordu.

"Maksimum derinlik seksen metre, maksimum kalış süresi yirmi beş dakika Daha derine inebiliriz ama Seaquest II yerini alıp rekompresyon odası çalışır hale gelene kadar bu riski almak istemiyorum. Ve acil durum düzeneğini de unutma." Solu num cihazı bozulacak olursa bunu, gazı doğruca tüplerin üstündeki monifolttan dağıtacak olan ahtapot regülatör gösterecekti.

"Anlaşıldı. Dalış patronu sensin."

"Umarım bir daha sefere okyanusun dibinde parlayan bir hazine gördüğün zaman da hatırlarsın bunu. Ya da bir buzdağının içindeyken" Costas dalış bilgisayarındaki bir tuşa bastı ve vizöründen Jack'e baktı. "Gitmeden önce son bir şey daha"

"Neymiş o?"

"İsa'nın dokunduğu her şeyin altın tozu gibi olduğunu söyledin. İnsanlar, dalmayı becerdikleri ilk günden beri bu St. Paul batığını arıyor olmalı, yani Cousteau'dan bile önce. Arkeolojinin sunacağı en büyük ödüllerden biri Niye biz?"

"Atlantis için de böyle demiştin. Birkaç şanslı fırsat ve biraz geniş düşünmek, Her zaman sadece bunlara ihtiyacım olmuştur."

"Ve biraz da dostlarının yardımına"

"Ve biraz da dostlarımın yardımına" Jack can yeleğindeki hava boşaltma vanasını tuttu. "Gidiyor muyuz?"

"Gidiyoruz."

Birkaç saniye sonra Costas her zamanki tarzıyla, fıçıyla Niagara Şelalelerini aşıyormuş gibi derinlere doğru dalmaya başlamıştı. Jack çok daha zarif bir şekilde, kolları, bacakları havada süzülürcesine, ağırlığını hissetmemenin ve önünde açılmaya başlayan manzaranın tadını çıkarıp, kendi soluklarını dinleyerek onu takip etti. Her şey tam hatırladığı gibiydi; yirmi yıl önce saatler boyu süren ölçme, kayıt tutma, batığın planını inceleme ve kazının bir sonraki aşaması için yer belirleme çalışmaları neticesinde zihnine kazınmış olan girintiler, çıkıntılar tıpatıp aynıydı. Costas teknoloji konusunda haklıydı. Sualtı arkeolojisi de, tıpkı fiziğin tek bir kuşakta Marie Curie'den partikül fiziğine geçişi gibi, son yirmi yılda dev

adımlarla, hoplaya zıplaya ilerlemişti. O zamanlar ölçümler bin bir güçlükle elle yapılırdı; şimdi ise lazerli telemetreler ve dijital fotogrametrilerle, dalgıçlar yerine uzaktan kumandalı araçlar kullanılarak yapılmaktaydı. Eskiden aylarca süren bir iş şimdi birkaç günde halledilebiliyordu. Dalmanın sıkıntıları bile büyük ölçüde giderilmişti, E tipi tulumlar, su katmanları arasındaki ısı farhlıklarına karşı koruma sağlıyordu. Ama dalış teknolojisi geliştikçe dalınabilecek derinlik noktaları değişiyor, yeni tehlike eşikleri oluşuyordu. Bedel ödemek hâlâ söz konusuydu, hatta riskler daha büyüktü. Jack her zaman araştırma sınırlarını zorlayan biri olmuştu ama işin içine başkalarını da katmadan önce ödülün buna değeceğinden emin olması gerekiyordu.

Tam altlarında, Pete ile Andy'nin dalış ipini, kendisinin yirmi yıl önce iskandil kurşununu bulduğu gediğe bağladıklarını gördü, yine o noktadan çıkan, üstü yosun kaplı bir ip kıvrılarak daha derinlere, doğru uzanmaktaydı. Aniden zamanda geriye gitmiş gibi o ipe bakakaldı. Bu, onca yıl önce kendisinin bağladığı ipti ve sanki yarım kalmış işini bitirmek üzere geri dönmesini beklermişçesine tam bıraktığı yerdeydi. İpi Costas da görmüş ve her nasılsa deniz dibine saplanmaktan son anda kurtulmuştu. Jack'in yanma gelmesini bekledi, sonra ikisi birlikte, ipin yanında ağır ağır palet çırparak elli metre derindeki en son düzlüğe indiler. Roma gemi batığından saçılan amforaların yuvarlandığı en son nokta burasıydı. Düzlüğün üstünde yüzerken, aşağıdaki çökeltinin içinde yaklaşık iki met' re boyunda, ortasında dikdörtgen şeklinde bir delik olan boruya benzer bir şey ortaya çıktı.

"Eski dostum." Jack sesinin normal çıkması için başlığının yan tarafındaki düğmeyi çevirdi. "Roma gemisinin çıpasınm son dalışımda gördüğüm gövdesi, yaklaşık elli metre ötede, düzlüğün kıyısında aynısından bir tane daha olacak. Açıkta demirlemek için iki çıpa kullanan bir gemiden beklendiği gibi, birini sağlamlaştırmak için ötekini atmışlar. Onları pusula kerterizi olarak kullanabiliriz."

"Anlaşıldı."

İpin üstünde yüzdüler ve az sonra Jack'in hatırladığı ikinci çıpayı da gördüler, bir yarığın üst kısmına sıkışmış olarak duruyordu. Jack bulunduğu yerden, ipin ucunun bir sırttan aşağı sarkıp, yirmi yıl önce dalmaya cesaret

edebildiği en derin yere doğru indiğini görebiliyordu. Mağaraların içinde, insanlığın olağanüstü eserlerini ararken takip ettiği dalgıç, emniyet iplerinin sonu gibiydi. Durmadan öteki tarafa geçtiler ve kaya yamacının dibinde, deniz yatağının cansız bir kum çölü halini aldığı yere doğru indiler. Jack, kenarda çürümüş bir makineli tüfek fişekliği gördü, bir uçaksavar topundan çıkma top güllelerinin kenarına asılı kalmıştı. Bu İkinci Dünya Savaşı kalıntılarını daha önce de gördüğünü hatırladı. Costas yavaşladı ve yüzdürme kompansatörünün boşaltma vanasına uzandı.

Jack, "Aklından bile geçirme," dedi.

Costas ümitle, "Sadece bakıyordum," dedi ve palet çırparak uzaklaştı. Az ileride kum, bir ufku olmayan, mavi gri bir çöl halinde sonsuzluğa doğru uzanıyordu. Küçük bir kaya uzantısının üstünde elli metre kadar daha yüzdükten sonra kumulun hafifçe tümsek oluşturduğu bir dalgalanma gördüler. Tümseğe yaklaştıkça giderek daha anormal görünmeye başlıyordu, sanki bir deniz yaratığı çökeltinin altında saklanıyormuş gibi, kabartı, ortadaki tümsekten dörtbir yana doğru on metre kadar uzanmaktaydı. Costas derin bir soluk aldı. "Aman Tanrı'm. Jack, bu bir uçak."

Jack, "Bunlardan birine rastlayacak mıyız diye merak ediyordum," diye mırıldandı. "Bu bir saldırı planörü, İngiliz Horsa Bak, yüksek kanatların gövdenin üstünden kırıldığı yer görülüyor. 1943'te SAS'lar İtalyanların tepelerine inerken, İngilizler bir de hava indirme tugayı göndermişti. Tüm Sicilya işgalinin yegâne büyük başarısızlığıydı ve çok korkunç bir olaydı. Planörler sert bir rüzgâra karşı çok erken uçurulmuş ve onlarcası asla kıyıya varamamıştı. Yüzlerce adam boğulmuştu. Cesetleri de buralarda olmalı."

Costas alçak sesle, "Oraya kesinlikle gitmek istemem," dedi.

Jack, "Yukarıda insan bazen savaşların hiç olmadığına inanır," dedi. "Her şey temizlenmiş ve sterilize edilmiştir, ama suyun altındakiler olduğu gibi kalır. İnsan çarpılıyor."

"Derinlik yetmiş beş metre." Kumdaki son gölgelerin üstünden geçerken Costas tümüyle bilgisayarına odaklanmıştı. "Zaman cephesinde durum çok iyi görünmüyor Jack. Kendimizi sahiden zorlamak istemiyorsak, maksimum on dakika."

"Anlaşıldı."

"Bunu, deniz yatağında devasa bir haç aramayacağız diye yorumluyorum."

Jack vizörünün içinden sırıttı. "Keşke o kadar kolay olsaydı. O zamanlar haç bir Hıristiyanlık sembolü müydü, onu bile bilmiyoruz. Eğer o St. Paul gemisinin batığıysa, çarmıha gerilişten yirmi, belki de yirmi beş yıl sonrasından söz ediyoruz demektir. Bilinen çoğu Hıristiyanlık sembolü, yani haç, balık, çıpa, kumru, Grekçe chirho harfleri ancak bir yüzyılsonra ortaya çıkmaya başlamıştı ve o zaman bile sadece gizli olarak kullanılıyordu. Hıristiyanlığın başlangıç dönemi arkeolojisi inanılmayacak kadar çetindir. Ve unutma ki Paul'ün, Roma'nın muhafazası altında bir mahkûm olması gerekiyor. Yanında kutsal emanetler taşıması pek mümkün görünmüyor."

Jack derinlik sayacına baktı. Yetmiş yedi metre. Derine indikçe, kompansatörün tulumuna sürekli hava basarak suyun basıncını dengelediğini hissedebiliyordu. Yirmi yıl önce ölümden bir adım ötede olduğu derinlikte bulunduğunun fazlasıyla farkındaydı ve mutluydu. Nitrojen sarhoşluğunun sersemletici etkisini, elli metrenin altında, tehlike noktasındayken kompresörle verilen havanın o yoğun, şurubumsu tadını hatırlıyordu. Gaz karışımını solumak, alkolsüz şarap içmek gibiydi, bütün beklentiler karşılanıyor ama bir bulanıklık yaşanmıyordu. Jack, o narkoz etkisini özlediğini fark etti, zihni fazla açıktı şimdi. Bu derinliklere berrak zihinle inmek başka tür bir mutluluktu. Zekâsının son derece açık olduğunu, dikkatini araştırmaya verebildiğini hissediyordu, sağduyusu az ilerideki tehlike eşiği yüzünden keskinleşmişti, sanki yine acemi bir dalgıç olmuş gibi o anın tadını çıkarıyordu.

Costas, "Kafayı yemiş olmalılar," dedi.

"Cousteau'nun çocukları mı?"

"Bu derinliğe geldiklerine inanamıyorum."

Jack, "Ben inanabiliyorum," diye yanıt verdi. "Ben de o kuşağın son temsilcileriyle, son kalanlarla daldım. Fransız Donanması'ndan kalma sağlam tiplerdi. Damarları genişlesin diye dalmadan önce şarap içerler ve regülatöre bağlanmadan önce son olarak bir nefes dolusu Gauloise

çekerlerdi. Derine dalmak, içkiye dayanıklılık müsabakası gibiydi. Gerçek erkeklerin yapacağı bir işti"

"Dal ve öl."

Sonra karanlığın içinde Jack onları gördü. Önce bir tane, sonra bir tane daha Kumun içine yarı gömülü vaziyette, çökeltiyle kaplanmış ve başka bir şeyle karıştırılmasına imkân olmayan amforalar. Amforaların oluşturduğu dizi, Costas'la ikisinin geldiği kayalık yüzeyle aynı doğrultuda ilerliyordu, ama amforalar çökeltiye gömülmüşlerdi ve biçimlerini anlamak oldukça güçtü. Grek de olabilirlerdi, Roma da. Jack daha fazlasını öğrenmek zorundaydı. Derinlik sayacına baktı. Seksen metre. Peşinde Costas olduğu halde en yakındaki amforanın üstüne doğru yüzdü. Aniden önüne başka bir uçurum çıktı, ama bu sefer aşağıda kumlu bir çıkıntı yoktu, sadece mürekkep gibi bir karanlık vardı. Bilinmeyenin kıyısına ulaşmışlardı, burası uzay boşluğu kadar ürkütücüydü. Muazzam kanyonlar ve dağ sıraları boyunca Akdeniz'in en derin çukurlarına doğru iniyordu, aşağıdaki derinlik beş bin metreden fazla olmalıydı. Yolun sonuna gelmişlerdi. Jack üstündeki ivmeyle kenardan birkaç metre öteye geçti, altlarındaki uçsuz bucaksız boşluk yüzünden zihni durmuş gibiydi.

"Yapma bunu Jack." Costas sakin bir sesle konuşmuştu, helyum düzeyi arttığı için sesi bozuk geliyordu. "Derin deniz cihazı ile gelip birkaç yüz metre aşağıyı da kontrol edebiliriz. İşi güvenli bir şekilde yapalım."

"Buna değip değmeyeceğini gösterecek kadar kanıt bulamadık." Jack'in sesi fazla mesafeli, fazla duygusuz geliyordu. Hayal kırıklığını bastırmak için çok çaba harcıyordu. "Cousteau'nun dalgıçlarının günlükte anlattıkları, o çıkıntıya dağılmış olan amforalar olmalı. O yamaçtan daha derine inmiş olmalarına imkân yok. Kompresör açısından ölümcül noktaya çoktan girdik zaten." Ağır ağır döndü, o arada da başlığındaki lambanın ışığını yaktı. Artık kaybedecek bir şey yoktu. Parıltı kör ediciydi ve etraflarının ne kadar karanlık olduğu anlaşılıyordu. Işığı kaya yüzeyinde gezdirdi, yer yer, doğal ışıkta görülmeyen kızıl ve turuncu bitkiler ortaya çıkmıştı. Bu derinlikte çok az yaşam vardı. Işığı yukarı doğru çıkarıp sonra tekrar aşağıyı taradı.

Bingo.

Yamacın uzantısı yüzünden yukarıdan seçilmeyen dar bir çıkıntı görmüştü. Yirmi, belki otuz tane az önce gördüklerine benzeyen nesne yığılıydı. Amforalar...

Heyecanla, "Buldum!" dedi. "Yaklaşık on metre altımızda."

Costas da Jack'in yanına yüzüp lambasını yaktı ve aşağıya baktı. "Bir enkaz yığınına benziyor," diye mırıldandı. "Kumlu bir vadi Muhafaza açısından iyi bir ortam olabilir"

Jack coşkuyla, "Geminin kıç tarafı olmalı," dedi. "Pruva yamaca bindiriyor, kıç da suya batıp amforaları saça saça buraya gömülüyor. En önemli tarihi eserler bu kısımda olmalı, ambarlar, kişisel eşyalar, gemiyi anlatacak her şey."

"Amforaların biçimini görebiliyor musun?"

"Mümkün değil. Oraya inmem lazım."

"Jack, bunu yapabiliriz, ama dalış profilini yenilemem lazım. Bunu yapmayı da kesinlikle istemiyorum. Yaparsam, Seaquest IJ gelmeden ve hiçbir önlem almadan dekompresyon ölçeğimizi genişletmiş olacağız. Güvenlik tedbirlerinin bile yararı olmaz. Üstelik fazladan sadece on dakikamız var"

Jack, "Sadece dalmak bile bir risktir," diye mırıldandı "Ama riski hesaplayabilirsen güvenle yapabilirsin. Sen hep böyle dersin ve şu anda da riski hesaplamış bulunuyorsun"

"Yeni dalış teknolojileri ve sınırları zorlamak hakkında dediklerini hatırlıyor musun? Eh, şu anda tam bu durumdasın işte"

"Ben senin donanımına güvenirim, sen de benim içgüdülerime. Bu hayatımızda yapacağımız en büyük keşif olabilir"

"Bekleyebiliriz. Artık geri gelmek için yeterli kanıt bulduğumuz kesin"

"Bekleyebiliriz."

"Ben senin arkam kollayayım, sen de benimkini."

"Hep böyle yapmışızdır."

"Yapalım o zaman."

Yamaç boyunca inmeye başladılar. Costas bileğindeki bilgisayarı yeniden programlarken, Jack de ışığıyla aşağıdaki amfora yığınını tarıyordu.

Kumluk tepeye ulaşmalarından hemen önce heyecanla bağırdı. "Greko İtalik. Bak, sivri saplan, köşeli gövdeyi görebilirsin. MS birinci yüzyıl, İtalyan tipi, Vezüv Yanardağı yakınlarındaki Campania'dan. İşte bu! İstediğimiz şeyi bulduk. MS birinci yüzyıl ortalarından kalma bir gemi batığımız var."

Costas, "Dokuz dakikamız daha var," dedi. "Onu da programa ekledim ve bu zamanı da kullanabiliriz." İkisi birlikte kumluk tepeye inip amforaların yanma diz çöktüler ve lambalarıyla ortamı taramaya başladılar. Işık, amforaların kırmızı rengini ortaya çıkarıyor ve havada asılı parlak çökeltiyi yansıtıyordu. Jack, amforaların altında çökeltiden çıkan başka nesneler gördü, bunlar yaklaşık bir metre uzunluğunda külçelere benziyordu. Biraz daha yaklaşıp çökeltiyi eliyle sıyırdı, sonra da bıçağını çıkarıp dikkatle kazımaya başladı. Heyecanla, "Tam düşündüğüm gibi," diye mırıldandı. "Kurşun külçeleri."

"Şunun üzerinde yazılar var."

Jack bıçağını kılıfına sokup Costas'a doğru yüzdü, sonra daha iyi görebilmek için eliyle çökeltiyi dağıttı. TI. CL. NARC. BR. LVT. EX. ARG. Bir an sessizlik oldu. Sonra Jack, "İnan bana bu, Tiberius Claudius Narcissus," diye mırıldandı.

"Tanıyor musun bu adamı?"

"İmparator Claudius'un kölelerinden biri. Özgür bırakılınca imparatorun ilk iki adını almıştı, yani Tiberius Claudius. Claudius'un sekreteriydi ve başbakanlarından biri olmuştu, ama Claudius'un karısı Agrippina kocasını zehirledikten sonra onu da öldürdü."

"Bunun bize ne yararı olacak?"

"Özgür bırakılan köleler o dönemin sonradan görme zenginleriydi. Aristokratlar gibi ticarete ve sanayiye yatırım yapmalarını engelleyen bir züppelikleri yoktu. Tıpkı on dokuzuncu yüzyılda olduğu gibiydi. Narcissus'un parmaklarını Roma'daki bazı pastalara bulaştırdığını biliyoruz,

bunların bir kısmı da oldukça çamurluydu. Bu külçe ne kadar kurnaz biri olduğunu gösteriyor."

"BR, Britanya anlamına mı geliyor?"

"Evet. LVT de, Britanya'daki başlıca kurşun madenlerinin bulunduğu Derbyshire'deki Lutudarum'u ifade ediyor. EXARG, ex argentariis demek, yani kurşun gümüş alaşımları. Öteki külçeyi kazırken tahmin etmiştim."

Costas, "Yüksek kalite kurşun," dedi. "Kükürtlü kurşundan elde ediliyor, gümüş üretiminin yan ürünlerinden biri. Daha az katışıklık, oksitlenecek daha az malzeme, daha parlak. Haklı mıyım?"

"Doğru. Pompei'deki kurşun boruların analizinden, İngilizlerin Akdeniz'e kurşun ihraç ettiğini öğrenmiştik. Ancak varlıklı bir gemi sahibi, gövdeyi kaplamak için gemisinde kurşun bulundururdu. İskandil kurşunumuz da oldukça saftı, kararmamıştı ve tahminime göre yolun bir yerinde bu metalden yapılmıştı."

"Çok ilginç ama hâlâ ne anlama geldiğini çözemedim."

"Britanya MS 43 yılında Romalılar tarafından işgal edildi, kurşun madenleri de MS 50'de işletilmeye başlandı. Düzenbaz ihtiyar Narcissus işe tepeden müdahale edip, modern bir maden spekülatörü gibi, kârlı bir sözleşme kapmış. Bu külçeler ellilerin başından olmalı. Bu da bizi St. Paul batığının sihirli tarihine daha çok yaklaştırıyor."

"Anladım."

Dahili haberleşme sisteminde bir cızırtı oldu ve ardından, Seaquest ZFden mesaj bırakıldığını gösteren bir sinyal sesi geldi. Jack, "Sen bak," dedi. "Benim dikkatimi vermem gerekiyor." Başlığındaki dış ses düğmesini kısıp enkaz alanının birkaç metre üstüne yükseldi, o arada Costas bir amforanın yanma çömelmiş mesajı dinliyordu. Jack lambasıyla devrilmiş amfora yığınlarını taradı, Costas'la ikisinin ancak birkaç dakikası kaldığının farkındaydı. Beklediğinden fazlasını, çok daha fazlasını bulmuşlardı ve büyük bir sevinçle artık kazının devam edebileceğini düşünüyordu. Birdenbire, buradaki her şey kutsal bir anlam kazanmış, ortam eski bir kazı yeri olmaktan çıkıp olay yeri haline, iç içe geçmiş kanıtlar yumağına dönüşmüştü; buradaki her bir nesne, her bir ilişki çok kıymetli ipuçları

barındırıyor olabilirdi. Başlığının içinde son üç dakika uyarısı yanıp söndüğünde, Costas'ı almak üzere yeniden inişe geçmişti.

Costas, "A ha," dedi. "Eski dostun Maurice Hiebermeyer. Sen, onun Mısır'da mumyalara dalmış olduğunu sansan da İtalya'daki bir delikten çıkıverdi."

Jack, "Maurice mi?" dedi. "Şimdi olmaz."

"Acilmiş, öyle diyor. Vazgeçecek gibi değil."

Jack, "Maria ile Herculaneum'daki Roma kalıntılarını inceliyorlardı," dedi. "Bir deprem olmuş ve bazı kazı alanları açılmış. Onların incelediği bölgeye bakan yetkililerle sorunları vardı, belki geçici olarak bir durdurma filan olmuştur. Aylardır Büyük İskender'le ilgili bir papirüs yüzünden başımın etini yiyordu. Son defasında, büyük Konstantinopolis kuşatmasından kalan bir topu çıkarırken yakalamıştı beni. Gerçekten zamanlaması mükemmel Telsizciye söyle dekompresyon sırasında konuşurum onunla.'"

Israrlı bir sinyal sesi gelince Costas bilgisayarına baktı. "Sarı alarmdayız Jack. İki dakika, maksimum"

"Anlaşıldı. Gitmeye hazırım."

"Jack."

"Ne var?"

"Önümdeki şu amfora, Üstünde birtakım yazılar var"

Jack o anda tam Costas'ın üstündeydi ve amforanın geniş kısmına yazılmış harfleri rahatça görebiliyordu. EGTERRE. "Latince bir mastar, 'gidecek' anlamında standart kullanılan bir ihracat terimi."

"Yok. O değil. Altında. Kazınmış işaretler." Jack yanına inerken, Costas eliyle amforanın yanını hafifçe temizledi. "Koca bir asteriks, belki bir yıldız."

Jack, "Buna da oldukça sık rastlanır," diye mırıldandı. "Canı sıkılan tayfalar, yolcular amforaların üstüne karalamalar yapıp oyalanırdı. Eğer bu uzun bir yolculuksa, bunlardan bir sürü bulacağız demektir. Fakat uzaktan

kumandalı cihazı kullanan çocuklardan, buraya ilk geldiklerinde fotoğrafını çekmelerini isteyeceğim."

Costas kısık bir sesle, "Aristarchos," dedi. "Yani Grek alfabesi okuyabiliyorum"

Jack huzursuz bir tavırla, "Muhtemelen bir tayfadır," dedi. Bilgisayarına bakınca telaşlanmış gibiydi. "O zamanlar çok sayıda Yunanlı tayfa vardı. Muhtemelen atalarından biridir." Aniden nefesini tuttu. "Ne dedin sen?"

"Aristarchos. Kendin bak."

Jack çömelip amforaya yakından baktı. Yaygın bir isim. Harfler belirgin ve muntazamdı, bir tayfanın çiziktirdiği harflere benzemiyordu. Ama olabilir miydi? Bunu düşünmeye bile cüret edemezdi. Selanikli Aristarchos?

Costas heyecanla, "Bir tane daha var," dedi. "Aynı elden çıkmışa benziyor. Galiba Loukas, Jack. Havarilerin Eylemlerini hatırlıyorum. Paul'ün iki yoldaşını."

Jack'in zihni hızla çalışıyordu. Loukas. Luke. İsimlerin üstüne kazınmış yıldız şekline tekrar baktı. "Yanılmışım," dedi boğuk bir sesle. "Hepimiz yanılmışız."

"Ne demek istiyorsun?"

"Bu sembol. Bu yıldız değil. Bak, dikey çizgi tepede kıvrılıp ilmek gibi oluyor. Bu Grek alfabesindeki R harfi ve X de Grek alfabesindeki Ch. Yani bu chirho sembolü. Demek ki bunu birinci yüzyılda kullanmışlar." Jack kendi söylediklerine inanmakta güçlük çekiyordu. "Christos'un, yani Yunanca Mesih kelimesinin ilk iki harfi," diye fısıldadı.

"Bence daha da güzelleşiyor. Hem de çok." Costas, Lukas kelimesinin altındaki çökeltiyi de temizlemiş ve ortaya üçüncü bir yazı çıkmıştı. Harfler ilk yazıldığı zamanki kadar netti. İkisi birden ağızları açık bakakaldı.

Paulos.

Tarsuslu Paul, yani Evangelist Aziz Paul, bundan yaklaşık iki bin yıl önce, daha o zamandan Mesih olarak kabul edilen kişinin sembolünün altına kendisinin ve yoldaşlarının adlarını kazımıştı.

Jack'le Costas aynı anda yerden hız alarak, yaklaşık yüz metre yukarıdaki yüzeyden yansıyan güneş ışınlarının yarattığı donuk ışığa doğru yükselmeye başladılar. Jack adeta trans haline girmişti; Costas'a bakıyor ama onu görmüyordu, gözünün önünde iki bin yıl önce, Sezar döneminde, yolcularını karşı konulmaz bir şekilde tarihin içindeki yerlerine götüren Akdeniz'deki büyük tahıl gemisinin güvertesi vardı.

Costas da sersemlemiş gibiydi. "Anladığım kadarıyla işe koyulduk galiba?"

dedi.

Jack boynunun ağrısını gidermek için bir anlığına başlığını kaldırınca, arkasında çalışan Rolls Royce türbinin kükreyişi birdenbire tüm duyularını uyuşturdu ve hemen başlığını yeniden takıp, gürültü azalana ve mikrofon tekrar devreye girene kadar kulak koruyucularına bastırdı. Fiziksel yorgunluğuna rağmen gevşeyemeyecek kadar heyecanlıydı, bir gün önce yaptıkları keşfin sevinciyle oraya dönmek için sabırsızlanıyordu, çünkü onları bekleyen yeni ödülün büyüklüğünün farkındaydı. Hiebermeyer çok az şey söyleyebilmişti, ama o kadarı bile Jack'in bunun gerçek olduğunu anlamasına yetmişti. Tekrar saatine baktı. Lynx helikopterle bir saatten uzun bir süredir kuzeye doğru uçuyorlardı. Sicilya'daki Messina Boğazı'nda bulunan Seaquest'ten şafak sökmeden önce havalanmışlardı ve Jack otomatik pilotu dalgaların hemen üstünden uçacak şekilde ayarlamıştı. Altimetreyi dikkatle takip etmesi gerekiyordu ve bu onu uyanık tutuyordu. Dalıştan sonra yüzeye çıkmalarının üstünden on iki saat bile geçmemişti ve kan dolaşımlarında hâlâ, fazla yükseldikleri takdirde tehlikeli biçimde yayılabilecek nitrojen, bulunuyordu.

Tekrar kontrol etti, sonra otomatik pilotu devre dışı bırakıp helikopterin el kumandalarını ve pedallarını çalıştırdı, Lynx'i otuz derece kuzey doğuya çevirdi, böylece kıyıya doğru uçmaya başlamışlardı. Otomatik pilotu yeniden devreye alıp arkasına yaslandı ve koltukların arasındaki bilgisayar ekranında incelediği görüntüye döndü. Bu birlikte büyüdüğü bir görüntüydü, büyükbabasının bir araya getirdiği ve şimdi Cornwall'daki IMU yerleşkesindeki bir binada bulunan sanat koleksiyonunun, yani Howard Galerisi'nin en nadide parçasıydı. Bu, Goethe tarafından Vezüv'ün 1787'deki püskürmelerinden biri sırasında yapılmış minyatür bir suluboya

çalışmaydı. Arka zeminde düz gri bir gökyüzü, ön planda ise kasvetli, sarı bir deniz görülüyordu. Ortada yanardağın karanlık kütlesi, altındaki kıyı şeridinde de, volkanın püskürmesiyle ilk kez yeryüzünden silinmiş olan antik Roma kentlerindekine benzer düz damlı binalar vardı. Soyut bir resim gibi görünse de, volkanın üstündeki kızıl ve sarı fırça darbeleri, Goethe'nin tanık olduğu olayın vahşi gerçekliğini ortaya seriyordu. Jack, kokpitin camından karşıda uzanan körfeze baktı. Sanki suluboya resmin bir versiyonunu görür gibiydi, ayrıntılar hemen altlarındaki sis tabakasının içinde eriyip kaybolmuştu.

Yardımcı pilot koltuğundaki Costas kestiriyordu, ama Jack rotayı ayarlarken o da döndü. Güneş gözlüğü başlığından kayıp burnuna inince irkilerek uyandı.

Jack, iç haberleşme sisteminden, "Gazlan boşaltabildin mi bari?" diye sordu.

Costas uykulu bir sesle, "Sakın beş yüz metrenin üstüne çıkarma bizi," diye cevap verdi. "Şu nitrojen baloncukları şirin ve küçük kalsınlar istiyorum."

"Merak etme. Yakında inmiş olacağız."

Costas esneyip iç geçirdi. "Teiniz hava ve göz alabildiğine açıklık. Canım bunları istiyor."

"O zaman dostlarını daha dikkatli seçmeliydin." Jack sırıttı, sonra helikopterin burnunu birkaç metre aşağı indirdi. Sis tabakasını yardılar ve serap gerçeğe dönüştü. Altlarında adalar ve anakara bütün çıplaklığıyla görünüyordu, güneşten kavrulan kayalar masmavi denizin ortasında sere serpe yayılıyordu. Doğuda ise kent uzanmaktaydı ve ötede, körfezin bitip güneşin doğduğu noktada patlayan turunculuğun içinde, sisin az çok gizleyebildiği bir leke halinde beliren bir gölge vardı.

Jack, "Napoli Körfezi," dedi. "Medeniyetin potası."

Costas ağzını kocaman açarak esneyip, "Medeniyet," dedi. "Dur bir bakayım. Acaba mafyanın uyuşturucuyla salladığı yeryüzü parçası olmasın?"

Jack, "Onları unut ve geçmişe bak," dedi. "Biz buraya arkeoloji için geldik, günümüzün karmaşasına bulaşmaya değil."

Costas homurdandı. "Bu bir ilk olur."

Jack önlerindeki olağanüstü manzaraya bakıyordu ve Akdeniz'in diğer kentlerinde ya da İstanbul'da ve Kudüs'te olduğu gibi tarihin içine dolduğunu hissediyordu. Bu tür kentlerde üst üste binen medeniyet katmanları hâlâ gözler önündeydi; farklı kültürler bir yandan kendilerine has özelliklerini ortaya koyuyor, bir yandan da o yerin sunduğu yerleşim imkânları ve kaynaklar dolayısıyla ardışık kültürlerle sarmal haline geliyordu. Napoli Körfezi de Avrupa'ya çeşitli fikirlerin yayılmasına neden olan büyük merkezlerden biriydi, Grekler MÖ dokuzuncu ve sekizinci yüzyıllarda batıya ilk geldikleri zaman buraya yerleşip Etrüsklerle demir ticareti yapmışlardı, o zamanlar Roma bataklıkta kurulmuş birkaç kulübeden ibaretti. Alfabenin batıya ilk geldiği yer olan Gumae, Neapolis, Pompei, bütün bu yerler yeni Yunan'm, yani Magna Graecia'nın merkezleri haline gelmişti. Ticaretle ve Campania bölgesinin zengin tarım ürünleriyle besleniyorlardı. Jack, Vezüv'ün yamaçlarına baktı ve aniden gözünün önüne dünkü keşifleri geldi. Costas'a döndü. "Enkazdaki şarap amforalarını hatırlıyor musun? Buradan geliyorlardı."

"Zengin volkanik toprak, üzüm bağları için fevkalade."

Jack, "Ve büyük Grek etkisi," dedi. "MÖ dördüncü ve üçüncü yüzyıllarda Roma egemenliğine geçtikten sonra bile burası zenginler için bir tür Costa del Sol gibiydi, Grek kültürü hâlâ güçlüydü. İnsanlar Pompei ve Herculaneum'un örnek Roma kentleri olduğunu sanır, ama aslında Romalıların gelişinden yüzyıllar önce de vardılar. MS 79'da hâlâ çok kozmopolit kentlerdi, insanlar Yunanca kadar yerli lehçeleri ve Latince konuşuyorlardı. Ve Napoli Körfezi; sadece Yunanistan'dan değil, Doğu'dan, Yakındoğu'dan, Mısır'dan ve ötesinden gelen her şeyin, egzotik ticaret mallarının, yeni sanat eserlerinin, yabancı hükümet temsilcilerinin, felsefe ve dinde yeni görüşlerin buluştuğu en büyük limandı."

Costas, "Biraz da volkandan söz etsene," dedi.

Jack, bilgisayarın tuşlarına basınca Goethe'nin suluboyası kayboldu ve yerine bir volkanın püskürmesini uzaktan gösteren siyah beyaz bir görüntü

geldi. Devasa bir kara bulut kütlesi, kentin üzerinde kötü bir yaratık gibi asılı kalmıştı. Jack, "Mart 1944, İkinci Dünya Savaşı sırasında," dedi. "Müttefiklerin, dün bizim daldığımız yere indirme yapmasından dokuz ay sonrası. Müttefikler hâlâ Roma'ya ilerliyorlar ve Napoli kurtanlalı daha birkaç ay olmuş. Vezüv'ün en son büyük püskürüşü bu"

Costas ıslık çaldı. "Savaş tanrıları cehennemden kaçmış gibi görünüyor."

"İnsanlar da o sırada öyle düşünüyordu, ama neyse ki sadece muazzam bir gaz ve kül püskürmesi oldu ve sonra yarık kapandı. O zamandan beri önemli bir püskürme yaşanmadı, ama 1980'de birkaç bin kişinin ölümüne, yüz binlerce kişinin evsiz kalmasına yol açan büyük bir deprem oldu. Son sismik hareketler de epeyce endişe yaratmıştı."

"Üç hafta önceki"

"O yüzden geldik buraya."

Costas, "Ya antik dönemlerde?" dedi. "Yani, şu MS 79'daki püskürme?"

Jack, bilgisayar tuşlarına yeniden bastı ve ekranda başka bir resim belirdi. "Roma döneminden kalma Vezüv'ün tek görüntüsü bu. Pompei'deki bir duvar resminden çıkarıldı. Hayali bir resim, sol tarafta üzümlerle bezenmiş şarap tanrısı var, ama yine de dağın yeşilliklerle kaplı olduğunu ve yamaçlarındaki bağlan görebilirsin. Vezüv, bronzçağından beri tümüyle uykudaydı ve Romalılar, onu sadece, verimli topraklarında dünyanın hiçbir yerinde bulunmayan üzümler yetişen, inanılmaz güzellikte bir yer olarak biliyorlardı. MS 79'daki püskürme, fiziksel olduğu kadar psikolojik anlamda da tam bir şoktu. Pompei, Herculaneum, Stabiae, volkanın etrafındaki villalar yerle bir oldu, ancak sonra Campania'da tekrar hayat belirtileri oldu. Ama yine de bu olayın yüzyıllar boyu süregelen psikolojik etkileri, daha yıkıcı oldu. Modern bir örnekleme yapmak zor, ama San Andreas'm patlayıp Hollywood'u yuttuğunu ve Los Angeles'i harap ettiğini bir düşün. Pek çok kişi bunu kıyametin gelişine yorardı."

"Yani neler olacağı hakkında hiçbir ipucu yoktu ellerinde?"

"İpuçları oradaydı, şimdi gittiğimiz yerde, ama onları dağla bağdaştırmalarını gerektiren bir sebep yoktu."

Jack helikoptere kuzeye doğru geniş bir yay çizdirdi ve Costas aşağıdaki çıplak araziye baktı. "Neden buraya döndük?"

"Görmeni istediğim bu topraklar. Vezüv'den yaklaşık yirmi beş kilometre ötede, Napoli Körfezi'nin kuzeybatı kıyısmdayız. Roma döneminde bu arazide büyük ölçüde volkanik faaliyet vardı ama Pliny bile bunu Vezüv'le bağdaştırmayı akıl edemedi. Buraya Phlegraean Düzlükleri, yani ateş tarlaları diyorlardı. Şunu dinle. Virgil, yani Roma'nın ulusal şairi Virgil'in Aeneid eserinden bir alıntı. Metni ekrana getirdim. 'Derin, engebeli bir mağara vardı, muazzam büyüklükte ve çok genişti, suları kara bir göl ve karanlık bir orman tarafından korunuyordu. Bu gölün üstünde hiçbir kuş uçamazdı, o kara çenelerden yükselip gök kubbeye yayılan soluk öyle zehirliydi.'

Şimdi dışarı bak. Bu Avernus Gölü, kuşsuz göl anlamına geliyor. Şurada da günümüzün en aktif krateri Sulfaterra'yı görebilirsin. Virgil'in söz ettiği yer burasıydı. Ve kıyı boyunca yükselen bitkilerin arasında antik Cumae'nin, yani ilk Grek yerleşim merkezlerinden birinin kalıntılarını seçebilirsin."

"Sibyl'in bulunduğu yer."

"Kesinlikle. Bazı kaynaklara göre, mağarasının dibindeki bir kafeste asılı dururmuş, asla tam olarak görünmezmiş ve hep etrafı dumanlarla kaplı olurmuş."

"Bir sürü masal."

Jack sırıttı. "Roma döneminde Phlegraean Düzlükleri şimdikinden çok daha fazla turist çeken bir yerdi. Yeraltı dünyasının girişiydi, kükürt gazı, buharlar ve islerle kaplıydı. İnsanlar, Napoli'nin yanından geçen bu yola Virgil'in mezarını görmeye gelirdi. Ve Sibyl de hâlâ buradaydı, en azından püskürmeden önce. Augustus ve diğer imparatorlar ona danışırlardı. Claudius da Sibyl'e giderdi."

"Yani Grek kolonileri ilk Sibyl'i mi yanlarında getirmişlerdi?"

"Hem evet hem hayır"

Costas inledi. "Gerçekler Jack. Gerçekler..."

"Tüm bunların her şeyi gören bir kâhinden kaynaklandığını anlatan belgelere göre, Grek dünyasında on üç tane Sibyl olduğu varsayılıyor. Cumae bölgesi, arkeolojinin bu resme eklediği birkaç yerden biri. 1930'larda, Romalıların Sibyl'in mağarası betimlemelerine uyan olağanüstü bir yeraltı odası gün ışığına çıktı. Yaklaşık elli metre uzunluğunda, yamuk bir koridor, yan galerilerinden ışık alıyor ve kayanın içine oyulmuş dikdörtgen biçiminde bir odayla son buluyor. VirgilAeneid'de burasını; Truva kahramanı Aeneas'm Sibyl'e danıştığı ve İtalya'daki kolonisinin bir gün Roma İmparatorluğu olup olmayacağını sorduğu yer olarak anlatıyor. Ve Sibyl, onu babası Anchises'i görsün diye buraya yeraltı dünyasına indiriyor."

Costas altlarında dumanlan tüten krateri gösterdi. "Yani ateş tarlalarını, Phlegraean Düzlüklerini mi kastediyorsun?"

"Eskiçağlarda muhtemelen buralarda açık volkanik bacalar vardı. Eğer öyle bir yer varsa Dante'nin cehennemi de orası olabilir. Yaratılışın ve yok oluşun aynı korkunç kazanda kaynadığı bu tür yerler, insanları daima çekmiştir. Yeraltı dünyasının bir hayaletine benzeyen Sibyl için de burası mükemmel bir ortamdı. Ona danışmak isteyenler de muhtemelen fokurdayan çamurların, volkanik püskürtülerin arasından geçiyorlar ve kadının mağarasına gelene kadar korkuyla titremeye başlıyorlardı."

Costas düşünceli bir tavırla, "Hafızam beni yanıltmıyorsa, Aeneas, bronzçağmın sonunda, Truva Savaşı'ndan kaçan bir Truva prensiydi," dedi. "Demek ki Virgil, Sibyl'in Greklerin ya da Romalıların gelişinden çok öncesinden beri burada olduğunu düşünüyormuş."

"Cumea Sibyl'i ile ilgili bugünkü tüm mitolojik bulgularımız onun Grek olduğunu, özellikle de Tanrı Apollo ile ilişkisini gösteriyor. Fakat Grekler onu yanlarında getirip, tarihöncesinden beri İtalya'da zaten olan bir tanrıçayla veya kâhinle özdeşleştirmiş olabilirler. Greklerle Romalılar, Britanya'ya kadar, kendi tanrılarım onlara benzeyen yerel tanrıların yerine geçirmeyi alışkanlık edinmişlerdi.

"Yani burada çok daha yaşlı bir dişi ilah olabilirdi."

"Dostumuz Katya'nın bu konuda bir teorisi var. Onun Moskova Paleografi Enstitüsü'ndeki ekibi, Atlantis sembollerini yayımlamaya hazır

hale geldi. Atlantis'in neolitik dönemdeki ana tanrıçasını hatırlıyor musun?"

"Onu nasıl unutabilirim? Çürüklerin bir kısmı hâlâ geçmedi"

"Eh, neolitik dönemde en azından tarım yapmaya başlanan dönemlerde bütün Avrupa'da şişman tanrıça heykelciklerine tapınıldığmı biliyoruz. Arkeologlar yıllarca tarihöncesi bir ana tanrıça kültü, kabilelerle halklar arasındaki sınırları aşan bir kült üzerine spekülasyon yaptılar. Katya da bu kültün varlığının nedeninin, ilk tarım üreticilerini batıya götüren kadın ve erkeklerden oluşan güçlü bir ruhban sınıfı olduğunu düşünüyor; bunların torunlarının da kültü bronzçağı boyunca ve klasik döneme kadar koruduklarına inanıyor. Hatta kuzeybatı Avrupa'daki eski Kelt rahiplerinin de buna dahil olduğunu düşünüyor."

Costas, "Hatırladım," diye mırıldandı. "Atlantis'ten. Hani şu koni şapkalı büyücüler Yüzüklerin Efendileri."

Jack, "Tolkien'in Gandalf ı da Kral Arthur hikâyelerindeki Merlin gibi, tümüyle aynı gelenekten alıntı olabilir," dedi. "Doğaüstü güçleri olduğuna inanılan, bir krallıktan ötekine geçen, sınır tanımayan adamlar. Şifacılar, arabulucular, kâhinler..."

Costas yine Phlegraean Düzlüklerine baktı. "Bütün kültürlerin onlara ihtiyacı varmış gibi görünüyor," diye mırıldandı.

"Ana tanrıçalar da çeşitli kılıklarda karşımıza çıkıyor. Roma tanrıçası Ceres, Yunan tanrıçası Deme ter. Magna Mater, yani Büyük Ana"

"Her yeni kültür kendi cilasını vuruyor, ama altında aynı bildik heykel var."

"Ve aynı çekicilik, aynı gizem, Ben sana gerçekleri bildiğimiz şekliyle aktarıyorum. Bir yanım ise, tüm Sibyl'lerle ilgili mantıklı açıklamalara meydan okuyan başka şeyler olduğunu düşünmeden edemiyor. Onlarla ilgili öyle güçlü bir şey var ki, yüzyıllar boyunca etraflarındaki gizemi koruyorlar, Romalılar gibi en mantıklı; ulusları bile kendilerine çekebiliyorlar. Bu her ne ise Sibyl'lerin de inandıkları bir şey."

"Batıl inançların olduğunu söyleme sakın Jack."

"Öyle bir şey demiyorum. Fakat eğer Sibyl'ler kendilerine inanmışlarsa ve dünyayı şekillendirme gücüne sahip başka insanlar, imparatorlar da onlara inanmışsa, ciddi olarak ele almamız gereken bir durum ortaya çıkıyor demektir."

Costas homurdandı, sonra vizöründen artık tam hizasına gelmiş oldukları kıyı şeridini süzdü. "Burası neresi şimdi?"

"Pozzuoli. Romalılar döneminde Puteoli'ydi."

"Yani Aziz Paul oraya mı gidiyordu? Sicilya'dan sonra, batan gemiden kurtulduktan sonra?"

"Havarilerin Eylemlerine göre, o ve yandaşları bir İskenderiye gemisiyle Siraküza'dan yelken açtılar ve Puteoli'de durdular. Burası antikçağda Roma'nın hububat limanıydı. Yanında da Misenum'daki donanma limanı vardı." Jack ekrana tıkladı. "Sözler şunlar: 'Orada kardeşler bulduk ve yedi gün onlarla birlikte olduk.'"

"Kardeşler? Yani inanmış Hıristiyanlar mı? İşkenceden, zulümden ne haber?"

Jack başını kuzeye çevirdi. "Phlegraean Düzlükleri. Mükemmel sığınak. Muhtemelen hep toplumdışı olanlarla, dilencilerle, uyumsuzlarla dolu oluyordu."

"Ve sonra Paul, Roma'ya gitti. Neron da kafasını kestirdi."

"Yeni Ahit tam öyle demiyor aslında, ama geleneksel olarak inanılan bu."

"Sonuçta gemiyle birlikte batsa onun için daha iyi olacakmış."

"Öyle olsaydı, Batı tarihi şimdikinden çok farklı olabilirdi." Jack helikopteri sancağa doğru yatırıp, sonra burnunu körfezin doğusundaki lekeye çevirdi. "Hâlâ İsis'e, Mithras'a ve hatta büyük ana tanrıçaya tapıyor olabilirdik."

"Ha?"

Jack motor kolunu kavrayıp hava trafik ekranına göz attı ve otomatik pilota geçti. "O gemi batığının tarihi önemi sahiden çok büyük, sadece kaybolanlar yüzünden değil, kurtulanlar yüzünden de. Hatırlasana, İsa'nın

yaşadığı süre boyunca peygamberliği Judaea'yla, esasen de kendi yurdu olan Galilee ile sınırlı kalmıştı. Sözlerinin yurtdışında yaşayan Yahudilere, sonra da Yahudi olmayanlara yayılması ölümünden sonra gerçekleşmiş gibi görünüyor. Paul, misyonerler kuşağının öncülerinden biriydi. O olmasa, Hıristiyanlığı kabul edenlerin çoğu başka kültler tarafından baştan çıkarılabilirdi. Sözünü ettiğimiz zamanlarda, Roma İmparatorluğu yayılıyordu ve Pax Romana, yani büyük Roma barışı yapılmıştı. Ve Akdeniz'de yeni fethedilen ülkelerden dönen askerlerle Misenum ve Puteoli gibi limanlara gelen denizciler, imparatorluğa yeni kültler, yeni dini fikirler taşıyordu. Mısır tanrıçası İsis, Pers tanrısı Mithras, tarihöncesi dönemlerden gelen ana tanrıça; bunlardan herhangi biri tek tanrılı dinin özünü sağlayabilir, sıradan insanlara Grek ve Roma tanrılarında ve ayinlerinde bulmaya can attıkları şeyi verebilirdi. Bu dinlerden herhangi biri ciddi olarak ele alınmış olsa, Hıristiyanlığı ortadan kaldırabilirdi."

Costas, "Püf," dedi. "Ben de çarmıha gerilişle birlikte iş bitti sanıyordum."

Jack, "Aslında o sadece başlangıçtı," dedi. "Ve işin şaşırtıcı yanı, Paul'ün İsa'yı hayattayken tanıdığını gösteren hiçbir kanıt yok. Paul, Şam'a giderken sadece İsa hakkında fikri olan Küçük Asyalı bir Yahudiydi ve bu çarmıha gerilişten sonraydı. Ve bildiğimiz kadarıyla Paul'ün Kilise'nin kuruluşunda diğer herkesten fazla katkısı olabilir. İsa'nın Mesih olarak, yani Grekçe Christos olarak tanınmasında onun muazzam bir katkısı varmış gibi görünüyor. Hıristiyan kelimesi de muhtemelen ilk kez onun seyahatleri sırasında ortaya çıkmıştı ve haça gönderme yapıyordu. Sanki İsa'nın ölümünden, onu şahsen tanımış olan insanlardan bir kuşak sonra, işin odak noktası İsa'nın kendisinden, göğe yükselen İsa'ya çevrilmişti, sanki o da tanrı gibi tapınılmak üzere bir kaidenin üstüne yerleştirilmişti."

Costas, "İnsanlar onu anlıyordu," dedi. "Kimse bir insana tapmazdı."

Jack, "Kesinlikle," dedi. "İmparatorların ölümlerinden sonra tanrılaştırıldığı, imparatorluk kültünün Roma İmparatorluğu'nda muazzam bir birleştirici faktör olduğu bir dönemdi. Ve bütün iyi misyonerler gibi, Paul de sözleri yaymak için ne yapacağını gayet iyi bilen zeki bir uygulamacıydı; kuşaklar boyu süregelen düşünce ve inançların birleşerek, dünyayı aydınlatacak bir ışığa dönüşmesi gerektiğini anlamış olmalıydı."

"Yani bütün bunların burada, Napoli Körfezi'nde gerçekleştiğini mi söylüyorsun?"

"Havarilerin Eylemlerinde, Paul, MS ellilerin sonlarına doğru, yani çarmıha gerilişten sadece yirmi küsur yıl sonra buraya geldiğinde, burada İsa'ya inanlar olduğunu söylüyor. Fakat Paul, bu insanların düşüncelerini İsa'nın yeryüzündeki cennet krallığı mesajından, İsa'nın kendisine çevirerek onları gerçek Hıristiyanlara dönüştüren kişi olabilir. Paul ilk Batı Kilisesi'ni belki Phlegraean Düzlüklerinde, kraterlerle sülfür dumanlan ardına gizlenmiş bu yerde kurmuş olabilir. Muhtemelen onlara neye inanmaları gerektiğini ve nasıl yaşamaları gerektiğini anlatıp İncil'i vermişti."

"Acaba ne kadarı orijinaldi?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Eh, Paul hayattayken İsa'yı tanımamıştı, onunla asla karşılaşmamıştı. Ve İsa da hiç yazılı bir şey bırakmadı, öyle değil mi? İnsan merak ediyor."

"Paul kendisine vahiy geldiğini, göğe yükselen İsa'yı gördüğünü iddia ediyordu."

"Ben bütün bu safsatalarla büyüdüm hatırlarsan. Yunanlı bir Ortodoks aileden geliyorum. Güzel yanlarına, törensel kısmına bayılırım. Ama ben mantıklı bir insanım

Jack. Eğer bilimsel gerçeklere dayalı bir yol izleyeceksek o zaman ben de varım. Bu Hıristiyanlığın ilk dönemi hikâyesi hani şu çocukların çiçek dürbünlerine benziyor, durmadan değişen mercekler ve prizmalar var. Ben gerçekleri, somut verileri, o sırada yaşamış olanların yazdığı sözleri, kesinlikle değişikliğe uğramamış metinleri görmek istiyorum. Bildiğim kadarıyla, elimizde somut veri olarak sadece dün Akdeniz'in dibinde bulduğumuz şu amforaya kazınmış isimler var."

"Anladım." Jack sırıttı ve otomatik pilotu devre dışı bıraktı. "Spekülasyon bitsin, gerçekler konuşsun."

"Acaba yaşlı Sibyl ne düşünüyordu bütün bunlar hakkında?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Hıristiyanlık hakkında. Yeni bir dine inananlar, gelip tam da burnunun dibinde toplanmıştı."

Jack, "Tamam. Son bir spekülasyon daha," dedi. "Önce somut veriler. Roma'nın son dönemlerinde, Cumae kenti Hıristiyan dininin yayıldığı bir yer haline gelmişti. Tapmaklar kiliseye dönüştürülmüş, Sibyl'in mağarası da definler için tekrar kullanılır olmuştu. Adeta katakomp" mezarlarla dolmuştu."

"Peki spekülasyon kısmı? Hadi izin veriyorum."

"Sibyl'in İsa'nın gelişini önceden bildirdiğine dair çok eskilere dayalı bir Hıristiyan inancı var. Virgil'in, Vezüv'ün püskürmesinden yaklaşık İlk Hıristiyanların kayaları oyarak veya yeraltmı kazarak uzun dehlizler biçiminde yaptıkları, ölülerini gömdükleri veya tapınak olarak kullandıkları mezar yüz yıl önce yazdığı şiirlerde, Cumae'li Sibyl'in sonçağm da biteceği ve bir erkek çocuğun doğumuyla altmçağın başladığı kehanetinden söz ediliyor. Daha sonraki Hıristiyanlar bunu Mesih'e ait bir kehanet olarak kabul ediyorlar. Ve sonra bir de Dies Irae, yani Gazap Günü var. 1970'e kadar Katoliklerin ölüler için okudukları ilahilerde kullanılan ortaçağdan kalma bir dua. Sen uyurken ben de ona bakıyordum tekrar. İlk satırlarında 'Dies irae! Dies illa Solvet saeclum in favilla teste David cum Sibylla!' diyor. Yani, gazap günü ve dehşet yaklaşıyor! Cennet ve yeryüzü küllere karışacak, David'in sözü ve Sibyl'in kehaneti gerçekleşmeyecek! Genelde bunun ortaçağdan, on üçüncü yüzyıldan kaldığı düşünülüyor ama arkasında antik bir kaynak olabilir, şu an için bilmediğimiz bir kaynak."

Costas, "Sibyl o mağarada kesinlikle kulağını yere yapıştırmıştır," dedi.

"Devam et."

"Eh, o mısra da tam kıyamet vahyi gibi görünüyor. Yani, cennet ve yeryüzü küllere karışıyor. Bana volkanik püskürmeden söz ediliyormuş gibi geldi."

"Tümüyle spekülasyon." Jack, Costas'a gülümseyip elini helikopterin kumanda koluna götürdü. Düşünceli bir halde ön camdan dışarı baktı. Sibyl'in büyük bir şey olacağını bilmesi bir tesadüftü. Birkaç yıl önce, MS 62'de korkunç bir deprem olmuş ve Pompei'nin büyük kısmını yerle bir etmişti. Belki Sibyl tarzı kehanetlerde bulunmak, Phlegraean Düzlüklerini

yakından takip etmeyi de içeriyordu, kehanetler yeraltı dünyasının kaprislerine dayanıyordu. Pekâlâ, da akla yakındı. O gizem, o güç, sadece birkaç kişinin tekelinde olan somut bilime dayalı olabilirdi. Jack tekrar Costas'a döndü. "Sibyl günlerinin sayılı olduğunu öğrenmiş olabilirdi. Çoktandır bir antikaya dönüşmüş, turistik bir malzeme haline gelmişti. Artık ona danışmak için gelenler ve sunulan armağanlar giderek azalıyordu. Ve o da Vezüv'ün neler yapmak üzere olduğunu gayet iyi biliyordu."

Costas, "Ve gitmek için böyle bir patlamadan daha iyi bir yol olamazdı," diye

ekledi.

"Kesinlikle. Belki Sibyl bu düşünceyi burada, Phlegraean Düzlüklerinde yaşayan Hıristiyanlara da yaymıştı. Bu düşünceye inanç Hıristiyanlar arasında yüzyıllar boyu devam ettiği halde, İsa'nın öğretisinde cennet krallığının bir kıyametle geleceğine dair net bir veri yok. Belki de kaynağı buraya, MS 79'daki cehennemde hayatım yitiren Hıristiyanlara dayanıyordur. Onların o son anlarında zihinlerinden neler geçtiğini düşünmekten hoşlanmıyorum. Yirmi yıl önce Paul, onlara İncil'i getirdiğinde, bir volkanik püskürmeyle yanıp kül olarak sonlarının geleceğini tahmin ettiklerini hiç sanmıyorum."

"Spekülasyon üstüne spekülasyon Jack."

"Haklısın." Jack sırıttı ve helikopterle daireler çizmeyi kesip rotasını doğuya çevirdi ve doğmakta olan güneşe karşı kıyı boyunca ilerlemeye başladılar. "Bazı somut veriler bulma zamanı geldi. Alana geliyoruz."

"Anlaşıldı." Costas güneş gözlüğünü gözüne indirip doğuya doğru baktı. "Ve hazır, ateş ve külden söz açılmışken, karşıda ölü bir volkan görüyorum."

Sabah güneşi aşağıdaki Roma kentinin arka sokaklarının, karanlık köşelerini ortaya sermeye başlarken, Jack de arkeolojik bölgeyi çevreleyen korkuluğa dayanmış, karşısındaki olağanüstü manzarayı seyrediyordu. Her dalıştan sonra olduğu gibi yine kendini yorgun hissediyordu. Bedeninin hâlâ fazla nitrojeni atmaya çalıştığını biliyordu, ama o duygu bir yandan da müthiş bir rahatlamadan kaynaklanıyordu. On iki saat içinde, meslek hayatının en önemli keşiflerinden birini yapmış ve dünyanın en ünlü

arkeoloji alanlarından birine, çocukken yaptığı ilk ziyaretinde üzerinde silinmez izler bırakan o yere gelmişti: Herculaneum. Kavurucu bir öğleden sonraydı, ama Jack hamamdaki soğukluğu, yani frigidarium'u bulmuştu. Bir saatten uzun süre o serin, karanlık yerin bir köşesinde oturup nemli duvarlardan buharlaşan damlaların sesini dinlemiş ve iki bin yıl önce o hamamı kullanan insanları hayal etmişti. Herculaneum şimdi daha bakımsız görünüyordu yıllardır ihmal edilmişti ama fazla değişmemişti ve hâlâ Jack'in soluğunu kesiyordu. Burada, Maria ile Maurice'nin önceki gün ortaya çıkardıkları tünelde iki yüzyıldan beri kazı yapacak ilk arkeologlar olduklarına inanamıyordu.

"Sana yazılı mesaj var Jack." Costas bakmadan cep telefonunu uzattı. Sırtını korkuluklara dayayıp çömelmiş ve bütün dikkatini kucağındaki dizüstü bilgisayarının ekranında görünen karmaşık şemaya vermişti. "Maria'dan."

Jack mesajı okuyup homurdandı. "Bir yarım saat daha, belki biraz daha az. İyi haber şu ki, işlem tamamlanmış." Costas'la birlikte helikopterden indiklerinden beri bir saatten fazla süredir bekliyorlardı. Bu süreyi Costas'a arkeolojik alanı göstererek geçirmişlerdi ama ikisi de bürokratik işlemlere alışık olmadıklarından gecikme giderek huzursuzluk yaratmaya başlamıştı.

Costas telefonu geri alıp gözlerini kısarak Jack'e baktı. "Bunu yaptığımıza hâlâ inanamıyorum. Rüşvet veriyoruz. Adeta The French Connection filminden bir sahne."

"Al sana Napoli," dedi Jack. "Haydutlar ülkesi."

"Güya paramız bu alanı koruma çalışmalarına harcanacak." Costas arkasını döndü ve tahrip olmuş bir antik duvarın üstündeki tozlu çatıyı gösterdi. "Tıpkı buraya önceden pompalanan öteki dış kaynaklar gibi yani."

ack, "IMU'nun yönetim kuruluna karşı açık oldum," dedi. "Bunu aşmanın yolu yok. Eğer burada çalışmak istiyorsan parayı söküleceksin."

"Bildiğin rüşvet yani"

"Yönetim kuruluna tam olarak böyle demedim, ama aşağı yukarı o anlama gelecek bir şeyler söyledim," diye cevap veren Jack yeniden saatine baktı. "Şimdi onlar elektronik havaleyi onaylayana kadar beklememiz

lazım. Sen bir süre daha kendi işine bakabilirsin. Ben MS birinci yüzyıla döneceğim." Jack sit alanına doğru dönüp derin bir soluk aldı ve ağır ağır bıraktı. Çocukken dünyayı dolaştığı sırada sıra dışı bir hayal gücü geliştirmişti, birkaç görüntüyü kullanarak, adeta transa geçer gibi kendini uzak geçmişe götürebiliyordu. Fakat burada buna pek ihtiyacı yoktu, çünkü geçmiş olağanüstü bir açıklıkla, neredeyse bütün ayrıntılarıyla karşısında duruyordu.

Zamanm baskısı ve çarpıtmaları bir yana bırakılırsa, Herculaneum en nadir arkeolojik alanlardan biriydi; pek çok arkeolojik kalıntının aksine üzerinde başka katmanlar oluşmamıştı. Burada, MS 79 yılındaki kent o kadar iyi korunmuş durumdaydı ki, içinde yaşamak mümkünmüş gibi görünüyordu. Düz damlı yapılar, kazı alanının dışındaki modern banliyö evlerinin hemen hemen aynısıydı; Jack'in bakışları damlardan, arka planda yükselen Vezüv'ün kararmış konisine kaydı. Manzara, doğanın yenilmez gücüne boyun eğen insanoğlunun resmiydi. Aşağıya, antik kıyıdaki depolara baktı, orada ölüm korkusuyla birbirine sarılmış gruplar halinde iskeletler bulunmuştu. Sonra başını kaldırıp aynı insanların birkaç dakika öncesine kadar, günlük yaşamın hengâmesi içinde koşturdukları ve yiyip içip konuştukları villalara baktı, her şey o son dehşet anlarında terk edildiği şekliyle duruyordu. Burada hem olağanüstü bir açıklık hem de karanlık bir nokta olduğunu hissetti. Bu bölgenin o son anlardan önceki tarihini tahmin etmek, animasyon bir film izlemek gibiydi. İlk sahneler gayet belirgin ve açıktı ama sonrakiler bulanıkİaşıyor ve görüntülerde insanlar gölgeler ülkesine karışıyordu; ortada sadece eşyalar kalıyor ve insanlar arka planda zar zor seçilen uçucu formlara dönüşüyordu.

Jack, burada çalışan arkeologların çözmesi gereken sorun bu, diye düşündü, derinlik kazandırmak, saatlerce, günlerce, yıllarca geriye giden hikâyeler ortaya çıkarmak. Ve yine de, insanoğlunun ölüme, normalliğin son anlarına ve bunun neye benzeyeceğine duyduğu merak yüzünden son kıyamet sahnesi hep orada olacak. Daha önce Costas'la birlikte Roma evlerinin içini gezerken garip bir huzursuzluk hissetmişti, sanki aslında evlerinden hiç ayrılmamış insanların mahremiyetine saygısızlık ediyorlardı. O evlerde hâlâ hayatın sıradan eylemlerini algılayabiliyor, özel kokuları ve ev halkının seslerini duyabiliyordu. Burada olan her neyse çok çabuk olmuştu, Pompei'dekinden bile çabuk. Ve o yüzden ortam hâlâ şok

durumunda; cehennemin zincirleri çözüp kopmadan bir an öncesinde donup kalmış vaziyetteydi. Herculaneum'un makarası hâlâ boşalıyor gibiydi, sanki son birkaç haftada olan depremler, iki bin yıl önceki kıyamet gecesinde başlayan bir sinir seğirmesiymiş gibiydi.

"Korkunç bir manzara" Costas gelip arkasında durmuş ve Jack aniden daldığı düşüncelerden sıyrılmıştı. "Geçmiş, bugün ve başlangıç... Hepsini birden anlatıyor."

Jack yorgun bir tebessümle gülümsedi. "Bunu senin de görmene sevindim."

Costas, "Yani bunların hepsi katılaşmış çamur," dedi.

"Volkandan çığ gibi lav, kül, süngertaşı yuvarlanırken etraftan toplanan her

şey."

"Piroklastik akıntı mı?"

Jack, "Hani afyon hakkında yazan Pliny'yi hatırlıyor musun?" dedi.

"Evet. Şu işkolik amiral. Her nasılsa bir de ansiklopedi yazacak zaman bulmuş

olan."

"Eh, işte onun on yaşındaki yeğeni Pliny de o gün buradaymış, amcasının Misenum'daki donanma üssüne yakın olan evinde kalıyormuş. Genç Pliny püskürmeden kurtulmuş, amcası kurtulamamış. Yıllar sonra da Yaşlı Pliny'nin nasıl öldüğünü merak eden tarihçi Tacitus'a bu konuda bir mektup yazmış. Bu, belki de amcasının ansiklopedisinden bile daha önemli bir belge haline gelmiş. Çünkü sadece Vezüv'ün püskürmesi hakkında eşsiz bir görgü tanıklığı değil, aynı zamanda modern çağlara kadar, bir volkanik patlama hakkında yapılmış en iyi bilimsel gözlem."

"Soya çekim herhalde. Amcası onunla gurur duyardı." Costas, Jack'in çantasından kapağı aşınmış, küçük, kırmızı bir kitap çıkarmasını izledi. "Sonu gelmez bir kaynağın var galiba. O dönemden bu kadar çok yazılı eser bulunduğunu bilmiyordum."

Jack başıyla karşılarındaki kalıntıları gösterip, "Beni de bulunamamış olanlar bütün gece uyutmadı," dedi. "O yüzden burası çok umut veriyor bana. Ama oraya gitmeden önce şunu dinle. Herculaneum'la Pompei'nin neden bu şekilde göründüklerim anlamak çok önemli." Yanardağla bölgenin arka planda görülmesini sağladıktan sonra kitaptaki işaretli kısımları okumaya başladı. "Genel görünüş iyi bir fıstıkçamma benzeterek tanımlanabilir, çünkü bir tür gövde üstünde epeyce yükseldikten sonra dallara ayrılmıştır, bence bunun sebebi ilk patlamayla yukarı doğru fırlaması ve sonra basınç azalınca desteksiz kalmasıdır, aksi takdirde kendi ağırlığıyla aşağı çöker ve dışarı yayılıp giderek dağılırdı." Jack parmağını sayfanın altına kaydırdı. "Sonra da küllerin inişini tanımlıyor: 'Alevlerin kavurduğu süngertaşı parçalarının ve kararmış taşların ardından geldi.' Daha sonra karanlığın herhangi bir geceye göre çok daha kesif ve koyu olduğunu söylüyor ve Vezüv'ün üstünde geniş alev tabakalarının olduğunu ve çeşitli noktalarda parlayan alevler göründüğünü belirtiyor."

Costas, "Klasik bir kül ve süngertaşı serpintisine benziyor," dedi. "Ama ilk kısım, hani şu kendi üstüne çöken kısım tam bir piroklastik akıntı."

"İşte iki bölge arasındaki fark bu, Pompei gökyüzünden yağan, zehirli gazlarla karışık serpintinin altına gömüldü. Sonradan, bazı çatılar serpintinin dışında kaldı ve o yüzden bugüne o kadar iyi korunamadan geldi. Herculaneum ise heyelan altında kaldı, tonlarca kaynayan lavla ve volkanik maddeyle kaplandı. Her dalgada binalar biraz daha gömüldü, çatıların üstünde on metrelik bir yığılma oluştu."

"Cehennem gibi bir şey Jack. Ve ilk Hıristiyanlar, yani senin Phlegraean Düzlüklerinde yaşadığını düşündüğün insanlar buna tanık oldu. Her bir proklastik akıntıda kraterin kenarında oluşan ateş halkaları dehşet verici bir hızla dalga dalga iniyordu."

"Genç Pliny de bütün bunları Misenum'daki villadan, Cumae'nin, Sibyl'in mağarasının sadece bir buçuk kilometre kadar güneyinden izliyordu. Aşağı yukarı aynı bakış açısından."

Costas, "Post travmatik stres sendromu," dedi.

"Tekrar söyle bakayım?"

Costas, "Post travmatik stres sendromu," diye yineledi. "Cehennem ateşi, lanetlenme takıntısı. Bunu biraz düşündüm. Eğer burası Hıristiyanlığın Batı'ya yayılma noktasıysa, o zaman bu deneyimden etkilenmiş olmaları gerekir, öyle değil mi? Havadayken püskürmenin psikolojik etkilerinden söz etmiştin. İnsan cehennemi görürse öyle çabucak unutmaz. Zaten o Phlegraean Düzlükleri denen yerde tüten dumanlar arasında, pagan yeraltı dünyasının girişinde yaşıyorlardı. Bunun üstüne bir de volkanik püskürme eklenince bayağı bir kıyamet görmüş olursun, yanılıyor muyum?"

"Senin gibi mantıklı biri için oldukça fantastik bir düşünce. Hıristiyanlık teolojisini yeniden yazmayı düşünmüş müydün hiç?"

"Yok." Bir an ikisi de sessiz kaldı, önlerindeki Roma deposunun penceresinden içeri bakıyorlardı, batmış bir geminin küçük penceresinden içeri bakmak gibi ürkütücü ve karanlıktı. Costas, "Burada kurtulan olmamış," diye mırıldandı. "Kimse dayanamamış."

Jack düşünceli bir tavırla, "Hangisinin daha beter olduğunu bilmek zor," dedi. "Pompei'deki aşırı sıcak gazın içinde boğulmak mı, yoksa Herculaneum'da diri diri gömülmek mi?"

Costas, "Şu anda güneşli Napoli Körfezi'nde bulunmak," diye mırıldandı. "Bugün burada ya kapkaççıların saldırısına uğrarsın ya da bir arabanın altında kalıp öbür dünyayı boylarsın."

Jack, "O kadar çabuk karar verme," dedi. "1944'teki püskürmenin fotoğrafını hatırlıyor musun? Sismologlar onlarca yıldır bu konuda karamsarlar ve depremler de pek hayra yorulmuyor."

Costas elini siper edip gözlerini kısarak volkanın zirvesine baktı, güneş çıplak yamaçlardan yansımaya başlamıştı. "Pliny burada mıymış? Yani yaşlı olanı? Herculaneum'da mıymış?"

"Yeğenine göre, patlamaya bir bakmış ve bir savaş gemisine atladığı gibi körfezin bu tarafından, dağın eteklerinden volkana doğru gitmeye başlamış. Herhalde bir kadını kurtarmak için kahramanlık etmek istemiş."

Costas, "Pek çok büyük adamın başını yakan hareket," diyerek içini çekti.

"Ümitsiz bir durummuş. Buraya ulaştığında kıyı molozlarla ve buzul gibi sürüklenen süngertaşlarıyla tıkanmış haldeymiş. Fakat o geri dönmek yerine kadırgasını Stabiae'ye yöneltmiş, yani Pompei'nin ötesinde, tam kül serpintisinin altında kalan başka bir kente. Orada çok fazla kalmış ve dumandan boğulmuş."

"Shakespeare türü bir aşk trajedisine benziyor. Belki de aşk acısı yüzünden yaşamı bırakmıştır."

Jack, "Sanmıyorum," dedi. "Pliny öyle yapmazdı. Kız arkadaşının sonunu görünce başka bir şeyin peşine düşmüş olmalı. Püskürmeye gerçekten yaklaşmak istemişti bence. Onu hayal edebiliyorum, elinde not defteri, koklayarak sülfürü tanımlıyor, kıyıdan süngertaşı örnekleri topluyor. En azından Doğal Tarih'i bitirebilmişti."

"Bunca işin arasında muhtemelen yanmaya koşuyordu zaten."

Jack gözlerini devirdi, sonra kazı alanına inen rampada bir erkekle bir kadın gözüne ilişti. "Güzel," dedi. "Sonunda harekete geçiyoruz galiba." Dayandığı korkuluktan ayrılıp saçlarını düzeltti. Maria çöl çizmeleri, haki kargo pantolon ve gri bir tişört giymişti, uzun siyah saçlarını arkada toplamıştı. Biçimli ve güçlü bir fiziği vardı ve bu görünüm ona uyuyordu. Maurice Hiebermeyer onun birkaç adım gerisinden geliyordu ve cep telefonunu kulağına bastırıyordu. Maria'dan azıcık kısa, çok daha topluydu ve garip bir safari kıyafeti giymiş, ayağına da yıpranmış deri pabuçlar geçirmişti. Kırmızı suratı heyecanlıydı, telefonda konuşurken küçük, yuvarlak gözlüğünü itip duruyordu. Şortu dizinin hemen altına kadar iniyordu ve düşecekmiş gibiydi, sanki mucizevi bir şekilde havada duruyordu.

Jack, Costas'a, "Bir şey söyleme," diye mırıldandı. "Hiçbir şey." Kendisi de ifadesiz bir yüz takınmaya çalışıp Costas'a göz attı. "Neyse, sırıtabilirsin. En son ne zaman aynaya bakmıştın? Altı aydır ilk kez denizaltından çıkıyormuş gibisin."

Hiebermeyer yanlarına gelmeden durup telefonu gösterdi ve arkasını döndü, Maria ise gelip ikisiyle de kucaklaştı. Sarılırken Jack gözlerini kapattı. Onu görmeyi, sesini duymayı, aksanını özlemişti. Menorah'yı ararken birbirlerine çok yakınlaşmışlardı. Ve Jack araştırma bittiğinde o

eski boşluğu hissetmişti. Hepsinin ötesinde, onun iyi olduğunu, Napoli'de Hiebermeyer'e katılmasını önermekle doğru bir iş yaptığım görmek istiyordu. Maria koyu renk gözleriyle Jack'e anlamlı bir bakış fırlattı. "5eaquesften ayrılalı altı hafta oldu ama bana çok daha uzun geldi."

Ona ilgiyle bakan Costas, "Arkadaşlığı özlemişsindir," dedi.

Maria onlardan uzaklaşıp kazı alanına bakarak, "Her şeyi arkamda bırakmak için sahiden çok uğraştım," dedi. "Bu sabah Jeremy'den yazılı bir mesaj aldım ve ilk kez Yucatân'da geçirdiğimiz o korkunç anları düşündüm. Benim için bu yeni projeye odaklanmak, gidip Enstitü'deki ortaçağ elyazmalarıma dönmekten çok daha iyi oldu. Jeremy de Oxford'da her şeyin üstesinden geliyor. Zaten o da böyle bir fırsat kolluyordu, öğrenci olduğu halde direktör gibi hizmet etmek istiyordu ve bu konuda çok başarılı."

Jack, "Onu gerçekten tam zamanlı olarak IMU'ya almak istiyorum,"dedi "Vikinglerin peşinde iz sürerken sadece birkaç ay birlikte çalıştık ama daha şimdiden vazgeçilmez biriymiş gibi görünmeye başladı. Uygun birini görür görmez tanırım ve Jeremy daha IMU mühendislik laboratuvarından içeri adım atıp Costas'la sualtı araçları hakkında konuşmaya başladığı an anlamıştım bunu."

Costas, "Yeni dalış arkadaşım nasıl?" diye sordu. "Dalış dersinden yıldızlı pekiyilerle geçirdiğimi anlattı mı sana? Doğuştan dalgıç sahiden"

"Şu sıralar boğazına kadar Hereford Katedrali'ndeki kayıp kütüphaneye gömülmüş durumda. Müthiş bir şey keşfetti Jack. Başka bir erken dönem harita buldu, galiba Fenikelilere ait. Onu sana göstermek için sabırsızlanıyor. Ve Costas, bir de yeni bir dalış aletiyle ilgili fikirleri varmış. Ben tek kelimesini bile anlamadım."

"Sahi mi?" Costas heyecanlanmıştı, "Eğer arkasında Jeremy varsa gerçekten iyi olmalı." Cep telefonunu çıkarmak için elini uzattı ama Jack kolundan yakaladı.

"Şimdi olmaz. Kötü zamanlama."

Costas pişman olmuş gibi duraksadı, "Sadece bir soracaktım."

"Fazla iş üstlenmek yok, unuttun mu? Şimdilik elimizdeki işe odaklanalım."

"Tamam patron,"

Maria, "Beni önerdiğin için teşekkür ederim Jack," dedi. "Burada bulunmak sahiden bir ayrıcalık ve birçok bakımdan insanın gözünü açıyor. Ama işin başından beri sen de burada olmalıydın"

Jack gülümseyerek, "O zaman eski dost Maurice ile vakit geçirme zevkini hiç tadamazdın," dedi. "Onu Cambridge'ten beri görmediğini biliyorum."

Maria yanlarına yaklaştı. Yüzünde bir soru ifadesiyle Jack'e bakarak, "Çok değerli bir insan," diye fısıldadı. "Öyle değil mi?"

Jack de ona anlayışlı bir ifadeyle bakıp hemen, "Çok değerlidir," diye yanıt verdi. "Hatırlarsan, Cambridge'te hepimiz bir araya gelmeden önce de arkadaştık onunla. İlk gerçek maceralarımı daha çocukken onunla yaşamıştım. Biliyorsun Mısır'da bazı haklı gerekçelerle Tanrı muamelesi görüyor. Rahatlıkla tanıdığım en iyi saha arkeologu diyebilirim. Ve her şeye rağmen, bütün diğer arkeolojik bölgelerin daha değersiz olduğunu düşünen o Mısır uzmanlarından da değildir. Çok zeki ve bilgilidir, bütün dönemleri ve yerleri ayrıntılı olarak bilir. Dalış kıyafeti içinde görmek mümkün değilse de, IMU için mükemmel bir danışmandır."

Maria, "Ya şortuna ne diyeceksin?" diye fısıldadı.

"Ah" Jack, arkası dönük olan Hiebermeyer'e bakıp tebessümünü bastırmaya çalıştı, "1940'lardan kalma gerçek Alman Afrika Birlikleri üniforması. Mısır'a ilk kez giderken bu kıyafet uygun görünüyordu. Ona mezuniyet hediyesi olarak almıştım. O da bana İngiliz Ordusu malı sırt çantamı vermişti. Hep yanımda taşırım." Jack omzuna asılı eski çantaya vurdu, "Benim kabahatim. Kusura bakma."

Maria, "Pantolon askısı olsa iyi olurdu," diye fısıldadı. "Bilirsin, hani şu deri şortlarla kullanılanlardan"

Costas göz kırparak, "Jack'in dediği," diye araya girdi. "Maurice'nin seni beğendiği"

Jack, "Senin tanıdığın Cambridge günlerinden bu yana çok gelişti" dedi.

Maria, "Ona Tanrı gibi davranmamı istemesin de," diye fısıldadıktan sonra geri çekilip normal bir tonda konuşmaya devam etti. "Her neyse, şimdi Jack Hovvard'ın yerinde olmanın ne demek olduğunu anlıyorum. Umarım işinize engel olmamışımdır"

Costas, "Biz de güverteye uzanmış güneşleniyor sayılmazdık," dedi. "Dün ne bulduğumuzu duyana kadar bekle"

Hiebermeyer giderek sinirleniyordu, gözlerini yukarı dikip yumruğunu sallamaya başlamıştı, sonra birden durup karşı tarafı dinlemeye başladı ve rahatlamış gibi göründü. Başıyla Maria'ya doğru bir hareket yapıp cep telefonunu kapattı ve yaklaşıp Jack ve Costas ile tokalaştı. "Vaktinizi boşa harcadığımı sandım." Sesi stresten dolayı biraz boğuklaşmış, Alman aksanı daha da belirginleşmişti. "İnanamıyorum. Tek yaptığım dün sizi aramak için dışarı çıkmaktı. Bizi tekrar içeri bırakmadılar."

Jack, "Belirli biri var mı?" diye sordu. "Arkeoloji camiasına biraz baskı yapabilirim."

"Sorun yaratanlar arkeologlar değil, alanın nöbetçileri ve onların maaşını veren her kimse o. O kişi, arkeoloji bürokrasisinin tepesinde ve ipler de onun elinde. Zaten hep ürkek, boynu eğik olmuşlardır, hatta bazı eski meslektaşlarım bile. Şahsen tanıdıklarım var ve bazen gözlerinde gerçek bir korku beliriyor. Daha önce hiç böyle bir şey görmemiştim. Çok kaygan bir zeminde yürüdüğümüzü hissediyorum"

Sırt çantasını omzuna vurup kemerini bağlayan Maria, "Herkes hazır mı?" diye sordu ve rampaya yöneldi. "Maurice ile ben burada işlerin nasıl yürüdüğünü zor yoldan öğrendik. Aslında gideceğimiz yer hemen hemen yüz metre batıda ama önce alandan çıkıp birtakım arka sokaklardan geçmemiz lazım. Onlarla girişte buluşacağız." Costas'm kamera çantasına baktı. "Değerli eşyalarınıza da göz kulak olun tamam mı? Nerede bulunduğumuzu unutmayın"

Yirmi dakika sonra Jack'le diğerleri modern Ercolano kentinin karanlık bir arka sokağının sonundaki alçak kapının önünde duruyorlardı. Gelmiş geçmiş en büyük arkeolojik keşiflerden biri olan Villa Papyri'nin yanık kalıntılarının üstündeydiler. Villanın büyük kısmı hâlâ bulundukları sokağın altında gömülüydü. Ara sokağın giderek daralan duvarları ve Hiebermeyer

ile Maria'nm anlattıkları yüzünden Jack'in tedirginliği daha da artmıştı ama villaya yaklaştıkça heyecanı da artıyordu. Öğle güneşi ortalığı iyice ısıtmıştı ve duvarın karşısındaki gölgelik yerde toplandılar. Manzara, birkaç yüz metre ötede, antik Herculaeum'da kazılan sokağa şaşılacak kadar benziyordu ve bir an için Jack zaman ve mekân duygusunu yitirip, geçmişte mi yoksa bugünde mi olduğunu anlayamadı. Yakındaki bir sokaktan geçen Vespa motosikletin vızıltısı ve etraflarından yükselen modern kokular yüzünden kendine geldi. Sokağın kenarları çöp doluydu ve kapının yanındaki nişe kullanılmış şırıngalar atılmıştı.

Maria, "Bastığınız yere dikkat edin," dedi. "Burası bağımlıların gizlice uyuşturucu kullanmak için bayıldığı bir yer"

Costas, "Afyon," dedi. "Plus ça change"

Maria merakla ona baktı. Jack, "Sonra," dedi. "Çok ilginç haberlerimiz var. İnanılmaz bir keşif. Ama önce burada yapmamız gereken işi bitirelim."

Kapı açıldı ve silahlı bir nöbetçi ortaya çıktı. Hiebermeyer, adamları sakinleştirmek için bir şeyler söyledi, adam kuşkuyla Jack'i ve Costas'ı süzdü. Başını sallayıp homurdanarak Hiebermeyer'in uzattığı izin belgelerini aldı ve onu sokağa doğru itip kapıyı suratına kapattı.

Hiebermeyer dişleri kenetlenmiş olarak, "Her seferinde böyle oluyor," dedi. "Hep yeni biri çıkıyor ve hep belgeleri görmek istiyorlar. Sonra da geri vermiyorlar ve gidip Napoli'den yeniden çıkartmam gerekiyor. Maria'nın içeri girmesine izin vermeleri tam iki hafta sürdü."

Costas, "Nasıl dayanıyorsun anlayamadım" dedi.

Jack, "Sabır 101," dedi. "Arkeolojiye giriş dersinin zorunlu kısmı"

"Senin o dersten nasıl geçtiğini hayal bile edemiyorum Jack."

"Benim yerime sınava girsin diye Maurice'ye rüşvet verdim."

Kapı tekrar açıldı ve nöbetçi başıyla bir işaret yaptı. Hiebermeyer içeri daldı ve ötekiler de peşinden gidip küçük, gri bir avluya doluştular. Görevli, makineli tüfeğiyle başka bir girişi gösterdi. Costas adama dik dik bakınca görevlinin bakışları donuklaştı.

Jack dişlerinin arasından, "Yapma," dedi. Daha onlar ne olup bittiğini anlayamadan nöbetçi yanlarına gelmiş ve Costas'a yandan bir darbe indirip duvara dayamıştı. Jack, Costas'ı kolundan yakaladı ve Maria ile Hiebermeyer'in peşinden öteki girişe sürükledi. Nöbetçi yerinden kıpırdamadan gözleriyle onları izledi ve sonra yürüyüp uzaklaştığını duydular. Geçtikleri giriş onları başka bir dar sokağa çıkarmıştı.

Costas kolunu kurtarıp Jack'i itmeye çalışırken, öfkeden köpürmüş bir halde, "Kimse bana böyle davranamaz" dedi.

Jack, Costas'ı daha da sıkı tutup çekiştirirken, alçak sesle, "Sakin ol," dedi. "Değmez. Üniformasına güvenen küçük bir adam işte"

Maria, "Bir de tüfeğindeki otuz adet dokuz milimetrelik mermiye," diye mırıldandı.

Jack'in eli gevşeyince, Costas, Hiebermeyer'e, "Buralarda yıldız muamelesi gördüğünü sanıyordum," diye hırladı. "Seçkin yabancı arkeolog, en önemli kazı bölgelerinden birinde çalışmak üzere Mısır'dan koşup gelmiş."

Hiebermeyer alçak sesle, "O işin halka dönük yanı," dedi. "O eşikten geçtikten sonrası ise bambaşka bir hikâye. Buraya film ekibi bile almıyorlar. Burası iki yüz yıldır kapalı ve bir yerlerde birileri öyle kalmasını istiyor."

"Villalardan hiçbiri halka açılmamış mı?"

"Yoğun uluslararası lobi faaliyetlerinden sonra, birkaç yıl önce küçük bir bölüm büyük gösteriyle açılmıştı. Girişini az önce geçtik. İlk kez insanlar on sekizinci yüzyıl kazılarından bazılarını ziyaret etme imkânı buldu. Bunu büyük bir şova dönüştürdüler, hatta kurdeleyi kesmek için Prens Charles Londra'dan geldi. Kaç tane bilim insanının ve hayırseverin burada çalışmak için uğraştığını tahmin edemezsin. Fakat bizim açımızdan bu gelişme karışık bir lütuf oldu. Yetkililere büyük bir kazanım olduğunu gösteren bir tablo çizme imkânı verdi, dikkatler en acil ihtiyaçlardan başka yöne çevrildi, yani kazılar başlatılmamış oldu."

Costas, "Yani geçen ayki deprem bu yeni tüneli açmamış olsa, biz de burada olmayacaktık" dedi.

"İmkânı yoktu"

"Doğal afete şükürler olsun"

"Burası için bunu söyleyebilirsin"

Sokağın sonuna vardıklarında Maria alçak sesle, "Garip," dedi. "Sanki burada olmamızdan hiç hoşlanmıyorlar ve bizi engellemek için var güçleriyle uğraşıyorlar. Maurice'nin tüneldeki zehirli gazları temizlesin diye bir aspiratör ayarlaması bile bir asır sürdü. Fakat basın bültenlerinde, Maurice büyük yıldız. Bütün yerel gazetelerde adı geçiyor. Sonra, biz içeri girince de, sanki bütün sit alanım uzun bir süre kapatmalarını sağlayacak bir şey bulmamızı istiyorlar."

Hiebermeyer, "Bunun sebebi şu an ulaştığımız yer," dedi. "Eminim ki bu bizi son içeri alışları. Sebebini birkaç dakika sonra anlayacaksınız. Tamam. İşte gidiyoruz. Uslu olun." Bir köşeyi döndüler ve büyük bir evin temeli gibi üstü açık derin bir çukurun kenarına geldiler. Duvarlar, Herculaneum'daki ana kazı alanında olduğu gibi gri volkanik çamurdandı ve eskiçağlarda örülmüş duvarların ufalanıp parçalandığını ve ucu dışarı çıkan tuhaf Roma sütununu görebiliyorlardı. Çukurun öbür ucunda yarım düzine erkek işçi ile elinde not panosu olan bir kadın bazı araçların etrafında toplanmışlardı. İki silahlı nöbetçi de diğer bir köşede turlayarak sigara içiyordu. Nöbetçiler yarı otomatik silahlarını doğrultup kuşkuyla Hiebermeyer'in yanındakileri süzdüler. Hiebermeyer ise derin bir soluk alıp kibar bir şekilde başını salladı ve enerjik bir tavırla grubu çukurun zeminine doğru götürdü. "Buradaki nöbetçiler, geceleyin kazı alanının yağmalanmasını önlemek için," dedi.

Costas, "Şaka gibi," dedi. "Bu adamlar sokaktaki uyuşturucu çetelerinden toplanmışa benziyor."

Maria telaşla, "Alçak sesle konuş," dedi. "Bütün bunların ardında, nöbetçileri bile denetim altında tutan başka bir güç var ve bunun mafya olduğunu sanmıyorum" Sonra öne geçti, antik duvar taşlarının arasından çukurun öbür tarafındaki ahşap bir yapıya doğru ilerlemeye başladı, belli ki o yapı da bir tür girişi gizlemekteydi. Onlar geçerken bütün işçiler bir an durup baktılar ama kadın kasten görmezden geldi. Esmer bir Napoliliydi, dalgalı siyah saçları ağarmaya başlamıştı. Üzerinde kot pantolonla bol

beyaz bir tişört vardı. Boynunda resmi görevli kimliği asılıydı ve başına turuncu bir kask geçirmişti. Onlar geçerken güneş gözlüğünü gözüne indirdi.

Hiebermeyer, "Bu da yetkili makamları temsil eden koruyucu meleğimiz," diye mırıldandı.

Costas, "Selam sabah yok mu?" diye sordu.

"Mümkün değil. Düşmanla kaynaşmamak konusunda kesin emir almışlar."

Jack cep telefonunu kurcalarken, "Doktor Elizabeth d'Agostino," diye mırıldandı. "Eski bir dostum" Sonra telefonu çantasına soktu.

Hiebermeyer, "Bu o," diye fısıldadı. "İşini biliyor ama birisi kesinlikle insani ilişkiler kurmasını yasaklamış"

Maria, "Merhaba demeyecek misin Jack? 11 dedi.

Jack, "Suları bulandırmak istemiyorum" diye mırıldandı. "Bir geçmişimiz var." Kadına tekrar göz attı, sıkıntılı gibiydi, sonra tekrar Maria'ya baktı. "Dediğin gibi, burada yürü denince yürümek lazım. Daha sonra iki laf etmeye çalışırım."

Costas, Hiebermeyer'e baktı. "Resmi görevliler tünelde yanınıza geliyor mu?"

"Hayır. Çökme olur diye korkuyorlar. Tam bir kazı yapılmasına izin vermemelerinin resmi açıklaması da bu. Daha fazla tünel açılması çökme tehlikesi doğurur ve yukarıdaki modern kente zarar verir. En iyisi tüneli tekrar iki yüz yıllığına mühürlemek diyorlar"

"Ya gayri resmi olarak?"

"Dün, onların istediği şeyi bulur bulmaz, Doktor d'Agostino ile o işçiler bir anda içeri doluştular. Heykeli dışarı çıkarmaya çalıştıklarını sandım. Ama biz tünelde daha ileri giderken kadın yanımızda değildi ve az sonra bunu neden kendi başlarına denemediklerini anlayacaksınız." Hiebermeyer ahşap yapının kapısını yokladı ve eliyle nöbetçilerden birini çağırdı. "Gelip kilidi açmasını beklememiz lazım," diye homurdandı. Nöbetçi, onu görmüştü ama kasıtlı bir şekilde öteki nöbetçiyle konuşmaya devam etti ve

bir şey yapmadı. O arada işçiler elektrikli bir matkap çalıştırdı ve onları işitme mesafesinin dışında bıraktı. "Nöbetçiler ne istediğimi gayet iyi biliyor. Ama kendi canları isteyince yapıyorlar."

Costas pişmanlık dolu bir sesle, "Villa Papyri'ye hoş geldiniz," dedi.

Jack, "Bu kadar kötü olacağını tahmin etmemiştim," diye mırıldandı.

Hiebermeyer, "Burada çok iyi arkeologlar var," dedi. "Yönetimde yakın dostlarım da bulunuyor. Ellerinden geleni yapıyorlar. Ama sistemle boğuşmaları gerekiyor. Bazıları da o arada sisteme uyum sağlıyor, sistem tarafından yutuluyor. Burada şu insanların bile baskı altında oldukları ve zorlandıkları görülüyor, sanki daha büyük bir gücün boyunduruğu altınaa girmişler. Diğerleri ise yolda vazgeçmiş ve elimine edilmiş."

Costas şaşkın bir sesle, "Yani temizlenmiş mi?" dedi. "Burada sahiden yapıyorlar mı bunu?"

"Genellikle o kadar dramatik değil, ama bazen o da oluyor. Bir araba kazası, bir tekne kazası, Genellikle daha sıradan şeyler. Tehdit, rüşvet, gözdağı, maddi baskılar. İnsanlar dürüstse burada kolayca alaşağı edilebilir."

Costas başını sallayarak, "Dürüstse," diye tekrarladı.

Hiebermeyer, "Ama tepeye kadar ulaşan ve orada kalmayı başaran iyiler de var," dedi "Şimdiki müdür, yani şu bayanın patronu da onlardan biri. Bir yerlerden gelen her türlü baskıya rağmen bize izin vermese şimdi burada olamazdık. Söylemeye gerek yok, sürekli korumalarla geziyor, ama zaten Napoli'de devlet memurları için pek alışılmadık bir şey değil bu durum"

Costas, "Ben hâlâ mafyanın buradan ne isteyebileceğini anlamış değilim,"

dedi.

"Mafyanın işin içinde olduğundan hâlâ emin değilim. Bilen varmış gibi de görünmüyor. Ancak tahmin yürütebilirsin. Sadece tarihi eser kaçakçılığı değil, zaten burada o işlerin döndüğünden emin olabilirsin. Ayrıca arkeolojiye dayalı turizmden de muazzam bir gelir elde ediliyor."

Costas, "Arkeoloji demişken, buradaki hikâye ne?" diye sordu.

Hiebermeyer birden canlandı. "Her şey 1750'de başladı. Kari Weber adında, İsviçreli bir askeri mühendis Herculaneum'daki kazıların başına geçti. Birkaç hafta sonra da bir kuyu kazısı çalışmasında mermer bir döşeme keşfetti, muhtemelen şu an bulunduğumuz yerin yakınlarında. Sonunda bütün buranın altına tüneller kazdılar ve Weber burada, ellerinde daha önce hiç görmedikleri kadar kocaman bir villa olduğunu anladı.

Heykeller, mozaikler, her şey parçalandı ve yağmalandı. Sonra kömürleşmiş rulolar bulmaya başladılar. Ne olduklarını anlamadılar ve ister inanın, ister inanmayın, kazı çalışmalarındakiler onları bile çıra niyetine alıp götürdü. Sonra bunların papirüs olduğunu idrak ettiler. Nihayet, okunabilir halde olanların çoğunun, pek tanınmayan Grek Filozof Philodemus'a ait olduğu anlaşıldı."

Jack, "Muhtemelen bu evin zengin sahibinin koruması altındaydı," dedi. "Filozofların uğuruna inanan biri, Öyle olsun ya da olmasın, bir de her zaman büyük bir soru işareti olan Latin kütüphanesi vardı."

Costas, "Peki şu gireceğimiz tünel, hani depremle ortaya çıkan?" diye sordu.

"Weber'in adamları tarafından açılan ilk tünellerden biriydi, villada kütüphanenin bulunduğu yere açılıyor. Daha Weber görevdeyken mühürlenip kapatılmıştı."

"Sebebini bilen var mı?"

"O sebebi bulmak için buradayız."

Costas, "Buranın kime ait olduğunu biliyor muyuz?" diye sordu.

Jack, "Volkanik patlamaya kadarki dönemin güzelliği de bu," dedi. "Romalı tarihçiler, yani Tacitus, Suetonius, Pliny ve başka pek çok tarihçi sayesinde elimizde birçok soylunun adı var"

Hiebermeyer heyecanla araya girdi. "İncelemeye başlayın. Yetkilileri depremin bu alandaki etkisi konusunda uyaran, bu hendekteki katılaşmış çamur duvarın çöken kısmı oldu, şurası. Nöbetçimiz sigarasını bitirene kadar oraya da bir bakabiliriz"

Yığının içindeki taşları ayıklamakta olan işçilerin yanından geçip tünel duvarında bir bölümün yıkılmasıyla oluşan boşluğa geldiler. Elizabeth d'Agostino mandallı panosuyla sadece birkaç metre ötede durmuş, boynunda kendisininkine benzer bir kimlik asılı olan bir adamla hızlı hızlı bir şeyler konuşuyordu, muhtemelen adam da müfettişti. Jack, kadınla göz göze gelmeye çalıştı ama başaramadı. Moloz yığınına doğru giderken Hiebermeyer, Jack'e, "Bütün bunları temizlemeleri aylar sürecek," diye fısıldadı. "Geciksin diye her türlü bahaneyi uyduracaklar. Sahiden büyük birileri, buranın kapatılmasını istiyor ve bence istediklerini elde edecekler."

"Biz yardım etmezsek olmaz."

Hiebermeyer kaşındaki teri silip, alçak sesle, "Burada üç büyük güç işbaşında," diye devam etti. "Birincisi volkan, ikincisi mafya, yani organize suç"

Jack, "Üçüncüsü de Kilise," dedi.

"Doğru."

Costas yüksek sesle, "Patlamaya hazır bir karışım," dedi ve müfettişin onlara baktığını fark edince öksürdü.

Hiebermeyer, "Meğer Mısır'da arkeoloji yapmak çocuk oyuncağıymış," diye mırıldandı. "Bazen bir patlama daha olsa da burayı sonsuza kadar kapatsa diye düşündüklerine inanıyorum. Öyle görünüyor ki, ne ortaya çıkacak büyük can kaybı, ne bütün bu alanın ve arkeolojik bulguların yok olması, ne de turizmden gelen para, burada bulunabilecek şey kadar tehlikeli değil. Bu ne olabilir bilmiyorum, ama birileri bir şeyden korkuyor. Kilise'de güç sahibi olan birilerinin büyük bir sırrın açığa çıkmasından, onların otoritesini sarsacak antik bir belge bulunmasından korktuklarından şüpheleniyorum. Baksanıza, İsrail'de Ölü Deniz Yazıtları ortaya çıkmasın diye ne kadar engelleme yapıldı. Vezüv bir daha püskürecek olursa buradaki tehlike sonsuza kadar ortadan kalkar."

"Bu olmadan önce, kapıları açık tutmaya yetecek bir şey bulduğunuzu umalım."

Hiebermeyer, gözünü Jack'e dikip, "Çok şaşıracaksın," diye fısıldadı. "Bulduğumuz şeyi görünce. İnan bana." Üzerine koruyucu örtülmüş bir

masanın başına geldiler ve Hiebermeyer dönüp yüksek sesle, "Kasklarınızı takın," dedi. "Güvenlik kuralları."

Costas inadına, "Onlardan Napoli'de de bulunuyor mu?" diye sordu. Müfettiş tekrar onlara baktı ve Jack bakışlarıyla Costas'ı uyardı. İkisi de turuncu kasklarını takıp ötekilerin peşinden gittiler. Maria yine öne geçti ve diğerleri de iki sıra halinde yaklaşık beş metre derinliğindeki boşluğa girdiler. Yükseklik giderek azaldı ve sonunda Maria çömelmek zorunda kaldı. Costas, Jack'in yanında emeklerken elini üstlerindeki engebeli gri yüzeye sürdü.

Jack, "Ne demek istediğimi anladın mı?" dedi. "Kaya gibi sert."

"Burayı kazmak kâbus gibi bir şey olmalı."

"İşte geldik." Hiebermeyer eliyle işaret etti. Önlerindeki sertleşmiş çamurdan düzgün yüzeyli bir duvar parçası çıkmıştı, cilalı beyaz yüzeyindeki mavi ve yeşil damarlar görülebiliyordu.

Jack yüzeyi zevkle okşarken, "Cipollino,"n diye mırıldandı. "Yunanistan'dan gelen Euboean mermeri. Çok güzel. Bu villada hiçbir masraftan kaçınılmamış."

Hiebermeyer kaskmdaki lambayı yaktı ve duvarın üstündeki yazıyı gördüler. Üç satır halindeydi ve mermere derin bir şekilde kazınmıştı. Koyu renkle ve büyük harflerle yazılmıştı.

HB0YAHKAI0AHM02AEYKI0NKAAII0PNI0N

AEYKIOY YION ÜEESftNA

TONAYTOKPATOPAKAlIlATPftNATEETlOAEûS

Costas heyecanla, "Grekçe!" dedi.

Hiebermeyer, "Bu tür yazılar genellikle kalıp halindedir," dedi. "Aynılarını Mısır'da da bulabilirsiniz, Romalılardan önce Greklerin hüküm sürdüğü dönemden kalmadır. Burada 'Konsey ve halk, Leukios'un oğlu, kentin hâkimi ve yöneticisi Leukios Kalpornios Peison'u selamlar' yazıyor."

Costas, "Hâkimi ve yöneticisi," diyerek ıslık çaldı. "Yani mafya patronu muymuş?"

Jack sırıttı. "Hatırlıyorum bunu. Yunanistan'da da vardı. Calpurnius Piso, Ege'deki Samothrace Adası'nın Romalı valisiydi. Bunu anı olarak yanında getirmiş olmalı."

Maria, "Bir gemi dolusu heykel ve öteki sanat eserleriyle birlikte," diye mırıldandı. "Maurice, on sekizinci yüzyılda burada bulunanları gösterdi. Napoli Müzesi'nde. Muhteşem buluntular, inanılır gibi değil."

Hiebermeyer, "Calpurnius Piso muhtemelen hakkında daha çok şey bildiğimiz birinin babası veya büyükbabası, yani İmparator Claudius ile Neron döneminde yaşamış olan," dedi. "Anlaşılan Calpurnius Piso özellikle Claudius'a sadıkmış ama Neron'a karşı başarısız bir komploya karışmış. Sonra bu eve çekilmiş ve bileklerini kesip intihar etmiş. Bu olayın tarihi MS 65, yani Claudius'un ölümünden on bir yıl sonra, Vezüv'ün püskürmesinden de on dört yıl önce. Volkan püskürdüğünde burada kimin oturduğunu bilmiyoruz ama herhalde başka bir aile üyesinindi yoksa bu yazı burada kalmazdı. Belki bir yeğen, bir kuzen, suikast girişiminden sonra Neron'un elinden kurtulabilen biri... "

Jack, Hiebermeyer'e bakarak, "Yani bu da durumu netleştiriyor," dedi. "Burası gerçekten de Calpurnius Piso'nun eviymiş. Arkeoloji açısından bir küçük adım daha. Tebrikler Maurice."

Tekrar açık avluya döndüler. Hiebermeyer kaskını çıkardı ve başıyla damların ardında yükselen dağı gösterdi. "Beni tebrik etme Jack. Bunu yapan volkandı biz değil. Bu yazı deprem sayesinde ortaya çıktı. Böylece yetkililer başka şeylerin ve eski kazı alanının da ortaya çıkmış olabileceğinden kuşkulandılar ve tünel girişini gördüler."

Costas elindeki tozları çırparken, "Burada Roma'dan ziyade Grek havası var," dedi. "Hiç bilmiyordum."

Jack, "Katmanlar var," dedi. "Önce Napoli Körfezi'nde koloni kuran Grekler, sonra da Yunanistan'ı fethedip yerleşen Romalılar. Yunanistan'a gelen Roma generalleri, Delphi ve Olympia gibi yerlerdeki bütün büyük eserleri yağmaladılar ve pek çok Grek sanat eseri Roma'da, genellikle de Roma abidelerinin arasında ortaya çıkmaya başladı. Ardından, Calpurnius Piso gibi zengin özel koleksiyoncular kendi getirdiklerini ortaya çıkardılar, bunların bazıları önemli eserlerdi ama çoğunlukla şeylerdi. Sonra, bizim

konuştuğumuz dönemde, yani imparatorluk döneminin başlarında, Grek zanaatkarlar, tıpkı on dokuzuncu yüzyılda Çinli çömlekçilerin veya Hintli mobilya ustalarının Batı tarzına göre imalat yapması gibi, özellikle Roma pazarı için üretim yapmaya başladılar. O yüzden de Pompei ve Herculaneum'da içerikten ziyade tarz olarak bol bol Grek eserleri görülüyor."

Costas kararlı bir şekilde, "Ben bir heykele bakarım," dedi. "Ya hoşlanırım ya da hoşlanmam ve etiketinde de ne yazdığına hiç bakmam."

"Oldukça mantıklı." Jack güldü. "En gerçekçi değerlendirme şekli. Fakat buradaki durumu sahiden kavraman lazım, bu yerlerin güzelliği oradan geliyor. Romalıların sanatı nasıl kullandıklarım, nasıl değer verdiklerini görebilirsin. Onlar için ellerindekinin hakiki bir Grek eseri ya da güzel bir taklit olmasının önemi yoktu, çünkü neticede bunların hepsi sadece dekorasyondu. Romalılar için asıl önemli olan atalarının portreleri, çok hayranlık duydukları erdemleri canlandıran, ailenin devamlılığını vurgulayan görüntülerdi. O portreler genellikle ortada durmaz, özel bir odada saklanırdı ve geleneksel olarak balmumu ve ahşaptan yapıldıkları için bugüne kadar gelebilen pek olmadı. Romalılar çok kötü eleştirilere maruz kaldılar, çünkü klasik Grek sanatını göklere çıkaran Victoria dönemi sanat tarihçileri, çoğunlukla anlamı anlaşılmadan öylece galerilere, müzelere sıralanmış antik heykellerden başka bir şey görmediler. Bu da özensizliğin, zevksizliğin, kabalığın alameti sayıldı. Buraya gelince, hiçbir şeyin gerçeğin önünde olmadığını anlarsın. Bu dönemle ilgili söyleyebileceğimiz en doğru şey Greklerin sınır tanımaz sanat anlayışlarıdır.

Hiebermeyer kasketini tekrar başına geçirip keyifle, "Bu da bizi burada bulunuş nedenimize getiriyor," dedi.

Nöbetçinin nihayet yerinden kalkışını, ahşap kapıya gidişini ve büyük bir iş yaparmış gibi kilidi açışını izlediler. Hiebermeyer alçak sesle, "Antik dönemin en büyük kayıp kütüphanesi," dedi. "Ve arkeolojideki en büyük kara deliklerden biri. Ama şu ana kadar."

Jack, Hiebermeyer'in ardından antik villaya giren tünelde çömeldi. Daha şimdiden dışarıdaki kavurucu sıcağın üstüne iyi gelen bir serinlik hâkimdi.

Tam önlerinde bir metre eninde, elektrikle çalışan bir aspiratör ve onun arkasında da, girişin önündeki geçici ahşap yapıdan bir bobine kadar uzanan esnek bir hortum, sit alanın üstündeki duvardaki prizin ucunda son buluyordu.

Hiebermeyer, "Dün tünelden çıktıktan sonra, onları engellemek için buraya girmenin tehlikeli olacağını söyledim," dedi. "Ama sahiden de içeride metan, karbonmonoksit türü zehirli gazlar artıyor. Bu gazlar, tünelin açılmasıyla birlikte daha fazla oksijene maruz kalan organik maddelerin çürümesiyle oluşuyor."

Costas umutla, "Ceset yok mu?" dedi.

Hiebermeyer, "Buradakiler ya iskelet haline gelmiş ya da yanıp kül olmuş," diye cevap verdi. "Genellikle," diye de ekledi.

Maria, "Ne kadar beklememiz gerekiyor?" diye sordu.

"Birkaç dakika daha, sonra fanı da içeri alıp parmaklıklara ulaştığımızda yeniden çalıştıracağız."

Jack durdu. "Galiba Kartaca'dan beri ilk defa üçümüz birlikte çalışıyoruz." Costas'a döndü. "Üçümüz birlikte öğrenciydik ve Kartaca'da bir UNESCO ekibiyle ilk deneyimimizi yaşamıştık. Ben antik limana dalmıştım, Maurice yerin altında bir delikte kaybolmuştu ve Maria da elyazmalarının kayıtlarını çıkarmıştı."

Costas, "Kendimi fazlalık hissettim burada," dedi.

"Bence sen de kulübe katılabilirsin." Jack, yüzünde belli belirsiz bir tebessüm olduğu halde küçük yuvarlak camlı gözlüğünün ardından ifadesiz bir şekilde Costas'a bakmaya çalışan Hiebermeyer'i dürttü. Jack de gülümsemesini bastırmaya çabalıyordu. "Maurice büyük bronz bir fırının kalıntılarını bulmuştu, tam Romalıların tarif ettiği gibi, Kartacalılarm çocuk kurban ettiklerinin ilk somut kanıtıydı. Fantastik bir buluştu."

Costas cılız bir sesle, "Fantastik mi?" dedi. "Çocuk kurban etmek O işleri Meksika'daki Tolteklerde bıraktık sanıyordum."

Jack muzip bir tavırla, "Geçmiş bazen oldukça iğrençtir," dedi. "Ne bulursan onu kabul etmek, kendini akıntıya bırakmak zorundasmdır."

Costas, "Akıntıya bırakmak," diye tekrar etti. "Ya, evet." Önlerindeki karanlık girintiye baktı, sonra tekrar Jack'e döndü. "E, burada ne gibi güzellikler bekliyor bizi?"

"Getty Villası'na hiç gitmiş miydin?"

Costas tereddüt etti. "Getty Villası. Malibu, Kaliforniya. Evet," dedi. "Bir okul gezisi hatırlıyorum. Klasik tasarım, bir sürü heykel. Kocaman bir havuz, para kaydırmak için harika bir yerdi."

Hiebermeyer gözlerini devirdi ve Jack yeniden sırıttı. "Eh, burası da Getty Villası tasarımına ilham veren yer."

Costas önlerinde açılan karanlık deliğe kuşkuyla baktı. "Olamaz, şaka yapıyorsunuz."

Hiebermeyer, "Tamam, harekete geçiyoruz," derken, önceki gece Maria ile biraz genişletmeyi başardıkları deliği inceliyordu. Aspiratörü kaldırıp ileri doğru uzattı, egzoz hortumunu da arkasından çekiştiriyordu. Jack'le ötekiler peşinden gittiler ve birkaç metre sonra tünele girdiler. Ancak bir kişinin geçeceği genişlikte ve Jack'in kılpayı ayakta durabileceği yükseklikteydi. Yüzey eski bir maden ocağı bacası gibi keski ve kazma izleriyle doluydu ve içeride ağır bir küf kokusu vardı. Jack sanki on sekizinci yüzyıla dönmüş, kaya gibi sertleşmiş çamurda tüneli ilk açanların yağmalamak için yarattıkları labirenti çözmeye çalışan Mühendis Kari Weber'in gözüyle etrafa bakıyor gibiydi. Hiebermeyer'in peşinden bir köşeyi dönünce ortalık iyice karanlık oldu. Hiebermeyer üzüntüyle, "Artık elektrik yok," dedi. "Şimdi kask lambalarınızı kapatın. Tamam, açabilirsiniz."

Jack kendi lambasını yakıp ileriyi aydınlattı. Bir an boğulacak gibi oldu ve ileri doğru tökezledi. Tam karşısında Anubis başı ona bakıyordu, kara kulakları sipsivriydi ve burnu, tıpkı Hiebermeyer ile Maria'nın önceki gün ilk gördükleri zamanki gibi meydan okurcasına dikilmişti.

"İyice bak." Hiebermeyer aspiratörü tam onun önüne bıraktıktan sonra geri çekildi. "Kastettiğim önemli buluş bu, yetkililer için düğüm noktası. Tam istedikleri şey Muhteşem bir buluş. Bak heykelin etrafındaki boşluğu genişletmişler bile, bugün daha sonra almak için hazırlık yapmışlar. Yarın

sabah bütün gazetelerin ön sayfalarında olacak. Tüneli kapatmak için gereken işaret. Hem de sürekli olarak."

"İnanılmaz." Jack hâlâ şaşkınlık içindeydi ve elini dikkatle heykelin burnuna koydu. Costas'a, "Bunlardan bir tane de Kral Tut'un mezarında bulmuşlardı," dedi.

Hiebermeyer, "En azından o ait olduğu yerde, Mısır'daydı," diye homurdandı.

Maria arkadan, "Yeraltı ruhlarının karşılayıcısı ve yolculukları boyunca koruyucusu," dedi. "Ya da Maurice bana öyle söyledi."

Costas, "Bundan hoşlanmadım," diye mırıldandı. "Burada ceset bulunmadığını söylediğinizi sanıyordum."

Jack kaskını arkaya itip Anubis'in burnunun gerisindeki karanlığa baktı. Şimdi sanki on sekizinci yüzyıldaydılar ve Anubis'in kafası duvarları yararak çok daha eski bir tarihe yol veriyordu. Ayrıca tehlikeyi de hissediyordu. Heykelin birkaç metre ötesine, tüneli kaplayan geçici bir parmaklık konmuştu ve üstünde PERICOLO kelimesiyle kocaman bir kurukafa işareti vardı. Hiebermeyer parmaklıktaki kapağın kilidini açtı ve aspiratörü içeri itti. Düğmesine basıp çalıştırdı ve hafif bir elektronik vızıltıyla birlikte kırmızı bir ışık yanıp sönmeye başladı.

Hiebermeyer, "Bu iyi bir başlangıç," dedi. "İster inanın, ister inanmayın, uzatma kablosu sahiden işe yarıyor. Elektriğimiz var." Aspiratörün arkasındaki dijital ekranı kontrol etti. "Yaklaşık on dakika içinde tünelin dün gittiğimiz yere kadarki kısmını temizlemiş olacak, yani karşımıza başka bir duvarın çıktığı yere kadar. Işık yeşile dönünce, tekrar kırmızı yanana kadar cihazı ileri taşıyacağız." Jack'e göz atıp sakin bir tavırla devam etti. "Bu işi siz gelmeden de yapabilirdim ama içeri biri sızar diye düşündüm. Senin şu ahbabın Anubis'ten oldukça memnun görünüyor. Aslında ona takmış durumda."

Jack sakin bir sesle, "Doğrudur," dedi. "Elizabeth hep Mısır'a tutkundu. Roma arkeolojisi için para alıyordu ama aslında senin ayak izlerini takip etmek istiyordu Maurice. Seninle ilgili her şeyi ona anlatmıştım. Hükümetle yaptığı sözleşme biter bitmez oraya gitmeye yemin etmişti. Fakat bir şey onu burada tuttu. Aile bağlan. Zorunluluklar. Sadece üstü kapalı olarak

bahsetmişti, hepsinden nefret ediyordu. Beni asıl şaşırtan da bu. Neden hâlâ burada?"

Maria, "Onu çok iyi tanıyormuş gibisin," diye mırıldandı.

"Bir süre arkadaştık. Ama artık değiliz belli ki."

Hiebermeyer gözlüğünü alnına kaldırdı. "Sonuç olarak, onlar işe bulaşır bulaşmaz araştırma sona erdi, şu anda yaptığımız şey ise tam bir özel gösteri, güvensiz diye bütün alan yeniden mühürlenmeden önceki bir şov. Şimdilik benim buna bir itirazım yok."

Costas, "Aslında güvenli mi peki?" diye sordu.

"Eh, tünel destekli değil ve başka bir deprem olması riski de var. Ortam zehirli gaz dolu Vezüv yeniden püskürebilir. Burada ezilebiliriz, oksijensiz kalabiliriz, yanıp kül olabiliriz."

Costas, "Arkeoloji," diyerek iç geçirdi. "Düşünüyorum da, bunlar için

CalTech'teki yöneticilik pozisyonunu teptim. Deniz kenarında bir ev, sörf, martiniler... "

Maria, "Ayrıca mafya tarafından vurulabiliriz de," diye ekledi:

"Harika. Bu da işin kaymağı" Costas tekrar içini çekip Anubis'e baktı. "Her neyse, Roma döneminden bu Mısır işi şeyler kalmamıştır sanıyordum," dedi. "Yani, şu Calpurnius Piso hakkında söylediklerin. Evler için kullandıkları moda aksesuvarlar. Her şey Grek olmalıydı."

Maria, "Warhol koleksiyonu yapan birinin, ailesinin eski koleksiyonunu çöpe atması gerekmez," dedi.

Jack, "Aslında antik Mısır-Roma için en son heyecandı," dedi. "MÖ 31'de Kleopatra'mn yenilmesi üzerine Roma tarafından istila edilen son eski ve büyük uygarlıktı. Bugün Roma'da gördüğün dikilitaşların çoğu, mesela St. Peter Meydanı'ndaki, ilk imparatorlar tarafından gemiyle getirilmişti. Tıpkı Yunanistan'ın tepeden tırnağa yağmalanışı gibiydi. Herkes bu yağmadan kendine de bir şey almak istiyordu."

Hiebermeyer, "Barbarlar," diye mırıldandı. Tam o anda aspiratörün ışığı yeşile döndü ve çalışması durdu. Hiebermeyer diğerlerine ilerlemelerini işaret edip çömelerek parmaklıktan geçti. Jack'le Costas da hortumu alıp,

hemen arkalarındaki Maria ile birlikte onu takip ettiler. Önlerindeki geçit, tepe lambalarının oynaşan ışıkları dışında karanlıktı. Jack, klostrofobisinin ne zaman başlayacağını merak ediyordu, tam sırasıydı; bir tünelin içinde aniden dış dünyadan tümüyle koptuğunu, bundan sonra başına geleceklerin kendi kontrolü dışında olduğunu hissettiği, boğulacakmış gibi olduğu bir noktadaydı. Sanki yarıp geçmeye çalıştıkları zehirli hava etraflarında çoğalıyor ve arkalarından tüneli doldurarak, onları her an patlayabilecek bir kapsüle hapsediyordu. Tünel beklediğinden daha uzundu, Weber'in planlarında gördüğü tünellerden de ileriye, villa alanının altındaki derinliklere doğru kıvrılıp gidiyordu. Yaklaşık otuz metre sonra, Maria ile Hiebermeyer'in bir gün önce durdukları yere, duvardaki karanlık yarığın önüne geldiler. Jack on sekizinci yüzyıldan kalma kazma işaretlerini rahatlıkla görebiliyordu ve izlere daha yakından baktı. Bazı izler katılaşmış çamur üzerinde değil, taşın üzerindeydi. Belli ki tünel bir tür yapının taş girişinde bitiyordu. Hiebermeyer aspiratörü çatlağa doğru kaldırıp yeniden çalıştırdı. "Hâlâ yeşil görünüyor, ama ne olursa olsun beş dakika bekleyeceğim. Sonradan pişman olacağımıza tedbirli olmak daha iyidir." Jack'e baktı. "Seni aramak için dışarı çıktığımda buraya gelmiştik. Yani içeri baktıktan sonra"

"Beklemek çok zor geliyor." Jack dönüp koridora baktı, hareket eden bir ışık görmüştü, sonra da elektrikli bir alet sesi geldi. "Bize katılan biri mi olacaktı?"

Hiebermeyer, "Sanmam," dedi. "Anubis'i çıkarmak için geçidi genişletiyor lardır. Bayan gardiyanımız bile bu bölüme kadar gelmez."

Costas, "Belki buranın lanetli olduğunu düşünüyorlardır," diye mırıldandı. "Belki Anubis onlar için bunu halleder."

Hiebermeyer, "Bir lanet olsaydı yetkililer mutlaka haber verirdi," dedi. "Burada kazı yapılmasın diye her tür numarayı denediler. Biz, onların oyununun bir parçasıyız. Böylece ellerinden gelen her şeyi yaptıklarını ama buranın çok tehlikeli olduğunu söyleyebilecekler."

Sanki bu sözler bir işaretmiş gibi bir sarsıntı oldu ve havayı bir toz bulutu kapladı. Başladığı gibi çabucak geçmişti ama sebebi hakkında kuşkuya yer yoktu. Hiebermeyer sismik sayacını çıkarıp yan duvara dayadı

ve homurdandı. Bir an sessizlik oldu, sonra Maria hafifçe öksürdü ve hepsi birden toz maskelerini taktılar.

Costas, "Belki de haklıdırlar," dedi. "Görecek başka bir şey kaldı mı Maurice? Yani sahiden değecek bir şey? Ben gitmeye hazırım."

Hiebermeyer, Jack'e bakarak, "Artık dönmek için çok geç," dedi. "Bunu itiraf etmekten nefret ediyorum ama şu on sekizinci yüzyıl tünel kazıcılarını anlamaya başladım. Nereden geldiklerini biliyorum. İnsan burada fazla oyalanmak istemez. Buraya titiz bir kazı yapmak için gelmedik. Kesinlikle kapkaç yapmaya da gelmedik, ama bir tür arkeolojik baskına geldik."

Jack, "Sana katılıyorum," dedi.

"Şu afyon işi neydi bu arada?"

"Gemi batığında ne bulduğumuza asla inanamazsın."

Tam o sırada bir homurtu ve küfür duyuldu. "Galiba burada bir şey var." Costas diğerlerinden biraz ileriye gitmiş ve şimdi tünelin sonundaki yıkık dökük deliğin önünde duruyordu. "Sanırım başka bir heykel." Ötekiler hemen arkasına geldiler, kask lambaları az önceki sismik şokun yarattığı çatlağın içindeki deliği aydınlatıyordu. Oyuğun içinde insan boyunda bir figür vardı, yüzüstü yatıyordu, bir kolu ileri uzanmış, diğeri ise göğsünün altında kalmıştı, bacakları girişe doğruydu. Figür çıplak görünüyordu ama yüzeyi kararmış ve kömürleşmiş bir tabakayla kaplandığı için ne olduğu anlaşılmıyordu.

Maria, "Tanrı'm," diye fısıldadı.

Hiebermeyer sakin bir tavırla, "Bu şimdi ortaya çıkmış olmalı," dedi. "Az önceki sarsıntı yüzünden. Dün böyle bir şey yoktu."

Jack çömelip figürün başını inceledi, sonra bir kulağın altındaki delikten içeri bakmaya çalıştı. Başının içinin tıpkı bronz bir heykelde olduğu gibi boş olduğunu görebiliyordu, ama ortada hiç metal yoktu, paslanmış bir tabaka bile görünmüyordu. Bir an düşündü, sonra yeniden baktı. "Yüce Tanrı'm," diye mırıldandı.

Costas, "Neymiş o?" diye sordu.

"Hani sana Pompei'deki cesetleri anlatmıştım ya, katılaşan külün içinde, içi boş döküm heykeller gibi korunmuş olarak kalanları?"

Costas dehşete düşmüş gibiydi. "Sakın bana onlardan biri olduğunu söyleme." Geri çekildi.

Hiebermeyer, "Tek farkı bu külün içinde değil," dedi. O da Jack'in yanma gelip eski malasını çıkardı, cesedin yanındaki kararmış maddeden biraz örnek aldı. "Karbonize olmuş bir madde, lifli bir şey."

Jack, "Aman Tanrı'm," dedi. "Haklısın. Üst üste binmiş lifleri görebiliyorum. Kıyafet belki de." Hiebermeyer'e baktı, o da manalı bir şekilde ona bakıyordu. Jack biraz daha düşündü ve ağzının açık kaldığını hissetti. "Hayır. kıyafet değil," diye fısıldadı. "Papirüs."

Hiebermeyer malasını önlerindeki duvar çatlağına uzatıp, "Burada ne olduğunu görene kadar bekle," dedi.

Maria, "Onlar papirüs ruloları mıymış?" diye fısıldadı. "Yani bu adam papirüs rulolarryla mı kaplanmış?"

Hiebermeyer, "Karşımızdaki yerden dökülmüşler," diye cevap verdi. "Sanki bu adam rulolardan oluşan bir yatağa düşmüş ve püskürme olduğunda onlarla kaplanmış. On sekizinci yüzyılda Philodemus'un kütüphanesini buldukları zaman, etrafa saçılmış bir sürü parşömen rulosu vardı, sanki biri onlarla birlikte kaçmaya çalışmıştı."

Maria, "Ya da kaçmadan önce mutlaka yanma alması gereken değerli bir şeyi arıyordu deli gibi," dedi.

Jack, "Umalım da bu rulolar Philodemus'tan kalan diğer Grek yazıtları olsun," diye mırıldandı. "Kayıp Latin kütüphanesi olmasın."

Costas elini uzatıp dikkatle cesedin omzuna dokundu. Aniden bütün figür titrek bir ışıkla sarsılıp, bir karbon esintisiyle ortadan kayboldu. Costas'ın parmağı boşlukta kalakalmıştı. Bir an bir sessizlik oldu.

Costas, "Hoppala," dedi.

Hiebermeyer inledi.

Jack, "Merak edecek bir şey yok," diye içini çekti. "Bir Agamemnon anı."

"Ha?"

"Heinrich Schliemann, Miken'deki bronzçağı sit alanında kazı yaparken, bir kral mezarında altın bir ölüm maskesini kaldırmış ve Kral Agamemnon'nun yüzünü gördüğünü iddia etmişti. Belki de sahiden maskenin altında hayali bir şey görmüştü. Atlantis'te sunağın üstündeki hayalete benzer boğa formunu hatırlıyor musun? İnsan bazen sahiden hayalet görüyor."

Maria fotoğraf makinesini çıkarırken, "Artık belgeleme zamanı geldi galiba Jack," dedi.

Jack, "Kesinlikle," diye cevap verdi. "Her şeyi çek, birkaç kez, farklı açılardan. Elimizde kalacak tek kayıt bu olabilir."

Hiebermeyer aniden heyecanla atıldı. "Bakın altında ne varmış. Adli Tıp açısından bakarsak bu çok daha ilginç" Başın durduğu yere çömeldi ve fotoğrafçıların mercek temizleyicilerinden çıkarıp hafifçe tozlara sıktı. Alttan gri ve kararmış başka bir form belirdi. Hiebermeyer, "Bu kafatası," diye fısıldadı, heyecandan sesi kısılmıştı. "Kısmen bu da kömürleşmiş ama dayanacak gibi görünüyor. Ve omurgayı, göğüs kafesini de görebiliyorum." Parmağını önce ihtiyatla, sonra daha rahat bir şekilde kafatasının altındaki karanlık, yapışkan kütleye soktu, sonra kokladı. Aniden ağzı açıldı, sonra güçlükle yutkundu. Parmağını duvara sürtüp temizlerken boğuk bir sesle, "İlginç," dedi. "Mumyalarda bile böylesiyle karşılaşmamıştım."

Costas, "Nedir o?" dedi. "Bir tür reçine mi, zift mi?"

"Tam olarak değil." Hiebermeyer'in gözlüğü burnuna düşmüştü, lekeli parmağıyla itince gözlerinin arasında koyu renk bir çizgi oluştu. Heyecanla Costas'a baktı. "Cehennem buraya vurduğunda, parşömen ruloları anında kömürleşmiş olmalı, fakat üzerleri reçineli bir koruyucu madde ile kaplıydı herhalde. O da cesedin etrafında bir tabaka oluşmasını sağlamış. Böylece etin oksijenle teması kesilmiş ve kül olmamış. Tersine pişmiş."

Maria, "Diri diri pişmiş," dedi.

Jack, Costas'a bakarak, "Yani adamın eridiğini söylüyor," diye ekledi.

"Ah hayır." Costas tünelin öbür duvarına doğru geriledi. "Ve sen de parmağını ona batırdm."

Hiebermeyer parmağını kaldırıp bir tür saygıyla baktı. "Muhteşem. Belki de biraz beyin de vardı içinde. DNA analizi için mükemmel olurdu."

Maria adamın ayaklarının olması gereken yere yaklaşıp dikkatle baktı ve sonra Hiebermeyer'e doğru yaklaşıp göğüs kafesine göz attı.

"Bak! Altın bir yüzük takıyormuş!" diye bağırdı. Hiebermeyer onun bakışlarını takip ederek, göğüs kafesinin altında bükülüp kalmış olan parmak kemiklerine ulaştı. Sanki adam ölmek üzere kıvranırken göğsünü paralamıştı. Cebinden bir mini maglite fener çıkarıp, kemiklere doğru yaklaştı. "Mühürlü bir yüzük, belgelere balmumu mühür koymak için kullanılanlardan. Kısmen eriyip kemiğe kaynamış ama üzerindeki deseni görebiliyorum. Bir kartala benziyor."

Jack, "İmparator mührü taşıyan bir yüzük," dedi. "Bu adam imparatorun hizmetinde olmalı."

Hiebermeyer elleri kalçalarında doğrulurken, "Aslında bunun bir adam olduğundan tam olarak emin değilim," diye mırıldandı. "Bu iskelette bir tuhaflık var. Kesinlikle. Yüz hatları, kemik yapısı bir erkekte daha gelişmiş olur, ayrıca pelvis bölgesi de fazla geniş. Kadın olmadığı kesin ama onun gibi bir şey. Çok garip."

Costas, "Onlarda da hadımlar yok muydu?" dedi.

Jack, "İlginç bir fikir," diye mırıldandı. Düşüncelere dalmış olarak iskelete baktı. MS dördüncü yüzyılın başlarında, İmparator Büyük Konstantin'in etrafında hep hadımlar olurdu, sonraki Bizans imparatorları da öyle yaptılar. Hadımlar sekreter ve devlet memuru olarak daha güvenilir bulunuyor, hırslı ve tutkulu olmadıkları düşünülüyordu. Daha önceki imparatorların da hadımları vardı. Başını kaldırdı. "Bazı bilim insanları Claudius'un azat ettiği kölesi Narcissus'un da hadım olduğuna inanıyor." Bir an durdu, sonra kendi kendine konuşur gibi devam etti. "Ama bu mümkün değil. Narcissus da MS 54'te, Claudius'un zehirlenmesinden sonra öldürülmüştü. Bu da Vezüv'ün püskürmesinden çeyrek yüzyıl önceydi. Demek ki başka hadımlar da vardı. Bu bölge, Phlegraean Düzlüklerindeki sülfür bacalarından medet uman sakatlar ve diğer talihsiz insanların yanında, hayatın tadını çıkarmak isteyen değişik insanları, sapkınları da

cezp ediyordu. Roma döneminde buradaki hayatın başka bir yüzü daha vardı."

"Bu her kim ve her ne ise, imparatorluğun azat edilmiş kölelerinden biri olmalı, ama hayata köle olarak başladığı kesin." Hiebermeyer iskeletin ayağını kaldırdı, sonra gelip aspiratörün yanında durdu. "Ayak bileklerinde prangaların oluşturduğu tipik izler var, sonradan iyileşmiş bunlar. Bence bu adam öldüğünde epey yaşlıymış, o dönem için çok yaşlı hatta. Seksenli, hatta doksanlı yaşlarında olabilir. Fakat belli ki çocukken oldukça zor günler geçirmiş."

Costas gözlerini iskeletin altındaki siyah yapışkan maddeden kaçırarak, "Prangalardan hadım edilmeye, oradan da bu sona," dedi. "Dilerim aradaki yılları biraz daha iyi geçmiş olsun."

Malasıyla siyah maddeden bir miktar alıp küçük numune tüpüne aktaran Hiebermeyer, "Ölümü muhtemelen çok çabuk olmuş," dedi. "Müthiş bir sıcaklık dalgası, sonra bir çığlıkla öbür tarafa geçiş. Olsa olsa birkaç saniye sürmüştür."

Costas kendini tekrar iskelete bakmaya zorlayıp, "Kötü bir şeyler olacağını anlamış olmalı," dedi. "Ben volkanın püskürmesinin saatler sürdüğünü sanıyordum."

"Evet, ama Herculaneum'u haritadan silen piroklastik akıntı bir anda ortaya çıkmış, Romalıların hiç görmediği bir hızla, alev halkaları halinde dağdan inmiş. Daha önce, püskürme herhalde korkunç bir olay olarak görünüyordu ama ölüm getirmesi beklenmiyordu. Bu olaydan sonra tam bir kıyamet yaşandı. Herculaneum'dan kimsenin sağ çıkması mümkün olmadı."

Jack ortamdaki kokuyu algılamaya başlamıştı; bu sadece o bildik toz ve küflü mezar kokusu değil, taze ceset kokusu, kanın paslı kokusu, korkunun kokuşuydu. Bir an için tünel gerçekliğini yitirdi ve bu adamın üstüne çöken bir ölüm girdabı gibi dönmeye başladı. O adam için birkaç saniye önce kutsal bir güzelliğin, şatafatlı bir özgürlüğün sembolü olan yer, dehşet veren, klostrofobik bir cehenneme dönüşmüştü. Sanki bütün mekân, neredeyse iki bin yıl önce ortaya çıkan şok dalgasıyla hâlâ sarsılıyordu. Jack bir süreliğine gözlerini yumdu ve sonra kalkıp Hiebermeyer'in ardından karanlık girişe doğru yürüdü. Dönüp arkasına göz atınca,

Anubis'in burnunun hâlâ göründüğünü fark etti. Tünel girişini genişlettikleri yerden gelen matkap sesi duyulabiliyordu ama hâlâ ortada kimse görünmüyordu. Tekrar duvardaki karanlık çatlağa döndü.

Aspiratörü kapatan Hiebermeyer, "Hazır mısınız?" dedi. Tünelin ilerisinden hiç ses gelmiyordu, ortalığı bir ölüm sessizliği kaplamış, hatta arkalarından gelen matkap sesi bile kesilmişti. Jack, kendisininkinden birkaç santim ötedeki tozlu surata baktı, göz açıp kapayana kadar bir oğlan çocuğuna dönüşen bir adamın yüzüydü bu. "Hatırlıyor musun, okuldayken o kiler odasını, Kral Tut'un mezarıymış gibi el yapımı eserlerle doldurup sonra da mühürlemiştik? Ben Howard Carter olmuştum, sen de Lord Carnarvon."

"Hayır." Hiebermeyer kararlı bir şekilde başını salladı. "Tam tersiydi. Sen Carnarvon'dun ben Carter."

Jack sırıttı, sonra duvardaki karanlık çatlağa baktı, heyecandan yüzü kıpkırmızı olmuştu. "Pekâlâ. Hadi bitirelim şu işi."

Jack, karanlığın içinde kask lambasının aydınlattığı parça parça görüntülere bir anlam vermeye çalışarak tünelin sonundaki gizli odayı araştırdı. Tünel eski bir maden çalışmasına benziyordu, zaten aslında da öyleydi. Weber'in iki yüzyıl önceki kazısının sonuçları da buranın sıra dışı arkeolojisinin bir parçasıydı. Fakat artık Jack'e tam olarak nerede olduklarını, yani bir antik Roma villasının gömülü kalıntılarının derinliklerinde olduklarım anımsatan buluntular ortaya çıkmaya başlamıştı. İlk başta sadece görebildiği şey; gölgeler, tozlu gri formlar ve karanlık oldu. Sonra bir masayı fark etti, muhtemelen taştandı ve karşı duvarda rafa benzer bir şeyler vardı. Bir gariplik olduğunu düşündü. Sonra onu şaşırtan şeyin ne olduğunu anladı. Ortalıkta ne kül vardı, ne de katılaşmış çamur.

"Tamamen olduğu gibi kalmış," diye fısıldadı.

Hiebermeyer aspiratörü odada birkaç adım götürdü ve aletin ışığı tekrar kırmızıya döndü. Arkadaşlarını ilerlememeleri için uyardı. Boğuk bir sesle, "Bu oda bir mucize," diye cevap verdi. "Dün ilk gördüğümde anladım, sonra da çıkıp seni aradım. Herculaneum'da çamurdan, piroklastik akıntıdan kurtulmuş başka odalar da var. Kimse sebebini tam olarak bilmiyor, ama bu odanın olağanüstü yanı, aşırı sıcağın etkisinden de kurtulmuş olması.

Yükseklikle ilgili bir durum olabilir, belki kentteki diğer damlara tepeden bakan villanın en üst katmdadır. Kavurucu sıcak, girişteki şu ceset dahil her yeri kaplamış. Fakat bu odaya ulaşmamış. Herculaneum'da böyle bir şeyin mümkün olabileceğini hep biliyorduk."

Jack heyecandan kısılmış sesiyle, "Maurice, rulolar görüyorum," dedi. "Zedelenmemiş parşömenler. Hiç kuşku yok. Cam kapların içinde, şu rafların altında"

Hiebermeyer fısıldayarak, "Dün benim gördüğüm de oydu," diye cevap verdi. "O yüzden çağırdım seni buraya. Şimdi ne demek istediğimi anlıyorsun, değil mi? Bu sahiden mümkün olabilir."

Jack aynı heyecanla, "İçlerinde neler olabileceğini düşünsene," dedi.

O anda aspiratör aniden durdu ve Hiebermeyer Almanca küfür etti. "Şimdi olmaz. Lütfen Tanrı'm, şimdi olmasın." Cihazın başına çöktü, dua eder gibiydi. "Napoli hakkında söylediğim ve düşündüğüm her şey için çok özür diliyorum. Sadece bir beş dakikacık daha, Ne olur!"

Maria, "Daha önce de olmuştu," diye mırıldandı. "Ercolano'da elektrik sistemi yetersizdi ve nöbetçiler jeneratörü devreye sokmaya zahmet edemedikleri için apar topar çıkmak zorunda kalmıştık. Fakat şu anda yetkililer, Anubis'in etrafındaki boşluğu elektrikli matkapla genişletmeye çalıştığına göre, nöbetçiler de biraz daha gayret edebilirler. Sadece geri çekilip beklememiz lazım."

Jack kendini geri çekmekte zorlanarak parşömen rulolarının bulunduğu karanlık boşluğa baktı. Sonra dönüp diğerlerinin peşinden emekleyerek giriş noktasına döndü. Costas duvarın dibindeki gölgelerin arasına uzanıp bir şey aldı. Heyecanla, "Şuna baksanıza," dedi. Tozlarını silip uzattı. Bu, yaklaşık iki buçuk santim çapında, koyu yeşile dönüşmüş ve beneklenmiş bir diskti. "Madalyona benziyor."

Yakından bakan Hiebermeyer, "Madalyon değil," diye mırıldandı. "Bronz bir sestertius, MS birinci yüzyılda kullanılan en yaygın metal para. Çeyreklik gibi bir şey"

Costas'a yaklaşan Jack, "Aynı zamanda en geniş Roma sikkesi, portreler için en iyisi," dedi. "Bir şey görünüyor mu?"

Costas heyecanla, "Neron!" diye bağırdı. "Okuyabiliyorum. İmparator Neron!" Sikkeyi Jack'e uzattı, o da kask lambasının ışığında evirip çevirerek incelemeye başladı. "İsim doğru da imparatorda yanıldm," diye mırıldandı. "Paranın arkasına bakıyorum. NERON CLAUDİUS DRUSUS GERMANICUS yazıyor. Bu Drusus'un, yani İmparator Tiberius'un kardeşinin tam adı. Neron aile adıydı. Drusus en yetenekli Roma generallerinden biriydi, dürüst bir insandı ve bir halk kahramanıydı. İmparatorluğun ilk kuruluşunda; büyük vaatlerin, aynı zamanda büyük belirsizliklerin olduğu dönemde, yani bir anlamda 1960'ların Amerika'sı gibi bir dönemde gerçek bir umut ışığıydı. Böyle dönemlerde bu tür karizmatik karakterler çıkıyor galiba. Zehirlenerek öldürüldü ve sonra da oğlu Germanicus öldürüldü, Kennedy suikastları gibi, erken dönem imparatorluk hanedanının üstüne bir tabut örtüsü serildi."

Hiebermeyer, "Bunlar bizim burada konuştuğumuz dönemden çok önceydi," diye mırıldandı. "Drusus, Augustus'un saltanat dönemi olan MÖ 10'da öldürülmüştü, yani Vezüv'ün püskürmesinden neredeyse doksan yıl önce."

Jack başını salladı ve sikkeye daha dikkatli baktı. Roma'da kurulmuş bir zafer takı görünüyordu, Drusus'u ganimetlerin arasında atının üstünde gösteren bir de heykel vardı. "Ama bu Drusus sikkesi değil. Ona ithaf edilmiş bir sikke. Drusus hiç imparator olmamıştı." Jack paranın arkasını çevirdi. Bu, amcası Tiberius'la yeğeni Caligula'nm tüm çılgınlıklarından kurtulmuş birinin sikkesiydi. Drusus'un ölümünden en az elli yıl sonrasına aitti. "Bu, Drusus'un diğer oğlunun, Germanicus'un küçük kardeşinin sikkesi. Tl CLAUDİUS CAESAR AUG PM TR P. yazıyor. Yani Tiberius Claudius Caesar Augustus, Pontifex Maximus, Tribuna Potestas. Kısaca İmparator Claudius."

Maria, "Zavallı Claudius," diye mırıldandı. "Sakat Claudius."

Jack, "O işin esprisi," dedi. "Ama biraz Shakespeare'nin Kral III. Richard'ı, ele alışma benziyor. Claudius için söylenecek çok daha fazla şey vardı."

Hiebermeyer, "MS 41'den 54'e kadar imparatorluk yapmıştı," deyip aspiratöre göz attı, cihazın ışığı hâlâ kırmızıyı gösteriyordu. "Vezüv'ün

püskürmesinden çeyrek yüzyıl önce Roma'da öldü, muhtemelen karısı Agrippina tarafından zehirlenmişti."

Jack, "Karılarından yana şansı yoktu," dedi. "Tek gerçek aşkı fahişe Calpurnia'ymış gibi görünüyor, ama o da sonradan öldürüldü." Jack durup, yine büyülenmiş gibi elindeki sikkeye baktı. "Bu Claudius'un en beğendiğim sikkesidir, Roma sikkeleri içinde en çok bunu severim. Ender bulunan bir paradır, üstündeki portre çok etkileyici. Şu yüze, ifadeye baksanıza. Burada bir sakat değil, oldukça yakışıklı biri görünüyor, ama ne yüceltme var, ne idealize etme. Alında, kulaklarda, büyük amcası Augustus'a, ondan önce de Jül Sezar'a uzanan Julio Claudian hanedanının karakteristik özelliklerini görebilirsiniz. Claudius atalarının portrelerini gayet iyi biliyor olmalıydı, kendi portresine bakıp bu saygınlığı görmekten de gurur duyuyordu herhalde. Engellerinin ötesinde, saygıdeğer atalarının hatlarını paylaşıyor olmaktan. Bu yüzde akıl ve zekâ da var, hasret var, ama aynı zamanda hüzün ve acı da var. Hayal kırıklığıyla gölgelenmiş genç bir erkeğin yüzü, gözleri yaşma göre çok daha olgun ve anlamlı."

Hiebermeyer, "Muhtemelen felçliydi," diye mırıldandı. "Bir tür beyin felci Tedavisi yoktu, o sıralar bol bol şarap içmek dışında herhangi bir yatıştırıcı da pek bulunmazdı."

Costas aniden, "Ya afyon?" diye söze girdi. "Morfin?"

Hiebermeyer dönüp adeta acıyarak Costas'a baktı. "MS birinci yüzyıldan söz ediyoruz. Bugünkü Napoli'yi işin dışında tutalım."

"Şaka yapmıyorum. Gemi batığında bulananları duydun mu?"

"Daha sonra." Jack, Costas'a baktı ve tam o anda aspiratör vızıldayarak çalışmaya başladı.

Hiebermeyer, "Bugünün Napoli'sinden söz etmişken," dedi. "Galiba birisi şebekenin operatörüne bize biraz elektrik sağlasın diye rüşvet verdi. Ya da dışarıdaki nöbetçiler sonunda yerlerinden kımıldadılar. Her ne olduysa, artık gidebiliriz, yani sizin deyiminizle gitmeye hazırız." Bu sözler Alman aksanıyla söylenince kulağa biraz tuhaf geliyordu ve Jack hafifçe gülümsedi. Hiebermeyer gözlüğünü yukarı itip Costas'a bir daha baktı, bu sefer bakışlarında acıma değil mutluluk vardı.

"Hey! Ne de olsa o da bizden biri." Costas ifadesiz haline büründü, sonra Jack'e ve ardından Hiebermeyer'e baktı, gülümsüyordu. "Anlaşıldı."

Jack, Maria'ya yol vermek için sırtını tünelin pürüzlü yüzeyine yapıştırdı. "Sanırım elyazması uzmanımızın başa geçme zamanı geldi."

"Bence sakıncası yok." Hiebermeyer hevesle başparmağını kaldıran Costas'a baktı, sonra gözlüğünü bir daha itip ciddi bir tavırla konuşmaya başladı. "Şu andan itibaren sadece dokunmamız gereken şeylere dokunacağız. Oradaki papirüs ruloları iyi durumda olabilir ama aynı zamanda son derece narin de olabilir. Mısır'daki en kuru mezarlarda bile, reçineyle korunmayan papirüsler dokunur dokunmaz toz haline gelebiliyor." Gözlerini Costas'a dikti. "Girişteki cesedi unutma. Duman haline gelip yok olan cesedi. Buraya girebilmek için yetkililerle o kadar uğraşmak zorunda kaldıktan sonra, bulduğundan fazlasını yok eden araştırmacılar olarak anılmak istemiyorum. Bu arada aspiratörün ışığı yeşile döndü. Hadi."

Jack çömeldi ve son depremle duvardan döküldüğü belli olan moloz yığınının üstünden atlayıp odaya girdi. Birkaç saniye sonra dikkatle doğruldu. Artık on sekizinci yüzyılda açılan tünelde olmadığından emindi, Roma İmparatorluğu'ndan beri burada bulunan ilk insanlar kendileriydi. Bu olağanüstü bir duyguydu ve bir anda aklına

Hercuianeum'daki antik hamamda tek başına oturduğu an gelmişti. Hamam buraya oldukça yakındı ve küçük bir çocukken, eskiçağlara gidip o dönemde yaşayanların araşma karışmayı, buranın iki bin yıl önceki sakinleriyle birlikte olmayı, püskürme öncesindeki o kader saatlerinin havasını solumayı düşlemişti.

Gözlerini sıkıca yumdu, sonra yeniden açtı, toz maskesini çıkardı ve dik-katle nefes aldı. Havada hafif yapışkan bir tat vardı ama toz çok azdı. Odanın dört duvarını kask lambasının ışığıyla tarayıp, ilk kez doğru dürüst baktı ve sonra gördüğü her şeyi sistematik bir şekilde tekrar gözden geçirdi.

"Aspiratörü kapatabilir miyiz artık Maurice?" diye mırıldandı. "Egzoz hortumunun sesimizi dışarıdakilere taşıyacağından korkuyorum."

"Tamamdır." Hiebermeyer düğmeye bastı ve aniden ortalık garip bir şekilde sessizleşti. Sonra tünelden gelen tıkırtıları ve elektrikli matkap vızıltılarını duydular. "Güzel. Bu sesler bizimkileri bastırır."

Hiebermeyer arkasında Maria ve Costas'la Jack'in yanına geldi. Costas, "Bu oda oldukça sade görünüyor," dedi. Jack'in arkasında durmuş etrafına bakıyordu. "Yani, fazla bir şey yok."

Jack, "Roma tarzı böyleydi," dedi. "Çoğu zaman yerlerde ve duvarlarda renkler, süslemeler olurdu, ama bizim standartlarımıza göre çok az mobilya kullanırlardı."

Maria, "Burada mozaik veya duvar boyaması da yok," diye mırıldandı. "Odanın tamamı taştan yapılmış ve görünüşe göre beyaz mermer kullanılmış."

Jack, her gördüğü şeyi sindirmeye, kavramaya çalışarak bir daha bakındı. Güneydeki duvara iki giriş açılmıştı ve her ikisi de katılaşmış volkanik maddelerle kapanmış durumdaydı. Jack o girişlerden, aşağıdaki Herculaneum'a bakan balkona çıkıldığını tahmin etti. Sol tarafta kükreyen

Vezüv, sağ tarafta Misenum ve Cumae'ye kadar görünen Napoli Körfezi ile muhteşem bir manzarası olmalıydı. Jack döndü ve kask lambasının ışığıyla uzun mermer masayı aydınlattı. Masanm uzunluğu üç, eni bir metre kadardı ve arkası balkona dönük iki tane taş iskemle vardı. Masada iki tane kil sürahi, üç tane kil kupa ve mürekkep kabına benzer kaplar duruyordu. Jack, masanın üstüne bir daha baktı. Mürekkep kaplan!... Kalbi heyecanla atmaya başladı. Kâğıt, yani papirüs olabilecek tozlu şekiller de görüyordu. Gözlerini kıstı. Emindi. Yerinden kıpırdamadan birkaç saniye daha sükûnetini ve tarafsızlığını korumaya çalıştı ve ışığını sola çevirdi. Girişten baktıkları, Hiebermeyer'in önceki gün duvar çatlağından gördüğünü söylediği rafları gördü. İnanılır gibi değildi. Tıpkı Weber'in villanın başka bir yerinde bulduğu gibi, burada da daha çok yerlere saçılmış parşömen ruloları vardı. Jack biraz sola, girdikleri yere doğru döndü. Girişin yanındaki bir çeşit hasır sepette, yerdekilerden değişik bazı rulolar vardı. Her iki taraftan düzgün uçları çıkan, yuvarlak tahta sopalara sarılmışlardı. Hiç kuşku yoktu. Bunlar boş papirüs ruloları değildi. Bitirilmiş kitaplardı.

Kask ışığını odanın sol duvarına, sepetle rafların arasına döndürdü, orada daha önce gördüğü ama tam olarak çıkaramadığı bir şey vardı. Şimdi onun ne olduğunu anlamış ve heyecandan nefesi kesilmişti. Bunlar, masaya bakan küçük bir rafa yerleştirilmiş iki adet gölgeli büsttü. Onlara doğru dikkatlice birkaç adım attı. Burada son kez bulunan, bu masaya neredeyse iki bin yıl önce son kez oturmuş olan kişinin kim olduğunu bilmek istiyordu. Büstlerin önüne gelince gerçek boyutta olduklarını an-ladı. Bir an için gözüne birer hayalet gibi göründüler; sanki o kader, gü-nündeki villa sakinleri duvardan çıkmış cansız gözlerini Jack'e dikmişlerdi. Jack, büstlere sakin bir şekilde bakabilmek için kendini zorladı. Tipik erken dönem imparatorluk büstleriydi, öyle canlı görünüyorlardı ki sanki balmumu ölüm maskelerinden çıkarılmış gibiydiler. Yakışıklı, orantılı başları, hafif çıkık kulakları ile imparatorluk sülalesinden oldukları belliydi. Jack her iki büstün altındaki küçük kaidelerde yazanları okudu.

T. CLAVDIVS DRVSVS NERON T. NERON DRVSVS SEMPRONIVS GERMANICVS

"Drusus ile Germanicus," diye fısıldadı.

Costas, "Hani az önce bahsettiğin iki kişi mi?" diye sordu. "Paradaki adam? Claudius'un babasıyla ağabeyi?"

Maria da, "İnanılmaz bir tesadüf," dedi.

Jack'in zihni hızla çalışıyordu. Sikke hâlâ elindeydi ve kaldırıp iki büstün önüne tuttu. Benzerlik çok açıktı. Olabilir miydi? "Bu sikkede bir şey var," diye mırıldandı. "Bize bir şey anlatıyor."

Maria, "Ama bir tek sikkeye fazla bir anlam yükleyemeyiz," dedi. "Bu villa bir sanat galerisi, bir müze gibiymiş. Rönesans dönemi İtalya'sında büyük villa sahipleri madalyonlar, eski sikkeler biriktirirdi. Neden Romalı villa sahipleri de aynı şeyi yapmasın?"

"Olabilir." Jack düşünceli bir halde odaya göz gezdirdi. "Fakat bence, hayatı gösterişten uzak, yaşlı birinin odasındayız. Bu sadece Roma minimalizmi değil, gerçek bir münzevi yaşam. Kitaplar, bir yazı masası, birkaç saygın büst, şarap... Ne duvarlar boyalı, ne mozaik ne de Napoli Körfezi'nde görmeye alışık olduğumuz hedonizm. Bu oda, bir sonraki adıma, yaşamdan sonrasma hazırlanan, geçmişi çoktan kenara bırakmış birine aitmiş. Alacakaranlık kuşağına geçmiş birine."

Costas, "Böyle abartılı bir villa için biraz garip görünüyor," dedi. "Yani, bu oda keşiş hücresi gibi"

Hiebermeyer çömelmiş, yerdeki rulolardan birini inceliyordu. Büyük bir dikkatle yoklarken, "Bu papirüs inanılmayacak kadar iyi durumda kalmış," dedi. "Hatta bükülebilecek kadar esnek. Grekçe yazıları okuyabiliyorum."

Jack, "Ah, Grekçe," dedi, sesi tepkisizdi.

Costas, "Ne var ki bunda?" diye sordu.

Jack, "Hiçbir şey," dedi: "Hiçbir şey yok. Biz sadece Latince istiyoruz."

Elyazmasına yakından bakan Hiebermeyer, "Kötü haber Jack," dedi ve gözlüklerini geri itip Jack'e baktı. "Seni buraya boşu boşuna getirmiş olabilirim."

"Philodemus."

"Maalesef öyle."

Costas, "Ben Grek filozofların bayağı saygı gördüğünü sanıyordum," dedi.

Jack, "Hepsi değil," diye cevap verdi. "Birçok Romalı, Claudius gibi, Yaşlı Pliny gibi eğitimli olanlar; Napoli Körfezi civarında bulunan Yunan filozofların, zenginlerin villalarında asalak yaşayan şarlatanlar olduğunu düşünürdü. Bu bölgedeki tipik bir kütüphanede, bugün saygı gösterdiğimiz büyük isimlerden çok, Philodemus gibi birinin kitaplarını bulma ihtimali daha yüksek. Ortaçağda koruma altına alınan ve kopyalanan klasik metinlerin ortaya çıkışını hatırlarsın, onlar antikçağm en değerli eserle-riydi ve sayıları azdı. Zannediyoruz ki bütün antikçağ düşünürleri büyük insanlardı. Bugünün akademik dünyasına bak. Bir büyük bilim insanına karşılık düzinelerce sıradan beyin, bir sürü şarlatan çıkar. Ama hepsine de profesör deniyor. İhtiyar Calpurnius Piso'nun da böyle birine hamilik etmiş olması bizim şanssızlığımız."

Hiebermeyer, "Doğruca Philodemus'un çalışma odasına girmiş olmayalım diye dua ediyorum," diye söylendi. "Seni de buraya boşuna sü-rükledim Jack. Gemi batığından ayrılmana değecek bir şey değilmiş."

Jack hararetli bir tavırla, "Burada bulunmayı hiçbir şeye değişmezdim," dedi. "Philodemus ya da başkası. Zaten, büyük bir kazı için gereken donanım ulaşana kadar, yani en azından bir hafta boyunca gemi batığında yapacak işimiz yok."

Maria hafif çökmüş bir halde, "Yine de çok yazık," dedi. "İkinci sınıf bir filozof, Püskürme olduğunda birilerinin bunları korumak için uğraştığına inanmak zor"

Costas, "Belki de uğraşmıyorlardı," dedi. "Belki de çıkış onların altında bir yerdeydi ve ona ulaşmaya çalışıyorlardı."

"Ya da bir şey arıyorlardı. Daha önce dediğin gibi" Jack tekrar girişte duran korkunç iskelete baktı, iskeletin eli odanın içindeki ruloları yakalamak istermiş gibi kalmıştı. "Ama burada bir şey var. Yunanlı bir filozofun çalışma odasına da benzemiyor. Fazla Romalı burası Çok özel bir oda, neredeyse gizli bir mabet, birilerinin kendi özel dünyalarında yaşayıp, başkalarını etkilemeye aldırmadığı bir yer sanki. Ve bir Yunanlının, çalışma

odasının yegâne süsü olarak, masasında otururken bakacağı yegâne şey olarak, iki tane Roma imparatorunun büstünü seçeceğine inanamıyorum."

Hiebermeyer aspiratörü tekrar çalıştırdı ve cihazın kırmızı ışığı yandı. "Birkaç dakika daha çalıştıralım," dedi. "Konuşmamızın sakıncalı bir durum yaratacağım sanmıyorum. O matkaplar çalışırken bizi duyamazlar bence."

Tekrar girişe dönüp, etrafına toplandılar ve Jack sikkeyi kaldırdı. Heykellere baktı, sonra yine sikkeye baktı. Sikkenin her iki yüzünün de aynı noktada çok fazla aşınmış olduğunu fark etti. "Belki de eski bir askerin, MS 79'da burada yaşayan yaşlı bir adamm yadigâr olarak sakladığı bir şeydi," diye mırıldandı. "Belki Claudius'un komutasındaki Britanya işgaline katılmıştı, hatta püskürmeden atmış yıl önce Germanicus'un ordularında görev yapmış bile olabilir. Generaline ve generalin kardeşiyle babasına bağlılık duyan biriydi belki." İçine sinmemiş gibi duraksadı. "Ama yine de garip."

Costas, "Niye?" diye sordu. "Büyük bir buluş ama Maria'nın dediği gibi sonuçta sadece bir sikke."

Jack, "Eh, yine de tehlikeli bir şeydi," dedi. "Roma döneminde, eğer koleksiyon yapmıyorsa eski sikke taşımazdı insanlar. Kimse eski bir imparatorun bastırdığı parayla görülmek istemezdi. Sikkeler oldukça önemli propaganda araçlarıydı. Yeni bir imparatorun kendini ispatlama, gücünü gösterme yollarından biriydi. Ve sikkelerin arka yüzünde imparatorla ailesinin kazammlarını gösteren imajlar yer alırdı."

Costas, "Vespasian'ın Yahudi zaferi," dedi. "Judaea Çapta. Yedi kollu şamdan Menora."

Jack sırıttı. "Harika bir örnek Nasıl unutabiliriz? O sikkeler Vezüv'ün püskürmesinden en çok iki yıl sonra basılmıştı. Başka bir ünlü örnek de, Claudius'un MS 43'te Britanya'yı fethini kutlayan Britanya serisidir."

"Ama bu sikke Claudius'un babası anısına bastırılmış." Costas sikke-yi Jack'ten aldı ve kask lambasının ışığında inceledi. "Bir imparatorun böyle bir şey yapması biraz dokunaklı ve özgecil bir hareket Galiba sevdim ben bu adamı"

Jack, "Göründüğü gibi değil," dedi. "Bu sikke muhtemelen Claudius'un saltanatının ilk yılında, henüz övüneceği bir şey yapmamışken basılmış. Muzaffer olmuş bir ataya gönderme yapmak da taç üzerinde yetki iddia etmenin, insanlara atalarının faziletlerini hatırlatmanın bir yoluydu. MS 41'de, Claudius imparator ilan edildiğinde, Roma dört yıldır Claudius'un yeğeni Caligula'nın çılgınca yönetimi yüzünden acı çekmekteydi. İnsanların tek dileği o güzel eski günlere dönmekti. Kişisel onur, saygınlık, ailenin devamlılığı, atalara bağlılık, bunlar hep Roma'nın istediği şeylerdi. En azından teorik olarak"

Costas, "İtalya," diye mırıldandı. "Aile. Tanıdık geliyor."

Jack, "Claudius, Roma'nın en gönülsüz imparatoruydu," diye devam etti. "Neredeyse orta yaşa gelmiş, hayatının geri kalanını tarihçi ve bilim insanı olarak geçirmek isteyen biriyken, Özel Muhafızlar tarafından bir perdenin arkasından sürüklenmişti. Ama babasına saygısı vardı ve hayatı boyunca ağabeyi Germanicus gibi orduyu yönetebilecek bir cesareti olmasını dilemişti, ona hayrandı. İmparator olmak Claudius'a bir şans verdi. Ve Caligula ile Claudius'un halefi Neron da dahil her yeni imparator, geçmişe dönüp sefahate son vermek ve atalarının erdemlerini hatırlamak gibi vaatlerde bulunmuştu."

Costas, "Peki Claudius bunları gerçekleştirdi mi?" diye sordu.

Hiebermeyer, "Karılan tarafından yönetilmese yapabilirdi," diye söylendi.

Jack, "Britanya büyük bir zafer oldu," dedi. "Lejyonlarının başında at üstünde İngiliz Kanalı'nı geçmek nasip olmadı, onun yerine tuhaf bir şekilde bir savaş filine binmiş olarak gelip İngilizlerin cesetleriyle karşılaştı. Ama iyi bir strateji uzmanıydı, vizyon sahibiydi, ömrünü imparatorluğu ve fetihleri inceleyerek geçirmişti ve bireysel başarıyı aşıp, zaferi görebiliyordu. Claudius, Britanya'yı fethetmiş olmasa bugün dünya farklı bir yer olurdu. Ve unutma, lejyonlardaki adamlar açısından hiçbir şey, birkaç yıl önce onları İngiliz Kanalı'nın Fransız tarafına dizilmeye ve Deniz Tanrısı Neptün'e saldırmaya zorlayan Caligula'dan kötü olamazdı. Claudius başlarına geçince, sakat bir imparatorları olmasına aldırmadılar, akimin başında olması yeterliydi. Ve Claudius, Vespasian gibi son derece yetenekli

komutanlar, generaller; Yaşlı Pliny gibi orta düzey subaylar seçmişti. Hepsi de ona sadıktı. Lejyonerler de Claudius'un babasına ve ağabeyine saygı duyuyorlardı." Jack duraklayıp yeniden büstlere baktı. "Tıpkı bu odanın sahibi gibi"

Hiebermeyer, "Sadakatleri Claudius'un zehirlenmesini önlemeye yetmedi,"dedi.

Jack, "Hayır," diye mırıldandı. "Ama bir birinci yüzyıl imparatoru olarak, bu da Roma usulüydü."

Hiebermeyer, "Zehirden söz açılmışken, şu afyon meselesi nedir?" diye sordu. Tam o anda ışık yeşile döndü ve uzanıp aspiratörü kapattı. "Pardon. Yine bekleyecek."

Jack tekrar antik odaya girdi ve doğruca masanın öbür ucuna, iskemlelerin bulunduğu yere gitti. Yüzeyi kaplayan maddeye baktı. Haklı çıkmıştı. En üstte toz ve dökülmüş sıvalardan oluşan gri bir tabaka vardı, ama durum çok açıktı: Etrafta boş papirüs sayfaları vardı. Üstüne yazı yazmaya hazır, köşeleri tutturulmuş bir rulo vardı. Mürekkep çanakları, mürekkebe batırmaya hazır vaziyette duran metal bir kalem, hepsi öylece kalakalmıştı. Jack aşağı baktı, sonra tekrar iki büste göz attı. Drusus ve Germanicıis. MS 79 yılında, hâlâ o eski zafer günlerine öykünen insanlar yaşıyordu. Tüm bunlar, o iki kahramanın zamansız ölümünün, kuşaklar boyunca insaniann anılarında yaşadığını gösteriyordu. Jack daha önce fark ettiği şeyi hatırladı. Bir Romalı, atalarının portrelerini gözlerden uzakta saklardı. Ve burası da özel bir odaydı. Bir adamın, en değerli aile yadigârlarını, atalarının büstlerini sakladığı yerdi.

Jack imkânsızı düşünmeye başlıyordu.

Babasının büstü. Ağabeyinin büstü.

Parçalar aniden yerine oturmaya başlamıştı. Jack güçlü bir heyecan dalgasına kapıldığını hissetti. O gün daha önce Costas'la Yaşlı Pliny hakkındaki konuşmalarından bir şey hatırlamıştı. Kalbi küt küt atarak çantasına uzandı, küçük kırmızı kitabı çıkardı ve masanın üstüne, kısk lambası-nın altına koydu. Toz maskesini taktı, eski papirüslerden birini dikkatle eline alıp hafifçe salladı ve ışığın altına tuttu. Kendi kendine sessizce güldü. "Tam düşündüğüm gibi."

Costas, "Neymiş o?" diye sordu.

Jack papirüsü diğerlerinin de görebileceği şekilde kaldırdı. "Bakın, altında başka bir papirüs tabakası var, üsttekinden daha kaba bir tabaka. Yani üstteki tabaka en iyi kalite, ama altında takviye edilmiş, daha az saydam bir kâğıt var. Ve eğer yanılmıyorsam, tam bir Roma ayağı ölçülerinde hazırlanmış."

'Yani?"

Jack papirüsü bırakıp kırmızı kitabı, yani kendi Doğal Tarih'ini aldı. "Bakın Pliny papirüsler hakkında ne diyor. 13. Kitap, 79. Bölüm, papirüs hakkında:

'İmparator Claudius, en iyi kalite papirüs konusunda bazı değişiklikler yaptırttı, çünkü Augustus döneminde kullanılan papirüslerin inceliği kalemin baskısına dayanmıyordu. Ayrıca, yazılar arkadan görünüyor ve yazarken arka tarafta lekeler oluşturma korkusu yaratıyordu. Dahası, papirüsün aşın şeffaf olması başka açılarda n da çirkin görünüyordu. Böylece, alttaki papirüs tabakası ikinci kalite yapraklardan, üst tabaka ise birinci kaliteden yapılmaya başlandı. Claudius ayrıca sayfa genişliğini bir ayağa çıkarttırdı.'

Hiebermeyer masanın üstünden uzanıp, küçük bir büyüteçle papirüse yakından baktı. Heyecanla "Ve eğer ben de yanılmıyorsam, bu o dönemde kullanılan en kaliteli mürekkeple yazılmış," dedi. "Ağaç uru mürekkebi, büyük bir ihtimalle çöl böceklerinden elde edilmiş. Bunlardan biraz anlıyorum biliyorsunuz, Mısır'da mumyaları sarmak için üstü yazılı, eski papirüsler kullanılmıştı. Pliny bu konuda da yazmıştır."

Papirüsü büyük bir dikkatle masaya bırakıp dostlarına bakan Jack, "O zaman," dedi. "Sıra dışı bir teorim var. Ben diyorum ki, bir ihtimal, sadece bir ihtimal, asla burada olmaması gereken birinin odasında bulunuyoruz, tarihin bize Vezüv'ün püskürmesinden çeyrek yüzyıl önce öldüğünü bildirdiği birinin."

Maria da yumuşak bir sesle, "Bir zamanlar imparatorluğu yönetmiş olan birinin," diye ekledi.

Hiebermeyer ağır ağır başını sallayarak adeta kendi kendine konuşur gibi fısıldadı. "Tiberius Claudius Drusus Germanicus Caesar."

Jack sikkeyi kaldırıp tura kısmını ışığa tuttu. "İmparator Claudius değil, tanrı Claudius da değil, âlim Claudius. Bir şekilde sahte zehirlenme olayını örgütleyen ve Roma'da ortadan kayboluşundan sonra onca yıl bu villada saklanan Claudius. Sonunda da MS 79'da muhtemelen Yaşlı Pliny gibi felakete kurban giden Claudius."

Bir süre kimseden ses çıkmadı ve Costas merakla Jack'e baktı. Alçak sesle, "Eh," dedi. "Bu da yeniden yazacağın başka bir tarih dilimi?"

Maria sırtını diğerlerine dönmüş ve odanın köşesindeki alçak rafın önünde çömelmişti. "Ve tek bir tarih dilim değil," dedi. "Burada dahası da var Jack. Ço k daha fazlası Kitaplar dolusu"

Jack masanın yanından dolanıp geldi ve hepsi Maria'nın etrafına toplandılar. Herkes nefesini tutmuş hayretle bakıyordu. Karşılarında, girişten gördükleri rafların altında, her biri yaklaşık 45 santim uzunluğunda, silindir biçiminde düzinelerce kutuyla dolu iki raf daha vardı. Hiebermeyer, "Kapakları var," diye mırıldandı. "Bir tür harçla mühürlenmişler. İçi boş taşlar, görünüşe bakılırsa Mısır mermerinden. Tekrar kullanılabilen Canopi kaplarınaO benziyorlar. Burada hiçbir masraftan kaçınılmamış."

Maria, maglite fenerini çıkarıp açtı ve alt rafın sağ tarafındaki silin-dirin üst kısmını aydınlattı. "Bu açık." Silindirin iç boşluğu yaklaşık otuz santim çapındaydı ve içeride daha ince bükülmüş rulolar görünüyordu, içlerinden bir tanesinin yeri boş kalmış gibiydi.

Heyecandan sesi titreyen Hiebermeyer, "Evreka," diye atıldı.

Costas, "Ne?" diye sordu.

Hiebermeyer, "Papirüs ruloları," diye cevap verdi. "Sıkıca bükülüp rulo yapılmış papirüsler."

Maria, "Jack, bunlar kömürleşmemiş," diye fısıldadı. "Bu bir mucize" Elini uzatacak gibi oldu, sonra durdu. Sanki büyü bozulmasın, tarihi değiştirmeden önceki bu fark ediş anı korunsun ister gibiydi.

Costas, "Ne oldukları hakkında bir fikriniz var mı?" diye sordu.

Jack, "Sillyboi olması lazım, yani her kitabı tanımlayan ekler," dedi. "Ruloların cildi olmadığı için, kitap zamkla yapıştırılan etiketlerle tanımlanırdı. Genelde raftan sarkar bunlar. Ama burada görmüyorum."

"Bekle bir saniye." Maria, kapağı açık olanın yanındaki mühürlü silindiri inceliyordu. "Bazı işaretler var. Taşa kazınmış. Latince sözcükler. Okuyabiliyorum. Carthaginia Historiae."

Jack, "Kartaca Tarihi," diye fısıldadı. "Claudius'un kayıp olanKartaca Tarihi. Antik kaynaklarda sözü geçiyor ama geride tek bir iz bile kalmamıştı. Ya da biz öyle sanıyorduk. Yayınlanınca fazla tartışma yaratacağı düşünüldüğünden, sadece tek kopyası vardı herhalde. Roma'mn en büyük rakibi hakkındaki yegâne tarafsız belge. Claudius'tan başka kim onu kişisel kütüphanesinde saklamış olabilirdi? Bu silindirlerde diğer çalışmaları da olmalı."

"Bekle biraz Jack." Hiebermeyer kapının yanındaki sepete gitmiş, sepetin süslü saplarından birine tutturulmuş olan papirüs parçasını inceliyordu. "Historiae Naturalis, G. Julius Plinius Secundus. Yüce Tanrı'm. Galiba Pliny'nin Doğal Tarih'inin tam bir kopyasını bulduk."

Costas, "Galiba Latince kütüphaneyi buldunuz sonunda," dedi.

Jack'in teorisi neredeyse kesinlik kazanmıştı. Papirüs rulosuna baktı, odayı, o iki büstü ilk gördüğünde hissettiklerini hatırladı. Burada biri, başka bir varlık daha bulunmuştu. Özel hayatını titizlikle kendine saklayan yaşlı adam, izleri hâlâ etrafta olan birini daha almıştı sanki buraya. "Bu yerle ilgili olarak aklımı kurcalayan bir şey daha var," dedi. "Burada kimin olduğu hakkında"

"Nedir o?"

"Eh, Pliny'nin Doğal Tarih'inm tam bir kopyasına benzeyen bir şey bulduk, manastır yazıhanesinden yeni çıkmış gibi duruyor. Nasıl oluyor da Claudius'ta duruyordu bu?"

Costas başıyla kapıdaki iskeleti gösterdi. "Belki de hadımı kendisi için kitap satın almaya yolluyordu."

Jack, "Şunu bir düşünelim," dedi. "Diyelim ki haklıyız, diyelim ki MS 79'daki püskürme esnasında Claudius gizlice burada yaşamaktaydı. Bu bir

teori, ama Yaşlı Pliny'nin burada, Napoli Körfezi'nde, birkaç kilometre ötedeki Misenum Ussü'nde Roma Donanması amirali olarak yaşadığı ve püskürme sırasında öldüğü tarihi bir gerçek."

Costas, "Yani burada buluşmuş olabilirler diyorsun," dedi.

Jack kendi Doğal Tarih kitabının dizin sayfalarını karıştırdı. "Aklıma böyle bir şey geldi. Yaşlı Pliny kitabında birkaç kez Claudius'tan söz etmiş, hep büyük bir titizlikle, hep kazanımlarını överek yapmış bunu. Kariyerini Claudius'a borçluymuş, fakat Doğal Tarih kitabındaki pasajlarda, çeyrek yüzyıl önce ölmüş olması gereken bir imparator için yaptığı övgüler biraz aşırıya kaçıyor. Sadece bir örnek Şunu dinleyin. Claudius'un Roma yakınlarındaki Fucine Gölü'nden kazdırdığı tüneli methediyor, otuz bin adamla ve on bir yılda yaptırmış olduğunu söylüyor ve bu olayı 'kelimelerin gücü tarif etmeye yetmez' diyerek anlatıyor. Şu son cümle bile başlı başına tuhaf. Çünkü Yaşlı Pliny için hiçbir şey kelimelerin gücünün ötesinde değildi. Ve başka bir şey Ölümünün üstünden yıllar geçtiği için ve tanrılaştırma geleneğinden dolayı, Claudius'tan söz ederken Divus Claudius, yani tanrısal Claudius demesi gerekirdi. Ama onun yerine Claudius Caesar demiş. Pliny bunları yazarken Claudius sanki hayattaymış gibi söz etmiş. Bütün ipuçları burada"

Hieberrheyer, "Mantıklı geliyor," diye mırıldandı.

Jack, "Bildiğimiz kadarıyla, Claudius da Pliny gibi, başkalarıyla birlikte olmayı seven biri gibi görünüyordu," dedi. "Belki münzevi bir hayatı yaşamak zorunda kalmış olabilir ama dostluktan hep hoşlanmıştı. Belki de öteki adamın onun yerine geçmek üzere Misenum'a geldiğini duyunca Pliny'yi gizlice buraya çağırtmıştı. Ve Pliny de kendisine bilgi kaynağı olacak, Doğal Tarih kitabına yardım edecek insanlar arayan biriydi. Aynı zamanda da mantıklı, dürüst bir Romalıydı. Claudius Pliny için, Grek âşığı hedonistlerle ve akıldan çok parası olan ve Philodemus gibi yetersiz filozoflardan etkilenen Romalılarla dolu bu yerde, taze bir soluk olmuştu."

Maria, "Ve tam tersi de geçerliydi," dedi. "Claudius da herhalde aynı şeyleri Pliny için hissediyordu."

Jack, "Claudius, Pliny'ye büyük hayranlık duyuyor olmalıydı," dedi. "Asker, bilgin, inanılmayacak kadar üretken, saygın bir erkek. Pliny, bir

keresinde Claudius'un babası Drusus'a gittiğini ve onun kendisine, Alman savaşlarının tarihini yazmasını söylediğini iddia ediyordu. Herhalde Claudius burada, sevgili babasının büstünün önünde, belki birkaç sürahi şarap eşliğinde, bu anekdotu bizzat Pliny'den dinlemekten çok zevk alırdı."

Hiebermeyer rafları gösterip, "Claudius aynı zamanda son derece bilgili bir insandı ve inanılmayacak kadar çok okurdu," diye ekledi. "Gerçekten de büyük zihinlerin buluşmasıydı herhalde bu. Claudius, Britanya konusunda Pliny için muhteşem bir kaynaktı, gerçi Doğal Tarih'te, Britanya'dan çok söz edildiğini de hatırlamıyorum ama."

Jack, "Pliny o kısmı ekleyemeden ölmüş olabilir," diye mırıldandı. "Napoli'ye Vezüv püskürmeden bir yıl önce gelmişti ve muhtemelen vakit bulamamıştı. Kendi iyiliği için aşırı sosyal yaşıyordu, sürekli olarak dostlarıyla ve tabii hanımlarla görüşmekteydi. Fakat Claudius, onun için harika bir keşif, muhteşem bir sır olabilirdi. Ben Pliny'nin burada, bu odada olduğuna inanıyorum. Bunu hissedebiliyorum. Bence sık sık Claudius'u ziyarete geliyordu ye birlikte çalışmaya başlamışlardı. Pliny, Claudius'a Doğal Tarih'in son kopyasını vermişti ama muhtemelen nasıl bir altın madeni keşfettiğini anlayınca kitabına eklemeler yapmaya da karar vermişti."

Costas, "Belki de Pliny püskürme sırasında Vezüv'e doğru yelken açtığında aslında buraya geliyordu," dedi. "Hani şu bana okuduğun mektup, yeğeni Genç Pliny'nin yazdığı. Belki de yeğenine bir kadın için geldiğini söylemişti. Belki sahiden de gizli bir görevdi. Belki Claudius'u ve bu olağanüstü kütüphaneyi kurtarmaya geliyordu."

Maria, "Ama artık çok geçti," diye mırıldandı.

Costas, "Eğer sahiden buradaysa, ihtiyar Claudius'a ne olduğunu çok merak ettim," dedi.

Jack ateşli bir tavırla, "Buradaydı," dedi. "Neredeyse kokusunu alabiliyorum. Titrek bir elin döktüğü bayat şarap kokusu Belki imparatorken danıştığını bildiğimiz Sibyl'i görmek için yapılan Cumae ziyaretlerinden kalma bir sülfür kokusu. Ağaç uru mürekkebinin kokusu O kesinlikle buradaydı. Bunu kemiklerime kadar hissediyorum."

Jack konuşurken tekrar masaya doğru gitmişti. Aniden, masanın üzerinde bazı yazılar belirmiş olduğunu gördü. Boş papirüsün altmdakinde, neredeyse iki bin yıldır olduğu gibi korunmuş birtakım yazılar bulunduğunu kavradı. Yazıların başlığını okudu:

HISTORIA BRITANNORVM CLAVDIVS CAESAR.

"Tanrı'm," diye fısıldadı. "Demek ki bunu yazıyormuş. O yüzden bilim insanı hayatına geri dönmek istemiş. Claudius Caesar tarafından yazılmış Britanya Tarihi. İçinde neler olacağını düşünebiliyor musunuz?"

Gözleriyle, özenli yazılmış satırları taradı ve tekrar başlığa baktı. Başlığın altında aynı elle ama daha küçük olarak yazılmış iki kelime vardı:

NARCISSVS FECIT

"Tabii ya," diye bağırdı, heyecandan sesi iyice boğuklaşmıştı. "Narcissus yaptı bunu. Narcissus yazdı bunu." Tekrar girişe, lambasıyla görülebildiği kadarıyla iskeletin eline baktı. "Demek ki senmişsin," diye kendi kendine mırıldandı, sonra ötekilere döndü, yüzü heyecandan kıpkırmızı olmuştu. "Narcissus'un, Claudius'un azat ettiği kölesi olduğunu söylemiştim ya. Onun resmi unvanı praepositus ad epistulis, yani yazmandı. Bu da her şeyi açıklıyor. İskeletin kime ait olduğunu sonunda anladık. O Claudius'un sekreteriydi, kâtibiydi. Pliny'nin böyle bir yardımcısı olduğunu biliyorum, tabii ki Claudius'un da olmalıydı, üstelik o felçliydi de." Jack tekrar papirüse, sonra da masaya yayılmış diğer parşömenlere baktı, bunlarda yazı yoktu ama şarap lekesine benzer koyu kırmızı benekler vardı. "Müthiş bir şey Claudius'un kendi yazdığı bir şeyi bulmayı ancak rüyamda görebilirdim."

Tünelin girişinden gelen matkap sesi susmuştu, şimdi bir kadın ağır aksanlı bir İngilizce ile bir şeyler haykırıyordu. "Doktor Hiebermeyer? Doktor Hiebermeyer? Tüneli kapatıyoruz artık. Lütfen hemen dışarı çıkın."

Hiebermeyer, "Si, si, si," diye seslendi. Maria hemen dijital makinesiyle fotoğraf çekmeye başladı. Hızla hareket ederek masadaki her şeyi çekip, yazılı papirüsün yakın çekimleriyle işini bitirdi. Sonra da yazıları korumak ve gizlemek için, boş papirüs sayfasını üste koydu.

Hiebermeyer alçak sesle, "Ne yapacağımıza karar vermemiz lazım Jack," dedi. "Hemen."

Jack, "Sesimizin villadan duyulmayacağı bir noktaya geldiğimiz anda Reuters'teki arkadaşıma telefon edeceğim," dedi. "Maria burada gördüğümüz her şeyin fotoğrafını çekti ve bunları hemen elektronik posta ile yollayabiliriz. Fakat o zamana kadar sesimizi çıkartmayacağız. Eğer bunlardan biri şimdi bürokratların kulağına giderse bu odanın içindekileri bir daha asla göremeyiz. Tehlike kartını oynaman lazım Maurice, çok önemli. İlginç bir şey bulamadık, duvardan dökülen bazı taşları inceleyerek vakit geçirdik. Herhangi birinin o parmaklığa kadar gelmesi çok tehlikeli.

Onlara matkap çalışmalarının tüneli biraz daha güvenilmez hale getirdiğini ve bir çökme olduğunu söyle. Fakat yarın sabah, bu görüntüler basında ve televizyonlarda her tarafı kaplayınca burayı açmaktan başka çareleri kalmayacak. Bu, en büyük arkeolojik keşiflerden biri olacak. Ve bu arada, Maurice ve Maria. Sizi tebrik ediyorum."

Yerdeki ruloların arasından aspiratörün yanma giden Hiebermeyer, "Daha değil Jack," diye mırıldandı. "Artık iyimser olamayacak kadar çok uğraştım bu insanlarla. Şampanyayı, buranın bizim hayal ürünümüz olmadığının kesinleşeceği zamana saklayalım."

"Jack burada açık bir rulo var." Costas rafların yanında durmuş, mermer kılıfların arkasındaki boşluğu inceliyordu.

Jack, "Zaten her yerde rulo var," dedi. "Alaeddin'in mağarası sanki. Ama şimdi gitmek zorundayız."

"Claudius'un el yazısını görmek istediğini söylemiştin. Emin değilim ama bu iki ayrı elden çıkmışa benziyor, biri biraz daha karınca duası gibi. Sanki birisi çizgilerin arasına notlar almış."

Hiebermeyer, "Muhtemelen ihtiyar bunak Philodemus'tur," dedi.

Jack, "Sanmam," dedi. "Bence Claudius, Philodemus'tan kalanları temizlemiş. Rafları kendi yazdıklarına ayırdığını düşünüyorum." Kenara çekilen Costas'm yanına gitti ve gösterdiği yere baktı. Rulo açıktı, iki ucu kısmen durulmuştu ve aradan birkaç santimlik yazılı alan görünüyordu. Saplarının belirgin, yuvarlak uçları yüzünden kapının yanında duran

sepettekilere, yani Pliny'nin Doğal Tarih ciltlerine benziyordu. Birisi buna bakmış, sonra da belli bir yeri açık olarak kenara koymuş olmalıydı. O sırada kadının sesi tekrar duyuldu. "Doktor Hiebermeyer! Jack! Lütfen. Hemen!" Jack başını kaldırıp baktı, üstünde hiç düşünülmemiş bir geçmişten gelen bir ses tarafından adının söylenmesi dikkatini dağıtmıştı, sanki kadın rüyasında çağırıyordu onu. Bir an, her şeyi olduğu gibi bırakıp tünelden çıkmak ve sorunun ne olduğunu öğrenmek arzusuna kapıldı. Maria ile Hiebermeyer aspiratörle birlikte odadan çıkmışlardı bile.

Jack başını salladı, Costas'a baktı ve tekrar dönüp bir kez daha dikkatini verip antik metindeki sözcükleri okumaya çalıştı.

Donup kaldı.

Bir daha baktı. İki kelime. Tarihi değiştirecek iki kelime. Zihni koşturuyor, kalbi deli gibi atıyordu.

Sonra, hayatında ilk defa, Jack düşünülmeyecek bir şey yaptı. Ruloyu alıp dikkatle iki ucunu birleştirecek şekilde dürdü ve haki sırt çantasına sokuşturdu. Çantanın kapağını kapattı ve bağcıklarını bağladı. Costas ses çıkarmadan izliyordu.

Jack sakin bir tavırla, "Bunu neden yaptığımı biliyorsun," dedi.

Costas, "Bence bir sakıncası yok," diye cevap verdi.

Jack, Hiebermeyer ile Maria'nm peşinden gitmek üzere döndü. "Tamam. Engizisyonla yüzleşme zamanı."

On beş dakika sonra, Jack, Costas ve Maria, arkeolojik alanının dışında, nöbetçinin gelip modern Ercolano kentine çıkan kapıyı açmasım bekliyordu. Tünelden çıkınca sıcak hepsim çarpmıştı ama buraya geldikleri zamanki kör edici güneş gitmiş, onun yerini alçak, gri bir gökyüzü almıştı; kara bulutlar Vezüv'ün üstünde kümeleniyor ve arkalarındaki körfezi battaniye gibi örtüyordu. Tünelin önünde kasklannı çıkarıp işçilerin ve nöbetçilerin yanından geçmişlerdi. Hiebermeyer'i de, bölgeyi kapatmak için sabırsızlıkla bekleyen Elizabeth ile erkek müfettişe rapor vermek üzere girişte bırakmışlardı. Mısır Anubis heykeli çoktan volkanik kayadan sökülüp alınmıştı, yarı ambalajlanmış şekilde girişin önünde bekliyordu. Bir kenarda da gazeteciler bekleşmekteydi. Bir beton karma aracı da tünel

girişine yanaştırılmıştı ve işçiler tüneli uzun süreliğine kapatmak için tahta kalıpları diziyorlardı. Her şey tam Hiebermeyer'in tahmin ettiği gibi gelişiyordu sanki.

İçeri girerken Costas'ı itip kakmış olan nöbetçi, küçük avludan salına salma, sigarasını tüttürerek onlara doğru geliyordu, hafif makineli tüfeği omzunda asılıydı. Doğruca Costas'ın üstüne geldi, sigarasını bir fiskede attı ve iki eliyle yukarı doğru bir hareket yaptı. Jack, onun üstünü aramayı planladığını tahmin etti. Önce Costas'a sonra nöbetçiye baktı ve yeniden Costas'a baktı. Bu işe yaramayacaktı. Amaçlarına ulaşmış oldukları için artık kaybedecek daha az şeyleri vardı ama Jack şu an tepeden tırnağa aranmalarına yol açacak bir olay yaşamak istemiyordu. Elini kıymetli çantasına koydu ve Costas'ın dikkatini çekmeye çalıştı ama o gözlerini nöbetçiye dikmiş, kıpırdamadan duruyordu. Jack, Costas'ın ellerinin ağır ağır açılıp kapandığını görebiliyordu.

Tam o anda arkalarından sesler geldi ve Hiebermeyer, peşinde Elizabeth, erkek müfettişle avluya girdi. Elizabeth, nöbetçiyi İtalyanca azarladı ve adam da yerinden ayrılmadan homurdanarak karşılık verdi. Sonra Elizabeth'in yanındaki adam bir şeyler söyledi ve nöbetçi birkaç adım gerileyip bir tomar anahtar uzattı. Adam doğruca kapıya gidip kilidi açtı ve grubu dışarı davet etti. Maria ile Costas çıktılar. Jack de arkalarından gitmek üzereydi, ama bir an Elizabeth'e baktı ve ilk kez göz göze geldiler. Elizabeth yalvarırcasına bakıyordu ve aniden uzanıp Jack'in kolunu yakaladı ve nöbetçinin göremeyeceği bir köşeye çekiştirdi. Bir an için Jack yıllar öncesine dönmüş, o kara gözlerin cazibesine kapılmıştı ama karşısındaki yüzde, aradan geçen zamanla açıklanamayacak bir yıpranmışlık ve ıstırap okunuyordu. Elizabeth'in aniden onu itip kazı alanına doğru gözden kaybolmasından önce fısıldadığı bir iki gergin cümleyi Jack güçlükle kavrayabilmişti.

Olduğu yere çakılıp kalmışken Costas'ın dışarıdan onu çağırdığını duydu. Gözlerini kendisinden ayırmadan cep telefonunda hararetli bir konuşma yapmakta olan nöbetçinin yanından geçti, başını sallayan müfettişi geride bıraktı ve sonunda çöplerle dolu sokağa çıktı. Kapı arkasından gürültüyle kapandı ve sürgünün sürüldüğünü işitti. Sokağın ucunda, damların üstünden heyula gibi yükselen Vezüv'e baktı ve diğer üçünün

arkasından yürümeye başladı. Çantasını sıkıca kavramıştı, içindeki şekli hissediyordu ve kalbinin deli gibi çarpmaya başladığının farkındaydı. Artık geri dönüş yoktu.

Siyah cüppeli adam baldacchino'yun teğet geçip St. Andrew rıhtımına doğru ilerledi. Önünden geçerken yüksek mihraba doğru haç işareti yapmıştı. Uzun boylu, orta yaşlarının sonlarında, ince hatlı, gaga burunluydu. Bilim insanlarının taktığı türden bir gözlük takıyordu ama yıllarını arazide geçirmiş bir Cizvit'in adaleli yapısına sahipti. Rıhtıma inen girişte duran İsviçreli nöbetçiyi kibarca selamladı ve dönüp tekrar baldacchino 'ya baktı. Bernini tarafından bronzla kaplanan büyük siyah sütunlar, bütün tanrılara adanmış pagan tapınağı Panteon'dan alınıp, barok şaşaası zamanında buraya getirilmiş ve Hıristiyanlığın en büyük kilisesinin kubbesinin altına esir edilmişti. Siyah cüppeli adam için burası her zaman, tıpkı bugün altında duran insanları küçük ve önemsiz gösterdiği gibi, antik Roma'nın doğaya egemen olma duygusunun da küçük ve önemsiz görünmesine neden olurdu. Burada, İsa dönemindeki, Roma imparatorlarının asla hayal edemeyeceği kadar büyük bir cemaat, yani Vatikan kurulmuş ve herkesin, bu cemaatin üstünlüğünü ve nüfuzunu anlayabileceği bir yere dönüşmüştü.

Havayı kokladı, sonra hafifçe burnunu kırıştırdı. Hava, o gün de tıpkı diğer günlerde olduğu gibi oradan geçen binlerce hacının ve turistin nefesiyle ağırlaşmış gibiydi. Onlar Kilise'nin gücüydü, ama adam yine de sıradan insanların bu temel gerçeğini nahoş buluyor ve daima daha öteye, papazlığın kutsal alanlarına geçmekten haz alıyordu. O akşam neden orada bulunduğunu kendi kendine hatırlattı. Adımlarını hızlandırdı ve kararlı bir şekilde basamaklardan aşağıya, kilisenin orta bölümünün altındaki yeraltı odasına, bir zamanlar Caligula'nın, Neron'un hipodromunun ve kayalara oyulmuş nekropolisin, yani yeraltı mezarlığının bulunduğu seviyeye indi. Şimdi burası papaların gömüldüğü ve St. Peter'in ebedi istirahat ettiği yerdi. Adam kutsal yerden geçerken yine haç işareti yaptı, sonra Büyük Konstantin'in mezar taşlarından geri kalanları geçip, antik nekropolisin derinliklerine doğru uzanan başka bir merdivenden indi. Kapı onun için açılmıştı ama geçerken cüppesinin altından bir anahtar çıkardı ve öteki eliyle küçük bir fener yaktı. Fenerin ışığı, basamakların dibindeki yan yana dizili nişleri olan kaba taş duvarlarda ve gölgeli girintilerde dolandı. Başını

eğerek sağa doğru dönen alçak geçide daldı, kayaya oyulmuş basamaklardan boş bir mezara girdi ve duvarı yoklayarak aradığı şeyi buldu.

Anahtarı deliğe soktu ve gizli bir kapı içeri doğru açılmaya başladı. Açılan kapıdan girdi.

Buraya ilk geldiğinde hissettiği heyecanı hâlâ hatırlıyordu. Nekropolisin kazısı sırasında, tüm dikkatleri St. Peter'in mezarında toplanmıştı. O ve başka bir genç yeni üye bu geçidi, antikçağlardan beri mühürlü duran bu ilk dönem yeraltı Hıristiyan mezarını keşfetmişlerdi. Mezarlığın geri kalanından çok daha iyi korunmuş durumdaydı, nişler sapasağlamdı ve ölülere el değmemişti. İçeri girmişlerdi, sadece ikisi. Sonra da o olağanüstü keşiflerini yapmışlardı. Bu keşif sadece birkaç kişiye anlatılmıştı: Papa'ya, Kardinaller Okulu başkanına ki halen de o pozisyondaydı ve concilium'un diğer üyelerine. Vatikan'ın en büyük sırlarından biriydi, olur da karanlığın güçleri kutsal kapılara erişirse ve Kilise varlığını korumak için elindeki tüm cephaneyi kullanmak zorunda kalırsa diye gizli tutuluyordu.

Adam geçidin sonunda oynaşan ışık havuzuna doğru yürüdü. O ilk gün gördüğü ve onu hâlâ oldukça etkileyen, yukarıdaki kilisede bulunan bütün bezemelerden çok daha fazla içini titreten, kaba saba erken dönem çizimlerinin önünden geçti. İsa bir teknede ağ atıyor, yanında da bir kadın oturuyordu. İsa ateşin üstünde, çarmıha gerilen iki yandaşıyla birlikte alevlerin üstüne yükseliyor, arka planda da yanan bir dağ görünüyordu. Ve her yerde, mezar nişlerinde isimler vardı, alçıya basılmış basit mozaiklerle yapılmış isimler. Priscilla Huzura Erdi. Zakariah Huzura Erdi. Chirho sembolleri, ekmek sepeti görüntüleri, zeytin dalı taşıyan bir güvercin. Işık kaynağına yaklaştıkça, sanki insanlar ışığın başında toplanmak istemişler gibi çizimler de sıklaşıyordu. Ve işte gelmişti. Geçit hafifçe genişledi, mezarın her köşesine oturtulmuş kaideler üzerindeki mumlardan gelen ışığı görmeye başladı. Sade bir yapıydı, yerden birkaç santim yükseklikteydi ve üstü geniş Roma çatı kiremitleriyle kaplıydı. Yüzeye kazılı ismi görebiliyordu. Haç işareti yaptı ve uzun zamandır kuşkulanılan ama sadece kendisiyle birkaç kişinin emin olduğu kelimeleri fısıldadı. St Peter ve St. Paul Bazilikası.

Öbür ikisi çoktan gelmişlerdi, cüppeli adamlar mezarın iki yanına oyulmuş alçak nişlerde oturuyorlardı, yüzleri karanlıkta kalmıştı. Adam bir daha haç çıkardı, "in nomine patris, filii et spiritus sancti, " dedi. Sonra sırayla diğer iki kişiyi başıyla hafifçe selamladı. "Üstatlarım."

"Monsenyör. Lütfen oturun." Kelimeler İtalyancaydı. "Concilium tamamlanmış bulunuyor."

Mezar nemliydi, bu da tozları bastırıyordu ama mumlardan gelen duman gözlerini yakıyordu. Üst üste gözlerini kırpıştırdı. "Çağrınızı alır almaz geldim üstadım."

"Neden burada olduğumuzu biliyor musun?"

"Concilium sadece Vatikan'ın kutsallığı tehlikede olunca toplanır."

Öteki, "Neredeyse iki bin yıldır öyle," dedi. "St. Paul'ün biraderlere gelişinden, conçilium'un Phlegreaen Düzlüklerinde ilk toplanışından beri. Bizler Tanrı'mızın askerleriyiz ve onun emirlerini yerine getiririz. Dies irae, dies illa, solvetsaeclum infavilla."

"Amin"

"Sadece Mesih'in asıl sözlerine itibar ederiz, başkasına değil."

"Amin"

"Bu yıl zaten bir kere toplanmıştık. Tapınak'tan kaybolan Yahudi hazinelerinin araştırılmasını engelledik. Fakat şimdi daha karanlık bir tehditle, Kilise'nin varlığını yok etmek isteyen bir sapkınlıkla karşı karşıyayız. Bu sapkınlığa kapılanlar Kilise kurallarının kutsallığını inkâr ediyorlar, St. Paul'ün kutsal kimliğini zehirlemek istiyorlar, Tanrı'mızın sözlerinin başka yerlerde, İndilerin dışında olduğunu iddia ediyorlar. Neredeyse iki bin yıldır, bütün gücümüzle, bütün zekâmızla bunlarla mücadele ettik. Şimdi o sapkın düşünce yeniden dirildi. Sonsuza kadar yok olduğunu umduğumuz şey bulundu. Bu bir küfür, bir yalan, şeytanın silahı."

"Concilium ne yapmamızı istiyor?"

Buz gibi, tartışma kabul etmeyen bir sesle cevap gelmişti ve kesin bir buyruk vermişti.

"Arayıp bulun.1"

Jack, Lynx helikopteri Seaquest ZTnin kıç güvertesindeki iniş çizgilerine yöneltTiğinde gökyüzü altın tozuna bulanmış gibiydi. Maria yardımcı pilot koltuğunda oturuyor, Costas ise arkada uzanmış horluyordu. Herculaneum yakınındaki helikopter pistinden havalanırken Hiebermeyer'e el sallamışlardı, o sırada başlayan yoğun yağmur Jack'in bütün dikkatini kalkış işlemine vermesine yol açmıştı. Uçuşun geri kalanında da hiç konuşmamıştı, zihni Elizabeth'le karşılaşmalarına takılıp kalmıştı. Sonra da helikopterin bilgisayarından bir elektronik posta göndermekle uğraştı. Napoli Körfezi'nden güneye uçuşları bir saatten az sürmüştü, Calabrian Dağları'nın karanlık kütlesinin eteklerine ulaşmışlar ve sonra da Messina Boğazı'nın on deniz mili kuzeyinde bulunan gemiye doğru gitmişlerdi. Akşam inanılmayacak kadar berrak, adeta saydam bir hava vardı. Denizde batıdan esen ve dinmek üzere olan akşam melteminin yarattığı kırışıklık vardı, ama helikopterin apervanesi geminin iki yanındaki suları karıştırınca sanki bir girdaba doğru iniyormuş gibi oldular. İniş ışıkları, geminin kıç tarafında fırtına kopmuş gibi karışan suları aydınlattı.

Lynx son bir ses çıkarıp sustu ve Jack pervanenin de durmasını bekledikten sonra kemerini çözüp kapıyı açtı, başparmağım kaldırarak helikopterin güverte bağlantılarını yapmaya koşan ekip başına tamam işareti yaptı. Başlığını çıkardı, Costas ile Maria'nın da aynı şeyi yapmasını bekledi ve sonra dışarı çıkıp, pistin ön ucundaki ambar ağzına doğru yürümeye başladı. Birkaç saniye sonra geminin ana laboratuvarma girdiler ve kapı arkalarından kapandı. Jack bir yanında bilgisayar konsolu, diğer yanında ışıklı masa olan bir çalışma birimi seçti, masanın üstündeki katlanır metal kola takılı fioresan ampulü yaktı ve oturdu. Uçuş tulumundan bir telsiz çıkarıp güvenli IMU kanalının düğmesine bastı. Bir çıtırtı oldu ve alıcıya konuşmaya başladı. "Maurice, Jack konuşuyor. Sağ salim Seaquest'e indik. Bir gelişme olursa haber vereceğim. Tamam." Teyit almak için bekledi, sonra telsizi monitörün arkasına koydu ve eski çantasını sırtından çıkarıp kucağına koydu ve masanın altındaki kutudan bir çift plastik eldiven aldı.

Costas, "Sence kaleyi tutabilecek mi?" diye sordu.

"Maurice mi? O profesyoneldir. Yetkililerle nasıl başa çıkacağını bilir. Bir kazıyı nasıl kapatacağını daha da iyi bilir. Tek yapması gereken tünelin

emniyetli olmadığını, çökme tehlikesi olduğunu söylemek, anında kapatırlar. Zaten villada yeni kazı yapılmasını istemiyorlar. Ve basma malzeme olarak da antik Anubis heykelini çıkarmış durumdalar, bu kadarı halka, gerekli arkeolojik çalışmaların yapıldığım anlatmaya yeter de artar. Bizse tekrar gözden geçirdiğim plana sadık kalacağız. Reuters'e haber verilecek ama henüz kütüphaneden söz edilmeyecek. Bunun bizi nereye çıkaracağını anlar anlamaz her şeyi ortaya döken bir konuşma yapacağım. Maria yüzlerce dijital fotoğraf çekti ve hepsi de burada. Kral Tut'un mezarının ilk görüntüleri gibiler. Tümüyle sansasyonel, birinci sayfa malzemesi. O zaman yetkililerin bölgeyi adam akıllı açıp, bütün dünyanın bizim gördüklerimizi görmesine izin vermekten başka çaresi kalmayacak."

Maria, "Burada işimiz biter bitmez ben de Maurice'nin yanına döneceğim,"dedi.

"Bu çok önemli Maria. Sen onun sakin kalmasını sağlayabilirsin. İkiniz harika bir ekip oluşturuyorsunuz." Maria'ya sırıtıp çantasını açtı. "Şimdi bakalım elimizde ne varmış."

Birkaç saniye sonra Jack'in Herculaneum'daki villadan aldığı parşömeni ışıklı masaya yerleştirmişlerdi. Costas'la Jack'in ilk gördüğü andaki haline benziyordu; rulonun her iki ucunda yuvarlak birer tahta çubuk, yani birer umbilicus vardı ve aradaki açık kısımdan antik yazı satırları görünmekteydi. Jack çubukları köpük kaplı maşalarla tutarak ruloyu dikkatle açtı ve çubukları mandallarla ışıklı masanın kenarlarına tutturdu. Şimdi, modern bir kitap sayfasına benzeyen tüm metni görebiliyorlardı. Maria, "Grekler ve Romalılar parşömenleri böyle okurdu," dedi. "Yani ruloyu böyle her sayfayı görecek şekilde bir miktar yana doğru açarak. İnsanlar ruloların anlaşılması zor olduğunu sanır, çünkü bir uçtan öteki ucuna sürekli bir metin halinde yazıldığım varsayarlar. Aslında onlar da bugünkü kitap düzeniyle yakılmışlardı."

Jack, "Bunlardan birini görmek bile inanılmaz bir şans," diye mırıldandı. "On sekizinci yüzyılda orada bulunan kömürleşmiş ruloların çözülmesi yıllar sürmüştü, milim milim ilerleyebilmişlerdi. Fakat o odada gördüğümüz her şey inanılmayacak kadar sağlam kalmış, MS 79'daki alev kâbusundan kurtulmuş. Papirüse bir tür reçine veya balmumu sürülmüş olmalı, yani hâlâ esnekliğini koruyor olabilir."

Costas, "Şu iki paragraf aynı elden çıkmış gibi," dedi. "Ortasındaki yazılar ise tamamen farklı bir el tarafından yazılmışa benziyor."

Maria başını salladı. "Ana metin tıpkı basılmış bir sayfa gibi, bir yazmanın elinden çıkmış. Öteki yazılar ise daha kişisel bir el yazısıyla yazılmış, okunaklı ama kesinlikle yazman işi değil."

"Şu lekeler nedir?"

Jack, "Önce kan olabilir diye düşündüm," dedi. "Ama sonra koklayınca odanın her yerinde gördüğüm o lekelerden olduğunu anladım. "Yani şarap lekeleri"

Maria, "O son geceye yaraşır iyi bir şarap içmişlerdir umarım," diye mırıldandı.

Costas rulonun tepesine tutturulmuş, etikete benzer küçük parşömen parçasını gösterdi. "E, bu başlığı mı şimdi?"

Jack başını sallayarak, "Silfybos," dedi. "Bu rulo kapının yanındaki sepette duran gruptan alınmış olmalı, bitmiş kitabın bölümlerinden biri olduğuna kuşku yok. Hâlâ inanamıyorum. Başka hiçbir yerde böyle bir antik eser bulunmadı, yani klasik dönemin en ünlü yazarlarından birine ait ilk basım."

Costas, "Bunu anlayabiliyorum," diye mırıldandı. "Ama niye bu ka-ar ketum davranıyoruz bu konuda?"

"Tamam." Jack rulonun üst satırını gösterdi. "Benim için ilk ipucu ludaea sözcüğü oldu. Yaşlı Pliny, Doğal Tarih kitabının çeşitli yerlerinde Judaea'dan söz etmişti. Mesela pelesenk ağacının kökenlerim ve yetişmesini ve Şabat'ta kuruyan bir nehri anlatırken. Yani tipik Pliny, yetkin bir doğa tarihi bilgisi ile fabl iç içe. Fakat asıl Judaea tartışması coğrafya bölümünde, o yerle ilgili bilinmeye değeceğini düşündüğü diğer her şeyi anlattığı kısımdadır. O bölümde de şunlar var." Jack kendi Doğal Tarih kitabının işaretli bir sayfasını çevirdi. Sol tarafta Latince metin, sağda ise İngilizce tercümesi vardı. En üstteki satırı okumaya başladı: "Supra Idumaeam et Samariam ludaea longe lateque funditur. Pars eius Syriae iuncta Galilaea vocatur."

Sonra rulodaki metni okudu ve tekrar kitaptakine bakıp, içinden bir daha okudu. "Tıpatıp aynı. Bunları kopyalayan ortaçağ keşişleri işlerini iyi yapmışlar." Tercümeyi okudu. "Idumaea ile Samaria'nın ötesinde geniş Judaea düzlüğü uzanır. Judaea'nın Suriye'ye bitişik olan kısmına Galilee denir." Sonra metinlerin geri kalanını okumaya başladı, gözleri ruloyla kitap arasında mekik dokuyor, rulodaki noktalama işareti eksiklikleri yüzünden arada bir takılıyordu. "Pliny Ölü Deniz'e hayran kalmış," diye mırıldandı. "İşte, nasıl hiçbir şeyin batmadığını, hatta boğa ve deve leşlerinin bile su üstünde yüzdüğünü anlatıyor. Bu tür şeyleri seviyor. Sorun da burada. Ölü

Deniz'in aşırı tuzluluğu konusunda haklıydı ama tümüyle efsaneden ibaret olan başka şeyler de anlatıyor ve gerçekle kurguyu birbirinden ayırt etme konusunda çok başarılı değil. Çalışmalarında vazgeçmediği bir ilkesi varsa, o da duyduğu her şeyi kitaba katmak. Neredeyse tümüyle ikinci el öykülere bağlı kalmış."

Maria, "En azından Claudius güvenilir bir kaynaktı," dedi. "Bütün veriler onun ciddi bir bilim insanı olduğunu gösteriyor."

Jack, "İşte burası," dedi. "Rulo metnindeki boşluğun, yani yazı tiplerinin değiştiği yerin hemen öncesi. Iordanes amnis oritur efonte Paniade.' Ürdün Nehri'nin kaynağı Panias Pınarı'dır. Sonra daha uzun bir tanım var. lln lacum sefundit quemplures Genesaram vocant, xvip. longitudinis, vi latitudinis, amoenis circumsaeptum oppidis, ab oriente luliade et Hippo, a meridie Tarichea, quo nomine aliqui et lacum appellant, ab occidente Tiberiade aquis calidis salubri.' Genelde Galilee Denizi denen yer, yirmi beş kilometre uzunluğunda, on kilometre eninde bir göldür; doğusunda birbiriyle anlaşan lulias ve Hippo kentleri, güneyinde Tarichae vardır, kimileri göle bu adı verir ve batısında da sağlığa yararlı sıcak su kaynaklarıyla Tiberias bulunur."

Jack ışıklı masanın öbür tarafına yaydığı haritayı gösterdi. "Burada Ölü Deniz'den değil, Ürdün Vadisi'nin başından yüz otuz kilometre kadar kuzeydeki Galilee Denizi'nden söz ediyor. Galilee bu denize Romalıların vermiş olduğu isimdi. Şimdiki İbranice adı ise Kinnereth. Tiberias ise, Galilee Denizi kıyısında, günümüzde popüler bir tatil beldesi. Tarichae konusunda yanılmış, güneyde değil batıda, Tiberias'm birkaç kilometre

kuzeyinde. Tarichae, Mary Magdalene'nin yurdu olan Migdal'a Romalıların verdiği isimdi."

Maria, "Yani İndilere göre İsa'nın peygamberliğinin başladığı yer," dedi.

Jack başını salladı. "Galilee Denizi'nin batı kıyılarında," durdu ve tekrar oturdu. "Şimdi rulo metnindeki boşluğa geldik. Bu noktada durum sahiden ilginç bir hal alıyor. Basılmış modern metinde, ortaçağ yazıtlarına göre herhangi bir boşluk, eksiklik yok, buradan doğruca katranla Ölü Deniz hakkındaki tartışmaya geçiliyor."

Costas, "Yani bizim rulo daha sonraki bir versiyon olmalı," diye mırıldandı. "Hiçbir zaman yayınlanmayan yeni baskının temeli Belki de öldüğünde onun üstünde çalışıyor, düzeltmeler ve eklemeler yapıyordu."

Maria, "Belki yazmanından üstünde çalışmak için bir kopya hazırlamasını, eklemeler yapmayı düşündüğü yerlerde boşluklar bırakmasını istemiştir," dedi. "Ve Claudius'a giderken yanına onu almıştı."

Jack, "Doğal Tarih'i yazmak organik bir süreç olmalıydı ve Pliny gibi birinin onu öylece bırakacağını düşünmek mantıklı değil," dedi. "Hem unutmayın ki, Romalılar her yıl yeni yerler fethediyor, yeni yerler keşfediyordu, o yüzden de durmadan ilave edilecek şeyler çıkıyordu. Claudius, ona Britanya hakkında yeni bir sürü şey anlatabilirdi, çünkü anlaşılan Vezüv püskürdüğünde kendi Britanya Tarihi üzerinde çalışıyormuş. Ve eğer Pliny, Vezüv'den kurtulmuş olsaydı, bence volkanlarla ilgili tamamen yenilenmiş bir bölüm yazacaktı."

Costas, "O boş yere yazılanları okuyabiliyor musun?" diye sordu.

Jack, "Kısmen," dedi. "Rulodaki asıl metni yazandan tamamen farklı bir el; karınca duası gibi, titiz. Bunun Yaşlı Pliny'nin eli olduğundan hiç kuşkum yok." Jack bu sözleri söyler söylemez, neredeyse iki bin yıl öncesine, ürkütücü volkanın aşağısmdaki villaya, villadaki o gizli odaya gittiğini hissetti. Daha mürekkep ıslaktı ve şarap lekelerinde hâlâ üzümlerle alkolün kokusu vardı. Sanki yanındakiler Maria ile Costas değil, Yaşlı Pliny ile Claudius'tu ve dünyanın sırlarını keşfetmek üzere onlara katılmasını istiyorlardı.

Costas, Jack'e merakla bakıp, "E, devam etsene," dedi.

Jack kendine geldi ve metnin üzerine eğildi. "Tamam. Devam ediyoruz. Bu boşluk, ruloyu villada bulduğumuz zaman gördüğüm sözcüklerin belirdiği yer. Bütün bu gizliliğin de sebebi." Costas'a bir göz attıktan sonra durup, cümlelerin başını sonunu saptamak ve sözcükleri İngilizce olarak uygun şekilde sıralayabilmek için metni dikkatle okudu. "İlk cümle şu: "Claudius Caesar ile Herod Agrippa burayı ziyaret ettiler ve Nasıralı balıkçı Joshua ile tanıştılar, Grekler ona İsa diyordu, Misenum'daki tayfalarım ise Christos diyorlar.'"

Jack elektrik çarpmış gibi oldu. Şaşkınlıktan doğan sessizliği sonunda Costas bozdu. "Claudius Caesar mı? Yani İmparator Claudius mu? Şu bizim Claudius, İsa'yla mı tanışmış?"

Maria, "Herod Agrippa ile birlikte," diye fısıldadı. "Herod Agrippa, Yahudilerin

kralı?"

Jack kontrol etmeye çalıştığı boğuk bir sesle, "Öyle görünüyor," diye cevap verdi. "Herod Agrippa, Büyük Herod'un torunu ve dahası da var." Ağır ağır okudu. "Nasıralı, Claudius'a yazılı sözlerini emanet etti."

Costas alçak sesle, "Yazılı sözler," diye tekrarladı. "Bir ant, bir tür taahhüt filan

mı?"

Jack, "Sözcüğü olduğu gibi çevirdim," dedi. "Bundan daha öte bir şey. Eminim ki ona yazılı bir metin vermiş."

Maria, "Yazılı sözleri," diye mırıldandı. "Yani ahdi, İncil'i"

"İsa'nın ahdi mi? Yani İsa'nın yazdığı İncil?" Costas küt diye oturdu, şaşkınlıktan ağzı açık kalmıştı. "Tanrı'nın Kutsal Anası Ne demek istediğini anlıyorum. Herculaneum'un sırrı. Kilise. Hayatta en çok korktukları şey bu olmalı."

Maria adeta fısıldar gibi bir sesle, "Ve bir sürü insanın da bir gün bulunacağını umduğu şey," dedi. "Nasıralı İsa'nın yazılı ahdi, hem de kendi el yazısıyla."

Costas, "Peki Pliny ona ne olduğunu da yazmış mı?" diye sordu.

Jack öteki cümleleri de içinden okuduktan sonra yüksek sesle çevirdi. "Diyor ki, Galilee ya da yerel söylenimiyle Kinnereth sözcüğü telli bir enstrümandan ya da lirden veya kinnor ya da kinnara denen ve o bölgedeki çalı türü ağaçlarda yetişen tatlı, yenebilir bir yemişten geliyormuş. Ve Tiberias'ta sağlığa iyi gelen kaynaklar bulunuyormuş. Claudius Caesar da o sulardan içmenin zihni yatıştırıp berraklaştırdığım söylemiş ki bu bana morpheum yutmayı hatırlatıyor."

Costas, "Hah!" diye bağırdı. "Morpheum. Keşke Hiebermeyer bunu görseydi."

Jack duraksayıp ağzının içinden, "Hadi ama Pliny," diye söylendi. "Sadede gelsene." Sonraki bölümü yine içinden okuyup sabırsızlıkla homurdandıktan sonra yüksek sesle tekrarladı. "Ve aslında bir göl olan Galilee Denizi, Akdeniz'in çok altodaki bir seviyededir. Ve Galilee Denizi'nin suları tatlı olduğu halde, dostum Claudius Ölü Deniz'in oldukça tuzlu olduğunu ve bir bölümünün de su değil katran olduğunu hatırlatmıştır."

Costas sözcükleri tartarak, "Dostum Claudius," diye tekrarladı. "Bunu ağzından kaçırmış olmalı, öyle değil mi? Yani Claudius'un hayatta olduğu sır değil miydi?"

Jack, "Bu da teorilerimizi kanıtlıyor," dedi. "Bence bu rulo Pliny'nin kendi çalışma nüshasıydı, yani sonunda alıp götürmek niyetindeydi. Claudius'un çalışma odasında bırakılmış, muhtemelen de kasıtlı olarak. Ve bence bu eklemelerin bir kısmı Claudius'un hoşuna gitsin diye yapılmıştı. Gözünüzün önüne getirin, Pliny bunları yazarken Claudius da yanında oturmuş şarabını biraz içip biraz da döküp saçarak, omzunun üstünden onun yazdıklarını okuyor. Elimizdeki kitaptan da anlıyoruz ki, Pliny, Ölü Deniz'in tuzlu olduğunu da, katran ürettiğini de gayet iyi biliyordu zaten."

Maria, "Claudius'u pohpohluyormuş,',' dedi.

Costas, "Klasik sorgulama taktiği," dedi. "Neler bildiğini asla belli etme ki insanlar sana daha fazlasını anlatsın."

Maria, "Başka bir şey var mı?" diye sordu. "Yani İsa hakkında? Pliny konudan kopmuşa benziyor."

Jack, "Olabilir," dedi. "Ama bir sorun var."

"Nedir?"

"Şuna bakın." Jack rulodaki metnin altında kalan boş yeri ve sağ taraftaki çizgiyi gösterdi. "Boşluğa yazılmış her şeyi okudum. Ama gördüğünüz gibi alt taraftaki birkaç satırın mürekkebi bulaşmış, silinmiş. Sonra da çizginin içine, yana çok daha küçük bir şeyler yazmış. Mürekkebi bile tazelemeden yazmış, belki de bilerek öyle yapmıştır. Çünkü güçlükle okunuyor. Sanki önce boşluğun altına baskıda yer almasını istediği bir şeyler yazmış, sonra bir daha düşünüp o yazdıklarını silmiş ve tekrar düşünüp çizginin içine bir not karalamış. Belki de bu not kendisi içindi ve başkasının görmesini istemiyordu."

Costas, "Ama sen okuyabiliyorsun," dedi.

"Tam olarak değil." Jack, rulo doksan derecelik açı yapana kadar ışıklı masayı kaldırdı ve katlanabilir bir kolun ucundaki büyüteci minik yazıların üstüne getirdi. Maria ile Costas da bakabilsin diye iskemlesini geriye itti. "Ne düşündüğünüzü söyleyin."

İkisi birden eğilip baktılar ve Costas hemen konuştu. "Latince değil, değil mi? Bunu mu kastediyordun? Ama şu harflerden bazıları tanıdık geldi bana. Bir lambada var, bir tane delta var. Antik Grekçe mi?"

Maria, "Grek harfleri ama Grekçe değil," diye mırıldandı. "Grek alfabesinin öncüsü olan alfabeye benziyor, Yakındoğu'dan alıp benimsediklerine." Jack'e baktı. "Profesör Dillen'in Cambridge'teki Grek dilinin erken dönemi dersini hatırlıyor musun? Aradan çok zaman geçti ama eminim ki bu harflerden bazılarım tanıyorum. Sami dili mi acaba?"

Jack, "Yıldız dilbilimci olan sensin Maria, ben değilim," dedi. "Profesör her zaman senin hafızanla gurur duyardı. Aslında, helikopterden ona elektronik posta gönderdiğimizde keşif için de tebriklerini iletti. Herculaneum'da bu ruloyu raftan alırken yazılara gözüm ilişmiş ve aniden bir önseziye kapılmıştım. Profesör Dillen'den Hanno Projesi'nin son versiyonunu internetten göndermesini istedim. Şimdiye kadar gelmiş olmalı, indirebiliriz."

Costas, "Jack!" dedi. "Bilgisayarlar? Hem de tamamen kendi başına?"

Jack yanlarındaki klavyeyi gösterdi. "Merak etme. Hepsi senindir."

Maria, "Hanno Projesi mi?" diye sordu.

"İki yıl önce, Cornwall'da, IMU yerleşkesi yakınlarında batık bir gemi için kazı yapıyorduk. Costas, Mount's Körfezi'ni hatırlıyor musun?"

"Ha? Evet. Soğuktu. Ama Newlyn'de harika balık patates yapıyorlardı." Costas bilgisayarın başına oturup tuşlara basmaya başlamıştı bile. Dönüp Jack'e baktı. "Tarama yapmamı mı istiyorsun?"

Jack başını sallayınca, Costas büyüteci kenara itti ve hareketli bir tarama kolunu rulonun üstüne uzattı. Jack, Maria'ya döndü. "Bir Fenike batığıydı, İngiliz sularında bulunan ilk Fenike batığı. Romalıların gelişinden hemen hemen bin yıl öncesine aitti. Üzerine Fenike harfleriyle damga vurulmuş İngiliz kalay külçeleri bulduk, bir de Fenike yazısıyla kaplı, gizemli metal plaka vardı. Dillen o zamandan beri bunun üstünde çalışıyor. Tercüme projesine, ünlü bir Kartacalı kâşife ithafen Hanno adını verdik. O olup olmadığını bilmiyoruz. Sadece bir şapkadan çıkan isim."

"Bu rulodaki yazıların da Fenike dilinde olduğunu mu düşünüyorsun?"

"Öyle olduğundan eminim."

"Yani Pliny, Fenike dilini biliyor muymuş?"

"Fenike dili, İsa döneminde Galilee Denizi civarında konuşulan Arami diline benziyor. Belki de sadece tesadüftür. Ama bunun Claudius'la ilgisi olduğunu sanıyorum. Herculaneum'daki odanın en alt rafındaki ruloları hatırlıyor musun? Claudius'un Kartaca Tarihi. En büyük tarihi çalışma, tamamen kaybolduğu sanılıyordu ama mucizevi bir şekilde bulunmuş oldu. Eh, Claudius orijinal kaynakları okumak için dili, yani Kartaca'yı kuran Fenikeli tacirlerin dilini öğrenmiş olmalı. Roma İmparatorluğu döneminde neredeyse ölmüş bir dildi ve tam da yazı çalışmalarını bitirdikten sonra, şaraplarını içerken Claudius'un Pliny'ye öğreteceği türden bir şey olduğunu düşünüyorum. Yani Pliny bu notu almak durumunda kaldığında, aralarında şifre gibi kullandıkları bu dili seçti. Claudius, onu izliyordu ve bundan da hoşnut kalmış, gururlanmış olmalıydı."

"Yani bu notta yazanları ancak o ikisi okuyabilirdi."

"Mesele bu işte"

Costas ekranın üstünden uzanıp, "Hazır," dedi. "Programın düzgün isim olarak belirlediği dört kelime var, onları önce Latinceye sonra da İngilizceye çevirdi. Bir tanesi Claudius. Biri Roma. Diğer bütün öteki kelimeler Dillen'in Fenike sözlüğünde. Benim bile bildiğim bir tane var. Bos, yani boğa. Bosporus'tan hatırlıyorum."

Jack'in kalbi heyecanla çarpıyordu. Bu o olabilirdi.

"Ekranda çıkıyor şimdi."

Maria ile Jack de Costas'm arkasına geldiler. Ekranın tepesinde metnin daha rahat okunan Grek tarzı harfler şeklinde büyütülmüş olduğunu görebiliyorlardı. Altında da çevirisi yer alıyordu:

Haec implacivit Claudius Caesar in urbem subduo sacra bos iacet. Claudius Caesar'ın bana emaneti Roma'da iki kutsal ineğin altında yatıyor.

Jack, şimdi o ruloyu almakla ve izin sonuna ulaşana kadar her şeyi gizli tutmakla çok iyi ettiğini biliyordu.

İsa'nın sözleri. Son vaaz, diğerlerinin hepsini bastıracak son sözler. Yani son Ahit son İncil.

Maria ona bakarak, "E?" dedi. "Kutsal inekler nedir?"

"Galiba neresi olduğunu biliyorum."

Costas, "Oyun başlamıştır," dedi.

Ertesi sabah Jack'le Costas antik Roma'mn kalbindeki Via dei Fori Imperiali'nin yanında duruyorlardı. Lynx helikopterle Seaquest 'den Roma'da İmparator Claudius tarafından yaptırılmış olan büyük liman bölgesindeki Fiumicino Havaalanı'na uçmuşlar ve Tiber Nehri kıyısından kente giden trene binmişlerdi. Sıcağa rağmen Jack, Ostiense İstasyonu'nda inip antik kent duvarlarını ve Aventine Tepesi'ni yürüyerek geçmekte ısrar etmişti, sonra da Circus Maximus'u geçip Colosseum ve Roma Forum'una doğru gitmişlerdi. Gidecekleri yere yaklaştıkça, modern kentin rahatlığı ve tekdüzeliği, yerini antik dönemden kalma parça parça görüntülere, ıssız, terk edilmiş yerlere, bir taraftan da o güne kadar inşa edilmiş en şaşaalı, en heybetli yapılara bırakıyordu. Sanki uzun zaman öncesinden kalan bu

kalıntılar ve anıtların gölgeleri, onlara ilişilmesini engelleyen bir güce sahipti, antik Roma'mn kalbinin tarihe gömülüp gitmesine izin vermeyen bir havaları varmış gibiydi. Jack bu izlenimin kısmen illüzyon olduğunu biliyordu, imparatorluk döneminden kalanlar gibi ortaçağdan kalan yapılar da 1930'larda Mussolini'nin emirleriyle yok edilmişti; ama yine de bazı imparatorluk dönemi kalıntılarıyla Palatine Tepesi neredeyse antikçağlardaki gibi kalmıştı ve arkeologların henüz yüzeyi kazımaktan başka pek bir şey yapmadığı yerleri de otlar kaplamıştı.

Jack, cep telefonunda hararetli hararetli İtalyanca bir şeyler konuştuktan sonra kapattı. Eşyalarını taşıyan bir minibüs iki saat içinde Palatine Tepesi'nin dibinde onlarla buluşacaktı. Jack, Costas'a başını salladı ve eski forumun önünde kuyruk olmuş turistlere katıldılar.

Costas yüzündeki teri silip biraz su içtikten sonra, "Hiç de adil görünmüyor," diye söylendi. "Yani ünlü bir arkeologla yardımcısı Onların bize para vermesi gerekirdi."

Jack cep telefonunu haki çantasına kaldırdı ve bir Nikon D80 fotoğraf makinesi çıkarıp boynuna astı. "Arkeolojik sitlerde tanınmadan gezmeyi tercih ediyorum genellikle. O zaman insanı gözetleyen olmuyor. Neyse, zaten bu görünümünle seni asla kabul ettiremezdim." Jack çöl çizmeleri, keten pantolon ve bol bir gömlek giymişti, ama Costas'ın üstünde göz alıcı bir Havai takımı, hasır şapka ve sevgili uçuk güneş gözlüğü vardı.

Costas, "Alışmış olmaları gerekir," dedi. "Arkeologlar garip giyinebilir, Hiebermeyer'e baksana."

Jack sırıtarak giriş ücretlerini ödedi ve Costas'ı arkeolojik alana soktu. Bir yokuştan inip küçük, yuvarlak bir bina kalıntısına doğru gittiler, bazı sütun parçaları hâlâ yerinde duruyordu. Jack, "Vesta Tapınağı," dedi. "Her nedense hiçbir zaman resmen kutsanmamış olsa da sahiden bir mabetti. Kutsal ateş, Vesta Bakireleri tarafından korunurdu. Yandaki, Palatine Tepesi'ne yaslanmış büyük, manastıra benzer binada yaşarlardı."

Costas, "Oldukça abartılı bir manastırmış," diye mırıldandı. "Yani bütün o anlatılanlar sahiden doğru muydu? Yani Vesta Bakireleri hakkındakiler?"

Jack başını salladı. "Diri diri gömülmek de dahil. Hani şu Vezüv'ün püskürmesi hakkındaki ünlü mektupları yazan dostumuz Genç Pliny için

bundan daha üzücü bir tanıklık olamazdı. Başka bir mektubunda da İmparator Domitian'ın iffet yeminini bozdu diye baş Vesta Bakiresi'nin diri diri gömülmesini emredişini anlatmıştı. Domitian pisliğin biriydi ve suçlama da düzmeceydi. Ama yanlış yola sapan Vesta rahibeleri için yerin altına gömülmek geleneksel cezaydı ve onu da alıp diri diri gömmüşlerdi."

"Tam bir erkek egemenliği tantanasına benziyor."

"Muhtemelen öyleydi. İlk İmparator Augustus'un Pontifex Maximus, yani başrahip olmasından sonra, imparatorla baş Vesta bir çatışma içine girdiler. Tanrıça Vesta çok güçlüydü, aile kurumunun, yurdun koruyucusuydu. Sonsuz ateş, yani ignis inextinctus devletin ebediyetini temsil ediyordu ve Roma'mn geleceği bu yüzden bakirelerin ellerindeydi. Başbakireye de Vesta Mater, yani Vesta Ana denirdi. O da Sibyl gibiydi."

"Ne anlamda?"

"Eh, bazı benzerlikler oldukça dikkate değerdi. Vesta, muhtemelen İtalyan asıllı yerel bir tanrıyla, ithal bir Grek tanrısının, büyük bir ihtimalle Aeneas tarafından Truva'dan getirilen bir tanrının karışımıydı. Cumae'deki Sibyl'in de benzer bir geçmişi vardı. Ve Vesta'lar Roma soylularının kızları arasından seçilirdi ki ben Cumae'li Sibyl'lerin de öyle seçildiğine inanıyorum. Burada daha fazlasını da bulabiliriz. Gel hadi."

Jack, Costas'ı Kutsal Yol'da Titus Kemeri'nin altından geçirdi. O noktada sessizce durup, zafer alayında Yahudi Menora'smı taşıyan Romalı askerlerin heykellerine baktılar. Sonra Farnese Bahçeleri'nden Palatine Tepesi'ne ve oradan da tepenin batı tarafında kalan ve Circus Maximus'a bakan muazzam imparatorluk sarayı kalıntılarına geçtiler. Tepeye ulaştıklarında ferahlatıcı bir esintiyle karşılaştılar ama yine de sıcak boğucuydu ve Jack bir duvarın yanındaki gölgeli yere geçti.

Costas güneş gözlüğünü çıkarıp yüzündeki teri silerken, "Demek Claudius'un bulunduğu yer burasıydı," dedi. "Yani o kaybolma numarasını çekmeden önce. Herculaneum'daki keşiş hücresinden çok farklı bir yere benziyor."

Jack, "Büyüdüğü ve sonra da Britanya'ya gidişi dışında vaktinin çoğunu geçirdiği yer burasıydı," diye cevap verdi. "Ama burasıyla ilgili düşüncelerimiz, aslında Hollyvraod imgeleri, onların çoğunu unutabilirsin.

Geçmişe bakışımız çoğu zaman daha sonraki ilavelerle, anakronizmlerle şekilleniyor. Colosseum daha inşa edilmemişti, onun inşasına MS 80'de, yani Vezüv'ün püskürmesinden bir yıl sonra başlandı. İmparatorluk sarayı, yani karşımızda yayılan o muazzam yapılar, Vesta'larla çatışmaya giren İmparator Domitian tarafından bundan birkaç yıl sonra başlatıldı. O sıralar megalomani gerçekten işbaşındaydı, imparatorlar tanrılar gibi yaşıyordu. Fakat büyükbabası Augustus gibi Claudius için de önemli olan, basit birer muhafızı oldukları cumhuriyetin idame ettirilmesiydi. Her ikisi de mütevazı, hatta Herculaneum'daki Villa Papyri'den bile küçük bir evde yaşadı." "O neredeydi?"

"Şu an sırtını dayamış durumdasın."

"Ah." Costas elini yıpranmış tuğla duvara koydu. "Demek Claudius buradaydı," diye mırıldandı.

Jack, "Ve MS 79'da Yaşlı Pliny de," dedi. "Ben de o konuya ne zaman geleceksin diye merak ediyordum." Jack, "Tam burada Augustus'un evi ile Domitian'ın sarayının ortasındayız, karşımızdaki yapı ise Apollo Tapmağı," dedi. "Tapınaktan pek bir şey kalmamış, ama beyaz mermerden inşa edilmiş, görkemli bir yapı hayal etmelisin. Romalıların Doğu'yu fethedip ele geçirdiği en ünlü Grek heykelleriyle süslenmişti. Tam şu an oturduğumuz yerde tapmağı çevreleyen sütunlu bir revak bulunuyordu. Augustus'un bu revakta, evine bitişik olarak inşa edilmiş bir bölmesi vardı ve o bölmede de Senato toplantılarını yapacak büyüklükte bir kütüphane yer alıyordu. Bölmede bazı devlet işleri için de yer ayrılmıştı, mesela amiraller için ayrılmış bir Roma ofisi vardı."

Costas, "Anladım," dedi. "Yaşlı Pliny. Misenum'da amiraldi."

Jack başıyla onayladı. "Pliny burayı gayet iyi biliyor olmalıydı. Augustus ayrıca tam bu noktada Vesta'lar için yeni bir mabet yaptırmıştı, muhtemelen forumdakinin yerine geçirmek niyetindeydi."

Costas, "Tam yatak odası penceresinin önüne," dedi. "Mutlak kontrol."

"Anlaşılan Vesta Bakireleri kutsal mabetlerinden taşınma fikrine karşı geldiler ve eskisini korumayı sürdürdüler. Ve işin sahiden en ilginç yanma, yani burada oluş nedenimize geldik. Forumdaki Vesta mabedinde bir de adytum, yani iç mabet vardı, çeşitli kutsal emanetler orada saklanırdı. Bu

emanetler oldukça mistik şeylerdi, Roma'nm kuruluşuyla ilgili kutsal nesnelerdi. Fascinum, yani kötülükleri engelleyen sertleşmiş penis; pignora imperii, yani Roma'nın ebedi varlığı için gizemli işaretler, sözleşmeler; palladium, yani Tanrıça Pallas Athena'nın Aeneas tarafından Truva'dan getirildiği düşünülen heykeli. Sadece Vesta'lar ve Pontifex Maximus bu iç mabede girebilirdi ve bu kutsal emanetler halka asla gösterilmezdi."

Costas düşünceli bir tavırla, "Gizli bir oda," diye söylendi. "Augustus bu yeni mabedini eskisinin aynısı olmasını istiyorsa, bir de gizli oda yaptırtması gerekiyordu değil mi?"

"Ben de aynen öyle düşünüyorum."

"Fakat kutsal emanetler forumdaki tapmakta kaldıysa bu yeni odanın boş olması lazım."

"Belki de o kadar boş değildir."

"Tahmin ettiğim şeyi mi söylüyorsun?"

Jack çantasını açıp ön yüzünde bir Roma sikkesinin fotoğrafı olan mandallı bir not tabelası çıkardı. "Yeni tapmağın, yani Palatine Vesta Tapınağı'nın bilinen tek görüntüsü bu. MS 22 veya 23'te imparator Tiberius için bastırılmış bir sikkeden alınma. Forumdaki eski tapınağa çok benzeyen, daire biçiminde sütunlu bir yapı görülüyor, aynen ona benzetilmiş.

En eski Roma evini, yani efsanedeki Romulus Evi'ne benzetmek için daire şeklinde bir yapı inşa edilmiş ki bu da Augustus Evi'nin öbür yanında özenle korunan kutsal bir yerdi. Kayadaki temel çukurlarını hâlâ görebilirsin. Peki, sikkede başka ne görüyorsun?"

Costas not tabelasını aldı. "Tapınağın üstünde S ve C harfleri var. Yani Senatus Consultum Bu kadarını ben bile biliyorum. Ve mabedin her iki yanında birer sütun, üzerinde heykel bulunan birer kaide var. Heykeller hayvana benziyor, galiba at bunlar." Duraksadı, sonra heyecanla devam etti. "Anladım şimdi. At değil, boğa bunlar."

Jack de heyecanla, "İşte, bu da olayı açıklıyor," dedi. "Palatine Vesta Mabedi'nin önünde iki heykel bulunduğunu antik kaynaklardan biliyoruz. Vesta törenlerinde kurban edilen hayvanların heykelleriydi bunlar. Her iki

heykel de Grek asıllı, MÖ beşinci yüzyılda ünlü Heykeltıraş Myron tarafından yapılmıştı. İnek heykelleri."

"Tabuya."

Jack, "İpucumuzu hatırlasana," dedi. "Subduo sacra bos. Kutsal ineklerin altında Bu iki heykel eşsiz bir çifttir. Roma'da onlara benzer başka bir şey yok. Pliny de mutlaka bunları kastetmiş olmalı. Son Ahit'i, Palatine Vesta Mabedi'nin altındaki boş odaya saklamış."

"Tam olarak neresi?" Costas bir GPS çıkarmış ve engebeli zemini, tozlu duvarları kuşkuyla süzmeye başlamıştı bile.

Jack, "Benim tahminime göre, her yöne doğru on metrelik bir yanılma payıyla tam bulunduğumuz yer," dedi. "Mabedin tüm izleri yok olmuş, ama tapmak revaknını bu tarafında, hemen Augustus'un evinin bitişiğinde olduğu ortada."

"Yeraltı radarı?"

"Çok fazla sinyal var. Burası bal peteği gibi, bina üstüne bina yapılmış. Kaya yatağı bile çatlaklarla, yarıklarla dolu."

"Peki şimdi ne yapmamız gerekiyor? Küreklere mi sarılacağız?"

"O şekilde asla bulamayız. En azından çok para harcamadan, bir sürü bürokratik işlemle uğraşmadan bulamayız, sırf izin almak için bir yıl bekleriz. Hayır, kazarak inmeyeceğiz."

"E ne yapacağız peki?"

"Belki yukarı tırmanırız."

"Ne?"

Jack kıskaçlı tabelayı geri alıp çantasını kapadı ve ayağa kalktı. Saatine baktı. "Yolda açıklarım. Gel hadi."

Yirmi dakika sonra Roma Forumu arkeolojik kazı alanının kuzey cephesindeki bir terasta duruyorlardı. Önlerinde muhteşem bir şekilde Roma kenti uzanmakta, arka planda da dev gibi Colosseum görünmekteydi. Jack, "Burası, topografik bilgi duygusu edinmek için en uygun yer," dedi. "Tepeden bakınca hepsi birbirine karışmış binalardan, tapmaklardan, alçak

avlulardan, anıtlardan oluşan bir küme. Bütün bunları sıyırıp atarsan forumun bir vadiye nasıl yerleştirildiğini görebilirsin, Palatine Tepesi de batı yanında kalıyor. Şimdi sağımıza doğru, Palatine'nin kuzey yamacının altına bak ve vadinin nasıl Tiber Nehri'ne doğru indiğini gör. Şu an durduğumuz yer Capitoline Tepesi, yani antik Roma'nın zirvesi, zafer alaylarının doruğa ulaştığı nokta. Hemen sağımızda da Tarpeian Kayası var, suçlular buradan uçuruma atılıp öldürülüyordu."

"Zalim Vesta'lar mı?"

"Onların infaz mekânının kent duvarlarının dışında olduğu düşünülür, ama Genç Pliny sadece bir yeraltı odasından söz ediyor. Buralarda bir yerde olabilir."

Costas, "O zaman bana yeraltı Roma'sından söz et," dedi. "Gitmek istemem. Üç bin yıllık lağım birikmiştir."

Jack sırıtarak çantasını açtı ve kıskaçlı panoyu tekrar çıkardı, sikke resminin olduğu sayfayı çevirince, eski bir gravürün resmi ortaya çıktı, gravürün tepesinde büyük harflerle ROMA yazıyordu. Haritanın orta kısmında vadiler, tepeler, su kaynaklan; bunların çevresinde ise bina planları vardı.

"Bu benim en sevdiğim Roma haritasıdır," dedi. "On sekizinci yüzyılda Giovanni Battista Piranesi tarafından çizilmiş, hemen hemen Herculaneum'daki Villa Papyri'nin keşfiyle aynı zamana denk geliyor. Kenardaki parça parça bina planları, ilk olarak Vespasian'ın Barış Tapınağı'nda sergilenen devasa duvar panosundan, yani ünlü Mermer Plan'dan alıntılar. Mermer Plan'ın ancak yüzde onu kadarı duruyor, o da böyle parçalar halinde." Jack için, Piranesi'nin haritası, antik Roma'yı anlatan bir metafor gibiydi, sanki bazı yerleri bütün ayrıntısıyla bilinen, bazıları ise hiç bilinmeyen bitmemiş bir yapboz gibiydi. Bina planları bile tamdı ama asıl yerleri tarihin içinde yok olup gitmişti.

Costas, "Topografyayı gayet net gösteriyor," dedi.

Jack, "O yüzden bu kadar seviyorum zaten," diye cevap verdi. "Piranesi, yapbozun parçalarını kenarlara almış, binaları da yana çekmiş ve tepelerle vadilere odaklanmış. Benim de görmek istediğim bu." Haritayı önlerindeki manzaraya uyacak şekilde tuttu ve parmağıyla merkeze doğru ilerledi.

"Tarihöncesi dönemlerde, Aeneas'ın buraya geldiği varsayılan tarihte, forum alanı sulak bir ovanın kenarında, bataklık şeklinde bir vadiydi. İlk yerleşkeler tepelerin yamaçlarından sulak alana doğru yayılırken, sulak bölge kanallar haline geldi ve sonunda üstü örtüldü. Cloaca Maxima, yani Büyük Kanal haline geldi, şimdi Colosseum'u gördüğün yerin ötelerine, oradan forumun hemen altına uzanıyor, sonra da önümüzden kıvrılıp Tiber'e akıyordu. Ona dökülen dereler ve ırmaklarla birlikte, yeraltı yapıları, su kanalları da vardı. Hepsi de muazzam bir yeraltı labirenti olarak hâlâ duruyor ve ancak bir parçası ortaya çıkarılabildi."

"En yakın giriş noktası nerede?"

"Şimdi oraya gidiyoruz. Peşimden gel." Jack önden ilerleyip terastan indi ve Via di San Teodoro'ya doğru yürümeye başladı. Palatine tepesindeki kalıntılar solda, ortaçağdan kalan yerleşim yerleri ise sağda kalıyordu. V biçimi bir avluya açılan dar bir sokaktan sağa döndüler, ileriden trafiğin gürültüsü duyuluyordu. Ön bölümde büyük bir kalıntı vardı; bu, her köşesinde kalın kolonlar bulunan, dört yönlü bir kemerdi. Jack, "Janus Kemeri," dedi. "Roma kalıntılarının en muhteşemlerinden sayılmaz, ilginç bir tarafı pek kalmamış. Ama tam Cloaca Maxima'nın üstüne oturmuş vaziyette. Kanalın nehre döküldüğü yer sadece iki yüz metre ötede, anayolun ilerisinde." Kemeri çevreleyen demir parmaklığın açık bir yerinden girip, ağarmış taşın altından yürüdüler. Ön avlunun öbür tarafında bir minibüs duruyordu ve taşların üstüne iki dalış takımının parçaları yığılmıştı. İki IMU teknisyeni de kapalı devre hava tüplerinden birini kontrol ediyordu.

Costas, "Burada bir düzen hazırlanmış gibi görünüyor," diye homurdandı.

"Sana önce amacımızı anlatmak istedim biraz. Antik Roma'nın kalbindeki bilinmeyen bölgeleri keşfetmek müthiş bir heyecan olacak."

"Jack sakın bana bir kanalizasyona dalacağımızı söyleme."

Kemerin yanında çömelmiş olan biri kalkıp onlara doğru yürümeye başlamıştı. Sırım gibi bir vücudu ve zarif İtalyan hatları vardı ama bir Romalı için fazla açık tenliydi. Jack, "Massimo!" dedi. "Va bene?"

"Va bene." Ses biraz titrekti ve yakından bakınca adamın renginin bayağı kaçmış olduğu görünüyordu. Jack, "Costas'ı hatırlıyor musun?" dedi. İki adam başlarını sallayarak tokalaştılar. "Sanki daha dün Londra'daki konferanstaymışız gibi."

Massimo mükemmel bir İngilizce ile "Benim için büyük bir zevkti," dedi, sadece belli belirsiz bir aksanla konuşuyordu. "Biz burada arkeoloji yönetiminin himayesinde çalışıyoruz ama hepimiz amatörüz. Profesyonellerle olmak bir ayrıcalıktı."

Jack gülümseyerek, "Bu sefer masalar yer değiştirdi," dedi. "Bu benim sualtı kent arkeolojisine ilk girişim olacak."

Massimo tutkuyla, "Bu, geleceğin arkeolojisi Jack," dedi. "Antik bölgelere alttan girip yüzeyi el değmeden bırakıyoruz. Roma gibi bir yer için mükemmel çözüm. Bundan sonra arkeologlar, müteahhitlerin peşinde koşup, buldozerler yok etmeden bir şeyler bulmaya çalışmayacak artık."

"Profesyonel gibi konuşmaya başlıyorsun Massimo."

"Yardımcı olmak zevktir. Gitmeyi planladığın yeri araştırmak için çıldırıyorduk. Uygun dalış ekipmanı olsun diye bekliyorduk."

Costas, "Kendinize ne diyorsunuz?" diye sordu.

"Kent mağarabilimcileri."

Jack, "Tünel fareleri," diye sırıttı.

Massimo, "Laflarına dikkat et Jack," dedi. "Ne de olsa o işi yapmak üzeresin, ucu sana da dokunabilir."

"Ah. Mesaj alınmıştır." Jack yine güldü. "Haritan var mı?"

"Kemerin içinde. Sizinkiler de ekipmanı getirecek. Beni takip edin." Jack'le Costas, IMU teknisyenlerine el sallayıp taş kolonlardan birindeki kapıya doğru yürüdüler. Massimo, "Bu kapıdan, kemerin içinde küçük odalardan ve koridorlardan oluşan bir komplekse ulaşılıyor," dedi. "Ortaçağda şatoya dönüştürülerek kullanılmış. Kimsenin bilmediği şey ise, merdivenin aşağıya kadar, yani Cloaca Maxima'ya kadar indiği. Kemerin altında bir yerde bir erişme noktası olması gerektiğini düşünüyoruz ve birkaç ay önce aramaya başladık. Yetkililer taşlan kaldırmamıza izin verdi."

Kapının hemen içinde, yeni gibi görünen, bir buçuk metre çapındaki rögar kapağını gösterdi. "Ama önce biraz çevre bilgisi ve harita lazım" Kapının arkasına uzandı ve uzun bir mukavva tüp çıkardı. Tüpten aldığı dürülü haritayı açıp sütuna dayadı. "Roma'nın bu bölümünün altında bildiğimiz her şeyi gösteren bir plan. Colosseum'un altından Cloaca Maxima'ya girişten, az ötemizdeki Tiber Nehri'ne kadar olan bölüm."

Jack iki eliyle Cloaca Maxima'nın anakanalından ayrılan kolları gösterdikten sonra ellerini plandaki boş alanda birleştirerek, "Tam olarak ilgilendiğim yer burası," dedi.

Massimo, "Kesinlikle," dedi. "En heyecan verici buluşlarımızdan biri Bu kolların Palatine'nin altından ilerleyen bir tünelde son bulduğunu düşünüyoruz. Ve bu tüneli İmparator Claudius'un inşa ettirdiğini tahmin ediyoruz."

Jack irkilerek, "Claudius mu?" diye sordu.

"O bizim kahramanımız. Ölümünden sonra değeri anlaşılan bir tünel faresi En büyük projeleri yeraltında ve sualtında Fucine Gölü'nün sularını akıtmak için kazılan tünel. Ostia'daki büyük liman. Roma'ya gelen kemerli suyolu, yani Aqua Claudia. Palatine'nin altından geçen bir kanalizasyon tünelinin de tam onun işi olacağını düşünüyoruz. Üstelik bir tarihçiydi, karşılarına çıkacak herhangi bir şey, eski Romalılardan, atalarından kalan bir kalıntı onu mest ederdi. Kendisi bizzat tünele inmiş olabilir. Yani bizden biri"

Costas, "Dünya küçük," diye mırıldandı.

"Ne demek istiyorsun?"

Tam, "Eh," diye söze başlarken, Jack'in uyarıcı bakışlarıyla karşılaştı. "Eh, Fiumicino'ya uçarken Jack de bana Claudius'u, limanı anlatmıştı. İnanılmaz biriymiş."

Jack sert bir tavırla, "Bence onun işe karıştığını kanıtlayan bir şey bulana

kadar Claadius'u bir kenara bırakabiliriz," dedi. "Unutmayın, bizim peşinde

olduğumuz şey Claudius'un zamanından yüzlerce yıl öncesine ait. Telefonda konuştuğumuz gibi Massimo. Lupercale Mağarası."

Massimo huşu içinde, "Lupercale," diye tekrarladı, sonra deli gibi etrafına bakındı. "Yeraltından ona ulaşmanın bir yolunu bulursanız bir çığır açtık demektir."

Costas, ifadesiz bir yüze bürünmüş olan Jack'e baktı. "Özür dilerim Costas. Aslında neyin peşinde olduğumuzu söylemek için bu anı bekliyordum. Kimsenin kulak misafiri olmasını, tek kelimenin bile sızmasını istemedim." Bunları Massimo'ya bakarak, sıkıntıyla söylemişti. "Şaşırtıcı bir buluş. Augustus Evi'nin altında kazı yapan arkeologlar bir yeraltı odasıyla karşılaşmışlar, en az on beş metre derinliğinde bir boşluk. Bir sonda aleti salmışlar ve bir yeraltı odası gibi mozaiklerle, deniz kabuklarıyla süslü duvarlar görmüşler. Orası Lupercale olabilir, yani Roma'nın atalarının kutsal mağarası, dişi kurdun Romulus'la Remus'u beslediği yer. Antikçağlarda değer verilen ama tarih içinde kaybolan bir yer. Roma arkeolojisindeki gelmiş geçmiş en çarpıcı buluşlardan biri olabilir. Biz de bir yeraltı girişi bulabilir miyiz diye bakmak için buradayız. Massimo yetkililere bile durumu açıklamadı. Ekibi, yağmacıların hücum etmesinden korkuyor ve halka açılmadan önce oradaki keşfi tamamlamak istiyor."

Massimo hevesle, "Palatine, mağaralarla, yarıklarla dolu bir yer," diye atıldı. "Orada neler yattığını ancak Tanrı bilir. Lupercale Mağarası sadece bunlardan biri."

Jack, "Bu kemerin altının en iyi giriş olduğundan emin misin?" diye sordu.

Massimo, "Palatine'nin öbür tarafında, tünel, Cloaca Maxima'danyum Vestae'nin, yani Vesta Bakirelerinin Evi'nin yakınlarında bir yere kadar gidiyor," diye cevap verdi. "Ondan öteye henüz geçmedik. Bu taraf kesinlikle en uygun olan yer.

Buradan Palatine'ye giden kol, Velabrum'a, yani bir zamanlar başka bir sulak bölgenin parçası olan ve MÖ 200 civarında kanallarla, kemerlerle döşenen antik bir akıntıya kadar uzanıyor. Palatine'nin kenarına kadar gittik ama sonra tünel aşağı dalıyor ve tamamen suların altında kalıyor. Bizler

mağara dalgıcı değiliz, en azından şimdilik. Tahminimize göre, bizim gittiğimiz en uzak noktayla Lupercale Mağarası'nın arası sadece iki yüz metre kadar ve derinliği de otuz metreye yakın."

Costas, "Jeolojik yapısı nasıl?" diye sordu.

"Süngertaşı ve volkanik kaya. İşlemesi kolay ama sağlam ağırlığa dayanıklı Bazen de kalsit oluşumları görebiliyorsunuz, hatta kalsiyum yönünden zengin yeraltı sularının sızdığı Roma kanallarında sarkıt ve dikitler bile var"

Jack başıyla kemerdeki açık geçidi göstererek, "O deliğe bir göz atabilir miyiz?" dedi. "Neyle karşılaşacağımıza dair bir fikir sahibi olalım istiyorum."

Massimo başım sallayıp içeri yürüdü ve iki büklüm oldu, sonra da kusacakmış gibi güçlükle yutkundu. Dönüp onlara baktı. "Birkaç derin nefes alsanız iyi olabilir. Buranın havası biraz ağır" Rögar kapağını kaldırdı ve hep birlikte spiral şeklindeki merdivenin karanlık girişine baktılar. Havada tarif edilmez bir koku vardı. Massimo kapağı çabucak kapadı ve ağzını örterek kendini dışarı attı.

Jack, "Tamam. Ne demek istediğini anladım," dedi. "Donanımımızı burada, dışarıda giyeriz."

Massimo güçlükle yutkunuyordu ve sesi boğuklaşmıştı. "Cloaca Maxima'nın kenarı boyunca devam eden parlak turuncu bir hat göreceksiniz, Velabrum'da bizim ulaştığımız yere kadar da gidiyor," dedi. "Ondan sonrasında tek başmızasımz."

Jack, "Sen gelmiyor musun bizimle?" diye sordu.

"Çok isterdim, ama ayak bağı olurum. Dün tam Nerva Forum'unun altında kötü bir tecrübe yaşadım. Bir kanal aniden Cloaca'nm içine sarı, yapışkan bir sıvı boşalttı ve o sıvı buharlaşarak havaya da karıştı. Ne olduğunu hiç bilmiyorum, bilmek de istemiyorum. Solunum aygıtım da üstümde değildi. Aptallık. O zamandan beri yarım saatte bir kusuyorum.

Daha önce de başıma gelmişti, bir süre sonra geçiyor. Mesleki riskler işte"

Jack, "Sizler fazla risk alıyorsunuz," diye mırıldandı. "E, aşağıda ne var? Sıvı olarak yani?"

"Tam mönüyü mü istiyorsun?"

Jack, "Alakart olsun," dedi.

"Eh, sokaklardan akanlar, sahiden orada yaşayanlar ve sızıntılardan oluşan bir karışım."

Costas, "Sızıntılar," diye söylendi. "Harika."

"Çamur, mazot, idrar... Çürümüş fare leşleri... Ve tel tel o gri madde, eh, onun orada bulunmaması gerekirdi ama kanalizasyon çıkışları olması gerektiği gibi düzgün değil." Massimo alaycı bir ifadeyle hafifçe sırıttı ve öksürdü. "Ama burası eski bir kent. Her zaman biraz alışveriş olur."

Costas, "Alışveriş mi?" dedi.

"Eh, bir kanal berrak, hayat veren suyu sağlarken öteki çürümüş atıkları alıp götürüyor. Ya da başka türlü söylersek, pissu boruları kanalizasyona aktarıyor, kanalizasyon alıp götürüyor, nehir de denize akıyor, Burada, işlerin doğal düzeni böyle."

Costas, "Şiir gibi," diye söylendi. "Tiber Nehri'nin niye yeşil göründüğü anlaşıldı. Ben de kendimi yeşermiş gibi hissetmeye başladım."

Jack, "IMU'nun e tipi tulumlarının içinde bize bir şey olmaz," dedi. "Dışarıyla hiçbir irtibatımız olmayacak, tenimize bir şey değmeyecek. Onlar en olumsuz koşullar için denendi ve onaylandı, öyle değil mi Costas? Massimo, her şey yolunda giderse bütün ekipmanımızı bağış olarak size bırakırız."

"Bu harika olur Jack. Perfetto."

Massimo sallandı ve yine kusacakmış gibi oldu. "Artık gitseniz iyi olur. Bu öğleden sonra şiddetli yağış olacağı tahmin ediliyor ve Cloaca taşabilir. Kendinizi nehirde yıkanırken bulmak istemezsiniz."

Costas, "O yıkanmak kelimesini sevmedim," diye mırıldandı.

"İyi haber de şu, ana akıntıdan Velabrum'a dönünce su temizleniyor. Palatine'nin altında doğal kaynak suyu var ve orada kimse yaşamadığı için

de herhangi bir kirlilik olmuyor. Tepenin tam altında su kristal gibi"

Jack eski bez çantasını çıkarıp Massimo'nun boynuna astı. "Bu çantayı hayatın pahasına koru Massimo, ben de bizim yönetim kurulunda Costas'a ödül olarak burada senin teknik danışmanlığım da verebilir mi diye bakayım."

"Ne?" Costas dehşete kapılmış görünüyordu.

"Bir fahri tünel faresi daha" Massimo, Costas'a bakıp heyecanla sırıttı ve omzuna bir şaplak indirdi. "Anlaştık. Şimdi de ben bir bağışta bulunayım." Taş kolonun içindeki odaya döndü ve iki tane dağcı koşumu ile geri geldi, koşumlarda yaylı metal klipler dağcı kazıkları, bir çekiç ve bir kangal ip bulunuyordu. "Roma'mn altında ihtiyaç duymayı beklediğiniz şeyler değil ama inanın bana bunlar hayat kurtarabilir."

Jack başını salladı. "Çok teşekkürler." Dağcı koşumlarını da donanımının yanma serdi ve minibüsün yamnda beklemek üzere dönen IMU teknisyenlerine el salladı. Az sonra gidecekleri Cloaca Maxima'ya inen deliğin kapağına tekrar göz attı ve birkaç kez derin derin nefes aldı. Şakalaşmaları endişelerini bir kenara itmesini sağlamıştı ama artık yüzleşmek zorundaydı: Bu dalış onu en büyük korkusuyla, onu huzursuz edebilecek yegâne şeyle karşı karşıya getirecekti. Costas da bunu biliyordu ve Jack, onun kendisini yakından izlemeye başladığının farkındaydı. E tipi tulumu yanma çekti ve eğilip botlarını çözmeye başladı. İşine odaklanacaktı. Olağanüstü bir ödül onları bekliyor olabilirdi. Ve sualtı tünellerinin daima bir çıkışı olurdu.

Costas, onu süzerek, "Gitmeye hazır mısın?" diye sordu.

"Hazırım."

Jack'in üstündeki metal kapak yankılanarak kapandı ve Costas'la ikisini dışarıdaki Roma trafiğinin gürültüsünden kopardı. Massimo ile iki IMU teknisyenine tamam işareti vermelerinin üstünden saniyeler geçmişti ve Jack, onların rögar kapağının başında dönüşlerini bekleyeceğinden emindi. Fakat artık diri diri Cloaca Maxima'ya gömülmüş oldukları için endişelerinin yeniden arttığını hissediyordu. Burada ne güvenlik desteği vardı, ne de kurtarma operasyonu için hazır bekleyen dalgıçlar. Bu da, St. Paul batığına dalışları gibi bir riskti. Fakat Jack yaşadığı tecrübelerden,

güvenlik desteğinin pratik olmaktan ziyade psikolojik bir güvence olduğunu öğrenmişti; çoğunlukla sorunlar ya hemen çıktığı anda çözülür ya da hiç çözülmezdi; çünkü tehlikeli bir dalışı sağ salim tamamlamak genellikle sadece kendisine ve yanındaki arkadaşına bağlı olurdu. Ve şimdikinden daha fazla bir ekipman ve personel kullanmak, yaptıkları işi daha görülür hale getirecek, çok kıymetli olan zamandan çalacaktı. Yanında çömelen Costas'ı süzdü, sonra tepe lambasını spiral merdivenin karanlık boşluğuna çevirdi. Durum buydu. Bir kez daha kendi başlamaydılar.

Başlığının vizöründen Jack'i süzen Costas, interkomdam, "Önce ben gideceğim," dedi.

"Pek senin kalemin sayılmaz diye düşünmüştüm."

"Karar verilmiştir. Ben hep yeniliklere açığımdır. Sen iyi misin?"

"Düş önüme."

Costas doğrulup Jack'in önünden basamakları inmeye başladı, tepe lambasından gelen halojen ışık antik duvar taşlarında dalgalanıyordu. Üstlerinde gemi batığına daldıkları zaman kullandıkları IMU e tipi tulumlar vardı; bu su geçirmez, yüzdürme ve hava sistemi entegreli tulumlar her ortama uyumluydu ve Buz Denizi'ıiden Karadeniz'e kadar her yerde çok işlerine yaramıştı. Tüm yüzü kapatan sarı başlıklarda da, sırtlarında taşıdıkları küçük kapalı devre tüplerdeki bilgisayar ayarlı gaz karışımı da dahil, tüm yaşam destek verilerini gösteren bir dijital ekran bulunuyordu. Bu alışılmadık koşullar için fazladan bulundurdukları tek şey, Massimo'nun ısrarla verdiği dağcı koşumlarıydı. Onları da solunum tüplerini kuşanmadan birkaç dakika önce takıp denemişlerdi.

Costas basamakların etrafında dolanırken, "Bu bana, Karadeniz'de Atlantis'i ararken o batık denizaltıya girişimizi hatırlattı," dedi. "Burada da hava bıçakla kesilebilecekmiş gibi geliyor."

Jack güçlükle yutkundu. Başlığım kilitlemeden önce aşağıdan gelen kokuşmuş havayı solumuştu ve o iğrenç tat hâlâ ağzının içindeydi. Şu an yapacağı son şey başlığın içine kusmaktı. Bu, IMU mühendislerinin düşünemediği tek insani ihtiyaçtı. Tekrar yutkundu. "Biliyor musun, şu tasarımcı çocuklara bir de kusmuk torbası yapmalarını söylemek lazım."

"Ben de tam aynı şeyi düşünüyordum."

Yaklaşık otuz basamak sonra, spiral merdiven, kararmış, üstünden çamurlar sızan kemerli bir kapının önündeki küçük platformla sona erdi. Jack de Costas'ın arkasına geldi ve ikisi de tepe lambalarını o yöne doğrulttular. Jack neşeli görünmeye çalışarak, "İşte burada," dedi. "Büyük Kanal." Önlerindeki düz basamaklar geniş bir tünele iniyordu. Tünelin eni en az sekiz metre, yüksekliği ise beş metreydi, üstünden yosunlar sarkan taş ve tuğlalardan yapılmıştı. Tünelin yarısı çalkantılı karanlık bir sıvıyla doluydu; sıvı, ilerideki karanlıktan onlara doğru akıyor ve aşağıda gözden kayboluyordu. Jack, dış ses algılama düğmesini açtı ve akıntının sesi kulaklarına doldu, ses neredeyse insanı sağır edecek düzeydeydi. Düğmeyi kapattı ve az ötelerinde, basamakların suyun altında kaybolduğu yerde başlayan parlak turuncu hattı gösterdi. "Massimo'nun dediği hat bu olmalı," dedi. "Yere mıhlamışlar, biz de ona tutunarak gidebiliriz. Bir buçuk metre kadar altında, genellikle su üstünde kalan bir çıkıntı var, ama çamurun içinde yürüyecekmişiz gibi görünüyor. Velabrum'a giriş ise sadece yirmi metre ötemizde."

"İçine düşecek olursak cehennem gibi bir su kaydırağına dalmış oluruz."

"Sonuçta Tiber'e dökülüyor ama Massimo yolda büyük bir metal ızgara olduğunu söylemişti. Yani mutlu son olmayabilir."

Costas büyük bir dikkatle tünelin ilk basamağından indi. İri ve koyu bir şey müthiş bir hızla önündeki dar yükseltiden akıp gitti. Costas iğrenerek, "Massimo dostlarından birini burada unutmuş galiba," dedi.

Jack arkadan, "En azından gittiğimiz yerde onlardan görmemiz gerekmeyecek," dedi. "Massimo'ya göre, Palatine'nin altına çıkan kanal temizmiş, bu tür canlıların yaşamasını sağlayacak bir ortamı yokmuş."

Costas, "Bunu duymak insana huzur veriyor," dedi. Parlak hatta ulaşana kadar yavaş yavaş indiler. Costas tepe lambasını hemen altlarında akan suya çevirdi. "Espresso'ya benziyor," diye mırıldandı. "Üstü köpüklü."

Jack, "Schiuma demek istiyorsun yani," dedi. "Massimo böyle adlandırmıştı."

Costas iki eliyle turuncu halata sıkıca yapışıp bir ayağını akıntıya soktu. Ayağı geniş bir iz yarattı, iki yanından köpükler yayılıyordu. Ayağını yukarı kaldırdı ve kahverengi köpükmüş gibi görünen yapışkan kitle de ayağıyla birlikte kalktı. Ayağını hemen tekrar içeri sokup şiddetle salladı. Soluk soluğa, "Jack, başıma gelen en korkunç şey bu," dedi. "Ne diye buradayız? Sicilya'nın kristal berraklığmdaki sularında olabilirdik. Havuz başında uzanır çoktandır yapmadığımız tatili yapardık. Ama yok, buraya gelip lağıma daldık."

"Büyüleyici." Jack, Costas'ın arkasındaki basamakta çömelmiş akıntının hemen üstündeki ıslak tortu kümesini inceliyordu. Costas arkasına döndü, ayağı hâlâ sudaydı. "Buldun mu? Artık gidebilir miyiz?"

Jack bazı kemirgen kemiklerini kenara itti ve çamurlu bir çömleği aldı. "Roma amfora parçası Yanılmıyorsam tip 2 ile 4 arası. Gemi batığında ve Herculaneum'da bulduklarımızla aynı türden. Claudius'un içtiği şarap. Her yerde karşımıza çıkıyor." Öteki elini de balçığa sokup, "Dahası da var," diye homurdandı.

"Bırak artık Jack."

Jack duraksadı, sonra kolunu çekip ayağa kalktı. "Tamam. Arkeolog damarım kabardı."

"Hevesini gizli odaya sakla. Tabii oraya ulaşabilirsek" Costas omzundaki ip kangalım indirdi. İpin bir ucunu parlak turuncu hattı tutan kazığa tutturdu, öteki ucunu da koşumlarına taktı. "Sanırım emniyet için bir ipi burada bırakabiliriz," dedi. "Hayatımı bir lağım akıntısında sona erdirmek niyetinde değilim. Sen de bağla arkamdan." Döndü ve göğüs hizasına kadar suya battı, vizörüne köpükler sıçramıştı. "O çıkıntının üstündeyim," dedi. "İlerlemeye başlıyorum." Jack de onu takip etti, bacaklarında suyun şiddetli akıntısını hissediyordu, sonra su bel hizasına ulaştı. Acı verecek kadar yavaş bir şekilde ilerlemeye başladılar, ancak santim santim gidebiliyorlardı. Su, yoğun ve iğrençti. Jack yüzeydeki yanardöner yağlı akıntıları, dönen kahverengi ve gri maddeleri görebiliyordu. Dikkatini; duvarlara, tavana, Roma İmparatorluğu'ndan çok öncesine, Velabrum'un ilk kez sualtında kaldığı döneme ait taş işçiliğine vermeye çalıştı. Başım geriye çevirip bakınca tünelin sağa doğru hafif bir

kıvrım yaptığım fark etti. Spiral merdivenden inip geldikleri basamaklar artık görünmez olmuştu. Önüne dönüp bata çıka ilerlemeye devam etti, harcadığı güç yüzünden soluk soluğa kalmıştı. Yaylı klipini kontrol etmek için aşağı baktı ve sonra başını kaldırdı. Costas ortadan kaybolmuştu. Jack gözlerini kırpıştırıp maskesini sildi. Costas hâlâ yoktu. Bir an için Costas'ın aşağıya düşmüş olduğunu sanarak dehşete kapıldı ve arkaya doğru gerilen ipe karşı kendini dengeledi. Sonra beş metre ötesindeki duvardan yansıyan mat bir ışık gördü ve sarı bir başlık ortaya çıktı.

Costas, "Bu yan tünel," dedi. "İpin öbür ucunu içerideki bir kazığa tutturdum." Jack son birkaç adım için kendini akıntıya bıraktı ve Costas uzanıp onu çekti. İki adam bir süre sırtlarını tünel duvarına dayayıp, soluk soluğa çömeldiler. Jack tulumun içindeki enerji içeceğinden emdi ve o nahoş tattan kurtulmak için bir süre ağzında tuttu. Etrafına bakındı. Şimdi daha küçük bir tüneldeydiler ama bunun da yüksekliği ile eni en az üçer metre vardı. Tavam beşik tonozlu, zemini düzdü. Su dolu bir kanal ortadan akıyordu. Akıntı Cloaca Maxima'ya çıkıyordu ve su temizdi.

Costas bileğindeki sayaca bakarak, "Bir durum kontrolünün tam sırası," dedi. "Bu o olmalı. Yani Velabrum. Doğruca Palatine Tepesi'ne gidiyor ve Massimo'nun hattı da, sağdan görebildiğim yerin sonuna kadar, yani onların durduğu noktaya kadar devam ediyor."

Jack elini tünelin duvarına koydu. "Çok etkileyici bir mühendislik çalışması," dedi. "Cloaca Maxima'nm tuğla ve taş işçiliğinde, üstünün kapandığı MÖ altıncı yüzyıldan bu yana pek çok dönemin izi var. Fakat burası farklı, tek bir döneme ait. Girişte muntazam, düz çizgili taş bloklar var. Eğer bilmesem, imparatorlar tarafından yaptırılmış su kemerlerinden birinde yürüdüğümüzü düşünürdüm."

Costas vizöründen Jack'e baktı. "Şu Lupercale meselesi Jack. Hani Romulus'la Remus'un mağarası. Neyle ilgilendiğin hakkında hiçbir fikrim yoktu."

"Seni şaşırttığım için özür dilerim. Massimo ile Londra'daki konferanstayken konuşmuştuk bunu, Augustus Evi'nin altında bir mağara bulunduğu duyurulduktan hemen sonra. Bir gelip bakmak istediğimi, kent mağarabilimi ekibine katılmaktan mutlu olacağımı söylemiştim. Dün de

Roma'ya geldiğimizi fark edince bunun harika bir bahane olacağını düşündüm. Pliny'nin o ruloyu Palatine Vesta Mabedi'nin altına, hemen Augustus Evi'nin yanına sakladığını tahmin edince, Lupercale'nin bulunduğu yerin de orası olduğunu anladım. Bir yandan da, bu araştırmaya başkalarını katmayı göze alamazdık. Massimo'dan gizlediğim için üzgünüm, sonuçları öğrenince belki affeder bizi."

Costas homurdanarak kalktı ve yeniden ilerlemeye başladı, karanlıktan gelen temiz su ayak bileklerine kadar çıkıyordu.

"Bunu söylemek istemezdim ama ayağına bir şey takılmış Costas."

Costas dönüp baktı ve boğuluyormuş gibi bir ses çıkardı. Sol ayağından Cloaca'ya doğru kahverengi yapışkan bir kitle uzanıyordu ve tam ortasında debelenen uzun kuyruklu bir şey vardı. Costas ayağını deli gibi sallayınca bütün kütle sıyrılıp kanala düştü. "Bir daha asla Jack," diye söylendi. "Yemin ederim ki bunu bana bir daha asla yapamayacaksın."

"Söz veriyorum telafi edeceğim. Bundan sonra tam bir cennete dalacağız."

"Önce şu cehennem kısmını bir halledelim de." Costas tünelde bata çıka ilerlemeye devam etti ve Jack de hemen ardından onu izledi. Spiral merdivenin sahanlığına bağlı ip sayesinde kendini hâlâ dış dünyayla temasta hissediyordu, ama artık attığı her adımla yeraltı dünyası üstüne kapanıyormuş gibiydi, önü de arkası da karanlıktı ve tepe lambaları ancak dibinde oldukları duvar parçasını aydınlatıyordu. Dikkatini dağıtmamak ve kapalı yer fobisini yenmek için kendini zorladı, adımlarını sayarak Palatine Tepesi'ne ne kadar mesafede olduklarını hesaplamaya çalıştı. Otuz adım sonra açının değiştiğini hissetti, şimdi aşağı doğru iniyorlardı. Duvarlar bombeli, çatlamış görünüyordu. Parlak hat, karanlık bir havuzun önünde aniden bitiverdi ve Jack beş metre kadar ötede tavanın aşağı doğru meyil yaptığını gördü.

Costas, "Bu normal değil," diye mırıldandı. "Yani, tünel bu şekilde tasarlanmamış. Sanki sismik hareketlerden zarar görmüş gibi görünüyor, hani şu Herculaneum'daki çatlaklara benziyor bunlar da."

Jack, "Burada da depremler oluyor," dedi.

"Bayağı büyük bir deprem olmuş, ama epey önce, muhtemelen yüzyıllar önce. Ve güçlü bir akıntı olsa da yolun sonuna gelmiş olabiliriz."

Jack, "Yüzme zamanı geldi," dedi.

Costas havuza atlayıp baloncukların arasında kayboldu. Jack de onun peşinden atladı, dizlerinin üstüne indi ve ileri doğru hamle yaptı. Bilgisayarlı sistem otomatik olarak yüzdürme durumunu ayarlarken, tulumundaki havanın boşaldığını duyuyordu. Su olağanüstü berrak ve temizdi, Yucatân'da daldıkları sualtı havuzuna benziyordu ve Jack burada bile sualtındayken her zaman hissettiği zindeliği, bilinmeyenin yarattığı heyecanı hissedebiliyordu. Uzanıp baldırından sarkmakta olan paletlerini ayağına geçirdi ve Costas'ın ardından hızlandı. Derinlik sayacı önce üç, sonra altı metreyi gösterdi. Deprem tünelde bir alt krater yaratmıştı ve şimdi tekrar yukarı çıkıyorlardı. İleride Costas'ın yüzeye çıkmış olduğunu gördü ve tünelin zemini yükselerek suyun derinliği bir metrenin altına düştü. Bütün gücüyle palet çırparak Costas'ın yanında sudan çıktı, Costas gözünü ileriye dikmişti.

"İçimde yine o his var," dedi.

Jack, "Hangi his?" diye sordu.

"Geçmişe doğru gitme hissi. Herculaneum'da da böyle hissetmiştim, hatta St. Paul batığına dalarken de. Garip bir şey, deja vu gibi."

Jack, "Demek sen de aynı şeyi hissediyorsun," diye mırıldandı.

"Belki de güçtür."

Jack, "Bana bir açıklama yapılmıştı," dedi. "Deja vu çok benzer durumlarda, aynı duygusal tepkiyi vermekten kaynaklanıyor. Beynin sana oyun oynuyor. Bir tür kapalı devre"

"Hayır Jack. Bunu sende görmüştüm. Bu, güç."

"Tamam. Güç olsun. Haklısın. Belki o gücün bir kısmını bir sonraki alt krateri geçmemiz için kullanırsın." Jack tünelin ilerisindeki başka bir çöküntüyü gösterdi. Duvarlarda daha fazla çatlak ve ufalanma vardı ve başka bir havuz oluşmuştu. Şu anda Palatine Tepesi'nin hemen dibinde, en az seksen metre parçalanmış süngertaşımn altında olmaları gerektiğini

biliyordu. Costas yine suya daldı ve Jack da peşinden gitti. Bu sefer tünel eski formunu alarak suyun altından devam etti, ama yaklaşık on metre ötede daraldı. Jack daha yakma gelince daralma noktasının iki yanında birer antik sütun olduğunu gördü. Tünel daralıp bir su yoluna dönüşüyordu, yüksekliği eninden fazlaydı ve yine beşik tonozlu bir tavanı vardı. Tünelin boyutları tek sıra halinde ayakta durmalarına ve suda değilmiş gibi yürümelerine izin veriyordu. Jack uzanıp sağdaki sütuna dokundu. Gri granittendi, beyaz ve siyah benekleri vardı. Bu taş Roma'mn her yerinde, Panteon'un sütunlarında, Trajan'ın eski foruma bitişik bazilikasında da görülüyordu. Jack, Hiebermeyer'le birlikte İmparator Claudius için açılan ilk büyük taşocağında, yani bu taşların kaynağı olan Mısır'daki Claudianus Dağı'na da gitmişti. Bu da imparatorun kent mimarisine kattığı başka bir özellikti.

"Maurice bunu görse bayılırdı," diye mırıldandı. "Doktora tezi Claudius'un Mısır'daki taşocakları üstüneydi ve bu taş da oradan geliyor."

"Jack, şuna bir baksana."

Jack dönüp bakınca Costas'ın kendisinden yaklaşık üç metre kadar yukarıda yüzeye çıkmış olduğunu fark etti. Tepe lambasının ışığında beyaz şekiller dalgalanıyordu. Jack ağır ağır yükseldi, hava boşaltmak için yüzdürme düğmesine basıyor, ortamın basıncı azalırken soluk vermeyi unutmuyordu. Başı suyun üstüne çıktığı an şaşkınlıkla soluğunu tuttu. Costas'ın ışığı hemen sütunların üstünde ve kanal girişinde yükselen taş bir yüzeyi aydınlatmaktaydı. Yukarı doğru gidiyordu, yüksekliği en az dört metre, eni beş metreydi ve bir kayaya oyulmuştu. Jack yukarıda bir alınlığın üçgen yapısını görebiliyordu, kayadan yarım metre kadar dışarı taşmıştı. Tekrar suya bakıp sütunları gördü. Sonra hepsinin birlikte bir anıtın giriş kısmını oluşturduğunu algıladı. Taştan oyulmuş ve bir sanat eserine dönüştürülmüştü. Şaşkınlıkla bakakaldı. Ürdün'de, Petra'daki kayalara oyulmuş o muhteşem ön cephelere benziyordu ama bu burada, Palatine'nin altında, bir gösteriş ve gizlilik sarmalı halinde dikilmekteydi. Elde ettiklerine önem veren, ama başkalarının onlar hakkında ne düşündüğüne aldırmayan birinin eseriydi.

Costas, "Bunu bir incele," dedi. "Üçgen damın altındaki taş yüzeye yakından bak."

Jack başını yüzeye çıkardı. Aşağıdan gelen akıntı onları kaya yüzeyine biraz daha yaklaştırmıştı ve Jack artık dokunma mesafesindeydi. Uzanıp elini taşa koydu. Küf ve balçık gibi görünen şey, sert kayaydı ve bunun kalsit olduğunu algıladı, Massimo'nun sözünü ettiği yeraltı suyu sızıntısıydı. Çok yükseklerden sızan yağmur sularının oluşturduğu derecikleri fark etti. Sonra kayada muntazam yarıklar gördü. Geri çekilip tepe lambasını oraya tuttu. Tabii ya. Bu bir imparatorluk anıtıydı ve elbette anıtsal yazılar olmamalıydı. Kalsit, yazıların üstünü buz gibi kaplamıştı ama yazıları örtmemiş, aksine iyice berraklaştırıp kristalize etmişti. Dört satır vardı, harfler olsa olsa 7, 8 santim yüksekliğinde, odamın zemininden güçlükle okunacak büyüklükteydi. Bu ithafı her kim yaptıysa, kitleleri etkilemek için değil, âdet yerini bulsun diye, kendisi ve mekânı kutsallaştırmak için yapmıştı.

PONTIF.MAXIM.TRIBVNICIA.POTESTATE.XII.COS.V

IMPERATOR.XXVII.PATER.PATRIAE.AQVAS.VESTIAM.

SACRA.SVAIMPENSAIN.VRBEM.PERDVCENDAS.CVRAVIT

Jack ekrana tekrar baktı. Zihni hızla çalışıyordu. St. Paul batığını bulduktan sadece bir gün sonra, karşılarına belki de bu alandaki en büyük ödül çıkmıştı. Ve Jack, "Bunun orijinal olduğuna hiç kuşku yok," diye mırıldandı. "Sezar kelimesi karakteristik olarak hecelenmiş, Jul Sezar'ın ve Roma İmparatorluğu'nun muzaffer günlerine gönderme yapılmış. Duvar da öyle, bloklara oyulmuş gibi, yüzeyler aşırı bir bitmemişlik havasıyla kaba bırakılmış. Kesinlikle tipik Claudius, onun bizzat ilgilendiği yapı tarzı. Yazıtlardaki arkaik ayrıntıların düzgünlüğü de onun tarzını yansıtıyor."

"Şu bizim Claudius'tan mı söz ediyorsun? İmparator olan? Bunu o mu yapmış?"

Jack yazıları tercüme etti. "Tiberius Claudius, Drusus'un oğlu, Sezar, Augustus, Germanicus, Başrahip, on iki Tribunician gücüne sahip, beş kez Konsül, yirmi yedi kez İmparator, Ülkesinin Babası, yapıyı kendi Kutsal Vesta Suyu hesabına yaptı."

Costas, "Bu Massimo'yu çok mutlu edecek," dedi. "Tek yapmamız gereken ona söylemek. Bunu görünce tünel fareleri burada bir parti verebilirler. Kahramanları için."

Jack, "Yazının içeriği, suyun Roma'ya girdiği Porta Maggiore'de bulunan Aqua Claudia'nınkine benziyor," dedi. "Fakat burada şaşırtıcı olan, eşsiz olan şu üç kelime. Aquas Vestiam Sacra. Vesta'ların kutsal suları. Bu da, Massimo'nun bu konuda da haklı olabileceği anlamına geliyor, yani bu tünel, Palatine'nin öbür tarafında Cloaca Maxima'ya katılan kanal sayesinde Vesta'ların evi ile birleşiyor."

Costas, "İşin tuhaf tarafı, bu akıntı Cloaca'dan gelmiyor," diye mırıldandı. "Tam aksi yönden geliyor. Suyun bu tarafta böyle kristal gibi olması, öbür tarafta da aynı şekilde olduğunu, foruma doğru indiğini gösteriyor. O zaman da bütün bunların ortasında, Palatine'nin tam altında çok büyük bir kaynak olması gerekir."

Jack, "Belki de kutsal bir kaynak," dedi. "Belki Vesta'lar da onun muhafızlarıydı."

Costas tekrar navigasyon bilgisayarına baktı. "Bu tünelin yönüne ve Massimo'nun, forumun altında bulduğu tünelin yönüne bakılacak olursa, birleşme noktası, tam bizim bu sabah Augustus Evi'nin yanında oturduğumuz yerin altı olmalı. Belki şu mağara, yani Lupercale de aslında o kaynağın giriş yeri, saraydan kaynağa giden gizli bir geçitti. Belki bütün o mitolojik hikâyeler, Romulus'la Remus filan aslında bazı gerçeklerden türemişti."Jack, "Zaten Romalıların bundan hiç kuşkusu yoktu," diye mırıldandı.

Costas, "Doğru," dedi. "Efsane kaynağın önemini vurguluyor bile olabilir. Roma'da ilk yerleşim Palatine Tepesi'nde olmuştu, değil mi? Eh, başarılarının temelinde bir su kaynağını elinde bulundurmak yatıyor olabilir. Belki de Roma'nın niye büyük olduğunu bulmak üzereyizdir. Sudan ötürü."

Jack, "Beni şaşırtmaktan hiç vazgeçmiyorsun," dedi. "Ve bu durumda Vesta'ların işe karışması da gayet mantıklı, Roma'nın kuruluşundan beri, hatta muhtemelen daha önceden var olan antik bir rahiplik kurumu. Burayı kutsallaştırıp gizli ve el değmemiş tutarak, aynı zamanda Roma'yı da korumuş oluyorlardı. Onlardan niye korkulduğunu, niye saygı gördüklerini de açıklar bu. Palatine'nin altında belki de sahiden antik Roma'nın enerji santrali bulunuyordu."

"Bunu ortaya çıkarma zamanı geldi." Costas yüzdürme sisteminden hava vererek kayadan uzaklaştı ve iki sütunun arasına daldı. Jack yazılara bakarak bir süre daha oyalandı; klostrofobisi henüz tam olarak ortaya çıkmadığı halde varlığını belli eden endişesini bastırmaktaydı. O da daldı ve Costas'ın ardından palet çırparak tümüyle kireçtaşından yapılmış tonozun altına girdi.

Costas, "Suya dayanıklı beton," dedi. Jack tepe lambasının birkaç metre ötede oluşturduğu koni biçimli ışık huzmesini görebiliyordu, ışık yer yer çatlayıp ufalanmış duvarın bir bölümünü aydınlatmaktaydı.

Costas'ın arkasına gelip, "Bu da başka bir Claudius spesiyalitesi," dedi. "Büyük Ostia Limanı'ndaki sualtı mendireklerini de böyle yapmışlardı, ayrıca kanal işlerinde de kullandıkları yöntem buydu. Burada muhtemelen yeraltı suyunun kanala sızıp, temiz kaynak suyunu kirletmesini önlemek için kullanmışlar. Hidrolik betonun temel bileşeni pozzolana denen ve antik Pozzuola'dan çıkarılan bir tozdu. Şimdiki adıyla Puteoli, Napoli Körfezi'nde, Phlegraean Düzlüklerinin yanında."

"Dünya küçük," diye mırıldanan Costas ilerlemeye devam etti.

Jack de hasarlı kısmı geçti ve Costas'ın bacaklarının altına geldi, Costas temiz su kanalına girişi gösteren sütunların on beş metre kadar ilerisinde durmuştu.

"Her yer tıkalı," dedi. "Sanki bir çökme olmuş gibi görünüyor."

Jack, "Çıkmaz sokağa mı geldik?" dedi.

Costas eğilip tulumunun alet cebini karıştırdı. Sonra kaşık kadar bir alet çıkarıp çalıştırdı ve önüne tuttu. Jack yanıp sönen kırmızı ışığın yeşile dönüşünü izledi. "Su akıntı ölçer, hâlâ bir akıntı olduğunu gösteriyor. Kaynak her neredeyse, hâlâ ilerimizde kalıyor." Costas ölçüm aletini tekrar cebine koyup bileğindeki sayaca baktı. "Ve hâlâ hafif bir açıyla yukarı çıkıyoruz, yaklaşık on derecelik bir açı. Buna göre hemen hemen yirmi metre ötede yüzeye çıkacağız, tabii eğer tünel bu molozların ötesinde de aynı açıyla devam ediyorsa."

Jack, Costas'ın aşağısında kenara yaklaştı ve süngertaşı parçalarının oluşturduğu yığını inceledi. Uzanıp taşlardan birini aldı, sonra birkaç

tanesini daha kaldırdı. "Şuna bir baksana," dedi. "Altımızda bir çatlak var, tünelin tabanında oluşmuş bir yarık. Deprem tavanı çökertince açılmış olmalı. Oradan geçebiliriz."

Costas da Jack'in yanına indi ve başını oynatıp tepe ışığıyla derinleri aydınlatarak baktı. "Haklı olabilirsin," dedi. "İleride genişliyor, yaklaşık bir insan bedeni kadar oluyor ve görebildiğim kadarıyla da ileriye doğru devam edip gidiyor. Belli ki molozlar çatlağın tepesinde toplanmış, içine düşmemiş. Eğer ilk birkaç metreyi temizleyebilirsek, palet çırpacak kadar genişleyen noktaya ulaşabiliriz."

Jack, "Öne geçme sırası bende," dedi. Costas geri çekildi ve Jack'i dikkatle süzdü, vizörü neredeyse Jack'inkine değiyordu. Sonra tamam işareti yaptı. Birbirlerini çok iyi tanıyorlardı ve kelimelere ihtiyaçları yoktu. Dosdoğru giderek kurtulamayacağını, özgürlüğe açılan son kapıya ulaşmadan önce sualtında çeşitli mücadeleler vermesi gerektiğini bilmek de Jack'in ikinci zaafıydı. Çocukken bir maden bacasına daldığında ölüm tehlikesi atlatmış, hava borusu kopunca yanındaki arkadaşının yardımıyla kurtulabilmişti ve ne zaman benzer koşullarla karşılaşsa bu anısı canlanıyor, zihni o dejavu hissine kilitlenip kalıyordu. Daha yazıyı görmeden önce kapalı yer fobisinin o buz gibi kıskacını hissetmeye başlamıştı ve şimdi bununla mücadele etmek için tüm gücünü kullanması gerekiyordu. Bu gizli savaşını sadece Costas biliyordu. Öne geçmek odaklanmasına yardım edecek, kendini Costas'tan da sorumlu hissetmesi mücadele gücünü artıracaktı.

Costas, "Hâlâ yaklaşık altı metre sualtındayız," dedi. "Hatırladığım kadarıyla, Palatine Tepesi'nde Augustus Evi'nin yanında oturduğumuz yerin hemen altındaki o noktaya otuz metre kadar yolumuz var."

Jack, "Tamam, gidiyoruz," diye mırıldandı. Dibe daldı ve kendini yarığın içine çekti. Bütün gücüyle palet çırptı ama bir yere ulaşamadı. Solukları aşırı şekilde hızlandı. Tam gözlerini yumduğu sırada arkasından çekildiğini hissetti. Costas, "Sırtındaki ip kangalı kayaya takıldı," dedi. Jack kuvvetle çekildiğini hissetti ve sonra hemen iki metre kadar genişleyen yarığın içinde rahatça yüzmeye başladı. Aşağı indiğini, hem de hızla indiğini fark etti. Derinlik sayacına baktı. On beş metre olmuştu bile. Yarıkta sıkıştığı sırada otomatik yüzdürme sistemini kapatmış olmalıydı.

Başlığının yan tarafındaki düğmelerle oynadı. Tulumunun içinde gazın tıslamasını duydu ve on sekiz metreye geldiğinde yavaşlayıp denge noktasına ulaştı. İlk kez önünde uzanan yarığa baktı. Su hâlâ kristal gibi berraktı ve yatay olarak en azından otuz metrelik bir görüş mesafesi vardı. Her iki yandaki volkanik süngertaşı duvarların tekrar birleştiği noktaya kadar görebilmekteydi. Aşağı baktı. Uzayıp giden karanlık dışında bir şey yoktu, dünyanın en eski kentlerinden birinin kalbinde, daha önce hiç ışık değmemiş bir noktasındaydı.

Kulağına birtakım homurtu ve küfürler gelince başını kaldırıp baktı ve Costas'ın yarığa girmeye çalıştığını fark etti. Ona yardım etmek üzere o tarafa yüzdü, ama o sırada Costas sıkıştığı yerden kurtuldu ve on iki metreye kadar düşüp yanma geldi. "Burası olağanüstü bir yer." Costas hâlâ soluk soluğaydı ama bir yandan da aşağıyı inceliyordu. "Kader çukuru."

Jack, "Dibini göremiyorum," dedi. "Altımızda en az elli metre daha olmalı, belki de daha fazladır."

"Roma'nın altında dekompresyon dalışı yapmak istemezdim. Bunun için gerekli gaz yok bizde." İkisi birden başlıklarının içindeki bilgisayar verilerine baktılar ve solunum tüplerindeki gaz karışımının derinliğe göre ayarlandığını gördüler. Costas, "Bence en fazla yarım saatimiz var ve maksimum yirmi beş metreye dalabiliriz," dedi. "Daha derindeyse boşuna dalmış oluruz ve çıkmamız gerekir."

Jack, "Şansımız yaver gidebilir," dedi. "Yarığın tepesine doğru baksana." Tepe lambasını söylediği yöne çevirdi, Costas da onu takip etti. Girdikleri noktada su yüzeyindeki parlak yansımayı görebiliyorlardı, sonra yaklaşık on metre boyunca kayadan başka bir şey görünmedi, ardından titreşen başka bir beyaz lekeye rastladılar, bu seferki en azından üç metre uzunluğundaydı. Jack, "Yeniden yüzeye çıkıyormuş gibi görünüyor," dedi. "Hadi çıkalım."

Jack'in ışığı doğrultusunda yüzmeye başladılar. Costas sırtüstü dönüp yarığın altını üstünü inceledikten sonra tam üstlerindeki kayaya gözünü dikti. "Bu yarık belli ki sismik bir çatlak, on binlerce, hatta belki de yüz binlerce yıllık. Sürekli kaynaktan gelen suyla doluymuş gibi görünüyor. Sonra hemen üstünde şu Claudius'un yaptığı tünel var, çok daha yakın tarihteki bir depremden etkilenmiş. Romalıların kayaya oydukları tavanı yer yer görebiliyorsun. Benim tahminime göre, tünel bu çatlağa doğru devam etmiyor, çatlağın üstünden ulaşmaya çalıştığımız o havuza doğru uzanıyor. Yani tünel bir çeşit çıkış yeri, buradaki su fazla yükseldiği zamanlarda işe yarayan bir taşma kanalı olmalı."

Jack heyecanla, "Şuna bak," dedi. Yarığın yan tarafını gösteriyordu. "Kayaya oyulmuş dört beş tane basamak var, havuza çıkıyor."

Costas, "Kaynak gözüne benziyor," dedi. "Belki kaynağa geçiş yerleri burasıydı. O tarihöncesi kulübelerin bulunduğu yerin tam altına gelmek üzereyiz, yani Palatine Tepesi'ndeki Romulus Evi yaklaşık altı metre üstümüzde."

Yüzeye önce Jack çıktı, sonra başını kollayarak basamakları tırmanmaya başladı. Costas'ın da arkasından gelip gelmediğini kontrol ettikten sonra uzanıp paletlerini baldırlarına çekti ve düz bir kayaya basarak sudan çıktı. Şimdi başka bir tüneldeydi ama bu ilk tünelden çok farklıydı. Jack etrafına bakındı. Kuzeye doğru on metre ötede küçük bir odaya benzer bir yerde tünel sona eriyordu. Odanın boyutları tünelden çok az büyüktü. Öteki uçta ise, hemen hemen aynı mesafede gölgelerle kaplı, kayalık bir mağaraya açılıyordu. Tünelin kendisi de kayaya oyulmuştu, eni üç, yüksekliği beş metre kadardı ve ucu kesik bir yamuk biçimindeydi. Jack kendi etrafında dönerek tüneli boydan boya bir daha inceledikten sonra duvarlardan birine yanaşıp, antik yontma izlere daha yakından baktı. O güne değin hiç bu kadar eskiden kalma bir şey görmemişti. Tekrar baktı. Birden anladı. "Tanrı'm," diye fısıldadı.

Costas üstünden sular akarak Jack'in yanma gelmişti. "Bir tünel daha," dedi.

Jack, "Sadece tünel değil," diye mırıldandı, "Bir dromos."

"Bir ne?"

"Bu şekli daha önce nerede görmüştün?"

Costas tünele göz attı, tepe lambası duvarların muntazam profilini çerçeveliyordu. Aniden, "Bronzçağı," dedi, sesinde muzaffer bir ton vardı. "Grek bronzçağı. Hani Yunanistan'da, Mycenae'den gösterdiğin o mezarlar. Dromos da kutsal koridor demekti. Truva Savaşları döneminden, hani şu Aeneas filan."

Jack boğuk bir sesle "Ve bu, Roma'nın kökenini kesin olarak açıklayabilir," dedi. "Atlantis'te olduğu gibi, yine efsanevi bir dönemin kenarındayız Costas. Mitoloji gerçeği yaratıyor. Fakat ben buraya daha yakın bir yeri düşünüyordum. Bu, tıpkı Cumae'deki Sibyl'ın mağarasındaki dromosa benziyor."

Costas, "Sibyl," diye mırıldandı. "Yani kadının Roma'da da mı bir evi varmış?"

Jack, "Şimdi her şey yerine oturmaya başladı," dedi. "Lupercale, Roma'nın başlangıcındaki kutsal mağara. Eminim ki karşımızda o mağara duruyor. Ve şu an çıktığımız yer de Roma için hayati önem taşıyan kaynak. Kutsal bir yer, kutsanmış ve korunmuş. Cumae'deki ayinlerde arınma sularının da kullanıldığını biliyoruz. Muhtemelen Vesta'lar da öyle yapıyordu. Ve sonra dünyanın karanlık yanı vardı."

Costas, "Kader çukuru," dedi.

"Yeraltı dünyasının girişi."

Costas, "Tıpkı Cumae'deki, Phlegraean Düzlüklerindeki gibi," dedi.

"Ve hepsinin üstünde oturan bir Sibyl."

"Acaba ilk Romalılar geldiğinde de burada mıydı, yoksa onlar mı getirmişti diye merak ettim. Ve bütün bunların içinde Vesta Bakirelerinin yeri neresi?"

"Belki burada cevapları bulabiliriz. O mağaraya girmemiz lazım. Hadi gel."

"Jack, bunu yapmadan önce tünelin öbür ucuna bir göz atmak isteyebilirsin. O odanın ortasında bir şey var."

Jack, Costas'ın bakışlarını takip ederek arkasına döndü. İkisinin tepe ışıkları birleşince oda daha iyi aydınlanmıştı. Geçitten o yöne doğru ilerlediler. Antikçağ duvarları, yer yer süngertaşını kaplayan kalsit birikimleri yüzünden damar damar olmuştu. Odanın kenarına geldiler. Odanın çapı yaklaşık sekiz metreydi ve muntazam bir kubbe biçimindeydi. Tavanda, bir zamanlar hava bacası olduğu anlaşılan küçük, dikdörtgen delikler vardı, belli ki artık hepsi tıkanmıştı. Karşı tarafta bir kaidenin üzerinde, delik deşik olmuş heykel kalıntısına benzer bir şey vardı. Onun önünde ise, yerde, yaklaşık üç metre eninde daire biçiminde bir çukur bulunuyordu. Etrafı taştan bir çemberle çevriliydi ve içinde de kalsit birikiminin altına hapsolmuş gibi görünen siyah reçineye benzer bir şey görünüyordu. Jack önce ona, sonra da arkasındaki ufalanmış figüre baktı. "Tabii ya," diye fısıldadı.

"Neymiş?"

Jack, "Şu heykel, bir zamanlar kadına benziyormuş gibi görünüyor," dedi. "Oturan bir kadın. Bir kült heykeli. Ve burası da bir ocak, kutsal bir ocak." Birden deli gibi sevindi. Forumdaki Vesta mabetleriyle Palatine'dekiler o yüzden asla açılmadı, hiçbir zaman tapınak haline gelmedi. Çünkü onlar dış katmanlardı, kültün sadece halkın bildiği yüzüydü. Asıl Vesta Tapmağı bu odaydı."

"Jack, şu heykel. Üstünde bir yazı var."

Jack ocağın etrafından dolanıp Costas'ın tepe ışığını takip etti. Heykelin tabanında, yaklaşık otuz santim eninde, ince bir mermer tabaka vardı. Jack çömelip incelemeye başladı. "Tuhaf," dedi. "Bu bir ithaf yazısı değil, kaidenin parçası da değil. Buraya öylece bırakılmış ya da en azından kalsit onu yerine yapıştırana kadar öyleymiş." Eğilebildiği kadar eğildi, sonunda yere yapıştı. Latince yazıları gayet net görebiliyordu.

COELIA CONCORDIA

VESTALIS MAXIMA

ANNO DOMINI CCCXCIV

"İnanılır gibi değil," dedi. "Coelia Concordia, Vesta Başrahibi, MS 394. Sonuncu kadın rahipti ve bu tarih bu kültün terk edildiği tarih. Anno Domini terimini kullanmış olmaları çok garip yine de. Tanrı'mızm Yılı, yani Milat Yılı. O tarihte, İmparatorluk Hıristiyan olalı neredeyse bir yüzyıl olmuştu, ama insanlar Vesta'ların Hıristiyanlığa sonuna kadar direnmiş olacağını sanır. Onları diğer pagan kültleriyle birlikte Roma'dan silip atan Hıristiyanlık olmuştu."

Costas sessizdi, Jack dikkatle arkadaşına baktı. "Hâlâ burada mısın?"

"Jack, bu bir heykel değil."

"Ne demek istiyorsun?" Jack ayağa fırladı ama kaydı ve heykele tutunarak düştü. İrkilerek geri çekildi, acıyan dizini esnetirken yüzünden birkaç santim ötedeki heykele gözünü dikmişti. Aniden donup kaldı. Bu kireçtaşı değildi. Kalsit birikimiydi, yerden iki metre kadar yükselen, taştan bir sıraya oturmuş, garip, şekilsiz bir dikitti. Tekrar onu ürküten şeye baktı.

Bu, taştan oyulmuş bir yılandı, sıranın arkasından yukarı doğru kıvırlmıştı ve yarı saydam bir organik maskenin ardından gözünü ona dikmişti.

"O değil Jack. Buraya bak, içeriye."

Jack sola doğru bir adım attı ve Costas'ın ışığım takip etti. Sonra onu gördü, kalsiyumun içinde sıkışıp'kalmış olarak yana sarkmıştı.

Bir insan kafatası.

Nefesini tutup geri çekildi, sonra bir daha baktı. Dahası da vardı. Bir göğüs kemiği, kaburgalar, kürek kemikleri. Costas haklıydı. Heykel sandığı şey heykel filan değildi. Bir insan iskeletiydi. Küçüktü, neredeyse çocuk iskeleti kadardı, ama aslında çok yaşlı birine aitti, dişlerinin hepsi dökülmüştü. Sonra Jack başka bir şey gördü. Kadının boynunda som altından bir gerdanlık vardı. Roma'nın ortasında görülmeyecek bir manzaraydı bu, belki de Kelt dünyasından gelen antik bir ganimetti. Ve kafatasının üstünde, kalsit birikimine gömülmüş zengin bir Romalı kadında görebileceğiniz türden altın yapraklar ve mücevherler parlıyordu.

Sonra Jack anladı. Kadın buraya ölmeye gelmişti. Coelia Concordia, son Vesta Bakiresi. Ama yılanlarla çevrelenmiş bir Vesta. Sadece Vesta değil. Bir Sibyl.

Jack'in zihninde fırtınalar kopuyordu. Demek ki Sibyl kültü Vezüv'ün püskürmesiyle sona ermemişti. O buraya dönmüştü, Roma'nın altındaki mağarasına, Hades'in başka bir girişine gelmişti. Ve kâhin kurtulmuş, Claudius'un ölümünden ve Cuaea'lı Sibyl'in eski dünyasının alevler tarafından yutulmasından sonra üç yüzyıl daha yaşamıştı. Bu Sibyl, Roma'yı dışarıdan izlemiş, Roma'nm yükselişini ve çöküşünü görmüş, pagan dünyasının yerini yeni bir düzene bırakmasına tanık olmuştu. O yeni düzenin başlangıcını da çok uzun zaman önce, Alev Tarlalarının yanındaki mağarasındayken görmüştü.

"Jack, kadının eline bak."

Jack güçlükle nefes alarak aşağı baktı. Tekrar baktı. Demek Sibyl'lere olan buydu. Öngördüklerine dönüşüyorlardı. Kendi kehanetlerini doğruluyorlardı. Kadının elinde kaba bir metal nesne duruyordu. Bu bir haçtı.

Zihninde bir ışık yanıp söndü, bir şeyi hatırlar gibi oldu. Bir an için halüsinasyon görüyor olabileceğini düşündü. Sonra şiddetle yana doğru çekildi. Bir el başlığının yanına vurdu ve ışığı söndü. Tümüyle karanlıkta kalmıştı. Sonra onu tutan el gevşedi ve dahili sistemden Costas'ın gergin sesini duydu. "Kusura bakma Jack. Ama burada birileri daha var."

Bir süre zifiri karanlıkta kıpırdamadan durdular. Dış mikrofon devre dışı bırakıldığı için seslerinin dışarıya yansıması pek mümkün değildi ama yine de içgüdüsel olarak fısıltıyla konuşmaya başlamışlardı. "Jack, burada başka canlı olmayacağını söylemiştin sanırım." Costas odanın kenarına yanaşıp dromos tünelinden mağaranın öbür ucuna doğru baktı. Jack de arkasında çömelmişti. Tepe lambaları kapalıydı ama e tipi tulumlarının başlıklarındaki gece görüş araçlarını çalıştırmışlardı. Ortamda ancak sensörlerin çalışabileceği kadar doğal ışık vardı, çıplak gözle görmek için ışık yeterli değildi ama Jack'in önündeki Costas, her an yeniden şekillenen ürkütücü bir hayalete benzer, benek benek ve yeşile dönen bir ışık görmüştü. Arkeologların iskandil yapmak için oluşturdukları çatlaklardan, yarıklardan ışık sızması normaldi.

"Onun bir fener olduğundan emin misin?"

"Sen şu ölü bayanla sohbet ederken ben arka tarafa bakıyordum. O şeye bir kere bakmak yetti bana. Sonra ışığı gördüm. Mağaranın sol tarafında bir yerlerden yanıp söndü."

Jack, "Orası öteki tünel, yani Vesta Bakirelerinin Evi'nden girilen tünel olmalı," diye fısıldadı. "Ama içeri nasıl girdiklerini Tanrı bilir."

"Biz yapabiliyorsak, başkaları da yapabilir."

Jack, "Massimo'nun haritasında Cloaca'ya Nerva Forum'undan ve Colosseum'un altından herhangi bir giriş gösterilmemişti," dedi. "Onun adamları yeterli ekipmanları olmadığı için, sualtında kalan bir delikten dönmek zorunda kalmışlar. Uygun donanıma sahip biri, başka bir yol bulabilir ama bu onlar olamaz. Yoksa bize söylerdi."

"Bu bir tesadüf mü?"

Jack duraksadı, sonra karanlığa baktı. "Dünden beri aklımı kurcalayan bir şey var. Bulunduğumuz yere gelmemizi engelleyecek bir şey değildi ve

onunla telefonda biraz daha konuşmayı bekliyordum. Herculaneum'daki Elizabeth'i hatırlıyor musun? Hani şu resmi görevli olan kadını? Benim eski arkadaşımı?"

"Onun bunlarla ne ilgisi var şimdi?"

"Dün biz villadan ayrılmadan önce beni birkaç saniyeliğine kenara çekti."

"Maria ile fark ettik."

"Ortalıkta nöbetçiler varken büyük bir risk aldı. Maurice, yetkililerden birinin, resmi görevlilerin bizimle konuşmalarına engel olduğunu söylemişti zaten. Elizabeth, bana bir şey anlatmak istiyordu. Neyle karşı karşıya olduğumuz hakkında. Kökleri Roma'ya kadar giden bir örgüt, St. Paul dönemine kadar uzanıyor. Öyle bir örgüt ki, villada varlıklarını tehdit eden ve MS 79 yılındaki püskürmede tümüyle yok olduğunu düşündükleri bir sırrm olduğunu biliyorlar. Elizabeth fısıldayarak konuşuyordu ve benim de soru soracak vaktim yoktu. Bu tehdidin ortaya çıkmaması için ellerinden gelen her şeyi yapabileceklerini söyledi."

"Sence takip mi edildik?"

"Eğer o korktuğum kişiyse, kolları her yere uzanıyor demektir. Ve eğer bizim burada olduğumuzu biliyorlarsa, belli bir şeyin peşinde olduğumuzu da tahmin edeceklerdir. Ve bir şekilde neyin peşinde olduğumuz hakkında bir fikre sahip olmuşlarsa, bunun için ölümü bile göze alırlar."

"Ve öldürmeyi."

Jack, Costas'ın arkasından çıktı ve başlığının içinden etrafa bakındı. Tek görebildiği uçtaki daha koyu benekli yeşillikti. "Tek yapabileceğimiz işi pişkinliğe vurmak. Tahminime göre sadece bir kişi var. Forumdan ve Colosseum'dan girişler oldukça göz önünde. Bir kişiden çok olursa girerken fazla dikkat çeker."

"Belki yetkililer de göz yumuyordur."

Jack, "Burası Roma, Napoli değil," dedi. "Ama haklı olabilirsin. Şu anda, mağarada her kim varsa, tünelden çıkmak için feneri yakmaya can atıyordur. Bizimki gibi bir donanımları olmadıkça fenersiz ne kadar zor bir

gidiş olacağını tahmin ediyorum. Ve biz ışıklarımızı kapalı tuttukça onlardan korktuğumuza inanacaklar."

"Yani hiçbir şey görmemiş gibi işimize devam edelim mi diyorsun?"

"Adamımız yan geçitlerden birine, bir çıkmaz sokağa girip tekrar buraya döndüğümüzü düşünebilir. Biz ışıklarımızı yakıp ilerleyelim. Zaten o mağaraya çıkıp tapınağın altındaki yeri bulmak için ışık yakmaya mecburuz. Peşinde olduğumuz şeyi bulmadan bize zarar vermezler."

"Tamam. Işıkları yakalım, adamları.da bir güzel peşimize takalım. Silahlı değilim Jack."

Jack, "Benim sağ elimde dağcı çekici var," diye mırıldandı. "Güvenlik şefimiz Ben'i tatile çıkmaya zorlamasaydım, Beretta'yı almadan bırakmazdı beni. E tipi tulumda onun için bir cep bile var. Dersimi aldım. Bir dahaki sefere."

"Bir dahaki sefere mi?"

Tepe ışıklarını yakıp geçitte ayağa kalktılar ve içinden çıktıkları havuzun yanından ilerlemeye başladılar. İzlendiklerini biliyorlardı ama nereden olduğu hakkında fikirleri yoktu. On metre kadar gittikten sonra tünelin sonuna ve mağaranın kenanna ulaştılar. Işıklarıyla çevreyi taradılar ve bunun çok büyük bir doğal mağara olduğunu gördüler, yukarı doğru en az yirmi metre gidiyordu. Sağ tarafta kayaya oyulmuş antik bir taş merdiven vardı, mağaranın doğal hatlarıyla uyumluydu ve süngertaşı basamakları aşınmış, bombe yapmıştı. Mağaranın yarı seviyesinde, kayada bir dizi büyük parçalanma ve kopma olmuştu ve basamakların, o kısmın üstünde, tavana yakın bir yerde, sivri uçlu bir kayanın üzerinde devam ettiği görülebiliyordu. O noktanın tam hizasında mağaranın zemininde daha önce geçtiklerine benzer bir kanal girişi ve ona dökülen derecikler vardı. Jack girişin etrafındaki kaya katmanlarına bakarak, "Bu da öteki kanal," diye mırıldandı. "Bir şey görebiliyor musun?"

"Daha değil."

"Fakat iyi ki Massimo ve ipleri var. Haklıymış. Biraz dağcılık yapacakmışız gibi görünüyor."

"Sen yapacaksın. Ben mağaranın dibini yoklayıp, kayıp hazineyi arayacağım, öyle değil mi? Belki de feneri kapatsam iyi olur, daha iyi ışık kontrastı olur, yani şu gizli odaları görmek için. Bazen beni göremeyebilirsin."

"Dikkatli ol. Bu adam silahlı olabilir."

"Aradığımız şeyi bulduğumuza inanmadan ateş etmez."

"Teori olarak doğru."

"O zaman bulmayalım."

Jack, "Ona saldıracağın zamanı haber vereceğim," dedi. "Yüksek sesle."

Jack omzunda ip kangalıyla basamakları tırmanmaya başladı. Costas da kayaların arasına dalmıştı ve artık ışığı görünmüyordu. Jack, onun her hareketini izleyen gözleri bildiği için bu savunmasız durumdan nefret ediyordu. Costas katil değildi ve fiziği de kolay kolay gözden kaçmazdı. Durdu ve dikkatlice yukarı baktı. Eğer kartlarını doğru oynamışlarsa bir şansları var demekti. Fakat kavga da kaçınılmazdı. Tüm gücünü toplayıp yola devam etti. Sadece tırmanma işine odaklanmıştı. Otuz basamak sonra merdivenler bitti, burada deprem büyük bir kayayı koparmış ve en azından on metre yüksekliğinde sarp bir yüzey yaratmıştı. Jack tutunacak yerleri saptamaya çalışarak yüzeyi inceledi. İpi koşumlarına tutturdu ve solunum tüpünü sırtından çıkarıp arkasındaki basamağa koydu, başlığından çıkan hortumların bağlantılarını açtı ve vizörünü kaldırdı. Bir saat önce kanalizasyonda soluduğu o iğrenç havadan sonra ilk kez hava alıyordu. Nemli ve sıcaktı; dörtbir yanından damlayan suların sesini duyabiliyordu. Massimo'nun söylediği sağanak yağış başlamış olmalıydı. Kendini kayanın yüzeyine çekti. Süngertaşı gevrek görünüyordu ama aslında sağlam olduğunu biliyordu, tutunması kolay volkanik bir taştı. Kayaya yapıştı, uzun kolları ve bacaklarıyla tutunacak yerleri saptamaya çalışarak tırmanmaya başladı. Beş metre kadar çıktıktan sonra ilk takozu çaktı, çıkan ses mağarada çınlıyordu. Üç metre yukarıda bir tane daha çaktı. İki metre daha çıkınca ana kayanın üstüne ulaşmıştı, önünde düz bir çıkıntı ve ondan sonra kayadan yukarı doğru devam eden basamaklar vardı. Sağ tarafında duvarları mozaik süslerle, deniz kabuklarıyla kaplı geniş bir yarık fark etti. Bu, arkeologların Augustus Evi'nin altında buldukları yarık olmalıydı. Artık

basamakların, Palatine'de aradıkları kayıp Vesta Mabedi'ne çıktığından kesinlikle emindi ve sadece birkaç metre yolu kalmıştı.

Dönüp yamacın hemen kenarına son bir kazık çaktıktan sonra ipi koşumlarına tutturdu ve arkasından geçirip kendini birkaç metre saldı. Durup dinledi. Foruma doğru giden akıntı iyice şiddetlenmiş ve girdap halini almıştı. Yağmur suları kaynaktaki su birikintisinin taşmasına yol açmış olmalıydı, tünel de Claudius'un planladığı şekilde görevini yerine getiriyordu. Jack derin bir nefes aldı. Artık zamanı gelmişti. Olanca gücüyle haykırdı.

"Costas, buldum onu! Aşağıya geliyorum!"

Çekici sol elinde tutarak birkaç metre daha kaydı ve yamacın yarısına kadar indi. Aniden sol bileğinden biri yakaladı ve Jack çılgınca dönmeye başladı. Aşağıya baktı. Dalgıç kıyafeti giymiş biri de ona bakıyordu, yüzünü sıkıca saran bir dalış maskesi takmış, bacaklarım basamağın hemen üstünden ipe dolamıştı. Bir eliyle Jack'in ayak bileğini tutarken, öbür elinde de susturucu takılmış bir tabanca vardı ve silahı Jack'in başına doğrultmuştu. Adam ağır bir İtalyan aksanıyla, "Onu bana ver," dedi. Jack bir şey demeden aşağı baktı. Bir kurşun yüzünü sıyırıp geçti, ardından susturucunun gürültüsü geldi. Bu bir uyarı atışıydı. Jack göz ucuyla bakarken, aşağıda kımıldayan başka bir şey görür gibi oldu ve o anda dönüp çekici öldürücü bir darbe indirecek şekilde adamın kafasına savurdu. Fakat ayağını tutan kol daha yakında olduğu için çekiç adamın el bileğine indi. Kemikler çatırdarken bir patlama sesi duyuldu ve tabanca hızla mağaraya düştü. Aynı anda Costas, adamın bacaklarına atılıp büyük bir gürültüyle yere indirmişti. Adam ayağa kalkmaya çalıştı, sendeledi ve sonunda korkunç bir çatırtıyla kanala düştü. Tüneldeki girdabın içinde bir anda yok oldu. Jack, Costas'a yardım etmek için aşağı kaydı, Costas da tüpüyle vizörünü çıkarmıştı. "İyi misin?"

Costas nefes nefese, "İyiyim," dedi. "Ama keşke çekici o piçin alnına geçirseydin."

Jack, "Artık bize sorun çıkaracağını sanmıyorum," dedi.

Costas ağzındaki kanı silip aşağı baktı. "Evet, tam anlamıyla yok olup gitti." Sonra yukarı, kayanın yüzeyine baktı. "Tamam. Beni yukarı çek.

İşimizi ne kadar çabuk bitirip buradan gidersek o kadar iyi olacak."

Yirmi dakika sonra kayaya oyulmuş basamakların tepesindeki dar alandaydılar. Jack kendini mümkün olduğunca yarığa sokmaya çalıştı, kollarını içi boş odaya uzattı. Hiçbir şey hissedemiyordu. Biraz daha kıvrandı ama yararı olmuyordu. Kafası oyuktan geçmiyordu ve tek görebildiği suratından birkaç santim ötedeki sivri çıkıntılı kayaydı. Bir şey görmeden elleriyle yokladı ama sadece boşluk vardı. Sırtını gerip biraz daha zorladı ve bir iki santim daha ilerleyebildiğim fark etti. Parmaklan aniden bir şey algıladı. Bu nemli ama düzgün bir kaya yüzeyiydi. Ellerini açıp iki tarafı yokladı. Yaklaşık atmış santim eninde, kayaya gömülü yuvarlak bir odaydı. Elini uzatabildiği kadar uzattı ve odamrt zeminine değdi. Parmaklarını yavaşça kenarda gezdirdi. Hiçbir şey yoktu. Boştu.

Jack hafifçe kendini bırakıp ayağının dibindeki Costas'a baktı. "Odayı hissedebiliyorum." Sesi bir garip geliyordu, önce odada yankılanıyor, sonra yarığın içinde ölüyordu. "Kayanın içine oyulmuş silindir şeklinde bir delik. Kenarlarını da iyice yokladım. İçeride bir şey yok."

"Ortasını dene." Costas'ın sesi boğuktu. "Belki içine gömülmüş daha küçük bir oda vardır."

Jack sağa doğru gidebildiği kadar gitti. Sol elini içeri uzatıp dibe değdi. Islak, çamurlu ve hafif pürtüklüydü. Öteki tarafa uzandı. Aniden elini geriye doğru çekti. Yerdeki izlerde bir düzen algılamıştı. Gözlerini yumup dokunduğu şeyleri okumaya çalıştı. Hiç şüphe yoktu. Heyecanla, "Haklısın," dedi. "Başka bir daire daha var. Bence bu bir kapak, taştan bir kapak. Üzerinde de işaretler var."

Costas, "Sap gibi bir şey var mı?" dedi.

"Yok. Üstü dümdüz. Nasıl açarız hiç bilmiyorum."

"Ya şu işaretler?"

Jack, "Şimdiye kadar yirmi tane saydım," dedi. "Dirseği pürtüklü kayaya sürtününce acıyla irkildi, bir yandan da kapağın üstündeki her noktayı yoklamaya çalışıyordu. Eliyle bir daire çizdi. "Yok, yirmi üç tane. Kapağın etrafına daire biçiminde dizilmiş. Bunlar, küçük blokların üstüne

oyulmuş kabartma harfler. Çok ilginç. Aslında üstlerine hafifçe bastırabiliyorum."

"Harfleri okuyabiliyor musun?"

Jack parmaklarını harflerin üstünde dolaştırdı. Birden ne olduklarını anlamıştı. "Latin alfabesi," dedi. "Roma İmparatorluğu'nun kuruluş döneminde kullanılan alfabe. Yirmi üç harf. Alfa'dan zeta'ya-"

"Jack, bence Roma tarzı bir tür kilitleme yöntemiyle karşı karşıyayız."

"Ne?"

"MİT'te böyle şeyleri öğrenmiştik. Antik teknoloji. Eğer bir sap yoksa kapakta bir çeşit yaylı mekanizma olmalı, altından yukarı doğru itecek bir mekanizma. Bronz bir yay, odanın kenarına yerleştirilmiş olabilir. Harflerle şifrelenmiş bir kilit olmalı, muhtemelen taş ya da metal millerle kapağı kayaya tutturmuşlar. Belki kilit sistemi ayarlanabiliyordu yani içeri giren kişi her seferinde yeni bir şifre belirleyebiliyordur. Doğru bileşime basınca da, bingo, kapak kalkıyordur."

Jack, "Yirmi üç harf," diye mırıldandı. "Kaç tanesine basmamız gerektiğini bilmeye imkân yok. Olasılıkları hesaplamak bile istemiyorum."

Costas, "Bence görünenle başlayalım," dedi. "Ruloyu buraya koyan Yaşlı Pliny'di, öyle değil mi? Tam adı neydi onun?"

Jack bir an düşündü. "Caius Plinius Secundus."

"Tamam. Baş harflerine bas."

Jack, Lafin alfabesini gözünün önünde canlandırıp harfleri parmağıyla tek tek buldu. C, P, S. Doğru sırayla her birine bastı ve harfler çok hafifçe içeri gömüldü, başka bir şey olmadı. Jack başka bir sırayla bir daha denedi. Yine bir şey olmadı.

Dişlerini gıcırdatarak, "Uymadı," dedi.

Costas, "O zaman sen tahminde bulun," dedi. "Rasgele bileşimler de deneyebilirsin. Burada bir hafta kalamayız. Sahiden gitmemiz lazım Jack. Dostumuz belki de yalnız değildi. Bilmiyoruz ki."

"Bekle." Jack'in zihni hızla çalışıyordu. "Haklı olabilirsin. Şunu bir düşünelim. Pliny, belgeleri Claudius'tan alıyor. Saklamaya söz veriyor. Sözünü tutan bir adam ve hiçbir şeyi ihmal etmiyor. Yani yapacak bir sürü işi daha var, donanma üssünü idare ediyor, kitaplarını yazıyor. MS 79'un 23 Ağustos gecesinde de hızlı kadırgasına atlıyor, Tiber'den yukarı çıkıyor, doğruca buraya Amiral'in kasasına geliyor ve aynı gece, tam püskürme esnasında Napoli Körfezi'ndeki Misenum'a dönüyor. Zihninde en son kimin adı var?"

"Yani İsa mı demek istiyorsun? Nasıralı?"

"Şifre için yetmez ve fazla aleni olur. Yok. Ben Claudius'u kastediyorum. İmparator olmadan önceki adını. Tiberius Claudius Drusus Neron

Germanicus." Jack bir daha gözünü yumdu, elini harflere götürüp sırayla bastırdı. T, C, D, N, G. Bir şey olmadı. Tekrar yaptı. Yine bir şey olmadı. "Off, uymuyor."

"Belki de bir harfi atladın? İmparatoru?"

"Caesar Augustus." Jack o harfleri de bulup bastırdı. Yine hareket yoktu. Tekrar çekildi. Sonra birden nefesini tuttu. "Hayır. Caesar Augustus değil. Claudius artık imparator değildi ki. Pliny'ye bunu söylerken çok zorlanmıştır herhalde. İmparator değil. Başka bir şey olmuştu artık. Her ikisini de eğlendiren bir şey."

Costas, "Tanrı Claudius," diye mırıldandı.

"Divııs." Jack tekrar uzanıp D harfini buldu. Bütün gücüyle bastırdı. Bir hareket oldu ve harf en az iki buçuk santim içeri göçtü. Birdenbire yay açıldı ve Jack hemen araya elini soktu. Heyecanla, "Bingo," dedi. Elini kapağın olduğu yere götürdü. Şimdi orada kapağı otuz santim kadar yukarıda tutan bronz yayı hissedebiliyordu. İçeri uzandı ve delikte duran silindir biçiminde bir şey algıladı. Kalbi hızla atmaya başlamıştı. Silindiri metal yayın aralıklarından geçirerek dışarı çekti. Silindir boyuna göre ağırdı, taştan yapılmıştı ve yaklaşık yirmi beş santim uzunluğunda, on beş santim çapındaydı. Silindiri dışarı çekip, "Aldım onu," dedi ve tepe lambasının ışığına tuttu. "Mısır yapımı bir kap. Turnayı gözünden vurduk Costas. Claudius'un kütüphanesindeki o büyük taş silindirlere benziyor,

hani içlerinde parşömen ruloları olanlara. Kapağı da hâlâ reçineyle mühürlü duruyor. Pliny kurcalamamış gibi görünüyor. Şansımız yaver gitmiş olabilir." Silindiri aşağıda tünelden uzanan Costas'a verdi. Jack de yarığa indi ve ikisi birden karanlıkta silindirin başına çömeldi. Tepe ışıkları, Costas'ın elinde evirip çevirdiği silindirin benekli mermer yüzeyini aydınlatıyordu.

Costas, "Şimdi ne yapıyoruz?" diye sordu.

"Açacağız."

"Yani bu, o olabilir."

Jack sessizce başını salladı ve Costas'a baktı. Bunu, yani yeni bir keşif öncesindeki bu bıçak sırtı anını daha önce de yaşamışlardı ama her seferinde heyecan biraz daha artıyormuş gibiydi.

Costas, "Laboratuvar koşullarında sayılmayız," dedi.

"Benim kararım." Jack silindiri alıp bir eliyle kapağı kavradı, ötekiyle de gövdeyi tutup çevirdi. Kapak kolayca döndü, mührün etrafındaki antik reçine ufalanıp yere döküldü. Jack kapağı açıp yere bıraktı ve silindirin içine baktı. "Papirüs yok," dedi, sesi donuktu. "Ama başka bir şey sıkıştırılmış içine." Öteki elini içeri sokup, yaklaşık on beş santim uzunluğunda ve on santim eninde, cep aynasına benzeyen düz, taş bir nesne çıkardı. Bir tarafında menteşe, öbür tarafında metal bir mandalla birbirine tutturulmuş iki taş levhadan oluşuyordu. Jack levhaları elinde evirip çevirdikten sonra başparmağını mandala koydu. Heyecanla, "Yazı tableti," dedi. "Kitap gibi katlanan iki levhalı tablet. İç yüzeyleri balmumuyla kaplanmış olmalı."

Costas, "Dayanmış olması mümkün mü?" diye sordu.

Jack, "Bu da başka bir Agamemnon anı olabilir," diye cevap verdi. "Hâlâ oradadır ama oksijene maruz kalınca anında silinebilir. Deneyeceğim. Beklemeyi göze alamayız."

"Seninleyim." Costas sugeçirmez bir defterle kalem çıkardı ve yazmaya hazır vaziyette Jack'in yanma çömeldi.

Jack mandala bastırdı ve taş levhaların oynadığını hissetti. "Açılıyor," diye fısıldadı. Tabletleri açtı. İç yüzeyleri katı ve camsıydı. Balmumunun gayet düzgün ve iyi durumda olduğunu gördüler ama anında kararmaya başlamıştı. Üstünde yazılar vardı. Jack, "Çabuk," dedi. Tableti Costas'a verip defteri kaptı ve gördüklerini yazmaya başladı. Bir dakika geçmeden, "Tamam," dedi. Balmumu hâlâ duruyordu ama yüzeydeki yazılar neredeyse kaybolmuş, hayal gibi uçup gitmişti.

Costas tableti hemen kapatıp kabarcıklı ambalaj malzemesiyle sardı, sugeçirmez bir keseye koydu ve cebine yerleştirdi. Sonra, gözlerini deftere dikmiş olan Jack'e baktı. "Ee?"

"Latince." Jack duraksadı, aklını toparlamaya çalıştı. "Bunu her kim yazdıysa Nasırah değilmiş. O zaman yazılar Arami dilinde veya Grekçe olmalıydı."

"Yani bu Claudius'un o kıymetli belgesi değil?"

"Claudius veya Narcissus tarafından yazılmış olabilir," diye mırıldanan Jack daracık yerde duruşunu değiştirdi. "Balmumu tablete bakıp hangisinin yazdığını söylemek imkânsız. Hele bir anda gözünün önünden uçup gidiverdiyse." Costas'a baktı. "Hayır, bu peşinde olduğumuz belge değil. Ama yolun sonu da değil." Defterdeki yaprağı koparıp, daha önce karaladıklarını muntazam bir şekilde yeni bir sayfaya yazdı ve görebilmeleri için tepe lambasının ışığına tuttu.

Dies irae, dies illa Solvet saeclum infavilla Teste David cum Sibylla

Inter monte duorıım

Qua respiciatam Andraste

Uri vincin verberari

Feıroque necari

Costas, "Şiir mi?" dedi. "Virgil mi yazmış? Sibyl hakkında o yazmıştı, öyle değil

mi?"

Jack, "Seni kurnaz tilki seni," diye söylendi.

"Kim?"

"Sanırım Claudius sözünü tutuyordu ama aynı zamanda bir oyun oynuyordu ve bence Sibyl de onunla birlikte oynuyordu."

"Devam et."

"Eh, ilk kıta bayağı kolaydı. Dies Irae, yani Romalı Katoliklerin ölü ayinlerinde kullandıkları başlıca ilahi olan Gazap Günü'nün ilk kıtası. Bu inanılmaz bir buluş, çünkü bu, on üçüncü yüzyıldan önceki ilk versiyonu.

Çoğu insan bunun bir ortaçağ eseri olduğunu sanır, çünkü antik Latin versiyonunda, örneğin Virgil'de uyaklı sözler hiç görülmez." Jack, Latince metnin yanma İngilizce bir metin yazdı. "Kafiyeyi iyi kötü koruyarak şu şekilde çevirebiliriz:

'Gazap ve dehşet günü beliriyor

Cennet ve yeryüzünde küller birbirine karışıyor

David'in sözleri ve Sibyl'in gerçeği ortaya çıkıyor'"

Costas ıslık çaldı. "Adeta Vezüv'ün püsküreceğini haber veriyor."

Jack başını salladı. "Bence burada bulduğumuz şey, Claudius'a Cumae'de verilmiş olan bir Sibyl kehaneti. Kadm bu ilk dizeleri, onları anımsayan ve ortaçağ Katolik liturjisinde yeniden yüzeye çıkıncaya kadar gizlice koruyan başkalarına da söylemiş olmalı."

Costas, "David kim?" diye sordu.

"Zaten bu dizelerin Hıristiyanlığın ilk dönemine kadar uzandığını keşfetmemizi sağlayan en net bulgu da David. Çünkü Dies Irae'deki David Yahudi Kral David'in torunlarından biri olduğuna inanılan İsa'ya gönderme yapılır. Eğer bu doğruysa, o zaman bu dizeler Sibyl'in de İsa'yı tanıdığını, Sibyl'le erken dönem Hıristiyanlık arasındaki ilişkinin gerçeğe dayandığını gösterir."

"Peki, ikinci kıta?"

"O bizim ipucumuz. Bir kehanetin tüm belirtilerini içeriyor, Cumae'deki mağaranın önünde levhalara yazılmış bir bilmece gibi bir şey. Çevirisi şöyle:

'İki tepe arasında

Andraste'nin

Ateşle yakılmak için, zincirlere vurulmak için

Dövülmek, kılıçla öldürülmek için

yattığı yerde'"

Costas, "Anlamı?" dedi.

"İkinci kısım kolay. Olağanüstü ama kolay. Sacramentum gladiatorum, yani gladyatör andı. Uri, vincin, verberari, feıroqııe necari. Ateşle yanacağıma, zincirlere vurulacağıma, dövüleceğime, kılıçla öleceğime ant içerim."

Costas sakin bir tavırla, "Pekâlâ," dedi. "Bu sefer beni şaşırtamadın. Gladyatörleri biliyorum. Ya ilk kısım?"

"Andraste bir İngiliz tanrıçaydı, Roma döneminden eskidir. Onun hakkındaki bilgileri Romalı tarihçi Dio Cassius'tan alıyoruz, Andraste'nin bir savaş öncesinde Boudica tarafından çağırıldığını yazıyor. Boudica'yı biliyor musun?"

"Boudica mı? Kızıl saçlı kraliçe."

"MS 60'taki Roma işgaline karşı yapılan direnişin başındaydı. İngiliz tarihinin en kanlı katliamı olmuştu." Jack tekrar yazdıklarına baktı ve aniden her şeyi tüm açıklığıyla kavradı. "Tabii ya," dedi, sesi boğuk çıkmıştı. "Sibyl bunu kastetmiş." İlk dizeleri çabucak yeniden okudu. "Gladyatör andı. Ad gladium, kılıçla. Bizi bir gladyatör arenasına, bir amfiteatra yönlendiriyor."

"Colosseum'a mı? Burada, Roma'da bir yere mi?"

"Başkaları da var." Jack dizelere tekrar baktı. İki tepe arasında bir yer, bir İngiliz tanrıçanın yattığı yer. Sonra ağzı kulaklarına vararak Costas'a baktı.

Costas, "Bu bakışı biliyorum," dedi.

Jack muzaffer bir edayla, "Tam olarak nereye gideceğimizi biliyorum," dedi. "Gel. Bunu gün ışığına çıkmadan duymak istemeyebilirsin."

Costas gözlerini kısıp kuşkuyla Jack'i süzdü. "Anlaşıldı." Yerinden kalktılar ve basamaklardan inmeye başladılar. Sonra ipten kaydılar ve dibe gelince donanımlarını tekrar kuşandılar. İkisi de göz ucuyla az önceki saldırganın kaybolduğu tünel çıkışına bakıyordu, ama su seviyesi daha da yükselmişti ve artık o yönden giriş yapılamayacağı kesindi. Tulumlarını giyerek basamaklardan inmeye devam ettiler ve suyun kenarına gelince son kontrollerini yapıp başlıklarını kapattılar. Costas kutsal mağarada oturan şekle bakmamaya çalışıyordu ama Jack, keşiflerinin ne kadar muhteşem olduğunu daha iyi kavrayıp bir an için olduğu yere mıhlanıp kaldı. Cloaca Maxima'ya çıkan su birikintisi bu sefer o kadar ürkütücü görünmüyordu, artık bilinmeyene açılan bir kapı olmaktan çok yeraltı dünyasının çıkış yoluydu. Costas iki elini yukarı kaldırıp vizörünü kapatmaya hazırlanırken Jack'e göz attı. "İhtiyar Claudius'u giderek daha iyi tanıyoruz, öyle değil mi?"

Jack, "Arkadaş olduk," dedi. "Hayatını adadığı kazanımlarm izinden gidiyormuş gibiyiz. Sanki o da omzumun üstünden bizi izliyor. Biraz önce o odada sahiden bizimle olduğunu, bize yardım ettiğini hissettim."

"Yani Pliny'ye çok güvenmiyormuş."

"Bence bir dost olarak güvenmiş, ama merakına yenilebileceğini de biliyormuş. Vezüv'den kurtulabilseydi Pliny'nin günün birinde buraya gelip o kabı açacağından eminim. Claudius da ona bir bilmece vermiş. Bir kehanet. Vezüv'ün bütün hikâyeyi kısa keseceğini ikisi de bilmiyormuş. O balmumu tabletlerin, Pliny tarafından oraya bırakıldıktan sonra neredeyse iki bin yıl el değmeden kalacağını da tabii."

"Biz gelip keşfedelim diye."

"Bence Claudius'un isteği buydu. Pliny veya başka bir Romalı değil de, hazinesinin güvenle ortaya çıkabileceği gelecek bir dönemde bulsun ve bıraktığı ipuçlarını çözsün istiyordu."

Costas, "Tek öngöremediği tehlikenin bu dönemde de devam edeceğiydi," diye mırıldandı. "E, şimdi nereye gidiyoruz?"

Jack bir şey demedi ama Costas'a özür dilercesine baktı.

Costas boyun eğmiş bir tavırla, "Biliyordum," dedi. "Biliyordum işte. Yerin altında başka bir delik."

"Uzun zaman önce gömülen bir tanrıçayı bulmamız lazım."

Yirmi dört saat sonra, Jack önde Costas arkada, Londra'daki St. Paul Katedrali'ni geçmiş, eski kentin kalbini oluşturan daracık sokaklarla dolu labirente dalmışlardı. Önceki geceyi Akdeniz'de, Seaquest irde, geçirmiş ve o sabah erkenden Londra'ya uçmuşlardı. Jack'in ilk işi, IMU' nun güvenlik şefi Ben Kershaw'la bir toplantı yapmak olmuştu. Roma'da yaşadıklarından sonra, gizli arkeoloji çalışmaları ölümcül bir boyut kazanmıştı. Jack, Roma'nın onlara sadece yeni bir ipucu sağladığını, araştırmaları sürdükçe ve nihai amaçlarına ulaşamadıkça onları takip edenlerin kendilerine zarar vermeyeceğini ve güvende olduklarını düşünüyordu. Palatine Tepesi'nde kafasına silah dayayan adama ne olduğunu bilmiyorlardı, zaten iyi bir donanım olmadan Cloaca Maxima'da cesedi bulma ihtimali de zayıftı. Londra'ya kadar takip edilmeleri neredeyse imkânsız görünüyordu ama Jack hiçbir şeyi şansa bırakmıyordu. Mümkün olduğunca etrafta görünmeyeceklerdi ve Ben'le diğer iki kişi de onları geriden izleyip bekleyecek, Roma'nın altındaki antik mağarada olanların tekrarı gibi işe karışacaklardı.

Costas yüzünü buruşturup, "Güneşli Londra'ya hoş geldiniz," dedikten sonra, suları sıçratarak geçen arabalardan korunmak için geri çekildi ama çok geç kalmış, pantolonunun paçaları ıslanmıştı. Jack de o da mavi Gore-tex ceket giyip, kukuletalarını başlarına geçirmişlerdi ve Costas bir de şemsiyeyle cebelleşiyordu. Gün, şiddetli yağışla başlamıştı ve şimdi arada bir sağanağa çeviren bir çiselti vardı. Costas sesli sesli burnunu çekip hapşırdı. "Demek Claudius kıymetli sırrını buraya getirmiş. Judaea'dan buraya kadar bayağı uzun bir yol."

Jack trafikte sesini duyurmak için yükselterek, "İnanamazsın," dedi. "Roma Britanyası'ndaki ilk dönem Hıristiyanlar, kutsal toprakla aralarında doğrudan bir bağ olduğuna inanırlardı. Roma Kilisesi burada hüküm sürmeye kalkınca, büyük sıkıntılar yaşadılar."

"Yani şu anda Roma Londra'smdayız."

"Az önce girdik. Bugünkü, modern Londra, aslında bir ortaçağ yerleşmesidir ve antik bir Roma kenti olan Londinium'un kalıntıları üstüne kurulmuştur. Haritalarda hâlâ Roma duvarlarından izler bulabilirsin."

Costas, Jack'in ardından sulara bata çıka karşıya geçerken, "Burası Romalılara, can sıkıcı ve durgun bir su birikintisi gibi görünmüş olmalı," dedi. "Kim gelmek isterdi ki buraya?"

Jack kaldırımda hızla giden insanların arasından yol açmaya çalışırken, "Etrafına, insanların yüzlerine bir bak," dedi. "Londra, Roma zamanında da bu kadar kozmopolitti. Ticaret için kurulmuştu, imparatorluğun dörtbir yanındaki tüccarları çekmek için." Sola sapıp neredeyse durma noktasına gelmiş olan trafiğe daldı ve sonra Costas'ı karşıdaki bir sokağa soktu. "Kelt tarihinin Britanya'ya bir damga vurduğu kesin. Kimi Romalılar için burası o yüzden çok uzak ve ürkütücü bir yerdi. Fakat Romalı girişimciler, özellikle ezat edilmiş köleler ve emekli askerler için öyle değildi. Roma'da asla edinemeyecekleri bir servet ve sosyal statü kazanıyorlardı."

Costas, "Yani Claudius'un azat ettiği Narcissus gibilerden mi söz ediyorsun?" dedi.

"Kesinlikle. O burada hiç yaşamamış olabilir, ama St. Paul batığında bulduğumuz adı yazılı o kurşun külçeler, bu yeni bölgede oldukça başarılı yatırımlar yaptığını kanıtlıyor."

"Demek burayı istila eden Claudius'tu." Costas çevrelerini kuşatmaya başlayan yağmurda gözlerini kırpıştırdı ve kukuletasını iyice öne çekti. "Bunun için İtalya'yı bırakmış."

Jack yüzündeki suları silip başka bir yola saptı. Ortaçağ Belediye Binası'na çıkan Lawrence Lane'deydiler. Jack, "Claudius'un bir misyonu vardı," diye devam etti. "Aile onuruyla ilgili bir şeydi, atalarına yaraşır bir şeyler yapmak, işi onların bıraktığı yerden sürdürmek istiyordu. Yaklaşık yüz yıl önce, büyük büyük amcası Jül Sezar, Galya fethi sırasında lejyonlarıyla Britanya'ya gelmişti. Aslında işgalden çok gövde gösterisi, bir parça diplomasiydi yaptığı, sadece Britanyalıları Kanal'ın öbür yakasında tutmayı amaçlıyordu."

Costas başlığının altından karamsar bir ifadeyle baktı. "Yani Jül Sezar buraya bir bakmış, aklı başına gelmiş ve bırakıp gitmiş."

Jack sırıttı. "Aklında başka şeyler vardı. Ama tüccarlar için yolu açmış oldu. Claudius'un işgalinden bile önce, kabile başkenti Camulodu-num'da bir Roma yerleşimi mevcuttu, yani buradan yaklaşık seksen kilometre kuzeydoğuda, şimdiki Colchester yakınlarında. St. Paul batığında ve Herculaneum'da gördüklerimize benzer amforalarla şarap ithal ediyorlardı. Britanyalıların alkole düşkün olduğunu keşfetmişlerdi."

"Bunun değişmediğini gördüğüme sevindim." Costas'm boğuk sesi birkaç adım geriden gelmişti ve Jack dönüp bakınca arkadaşının bir barın önünde durduğunu gördü. Costas başlığını indirip barı gösterdi. Jack başını sallayarak eliyle Costas'ı yanma çağırdı. "Neredeyse geldik. Sonra o işe de zamanımız olacak."

Costas, "Hep böyle diyorsun," diye homurdanıp tekrar Jack'in peşine düştü. Konuşmadan biraz daha yürüdüler, sonra Costas, Jack'in kolunu yakaladı ve çekip durdurdu. "Roma'dan beri beni huzursuz eden bir şey var Jack."

"Söyle bakalım."

"Elizabeth'le Herculaneum'daki konuşmanız. Seni uyardığını, dikkat etmen gerektiğim söylemiştin."

"Sadece birkaç kaçamak sözcüktü."

"Şu Roma'daki mağarada bize saldıran adamı düşünüyorum. Kimdi ya da kimlerdi onlar, nerede olduğumuzu nasıl öğrenmişlerdi?"

"Takip edildiğimizi düşünüyorum. Parçaları ancak sonradan birleşti-rebildim. Bizi Herculaneum'dan Seaquest IFye, sonra da Roma'ya kadar izlemek zor bir şey değildi. Birkaç tane özel donanımlı telefon, hatta birkaç korsan uydu alıcısı devreye girmiş olabilir. Fazla göz önünde değiliz ama yine de bazı kişiler IMU'nun dalış ekipmanlarını Roma'mn merkezine getirttiğimizi ve Cloaca Maxima'ya dalmaya niyetlendiğimizi öğrenmiş olabilir."

"Sen, oldukça ileri izleme tekniklerinden söz ediyorsun."

"Karşımızdakiler böyle birileri olabilir. Hiçbir kilidin durduramadığı cinsten."

"Neyin peşinde olduğumuzu gayet iyi biliyormuş gibi görünüyorlar. Şu mağaradaki adam. Son sözleri, 'Onu bana ver,' oldu."

"Elizabeth'in de bu işin içinde olabileceğini mi söylemek istiyorsun?"

"Ben bir şey demiyorum."

Jack sıkıntılı gibiydi. "Başka bir şey daha söylemişti. Açıkçası ikimiz hakkında olduğunu düşünmüştüm ama belki de yanıldım."

"Ne dedi?"

"Bildiğini söyledi."

"Neyi bildiğini?"

"Hepsi bu. Sadece biliyormuş. Bana söylediği son şey buydu."

"Herculaneum'da ne bulduğumuzu biliyor olabilir mi sence? Villadaki o tünele bizden önce gitmiş olabilir mi?"

"Maurice duvardaki çatlağa bizden önce kimsenin yanaşmadığından emindi ve modern mezar yağmacılığı tekniklerini de hepimizden iyi bilir, izleri görünce tanır. Fakat Elizabeth biz gitmeden önceki gece gizlice içeri girip, odadaki çatlaktan bakarak Narcissus'la kömürleşmiş ruloları görmüş olabilir. Onların papirüs ruloları olduğunu anlamıştır gördüyse."

"Niye sana söylemedi o zaman?"

"Gözlerinde korku vardı. Ve sağlam biridir, ne de olsa Napoli'nin arka sokaklarında büyümüş. İşyerine bir sürü mesaj bıraktım ama dönmedi. Bence söylemek istediği her şeyi o birkaç saniyede söyledi. Sanırım büyük bir risk alıyordu o sırada."

"Sence o bizden yana mı?"

"Ne düşüneceğimi bilmiyorum Costas. Uzun zamandır Elizaberh hakkında ne düşünmem gerektiğini bilmiyorum. Fakat iplerin onun elinde olmadığına inanıyorum. Bütün bunların arkasında çok güçlü bir şey var, onun konuşmasını de engelleyen bir şey. Ve bu, beni de korkutuyor."

Costas homurdanıp tekrar yağmuru süzdü, sonra ağır ağır başını salladı. "Tamam. Herhalde seçme şansımız yok. Devam edelim. Ama yine de bir tuzak kokusu alıyorum."

"Ben'le öteki adam hemen arkamızdalar."

Costas başını sallayıp yürümeye devam etti. "Pekâlâ. Roma Londra'sına dönelim. Burada bir sürü yabancı varsa, bir sürü de yabancı fikir vardır."

"Kesinlikle." Gresham Sokağı'nın kenarına gelmişlerdi ve Jack karşı taraftaki binaları gösterdi. "İşte bunun için geldik." Costas kararmış taş duvara baktı, belli ki az önce önünden geçtikleri kule gibi yüksek beton ve cam karışımı olan Lawrence Lane binalarından çok daha eskiydi. Binanın ön tarafı her uçta yuvarlak bir pencere ve arada yan yana beş tane uzun pencere ile bölünmüştü, doğu cephesinde ise sütunlar ve neo klasik tarzda süslenmiş bir alınlık vardı. Jack, "İngiliz Barok," diye devam etti. "St. Paul kadar görkemli değil, ama aynı dönem, aynı mimari. 1666'daki Büyük Londra Yangını'ndan sonra Sör Christopher Wren tarafından yeniden inşa edilen kiliselerinden biri."

"St. Lawrence Jewry." Costas cebinden çıkardığı ıslanmış turist haritasına bakıyordu.

"İsim her şeyi anlatıyor." Jack bir arabanın hızla geçmesini bekledi. "Yahudiler on üçüncü yüzyılda burdan sürülene kadar burası Londra'nın Yahudi bölüınüydü. St. Lawrence Jewry, Anglikan İngiliz kilisesidir ama yolun hemen ilerisinde Katolik kiliseleri, şapeller, sinagoglar, camiler, kısaca aklına ne gelirse var. Benim üstünde durduğum nokta bu. Roma Londra'sında da benzer bir durum olmalıydı. Bugün çoğu insan tek Tanrı'ya tapıyor, ama farklı tapmakları ve farklı tapınma törenleri var; bir anlamda Claudius gibi Romalıların çok tanrılı sisteminden farklı bir halde değiller."

"Bir de imparator kültü vardı sanırım."

Jack başını salladı ve bir süre sırtını bir duvara dayayarak durdu. "Romalılar, Claudius için bir tane Colchester'de ve belki bir tane de burada tapmak yapmışlardı. Şahsen ben, gerçekten kendisine tapıldığını görecek kadar yaşamışsa bile Claudius'un buna önem verdiğini sanmıyorum. Bunlar daha çok Claudius'un kaçık yeğeni Caligula ile halefi Ne-ron'u mutlu edecek şeylerdi. Fakat burada, yani eyaletlerde imparatorluk kültü daha ziyade pratik bir çözümdü, imparatoru idealize etmek kadar, yerli halkın Roma'ya vergi vermesini sağlamanın bir yoluydu."

"Romalılar rakip dinleri ezip yok etmeye çalışmaz mıydı?"

"Genelde hayır. Politik açıdan bakarsak çok tanrılılığın güzel yanı buydu. Zaten birden çok tanrın varsa, yok edeceğim diye uğraşmak yerine birkaç tanesini daha kabullenmen daha kolay olur. Ve yabancı tanrıları da kabullenmek, kendi tanrılarının onlar üstünde hakimiyet kurmasını sağlar. Roma Britanya'sında olan da budur. Kelt savaş tanrısı, Roma Savaş Tanrısı Mars'ın kültünde eritilmişti, ama daha önce Grek Savaş Tanrısı Ares de aynı akıbete uğramıştı. Metinde karşımıza çıkan Kelt tanrıçası Andraste de, Diana ve Artemis'e bağlanmıştı. Hatta Hıristiyanlık bile, kilise ve rahipler dahil, pagan tapınma geleneklerini benimsemiştir. Şuradaki kilisede gördüğün hemen hemen her şey, ilk Hıristiyanlara yabancı gelir, hatta tapınma kuralları belirlenmiş organize bir din bile onlara uymaz. Bazılarına göre, bu durum bir lanetlenme bile sayılabilir."

"Hatta o bazılarının inandığı Mesihlerine göre bile."

"Kışkırtıcı bir düşünce Costas."

"Unutma, ben Yunan Ortodoks olarak yetiştirildim. Böyle şeyler söyleyebilirim. Kudüs'te, Kutsal Sepulchre, yani Kutsal Mezar Kilisesi'nde Yunanlılar kendilerini İsa'nın en yakını, onun mezarının koruyucusu sayarlardı. Ama sonra oradaki bütün mezhepler, Ermeniler, Roma Katolikleri, hangisini istersen, aynı şeyleri söylemeye, aralarında çekişmeye başladılar. Aslında biraz komik. Ağaçlardan ormanı görmemek gibi."

Jack, Costas'ı koşturarak karşıya geçirdi, kiliseyi de geçip Ortaçağ Belediye Binası'nm avlusuna soktu. Birkaç metre arkalarında kilisenin muazzam duvarı görünüyordu ve karşılarında, avlunun kaldırım taşlarına yerleştirilmiş, koyu renk taştan yapılma geniş bir yay duruyordu. Çevredeki binaların altına doğru yayılan çok büyük bir güneş saatinin parçasına benziyordu. Jack'in cep telefonu çaldı ve hızla bir şeyler konuştuktan sonra, güneş saatinin hizasını takip ederek avlunun sol tarafındaki Ortaçağ Belediye Binası'nm sanat galerisine doğru yürümeye başladı. "Jeremy gelmiş bile," dedi. "Ve avludaki bu yayı unutma. Görmek üzere olduğumuz şeyi açıklıyor."

On dakika sonra, avlunun hemen hemen aynı noktasında duruyorlardı ama bu sefer yerin sekiz metre altındaydılar. Büyük bir mahzene inmişlerdi;

gizli aydınlatma sistemi vardı, karşılarında tuğla ve taştan inşa edilmiş bir yapının kalıntıları duruyordu. Ceketlerini çıkarmışlardı ve Costas bir açıklama levhasını okuyordu. "Roma amfiteatrı," diye mırıldandı. "Şahane. Hiç bilmiyordum."

Jack, "Birkaç yıl öncesine kadar kimse bilmiyordu," dedi. "Roma Londra'sının üstündeki kentin büyük bir kısmı İkinci Dünya Savaşı sırasındaki Alman bombardımanıyla yıkıldı, şehir yeniden inşa edilirken, böylece o zamandan beri pek çok arkeolojik kazı yapılabildi. Fakat belediye bahçesinde yapılması planlanan büyük kazı ta 1980'lerin sonuna kaldı. Burada da en ilginç buluntulara rastlandı."

Costas, "Tepemizdeki yere döşeli o elips yay," dedi. "Şimdi anladım ne demek istediğini."

"O yay arenam dış hatlarını, amfiteatrın ortasındaki boşluğu gösteriyor."

"Hangi tarihe bakmaktayız?"

"Boudica İsyanı'nı hatırlıyor musun? MS 60'taydı, yani aşağı yukarı St. Paul batığıyla aynı tarihte. Roma Londra'sı da bundan yaklaşık on beş yıl önce, Claudius'un 43'teki işgalinden hemen sonra kurulmuştu. Boudica, ilk Roma yerleşkesini yerle bir etti ama kısa zamanda yeniden yapıldı ve birkaç yıl içinde başlayacak büyük inşaat projeleri vardı. Amfiteatr ahşaptı, ama burada gördüğün gibi, arenayı çevreleyen duvar, tuğla ve taştan yapılmıştı, inşaatı da 70'lerde başlamış olabilir."

"Claudius'un ihtiyar bir adam kılığında yaptığı ikinci ziyareti sırasında."

"Benim düşünceme göre, MS.79'dan az önce, gizli bir görevle gelmişti buraya." Jack, Roma'daki balmumu tablette keşfettikleri sıra dışı bilmecenin tercümesini çıkardı. Alçak sesle, "İki tepenin arasında," dedi. "O zamanlar Londra öyle bir yerdi, ortadan da Walbrook Irmağı akıyordu. Ve bir de şu gladyatör andı var: 'Ateşle yanacağıma, zincirlere vurulacağıma, dövüleceğime, kılıçla öleceğime ant içerim.' Sözü edilen yer burası olmalı."

Costas, "Andraste nerede yatıyor?" diye sordu. "Tapmakta mı, mabette mi?"

"Bir tür kutsal yerde, bir tanrıçanın evinde."

"Ama tam olarak nerede?"

Jack, "Burada kazılmamış bir yer var," dedi. "Amfiteatrla St. Lavvrence Jevvry Kilisesi arasında. Hemen şuradaki duvarın arkasında." Jack, o anda arkalarından yaklaşan ayak seslerini duydu ve dönüp baktı, tetikteydi. Sonra rahatladı. "İşte bize biraz daha bilgi verebilecek biri." İnce, uzun boylu, gözlüklü ve sarışın genç bir adam hızlı adımlarla koşarak Jack'le Costas'a doğru geliyor, bir yandan da gülümseyip el sallıyordu. Jeremy Haverstock, üstünden sular damlayan Barbour marka ceket ve soluk renkli, fitilli kadife pantolonuyla tam bir İngiliz taşra toprak sahibine benziyordu ama aksanı Amerikandı. "Selam çocuklar. Oxford treninden şimdi indim. Dünkü telefonun tam zamanında geldi Jack. Yoksa kayıp katedral kütüphanesi için bir haftalığına Hereford'a gitmiş olacaktım. Maria o konuda tüm sorumluluğu bana verdi biliyorsunuz. Benim için büyük aşamaydı ve iptal etme konusunda biraz endişelendim. Cep telefonundan da ulaşamadım Maria'ya."

Jack, "Artık Napoli'ye dönmüştür," dedi. "Hiebermeyer'le ikisi bürokrasiyi aşmaya çalışıyorlar. Merak etme, ben de iki çift laf ederim."

Jeremy, "Dün akşam Oxford'taki Balliol Üniversitesi'nin kütüphanesinde birkaç saat geçirme fırsatım oldu," dedi. "Anlaşılan, on üçüncü ve on dokuzuncu yüzyıllar arasında Balliol, St. Lavvrence Jevvry Kilisesi'nin sahibiymiş ve arşiv hâlâ ellerinde. İstediğin şeye baktım. Sanırım sana yetecek kadar bilgi edindim ama kilise ziyaretinden sonra oraya dönmem lazım. Gerçekten ilginç bir ipucu var, onun peşine düşmek istiyorum."

Costas, "Bu arada, seni tekrar görmek harika Jeremy," dedi. "Bu kadar çabuk olmasını beklemiyordum."

Jeremy, "O keşif gezimiz hâlâ bir rüyaymış gibi geliyor bana," dedi. "Kayıp Yahudi hazinesini aramak, Harald Hardrada ve Vikingler, Yucatân'daki yeraltı mağaraları... Hepsini yazmam lazım diye düşünüyorum ama kimse inanmaz."

Costas, "Sen de kurgu yap," dedi. "Bizim isimlerimizi de koyma. Şu sıralar anonim kalmaya çalışıyoruz. Roma'da pek hoş olmayan bir durumla karşılaştık. Yerin altında."

Jeremy sakin bir tavırla, "Jack de öyle söyledi," dedi. "Siz ikiniz bunu alışkanlık haline getirdiniz galiba. Bu arada galeride Seaquest //'den tanıdığımı düşündüğüm birilerini gördüm."

Jack, "Güzel," diye mırıldandı. "Gelmişler demek."

"Ölü gömülen mahzene girmeden önce yarım saatimiz var."

Costas, "Ölü gömülen mahzen mi?" dedi.

Jeremy, "Korkma," dedi. "Boş. En azından ilki."

Costas, ona kuşkulu bir bakış fırlattı, sonra bir iskemleye oturup arkasına yaslandı ve bacaklarını öne uzattı. "Tamam. Demek biraz vaktimiz var. Bazı sorular. Beni aydınlatın. Bana buranın Romalılardan öncesini anlatın. Claudius'a nasıl bağlandığını."

Jack, arkadaşına baktı. "Tarihöncesi Londra garip bir yerdi. Bildiğimiz kadarıyla bir yerleşke değildi, ama yine de bazı yapıların olduğu bir yerdi. En iyi tahmin, bir tür kutsal bölge olduğu. Sorun şu ki, demirçağm-daki din hakkında pek bir şey bilmiyoruz, çünkü ne tapınaklar inşa etmişler ne de bugüne kadar ulaşan tanrı heykelleri var. Neredeyse tek kaynağımız Romalı tarihçiler ve onların da çoğu önyargılı, hepsi kulaktan dolma bilgiler."

Jeremy amfiteatrın duvarına oturup öne eğilerek, "Druid'ler, yani Kelt rahipleri," dedi. "Kelt rahipleri ve insan kurban etme törenleri..."

Jack başını salladı. "Romalı General Suetonius Paulinus, Boudi-ca'nın isyanını duyunca, ücra bir ada olan Mona'ya saldırıyor, şimdiki Galler'de bulunan Anglesey'e. Ada, Roma'nm hükümranlığını kabul etmeyen son Britanya kalesi ve Kelt rahiplerinin son sığmağı."

Costas, "Beyaz cüppeli adamlar," diye mırıldandı.

"Kelt rahiplerinin Victoria dönemi imajı öyledir, bir tür Gandalf veya Merlin figürü. Ökseotu toplarlar ve birbiriyle savaşan krallıklar arasında hiç zarar görmeden dolaşırlar. Bu tür dini kimlikli kişilerin arabuluculuk ettiği belki doğrudur, ama gerisi tümüyle fanteziden ibaret."

Jeremy, "Romalı Tarihçi Tacitus oldukça berbat bir tablo çizmiş," dedi.

Jack başını sallayıp haki çantasından bir kitap çıkardı ve açtı. "Taci-tus'un kayınpederi Agricola, Britanya valiliği yapmıştı, o yüzden neden söz

ettiğini iyi biliyordu. Mona'daki Romalılar, kıyı boyunca çok fazla düşman gruplarla karşılaşmıştı. Onların arasında druid'ler de vardı ve Tacitus'un anlattığına göre, ellerini cennete doğru kaldırıp ölümcül lanetler yağdırmaktaydılar. Romalılar zaferi kazandıktan sonra, Kelt rahiplerinin kutsal bahçelerini ve esirlerin kanını akıtıp, insanların organlarım kullanarak tanrılarına danıştıkları sunaklarını yerle bir ettiler."

Costas dalga geçerek, "Tanıdığım bazı çağdaş rahiplere benziyorlar-mış," dedi. "Dehşet yaratarak güç elde ediyorlarmış."

"Dediğin gibi tarihte pek çok benzerlik var."

Jeremy, "Mesela ortaçağda Kilise," diye mırıldandı. "Boyun eğen, koşulsuz itaat eden insanlar ve intikam alan, cezalandıran Kilise..."

Jack, "İlk Hıristiyanların karşı çıktığı her şey," dedi.

Jeremy, "Üstelik Anglesey'de sadece erkek rahipler bulunmuyordu," diye ekledi.

Jack kitabı tekrar açtı. "Romalıları gerçekten dehşete düşüren, kanlarını donduran şey kadınlar olmuştu."

Costas, "Olaylar daha da ilginçleşiyor," diye söylendi.

"Saçları darmadağınık cadı gibi, kara cüppeli fanatik kadınlar, ellerindeki meşaleleri sallıyorlardı." Jack kitabı bıraktı. "Bu Romalıların en büyük kâbusuydu. Savaşçı Kraliçe Amazon'un hayali yüzünden Romalı erkekleri uyku tutmuyordu ve konu şehvet değildi. Tacitus; Britanya'nın, Romalıların barbar çığrından çıkmış, belli bir düzeni ya da mantığı olmayan bir dünyanın kurulacağı korkularını güçlendirdiğini söylerken abartmış olabilir. Fakat bütün kanıtlar bunun doğru olduğunu, Britanya'daki Romalıların sahiden de kendilerini hayallerindeki cehennemde, yani , Amazon kraliçelerinin ve ölüm perilerinin dünyasında bulduklarını söylüyor."

Costas, "Boudica," dedi. "O da bir tür druid miydi?"

Jack, "Başka bir Britanya kraliçesini, Brigante'li Cartimandua'yı biliyoruz," diye cevap verdi. "Ve kraliçe genellikle yüksek rahip demekti. Bunda alışılmadık bir şey yoktu. Roma İmparatoru Pontifex Maximus'tu,

Mısır firavunları rahip krallardı, İngiltere kral ve kraliçeleri de dinin koruyucularıydılar."

Costas cılız bir sesle, "Kızıl saçlı, hem druid, hem savaşçı, hem de kraliçe," dedi. "Tanrı düşmanlarına yardım etsin."

Jeremy, "Ve Londra'nın bütün bunlarla ilgisi ne?" dedi.

"İşte bu nokta tam dişlerimizi arkeolojiye geçireceğimiz yer." Jack çantasından bir plan çıkarıp yere serdi, Jeremy de diz çöküp köşelerini tuttu. "Bu planda Londra'nın demirçağmdaki hali görünüyor. Gördüğünüz gibi, Londinium bölgesindeki, yani bizim şu an bulunduğumuz yerdeki yerleşimi gösteren net bir işaret yok. Birkaç çömlekle, Romalıların fethinden onlarca yıl önce buradaki kabilelerin üretmeye başladığı birkaç tane gümüş sikke dışında bir bulgu da yok."

Costas, Roma kentinin batısında, Thames Nehri'nin içinde görünen bir şekli işaret edip, "Bu nedir?" diye sordu. "Zırh mı?"

"Battersea Kalkanı. Antikçağlardan kalan en güzel metal işçiliği örneklerinden biri. Romalıların en güzel eserleriyle yarışır. British Museum'da görebilirsin. Muhtemelen Romalıların gelişinden önceki yüzyıldan kalma ve bu bölgede aslında neler yaşandığını anlatabilir."

"Devam et."

Jack kalçalarının üzerine çöktü. "Roma Britanya'sının hemen hemen diğer bütün büyük kentleri, demirçağınm kentlerinin olduğu yerlere kurulmuştur, çoğu zaman da tarihöncesi toprak tabyaların hemen yanı başına. Claudius için tapmak inşa edilen Camulodunum da, Romalı askerlerin demirçağına ait bir kent olan Trinovantes'in tam üstüne kurmuş olduğu bir kolonidir. Verulamium ise Catuvellâuni'nin eski başkentinin yanına inşa edilmiştir. Bu oldukça başarılı bir sistemdi; Roma otoritesinin önceki yerleşimin kalbinde kurduğu hakimiyeti damgalamak, ama öte yandan da yeni sulh hakimlerine dönüşen eski kabile liderlerinin güç merkezi olmasını sürdürmek için tasarlanmıştı. Merkezi otoriteyi devam ettirerek, yetkiyi onlara devretmek şeklinde çalışan bir sistemdi, yani tıpkı İn-, gilizlerin Hindistan'da yaptığı gibi."

Jeremy, "Ama Londra bir istisnaydı," dedi.

Jack başını salladı. "Bir nehir limanı olarak başladıktan sonra Londra, Boudica İsyanı'ndan sonra yeniden inşa edildiğinde eyalet başkenti haline geldi. Ama burada, Romalılar gelmeden önce de gerçekten ilginç bazı şeyler olmaktaydı. Battersea Kalkanı kesinlikle bir ayin eşyasıydı, adak olarak kasten nehre atılmış değerli bir nesneydi. Thames'tan ve kollarından çıkarılan bu tür başka eşyalar da var. Kılıçlar, kalkanlar, mızraklar... En azından bronzçağına kadar uzanan ve ortaçağa kadar da yaşayan bir gelenek bu."

Jeremy, "Excalibur ve Gölün Leydi'si," diye mırıldandı.

Jack başını sallayarak, "Sunulan adaklar kabile sınırlarının korunmasıyla ilgiliymiş gibi görünüyor," diye devam etti. "Belki, tanrılarını silahlandırmak için bunları atıyorlardı, bölge üzerinde hak iddia etmenin bir yoluydu. Bu, biraz da, ortaçağda mahalle sınırlarına vurarak yapılan Niyaz Günü törenlerine benziyor. Ve en az beş kabilenin smırmm birleştiği Thames Nehri en büyük sınır bölgesiydi. Uzaktaki Anglesey Adası demirçağı Britanya'sının en uç sınırıydı, ama Londra ayinlerinin zirvesiydi."

Costas, "Bu plana göre yine de burada hiç demirçağı yerleşimi bulunmamış," dedi.

"Tacitus'un Anglesey'in kutsal bahçeleri sözünü hatırlıyor musun? Londra, Roma işgali esnasında, ta su kıyısına kadar uzanan gür ormanlarla kaplıydı. Ormanın içinde, nehir kıyısı boyunca açıklıklar, bahçeler, şimdi Londra sokaklarının altına gömülmüş yerler vardı."

Costas dikkatle haritayı inceledi. "Şuna ne dersin? MS 60'ta, Boudica isyan başlattığında, Britanyalılarm Roma yerleşimi olmasını hazmedemeyeceği tek yer Londra'ydı. Büyük bir misilleme yapmayı planlıyorlardı."

Jack hevesle başını salladı. "İsyancılar, Camulodunum'u harap edip Romalılardan kurtulanları oradaki Claudius Tapınağı'na sürünce, Tacitus'un anlattığına göre, Kelt savaşçılar orada bir kehanet duymuşlar. Thames'in ağzında harabe olmuş bir hayalet kent görülmüş. Deniz kan kırmızısı olmuş ve deniz çekilince insan cesetlerine benzer şekiller ortaya çıkmış. Boudica için bu bir sonra gidilecek yerin işareti olmuş."

"Peki Boudica, Londra'ya saldırınca ne olmuş?"

"Kurtulan olmamış. Tacitus, Romalı General Suetonius'la ordusunun Anglesey'den ayrıldığını ve Boudica gelmeden Londra'ya ulaştığını söylüyor; ancak Suetonius elindeki kuvvetlerin orayı savunmak için çok yetersiz olduğuna karar vermiş. Yalvarıp yakaranlar olunca da kent sakinlerinin onunla birlikte gitmesine izin verilmiş. Geride kalanlar, yani yaşlılar, kadınlar ve çocuklar Britanyalılar tarafından kılıçtan geçirilmiş."

"Cassius Dio danasını da anlatıyor." Jeremy, Jack'in çantasından çıkardığı başka bir kitabı almıştı. "Hatırladığım kadarıyla, Boudica hakkındaki ikinci kaynağımız da bu. İsyandan yüz yıl sonra yazılmış, ama muhtemelen birinci ağızdan anlatılan hikâyeler." Bir sayfa açtı. "Bakın, Britanyalılar esirlerine neler yapmışlar: En seçkin ve soylu kadınları çırılçıplak asıp göğüslerini kesiyor ve ağızlarına dikiyorlardı, böylece kadınlar göğüslerini yiyormuş gibi görünüyordu; sonra da bedenlerini boydan boya şişe geçtiriyorlardı. Bütün bunları, kurban törenlerinde, şölenlerde yapıyorlardı. Hepsini kutsal alanlarında, özellikle de adını zafer tanrıçalarından alan Andraste Bahçesi'nde yapıyorlardı."

Costas, "Kıyamet Günü'nden bir manzara gibi," diye mırıldandı.

Jack kısık bir sesle, "Pek de farklı sayılmazdı," dedi. "Boudica adı aynı zamanda zafer anlamına geliyordu ve onun kutsal bahçesi de nehrin yukarısmdaki bir havuz olabilirdi, yani kendi mabedi."

Costas, "Yani kendi özel cehennemi demek istiyorsun," dedi.

Jeremy sakin bir tavırla, "Monmouth'lu Geoffrey, orada kitleler halinde insanların boynunun uçurulduğunu düşünüyor," dedi. "Bunu on ikinci yüzyılda, buradan birkaç yüz metre ötedeki Walbrook'ta insan ka-fatasları çıkmaya başlayınca yazmıştı. O zamandan beri nehir her kazıldığında kafatasları çıkmaya devam ediyor. Yüzlercesi akıntıyla gelmiş ve Londra'nın kalbine, Walbrook'un Thames'e döküldüğü yerdeki nehir yatağına gömülüp kalmış. Kafataslarmı Boudica İsyanı'na bağlayan ilk kişi de Monmouth'lu Geoffrey olmuş."

"Anlamıyorum." Costas, Jack'in Tacitus tarihi kitabını alıp sayfalan karıştırmaya başladı, arada durup bazı sayfaları okuyordu. "İşte yine aynı şeyler. Kurban törenleri, kanlı ayinler. Bütün kent doğranmış, herkes

öldürülmüş. Erkekler, kadınlar, çocuklar... Yanılıyorsam düzeltin, ama bunlar pek hayır eylemlerine benzemiyor. Claudius'un,

İsa'nın sözlerinin yazılı olduğu kıymetli belgesini niye buraya getirdiğini ve birtakım pagan tanrıçalara emanet ettiğini anlamıyorum."

Jack, "Neler olduğunu bilmiyoruz," diye mırıldandı. "Belki İsa'yı tanıyan Britanyalı asiler, hatta belki Boudica'nm kendisi, onu da Roma yönetimine karşı isyan eden bir yoldaş olarak görmüş olabilir. Belki de sırf bu yüzden ilk Hıristiyanlara sempati duymuşlardır. Eğer Tacitus ve Dio Cassius, Romalıların Boudica'mn kızlarına uyguladığı şiddet konusunda doğru bilgi veriyorlarsa; bu, Boudica'mn yaptıklarını bir anlamda açıklar. Boudica intikam almak için ve Romalıların kalbine en büyük korkulan salacağını bildiği yöntemleri uygulayarak misilleme yaptı."

Costas, "Aynı zamanda bunun intihar anlamına geleceğini, elinde sadece tek gidiş bileti olduğunu da bilmesi gerekirdi," diye mırıldandı. "Belki de o yüzden çığrından çıkmıştı. Kıyamet Günü'nü, Albay Kurtz'ü hatırlasana. Soylu bir amaç, ama sağlıksız yöntemler. Belki Boudica da kendi kalbinin karanlığında boğulmuştur."

"Bu arada vakit geldi." Jeremy ayağa kalktı. "Papaz, kilisedeki öğle konseri sırasında bizim için özel olarak açıyor yeraltı mezarlığını. Hadi gidelim."

Birkaç dakika sonra yine Ortaçağ Belediye Binası'nın sanat galerisinin avluya bakan sütunlu girişinde duruyorlardı, yerde arenayı gösteren elips bir yay vardı. Sağ taraflarında belediye binasının ortaçağdan kalma duvarı, sol taraflarında ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Sör Christop-her Wren'in 1666 Büyük Londra Yangını'nın ardından inşa ettiği, orijinaline benzetilerek yeniden yapılmış olan St. Lawrence Jewry'nin sağlam binası bulunuyordu.

Jack sakin bir tavırla yağmura bakarak, "Burası şimdi masum görünüyor ama üç kez cehenneme tanıklık etmiş," dedi. "MS 60'ta Boudica'nın isyanı, katliam, muhtemelen insan kurban edilmesi, sonra 1666'da-ki Büyük Yangın. Buradaki binalar arasında sadece belediye binası tamamen yanıp kül olmadı, çünkü meşe ağacından yapılmış bölümleri yanmamıştı. Bir görgü tanığı, köze dönüşmüş kömüre benzediğini belirtmişti, sanki bir altın

saray veya parlak pirinçten yapılmış büyük bir bina gibiymiş. Sonra, yaklaşık üç yüzyıl sonra, cehennem yine ortaya çıktı. Bu sefer yukarıdan inmişti."

Jeremy, "Yirmi dokuz Aralık 1940," dedi. "Hava saldırısı."

Jack, "Pek çok geceden biriydi o," diye cevap verdi. "Fakat o gece Luftvvaffe, Londra'yı hedef almıştı. Büyükannem de buradaydı. Savunma Bakanlığında çalışıyordu. Bombaların aşağıya, adeta yağmur gibi uğursuz bir sessizlikle indiklerini, ama yüksek patlayıcı gücü olan bombaların ıslık çalarak değil haykırarak geldiğini anlatmıştı. Yüzlerce insan; erkek, kadın, çocuk demeden sakat kalmış veya ölmüştü. Alevle kuşatılmış ama mucizevi bir şekilde sağlam kalmış St. Paul Katedrali'nin ünlü fotoğrafı o gece çekilmiştir. Ama St. Lawrence Jewry o kadar şanslı değildi. Bir Roma mumu gibi yanıp kül oldu, o cayır cayır yanarken alevler kentin üstüne sıçrıyordu. Büyükannemle birlikte Savunma Bakanlığı'nın çatısında durup kiliselerin yanışını izleyenlerden biri de Hava Kuvvetleri'nden Mareşal Arthur Harris'ti, yani Bombacı

Harris. O gece bütün savaşı gördüğünü söylemiş. Kendisi Almanya'ya karşı yapılan İngiliz hava saldırılarının mimarıydı."

Jeremy, "O da bir başka cehennem," diye mırıldandı.

Jack alçak sesle, "Büyükannem o gece korkunç bir çığlık duymuş," dedi. "Hayatı boyunca kulaklarından hiç gitmediğini söylerdi."

Costas, "Büyük bir dehşet yaşanmış olmalı," dedi.

Jack, "Çığlık kiliseden gelmiş," diye devam etti. "Kilisenin orgu yanmaya başlamış ve alevler orgun borularından geçerken sanki kilise ölümcül bir acı çekiyormuş gibi sesler çıkarıyormuş."

"Vay canına."

"Bunu bir korku filmine koyamazsın değil mi? Kimse inanmaz sana."

"Burası benim sinirimi bozmaya başladı galiba Jack."

Jack, "Hepsi hâlâ burada, ayaklarımızın altında," dedi. "Boudica'nın yarattığı yıkım katmanı, kavrulmuş topraklar, kırılmış çömlekler, insan kemikleri... Sonra 1666'da yıkılan ortaçağ kilisesinin kalıntıları; onların

temizlenip gömülmesiyle Sör Christopher Wren'in yeni yapılarına yer açılması. Ve sonra hava taarruzu ile oluşan ve onarımı hâlâ süren diğer kalıntılar."

Costas umutla, "Patlamamış bomba var mıdır?" diye sordu. "Bak buna sevinirim işte. Bana bir tane borçlusun. Sicilya'da denize gömülü olana el sürmeme izin vermemiştin."

Jack, Costas'a anlamlı bir bakış fırlattıktan sonra enerjik bir şekilde avluda yürümeye başladı. Yerdeki kavisli çizginin üstünden atlarken, "Nerede olduğumuzu, amfiteatrın yerini unutma," dedi. St. Lawrence Jewry'nin yaklaşık sekiz metre ötedeki batı duvarını gösterdi. "Ve kiliseye olan mesafesini de aklında tut." Kilisenin girişine ulaştılar ve içeri girdiler. Öğle konseri başlamak üzereydi ve Jeremy, onları çabucak sıralarda oturmuş bekleyenlerin arasından geçirip batı taraftaki küçük tahta kapının önüne götürdü. Kapıyı açıp içeri daldı ve eliyle gelmelerini işaret etti. Costas, peşinden de Jack içeri girdiler. Jack kapıyı kapatır kapatmaz müzik başladı. Konser Bach'm yeniden düzenlenmiş keman konçertolarından bir seçkiydi ve Jack solo keman, yaylı sazlar ve kontrbas için yazılmış D minör Konçerto'yu tanıdı. Müzik; canlı, güven verici ve neşeliydi. Tiz Barok sesler karmaşaya düzen getiriyordu. Jack sesleri dinledi ve bir an için geri dönüp izleyicilerin arasına karışmak istedi. Yeniden düzenlenmiş konçertoları her zaman sevmişti sanki bir arkeolojik keşif sürecine benziyordu; bilimin bir araya getirdiği küçük parçalarla yürütülen tahmin ve sezgi sonucunda bir anda ortaya çıkan aydınlanma gibiydi. O anda yeniden ikna edilmeye ihtiyacı olduğunu hissetti; buldukları parçaların eriyip erimeyeceğinden ve onların kendilerini daha büyük bir sonuca ulaştırıp ulaştırmayacağından emin değildi.

Costas aşağıdan, "Hadi gel Jack," dedi. Jack de onun peşinden yeraltı kemerlerine doğru indi. Müzik hâlâ duyuluyordu ama artık sadece arka plandaki bir titreşimdi. Karşısına açık bir kapı çıktı ve ötekilerin peşinden daha küçük ve daha karanlık bir odaya daldı. Taşların yapısı Wren'in kilisesinin yapıldığı dönemden çok daha eskileri gösteriyordu ve yakın zamanda temizlenmiş gibi görünüyordu. Tuğla tonozdan bir ampul sarkmaktaydı. Hepsi içeri girince, Jeremy basamakların dibindeki kapıyı kapatıp sürmeledi ve elini taş duvarda gezdirmeye başladı. "Burası

ortaçağdan kalma bir ölü odası, özel bir yer. Son kazı çalışmalarında bulundu. Şimdiye kadar amfiteatrın güney kenarına en çok yaklaşılan yer burası.

Jack, "Bu, o olmalı," dedi. "Jeremy?"

"Aynı fikirdeyim. Kesinlikle."

Costas ikisini süzdü. "Tamam Jack. Burada ne halt ettiğimizin tam bir açıklamasını istiyorum."

Jack başını salladı sonra sırtını duvara verip çömeldi, bez çantası sol tarafında sallanıyordu. Heyecanlanmıştı ve kendini yatıştırmak için derin bir nefes aldı. "Pekâlâ. Roma'daki o bilmeceyi çözmeye çalışırken aklıma hemen Sör Christopher Wren'le bu kilise geldi. Çocukken buraya çok gelirdim, bombalanmış yerlere bakar, kazılara yardım ederdim. Büyükannem bir gönüllüydü, yeniden yapım çalışmalarına yardım ederek onlarca yıl önce çaresizlik içinde seyrettiği olayları telafi etmeye çalışıyordu. Böylece beni de ilk kazıma götürmüştü ve o, 1940'lardaki cehennemi anlatırken benim zihnimde de Boudica İsyanı, o günlerde yaşanan dehşet, kan ve alevlerin rengi, acı çeken insanların çığlıkları canlanmıştı. Boudica İsyanı ilk öğrendiğimden beri beni çok etkilemiştir, hep onun mezarını bulmak istedim. Sonra bu, büyükannemin de tutkusu haline geldi ve ölüm döşeğinde yatarken son konuştuğumuz konu bu oldu. Ona hiç tutamadığım bir söz verdim. Daha sonra, öğrenciyken, Roma kenti kazılarında ortaya çıkarılanları görünce, öteki büyük cehennemden etkilendim, herhalde 1666'daki Büyük Yangın'dan sonra ortaya çıkan tarihöncesi katmanları ve Roma dönemi kalıntılarını gören Wren de aynı duyguları yaşamıştır. O zaman daha arkeoloji bir bilim haline gelmemişti, çoğu tarihi eser bırak kayıt altına alınmayı, fark bile edilmemişti."

Jeremy, "Birkaç istisna dışında," diye mırıldandı.

Jack başını salladı. "Wren tarihi eserlere ilgi duyuyordu ve St. Pa-ul'ün altında bulunan Roma eserlerinden söz etmişti. Beni gerçekten ateşleyen de bu oldu. Sonra St. Lavvrence Jevvry Kilisesi'nin, Oxford'taki Balliol Üniversitesi'ne ait olduğunu keşfettim. Amcalarımdan biri o okula gitmişti ve arşivi ziyaret edip 1666'da bulunanlarla ilgili kayıt olup olmadığına bakmamı sağladı. O ziyaret yıllar önceydi, kendimi dalmaya ve gemi

batıklarına kaptırdığım bir dönemdi ve ayrıntılı notlar almadım. Jeremy'den kontrol etmesini istediğim şey buydu işte."

Costas, "Ve Jeremy bazı bilgilerle çıkageldi," dedi.

Jeremy ceketinin cebinden bir not defteri çıkarıp, "Jack, sadece eski bir defterde, bir duvar ustasının günlüğünde bu kalıntılara şöyle bir değinildiğini hatırlıyordu, ben de onu buldum," diye cevap verdi. "Olağanüstü. Yangından sonra molozları ve yanmış keresteleri temizleyip, işe yaramaz olanları gömecek delik ararken bulmuş; yani, kullanılmayan kuyular, fosseptik çukurları, eski yeraltı mezarları filan arıyorlarmış. İşçilerden biri, bir yeraltı ölü odası bulmuş, ki o oda da burası olmalı. Usta, buradan başka bir ölü odasına geçildiğini, sonra toprak zemine dayalı olarak duran bir dizi saplı, geniş çömlek borular gördüklerini yazmış. Bunların drenaj boruları olduğunu, muhtemelen bir kuyuya bağlandığını düşünüp ellememişler. Bir tarafa yığabilecekleri kadar molozu yığdıktan sonra tuğlayla kapatmışlar. Sonra dışarı çıkıp ilk ölü odasının girişini de tuğlayla örmüşler." Jeremy, odanın karşı tarafındaki tahrip olmuş duvarı gösterdi. "Şurası olmalı. Belli ki tuğlalar alelacele örülmüş ve kesinlikle ortaçağ sonrasına ait. O zamandan beri de el değmemiş gibi görünüyor."

Costas'ın kafası karışmış gibiydi. "Tamam. Drenaj boruları. Peki bu bizi nereye getiriyor?"

Jack çantasından bir fotoğraf çıkarıp Costas'a uzattı. "Bizi getirdiği yer, Boudica dönemi," dedi heyecanla.

Costas, "Ah," diye mırıldandı. "Anladım. Drenaj borusu değil, Roma amforaları."

Jack heyecanla, "Sadece Roma amforaları değil," dedi. "Çok daha fazlası var. Kırılmadan kalmış amforalar bulmak müthiş olurdu, ama bir de içinde olanı düşün. Sence neredeyiz?"

Costas, "Roma amfiteatrı mı?" dedi. "Yoksa bir bar, Herculaneum'da gördüğümüz gibi antik bir taverna mı?"

Jack, "Güzel tahmin," dedi. "Fakat o fotoğraf Sheepen denen bir yere ait. Amforaları, tam arkeologların bulduğu halde gösteriyor. El değmemiş

şarap amforaları, beş tanesi yan yana, maşrapaları ve öteki malzemeleri de tamam. Hepsi bir mezardaydı."

Costas, "Roma mezarı mı?" diye sordu.

Jaek hayır anlamında başını salladı. "Roma değil. Keklerin şarap zevki hakkında dediklerimi hatırla. İthal şarabın prestiji daha yüksekti, varlık ve statü göstergesiydi. Ama, Sheepen amforaları soylu bir Kelt'in, bir savaşçının mezarında bulundu." Jack aniden neşelendiğini hissetti, "Onca yıl önce, daha çocukken, buraya geldiğimde sahiden büyük bir şe-yin üstünde olduğumu biliyordum. Bu bir sezgiydi sadece. Yıllar sonra bulduklarında demek ki amfiteatrmış diye düşündüm. Ama şimdi bu oda, muhtemelen daha olağanüstü bir şey. Keşke büyükannem de burada olsaydı. Bu iz, bizi nereye götürürse götürsün başka bir hayalim daha gerçekleşmiş olacak."

Costas fotoğrafa, sonra da karşılarındaki tuğla duvara baktı. Konuşmaya başlayacakken aniden durdu, donup kalmıştı. Sonra tekrar fotoğrafa, ardından da Jaek'e baktı. "Aman Tanrı'm," dedi cılız bir sesle,

Jack de ona bakıp başını salladı. "Evet."

Costas, "Tanrıça Andraste," diye fısıldadı.

Jack konuşmadan başıyla onayladı,

Jeremy, "Şimdi ne yapıyoruz?" dedi.

Jack saatine baktı, "Eğer her şey planlandığı gibi giderse minibüs ekipmanlarla birlikte bir saate kadar burada olacak. O sırada yukarıdaki konser de biter ve kilisedekiler kabul ederse bütün takımları dikkatli bir şekilde içeri alabiliriz,"

Jeremy, başparmaklarını yukarı diken Costas'ı süzerek, "Sadece biriyle daha konuşmam lazım ama her şey yolunda gidecek," dedi,

Jack, "Hiçbir şeyi şansa bırakmayacağız," dedi. "Tam takım. Su seviyesinin altına inmemiz gerekebilir ve orada kim bilir başka neler var, Tam anlamıyla hazır olmadan o duvara elimi bile sürmem. Bu arada, yukarı çıkıp müzik dinlesem diyorum."

Costas, "Hayır çıkmıyorsun," dedi. "Hâlâ anlamadığım birkaç şey var. Mesela Hıristiyanlıkla bu savaşçı kraliçe arasındaki ilişki gibi,"

Jeremy, "Tamam," deyip gözlüğünü itti ve Costas'ı süzdü. "Konu Britanya'daki erken Hıristiyanlık ise bu benim ilgi alanlarımdan biri. Sor bakalım."

Costas, "Bu sabah seninle buluşmadan önce Britanya Kütüphane-si'ne gittik," dedi. "Jack, bu kiliseyle ilgili bazı kaynaklara bakmak istiyordu ve o meşgulken ben de antik elyazmaları sergisini gezdim. İnanılmaz şeyler. MS 597'de St. Augustine tarafından Britanya'ya getirilen İndilerden birini gördüm. Bu, yaklaşık Romalıların Britanya'yı terk etmesinden iki yüz yıl sonraydı. İşte orada kafam karıştı. Ben Augustine'nin Hıristiyanlığı Britanya'ya getiren kişi olduğunu sanıyordum. O zaman Roma Britanya'sında Hıristiyanlar nasıl olabiliyordu?"

Jeremy oturduğu yerden öne eğildi. "Bu yaygın bir yanlış anlamadır. Ve Anglosakson tarihçilerin, hatta Bede gibi büyük isimlerin bile, inanmanızı istediği şeydir."

"Anlamadım."

"İngiltere Kilisesi, yani Ecclesia Anglicana, aslında Anglosakson Kilisesi'ydi. Kökleri, sözüm ona, Romalıların gidişinden epey sonra, Britanya'nın pagan inanışları olan halkına Hıristiyanlığı getiren Augustine'nin misyonuna uzanıyordu. Bu politik bir araçtı, Anglosakson krallığı ve Ro-ma'nm gücüyle yakından ilgiliydi. Fakat Anglosakson tarihçiler bile, Britanya'da daha önce, yani Romalıların hüküm sürdüğü dönemde Hıristiyanlık olduğunu biliyordu."

Jack, "Ecclesia Britannorum," diye mırıldandı.."Britanyahlar Kilisesi. Kelt Kilisesi."

Jeremy, "Bu iddiaya bir dayanak bulmak için Gildas'a gitmek gerekiyor," dedi. "Altıncı yüzyıl başlarında, Romalıların gidişinden yaklaşık yüz yıl sonra ve Augustine'nin gelişinden birkaç kuşak önce yaşamış olan Britanyalı bir keşiştir. Gildas, Kral Arthur döneminde yaşamış olabilecek tek Britanyalı tanıdığımız isim. Kral Arthur da muhtemelen o sıralardaki Anglosakson istilacılarla mücadele eden Britanyalı bir savaş lorduydu."

Costas, "Adeta Friar Tuckn gibi," diye mırıldandı.

"Gildas'ın kitaplarına De Excidio Bıittonum, yani Britanya'nın Yıkımı adı verilir. Latince olarak yazılmıştır ama bende bir çevirisi var." Jack çantasını karıştırıp yıpranmış, gri mavi bir kitap çıkardı, kapağında bir chi-rho sembolü vardı. "Romalılardan sonra Britanya'yı yöneten kralların Hıristiyanlık görevlerinde nasıl başarısız oldukları hakkında atıp tutan bir kitap. Bunu almamın sebebi, Gildas'ın, Boudica'dan da söz ediyor oluşu. Çocukken büyükannem hediye etmişti."

Jeremy sırıtarak, "Gildas, Boudica'dan sahte dişi aslan diye söz eder," dedi.

"Evet ama bu kitap; Roma tarihi hakkında hiçbir şey bilmeyen ve Hıristiyanlık tarihini de çok az bilen bir keşişin dahi Boudica İsyanı'nı unutamadığını gösteriyor."

Jeremy, "Ve bize Romalılar döneminde Britanya Kilisesi'nin, Kelt Kilisesi'nin varlığını gösteren ilk belgeyi sunmuş oluyor," dedi.

Jack başıyla onaylayıp sayfayı çevirdi. "İşte burada." Yüksek sesle okudu. "Dondurucu buzlarla uyuşmuş ve kıpırdayacak hali kalmamış bir adada, dünyanın ücra bir köşesinde, İsa ışıklarını sundu, ki bunlar onun, asıl güneş olan İsa'nın emirleriydi; bütün dünyayı saran göz alıcı parıltısı sadece dünyevi gök kubbeden değil, bütün zamanların ötesine uzanan en yüksek cennet kalesinden yayılmaktaydı. Biliyoruz ki bu, ilk olarak İmparator Tiberius'un son yıllarında ortaya çıktı, İsa'nın dini o sıralar engellenmeden yayılıyordu. Çünkü, Senato'nun arzularına rağmen imparator, Tanrı'nın askerlerine karşı muhbirlik yapanları ölüm cezasıyla tehdit etmekteydi."

Costas, "En azından hava durumunu doğru tarif etmiş," diye homurdandı. "Yani ne demek bu şimdi, şu İmparator Tiberius hangisi?"

Jeremy, "Çarmıha gerilme tarihindeki Roma İmparatoru," dedi.

Jack kitabı kapattı. "Tiberius, Claudius'un amcasıydı ve MS 13 ile 37 yılları arasında Roma'yı o yönetmişti. Öyle görünüyor ki Gildas, Tiberin Efsanelerde adı geçen neşeli bir papaz genellikle Robin Hood'a eşlik eder.

us'un da Hıristiyan olduğunu ve pagan olan Senato ile kavgalı olduğunu düşünüyormuş. Bütün bunlar oldukça karmaşık ve MS dördüncü yüzyılda,

Büyük Konstantin'in Hıristiyanlığı devlet dini yapmasından sonra, Hıristiyan imparatorlarla pagan Senato arasındaki sorunlardan söz etmekle muhtemelen bir kronoloji hatası yapıyor. Başka hiçbir yerde Tibe-rius'un Hıristiyan olduğunu gösteren bir kanıt yok.

Fakat son birkaç gün içinde Herculaneum'da, Roma'da bulduklarımız beni düşünmeye sevk etti."

Jeremy, "Roma'da Nasıralı İsa'yı bilen başkaları hakkında," diye mırıldandı.

Jack, "Britanya Kilisesi, Roma dönemindeki Kelt Kilisesi hakkında yazılı bir kayıt bırakmamış," diye cevap verdi. "Eğer bırakmışlarsa bile herhalde Anglosakson Kilise tarafından tahrip edilmiştir. Acaba Gildas halk arasında dolaşan bir söylenceyi mi aktarıyordu? Beş yüz yıldan uzun bir süredir Britanya Kilisesi'ne bağlı olanlar arasında kulaktan kulağa aktarılan bir sır mıydı bu? Bize, aslında daha ilk başta Hıristiyan olan veya Hıristiyanlığa heves eden bir imparator olduğunu mu anlatıyordu? Tibe-rius değil, ama İsa zamanında yaşamış olan başka bir imparator?"

Costas heyecanla, "Claudius!" diye bağırdı.

"Pekâlâ mümkün." Jack heyecanla konuşuyor, el kol hareketleri yapıyordu. "Gildas zamanında, yani yüzyıllar sonra, imparatorun asıl kimliği karışmış olabilir. Claudius, Britanya'yı işgal eden imparator olarak, Colc-hester'de tapınılan ilah olarak hatırlanıyordur. Onun Hıristiyan olmasına ihtimal vermek zordur. Fakat Gildas, Tiberius'u, İsa'nın öldüğü dönemde hüküm süren imparator olarak biliyordur. Gildas'a, Tiberius'un bir Hıristiyanlığa dönmüş biri olduğunu söylemek Hıristiyanlık açısından en büyük zafermiş gibi görünmüş olabilir. Oldukça abartılı bir kurgu ama Gildas, İsa'nın yaşamına çeşitli hikâyelerin, süslemelerin eklendiği dönemde yaşamıştı."

Costas, "Ve de Britanya'dan söz ediyordu," dedi.

Jeremy, "Gildas, Hıristiyanlığın Britanya'ya en başlarda, ta MS birinci yüzyılda geldiğini ima ediyordu," dedi. "Hatta bizzat imparator tarafından getirildiğini de ima ediyordu. İşin en ilginç yanı da bu. Burada bir imparatorun izini sürerken, Gildas'ın bu satırları aniden yeni bir önem kazanmış oldu, adam gerçek bir otorite haline geldi. Onun De Excidio

Brittonum 'u tümüyle Britanya üzerine yazılmış bir kitaptır, daha geniş bakan bir tarih kitabı değildir."

Costas, "Hıristiyanlığın daha önce geldiğini gösteren başka ne gibi kanıtlar var burada?" diye sordu. "Yani arkeolojik anlamda?"

Jack, "Tıpkı Akdeniz Bölgesi'nde olduğu gibi," diye cevap verdi. "İnanılır gibi olmasa da ikinci yüzyıla kadar hiç iz yok; kiliseleri, defin törenlerini, Hıristiyanlığın açık izlerini de ancak dördüncü yüzyıldan itibaren görmeye başlıyorsun, yani devlet dini olmasından sonra. Fakat erken Hıristiyanlık sözel bir dindi, idollerden, tapmaklardan oluşmuyordu, Gizli kapaklı ve çoğu zaman bin bir eziyetle sürdürülmekteydi, Eğer İnciller ve birkaç tane Roma kaynağı olmasa, MS birinci yüzyıldaki Hıristiyanlık hakkında hiçbir şey bilmeyecektik. Sicilya'daki gemi batığımızı hatırlıyor musun? Oraya kazınmış olan chirho sembolü, Hıristiyanlıkla ilgili açıkça görülen yegâne işaretti, halbuki St. Paul'ün gemisinden söz ediyoruz, yani erken Hıristiyanlık tarihinin kilit olaylarının birinden."

Jeremy dalgın bir tavırla, "Ve erken dönem Roma Britanya'sında kimlerden söz ettiğimizi de hatırla," diye ekledi, "Göçmenler, tüccarlar, askerler vardı, hepsi de

Hıristiyanlık fikrini getirmiş olabilirdi, belki de başkaları Mithras'a ya da Isis'e taparken onlar da İsa'ya tapmaya başlamıştı. Fakat nüfusun büyük çoğunluğu yerli halktan oluşuyordu. Bunlar bir dereceye kadar Romalılaşmıştı ama Kelt yaşam tarzını ve âdetlerini de koruyorlardı. Onların dininden neredeyse hiç arkeolojik kalıntı yok. Tapmaklar, sunaklar inşa etmeye ya da tanrılarının heykellerini yapmaya meyilli insanlar değillerdi. Arkeoloji asla daha fazlasını anlatamaz onlar hakkında."

"Tamam." Costas gözlerini kıstı. "Fakat eğer erken dönem Roma Britanya'sında Hıristiyanlık varsa, Anglosakson Kilisesi ne diye inkâr etmek istesin bunu? Yani, dinleri yüzlerce yıl öncesinden başlamışsa bu sevinilecek bir şey olmaz mıydı?"

Jeremy alçak sesle, "Ama o onların dini değildi ki," dedi.

"Ne?"

Jeremy, "Gildas'm yaşadığı ve Kral Arthur'un yaşadığı dönem, sadece Britanya'nın politik olarak şekillendiği bir dönem değildi," dedi. "Aynı zamanda Britanya'daki Hıristiyan toplumlar arasındaki anlaşmazlıkların ilk defa büyük ölçüde ortaya çıktığı bir dönemdi. Kral VIII. Henry'yi, onun on altıncı yüzyılda Roma Kilisesi ile yolunu ayırışını herkes bilir. Fakat Henry'nin yaptığı bu reformun kökü sözünü ettiğimiz döneme, yani Britanya Kilisesi'nin Roma'ya karşı ayaklandığı ve artık kutsal topraklara ve İsa'nın kendisine doğrudan bağlandığını açıkladığı döneme kadar uzanır."

Jack, "Pelagian mezhebi," diye mırıldandı.

Jeremy başını salladı. "Pek çok Kilise oluşumu gizli saklıdır, ama bu tamamen açık ve derin bir sapmadır. Doğrudan Hıristiyan inancının kalbine girmiştir. Kurum olarak da Kilise'nin tabii ki. Roma'da güç sahibi olanların çoğunu korkutmuştur. Hâlâ da korkutur."

Costas, "Pelagian?" dedi.

"Pelagius, Gildas'tan önce Britanya'da yaşamış olan başka bir keşiş, muhtemelen İrlanda asıllı, MS 360 civarında yaşamış. Romalılar hâlâ Britanya'yı kontrol altında tutarken dünyaya gelmiş. Pelagius'un zamanında, Roma İmparatoru onlarca yıldır resmen Hıristiyandı, çünkü Büyük Konstantin o dini kabul etmişti ve Britanya'da Roma Kilisesi kurulmaya çalışılıyordu. Pelagius da çalışmak üzere Roma'ya gitmişti ama orada gördüklerinden çok rahatsız oldu. Roma Kilisesi'nin güçlü adamlarından biriyle anlaşmazlık yaşadı."

Jack, "Hippo'lu St. Augustine ile," dedi.

"Tann'nın Kenti, îtiraflar'm yazarı. Bu daha önceki Augustine, yani Roma Kilisesi'ni Britanya'ya getiren, Britanya Kütüphanesi'nde İncili'ni gördüğün Augustine değil Costas. Hippo'lu Augustine kadercilik yaklaşımına, yani Hıristiyanların mutlak bir şekilde Tann'nın lütfuna bağımlı olduğuna inanıyordu. Ona göre, cennet krallığına özgür iradeyle değil, ancak ve ancak Kilise kanalıyla ulaşılabilirdi. Bu teolojik bir doktrindi ama Roma Kilisesi için, yeni Hıristiyanlaşmış devlet için muazzam yararları olan bir doktrindi aynı zamanda."

Jack, "Egemenlik, kontrol," diye mırıldandı.

"Bu doktrin, inanç sahiplerinin, ilahi lütfün aracısı olarak gördükleri Kilise'ye köle gibi boyun eğmesine yol açtı. Devleti daha güçlü kıldı, kitleleri daha kolay kontrol etmesini sağladı. Kilise ve devlet, mutlak bir güç kaynağı olarak birbiriyle kaynaştı ve ortaçağ Avrupa'sının sahnesi kurulmuş oldu."

Jack, "Fakat Pelagius bunların hiçbirine sahip değildi," dedi.

Jeremy, "Pelagius muhtemelen kendini, Roma Kilisesi gelmeden önce Britanya'da var olan ve kendilerini MS birinci yüzyıldaki İsa'nın mü-ridlerinin devamı sayan, orijinal Hıristiyan toplumunun bir üyesi olarak görüyordu," dedi. "Az önce sözünü ettiğimiz Ecclesiastica Britar.norum, yani Kelt Kilisesi, çoğu muhtemelen Romalılaştınlmış Britanyalılardı ve Kelt soyundan geliyorlardı. Pelagius onların inançlarına dair elimizdeki tek kanıt. Yeryüzü cenneti kavramına, cennetin kendi etraflarında, dünyevi yaşamlarında bulunabileceklerini düşünüyorlardı. Onlara göre, İsa'nın mesajı doğadaki güzelliği bulmak ve yüceltmek içindi, sevgi ve merhamet üzerineydi. Ahlaki açıdan insanlara yetkiler veren bir kavramdı ve Pelagius'un Roma'da gördükleriyle taban tabana zıttı. Pelagius oradayken Hippo'lu Augustine'ne karşı çıktı, kaderciliği ve ilk günah doktrinini inkâr etti, insanın özündeki iyiliği ve özgür iradeyi savundu. Bu ümitsiz bir savaştı, ama Pelagius direniş için bir bayrak oldu ve adı, yüzyıllar boyunca gizli yerlerde, gizli toplantılarda anıldı. Bu toplantılarda yakalanmak demek tutuklanmak, işkence görmek ve daha beterine hazır olmak demekti."

Costas, "Peki ona ne oldu?" diye sordu.

Jack, "Pelagianizm MS 418'de, Kartacalı Synod tarafından kâfirlik olarak ilan edildi," dedi. "Pelagİus da aforoz edildi ve Roma'dan sürüldü. Tekrar Britanya'ya dönüp dönemediği de meçhul. Kimileri Judaea'ya, Kudüs'e, isa'nın mezarının olduğu yere gittiğini ve orada öldürüldüğünü düşünüyor."

Jeremy, "Roma Kilîsesi'nde uzlaşmayan güçler oluşmuştu bile," dedi. "İlahi adalet saydıklarının dışında kalan her şeyi durdurmaya hazırdılar. Ama Britanya'da olanları kontrol edemediler. MS 41Ö'da Romalıların çekilmesinden, Britanya'daki Roma kentlerinin dağılıp çökmesinden sonra, Konstantin'İn piskoposları tarafından getirilmiş olan Kilise de neredeyse

tamamen yıkıldı. Gildas öyle feryat ediyor. Muhtemelen o da Britanya'da kalan son Roma Kilisesi keşişlerinden biriydi ama oldukça kafası karışmıştı. Devlet mekanizması çökünce, Roma Kilisesi artık Augustin doktrinini cazip bulmayan bir halk üstünde egemenlik kuramaz olmuştu. Sonra Anglosakson istilası başladı. Onlar pagandı. Burada, ikinci Augustine, yani Can-terbury'li St. Augustine karşımıza çıkıyor. MS 597'de, kırk keşişle birlikte Kral Aethelbert'i Hıristiyan yapmak üzere Papa Gregory tarafından gönderildi ve ondan sonra Roma Kilisesi buraya yerleşti."

Costas, "Ama Kelt Hıristiyanlığı da bir şekilde sürdü," dedi.

Jeremy, "Birinci Augüstine'den kurtulduğu gibi ikincisinden de kurtuldu," dedi. "Felsefesinde Britanyalılarm Kelt soyuna hitap eden bir şey vardı, İsa'nın asıl öğretilerine uygun olduğuna inandıkları bir şey. Evrensel bir gerçekten, özgürlükten ve bireysel isteklerden söz ediliyordu. İsa'nın bu kıyılara ulaşan ilk müridleri tarafından, belki de Gildas'ın hayal meyal hatırladığı imparator tarafından öğretilmiş olan bir şey. Kutsal bir anı olarak koruyup sakladıkları bir hikmet."

Jack, "İnsanlar kendi hareketlerinin sorumluluğunu ve kontrolünü üstleniyor, kendi kaderini belirliyor," dedi.

Jeremy de, "Pelagianizmin özü bu," diye ona hak verdi. "Pelagius, Roma'ya gelince yaşayan büyük ahlak çöküntüleri görmüş ve bundan kaderci yaklaşımı sorumlu tutmuştu. Eğer her şey alın yazısrysa ve Tanrı'nın arzusuysa,, o zaman erdem sahibi olmak veya dünyayı daha güzel bir yer yapmaya çalışmak için sıkıntıya girmeye ne lüzum vardı? Pelagianizm tümüyle bireye, özgür iradeye, ahlak gücüne dayanıyordu. Ona göre, İsa'nın oluşturduğu örnek başlıca kuraldı. İsa günahtan nasıl kaçınılacağını ve kutsal bir hayat yaşanacağını göstermişti ve Hıristiyanlar, onu takip etmeyi seçebilirdi. Ve işin asıl ilginç yanı, bu fikirlerin aynı zamanda Kelt paganizminin devam ettiğini gösteriyor olabileceği. Kelt paganizmi insanın birey olarak, doğaüstü güçlere karşı bile zafer kazanma yeteneği olduğunu savunuyordu."

Costas, "Benim anlamadığım şey, bu erken dönem Kelt Hıristiyanlığının Romalılardan sonraki karanlıkçağda nasıl ayakta kalabildiği," dedi. "Yani,

Anglosakson istilası, sonra Vikingler, arkasından Normanlar. Bu Kelt soyu hikâyesi o sıralarda oldukça karışmış olmalı."

Jeremy, "Bu biraz da Britanya'ya gelmeyi seçen insanlarla ilgili," diye yanıt verdi. "Sadece o bilinen istilalar değil, daha sonraki göçler de. İspanya'dan sürülen Sefarad Yahudileri, Fransa ve Hollanda'dan gelen Protestan mülteciler. Burada tutunabilmek için bazı karakteristik özelliklere sahip olmanız gerekiyordu. Bağımsızlık, inatçılık, direnç, otorite karşısında dayanma gücü, zorluklara boyun eğmeme... Şu an bulunduğumuz yerle ilgili her şey, tarih. Pelagius tarafından benimsenen bütün bu fikirler onun Britanyah olduğunu gösteriyor."

Costas, "Bana kalırsa bu hava durumuyla ilgili bir şey," diye homurdandı. "İnsan burada hayatta kalabilmek için fazladan bir şeyler yapmalı." Duraksadı. "Yani şu kilisenin, St. Lawrence Jevvry'nin bütün bu tarihi içinde barındırdığım mı düşünüyorsunuz?"

Jack, "Burada on birinci yüzyıldan, yani Normanların gelişinden önce bir kilise bulunduğunu gösteren kanıt yok," dedi. "Ama Roma Londra'sındaki kiliselerin yerlerini de kimse bilmiyor. Ondan önce Hıristiyan toplantıları gizliydi ve MS dördüncü yüzyılda Hıristiyanlık resmi din haline geldikten sonra bile Roma Britanya'sında cemaat ayinleri hiçbir zaman tam olarak yapılmamıştı. Fakat ben, St. Lavvrence Jevvry'nin çok olası bir yer olduğuna inanıyorum. Hemen amfiteatrın bitişiğinde, Hıristiyanların şehitliğiyle ilgili bir yer. Ve kiliseler çoğunlukla pagan ayinlerinin yapıldığı yerlere kurulurdu. Burada, Roma Londra'sından çok daha önce de bir şeyler yaşanmış olabilir. Ve bu yerin olağanüstü bir sırrı da gizliyor olma ihtimali var."

Costas odanın ucundaki tuğlayla örülü duvara bakıp, "Karanlığın kalbi," diye mırıldandı.

Jack, onun bakışlarını takip etti, içini heyecan kaplamıştı. Saatine baktı. Yukarıda müzik bitmişti ve kapı vurulmaktaydı. Jack ayağa kalkıp derin bir nefes aldı ve çantasını sırtından indirdi. "Sanırım onu bulmak üzereyiz."

Bir saat sonra Jack ile Costas yine küçük mezar odasında çömelmişlerdi, yalnız bu sefer arkadan iki tane taşınabilir tungsten lambasının göz kamaştırıcı parıltısı yansıyordu. IMU'ya ait bir De

Havilland Dash-8 uçağı, Roma'da Massimo'ya bıraktıkları e tipi tulumların yenileri de dahil, gerekli tüm malzemeyi Cormvall kampusünden alıp Londra Havaalanı'na getirmişti. Jeremy de, odanın içindeki tuğla duvarın ardında keşif çalışması yapmak için kilise yetkililerinden'acil izin çıkarmıştı. Odada bir papazla kafa kafaya verilerek yapılan görüşmede, araştırmanın kesinlikle gizli tutulmasına karar verilmiş ve malzemeler, ödünç alınan bir televizyon minibüsü ile getirtilmişti. Yukarıda öğle konseri bitmişti ve prova yapan koro üyelerinin Gregorian ilahiler söylediği duyulabiliyordu, bu müzik, bilinmeyene doğru yine karanlık bir geçide dalmaya hazırlanan Jack'i çok rahatlatmıştı.

"Tamam. Halloldu. Buranın arkasında kesinlikle bir boşluk var ama içeri girmeden pek bir şey göremiyorum." Jeremy duvarda bir delik açmakla meşguldü, tuğlaları söküp iki yana diziyordu. Duvarın üstünkörü ve az bir harçla örüldüğü ortaya çıkmıştı, bu da Jeremy'nin tuğlaları kolayca sökmesini sağlıyordu.

Jack, "Güzel," dedi. "Artık senin görevin kaleyi savunmak." Jeremy başını salladı, gidip ölü odasının kapısındaki sürgüyü kontrol etti ve sırtını duvara dayayarak oturup onların donanımlarını kuşanmasını izlemeye başladı.

"Taban suyu seviyesinin altına inme ihtimalimiz var." Costas bir yandan tulumunun boyun kilidini kontrol ederken bir yandan da bir dizüstü bilgisayara bakıyordu. "Şu anda şimdiki Belediye Avlusu seviyesinin aşağı yukarı üç metre altında, Roma katmanlarının da iki metre üstündeyiz. Onun altında, tam önümüzde bir yerde Walbrook Irmağı'nın kolu bulunuyor. Bütün bu yağmurlarla birlikte oldukça ıslanacak gibiyiz."

Jack, "Tulumlara zaten ihtiyacımız var," dedi. "Aşağıda oldukça zehirli gazlar olabilir."

Costas homurdandı. "Gaz sızıntıları mı?"

Jack ölü odasını gösterdi. "İki bin yıldır insanların hizmetinde Costas. Bunun ne anlama geldiğini söyletme bana."

"Yok yapma." Costas uzanıp Jack'in vizörünü indirdi, sonra oksijen akışını sağlamak üzere başlığının yanındaki regülatörü ayarladı. Aynı işlemleri çabucak kendi başlığında da yaptı. Aniden dış dünyadan

kopmuşlardı, birbirlerini ancak dahili sistemlerinden duyabiliyorlardı. Costas, "Oksijen tüpleri bize dört, belki dört buçuk saat verir," dedi.

Jack, "On dakikada dönmüş olabiliriz de," diye cevap verdi. "Çıkmaz sokak da olabilir."

"Seaquest /Fden uzaktan kumandalı algılayıcıyı getirmiş olsam, içeri bir kamera yollayıp duvarın ardında ne olduğunu görebilirdik."

Jack, "Hiçbir şey insan gözünden daha iyi olamaz," dedi. "Hadi." Çantasından bir dizüstü bilgisayar çıkarıp defterlerini ortaya yaymış olan Jeremy'ye başını salladı. 'Sonra da çöküp tuğla duvardaki delikten içeri girdi, tepe lambası önündeki karanlığı aydınlatıyordu. Costas da yanına geldi. Taş bir sahanlıkta duruyorlardı ve önlerinde başka bir girişe, yaklaşık yüz yirmi santim yüksekliğinde, kemerli, alçak bir antreye inen on iki basamak vardı. Jack çömelmiş vaziyette basamakları inmeye başladı, elindeki feneri de önündeki taş basamaklarda gezdiriyordu.

Costas, "Umalım da tavan çökmesin," diye söylendi.

Jack yukarıya göz attı. "Odada destekleyici taş sütunlar var, tahmininden daha güçlü yani. Duvar işçiliği az önce bulunduğumuz odadakine benziyor. On dördüncü yüzyıl, belki daha eski. Arada Roma tarzı kiremit ve kumtaşı tuğlalar da görüyorum, muhtemelen amfiteatrın kalıntılarından alınıp kullanılmış." Sonunda aşağı indi ve doğruldu, ama tam dik duramıyordu. Karşısındaki kemerli taş giriş, kısmen çürümüş tahta bir kapıyla örtülüydü. Kapıda tam göz hizasında, yaklaşık yirmi beş santim eninde parmaklıklı bir pencere bulunuyordu. Costas yanma gelirken, Jack tepe lambasını pencereye tuttu.

Costas, "Hapishane hücresine benziyor," dedi.

Jack, "Bu da bir ölü gömme odası," diye mırıldandı. "Bir tane daha. Tam Sör Christopher Wren'in taş ustasının günlüğünde anlattığı gibi. Ve el değmemişe benziyor."

"Ne demek el değmemiş? Wren'in adamları buraya girdi sanıyordum."

"Yani dolu görünüyor. Duracak yer yok."

"Ah hayır."

Jack kapıyı dikkatle itti ve kapı hafif aralandı. "Hâlâ sağlam," dedi. "Nemli bir hava, organik yaşam için ideal. Burada bazı ilginç durumlarla karşılaşabiliriz."

Costas cılız bir sesle, "Aman ne iyi," dedi.

Jack kapıyı bu sefer iki eliyle itti ve kapı tamamen açıldı. Önlerindeki boşluğu incelediler. Tonozlu tek bir odaydı, az önce geldikleri ölü gömme odasıyla benzer yapıdaydı ama üç misli daha genişti. Her iki yanda taş oyuklar sıralanmıştı, bazıları tuğlayla kabaca kapatılmıştı, bazıları ise açıktı ve eski tahta tabutlarla doluydu. Tabutların kimi sağlam ve kapalı, kimi ise çürüyüp ufalanmış durumdaydı. İçlerinde şekilsiz yığınlar görülüyordu. Jack birkaç adım ilerledi, Costas ise olduğu yere mıhlanıp kalmıştı. "Bu benim en kötü kâbusum Jack."

Jack, "Gel hadi," dedi. "Bu da zengin hayat dokusunun bir parçası işte."

Costas bir adım atacak gibi oldu, duraksadı, sonra azimle ilerledi ve çürümüş tabutlardan birine yakından baktı, belli ki bilimsel incelemenin en iyi terapi olacağına karar vermişti. Boğazını temizleyip, "İlginç," diye mırıldandı. "Bu tabuttan çıkan bir çömlek ucu var, hem de kararmış. Hıristiyanlan gömerken de şarap bırakıldığını hiç bilmezdim."

Jack, "İyi denemeydi ama yanlış," dedi. "Konuyu sen açtın diye söylüyorum. O kilden yapılma borular buhar çıksın diye."

"Ne?"

Jack, "Victoria dönemi yeraltı mezarlarında görülür," dedi. "Kurşun astarlı bir tabut patlayabilir, özellikle de kişi öldükten hemen sonra tabuta konmuş ve tabut mühürlenmişse. Çürümenin ilk aşaması da bildiğin gibi gazların dışarı çıkmasıdır."

"Gazların çıkması." Costas hafifçe geri çekildi ama gözünü tabuttan ayırmadı.

Jack, "O borular, o gazları yakmak için," dedi. "Kararmalarının sebebi de o."

Costas iyice geriye çekildi, sonra kaydı ve karşı duvardaki açık nişin kenarında anca durabildi. Doğruldu, sonra girişe yakın nişlerden birinin

altındaki yapışkan havuzdan ayağını kaldırdı. "Su seviyesine sandığımdan da yakın olabiliriz," diye söylendi. "Burada sadece buharlaşmayla olamayacak kadar fazla su var."

"Maalesef bir kötü haberim daha var sana."

Costas yerdeki birikintiye baktı, sonra yukarıdaki nişten inen taş oluğu gördü. "Yok, olamaz," diye fısıldadı.

Jack neşeyle, "Sabunlaşmış," dedi. "Bu konuda Sör Thomas Browne'nin harika bir anlatımı vardır, o da bir tür on yedinci yüzyıl Pliny'si. Eski mezarları kazmaya bayılırmış. Hiebermeyer'le birlikte, Adli Tıp'tan birileriyle bir mumyalama seminerine katılmıştık ve hepsini kelimesi kelimesine hatırlayabiliyorum: 'Yeryüzü'nün güherçilesinde,0 bir yağ katmanıyla karşılaştı ve cesedin yumuşak ve yapışkan likörüne rastladık, iri yağ topakları halinde pıhtılaşmıştı, en katısından kalıp sabuna dönmüştü; ki o parça bizimle kaldı.'"

Costas ayağını deli gibi yerdeki bir tuğlaya sürterken, "Ceset likörüymüş," dedi. "Çıkar beni buradan Jack."

Jack, "Ölülerde kullanılan balmumu," diye cevap verdi. "Yağların ağır ağır hidrolize olup amonyaklı sabuna dönüşmesi. Özellikle alkalik ortamlarda, cesetlerin bakterilerden arındırılmış olduğu ve nemli kalan yerlerde sabuna dönüşür. Dediğim gibi, burada ilginç bir şekilde korunmuş şeyler bulacağız."

"Bundan daha kötüsü olamazdı."

"O kadar emin olma." Jack çömelip sağlam nişlerin önündeki ithaf yazılarım incelemeye başladı, yazılar tuğla cephelerin tam ortalarına yerleştirilmişti. Sırayla bakmaya başladı. "Büyüleyici," diye mırıldandı. "Normalde, Londra kiliselerindeki ölü odaları en fazla bir yüzyıl kadar kullanılır, ağzına kadar dolunca mühürlenirdi. Fakat bu oldukça tuhaf. Yazılardaki ifade aşağı yukarı benziyor ama büyük bir zaman aralığına yayılıyorlar. Her birinde bir chirho sembolü, ardından da Latince bir isim var. Bak, şunun gibi; Maria de Kirkpatrick. Ve şu, Bronwyn ap Llewellyn. Çoğunlukla İngiliz isimlerin Latince çevirileri. Ve tarihler de var, Roma rakamlarıyla yazılmış. Sana en yakın olan, kapının dibindeki en alt raftaki

en sonuncusu, 1664'ten kalma, yani ortaçağ kilisesini yıkan 1966 Büyük Yangın'mdan sadece birkaç yıl öncesine ait."

"Uyuyor." Costas hâlâ uzaktan bakıyordu, belli ki etrafındaki fiziksel dehşet dışındaki başka bir şeye odaklanmaya çalışıyordu. Boğazım temizledi. "O günlük. Ölü odasının Wren'in adamları tarafından kapatıldığını söylüyordu. Ondan sonra herhangi bir defin yapılmaması mantıklı."

Jack yerdeki yapışkan sıvının etrafından dolanarak odanın öbür ucuna gitti. Tekrar çömeldi ve yere düşmüş tuğlalardan birkaç tanesini kaldırdı. "Ve ilk ithaf yazıları da inanılmayacak kadar eski," diye mırıldandı. "Bu uçtaki en eskiler ufalanmış ama Anglosakson isimleri olan iki tane var. Aelfrida ve Aethelreda. Şunda yazan ismi okuyamıyorum ama tarihi okunuyor. MS 535. Tanrı'm." Sesi boğuklaşmıştı. "Bu karanhkçağ, Kral Arthur'un, Gildas'm çağı. Augustine'nin Roma Hıristiyanlığını Britanya'ya getirmesinden bile önce, ama yine de burada Hıristiyan sembolleriyle defin yapılmış."

Costas sakin bir tavırla, "Hepsi de kadın ismi," dedi.

Jack etrafı inceleyerek, "Bu oda ortaçağ kilisesinden çok daha eski," dedi. "Ortaçağ döneminde, Büyük Yangın zamanında onarılmışa benziyor ama tuğla ve taşların alt sıraları Roma tarzına benziyor." Çömelip elini en uzaktaki nişin altına uzattı. "Hiç kuşku yok. Roma döneminde yapılmış bir yeraltı mezarındayız. Britanya'da bugüne kadar bulunmuş tek örnek bu."

"Girişin üstündeki yazılara baksana."

Jack yukarı baktı ve taşlara kazılmış tek bir harf dizisi gördü, üstleri kararmış birikintiyle kaplıydı. Costas kelimeleri ağır ağır okudu. "Uri vincin veberari ferroque necari."

Jack heyecanla, "Hey Tanrı'm!" diye bağırdı. Ayağa fırlayıp gözünü yazıya dikti. "Bu gladyatör andı. Yani sacramentum gladiatorium."

Costas boğuk bir sesle, "Sibyl kehaneti," dedi. "Roma'nın altında bulduğumuz balmumu tablet. Aynı sözler, değil mi?"

"Birebir aynısı. Ateşle ölmek, zincire vurulmak, dövülmek, kılıçla ölmek... Sevgili yaşlı Claudius. Sanırım tam olmamızı istediği yerdeyiz."

"Ve Sibyl'in onun olmasını istediği yerde."

Jack, "Burası aslında gladyatörlerin ölüm odası olmalı, bitişiğimizdeki arenada yatan cesetler dışarı götürülüp yakılmadan önce buraya getiriliyordu herhalde," diye mırıldandı. "Ve sonra da Hıristiyan ölü odası olarak kullanıldı, neredeyse bin yıl boyunca. Kadınlar için kullanılan bir ölü odası, onca zaman boyunca aralarında bir tür bağ olan kadınlar için."

Costas, "Belki de gizli bir cemiyetti," dedi. "Belki bu duvarın ardında her ne varsa ona yakın defnedilmek istiyorlardı."

Jack, "Günlüğe göre, burası Wren'in adamlarının amforaları bulduğu yer," dedi. "Ve şu da duvar olmalı, yani bulunduğumuz yerdeki duvar."

Costas iki elini birden önlerindeki tuğla yüzeye dayayıp dikkatle itti. Birkaç tuğla oynayınca geri kaçtı. "Buna alçı sürülmemiş," dedi. "Tuğlaları üst üste yığıp bırakmışlar gibi görünüyor."

Jack, "Mantıklı," dedi. "Günlükte ilk karşılaştıkları ölü odasını tümüyle kapatmaya karar verdikleri anlatılıyor, yani içteki bu odayla o kadar uğraşmalarına gerek yoktu. Tepeden başlayarak tuğla tuğla indirelim."

Costas sınamak için biraz daha itti ve yan dönmüş olan tuğlalardan biri arkaya düştü. Aniden bütün duvar içe doğru çöktü ve hava kırmızı tozla dolarken ikisi birden geri sıçradı. Costas yerdeki yapışkan birikintiyi teğet geçmişti.

Jack vizörünün önünü silerken, "Ben de tam ince işe vaktimiz yok diyecektim," dedi.

Costas toparlanıp tekrar yaklaşırken, "Bir kontrol edelim," dedi.

Jack el fenerini Costas'ın gösterdiği yere tuttu. Tuğla duvarın yerinde şimdi bir delik vardı, ama hemen girişinde sol tarafta eski seramik drenaj borularına benzeyen bir yığın vardı, borular dikine dizilmişti. Jack yerdeki tuğla yığınının kenarına gidip heyecanla elini salladı. "Tanıdın mı bunları?"

"Roma amforaları. Tam aradığımız şey."

"Doğru. Ve kesinlikle St. Paul batığında bulduklarımızla aynı, Pompei ve Herculaneum yakınlarındaki Campania'da yapılmış olanlardan. Batığın tarihini hatırlıyor musun?"

"MS 58 civarıydı galiba."

"Evet. Bunlar da o dönemin tipik amforaları. Boudica İsyanı'nın tarihi neydi? MS 6061. Eğer şarap amforaları burada bir sunu olarak birakıldıysa, bunlar tam o tarihte görülecek olanlardan."

Costas da gelip Jack'in yanma sıkıştı ve ilerdeki karanlığa baktı. "Buradan nereye gitmemiz gerektiğine emin değilim. Burası bir tür bacaya benziyor."

Jack dikkatle etrafına bakındı. Sol tarafında tehlikeli görünen bir moloz yığını vardı, çoğu eski tuğlalardan oluşuyordu ama arada yanıp kararmış kütükler de vardı. Hepsi iç içe tek bir kütle halinde duruyordu. Yığın, yaklaşık iki metre eninde, üç metre derinliğinde ve dibinde su olan, tahta astarlı bir bacaya doğru yükselmişti. "Bu yığın, 1666'daki Büyük Yangm'm kalıntıları, muhtemelen Wren, kiliseyi yeniden inşa ederken dökülmüş. Eğer onun adamlarından biri bu ölü odasının ötesine geçmişse, bizim gitmemiz gereken yol da bu. Bütün o molozu büyük bir kazı olmadan kaldıramayız. Tek umudumuz bu bacanın altına inmek."

"Nedir bu?"

"Kuyuya benziyor. Thames'in yanındaki bahçelerde su çıkarmak için kullanılan kuyular vardı. Londra suyu, kanalizasyon karışmadan önce çok sağlıklı bir suydu. Kuyular da çoğu zaman bunun gibi tahta astarlı olurdu." Jack bacanın içine uzanıp tahtaya baktı. "Büyüleyici. Gemi keresteleri yeniden kullanılmış. Bunlar bindirme kaplama, Viking işi. Grönland'da buzların arasında duran uzun Viking gemimizi hatırlıyor musun?"

"Bunu söyleyeceğimi hiç ummazdım ama şu an orada olmayı tercih ederdim."

"Ben içeri giriyorum." Jack bacaklarını deliğin kenarından sallandırıp, kollarından güç alarak sırtüstü döndü. Kenarda asılı kaldığı sırada Costas'ın koluna tutundu, ayakları bir metre kadar aşağıdaki karanlık suyun üstünde sallanıyordu. "Umalım da dipsiz bir çukur olmasın." Kendini bıraktı ve büyük bir şapırtıyla dizlerinin üstüne çamura düştü, vücudunun üst kısmı suyun dışında kalmıştı. "Sıra sende." Ayağıyla etrafı yokladı. "Sanırım sağlam bir zemin."

Costas homurdandı, sonra kendini aşağı bıraktı, vizörü kuyunun nemli ahşap astarına sürtüyordu. Jack'in üstüne düşmemek için hafifçe yana kaydı. Bu hareketi yapınca kuyu astarının çürümüş olduğu bir kısmına gözü takıldı ve gördükleri karşısında donup kaldı.

Jack, "Ne oldu?" diye sordu.

Costas'ın sesi boğuk ve uzak geliyordu. "Bu kuyu Jack. Bahçeye kazılmamış."

"Ne?"

"Kemiklerin arasına kazılmış Jack." Costas'ın beyni uyuşmuş gibiydi. "İnsan kemikleri, binlerce... etrafımız onlarla sarılı. Tek görebildiğim bu."

Jack düşünceli bir tavırla, "Bir veba çukuru olabilir," dedi. "Ama daha büyük bir olasılıkla, mezarlıktan ya da ölü odasından çıkan kemiklerin konduğu bir kemik saklama yeridir. E tipi tulumlarımızı giymekle iyi yapmışız."

Costas da kendini tamamen bıraktı ve muazzam bir su püskürterek Jack'in yanındaki deliğe dalıp tamamen suyun altında kayboldu, sonra da bir çamur bulutunun arasından fırladı. Su duruldu, Costas da ellerini uzatıp eldivenlerine bulaşan koyu renkli, yapışkan şeritlere baktı. "Bildiğimiz eski usul pislik," diye mırıldandı. "Bana o kadar insan kalıntısı yeter de artar bile."

Jack, "Dediklerini düşünüyordum," dedi. "Eski bir kemik biriktirme çukurunda açılmış bir kuyu. Pek görülmüş şey değil. Galiba yanlış değerlendirdim. Sanırım bu bir fosseptik çukuru."

Costas kahverengiye bulanmış vizörünü sildi ve nutku tutulmuş bir şekilde Jack'e baktı.

Jack, "Aslında fosseptik çukurları oldukça hijyeniktir," dedi. "Her evin bir tane olurdu genelde. Sadece taşma yaptığı zaman kaba lağım sorun yaratırdı ve sonra insanlar kanalizasyon kullanmaya başlayınca ona da gerek kalmadı."

"Yani bunun beni teselli etmesi mi gerekiyor?" Costas ağlayacakmış gibiydi. "Jack Howard'la dalmaya gelin. Hiçbir helayı kaçırmazsımz."

Doğrulup kalkmaya çalıştı ve aniden gözden kayboldu, sonra yine ortaya çıktı. "Ben de öyle düşünmüştüm," dedi. "Altımızdan su akıyor. Bu baca bir yeraltı akıntısına bağlanmış."

Jack, "Walbrook'un kolu, kafataslarını buldukları yer," dedi. "Belki de bir şansımız vardır. Eğer o suya inip yukarı doğru başka bir çıkış bulursak, o moloz yığınının öbür tarafına geçmeyi başarabiliriz."

"Ya da aşağıdaki ölüler kentine katılırız. Daimi olarak."

"O da bir ihtimal."

"Tamam." Costas sugeçirmez GPS bilgisayarını çıkardı ve kilisede malzemelerin gelmesini beklerken programladığı üç boyutlu topografya haritasını buldu. "Su doğuya, Walbrook'a doğru akıyor ve sonra güneye doğru devam edip Thames'e dökülüyor. Amfiteatrın dış kenarı sadece beş metre kuzeyimizde. Eğer bir şekilde o noktayı geçersek, aynı şekilde geri dönebiliriz. Son kazı çalışmalardaki alana girmiş olacağız."

Jack, "Ben, senin tam arkanda olacağım," dedi.

"Öbür tarafta görüşürüz." Costas suya dalıp gözden kayboldu. Ayakları yüzeye çıkınca birkaç saniyelik bir karmaşa oldu, sonra su duruldu ve havuz koyu bir karanlığa gömüldü. Jack, su göğsüne gelecek kadar çömeldi ve dahili sistemden Costas'm soluklarını dinledi. Bir an için gizli korkusu, kontrol altında tutmak için onca uğraştığı kapalı yer fobisi aklına geldi ve aslında zihninin burayı bir tür can simidi, antik ölü odasından yukarıdaki kiliseye açılan bir çıkış kapısı olarak gördüğünü fark etti. Bu havuzun ötesinde yatan şey, çıkış noktasından onun cesaretini kırabilecek kadar uzaktı ve durgun yüzeye bakarken birkaç kez derin derin nefes alıp verdi. O sırada çok hafif bir titreşim algıladı ve yüzeydeki parıldamayı izledi. Çok aşağılardan bir metro treninin geçtiğini tahmin etti. Bu algılama onu tekrar yirmi birinci yüzyılın dünyasına döndürdü ve zihninde geçmişin bütün o çalkantılı olayları, tarihöncesi dönemlerin karanlık ayinleri, Roma amfiteatnndaki kan, 1666'daki Büyük Yangın, 1940'taki hava saldırısı... Bütün, hızlı oynatılan bir film gibi, etrafını saran iğrenç çökeltiye damgasını vurarak akıp geçip gitti.

Jack gözlerini kapatıp tekrar açtı. Vizörünün içindeki dijital ekranı açıp tüpünde kalan oksijeni, karbondioksit düzeyini gösteren verileri inceledi.

Bu bir gerçek yaşamın kontrolüydü ve onu asla yanıltmazdı. Kendini yukarı çekti ve havuzun dibindeki çamura bir metreden fazla batmış olduğunu fark etti. Kendini iyice çektikten sonra, vizörü suyun altında kalacak şekilde yüzüp, hemen altında bulunan Costas'm tepe lambasından gelen zayıf ışığı izledi. Aşağı kıvrılıp yüzdürücü kompansatöründen hava boşaltarak karanlığa daldı. Yaklaşık iki metre aşağıda güçlü bir akmtı hisseder gibi oldu ve çökeltinin dağıldığı noktada, daha temiz bir suyun kaynadığını gördü. Görüş mesafesi hâlâ santimlerle ölçülecek kadardı, ama çukurun yüzeyindeki bulanık çökeltiden çok daha iyiydi.

"Burada bir engel var." Dahili sistemden Costas'm sesi gelmişti. "Neredeyse tam yanındayım."

Jack, Costas'm tam önünde palet çırptığını ve tüneldeki kavisi dönmek için yükseldiğini hissedebiliyordu. Tekme yememek için geriden gidiyordu, soma sular durulunca yavaşça ilerlemeye başladı, bir yandan da elleriyle ileriyi yokluyordu. İki metre kadar yüzdükten sonra düzgün, metalik bir şey hissetti ve o sırada omuzları Costas'm bacaklarına değdi. Bir hareket algılar gibi oldu, ardından boğuk bir metal sesi geldi ve ondan sonra da soluk alıp verişleri dışında hiçbir şey duyulmaz oldu.

"Seri 17. Güzel."

Jack, "Nedir o?" diye bağırdı. "Güzel olan ne?"

"Bu!..." Bir metal şakırtısı, ardından bir küfür duyuldu.

"Ne? Ben bir şey göremiyorum?"

"Bu bir bomba."

Jack'in kalbi duracak gibi oldu. "Ne bombası?"

"Alman SC250, genel amaçlı bomba. Stuka, Junkers 88, Heinkel 111 tarafından taşınıyor. Hava saldırısı esnasında binlercesini atmışlardı buraya. Oldukça sıradan olmalı."

"Ne demek istiyorsun, sıradan olan nedir?"

"Yani bunlar zaman ayarlı bombalar değildi, o bakımdan."

Jack farklı duygular içine girmişti. Az önceki sarsıntıyı, geçen trenin yarattığı titreşimi tekrar düşündü. Birdenbire burası gözüne daha az güvenli,

daha az dengeli görünmeye başlamıştı, tarihte yeni bir yok oluş sayfası açmaya hazırdı. "Ne yapacağını sakın söyleme bana."

"Tamamdır, çoktan yaptım bile. Elimden geldiğince tabii ki." Costas bacaklarını ileri uzattı ve Jack bir metre daha aşağı indi. "Bombanın ön cebi tam burnumun dibindeydi ve tesadüfen tulumumun cebinde de doğru soket bulunuyordu. Sonrasını halletmek daha zor ama her tarafı paslanmış zaten. Benim tarzım değil ama öylece bırakmamız gerekebilir."

Jack kısık bir sesle, "Evet, gerekebilir," dedi. "Ne kadar tehlikeli?"

"Normalde SC250 bombalarında sadece 140 kilo Amatol ve TNT bulunur, atmışa kırk oranında."

"Sadece mi?" Jack kulaklarına inanamamıştı.

"Eh, bizi kızartmaya yeter tabii ki, ama muhtemelen dünyanın finans merkezine bir şey. olmaz."

Jack, "Bence burada yeteri kadar insan kurbân edilmiş zaten," dedi. "Ne kadar istikrarlı?"

Costas, "Sorun aşınmış olan arka cep mekanizmasında," diye mırıldandı. "Yetmiş yıldır keyifle uyuyormuş, ama bizim gelişimizle belki de..."

"Yani sen kurcaladıktan sonra demek istiyorsun." Çökelti hafifçe yatışmıştı ve Jack de yüzünden on santim kadar ötedeki bombayı görebiliyordu. Aşınmıştı, üstünde derin çukurlar oluşmuştu, görünürde bir yazı filan yoktu ve Jack'in hayal ettiği kadar ölümcül görünüyordu. Jack her zamanki zihinsel hesaplarını yapıyordu ve bu sefer ihtimaller pek parlak görünmüyordu. Costas'm ileri ve yukarı doğru hareket ettiğini fark etti, bombanın öbür tarafına gitmişti. "Galiba gitme zamanı geldi."

"Yo hayır."

"Ne demek yo hayır? Bu şey hâlâ etkin. Çıkmamız lazım."

"Hayır. Onu kastetmedim. Bunu diyordum, tam önümde." Costas adeta ağlıyordu. "Bu da başka bir kâbus. Giderek de kötüleşiyor."

"Tamam, geliyorum." Jack kendini daha derine bıraktı, aşınmış bon> ba hâlâ suratının dibindeydi. Sonunda bombanın kavisli burun kısmını ve süspansiyon kulpunu görebildi. Sırtüstü dönüp, suyun ortasında tehlikeli bir şekilde asılı duran bombanın gövdesine sürtmemek için kulpa tutundu. Yavaş yavaş kendini yukarı çekti, bombayı önce bacaklarının arasında, sonra da botlarının altında hissetmişti. Taban dayanağıyla kuyruk kanatçıklarının bulunduğunu tahmin ettiği noktada aniden yüzeye çıktı, neredeyse suratını çamurlu duvara çarpacaktı. Suyun altında, çökeltinin içinde yüzü bombanın gövdesine değecek gibi dururken iyiydi, ama şimdi kendini huzursuz hissetmeye başlamıştı. Sanki o birkaç santimlik fazladan görüş mesafesi, ne kadar sınırlı bir alanda sıkıştığını hissetmesine yol açmıştı. Artık çok sıkı mücadele etmesi gerektiğinin farkındaydı, sadece işine odaklanması lazımdı. Bombayı kımıldatmamaya dikkat ederek yavaşça üstünden geçip Costas'm yanma gitti ve yüzünü aynı yöne döndü. Ayaklarının altında antik akıntının bir araya topladığı çakıl taşlarım hissedebiliyordu, belli ki arkeolojik katmanların altına gelmişlerdi. Tepe lambasını yukarı doğru çevirdi ve nefesini tutarak hayretle baktı. Bir tür yapının, bir odanın içindeydiler, yaklaşık iki metre kadar üstlerinde, işlenmemiş ağaç kütüklerinden oluşan bir çatı vardı. Kocaman, kararmış

meşe kirişlerle, duvarlarda tahta payandalar bulunuyordu. Costas'm bakışlarını izleyerek aşağı baktı.

Ve onu gördü.

Nefes alamaz olmuştu. Gözlerini kapatıp kendini sert bir şekilde nefes vermeye zorladı ve yeniden baktı.

Bu bir kafatasıydı, zamanla kararmış bir insan kafatası. Yukarı bakacak şekilde, çene kemiği hâlâ yerinde, ağız hafif aralık olarak yerde yatıyordu. Boyun omurunu da, kürek kemiklerini de görebiliyordu ve hepsi kırmızı lif lif bir şeyle kuşatılmıştı. Tekrar baktı. O şey kafatasından çıkıyordu. Sonra ne olduğunu kavradı. İnsan saçıydı. Kızıl insan saçı.

Işığını tekrar aşağı tuttu, boyun kemiklerinin yanında bir şey daha görmüştü. Ellerini suyun kıyısındaki ıslak bir tahtaya dayayarak hafifçe doğruldu. Artık arada sadece birkaç santim kalmıştı, gözlerine inanamıyordu. Bu parlak, altın bir kolyeydi. Aynen Roma'nın altında buldukları başka bir cesettekine benziyordu. Burma bir gerdanlıktı. Sonra Jack anladı. Bu ortaçağdan kalma ölü odası değildi.

Costas, "Tanrıçamızı bulmuşa benziyoruz," diye fısıldadı.

Jack, "Andraste," dedi. Söylediklerine kendi de inanamıyordu.

Costas, "Pek de ölümsüz değilmiş," diye mırıldandı.

Jack, "Her şey doğru görünüyor," dedi. "O burma gerdanlık Kelt işi, girişteki amforalar da doğru zamana ait. Boudica isyanı döneminde gömülmüş kadın yüksek rahip."

Costas, "Belki de isyan eski düzenin bittiğine işaret ediyordu," diye söylendi. "Antikçağ rahibelerinin sonuncusu, büyük afetin içinde yok olup gitti. Vezüv'ün püskürmesi gibi, Sibyl'lerin yok olması gibi."

Jack, kafatasına tekrar baktı. Sonra eğilip daha yakından inceledi, göz çukurlarını kontrol etti. Kafatasını kaplayan katman aslında siyah değil, koyu bir lacivertti. Ne olduğunu tam olarak anlayınca bir an için soluğu kesildi. "Isatiş tintoria," diye mırıldandı. "Kesinlikle eminim."

"Ha?"

"Çivit mavisi boya. Kadın, çivit mavisiyle boyanmış. Hayattayken korkunç görünüyor olmalı."

Costas, "Ölmüş halinden daha korkunç olamaz," diye söylendi.

Jack tekrar baktı. Costas az önce bir şey demişti. Antik kadın rahibelerin sonuncusu, afetle yok olup gitmiş. Londra'nın göbeğinde, bu dünyanın en çok kazılmış, araştırılmış ve bombalanmış yerinde el değmeden kalmış küçücük bir alanda, insanların yüz yıllardır aradığı bir şeyi bulmuş olabilirler miydi? Çamurlu su birikintisinin kenarında, olduğu yerde kıpırdamadan durup vizörünün ardından kafatasını süzen Costas'a döndü.

"Başka bir Agamemnon anı mı?" diye sordu.

Costas, "Bu şey hayal değil, gerçek," diye fısıldadı. "O vücut likörü meselesinden sonra, bir daha asla uyuyamayacağım."

Jack, "Hadi," dedi. "Unutma ki pamuk ipliğine bağlı duran bir bombamız var." Islak kütüğe tutunarak kenara çıktı, Costas da yanına geldi. İkisi birlikte yavaş yavaş ayağa kalktı. Üstlerinden sular akıyordu. Başlıkları ve oksijen tüpleri hâlâ yerindeydi, tulumlarının her yanına kahverengi çamur bulaşmıştı. Jack tepe lambasının ışığını geniş huzmeye ayarladı ve halojen bir fener çıkardı. Huşu içinde karşılarında beliren manzaraya baktılar.

Nefes kesici bir görüntüydü. Jack alışık olduğu türden şeyler görmüştü. Tarihi eser niteliğinde, mezarlara bırakılan türden eşyalardı bunlar, ama Britanya'da daha önce bu kadar iyi korunmuş bir şey bulunmamıştı. Rusya steplerinde bulduğu antik bir İskit mezarı gibiydi, o mezar da böyle dev gibi kütüklerle kuşatılmış ve buzların arasında mucizevi bir şekilde korunmuştu. Fakat burası Londra'nın ortasıydı. Her nasıl olmuşsa, su dolu atmosfer ve mezarı kuşatan kalın kil tabakası tahtaların çürümesini ve mezarın çökmesini engellemişti.

Ve korunmuş olan sadece iskelet değildi. Jack, kızıl saçlı kadının bir tabut sehpasında yattığını görebiliyordu. Kare biçimindeki tahta platform, yaklaşık üç metre eninde, üç metre boyundaydı ve odanın kenarlarına bir metre kadar mesafede duruyordu. İskeletin her iki yanında garip, kavisli şekiller vardı. Onların ne olduğunu kavrayan Jack nefesini hızla bıraktı. "Savaş arabasıyla gömülmüş," diye bağırdı. "Şu cesede doğru eğilmiş şeyler

iki tekerlek. Tekerleklerin parmaklıkları, demir jantları ve jant kapakları da görülüyor."

"Şuna bir baksana." Costas ölü platformunun altma, iskeletin bacaklarına ve sonra tekerleklerin arasına daha yakından baktı. "Kemiklerde kesik izleriyle yara izleri ve iyileşmiş kırıklar var. Savaşlara katılmış herhalde. Önemli bir hanım olmalı. Ve bir tür kanoda, kütükten oyulmuş bir kayıkta yatıyor."

Jack yaklaşırken çamurda kaydı. "Büyüleyici," diye bağırdı. "Anglosakson döneminde bazı tekneler olduğu gibi ölüleriyle birlikte gömülürdü. Vikingler de gemiyle gömülürdü, ama demirçağmın sonlarından kalma böyle bir gömüye daha önce hiç rastlamamıştım."

"Belki kadını son yolculuğunda nehirdeki mabedine bununla getirmişlerdir. Karanlığın kalbine."

Jack elinden geldiğince dik durup, iskeletin gövdesine ilk kez doğru dürüst baktı. Hayatında gördüğü en inanılmaz şeylerden biriydi, sanki bilgisayarda yapılmış mükemmel bir demirçağı defin görüntüsüydü. Tabut sehpasının kenarına geldi, sonra ayağı kaydı ve bütün ağırlıyla tek dizinin üstüne, savaş arabası tekerleğinin yanma çöktü.

Costas arkadan heyecanla, "Dikkat et," diye bağırdı. "Tekerlek göbeğinde sivri metal bir çıkıntı var."

Jack neredeyse onu şişe geçirecek olan aşınmış demir uzantıya baktı ve ne kadar ucuz atlattığını anlayınca göğsü sıkıştı. Gözlerini kapatıp odaklanmaya çalıştı. Tekrar dikkatlice baktı. Çok tehlikeli bir oktu, tekerden yarım metre kadar çıkan ve helikopter pervanesinin bıçakları gibi dönen üç oktan biriydi. Bu sıradan bir savaş arabası değildi. Jack doğruldu ve onun etrafından dolanıp iskeletin gövdesine eğilmiş olan Costas'ın yanma gitti. Costas, "Bence bu hanım öbür dünyada tanrılarla savaşmaya hazırlanıyormuş," diye mırıldandı. "Ve galiba kazanacakmış da." İkisi birden hayranlıkla iskeletin etrafına konmuş askeri teçhizata baktılar. Demirden, yaprak biçiminde mızrak uçları vardı, sapları mezarın üstünde kırılmıştı. Her tarafa sayısız çam kozalağı saçılmıştı, tütsü gibi yakıldıkları için kapkara olmuşlardı. Sol tarafta, cesede paralel olarak, boyundan kalçaya kadar uzanan büyük bir demir kılıç duruyordu, kınından

çıkartılmıştı, süslü bronz kını yanında duruyordu. Kının üstüne oyulmuş olan desen, kılıcın bronz sapmdaki süse uyuyordu. Kabzaya gömülmüş büyük yeşil taşa doğru burgu yaparak giden altın ipler vardı. İskeletin öteki tarafında, sihirbaz asasına benzer tahta bir şey duruyordu. Ama en olağanüstü hazine, iskeletin gövdesinin üstünde, göğüs kafesiyle pelvisi örtecek şekilde yatmaktaydı. Bu, büyük, bronz bir kalkandı; sekiz şeklindeydi, ortasında mineyle yapılmış kıvrım kıvrım süsler vardı.

Jack, "Çok şaşırtıcı," dedi, sesi boğuklaşmıştı. "Görünüşte tıpkı Battersea Kalkanı'na benziyor, o da on dokuzuncu yüzyılda Thames Neh-ri'nde bulunmuştu."

Costas kalkanın kenarını inceleyip, "İnce, yaprak halinde bronzdan yapılmış," dedi. "Savaşta pek işe yaramazmış."

Jack, "Muhtemelen törenler içindi," dedi. "Fakat kılıç oldukça gerçek görünüyor. Ve tekerleklerdeki şu tırpanlar da öyle."

Jack tekrar baktı ve aniden önündeki bütün eşyaları birbirine bağlayan ortak figürü gördü. Her tarafta atlar vardı aslında. Kalkandaki kıvrımlı hatlar, kılıcın kabzasına doğru giden çizgiler, tabut sehpasının tahtasına oyulmuş desenler aslında hep at figürleriydi. Jack'in zihni deli gibi çalışıyor ve imkânsıza inanma cesareti gösteriyordu. Atlar, büyük savaşçı bir kraliçenin kabilesi olan Iceni Kabilesi'nin sembolüydü. Kalkanın altında bir avuç sikke duruyordu, uzanıp birini aldı. Sikkenin bir yüzünde yelesi uçuşan, oldukça soyut bir at figürü, onun üzerinde de gizemli semboller vardı. Sikkenin öteki yüzünde ise uzun, vahşi saçlı, insan olduğu güçlükle ayırt edilen bir figür bulunuyordu. Geride portre bırakmayan bir insanın görüntüsüydü bu, hatta sanat eserlerinde insan biçiminde bile pek gösterilmemişti. O bir tanrıça olarak saygı görmüştü ve gerçekte nasıl göründüğünü betimlemeye kimse cesaret edememişti. Jack dikkatle sikkeyi yerine bıraktı ve tekrar etrafa bakındı. Gördüklerini anlamaya çalışıyor, sınıflandırıyor, sınırlar koymadan gördüklerini okumaya çalışıyordu. "Tahtalardaki kurtağzı eklemler, bu mezarın Romalılar geldikten sonra, Roma tekniklerini bilen marangozlar tarafından yapıldığını gösteriyor," diye mırıldandı. "Fakat burada hiç Roma eseri yok. O buna izin vermezdi. Mezarın dışındaki şu amforalar da onun defin töreninden sonra ikram edilmek için olmalı."

"O derken bu kadından, yani Andraste'den mi söz ediyorsun?"

Jack duraksadı, sonra heyecandan gerilmiş bir sesle cevap verdi. "Hiç kimse onun son savaş yerini bulamadı. Romalı tarihçi Tacitus, dörtbin Britanyahmn öldüğünü, onun ise kurtulduğunu ama çekip gittiğini ve içerek intihar ettiğini söylüyor. Dio Cassius ise, onunla birlikte kurtulanların, gizli bir yerde zengin bir defin töreni yaptıklarını anlatıyor. Bilim adamları da yüzyıllar boyunca mezarının Londra'nın altında olup olmadığını merak etmiştir. Romalılar gelmeden önceki haline dönen viran ve ıssız kent, bu iş için mükemmel bir yer olurdu. Tanrıça Andraste'nin kutsal bahçesi."

"Soruma hâlâ cevap vermedin Jack."

Jack, "Her şey mükemmel uyuyor," diye mırıldandı. "Claudius MS 43'te muzaffer ordularının ardından imparator olarak Britanya'ya geldiğinde, o da onlu yaşlarında olmalıydı. Kabilesi Romalılara boyun eğince onu da Claudius'un önüne getirmişlerdi. Sadakat bildiren ve muhtemelen biraz da meydan okuyan bir prenses."

"Sen Savaşçı Kraliçe Boudica'dan söz ediyorsun."

Jack, "Kendisi de bir yüksek rahip, bir tanrıça olan ve SibyPlerle bir bağlantısı olan bir kraliçe," diye mırıldandı. "Öyle bir bağlantı ki, Sibyl'in yaşlı Claudius'a gizlice buraya gelip onun mezarını aramasını emretmesine yol açtı."

"Jack, burada Roma eseri olmadığı konusunda yanılıyorsun. Öyle görünüyor ki şu bizim leydinin bir gladyatör saplantısı varmış." Costas tabut sehpasının ayakucuna gitmiş, aşağıyı gösteriyordu. Jack de yaklaşıp baktı ve başka bir şaşırtıcı manzarayla karşılaştı. Beş tane gladyatör başlığı iskelete bakacak şekilde yan yana dizilmişti.

"İnanılır gibi değil," dedi. "Ama bunlar gladyatör başlığı değil. Bunlar Roma lejyonerlerinin başlıkları, süslerine bakılırsa oldukça yüksek rütbeden kişilere ait. Bölük, hatta tabur komutanları. Ve oldukça vahşi muamelelere maruz kalmış görünüyorlar." Uzanıp dikkatle en yakınındaki başlığı almaya çalıştı, başlığın tepesinde derin bir yarık vardı. Beklediğinden ağırdı ve tahtaya yapışmıştı. Daha fazla asıldı ve başlık elinde kaldı. Ama hemen bıraktı ve dehşet içinde geri sıçradı.

Başlığın içi doluydu.

Costas da görmüştü ve, "Işınla beni Scotty," diye inledi.

Jack, dizili başlıklara daha dikkatle baktı. Hepsi aynıydı. Her birinde bir kafatası vardı, kimileri garip bir şekilde ezilmiş ve parçalanmıştı. Kafatasları beyazdı, ağarmıştı, mezara konmadan önce başların çürümesi beklenmişti. Jack, "Savaş ganimetleri," diye mırıldandı. "Savaş alanından toplanmış ya da daha büyük bir olasılıkla esir aldıkları en üst düzey Romalı subayları idam etmişler." Zihni yine koşturuyordu. Savaşçı kraliçenin son savaşı... Tacitus'un, Dio Cassius'un anlattıklarım hatırlıyordu. Canlı savaş ganimetleri kurban edilmek üzere onunla birlikte en gizli yere götürüldü, sonsuz teslim oluşun nişanesi olarak ona sunuldu.

Sonra Jack onları gördü. Mezarın öbür ucundaki devasa, şekilsiz formları. Atina Parthenon'undaki at heykelleri gibi adeta geri gitmeye çabalıyorlardı, ama buradakiler gerçekti, kararmış derileri ve yeleleri kafataslarma yapışıktı, dişleri görünüyordu ve acıyla çarpılmıştı. Kraliçelerinin önünde gırtlakları kesilirken duydukları ölüm acıları sonsuza kadar suratlarına yapışıp kalmıştı. Ürkütücü bir manzaraydı, hatta Romalıların kafataslarından bile kötüydü ve Jack yine kendini huzursuz hissetmeye başlamıştı, Costas'la ikisinin buraya ait olmadıklarının farkındaydı.

Costas tabut sehpasına endişeyle bakarak, "Gitme zamanı," dedi. "Yine aklıma o korkunç çığlık geliyor. Hani şu büyükannenin kâbusu olan. Belki de buralarda bir yerlerde sahiden bir ölüm perisi vardır."

Jack kendini toplayarak, gördüklerinden uzaklaşmaya çalıştı. "Aradığımız şeyi bulamadık. Burada daha başka şeyler de olmalı." Tekrar tabut sehpasına yaklaşıp iskelete, silahlara ve zırha baktı. Costas pusulasını çıkarıp sehpaya doğru tuttu. "Tam olarak kuzey güney doğrultusunda yerleştirilmiş," dedi. "Doğruca amfiteatrın arenasını gösteriyor."

Jack, "Amfiteatr daha sonra yapılmıştı," dedi. "Eğer bu düşündüğüm kişiyse, amfiteatrın yapım çalışmalarının başlamasından en az on yıl önce öldü."

Costas, "Belki Romalılar amfiteatrı bilerek buraya, Andraste'nin mezarının bulunduğu yere yapmışlardır, kutsal olduğunu bildikleri için,"

dedi. "İsyandan sonra yerli halka güç gösterisi yapmanın bir yolu."

Jack, "Ve gizli bir kültü saklamak için de mükemmel bir yer, hemen düşmanın burnunun dibi," dedi.

Costas, "Savaş arabasının dingilini gördün mü?" dedi. "Kadının omuzlarının altında. Dingili de arabanın altına, kuzey güney yönünde koymuşlar, böylece ortaya bir haç çıkıyor."

Jack homurdandı, Costas'ı tam olarak dinlemiyordu. "Demirçağın-daki arabalı definlerde dingil genellikle ayakların altına konur." Nefesini tutarak kalkana uzandı. "Gözümüzün önünde duruyormuş. Kalkanın orta kısmına koymuş."

"Kim koymuş?"

"Bizden önce buraya gelen biri." Jack metal silindiri almak için çabaladı. Sonra durakladı ve elini geri çekti.

"Jack, herhalde sen mezarlardan tarihi eser almaya çekinen tek ar-keologsundur."

"Onun mezarını bozamam."

"Sana katılıyorum. Bu hanımı ölüm uykusundan kaldırmak istemem. Ama burada pek fazla seçeneğimiz yokmuş gibi görünüyor." Costas du-raksadı. "Fakat eğer haklıysan, bu metal silindir mezarın orijinal eşyalarından değil demektir. Ben bu riski almaya razıyım." Uzandı ve silindiri alıp Jack'e verdi. "İşte. Büyü bozuldu."

Jack silindiri alıp dikkatle tuttu ve gözünü üstünden ayırmadan yavaş yavaş çevirdi. Bir tarafından bir zincir aşağı sarktı. Silindir, bronz levhadan yapılmış, boru haline getirmek için eklem yerinden dövülerek bükülmüş ve bir ucuna da dibini kapatmak üzere bronz bir disk eklenmişti. Dibinde kırmızı mineden bir daire vardı ve silindirin etrafına kıvrım kıvrım süslemeler yapılmıştı. Jack, o süslerin bir kurda benzediğini fark etti, soyut hayvan figürü silindire sarılmıştı ve burnu neredeyse kuyruğuna değecekmiş gibiydi. "Bu, İngiliz metal işçiliği, buna hiç şüphem yok. Yorks-hire'de bir savaşçının mezarında tıpkı buna benzeyen bir silindir bulunmuştu. Ve kurt da at gibi Iceni'nin, yani Boudica'nm kabilesinin başka bir sembolü."

Costas, "Ya kapak?" diye sordu.

Jack silindirin diğer ucunu dikkatle incelerken, "Bronz olduğu için fazlaca aşınmış," diye cevap verdi. "Bir tür reçineyle kapatılmış ama o da epeyce çatlamış." Parmağını hafifçe tepede birikmiş kabuğa bastırdı ve ufalanınca irkildi. "Neyse ki hamilerimiz bunu yaptığımı görmedi." İkisi de görebilsin diye silindiri eğdi. Kenarda, diptekine benzer yuvarlaktan süsten gelen kırmızı mine kalıntıları vardı. Fakat burada mine, oyma süslemeleri olan bronza kabaca kazınarak yerleştirilmiş gibi görünüyordu. Buradaki oyma köşeli ve kabaydı, dipteki kurt figüründen farklıydı. Daha çok kazınmış harflere benziyordu. Jack dikkatle baktı. Aniden donup kaldı.

Bu bir isimdi.

Costas, "Bingo," dedi.

Harfler iri ve titrekti, sikkenin üzerindeki yazılar gibi dönel olarak kazınmış iki kelime vardı:

CLAVDIVS DEDIT

"Claudius verdi bunu," diye okuyan Jack kendinden geçmişti. "Claudius buraya gelmiş, şu an bulunduğumuz yere. Ve bunu Boudica'nm mezarına koymuş." Artık silindiri huşu içinde tutuyordu, isme ve kapaktaki parçalanmış mühre baktı, içinde ne olabileceğini düşünmeye bile cesaret edemiyordu.

Costas, "Claudius bronz bir Britanya silindirini nereden bulmuş?" diye sordu.

Jack, "Belki buraya ilk gelişinde, fetih sırasında ele geçirmiştir," dedi. "Belki de bizzat Boudica vermiştir. O da aradığımız o değerli hazinesini sonradan bunun içine saklamıştır. Herculaneum'daki Mısır işi taş silindirler bundan daha fazla dikkat çekerdi."

Costas, "Ama bronz silindir, daha ufak taş silindirlerden birinin içine rahatça sığardı," diye mırıldandı. "Hani şu Roma'da bulduklarımız gibi. Belki burada da vardır onlardan bir tane."

"Eğer, bu bronz silindir taş olanlardan birinin içindeyse, o zaman Claudius buraya geldikten sonra birisi kurcalamış ve açmış demektir."

. "Biz de açacak mıyız?"

Jack derin bir nefes aldı. "Laboratuvar ortamında olduğumuz pek söylenemez."

"Bunu daha önce de duymuştum."

Jack mezara girdikleri yerdeki çamurlu suya baktı; su ileri geri çalkalanıyor ve fenerlerin ışığında kahverengiye dönüşüyordu.

"Silindirin kapağındaki mührün çürümüş olmasından endişe ediyorum. Onu tekrar suya sokacak olursak içindekini sonsuza kadar yok edebiliriz. Ve gidip sugeçirmez bir kapla tekrar gelme riskini de almak istemiyorum. Burası olduğu gibi atomlarına ayrılabilir."

Costas, bombanın suyun üstünde kalan kuyruk kanatçıklarına bakıp, "Her an," dedi. "Hadi bitirelim şu işi."

Jack başını salladı ve elini kapağın üstüne koydu. Gözlerini yumup içinden bir şeyler mırıldandı. Onca çabaları, bu ana bağlıymış gibi görünüyordu. Gözlerini açtı ve kapağı çevirdi. Kolayca açılmıştı. Çok kolay. Silindiri ışığa doğru eğdi ve içine baktı.

Boştu.

Ertesi sabah erken saatte Jack, Londra'daki St. Paul Katedrali'nin ortasında, büyük kubbenin altında, yüzü doğuya bakan yüksek mihraba dönük olarak oturuyordu. Katedral açılalı daha birkaç dakika olmuştu ve henüz kimse gelmemişti, ama Jack konuşmalarının duyulmaması için ortada bir yerleri seçmişti. Saatine baktı. Costas'la dokuzda, yani beş dakika sonra buluşacaklardı ve Jeremy de Oxford'tan döner dönmez yanlarına gelecekti.

Jack'le Costas geceyi IMU'nun Thames Nehri'ne bakan dairesinde geçirmişlerdi. Jack, Londra kütüphanelerinde veya müzelerinde çalışmasını gerektiren bir proje olduğunda hep bu evde kalırdı. Antik mezarın yarattığı heyecan ve ardından silindirin boş çıkması ikisinde de konuşacak hal bırakmamıştı. Hayal kırıklığı hissedemeyecek kadar da uyuşmuş durumdaydılar. Jack arkasına dayanıp gerindi ve gözlerini yumdu. Hâlâ önceki günün olağanüstü keşfi yüzünden bitkindi ve sabah içtiği kahve onu çok az ayıltmıştı. Garip bir şekilde kendini yenilmiş hissediyordu; araştırmalarını sonuna kadar götürmesi ve bulduklarım yeniden gözden

geçirip geçirmemesi gerektiğinden emin değildi. Son birkaç gün içinde olağanüstü keşifler yaptıklarını kabul mu etmeli, yoksa onları daha da büyük bir şeyin habercisi olarak görüp sevinmeli miydi bilemiyordu. Gözlerini açıp muhteşem kubbeye baktı, St. Peter'in Vatikan'daki bin beş yüz yıl önce yapılan Panteon'un kubbelerine çok benziyordu. Yine de buna bakarken bir taklide ya da özentiye baktığını hissetmiyordu, aksine tek bir adamm, Mimar Sör Christopher Wren'in eşsiz zekâsını görmekteydi. İç kubbe, katedrali dışarıdan bakıldığında daha da yücelten ama içeriden bakıldığında da göze hoş görünecek şekilde dıştaki oval kubbenin altına yerleştirilmişti. Jack görüş açısını daralttı. En mükemmel sanat eserlerinde sık sık rastlandığı gibi, manzara aslında göründüğü gibi değildi.

"Günaydın Jack." Costas orta sıradaki koltukların arasından geçip gelmişti. Jack, onu merakla süzdü. Jack'in, IMU'nun evinde bulduğu balıkçı ceketlerinden birini giymişti. Orta kısmı biraz dar gelmişti ama boyu iki beden büyüktü, kollarını kasları görülecek biçimde sıyırmıştı. Teninin rengi biraz solgun görünüyordu, burnu kızarmış ve gözleri sulanmıştı. Jack'in yanındaki koltuğa yığılırken, "Sorma," dedi. Burnunu çekip mendil için ceplerini kurcalarken perişan görünüyordu. "Bulabildiğim bütün burun spreylerini aldım. Havaya uçacağım neredeyse. Hava bu kadar nemli ve soğukken insan nasıl nefes alır bilmiyorum ki." Hapşırıp burnunu çekti ve homurdandı.

Jack, "Şehirde tehlike geçti işareti verildiğini duydum," dedi.

"Bariyerleri kaldırıyorlar şimdi. İmha ekibi, doğruca belediye avlusundan kazarak indi, bombayı etkisiz hale getirdi ve gece yarısı kontrollü bir şekilde patlatmak üzere helikopterle nakletti. Epey şamata oldu. Kazıyı doğudan yapmalarını sağladım, yani mezara herhangi bir zarar verdiklerini sanmıyorum."

Jack cep telefonunu gösterip, "Ben de Londra Arkeoloji Enstitü-sü'ndeki arkadaşlarımla konuşuyordum," dedi. "İşleri gerçekten zor. Mezardaki koşulları muhafaza edebilmek, çürümeyi önleyebilmek için bölgenin üstünü koruyucu malzemeyle kaplamaları gerekecek. En iyi koruma ekiplerini ayarladılar. Muhtemelen kazının yapılması aylar sürecek ama ortaya çıktığında muhteşem olacak. Mezarı olduğu yerde

bırakmalarını, hemen üstüne bir müze inşa edilmesini önerdim. Tamamen yeraltında olabilir, amfiteatrdan girilir."

"Tanrıçayı rahatsız etmek istemezler." Costas burnunu çekti. "Asla." Jack merak etmişti. "Seni de işe kattılar mı? Yani imha ekibine?" "Dalış Birimi'nin komutanı eski bir arkadaşım çıktı. İki yıl önce De-vonport'ta mayın ye bomba imha kursunda tanışmıştık. Bombadaki ikinci fitilin fazlasıyla aşındığını, nötralize edebilmek için içine kimyasal madde doldurmaları gerektiğini söyledim. Ama yardım etmeme izin vermedi. Güvenlik kuralları nedeniyle." Costas yeniden burnunu çekti. "Bu ülkenin sorunu da bu. Fazla düzenli."

"Mesela mezarı İtalya'da mı bulmamızı tercih ederdin?" Costas'ın gözleri parladı. "Hazır konu açılmışken, St. Paul batığına ne zaman dönüyoruz? Akdeniz'de birkaç hafta geçirmek bana iyi gelir. Hatta bu soğuk algınlığı bile geçebilir."

Jack, "Seaquest II hâlâ aynı yerde, Embraer jet de beklemede," diye yanıt verdi. "Az önce Maurice ile Herculaneum Kütüphanesi için yapılacak basın açıklamasının zamanlamasını konuştuk. Açıkçası, Jeremy bize yeni bir şeyler bulmadıkça, Claudius'un izini sürmek için buradan nereye gidilmesi gerektiğim bilmiyorum. Roma'da ve Londra'da bulduklarımız şimdiden tarihe çok büyük katkılar yaptı. Fakat o elyazmasının bulunduğu yer, bütün zamanların en büyük sırrı olarak kalabilir." Jack içini çekip tekrar kubbeye baktı. "Bana göre değil ama belli ki bir çıkmaz sokaktayız."

Costas, Jack'in kucağında duran dizüstü bilgisayarı gösterdi. "Görüyorum ki Maria'nm Herculaneum Kütüphanesi'nde çektiği fotoğraflara bakmışsın." Islak mendilini minik görüntülerin olduğu sayfaya doğru salladı. Jack başını salladı, sonra dönüp umutlu bir ifadeyle ona baktı. Costas, "Bu bakışı tanırım," dedi.

"Basın bülteni için fotoğraflara bakıyordum, sonra birden bir şey hatırladım. Herculaneum'da bulduğum o papirüs sayfasını, hani masadaki boş sayfaların altında duran. Historia Britannorum. Narcissus Fecit." Jack küçük fotoğraflardan birini tıkladı ve ekranda antik yazıların olduğu bir sayfa belirdi. "Neyse ki Maria bol bol fotoğraf çekmiş."

Costas sümkürerek, "Bir şey bulacağını biliyordum," dedi.

"O sayfayı aklımdan çıkarmıştım, çünkü askeri strateji üzerine yazılmış bir tez olabileceğini düşünmüştüm; Claudius gibi oturduğu yerden komutanlık yapan bir generalin, kendisinin de bu işleri bildiğini ve babasıyla ağabeyi kadar değerli olduğunu göstermek için yazacağı bir metin olarak görmüştüm. Belki Britanya'nın istila edilmesine yol açan olaylar, lejyon komutanlarıyla yaptığı planlama çalışmaları, bütün o sıkıcı kayıtlar filan... Fakat sonra kendimi yeniden Herculaneum'da, o odada hayal ettim. Claudius'un aklında olabilecek son şeyleri, neler yazdığım düşünmeye başladım. Vezüv'ün püskürmesinden bir iki hafta önce Yaşlı Pliny'nin villada onu ziyaret ettiğim biliyoruz. Pliny de hem eski bir asker hem de bir tarihçiydi, fakat o Britanya'da bulunduğu, o istilayı yürüttüğü halde son yıllarında onu gerçekten ateşleyen şey, yazdığı Doğal Tarih kitabı olmuştu. Kitabına koyabileceği her tür bilgi kırıntısını topluyordu."

Costas, "Yani Judaea hakkındaki o sayfada gördüğümüz ilave notlar gibi," dedi.

"Kesinlikle. Ve aslında Claudius'la olan ilişkisinin Pliny'ye heyecan veren tarafı da onun Britanya bağlantısıydı. Askeri harekât, istila gibi şeyler değil de, Claudius'un doğal tarihe ekleyebileceği herhangi bir şey; coğrafya, insanlar, alışılmadık cafcaflı herhangi bir şey. Pliny bunun için Claudius'un başının etini yiyordu muhtemelen. Onu, Claudius'la o odada oturmuş durmadan soru sorarken görür gibi oluyorum. Aklını zaferden, stratejiden uzaklaştırıp, Britanya hakkında bildiği bir şey var mı diye zorlayışım ve kurnaz Narcissus'un da masada oturup Claudius'un ağzından her çıkanı sabırla yazışım düşünüyorum. Ne de olsa Claudius'un Britanya'ya iki kez gittiğini biliyoruz. Birincisi zaferi için, ikincisi de püskürmeden kısa süre önce, ihtiyar bir adam olarak sırrını o mezara götürmek için. Britanya büyük bir zaferdi ve Pliny'ye bunu anlatmak hoşuna gidiyordu herhalde. Roma'mn şanı ve ailesinin şerefi için yaptığı fethi hatırlayan yaşlı generali oynuyordu.

"Devam et." Costas şiddetle aksırdı.

"Masadaki o sayfada yazan her şeyi okudum. Claudius'un Britanya Tarihi. Belli ki o bir giriş bölümü, bir önsözmüş." Jack ekrandaki zarif el yazısını gösterdi. "Latincesi kolay okunuyor, temiz yazılmış. Bunun için

Narcissus'a şükretmeliyiz. Konu da din ve dini törenler, tam Pliny'nin bayılacağı türden şeyler yani."

"Ve tam da bize gereken şeyler." Costas burnunu çekti. "Dünkü bütün o demirçağı, Boudica, Andraste konuşmaları... Hâlâ oldukça büyük boşluklar var."

Jack başım salladı. "İlk bölüm sahiden şaşırttı beni. Claudius'un ziyaret ettiği büyük taş dairenin anlatıldığı son bölümdü. 'O şeyleri kendi gözlerimle gördüm,' demiş."

"Taş daire mi? Stonehenge mi?"

Jack, "Taşların Britanyalılar tarafından, doğudan gelen, oradaki büyük su baskınından kaçan güçlü bir ırkın anısına yerleştirildiğini söylüyor," dedi. "Taşların her biri, bir rahip kralı ve sonradan ülkeyi idare eden rahip kraliçeleri temsil ediyormuş."

Costas heyecanla, "Karadeniz göçü!" diye bağırdı. "Atlantis rahipleri. Bu da Claudius'un yalan dolanla beslenmediğini gösteriyor."

Jack, "Bu devler gelirken bir de anatanrıça figürü getirmişler, sonradan Britanya'da ona da tapılmış. Bu rahip kral ve kraliçelerin torunları da Kelt rahipleri, yani druid'lerdi," diye açıkladı. Sonra Latince okumaya başladı: "Praesidium posthac inpositum victis excisisque luci saevis supersti-tionibus sacri: nam cruore captive adolere araş et hominum fibris consulere doesfas haberant." Biraz durduktan sonra bu kısmı da çevirdi.

"Kutsal görevlerinin, sunakları kurbanlarının kanlarıyla kaplamak olduğunu düşünürlerdi. Ben de taş bir dairede onları izledim, oraya dnıi-daegue circum, yani druid'ler halkası diyorlardı."

Costas, "Son birkaç araştırma gezimizde Tolteklerle, Kartacalılarla uğraşmıştık," diye homurdandı. "Şimdi de antik Britanyalılar çıktı. Her yerde insan kurban ediliyor."

Jack, "Sor Christopher Wren'in zamanındaki tarihçiler aslında Stone-henge'in bir druid halkası olduğunu ileri sürmüşlerdi ve sonuçta haklı çıktılar," dedi. "Çok şaşırtıcı. Fakat son noktayı koyan bu. Şunu dinle. 'Yüksek rahipleri Britanya'nın soylu ailelerinin kızları arasından seçerlerdi. Seçilmiş biriyle, Andraste denen kızla ben de karşılaştım. O kendisine

Boudiça da diyordu. Iceni Kabilesi'nin prensesiydi, karşıma köle olarak getirilmişti ama Sibyl'in özgür bırakmamı emrettiği kişiydi. Cumae'li Sibyl'e göre, bu dru-id'lerin yüksek rahibesi, Sibyl'lerin on üçüncüsüydü ve tüm Britanya kabilelerinin kâhiniydi."

Costas, "Orada dur," dedi.

"Sayfa bitti. Bu kadar zaten."

"Yani Savaşçı Kraliçe Boudica'nm yüksek rahip olduğunu mu söylüyorsun? Boudiça bir tür başdruid miymiş?"

"Ben söylemiyorum."

"Ve bu druid, Sibyl'lerden biri miymiş?"

"Claudis öyle diyor. Ve onun bilmesi gerekirdi. Cumae'de Sibyl'in mağarasını ziyaret ettiğini biliyoruz."

"Çünkü Sibyl, ona uyuşturucu sağlıyordu."

Jack, "Burada olağanüstü bir şeyler dönüyor, insanların tahmin ettiği ama asla kanıtlayamadığı bir şeyler," diye mırıldanıp, bilgisayarı yanındaki koltuğa bıraktı ve gözünü mihraba dikti. "Bir an için geriye doğru iz sürelim. Ta başından başlayalım. Claudius bir Nasıralıdan bir belge alıyor."

"Kimden söz ettiğimizi biliyoruz Jack."

"Biliyor muyuz? O zamanlar Galilee Denizi civarında Mesih olduğunu iddia eden bir sürü insan vardı. Mesela Vaftizci Yahya. Hemen sonuçlara atlamayalım."

Hadi Jack. Şeytanın avukatını oynuyorsun."

"Şeytanı bu işin dışında bırakalım. Onsuz da yeterince derdimiz var zaten." Jack duraksadı. "Sonra, Claudius yaşlı bir adam olarak gizlice Britanya'ya, Londra'ya gidiyor. Elyazması belge de yanında, daha önceki Britanya ziyaretinde muhtemelen bir Iceni prensesi tarafından kendisine verilmiş olan metal bir kabın içinde." Jack çantasındaki kabarıklığa vurdu. Costas kabarıklığa, sonra da Jack'e baktı.

Ciddi bir tavırla, "Buna yağmacılık deniyor," dedi. "Alışkanlık haline gelmeye başladı."

"Sadece bir önlem. Bomba patlarsa diye. Mezarı gerçekten gördüğümüzü ispatlayacak bir kanıt lazımdı."

"Bana açıklama yapmana gerek yok Jack."

Jack, "Ve bütün iyi hazine saklayıcıları gibi, Claudius da bir ipucu bırakmıştı," diye devam etti. "Daha doğrusu bir dizi ipucu. Bazıları dostu Pliny'nin aracılığı ile."

Costas burnunu çekerek, "Bence Claudius bizimle eğleniyormuş," dedi.

"Bilmece bağımlısrydı, yaprakları okurdu, bütün hayatı boyunca, Sibyl'e her gidişinde yapardı bunu. Kadın, onu porsumuş parmaklarına dolamıştı tabii ki. Claudius bir bulmaca delisi, bir kriptoloji uzmanı haline gelmişti. Ve ipuçları bırakmak da hazine saklama psikolojisinin bir parçasıymış gibi görünüyor. Bir şeyi saklaman gerekiyorsa bütün zekânı kullanırsın, ama bir gün birilerinin onu bulabileceğini de düşünmen gerekir. Eğer ipuçları bırakırsan, o keşif sürecini de sen kontrol etmiş olursun. Bu da kendi ölümsüzlüğüne inanmanı sağlamanın bir yoludur."

Costas, "Böylece Britanya'ya dönüp kadının mezarını buldu ve bize de buldurdu," dedi. "Bir şey saklamak için hep akla gelmeyecek yerler kullanılır." Hapşırdı. "Mesih'in sözlerini de ölü bir pagan rahibin eline tutuşturdu."

Jack, "O, hikâyemizdeki sınırlardan biri," dedi. "Claudius'u motive eden şeyler... Fakat beni büyüleyen başka bir şey var. Kadınlarla ilgili bölüm."

"Katya, Maria, Elizabeth?... Dikkat et Jack. Bu kontrol edemeyeceğin yegâne konu."

"Geçmişteki kadınlardan söz ediyorum. Uzak geçmişteki."

Costas, "Ana tanrıça mı?" dedi.

Jack, "Eğer, Claudius'un söz ettiği rahiplik Neolitik çağlardan geliyorsa, o zaman ana tanrıça kültünün de kurulduğunu düşünmek için her türlü sebep mevcut," dedi. "Grek-Roma panteonunda var - Magna Mater, yani Büyük Ana, Vesta. Tapmağını hem Roma'da bulduk, hem Kelt tanrıları arasında da var. Fakat ben sadece tanrıçaları düşünmüyorum. Dinlerin yeryüzü temsilcilerini, kadın rahipleri, kâhinleri düşünüyorum."

"Sibyl'leri mi?"

Jack, "Bir şeyler yerine oturmaya başlıyor," diye mırıldandı. "Aslında yüzyıllardır gözümüzün önündeymiş. Virgil'in Sibyl ile ilgili kehaneti, Dies Irae. Ve şimdi hepsini mantıklı hale getiren, dengeyi gerçeklik lehine çeviren ekstra bir bilgiye ulaştık."

"Devam et." s

"Hıristiyanlığın erken dönemi meselesi." Jack, düşüncelerinin onu ulaştırdığı noktayı kavrayınca ani bir heyecana kapıldı. "Hıristiyanlığın erken dönemindeki kadınlar meselesi."

"Ne?"

"Bu sana ne ifade etti? İlk ne düşündürdü?"

"Bakire Meryem?"

Jack, "Bakire kültü muhtemelen pagan inançlarmdaki ana tanrıça ile birleşmiş," dedi. "Fakat ben ilk inananları, İsa'nın müridlerini, onların kim olduklarını düşünüyorum." Çantasına uzanıp kırmızı ciltli bir kitap çıkardı. "Hatırlarsan sana erken Hıristiyanlık dönemi ile ilgili yazılı kanıtların nasıl ulaşılmaz olduğunu, elimizde İndiler dışında doğru dürüst bir şey kalmadığını anlatmıştım. Kalan ender şeylerden biri de Pliny'nin yazdıklarıydı. Dostumuz Yaşlı Pliny değil de, yeğeni Genç Pliny'nin."

Costas yavaşça, "Hani şu Vezüv'ün püskürmesini yazan," dedi.

Jack başıyla onayladı. "Vezüv hikâyesi Tarihçi Tacitus'a yazılan bir mektupta anlatılıyordu, olaydan yaklaşık yirmi beş yıl sonra yazılmıştı. Şimdi yine Genç Pliny karşımızda, MS 113 yılındaki ölümünden az önce yazdığı bir mektup var. O tarihte Türkiye'nin Karadeniz kıyısındaki bölgede Roma vahşiydi ve İmparator Trajan'a kendi eyaletindeki Hıristiyanların eylemlerini bildiriyordu. Pliny tam bir Hıristiyanlık hayranı sayılmazdı ama o sıralardaki resmi görüşü yansıtmaktaydı. Claudius zamanında gizli bir kült olarak başlayan, yine Doğu'dan gelme bu gizemli din, elli yıl boyunca imparatorların gerçek ilgi konusu olmuştu. Diğer büyük Doğu kültleri olan mitraizm ya da Isis inancının aksine, Hıristiyanlar siyasal-laşmıştı. Hıristiyanlığı gerçekten sahnenin ortasına yerleştiren de bu olmuştu. İleri görüşlü Romalılar; Kilise'nin, özellikle de Roma toplumunun büyük alt

sınıfı olan köleleri cezp eden Hıristiyanlık dini yüzünden, imparatorluğun bölünebileceğini görebiliyorlardı. Romalılar, Sparta-cus'tan sonra hep başka bir köle ayaklanması olmasından korkmuşlardı. "Ayrıca Hıristiyanların fanatizmi, inançları uğruna ölme arzulan da dengeleri bozuyordu. Bunu başka bir inançta görmek mümkün değildi. Ve onları sahiden dehşete düşüren bir şey daha vardı."

Costas hapşırırken, "Şu sözünü ettiğin Romalılar," dedi. "Hepsi erkek. Oysa biz kadınlardan söz ediyorduk."

Jack başını sallayıp kitabı açtı. "Şunu dinle: Genç Pliny, İmparator Trajan'a bir mektup yazmış. Pliny, Hıristiyanlar! nasıl dava edeceği hakkında görüş istiyor, çünkü bunu daha önce hiç yapmamış. Mektupta, Hıristiyanlıktan; aşırı boyutlara ulaşmış, yoz bir kült olarak söz ediyor. İmparatorun, direnen Hıristiyanları idam ettiğini ama onun, yani yaşayan tanrının heykeline şarap sunup, tütsü yakanları bağışladığını anlatıyor. Ama imparatorun, Hıristiyanların siyasi eylemlerini ortaya çıkarmak için duabus ancillis, quae ministrae dicebanturlara işkence yapılmasını emrettiğini söylüyor. Hem ancillis, hem de ministrae kelimeleri kadın katılımcılar anlamına geliyor, fakat ministra genellikle Grekçedeki diakonos ile eşanlamlı kullanılıyor."

Costas şaşırmıştı. "Deaconesses," dedi. "Kadın rahipler?" Jack, "İşte Romalıları gerçekten dehşete düşüren buydu," dedi. "Britanya'da da Boudica aynı etkiyi yaratmıştı. Ondan büyülenmişler, etkilenmişler ama aynı zamanda da dehşete düşmüşlerdi. Kadınlar, Ro-ma'daki olayların ardındaki gerçek güç olabiliyordu. Mesela İmparator Augustus'un karısı Livia veya Claudius'un düzenbaz karıları gibi kadınlar olayları kontrol ediyorlardı; ama Roma'da erkek egemen bir sistem vardı. Cursus honorum genç ve Yaşlı Plinyler gibi üst sınıf Romalıların girebildiği askeriyeye ve devlet görevlerine asla bir kadın alınmazdı. Tıpkı savaşçı, vahşi ve barbar bir kraliçe imajı gibi, kadınları da erkeklerle birlikte rahip olarak kabul eden bu yeni kült de ödlerini patlatıyordu. Bunlar bir de köleyse durum daha da vahimdi."

"Ama ben Kilise'nin de erkek egemen olduğunu sanıyordum." "İşte Genç Pliny'nin mektubunun en şaşırtıcı tarafı da bu zaten. Şu tek kelime, yani deaconesses. Kilise'nin erkek egemen olarak yola çıkmadığını

gösteriyor. Yolun bir yerinde, belki de Genç Pliny döneminin hemen akabinde, Hıristiyanlar arasında daha politik zihinli olan liderler, Roma'yı asla yıkamayacaklarını, kendilerinin tümüyle yok olup gitme ihtimalinin daha yüksek olduğunu fark etmiş olmalı. O zaman sistemle içeriden mücadele edersin. Bunun için de kişisel hırsları, politik kariyer amaçlan olan Romalı erkekleri ikna edersin. Sonunda imparatoru da ele geçirirsin, Pliny'den iki yüz yıl sonra Büyük Konstantin'in ele geçtiği gibi. Roma Kilisesi'nin politik gücü tümüyle erkekler üstünedir. Ama Hıristiyanlığın erken döneminde, Kilise henüz bir siyasi güç haline gelmeden önce, İsa'nın sözleri kadınlar ve erkekler tarafından eşit şekilde aktarılmaktaydı."

"Şu Sibyl meselesini bir daha anlatsana Jack. Erken dönem Hıristiyanlıkla olan bağlantısını."

"Tamam." Jack kitabı kapatıp tekrar kubbeye baktı ve gözlerini kıstı. "Bir kısmı kurgu, bir kısmı gerçek."

Şiddetle aksıran Costas, "Dinliyorum," dedi.

Jack, "Birinci yüzyılın sonunda, Roma İmparatorluğu'nun başlangıcında, Sibyl'lerin gücü azalmaktaydı," dedi. "Cumae'deki Sibyl'e göre, Napoli Körfezi'ndeki Pompei, Herculaneum, Neapolis gibi eski Grek yerleşmelerini işgal etmeye gelen Romalılar, iki yüzlü bir sikke gibiydi. Bir taraftan işine yarıyorlardı. İyileşmek ve kehanetlerini duymak üzere Phlegraean Düzlüklerine geliyorlar veya turist olarak gelip yeraltı dünyasının girişindeki ateşe ve merasime aval aval bakıyorlardı. Öte yandan, pek çok Romalı için Sibyl'in müziği sadece bir gösteriydi ve Villa Papy-ri'deki heykeller ya da gece eğlenceleri için saklanan sahte filozoflar gibi bir Grek süsü haline gelmişti. Ve, şimdi kuşkulandığımız gibi, Sibyl geçinmek için, insanların ciddiye aldığı ilahi kehanetler yerine, giderek daha fazla uyuşturucu temin etmek zorunda kalıyordu."

Costas, "Ama şair Virgil'in ona inandığı kesin," dedi. "Şiirinde Sybil'in kehanetlerinden, altınçağm gelişinden söz ediyordu."

Jack, "Onun, kadını gerçekten ciddiye alıp almadığını, şiirini bu şekilde süslemek için kullanıp kullanmadığını bilemeyiz," dedi. "Fakat Sibyl sözleri kendisinden daha kalıcı biri olarak görmüş olabilir, üstün başarılar elde edecek bir adam. Tıpkı bir kuşak sonra Claudius'u gördüğü gibi. Virgil'in

ölümsüzleşmesini istediği dizelerini ona vermiş olabilir. Sibyl'ler kurnaz, işini bilen kişilerdi. Çoğu başarılı mistik gibi, o da her zaman müşterilerinin bir adım önünde olmaya çalışıyordu, böylece gelecek hakkında onların bilebileceğinden daha çok şey bilirdi. Muhtemelen geniş bir muhbir ve casus ağı vardı ve olup biten her şeyi duyuyordu. Palati. ne'de, Roma'mn kalbinde bulduğumuz Vesta Bakireleri mağarasını hatırla. Ve Claudius, Britanya'daki kadın rahiplerin kabile reisleri arasından, krallar arasından seçildiğini belirten sıra dışı bir cümlesi vardı hatırlarsan. Belki Cumae'deki Sibyl'ler de Vesta'lar gibi, Roma'nm en varlıklı aileleri arasından, hatta imparator ailesinden seçiliyordu. Belki Palati-ne'nin altındaki mağara eğitim gördükleri yerdi. Ve herhalde bir Sibyl'in eğitimi insanlardan, onlara fark ettirmeden özel bilgiler sızdırmak üzerineydi."

Costas, "Bütün müşterilerinin kafaları iyiyse kolay tabii," dedi.

Jack, "İşte Claudius da bu nedenle ona sırrını açıklamış olabilir," diye mırıldandı.

"Peki Hıristiyanlık bağlantısı?"

Jack heyecanla, "Burada işe kurgu giriyor," dedi. "Ama şunu bir dene. Virgil'in, Cumae'yi ziyaret ettiği dönemde, birinci imparator, yani Augustus zamanında, Sibyl'ler artık günlerinin sayılı olduğunu fark etmişti. Roma dünyayı yönetecekti ve Sibyl'ler, Romalı tanrıların panteonlarının, tıpkı büyük kentteki tapmaklar ve saraylar gibi bin yıl yaşamak üzere etraflarını saracağını tahmin ediyorlardı. Fakat onlar Doğu'ya, Yunanistan'ın ötesine de bakıyorlardı. Roma kendi içinde çatışırken kenarda bekleyecek ve sonra da bir zamanlar Büyük İskender tarafından yönetilen eski toprakları geri almak için savaşacak güçler de olacağını görüyorlardı. Sibyl'ler ilahi Doğu kültüne has tanrısal yöneticinin Roma'ya geleceğini, imparatorun yaşayan tanrı olacağını da öngörmüşlerdi. Ve başka bir şey daha görüyorlardı: Phlegraean Düzlüklerinde gizlenen köleler ve paryalar arasında. Tıpkı Yaşlı Pliny'nin Misenum'daki tayfalarında ve Augustus Barışı'ndan sonra Napoli Körfezi'ne- göç eden Doğulularda da gördüğü şeydi. Doğu'dan yeni bir din, yeni kehanetler ve bir Mesih geliyordu. Dünya artık Sibyl'lerin barınamayacağı, insanların Tanrı'nm sözlerini bilmek için kehanetlere ve rahiplere mahkûm kalmayacağı bir yer oluyordu."

Costas, "Virgil'in yaklaşan altmçağı," diye mırıldandı.

"Virgil zamanında, Cumae'deki Sibyl bunun yaklaştığını hissetmiş olmalı. Claudius zamanında ise biliyordu. Hıristiyanlık gelmişti."

Costas, "Ve yeraltından gelen sesleri duydu," dedi. "Gerçek anlamdaki sesleri..."

Jack, "MS 62'de, Napoli Körfezi'nde büyük bir deprem oldu," dedi. "Pompei'de, Vezüv püskürdüğü zaman on yedi yıldır hâlâ onarılmakta olan evlerin ne kadar hasarlı olduğunu görmek mümkün. Ve Phlegraean Düzlüklerindeki mağarasında sallanan Sibyl de herhalde kulağını yere dayamış ve bir felaketin yaklaştığını tahmin etmişti. Burada mistisizmden değil, bilimsel gözlemlerden söz ediyorum. Her şey ısınıyordu. Sülfür kokusu giderek artmaktaydı. Ve belki de, bronzçağmda Ege'deki Thera'nın püskürmesi, medeniyetin başlangıcındaki ilk püskürmeler gibi geçmiş volkanik felaketler de Sibyl'lere aktarılan antik bilgiler arasındaydı. Ve belki dile getirmese bile, bunun arkasında sahiden ilahi bir güç olduğuna inanıyordu. Kendi çağının bittiğini gösteren işaretler olarak görüyordu. Vezüv'ün püskürmesiyle, onun tanrısı Apollo da gitmiş oluyordu, sonsuza kadar yok olmuştu."

Costas, "Hızla sahneyi terk etme zamanı," diye mırıldandı.

Jack, "İşte bu noktada en büyük düğüm de işe karışıyor," dedi. "Onlarca yıl önce, Claudius'un imparator olduğu dönemde, Virgil, Sibyl'in kehanetinin doğrulandığını görmüştü. Bir erkek çocuğun doğuşunu, altmçağm yaklaştığını. Hıristiyanların Phlegraean Düzlüklerinde ortaya çıkışını. İsa'yı ve Mary Magdalene'yi duymuştu. Hıristiyanların kadınlar ve erkeklerden oluştuğunu biliyordu. Rahiplerin olmadığını da biliyordu."

"Yine kadınlara geldik, değil mi Jack? Konuyu oraya çekiyorsun. Kadın egemenliğine..."

"Kadın egemenliği." Jack gülümsedi. "Tanrıçalar değil, etten kemikten yapılmış gerçek kadınlar. Sibyl'in gördüğü de oydu. Roma'da, kadınların gücü azalmaktaydı.

Vesta Bakireleri neredeyse saray duvarlarının ardına hapsedilmişti, kadınlara boyun eğdirilmek isteyen despot erkek fantezisi hüküm sürmeye

başlamıştı. Artık imparatorluk kültü erkek egemendi ve sadece erkek rahipler söz sahibiydi. Sibyl'ler açısından, kendi ilahi güçleri tümüyle Apollo'dan ya da daha eski tanrılardan kaynaklanmıyordu. Bu anaerkil bir sistemdi ve kökleri taş devrine kadar, kadınların aileyi ve klanı yönettiği devirlere kadar uzanıyordu. Sibyl, Hıristiyanlıkta da anaerkilliğin devamı için bir umut görmüş olabilir."

Costas, "Peki niye Britanya odaklı?" diye sordu.

Jack, "Çünkü büyük değişimler çoğu zaman sınırlarda olurdu," diye cevap verdi. "Roma'da medeniyet yozlaşmaya, çürümeye başlamıştı. Hıristi*-yanlık imparatorluğun doğu sınırlarından gelmişti ve bazıları onun en büyük başarı şansını diğer sınırda, kuzeybatıda görmüştü. On yedinci yüzyıl Avrupa'sındaki dini muhaliflere Yeni Dünya nasıl göründüyse, SibyHere de Britanya öyle görünmüş olmalıydı; yani yasalardan korkmadan inançlarının peşinden gidebilecekleri bir yer olarak. Britanyalılar; Romalıların asla tamamen kontrol edemediği, kendi gizemli dinlerine inanan, son derece bağımsız, kabadayı insanlardı. Roma tanrıları orada hiçbir zaman tam anlamıyla egemen olamamıştı. Britanya kabileleri, Boudica ve ondan öncekiler gibi büyük savaşçı kraliçeler tarafından yönetiliyordu. Ve Claudius'tan öğrendiğimize göre, rahipleri, yani druid'ler de yüksek bir kadın rahip tarafından yönetilmekteydi. Eğer druid'lere kadınlar egemense, o zaman Kelt dünyasının savaşçı kabilelerini bir araya getiren de, tıpkı binlerce yıldır, tarihöncesi çağlardan beri olduğu gibi yine kadınlardı."

"Peki Boudica, Hıristiyanlığı ne kadar tanıyordu?"

"Roma istilasından sonra Britanya'ya ilk gidişinde Claudius bile anlatmış olabilir. Henüz onlu yaşlarındaki bu prenseste gördüğü ışık ve Britanya halkının yaşayışı, orada görüp hissettikleri yüzünden küçük prensese, en iyi öyküsünü, genç bir erkekken Judaea'ya gidişini anlatma isteği duymuştur belki. Sonra Gildas'm, yani Roma döneminin ardından yazan keşişin referansını hatırla. Hıristiyanlığı gizlice kendi eliyle Britanya'ya getiren bir imparator, Britanya'daki ilk Hıristiyanların kültürünün bir parçası olabilir. Ve Claudius zaten Cumae'deki Sibyl'in etkisi altında olduğu için, Sibyl ile druid'ler arasındaki bağlantıyı da bilmesi mümkün. Belki de Britanya'yı işgal etme kararını vermesinde Sibyl'in etkisi

vardır, böylece Britanya'yı kendi dünyasına daha rahat katabilecekti. Claudius'a yapraklarla böyle bir mesaj vermiş olabilir."

Costas, "İnsanların uyuşturucu tedarikçileri uğruna neler yaptığını görmek şaşırtıcı," diye söylendi.

Jack, "Claudius'un ziyaretini takip eden yıllarda, Boudica, Hıristiyanlık hakkında daha çok şey öğrenmiştir," diye devam etti. "O da diğer mağlup hükümdarların çocukları gibi Roma gelenekleriyle yetiştirilmiş, Latince öğrenmişti. Belki de Roma'ya, hatta Napoli Körfezi'ne ve hatta Cumae'deki mağaraya bile gitmişti. Londra'ya döndüğünde de denizcilerin ve askerlerin Doğu'dan değişik fikirler getirdiğini duymuştu. Mitra-izm gibi, Isis'e tapınmak gibi, Hıristiyanlık gibi fikirler. Sonra, rahiplik görevi başladığında, Boudica, Hıristiyanlığın Sibyl'i olarak yüksek rahip rolü için hazırlanırken de, Roma dünyasındaki bütün Sibyl'leri birbirine bağlayan gizli bilgi ağının bir parçası, on üçüncüsü oldu. Ve o da, Cu-mae'li Sibyl'in Hıristiyanlıkta gördüğü şeyi görmüş olabilir ve Romalılara karşı ayaklandıktan sonra, gördüğü şey yüzünden o dinin müridlerine karşı kendini daha yakın hissetmiştir. Onu taciz eden, kızlarına tecavüz eden Roma ile çatışan, meydan okuyan bir din. Ve bu dinin öğretileri, yeryüzü cennetinin peşine düşülmesi Britanyalılara çok uyuyordu, çünkü onların inançları da doğayla iç içeydi ve tapmaklarla, rahiplerle fosilleş-memiş bir yaklaşımları vardı. Bu düşüncelerini ifade etmemiş olabilir, ama bu fikirlerden yararlanmaya ve anaerkilliği korumaya karar vermiş olabilir."

Costas, "Sen, Roma Kilisesi'nden önceki Hıristiyanlıktan söz ediyorsun," diye mırıldandı. "Jeremy ile amfiteatrda anlattığınız şeyden. Kelt Kilisesi, Britanya Kilisesi. Pelagian mezhebi."

Jack, "Ben Cumae'li Sibyl'in Claudius'tan o belgeyi buraya getirmesini bu yüzden istediğine inanıyorum," dedi. "Britanya'daki ilk Hıristiyan-lara gizli bir armağan sunmak için. St. Paul'ün gelişinden sonra Phlegraean düzlüklerinde gözünün önünde olanlara karşı onları güçlendirebile-cek bir armağan olarak."

Costas burnunu çekerek, "Roma devlet dini haline gelen şeyin başlangıcını kast ediyorsun," dedi.

"Claudius'un Judaea'da aldığı belgede, bizim ancak tahmin edebileceğimiz ve Sibyl'e umut veren bir şey vardı. Claudius, mağarada afyon aldığı bir anında söylemiş olmalı bunu. Sibyl o sayede Claudius'un elindeki belgenin olağanüstü değerli olduğunu ve güvenli bir yere gizlenmesi gerektiğini anlamış olmalı. Claudius'un etrafındakilerden bazılarının bu belgeyi ele geçirmek ve yok etmek için her şeyi yapabileceğini de tahmin etmiştir mutlaka."

"Sibyl, Hıristiyanlar arasındaki ilk rahipleri görmüştü ve bunlar erkekti. Bu, onu korkutmuştu. Hıristiyanlığın da Roma'daki diğer kültlerle aynı yola gireceğini fark etmişti."

"Haklısın."

"Bu yüzden Claudius'u istediği şeyi yapmazsa uyuşturucu vermemekle tehdit etmişti."

Jack gülümsedi. "Onun niye tekrar tekrar geldiğini, acılarını ancak böyle başarabildiğini biliyordu. Claudius'un kendisi o kadar emin olmayabilir. Onun tek bildiği kadının istediğini yaparsa o sisli mağarada kendini yine iyi hissedeceğiydi. Muhtemelen kadın, ona somut bir şey önermişti, yani yeraltı dünyasının girişine tekrar dönmesini sağlayan bir şey. Belki Virgil'in hikâyesindeki Aeneas gibi, onu aşağı götürüp babasıyla ağabeyini tekrar görmesini sağlamayı vaat etmişti. Bu, onun en çok istediği şeydi. Sibyl de, her iyi falcı gibi müşterisinin psikolojik durumunu gayet iyi biliyordu."

"Onun iyi bilmeceleri sevdiğini de biliyordu."

Jack başını salladı. "Ona bir kehanette bulundu. Yapraklar aracılığıyla bir mesaj verdi. Claudius da sevinçle bunun üstüne atladı. Bu Roma'da bulduğumuz bilmeceydi, Dies Irae. Bir felaket kehaneti ama aynı zamanda umut veriyor. Claudius, Andraste'nin kim olduğunu da, onun mezarını nerede bulacağım da biliyordu. Sibyl de onun bunları bildiğini biliyordu. Claudius bildiklerini yazdıktan sonra taş bir silindire koyup mühürledi ve Ro-ma'ya götürsün diye Pliny'ye verdi. Claudius'un tek yapması gereken kehaneti yerine getirmekti, yani elyazmasını alıp Andraste'nin yanma bırakmak. Böylece Sibyl, onu yeraltı dünyasına götürecekti."

Costas, "Büyük olay," diye mırıldandı.

"İş oraya gelince, Phlegraean Düzlüklerinde yeraltına açılan o cehennemin önündeki o son anlarda, dileğinin gerçekleştiğini sanmış olabilir. Gözlerini yummuştur ve belki hayalinde sadece Herculaneum'daki villada bulduğumuz o heykeller vardı. Babasıyla ağabeyinin o görüntüleri zihnine kazınmıştı herhalde."

Costas, "Jack galiba kendine başka bir ruh eşi daha buldun," dedi. "Viking Kralı Harald Hardrada'yı bıraktın, Roma İmparatoru Claudius'a takıldın."

Jack elindeki kitabı kapatırken, "Newfoundland'm kuzeyindeki o küçük adada, Yahudi Menora'sını ararken yaşadığım benzer hisler içindeyim yine," dedi. "O hazineyi ararken Harald bizi hayal dahi edemeyeceğimiz olağanüstü bir maceraya sürüklemişti. Şimdi de aynı şeyleri hissediyorum ama sanki Claudius bizi terk etti, bizi getirebileceği yere kadar getirdi. O ipuçlarını bulup ulaşmamızı istediği yere kadar gitmek zorundayız. Fakat bir çıkış yolu göremiyorum."

Costas burnunu çekip, sıraların arasından kendilerine doğru yaklaşan adamı göstererek, "Ruh eşi demişken, benimki de geliyor işte," dedi. "Hem belki derdinin devasını da getiriyordur."

Kadını arabadan sürükleyerek çıkarıp yamuk yumuk taşların üstüne fırlattılar. Gözleri bağlıydı ama nerede olduğunu biliyordu. Arabanın kapısını açtıkları anda koku burnuna çarpmıştı. Keskin sülfür kokusu genzini yakıyordu. Önünde açılan boşluğu, toprağın altındaki çukurdan yükselen sıcak havayı hissedebiliyordu. Durumun farkındaydı. Ya burada yapacaklardı ya da kendisini aşağı atacaklardı. Küçük bir kızken, onu daha sert biri yapmaya çalıştıklarında da pek çok kez gelmişti buraya. Dehşete, yakarışlara, çişini tutamayanlara ve bazen de soğukkanlılığa tanık olmuş; direnmenin boşuna olduğunu burada kabullenmişti.

Bir el, kadını sola doğru çekip zorla taşlı yola doğru itti. Demek ki aşağı atacaklardı. İşi şansa bırakmıyorlardı. El, onu çekerek durdurdu ve sertçe gözbağını çözdü. Kadın gözlerini kırpıştırıp karanlığa baktı. Arkasında, körfezin üstünde yükselen Vezüv'ü hissedebiliyordu ama ona son bir kez bakmak için döndüğü anda, döveceklerini ve gözünü tekrar bağlayacaklarını biliyordu. Gözbağını sadece taşlı yoldan onlara zorluk

çıkarmadan kraterin zeminine insin diye çözdüklerini anlamıştı, ama sonunda çıkaracaklarını umuyordu. Tek korkusu, o anı karanlıkta, körlükle ölüm arasındaki farkı algılayamadan yaşamaktı.

Gözlerini ileriye dikti, sadece tökezleyince yola bakıyordu, elleri arkadan bantlanmıştı. Dibe ulaştılar. Birtakım ayak sesleri bekçilik etmek üzere arkada kaldı. Usul böyleydi. Eskiden, çok uzun zaman önce, bu onun işiydi. O sıralar onu ailenin daha derinlerine çekmeye çalışıyorlardı, kendilerine hizmet etmesi için başka bir yol bulmamışlardı henüz. Görüşmeyi hatırladı, Roma'dan gelen karanlık adamı, bir daha asla görmediği, asla konuşmadığı o adamı. Sonradan ara sıra gerçek olduğunu bildiği tehditlerle birlikte telefonlar, talimatlar gelmiş, Napoli'deki işi alması emredilmişti. Yıllarca bir şey olmamış ve depremle birlikte kâbus geri dönmüştü. Gece gelen telefonlar, fısıldayarak verilen talimatlar, kızma yönelik tehditlerle bilim ve arkeoloji dünyası yıkılmaya başlamıştı. Bundan kurtulmuş gibi göründüğü eski günleri düşündü. Jack'i, ondan zorla ayırmalarından bu yana geçen kayıp yılları, iki gün önce onu tekrar görüşünü ve villadaki kaçamak konuşmalarını düşündü. Ona söylemek istediği bir şey daha vardı, ama artık sadece kızı bilecekti. Yaşının tutmasına ve gerçeği anlamasına daha üç yıl vardı. O sırada öteki ayak sesleri kraterde yankılandı ve kadın ileri doğru itildi. El, onu yeniden durdurdu ve gözbağı sıkıca bağlandı. Kadın İtalyanca, "Hayır," dedi. "Böyle değil. Çocukken bunun beni ne kadar korkuttuğunu hatırlıyor musun? Ben sana bakarken. Küçük erkek kardeşime."

Cevap gelmedi. Eller bir an için durdu ve sonra merhamet gösterdi. Gözbağı, kadının boynunda hâlâ asılı olan resmi kimlik kartına takıldı ve kart şiddetle koparılıp alındı. Kadın boynuna kamçı inmiş gibi bir acı hissetti. Bakışları kararlı bir şekilde karşıya dikiliydi ama göz ucuyla erkeğin kolundaki taze yara bandı izini fark etti. "Ne oldu sana mia caro?" diye sordu. Cevap gelmedi ve kadını ileri doğru itti. Bu sefer çok şiddetli itilmişti ve saçının topuzuna vurulmuştu. Kadın ileri doğru tökezledi. Elli adım. Sonra yirmi adım daha. Yine bir el, kadını tuttu ve sağ dizinin arkasına bir tekme indi. Kadın, kraterin zeminine çöktü, dizleri bir çatırtıyla lavlara çarpmıştı. Çok büyük bir acı hissetti ama duruşunu bozmadı, dik olarak kaldı. Bacakları bir tekmeyle ayrıldı. Ensesine soğuk bir şey dayanınca omurgasından bir ürperti geçti. Kadın, "Dur," dedi. Sesi

güçlüydü, titremiyordu. "Ellerimi çöz. Tanrı'ya dua etmeliyim, in nomine patıis etfilü et spiritu sancti."

Birkaç saniye hiçbir şey olmadı. Namlu hâlâ ensesine dayalıydı. Kadın, acaba sahiden o an mı; bu gerçekten ölüm mü; ölüm, aslında anın içinde donup kalmak mı, diye merak etti. Sonra namlu ensesinden çekildi ve kadın, metal bir konserve kutusunun yerde yuvarlandığını duydu, ardından benzin kokusu aldı. Birinin bilekleriyle uğraştığını hissetti. Kalbi daha da hızlı atmaya başlamıştı ve dizlerinin bağı çözülüyordu. Gözlerini yumup derin bir nefes aldı, pis kokuya rağmen havayı derin derin içine çekti. Kendini bırakmayacaktı. Ailesini bırakmayacaktı. Aile. Başka bir şey düşünmesi gerektiğini biliyordu, sahiden sevdiği birini, kızını düşünmeliydi ama yapamıyordu. Gözlerini açtı ve önüne baktı. Uçurum oradaydı, zifiri karanlıktı, kenarlarındaki lavlar katılaşmıştı. Bundan sonra ne olacağını biliyordu. Susturuculu Beretta silahın uluması, kan ve beyin parçacıklarının fışkırışı. Kan garip bir şekilde kalp duruncaya kadar kendi kendine fışkırıyordu. Sonra ceset uçuruma itiliyor, etrafa saçılan benzinin üzerine de sigara fırlatılıyordu. Keşke şu uçurum canlansa da beni o yutsa, diye düşündü. Bir zamanlar volkan yerin altında atan bir kalp gibi püskürmemiş miydi?

Yeraltında kaynayan cehenneme karışmak istiyordu o da şimdi. Keşke onu da içine alıp yaksaydı.

Bir yırtılma sesi duyuldu ve serbest kalan bileklerine bir acı saplandı. Sol elini aşağı sarkıtıp salladı, kan dolaşımının düzeldiğini hissetti. Sağ elini yavaşça göğüs hizasına kaldırıp haç işareti yaptı ve alnına dokundu. Eli titremiyordu. Buna memnun olmuştu. Sağ elini de salıverdi. Gözleri sonuna kadar açıktı ve bakışlarını uçuruma dikmişti. Ellerini birleştirdi, Jack'in büyükannesinin verdiği zarif yüzüğü hissetti, denizcilikle uğraşan atalarından kalan bir hatıraydı. Namlunun yeniden ensesine dayandığını fark etti. Başını hafifçe öne eğdi. Böylesi daha iyi Olurdu. Daha hızlı. O anda bir cep telefonu çaldı ve biri konuşmaya başladı. Duyduğu ses, ona çocukluk döneminin sıcaklığını hatırlatan, sabahları alnını okşayarak uyandırınca duymaktan mutlu olduğu bir sesti.

"Üstat? Va bene. Arzunuz yerine getirilecek."

Tabancanın horozu çekildi.

Sonra hiçlik.

Costas, Jeremy'ye yer açarken bir daha aksırdı. Jeremy, St. Paul Katedrali'ne beş dakika önce varmış, ama bir kilise yetkilisi görünce doğruca onunla konuşmaya gitmişti. Şimdi de üstünde kırmızı Goretex ceketi, elinde suları süzülen şemsiyesi ve evrak çantasıyla yanlarına geliyordu. Costas ile Jack de kubbenin altındaki yerlerine yeni dönmüşlerdi, arada çabucak bir eczaneye uğramışlardı. Costas elindeki burun spreyim gürültüyle içine çekerken bir yandan da şişenin üstündeki etikete bakıyordu. Sonra birkaç tane hap çıkarıp suyla yuttu ve yana kayıp Jeremy için aralarında yer açtı. Jeremy ceketini çıkarıp oturdu, havayı kokladı, yağmur damlalarını temizlemek için gözlüğünü çıkardı, sonra yine havayı kokladı. Costas'a doğru eğilip sonra hafifçe geri kaçıldı. "Burada kötü kokan bir şey var."

Costas nezleli sesiyle, "Sana da günaydın," dedi.

Jeremy, "Sanki hastalık kokusu gibi," dedi. "Sahiden çok iğrenç."

Jack, "Ah," diye araya girdi. "Vücut losyonu. Tulumlarımızı çıkarırken bulaşmış olmalı. Bir türlü çıkmaz insanın üstünden."

Jeremy de şakayla, "Ah," diye karşılık verdi. "Nereye gittiğinizi unutmuştum. Cesetler. Ben o yüzden kütüphanelere yapışıp kalıyorum."

Costas suratı allak bullak olmuş bir halde, "O kelimeyi kullanma," dedi. "Yapışmak filan deme."

"Hadi gelin. Şu taraftan," diyen Jeremy eşyalarını topladı ve ayağa kalktı. Costas'tan belirgin bir şekilde uzak duruyordu. "Özel bir oda ayarladım."

Costas, "Nereden tanıyorsun bütün bu insanları?" dedi.

Jerenry, "Ben ortaçağ elyazmaları uzmanıyım, unuttun mu?" diye cevap verdi. "En iyi belgelerin pek çoğu hâlâ Kilise'nin elinde. Bu küçük bir dünya." Jack de dizüstü bilgisayarını çabucak toparlayıp Jeremy'nin peşinden şapellerden birine yöneldi. Jeremy, elinde ağır bir anahtar destesiyle kenarda saygıyla dikilen cüppeli adama başıyla işaret edince, adam gelip gıcırdayan çelik kapıyı onlar için açtı. Önce Jack, sonra diğer iki adam

girdiler. Ruhlar Şapeli'ne girmişlerdi, içeride Lord Kitchener'in büyük bir büstü ile İsa'nın cansız bedenini tutan bakire Meryem'in bir heykeli vardı. Jeremy, dostlarını büstün arkasına götürdü, böylece dışarıdaki kürsüden konuşmaları duyulmayacaktı. Sonra sırtını büste vererek çömeldi. Çantasından bir not defteri çıkarıp Jack'e baktı, yüzü heyecandan kızarmıştı. "Pekâlâ. Telefonda mezarı, orada bulduklarınızı anlatmıştın. İnanılır gibi değil. Şimdi de sıra bende."

"Anlat bakalım."

"Dün vaktimin çoğunu Oxford'ta, size söz ettiğim o ipucunun izini sürmekle geçirdim. Balliol Üniversitesi'nin arşivcisi arkadaşımdır. St. Lawrence Jewry ile ilgili yayınlanmamış tüm belgeleri gözden geçirdik ve 1670'te kilisenin Sör Christopher Wren tarafından onarıldığı dönemden bir kayıt defteri bulduk. Çoğu yeri Wren'in zaten yayınlanmış olan notlarının tekrarı gibi göründüğü için kimse o defteri ciddiye almamış. Fakat benim gözüme bir şey takıldı ve biz de daha ayrıntılı inceledik. Bu, 1685 tarihli bir zeyilnameydi. Kilisenin altındaki eski bir ölü odası temizlenmiş ve Wren'in ekibi odayı mühürlemek ve temelleri kontrol etmek için tekrar gitmiş. Odanın altında kilitli bir mezar bulmuşlar. Kapıyı kırarak açmayı başarmışlar ve içlerinden biri mezara girmiş."

Jack ıslık çaldı. "Bingo! Bizim mezar işte. Kimmiş o, biliyor musun?"

"Bütün ustalar ölü odasmdaymış. Kilisenin onarımı biteli beş yıl olmuş ve 1685 ziyaretinin nedeni her şeyin sağlam olup olmadığını kontrol etmekmiş. Edvvard Pierce, taş ustasıymış. Thomas Nevraan duvarcı ustası; John Longland, marangoz; Thomas Mead, sıvacı. Ayrıca Christopher Wren de, St. Paul'de çalışan bir biraderle birlikte buradaymış. Ve bir de başka bir adam varmış, benim için yeni bir isim bu. Johannas Deverette."

Jack, "Fransız mıymış?" dedi.

"Flaman. Kütüphaneci arkadaşım bu isme daha önce rastlamış, hakkında yeterince bilgi topladık. Protestan bir mülteci, Kalvinist, o yıl Benelüks'ten kaçıp Londra'ya gelmiş. 1685, Fransız kralının Nantes Fermanı'nı iptal ettiği ve böylece Protestanların güvenceye alındığı yıldı."

Jack, "Bir Fransız Protestan'ının o sıralarda Londra'da ticaret yapması alışıldık bir durum," diye mırıldandı. "Wren'in en iyi bilmen bazı ahşap

ustaları da onlardandı, mesela ünlü Taş Ustası Grinling Gibbons. St. Paul'ün her yerinde onun işlerine rastlayabilirsin."

"Alışılmadık olan, Deverette'nin yaptığı iş. Karşıdaki Bodleian Kütüphanesi'ne gidip bir isim taraması yaptım ve bazı bilgilere daha ulaştım. Adam kendini Musick Meister, yani müzik ustası olarak tanıtıyor. Anlaşılan Wren, onu Grinling Gibbons'un tavsiyesi üzerine işe almış, zihinsel sorunları olan küçük oğlu Billy'yi yatıştırsın diye. Deverette, Gregorian ilahileri söylermiş."

"Gregorian müziği." Costas hapşırdı. "Roma Katoliklerinde geleneksel olarak o müzik kullanılmaz mı?"

Jeremy, "Bütün hikâyenin en ilginç parçalarından biri," dedi. "Anglikanlar gibi, Fransız Protestanları da Roma Kilisesi'nin yönetimim reddediyordu, ama sırf estetik nedenlerle eski geleneklere bağlı kalmış bir sürü insan vardı. Deverette'nin, daha altıncı yüzyılda kilise müziğini resmileştiren Papa St. Gregory hayattayken bile mirasta hak iddia eden uzun bir Gregorian müzisyenler zincirinden geldiğini keşfettim. Sör Christopher Wren'in o yaklaşımı paylaştığını keşfedince de şaşıp kaldım. Ama sonra mimarisini düşündüm. Şuraya bakmak yeter." Jeremy, katedralin içini gösterdi. "Pek sade bir Protestan mabedine benzemiyor değil mi? Daha çok Vatikan'daki St. Peter'in görkemine uyuyor." Bir kâğıt parçası çıkardı. "Wren'in dini görüşleri hakkında bütün bildiklerimiz burada yazanlar, ama olağanüstü şeyler var. Genç bir delikanlıyken sık sık bir arkadaşının kır evine gidermiş. Orayı 'dindarlık ve bağlılık açısından başka bir çağın yaşandığı yer' olarak anlatıyor. 'Orada bize has bu günahlardan ve saygısızlıktan kurtulur, erdemlerin hem görüldüğü hem de sevgiyle karşılandığı bir mabet bulurdum,' diyor. Şimdiye kadar Wren'i gizli bir Katolik olarak düşünen çıkmadı, ama belli ki kendisi Protestan Reformu'nun o oyun bozan görüşlerinden ötürü pişmanlık duyuyormuş."

Jack, "Kilise müziğinin kaynağı bundan çok daha eskilere, Yahudi ayinlerine dayanmıyor mu?" dedi.

Jeremy, "Solo söylenen şarkılar hemen hemen kesin olarak Roma Kilisesi'nin kuruluşundan öncesine kadar gidiyor," dedi. "Muhtemelen bir solistle ara ara ona karşılık veren koro yerine karşılıklı okumayla yapılan

müzikti. İsa'ya ilk inananlarının gizli yerlerde toplanıp şarkı söylemesi, en eski cemaat törenlerinden biri olabilir. Bundan İndilerde bile söz ediliyor." Not defterine baktı. "Matthew, 26:30. 'İlahi söylediklerinde Zeytin Dağı'ndan iniyorlardı.'"

Costas, "Yani şu Deverette denilen adam, Wren St. Paul Katedrali'ni yeniden inşa ederken hep burada, Londra'da mıymış?" diye sordu.

"1685'te İngiltere'ye gelişinden itibaren hep buradaymış. Wren'in adamları St. Lawrence Jewry'nin inşaatım birkaç yıl önce bitirmişler, ama kütüphanede bulduğumuz defter 1685'in o eski mezarın bulunuş yılı olduğunu söylüyor, İşte bu kısım sahiden çok ilginç. Anlaşılıyor ki Deverette'nin başka bir tutkusu daha varmış. Tarihi eser meraklısıymış, Roma ve Hıristiyan kalıntıları toplarmış. Ayrıca Wren de adamlarının Londra'da çalışırken bulduğu eski eserlere ilgi duyuyormuş. Wren, Deverette'ye başka bir görev daha vermiş ve ilginç eserleri kurtarmasını istemiş. Yani bir tür arkeoloji bekçisi olmasını istemiş."

Jack heyecanla, "Adamımız bu," dedi. "O mezara birinin girdiğini ve silindiri bulduğunu biliyoruz. Bu o olmalı."

Costas öksürüklerinin arasında, "Kayıt tutmuş mu hiç?" dedi.

"Her yere baktım. Yayınlanmış bütün Wren belgelerini, kiliselerdekileri, kendi şahsi evraklarını inceledim. Sonra aklıma bir fikir geldi ve Kew'deki Ulusal Arşiv'e gittim ve kapanmadan yetiştim. Canterbury Mahkemesi'nin kayıtlarına baktım."

Jack heyecanla, "Vasiyetnamesini buldun," dedi.

Jeremy başını salladı, yüzü kıpkırmızı olmuştu. "Birçok dini vasiyetnameyi artık internette bulabiliyorsun, ama onunki yanlış dosyalanan bir gruba girdiği için ancak sınıflandırması yapılabilmiş. Kütüphaneci arkadaşım anlattı. İnanılmayacak kadar şanslıydım."

Jack, "Hadi görelim şunu," dedi.

Jeremy kâğıtlarının arasından bilgisayarda taranmış bir görüntü çıkardı. Görüntüde, üzerinde düzgün bir el yazısıyla yirmi satır kadar yazı bulunan, sararmış bir sayfa vardı. El yazısının altında kırmızı bir mühürle imza, sonra başka imzalar görünüyordu, sayfanın altına da bir onay yazısı

karalanmıştı. Jeremy okumaya başladı: "Tanrı'nın adıyla, âmin. Ben Johannes Deverette, Sör Christopher Wren'in Müzik Ustası, Şövalye, Majestelerinin ustabaşı olarak, son vasiyetimin ve ahdimin aşağıdaki gibi olduğunu bildiriyorum. Bedenimin, burada vasiyetin uygulayıcısı ve kayyum olarak söz edilen Sör Christopher Wren'in nezaretinde şatafatsız bir şekilde gömülmesini diliyorum."

Jack, "Tanrı'm," diye mırıldandı. "Wren vasiyetinin uygulayıcısıymış. Deverette'nin sahip olduğu tarihi eserlerden haberi vardı mutlaka. Londra'da bulduğu ve Wren'in izniyle alıkoyduğu, sonra da ölümüyle birine geçmesini istediği şeylerden."

Jeremy başım salladı. "Deverette bu vasiyetnameyi yaptıktan birkaç ay sonra ölmüş, oğlu ve mirasçısı henüz küçük bir çocuk olduğu için, eşyalarının sorumluluğunu Wren üstlenmiş. Ama bekleyin. Arada mal mülkle ilgili o bilinen laflar var ama son cümleler çarpıcı." Yüksek sesle okudu: "Bütün kitaplarımı, nota defterlerimi ve müzik aletlerimi oğlum John Everett'e bırakıyorum. Sözü geçen oğluma, ayrıca bütün ender bulunan antikalarımı, yine sözü geçen Sör Christopher Wren'in Londra'daki kazılarından edindiğim tüm buluntuları ve benim tarafımdan antik kadm rahibin elinden alınmış olan Godspelle'yi bırakıyorum. Bu son belirttiğim, gizli kalmalı, en kutsal kasada saklanmalı ve sözü geçen oğlum tarafından kendi oğluna ve mirasçısına devredilmeli, İsa adına sonsuza kadar böyle devam etmelidir. Yukarıda adı geçen Johannes Deverette'nin son vasiyeti ve ahdi olarak imzalanmış ve mühürlenmiştir. Biz, isimleri yukarıda ve kendisinin tanıklığında buraya kaydedilenler de, 1771 yılı ağustos ayının altıncı gününde buna tanıklık ederiz. Chris. Wren. Grinling Gibbons. Tanıklar."

Costas, "Godspelle mi?" dedi. "O da nedir?"

Jack'in kalbi deli gibi atıyordu. Sesi boğuklaşmıştı. "Jeremy birkaç dakika önce söyledi ya. Eski İngilizcede 'güzel söz' anlamına geliyor. Ve bir de İncil demek." Jack durup güçlükle yutkundu. "Yani Deverette silindirdeki ruloyu bulmuş ve okumuş olmalı."

Costas ıslık çalmaya çalıştı. "Oyun yeniden başladı."

Jeremy, "Adamın bunları istemesi için tek bir neden düşünebiliyorum," dedi.

Jack de Jeremy'ye bakarak, "İlk defa Claudius'un elindeki belgeyle ilgili bir ima çıkıyor karşımıza," dedi. "Sormaya cesaret edemiyorum. Daha ileriye de gittin mi?"

Jeremy, "Deverette'nin torunlarının izini sürmek kolay oldu," diye cevap verdi. "Fransız Protestanları oldukça güzel aile kayıtları tutmuşlar. Deverette, adını kendisi İngilizleştirmiş ve oğluna Everett denmiş. Müzik geleneği de devam etmişe benziyor, ama hayatlarını inşaatçı ve mimar olarak kazanır olmuşlar. Kuşaklar boyunca Londra'nın en önemli esnaf loncalarından biri olan Marangozlar Loncası'nın ileri gelenlerin arasındaymışlar. Lawrence Lane'de kiliseye bakan bir yerde oturmaya başlamışlar, evleriyle Deverette'nin keşifte bulunduğu antik mezarın arası sadece birkaç yüz metre."

Costas, "Mezar bekçileri," diye mırıldandı.

Jack sakin bir tavırla, "Şimdi her şey yerine oturmaya başladı," dedi. "Gizli mezar, ölü odasında bulduğumuz o kadınlar, ta Roma döneminden 1666'daki Büyük Yangın'a uzanan isimler... Sanırım bunlar o mezarı, mezardaki hazineyi bilen ve ona bekçilik eden gizli bir mezhepmiş. Fakat sonra Büyük Yangın zinciri bozmuş, kiliseyi de yakmış ve gizli mezarın girişini de kapatmış."

Costas, "Cumae'deki Sibyl için Vezüv'ün püskürmesi nasıl bir sonuç yarattıysa, bu da aynı sonucu yarattı," dedi. "Yanıp kül oldu ve onların devri de kapandı."

Jack, "Ve sonra tamamen şans eseri olarak mezar tekrar bulundu, gizli İncil yerinden alındı ve bekçilik zinciri yeniden kuruldu," diye mırıldandı.

Jeremy, "Protestanların güçlü aile geleneği bir kez daha işimize yaradı," dedi. "Daha sonraki vasiyetnamelerde tarihi eserlere gönderme yapılmamış, ama Deverette'nin vasiyetnamesindeki orijinal mirasın gücü sonraki kuşaklara da nüfuz etmiş. Ve bir şey daha var; on dokuzuncu yüzyılın ortasında, Deverette'nin büyük büyük torunu John Everett, Yeni Pelagian'lar denen ve asi ingiliz Keşiş Pelagius'un öğretilerini yaymayı amaçlayan bir

Victoria topluluğuna katılmış. Topluluk, Britanya'daki en eski Hıristiyan geleneğinin gerçek mirasçıları olduklarını iddia ediyormuş."

Jack, "Claudius?" diye mırıldandı. "Bütün bunları gerçekten de ona bağlayabiliyor muyuz?"

Costas, "Ve Judaea'da tanıdığı kişiye?" diye ekledi.

Jeremy devam etti. "Everett'ler, daima St. Lawrence Jewry ve Ortaçağ Belediye Binası yakınlarında yaşayıp çalışarak, on dokuzuncu yüzyılda da Londra'nın ileri gelenlerinden olmayı sürdürmüşler. Pelagian olan John Everett, aynı zamanda Londra Belediyesi meclis üyesiymiş. Fakat sonra garip bir şey olmuş. Samuel'in en büyük oğlu Lawrence Everett de babası gibi mimarmış. Ancak babasının 1912'deki ölümünden hemen sonra Lawrence Lane'deki işini kapatmış, ailesini terk etmiş ve ortadan kaybolmuş. Bu konuda bir sürü farklı bilgi var, ama sanki Lawrence Everett, bekçilerin sonuncusuymuş ve hava saldırılarından önce hazineyi başka bir mabede götürmekle zinciri bozmuş gibi görünüyor."

Jack, "Nereye gittiği hakkında bilgi var mı?" dedi.

"Göçmen kayıtları, yolcu listeleri... Araştıracak çok fazla şey var. Ama umut verici bir ipucu var elimde."

Jack, "Hep vardır zaten," dedi. "Bağımlılık yaratmaya başladığının farkında mısın?"

"Ulusal Arşiv'de biraz daha ilerleme kaydedebilirim. Bir günümü daha alır herhalde."

"O zaman bir an evvel başla."

Beş dakika sonra St. Paul Katedrali'nin girişinde durmuş sağanak halde yağan yağmuru seyrediyor ve hafifleyeceği bir anı bekliyorlardı. Jack kendini bir adadaymış gibi hissediyordu ve katedralin sağlamlığı ile dışarıdaki maskelenmiş pis kokulu hava adeta kendi zihninin durumunu yansıtıyordu. Son birkaç saat içinde ortaya çıkan şaşırtıcı gerçekler, yaptıkları araştırmayı dev adımlarla ileri taşımış, bulundukları bina kadar gerçek görünmesini sağlamıştı; ama yine de hedefleri hâlâ yağmurun ötesinde kalan, asla bulunamayacak karanlık arka sokaklara gömülmüş, bir işaretti. Birden zihninde Herculaneum'daki kütüphaneyle ilgili gerçeküstü

bir görüntü canlandı, akordeon gibi art arda odalar vardı, kapıları içeriyi görebileceği kadar açıktı ama hedef uzaklarda görünmez oluyordu. Şimdi tek umutlarının Jeremy'de olduğunun farkındaydı, arşivlerden bulup çıkaracağı bir şeyler onları son kapıya, Claudius'un bulmalarını istediği yere götürebilirdi.

Costas, "Sakın bana metroya bineceğimizi söyleme Jack," diye söylendi. "Bir daha asla metroya binmeyeceğimi biliyorsun."

Jack, Jeremy'ye göz kırpıp, "Konu açılmışken, her zaman Büyük Kanal'ı görmek istemişimdir," dedi. "Tyburn Nehri'nden temiz su taşımak için on üçüncü yüzyılda yapılan yeraltı kanalı, buradan yaklaşık üç kilometre kadar batıda. Taş sarnıçlar etkileyici geliyor insana ama bin yıl önceki Romalı kanal mühendisleri dehşete düşmüş olmalı. Kanal sızıntı yapmış ve akış yönü de yerçekimine göre hatalı yapılmış. Geriye dönüp bakarak arada yaşanan ilerlemeyi kavramak için büyük bir örnek. Ziyaret etmeye değer."

Costas tatsız bir sesle, "Hayır," dedi. "Mümkün değil. Sen git. Ben bundan sonra sadece taksiye binerim."

Jack sırıttı, sonra yağmurun biraz kesilir gibi olduğunu gördü ve katedralin girişinden dışarı çıktı. Tam o anda takım elbiseli genç bir adam da yine katedralin girişine sığınmış olan gruptan koptu ve gelip Jack'in yolunu kesti. Kararlı bir tavırla, "Doktor Howard?" dedi. Jack ürküp geri çekilmişti. Adam bir kâğıt uzattı. "Yarın, sabah on birde. Hayatımz buna bağlı olabilir." Sonra çabucak dönüp basamakları koşarak indi ve kentin sabah kalabalığına karışıp gözden kayboldu.

Jack kapının altına dönüp notu okudu ve Jeremy'ye verdi. "Onu tanıdın mı?" diye sordu.

"Emin değilim." Jeremy endişeyle basamaklardaki diğer insanları süzdü. "Seni buraya kadar izledilerse bu pek iyi haber sayılmaz Jack."

"Biliyorum."

Jeremy kâğıda göz attı, daktiloyla yazılmış olan metni okuyup dudaklarını büzdü. "Tam da burada, her şeyin göbeğinde." Kâğıdı Jack'e iade etti. "Gidecek misin?"

"Başka şansımız olduğunu sanmıyorum."

"Ben de seninle gelirdim ama oturup Everett hakkında araştırma yapmam lazım."

Jack sakin bir tavırla, "Aynı fikirdeyim," dedi.

"Costas'ı al yanma. Korumaya ihtiyacın olabilir."

Jack, taş sütuna dayanmış bitkin arkadaşına baktı, sürekli aksırıyordu. Gidip Costas'ı omzundan tuttu ve basamaklara doğru çekiştirdi. Yağmur yeniden artmıştı ve Costas eriyip gidecekmiş gibi görünüyordu. Jack bir an yukarı bakıp yağmurun yüzünden akmasına neden olduktan sonra, "Hadi gel," dedi. "Sanırım ancak şu nezlen için bir şeyler yapacak halimiz kaldı."

Ertesi sabah on bire beş kala Jack, Costas'ı da yanına almış Vatikan'daki San Pietro Meydanı'nı geçiyordu. Bazilikanın güney kanadındaki Ufficina Scavi'ye, yani arkeolojik kazılar dairesine gitmekteydiler. O sabah IMU'nun Embraer'iyle İngiltere'den havalamp, gözlerden uzak bir yerde bulunan Leonardo da Vinci Havaalanı'na inmişlerdi ve Jack takip edilmediklerinden emindi. Meydanın muazzam büyüklüğü ve etrafını çevreleyen sütunlar, ortalıkta dolanan turistlerle hacıları cüceleştiriyordu, onlar da ellerinden geldiğince dikkat çekmeden yürüyorlardı. Ujficina'ydı yaklaşınca, Jack çevrelerindeki yüzleri incelemeye başladı, bir işaret, tanıdık herhangi bir şey arıyordu. Ne beklemesi gerektiğini hiç bilmiyordu. Aniden nereden çıktığı belli olmayan genç bir adam yanında yürümeye başladı. Kot pantolon ve açık yakalı tişört giymiş, güneş gözlüğü takmıştı. "Doktor Howard?" dedi. Jack, adama baktı ve başıyla onayladı. "Lütfen beni takip edin." Jack, Costas'a göz attı ve ikisi birlikte adamın peşine düştüler. Ufficina'yı geçtikten sonra, adam Arco dele Campane'nin girişindeki İsviçreli muhafıza yaklaştı ve kimliğini gösterdi. İtalyanca olarak, "Bu iki kişi konuğumdur," dedi. "Özel bir tur." Nöbetçi başını sallayıp otomatik tüfeğini kaldırdı ve geçmelerine izin verdi. Küçük bir meydandan geçip, bazilikanın altındaki Grotto'ların güney binasına girdiler. Üçüncü odaya gelince genç adam beklemelerini işaret etti ve kilitli bir kapının önüne gitti. İngilizce olarak, "Rahatsız edilmeyeceğiz," dedi. "Ufficina, kazı çalışmaları için Grotto'ların bu kısmını kapattı. Burada bekleyin." Bir deste anahtar çıkanp kapıyı açtı ve içeri süzüldü. Jack ile Costas aniden sessizlik ve eski duvarlarla baş başa kalmışlardı.

Costas nezleli sesiyle yavaşça, "Neler olup bitiyor, bir fikrin var mı?" dedi. "Nerede olduğumuzu anlayabildin mi?"

"Birinci sorunun cevabı; senden fazla bir şey bilmiyorum. İkincisine gelince, bu duvarlar, dördüncü yüzyıl başlarında Hıristiyan olan İmparator Büyük Konstantin'in burada yaptırdığı ilk bazilikadan geriye kalanlar. Ondan önce burada Romalıların yarış alam vardı. Rehberimizin gözden kaybolduğu yer ise nekropol, MS birinci yüzyılda taşa oyulmuş mozolelerden oluşan bir sokak. 1940'larda başlatılan arkeolojik kazılarda bulundu. Asıl büyük buluşları St. Peter'in ileride, büyük mihrabın altındaki mezarıydı."

Kapı açıldı ve genç adam tekrar ortaya çıktı. Jack'e de Costas'a da birer tane mum uzattı ve çakmağını çıkarıp ikisini de yaktı. "Yerdeki mumu görünce sağa sapın ve mumu söndürüp yamnıza alın," dedi. "On iki basamak aşağı indikten sonra başka bir kapının önünde yine bir mum göreceksiniz. O kapıdan girin ve arkanızdan kapatın. Ben burada dönüşünüzü bekleyeceğim. Şimdi gidin."

Costas acı çekiyormuş gibiydi. "Yine yerin altına iniyoruz Jack."

"Tam da sana göre bir yer. Ölüler kenti."

"Harika."

Jack duraksadı, bir an genç adama baktı ama konuşmak istemedi, sonra başını sallayıp kapıya doğru yürüdü, Costas da arkasmdaydı. Onlar girer girmez kapı arkalarından kapandı. Mumların zayıf ışığı dışında içerisi zifiri karanlıktı. Dışarıda hava kuru ve sıcaktı, ama aşağı doğru indikçe nemli ve serin olmaya, küf kokmaya başlamıştı. Jack basamakları dikkatle yoklayarak önden gidiyordu. Sonunda pürüzlü taş bir zemine ulaştılar. İleride duran mumu görebiliyorlardı. Mumun yanına gelince Jack söylendiği gibi alıp parmaklarıyla söndürdü ve sağa dönüp taşa oyulmuş basamaklardan inmeye başladılar. Uzun zaman önce içinde bulunanlardan arınmış antik bir mozolede olduklarını anlamıştı. Dipte sol tarafta kayaya doğru açılan taş bir kapı vardı ve o kapıdan bakınca ileride yine bir mum yandığım gördüler. Kapıdan geçtiler, Jack kapıyı kapanana kadar itti. Kapı gizli bir geçidin girişiymiş gibi, gözle görülür hiçbir iz bırakmadan yuvasına oturmuştu.

Titreşen mum ışığında duvarlardaki nişleri ve süslemeleri fark eden Jack, "İnanılır gibi değil," diye mırıldandı. "Burası bir katakomp. Demin geçtiğimiz mozole aslında Roma döneminde yerin üstünde, mezarların bulunduğu bir sokaktı. Fakat bu daha derin kısım mutlaka o sıralarda da su seviyesinin altındaydı ve kayaya oyulmuştu. Vatikan bunu daha önce hiç açıklamadı."

Costas, "İnsan daha başka neleri açıklamadıklarını merak ediyor," diye söylendi.

Jack, iki tarafında dayazılar, resimler olduğunu algılayarak ilerledi. Bir tanesinin önünde durup mumu oraya tuttu. "Çok şaşırtıcı," diye fısıldadı. "El değmemiş. Katakomplara hiç el değmemiş, gömüler hâlâ burada."

Costas, "Tam da bilmek istediğim şey," diye inledi.

"Üstleri alçıyla kapatılıp mühürlenmiş. Bak, şu yazı okunabilir durumda. Huzur içinde." Bir süre tereddüt etti. "Çok erken dönem bir Hıristiyan gömüsü. Büyük Konstantin'den epey öncesine ait. Gizli bir gömüt yeri, Roma'da Hıristiyanların dışlandığı, suçlandığı dönemde kullanılmış. Bu inanılmaz bir buluş. Neden halka açıklamadıklarını anlayamıyorum."

"Belki bununla ilgili bir şeydir." Costas biraz daha ilerideydi, yerdeki muma yaklaşmıştı. Jack de merakla yanma gitti. Costas, "Burası yükseltilmiş bir bölge, seramik kaplanmış," dedi. Sonra geçidin sol tarafından devam edip mumun başına çömeldi.

Jack alçak sesle, "Bu bir mezar," dedi. "Bazen katakompların altında da bulunur. Onların bir kısmı da daha önemli kişilere ait mezarlardır."

"Jack, halüsinasyon görüyor olabilirim. Hani şu Palatine Tepesi'nin altında senin yaşadığın deja vu gibi. Belki de gecikmiş bir nitrojen etkisidir."

"Ne oldu ki?"

"Şu mumun altındaki seramik. Üzerine bir yazı kazınmış. Ya gaipten bir şeyler görmeye başladım ya da sahiden daha önce gördüğümüz bir kelimenin aynısı."

Jack, Costas'm arkasından eğilip baktı. Seramiğin kenarı boyunca asma dallarından çelenge benzeyen süslemeler kazınmıştı. Ortada Costas'ı sarsan şeyi gördü. Bu bir isimdi, kesinlikle daha önce de benzer bir çömlek parçasına kazılı olarak görmüşlerdi onu. Hem de buradan yüzlerce mil uzakta, neredeyse iki bin yıldır Akdeniz'in altında yatan antik gemi batığında görmüşlerdi. Latince yazılmış bir erkek ismiydi.

PAVLVS.

Olabilir miydi? Jack etrafa bakındı, geçidin genişlediğini gördü, diğer mezarlar da bu noktada toplanmıştı ama üstüne başka mezar yapılmamıştı. Sanki mezarlarda yatanlar, büyük bir saygıyla o noktaya yakın olmak istemişlerdi. Her yerde Hıristiyan sembolleri gördü; yanındaki duvarda bir kumru, bir tane balık... Sonra Costas mumu seramiğin üstüne tutunca ismin yanma hafifçe kazınmış chirho sembolünü de gördü. İsa'nın işareti.

Elini seramiğin üstüne koyup kuşkuyla, "St. Paul'ün mezarı," diye fısıldadı. "St. Peter ve St. Paul, aynı yerde defnedilmiş, ad catacumbus, tıpkı gelenekte söylendiği gibi."

"Evet öyle."

Jack irkilerek geri çekildi. Ses, karşılarında, mezarın baş kısmının öbür tarafında bulunan karanlık nişten gelmişti. Jack sadece bacakları örten siyah cüppeyi görebiliyordu, adamın üst kısmı karanlıktaydı. Ses otoriterdi, İngilizceyi hafif bir aksanla konuşuyordu, muhtemelen Doğu Avrupalı birine aitti. "Bana yaklaşmaya kalkmayın.

Lütfen mumlarınızı da söndürün. Arkanızdaki taş banka oturun." Jack bir an tereddüt ettikten sonra başıyla Costas'a işaret verdi ve söylendiği gibi oturdular. Şimdi tek ışık kaynağı mezardaki mumdu ve geri kalan her şey gölgeli bir karanlığın içinde kalmıştı. Karşılarındaki figür hafifçe döndü ve kukuletalı bir baş görür gibi oldular, elleri dizlerinin üstündeydi. "Sizi bugün buraya büyük bir gizlilik içinde çağırttım. Az önce görmüş olduğunuz şeyi görmenizi istedim."

Costas, "Kimsiniz siz?" diye sordu.

Adam, "Size ne adım ne de kimliğim açıklanacak," diye cevap verdi. "Bir daha sormayın."

Jack, "Bu sahiden St. Paul'ün mezarı mı?" dedi.

Adam, "Evet," diye karşılık verdi.

Jack, "Ya San Paulo fuori le Mura Kilisesi?" dedi. "Orada, asmaların altında gömülü olması gerekmiyor muydu?"

"Aslında ölümünden sonra oraya götürülmüştü fakat Peter'le şehitlik makamında birleşsinler diye gizlice buraya getirildi."

Jack, "O zaman doğru demek ki," diye mırıldandı.

"İkisi de İmparator Neron tarafından öldürüldüler, Caligula'nın burada yaptırdığı arenada. Peter baş aşağı çarmıha gerildi ve Paul'ün kafası kesildi. Romalılar, ilk Kilise'nin en büyük iki papazım şehit ettiler ve o pagan imparatorlar bunu yapmakla Vatikan'ın burada var olmasım sağladılar, in nominepatrisetfilii etspiritussancti, amen."

Jack, "Bizi buraya bunu göstermek için mi getirdiniz?" dedi.

Bir duraksama oldu ve adam yeniden döndü. O sırada mezardaki mumun alevi dalgalandı ve gölge o kadar uzadı ki birkaç saniye için adam tümüyle görünmez oldu. Sonra alev yine dikleşti. "Roma İmparatoru Claudius'un zehirlenerek ölmüş numarası yaptığını ve MS 54'te hükümranlığının bitişinden soma uzun yıllar gizlice yaşadığını artık siz de bilmelisiniz."

Jack bildiklerinin ne kadarını belli etmesi gerektiğinden emin olmadığı için gölgelere baktı. "Siz bunu nereden biliyorsunuz?"

"Size bildiklerimi anlatmakla Kilise'nin kutsallığına olan bağlılığımı sınıyorum." Adam sustu, sonra yanındaki gölgelerin arasından deri ciltli, antik bir cilt alıp kucağına yerleştirdi. Jack şimdi adamın güçlü, uzun parmaklı, ama fiziksel bir sorunu varmış gibi görünen ellerini görebiliyordu fakat yüzünü hâlâ görememişti. "MS 58'de, St. Paul, yoldaki ünlü gemi kazasından kurtularak Doğu'dan İtalya'ya geldi. Her şey Havarilerin Eylemlerinde anlatıldığı gibi olmuştu ama gemi Malta değil, Sicilya açıklarında batmıştı."

Costas, Jack'e göz attı, o da sevinçli bakışıyla karşılık verdi. İkisi de konuşmadı.

"St. Paul önce Napoli Körfezi'ne, Misenum'a geldi ve orada bulduğu Hıristiyan biraderlerle'tanıştı, bunlar da Eylemlerde anlatıldığı gibi oldu." Adam adeta fısıldar gibi konuşmasına devam ediyordu. "Çarmıha gerilişten sonra, Hıristiyanlığın ilk dönemlerindeki en önemli olay buydu. Paul, İsa'nın sözlerini kutsal topraklar dışına taşıyan ilk insan, ilk gerçek misyonerdi. Roma'ya gitmek üzere Misenum'dan ayrılırken, öğretileri ilettiği o ilk grup kendilerine concilium ecclesiasticum Sancta PaulaC) adını vermişti."

Jack, "St. Paul Kilisesi Konseyi," diye tercüme etti.

"Üç kişiydiler ve bugün de üç kişiler."

Jack hayretle, "Bugün mü?" dedi. "Concilium hâlâ var mı?"

"Kuşaklar boyunca, neredeyse tam üç yüz yıl concilium gizli bir örgüttü, Hıristiyanlık halen bir yeraltı diniyken hayatta kalma savaşı veren Kilise'ye güç desteğiydi. İlk başta Phlegraean Düzlüklerinde toplanıyorlardı ve son Sibyl de ortadan kaybolunca onun Cumae'deki mağarasını devraldılar. Daha sonra, Hıristiyanlık tutununca, concilium Roma'ya taşındı, şu an oturduğumuz bu katakomplara, St. Paul'ün şehit edilen bedeninin, inananları tarafından gizlice gömüldüğü bu yere, St. Peter'in kutsal mezarının yanına."

Costas, "Ve bu concilium o zamandan beri toplanıyor mu?" dedi.

"Roma İmparatorluğu Büyük Konstantin tarafından Hıristiyanlığı kabul edince, concilium'un liderleri amaçlarına ulaştıklarını gördüler ve St. Paul'ün katakompunu mühürleyip konseyi dağıttılar. Yeri de bilinmez oldu ve ancak İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yapılan nekropol kazısında keşfedildi. Ve o zamandan beri bu oda yine bir toplanma yeri haline geldi."

Jack, "Yani modern çağda concilium yeniden mi oluşturuldu?" dedi.

"Hükümranlığının sonlarına doğru Büyük Konstantin tarafından yeniden oluşturuldu. Yine orijinalindeki gibi üç kişilik bir konsey kurmuş ve bunu çok büyük bir gizlilik içinde yapmıştı. Devleti Hıristiyan yapmak için çok büyük çaba harcamıştı. Bir devlet adamı ve asker olarak, Kilise'nin savunulması gerektiğini, askerleri İsa adına savaşa gönderecek, şeytana merhamet göstermeyecek, onunla hiçbir koşulda anlaşma yapmayacak bir

savaş konseyi oluşturulması gerektiğini düşünmüştü. Concilium yüzyıllar boyunca büyük sapkınlıklarla, Vatikan Engizisyonu'nun yıkmayı başaramadıklarıyla savaştı. Britanya'da Pelagian'larla savaştılar, Pelagius'u cehennem ateşine gönderdiler. Reform'dan sonra Protestanlarla, neredeyse Avrupa'yı yok edecek olan o gizli terör ve cinayet savaşıyla uğraştılar. Yeni Dünya keşfedildikten sonra, concilium, karanlık geleceğini öngören eski Sibyl kehanetinden korkarak Maya, Aztek ve İnkaların yok edilmesini emretti."

Costas, "Ve bunlar din adamlarıydı," diye mırıldandı.

Adam, "Onlar Kilise'nin kutsallığına ve gücüne inananlardı, Roma Kilisesi'nin kurtuluş ve cennet krallığı için tek yol olduğuna inananlardı," dedi. "Büyük Konstantin sezgi sahibi bir devlet adamıydı. Kilise'nin kurtuluşunun sadakate ve kutsal savaşçıların Kilise'nin Tanrı'ya giden tek yol olduğu inancına bağlı olduğunu biliyordu. Yeniden oluşturduğu concilium'da mükemmel uygulamacılar yaratmıştı."

Costas, "Bütün bunları kanıtlayabilir misiniz?" dedi.

Adam elindeki defteri hafifçe mum ışığına doğru kaldırdı. "Consilium Ecclesiasticum Sancta Paula'nm kayıtları. Bir gün dünya öğrenecek. Tarih yeniden yazılacak."

Jack, "Bütün bunların Claudius'la ne ilgisi var?" dedi.

Adam biraz öne eğildi ve mum ışığında yüzünün hatları görünür gibi oldu. "Concilium'un karşılaştığı en büyük tehlike ve aynı zamanda en büyük korkusuydu. Sizi buraya getirtmenin sebebi de bu. Siz ve ekibiniz tahmin edemeyeceğiniz kadar büyük bir tehlike içindesiniz."

Costas, "Bir Beretta 93 alnımıza dayandığında neler olacağını tahmin edebiliriz," dedi. "Palatine Tepesi'nin altındaki bir mağarada yaşadık bunu."

Adam sakin bir tavırla, "Ateş etmemesi emredilmişti," dedi.

Costas, "O zaman belki de concilium'un daha itaatkâr uşaklar bulması gerekiyordur," dedi.

Jack, "Nasıl öğrendiniz?" diye sordu. "Concilium Roma'nın altında dalış yapacağımızı nereden bildi?" Adam sessiz kaldı ve Jack ısrar etti.

"Herculaneum'daki tünelde bizi dinleyen biri mi vardı? Müfettiş Doktor Elizabeth d'Agostino muydu?"

"Villanın dışında sizinle konuştuğundan haberimiz var."

"Nereden biliyorsunuz?" Jack aniden tepeden tırnağa ürperdiğini hissetti. Ya Elizabeth'in, onun telefonlarına cevap vermemesinin korkudan öte bir sebebi varsa? "Nerede şimdi o?"

"Her yerde casuslar var."

Costas, "Seaquest //'de bile mi?" dedi.

Adam kararlı bir şekilde, "Aradığınız şeyi bulmak için elinizden gelen her şeyi yapmanız ve onlar sizi ele geçirmeden önce bunu dünyaya duyurmanız gerekiyor," dedi. "Yerini öğrenirlerse sizi ortadan kaldırmak için ne gerekirse yaparlar. Ben elimden geleni yaptım ama onları daha fazla durduramam."

Jack, "Doktor d'Agostino?" diye ısrar etti.

"Dediğim gibi, ben elimden geleni yaptım."

Costas, "Niye bize yardım etmek isteyesiniz ki?" dedi.

Adam duraksadı. "Size Claudius'u anlatayım." Defterin baş kısmını açtı. Loş mum ışığında sadece antik yazıları görebiliyorlardı. Yazılar kenarlara doğru taşmıştı ve belli ki birkaç farklı el tarafından yazılmıştı. Herculaneum'da buldukları Pliny'nin Doğal Tarih sayfasını anımsatıyordu ama bu daha çok yıpranmış ve lekelenmişti, pek çok kez elden geçmiş gibiydi. Adam defteri tekrar kapatıp ellerini üstüne koyduktan sonra, "Bu sayfa MS birinci yüzyılda concilium'un kuruluşunu anlatıyor," dedi. "İlk üç üyeden biri Narcissus adında bir adamdı, İmparator Claudius tarafından azat edilmiş bir köleydi."

Jack, "Yüce Tanrı'm," diye mırıldandı.

Costas, "Şu hadım mı? Tanışmıştık onunla," dedi. "Claudius'un çalışma odasının önünde boylu boyunca yatıyordu. Sanki kafasını içeri uzatmış bir şeye uzanmak istermiş gibiydi. Azıcık yanmıştı."

"Ah." Adam bir süre sessiz kaldı. "Narcissus'u bulmuşsunuz. İki bin yıldır merak ediyorduk."

Jack, "Sanırım artık orada ne yaptığını tahmin edebilirim," diye mırıldandı.

Adam, "O zaman Narcissus'un uzun süredir Claudius'un yazmanı olduğunu da biliyorsunuz," dedi. "Claudius MS 54'te Roma'dan ayrılmaya karar verdiğinde, Narcissus'u da zehirlenmiş gibi gösterdi, böylece o da efendisiyle birlikte Herculaneum'da saklanabilecek ve kitaplarına yardımcı olabilecekti. Fakat MS 58'den sonra, Narcissus'un orada kalmaya devam etmesi için bir sebep daha çıktı. Claudius'un felç tedavisi için Sibyl'in mağarasına yaptığı gece ziyaretlerinde o da hep yanında olurdu. Narcissus, Hıristiyanların Phlegraean Düzlüklerinde saklandığım biliyordu ve kendisi de orada St. Paul'le tanıştıktan sonra Hıristiyan olmuştu. Narcissus, Claudius'un gençken Judaea'ya gittiğini, orada Mesih'le tanıştığını ve kıymetli bir belgeyle döndüğünü de biliyordu. Paul, İsa'yla hiç karşılaşmamıştı vt Narcissus'tan İsa'dan kalmış yazılı bir belgenin olduğunu duyunca şaşırmıştı. Narcissus'tan o belgeyi bulup, sonraki durağı olan Roma'da kendisine teslim etmesini istedi. Tabii sonra tarih Paul'ün karşısına dikildi ve şehit edildi, Narcissus da belgeyi hiç bulamadı. Claudius, ona karşı bile çok kurnazca davranıyordu. Fakat belge hakkındaki söylentiler Phlegraean Düzlüklerindeki Hıristiyan biraderler arasında inanılmaz boyutlara ulaştı ve Claudius'un İsa'ya dokunmuş olduğu söylentisi yayıldı. Concilium'un diğer iki üyesi bu durumun otoritelerine karşı yarattığı tehlikeyi gördü ve o belgeyi bulup yok etsin diye Narcissus'a yalvardılar. Onun sahte bir belge olduğuna, bir sapma olduğuna, sadece Sibyl'e yaptığı ziyaretlerden sonra kafayı bulmuş Claudius'un uydurduğu bir masal olduğuna inanıyorlardı. Sonunda, Narcissus bir gece Claudius'u Sibyl'in mağarasında bıraktı ve Herculaneum'a döndü, niyeti çalışma odasını ve tüm kitapları yakmaktı. O da 24 Ağustos 79 gecesiydi."

Costas, "O oda dışında her yerin alevler içinde kaldığı gece," diye mırıldandı.

Adam, "Concilium'un, Narcissus'ün başarılı olup olmadığını bilmesine imkân yoktu. Fakat püskürme sonucunda Herculaneum tümüyle ortadan kalkınca tehlikenin de sonsuza kadar yok olduğunu düşündüler," diye devam etti. "Kuşaklar boyunca o belge, Kilise'yi yıkmaya çalışan sahteciliğin ilki olarak, kâfirlik olarak kabul edildi ve yok edilişi de

concilium'un pek çok zaferinin birincisi sayıldı. Sonra, on yedinci yüzyılda, Roma'nın düşüşünün üstünden bin yıldan fazla zaman geçmişken, Bourbon Kralı Napolili Charles, Herculaneum'da kazı yapmaya başladı ve uğursuz bir gerçek ortaya çıktı. Herculaneum püskürme esnasında yok olup gitmemişti. Mucizevi bir şekilde korunmuştu. Daha da beteri, ilk keşfedilen ve araştırılan yerlerden biri Calpurnius Piso'nun villası, yani Villa Papyri'ydi. Concilium, Claudius'un orada saklandığını biliyordu. Sonra, bundan da kötü bir şey oldu ve pek çoğu kömürleşmiş ama bazıları okunur durumda olan kitaplar, parşömenler bulunmaya başladı. Concilium harekete geçmek zorundaydı ve iki yüzyıldan uzun bir süredir, Villa Papyri'de kazı yapılmasını önlemek için bütün gücünü kullanıyor. Concilium'un elinde bütün Herculaneum'u baştan başa kazacak veya kazı yapılmasını önlemeye yetecek kadar çok para ve imkân var. Ya da öyle sanıyorlardı. Tam MS 79'da olduğu gibi, doğal afet yine araya girdi. Geçen ay meydana gelen deprem, on sekizinci yüzyılda mühürlenmiş olan ve concilium'un daha fazla antik belgenin ve hatta Claudius'un gizli odasının bulunmasına yol açacağını bildiği o tüneli ortaya çıkardı. Bütün dünya basınının gözü oradayken bir araştırma yapılmasını önlemeye imkân yoktu. Şeytan işi, hâlâ gün yüzüne çıkabilirdi. İşte o sırada sizin ekip ortaya çıktı."

"Vay canına." Costas mezara oturdu ve aniden ne yaptığını fark edip, bacağında alçı tozlarıyla ayağa fırladı. "Bu birkaç şeyi açıklıyor."

Jack, "Ama sizin kim olduğunuzu ve bunları bize niye anlattığınızı açıklamıyor," dedi. "Concilium'un üyelerinden biri misiniz?"

Bir sessizlik oldu, sonra adam öncekinden daha sakin bir tavırla tekrar konuştu. "Uzun yıllar boyunca Cizvit misyoneriydim. Bir keresinde, Yucatân'daki Peten Gölü'nde bir kanoyla giderken bir aydınlanma anı yaşadım. İnsan küçük bir kayıkla suyun üstündeyken, yaşadığı o an dışındaki her şeyi unutup, kendini o anın duygularına kaptırabiliyor." Adam duraksadı ve Jack başını salladı, ama huzursuz olmuştu. "Galilee Denizi'ndeki İsa'yı düşünmeye başladım. Denizin onun cennet krallığı olduğunu, başkalarına da, tıpkı kendisi gibi cenneti bulabileceklerini söylediğini düşündüm. Cennet krallığının yeryüzünde, etrafımızda olduğunu anlattığını."

Jack, "Ve bu sizi concilium'la. ters mi düşürdü?" diye sordu.

"Komşunu sev, çünkü böylesi ondan nefret etmekten daha kolaydır. Öbür yanağını uzat, çünkü bu direnmekten daha kolaydır. Zihnini önyargılardan arındır ve enerjini cennet krallığını bulmaya ada. İsa'nın mesajı buydu. Concilium'un kutsal bir sebebi vardı, ama bu çağrıya önem vermiyordu. Sapmaları bulalım, küfürleri bulalım derken her şey tüketildi ve amaç ortadan kalktı. Yöntemleri çürüdü. Ve şimdi o üçlünün içinde karanlık bir köşeyi dönmüş olan, tutkularına direnemeyen biri var. Şeytan onu ele geçirdi. Geçmişte başkalarının da başına gelmişti."

"Kim o? Ve siz, bizi nereden biliyorsunuz?"

"Daha önce de concilium'un dikkatini çekmiştiniz. Sözünü ettiğim kişi aynı zamanda tapınaktan kaybolan Yahudi hazinesini, yani felag'ı koruyan İskandinav kardeşlik cemiyetinin üyesi."

Jack öfkeyle, "Ve Peder Patrick O'Connor'u öldüren cemiyetin," dedi. "Hem dostumdu, hem de kendini adamış bir din adamıydı. Anlaşılan concilium uğruna boğazlanmış."

"Concilium tarafından kullanılan yöntemlerin kaba olması sık karşılaşılan bir durumdur. Fakat şimdi, Tanrı'ya ulaşmakla ilgisi olmayan karanlık güçlere karışmış görünüyorlar." Adam durdu, tekrar gölgelerin arasına çekildi, sesi fısıltının azıcık üstündeydi. "Peder O'Connor benim de dostumdu. Yıllar önce henüz çırakken burayı, yani St. Paul'ün mezarını ikimiz bulmuştuk. Concilium'un istemediği kadar derinlere dalmıştı. Şu an elimde duran defterden haberi vardı. Gerçekle yüzleşmemiz gerektiğine inanıyordu. Ve artık ben de buna inanıyorum."

Jack, "Kendinizi çok büyük bir tehlikeye atıyorsunuz," diye mırıldandı.

"Sizi korumak için elimden gelen her şeyi yaptım. Ben ortaya çıkana kadar, anlattığım her şeyi gizli tutacağınıza yemin etmelisiniz. İçeriden çalışmaya devam etmem lazım. Ve siz de anlamak zorundasınız. Mesih'in kendi sözleri bulunursa concilium memnun olacak. Bu sözlerin, onların inandığı gibi, sahte olduğu kanıtlanırsa, o zaman da bunları yayanları, böyle bir küfrü tekrarlayanları yok etmek üzere savaş köpekleri ortaya salınacak. Dikkatli olmamz lazım. Beni bulmaya da çalışmayın. Gidin şimdi."

Yarım saat sonra, Jack'le Costas St. Peter'in kubbesinin yanındaki terasta oturmuş su içiyor ve aşağıdaki Bernini'nin muhteşem meydanını

seyrederek öğleden sonra güneşinin tadını çıkarıyorlardı. Meydanı çevreleyen yarım daire şeklindeki sütunların üstünden, Roma imparatorlarının Tiber Nehri kıyısındaki mozolesini, St. Angelo Şatosu'nu hayal meyal seçebiliyorlardı. Daha güneyde de antik kentin kalbini ve Palatine Tepesi'ni görüyorlardı. Costas dirseklerinin üstünde geriye yaslandı, yüzünü güneşe çevirip, güneş gözlüğünün ardındaki gözlerini kapamıştı. "Kıyaslanacak olursa, yükseklerde olmayı yerin altında olmaya tercih ederim," diye söylendi. "O rutubetli yeraltı gezilerinden sahiden bıktım." Dönüp Jack'e baktı. "Güveniyor musun o adama?"

"Eh, arılattıklarının büyük kısmı bizim zaten tahmin ettiğimiz şeyler, geri kalanı da yerine oturuyor. Ama emin değilim."

"Ben peşime silahlı haydutlar takan kimseye güvenmem. Sana söylemem lazım Jack. Ben o adama güvenmiyorum. Bence bu, dikkatle hazırlanmış bir oyun. Bize doğruluğu kanıtlanabilecek, makul bir şeyler anlatıp güvenimizi kazanacak, sonra da bildiklerimizi öğrenecek."

"Elizabeth'le ilgili soruma cevap vermedi. Endişeleniyorum."

"Belki Hiebermeyer ile Maria bulabilirler."

"Belki." Jack derin derin iç geçirip tekrar kente baktı. "Neyse, eğer sahiden bir şey bulursak kıyamet kopacak."

Costas, "Ya da daha ileri gitmezsek," dedi. "Her iki durum da kötü haber olabilir. Ben concilium'un dünyaya bildiklerimizi açıklamamızı isteyeceğini düşünemiyorum. Eğer o adam bizimle bir oyun oynuyorsa, bize bütün bu hikâyeyi anlatarak idam fermanımızı da imzalamış demektir. Bize anlatarak bir risk aldı, ama eğer anlattıklarının yarısı doğruysa, bizi susturmak da bir işaretine bakar."

"Adam hakkında en kötüsünü düşünüyorsun."

"Şeytanın avukatlığım yapıyorum, ama uyanık olmalıyız Jack. Ve sadece bizden söz etmiyorum. Oyuna kattığımız her kişiyle tehlike listesi de büyümüş oluyor. Hiebermeyer ile Maria herhalde listenin en başındadır. Şu arkadaşın Elizabeth var. Jeremy de bizimleyken görüldü, hani şu Londra'da sana mesajı veren adam tarafından. Tanrı bilir katedraldeki konuşmamızın ne kadarını duydu. Daha dikkatli davranmamız lazım."

"Reuters'teki dostum sadece telefon mesafesinde. İlk tehditte, Herculaneum görüntüleriyle birlikte bir basın açıklaması yollarız."

"Şu concilium hakkında yeterince somut kanıt yok Jack. Bu durumda, her şeyi biz uyduruyormuşuz gibi görünebilir. Her günkü komplo teorilerinden biri haline dönüşebilir. Ve bütün araştırmacı gazeteciler de böyle bir konuya girmeden önce iki kere düşünür."

Jack, "Adamımızın söylediği kişi olması tek umudumuz," diye mırıldandı. "Bir de Jeremy'nin Londra'dan bir şeyler getirmesi."

Costas homurdanarak sırtüstü uzandı. Jack ise hâlâ hayretle az önce dinlediklerini düşünüyordu. Havaalanına gitmek için daha bir saatleri vardı ve o da son gelişmeleri Hiebermeyer'e ve eski akıl hocaları Profesör Dillen'e iletmek üzere cep telefonunu aldı. Hepsinin tamamen gerçek olduğuna ikna olana kadar, onlara anlatılanların kıyısında dolandı. Şimdi yapbozun pek çok parçası yerine oturmuş gibi görünüyordu ama karşı karşıya oldukları şeyin büyüklüğü daha yeni ortaya çıkmaya başlamıştı. O an için yapabilecekleri bir şey olmadığını bildiği için, tekrar aşağıdaki manzaraya odaklanmaya çalıştı. Jeremy, İngiltere'deki araştırmasından çıkan olası tüm izleri elden geçirene kadar, peşine düşebilecekleri bir ipucu yoktu ellerinde. Costas'a göz attı. Cep telefonunu cebine yerleştirirken, "Birkaç gün önce St. Paul'ün gemisinin ebatlarını sormuştun," dedi. "Şu meydanın ortasına bir baksana."

Costas yerden kalktı ve korkuluğun üstünden bakti. "Dikilitaşı mı diyorsun?"

Jack, "İmparator Caligula tarafından Mısır'dan getirilmişti, arenanın ortasını süslesin diye, yani Peter ile Paul'ün idam edildikleri yerin," dedi. "Yirmi beş metre uzunluğunda, en az iki yüz ton ağırlığında. Böyle bir taşa bakmak, St. Paul'ü taşıyan zahire gemisi de dahil, büyük Roma gemilerini kavramak için en iyi yol. Dikilitaşı taşıyan gemi sonunda

Claudius tarafından Ostia'daki yeni limanında çimentoyla doldurulup, dalgakıran oluştursun diye batırıldı. Bugün de hâlâ orada. Yaşlı Pliny Doğal Tarih'te söz ediyor."

Costas, "Sevgili Yaşlı Pliny," diye mırıldanıp tekrar güneşin altına uzandı. Jack, kubbenin terasına gelen diğer insanlara baktı, gözleri kuşkulu

bir görüntüye karşı tetikteydi, aşağıdaki katakompta uyarıldıktan sonra dikkati artmıştı. Adam doğru söylüyor olabilirdi. Jack'in takip edildiklerineinanmak için bir sebebi yoktu ve muhtemelen burada kentin herhangi bir yerinde olacaklarmdan daha güvendeydiler. Biraz gevşedi ve korkuluktan tekrar baktı. İhtişamı, pagan Roma'smın en büyük anıtlarına eşdeğer olan meydanı kuşbakışı taradı. Meydandan geçen insanlara baktı. Sanki bilgisayarda yaratılmış bir Hollyvrood filmi gibi, Roma'yı aslında olduğu haliyle değil de insanların hayal ettiği biçimde seyrediyordu. Sanki yakından bakılsa aşağıdaki insanların etten kemikten canlılar değil, çöp adamlar olduğu, sadece mimari süslemelerden ibaret olduğu, uçucu ve anlamsız olduğu anlaşılacaktı. Jack cüzdanım alıp Herculaneum'da bulduğu Claudius sikkesini sardığı kâğıt parçasını çıkardı. Sonra sikkeyi eline alıp yukarı doğru tuttu, sütunların arasından gördüğü meydanın manzarası kapandı.

"Benim buluşum! Almışsın ha. İyi insan. Eğer bıraksak bir daha kimsecikler görmeyecekti." Costas, Jack'e ve sikkeye bakıyordu.

"Ödünç aldım."

"Ya, tabii."

Jack, "Yine Claudius'u düşünüyordum," dedi. "Tarihi, eşi benzeri olmayan kişilikler şekillendiriyor, süreç değil. Şu aşağıda, meydanda yürüyenler gerçek insanlar, kendi özgür iradesi olan bireyler ve bütün bunlara göre ikinci planda değiller." St. Peter'in kubbesini ve alanı çevreleyen devasa sütunları gösterdi. "Orada bütün bunlardan daha muhteşem şeyler yaratabilecek veya yok edebilecek birileri var. Tarihi yapan bireysel kararlar, hevesler. Ve insanlar eğleniyor. Baksana Claudius bizi nerelere getirdi."

"Akla gelen ilk kelime eğlence olmasa gerek Jack." Costas döndü. "Dur bir bakayım. Ölü sıçanlar, lağım, vücut losyonu, fosil haline gelmiş bir Vesta Bakiresi, dehşet verici bir kızıl saçlı kraliçe..."

"Ama patlamamış bir bomba buldun."

"Etkisiz hale getirmeme bile izin vermediler."

Jack'in cep telefonu çaldı ve sikkeyi hemen cebine sokuşturdu. Telefonu açıp birkaç dakika dikkatle dinledikten sonra, kısaca bir şeyler söyledi ve kapatıp tekrar cebine koydu. Yüzüne büyük bir tebessüm yayılmıştı.

Costas, "Ee?" dedi. "Yine o bakış var suratında."

"Jeremy'ydi. Bir içgüdüye dayanarak internetten bulabildiği uluslararası ölüm kayıtlarını incelemiş. Everett'in 1912'de ortadan kaybolmuş olabileceği tüm yerleri taramış: Avustralya, Kanada, ABD. Şimdiki haberi seveceksin. IMU'üun Embraer'i yakıt almaya başladı bile."

"Söyle bakalım, sevinecek miyim sahiden?"

"Güney Kaliforniya'ya en son ne zaman gitmiştin?"

Jack bilinci açılsın diye uğraşıyordu ve başını yasladığı pencere yüzünden uçağın titreşimlerini algılamaya başlamıştı. Çeşitli görüntüler, son birkaç gün içinde yaptıkları olağanüstü keşiflere ait anılar zihninde dönüp durmaktaydı. Antik gemi batığındaki chirho sembolü, kazınmış olan St. Paul adı. Tünelden iblis gibi kafasını uzatıp, onu Herculaneum'daki kayıp odaya yönelten Anubis başı. Daha da karanlık mekânlar, Sibyl mağarası, Roma'daki yeraltı labirenti, Londra'nın altındaki mezarından görmeyen gözlerini üstüne diken maviye boyanmış kafatası. Görüntüler hem canlı hem bulanıktı, parça parçaydı ama bir biçimde birbirine bağlıydı. Bir kısır döngüye yakalanmış gibi tekrar tekrar gözünün önünden geçiyorlardı. Kendini yeraltındaki Aeneas gibi hissediyordu, ama ona destek olacak Sibyl yoktu, sadece o ışığı bulmak için mücadele ettikçe daha da aşağı çeken, kendi yarattığı karanlık labirente hapsetmek isteyen kötücül bir güç vardı. Jack kendini huzursuz ve yenilmiş hissediyordu ve gözünü açıp Costas'm güven veren figürünü karşıdaki koltuğa kıvrılmış görünce rahatladı. Kafasının içindeki dayanılmaz duygunun uçağın alçalmaya başlamasıyla ortaya çıkan hava basıncı olduğunu fark etti ve dengesini sağlamak için burnunu kapattı. Embraer'in uğultusu zihnindeki görüntüleri silip attı ve gerçek hayata döndü. Uzanıp camdan dışarı baktı.

"Kötü rüya mı gördün?" Jeremy yanındaki koltuğa çöktü ve çalıştığı defterin kenarım kıvırıp kapattı.

Jack homurdandı. "Sanki bütün malzemeler hazır ama ortada yemek yok. Bu yolculuk ya tamam ya devam dedirtecek. Eğer bugün bir yere

ulaşamazsak seçenek kalmadı demektir." Derin bir nefes alıp kendini yatıştırdı ve merakla Jeremy'nin defterine baktı. "Kriptoloji mi?"

"Çocukluk meraklarımdan biri. Birinci Dünya Savaşı sırasında Müttefikler tarafından kırılan bütün Alman şifrelerini toplamıştım. Şimdi eski hızıma ulaşmaya çalışıyorum sadece. Bazı erken dönem Hıristiyan akrostişlerine bakarken oldu."*

Jack çenesindeki sakalları kaşıyarak, "Sende arkeolog özellikleri olduğu belli," dedi. "Maria haklıymış. Belki de ben de vazgeçip her şeyi sana teslim etmeliyim."

Jeremy düşünceli bir tavırla, "Belki yirmi yıl sonra olabilir," diye cevap verdi ve Jack'e sırıttı. "Böylece bir Süre özel kuvvetlerde çalışmak, sonra dalgıçlıkla, silahlarla ve helikopterlerle ilgili her şeyi öğrenmek, bütün korkularımı yenmek ve en önemlisi, şu karşımızdaki saygıdeğer meslektaşım idare etme becerisi kazanmak için yeterli zamanım olur."

Costas o sırada horlaymca Jack gülmeye başladı. "Onu kimse idare edemez. Buraların patronu odur."

"Mesele şu ki, yirmi yıla kadar dünyanın bütün sırları zaten çözülmüş olur."

Jack başını salladı. "Yeni Dünya ilk kolonicilere nasıl göründüyse, geçmiş de ona benziyor. Hepsini keşfettim samyorsun, sonra bir köşeyi dönüyorsun ve ufukta başka bir El Dorado" ışıldıyor. Ve bak bugün neredeyiz. Büyük sırların bazıları hep olacak, yarısı çözülecek öbür yarısı sürekli seni cezp edecek."

Jeremy, "Bazen en iyi yol budur," dedi. "Viking destanlarını hatırlıyor musun? Açık uçlar her zaman bağlanmaz, erdem her zaman ödüllendirilmez. Her zaman klasik bir son istemeyiz."

"Ve benimleyken her zaman klasik bir son elde edemezsin," diyen Jack güldü. "Öğrendiğim başka bir şey de, bulduğun hazine çoğu zaman aradığın şey olmaz."

"İşte orada." Uçak keskin bir manevra yaptı ve Jeremy üç bin metre kadar aşağıdaki kıyıyı gösterdi. "Pilottan Los Angeles'a kuzey yönünden

yanaşmasını istedim, Malibu'yu görebileceğimiz şekilde. Oldukça etkileyici."

Costas, "Plajlar," diye mırıldandı. "İyi sörf yapılır mı?" New York'un JFK Havaalam'ndan beri uyuyordu, ondan önceki okyanus aşırı uçuşun büyük bölümünü de uyuyarak geçirmişti. Kış uykusundan yeni kalkmış gibi görünüyordu. Alnını pencerenin kenarına dayayıp uykulu gözlerle aşağıya baktı.

Jeremy, "Fena sayılmaz," dedi. "Bildiğimden değil elbette. Ben buradayken tezim üstünde çalışıyordum."

"Doğru." Costas hâlâ nezleli gibi konuşuyordu ama soğuk algınlığının en kötü kısmını atlatmıştı. "Burada ne işimiz olduğunu anlamak için sabırsızlanıyorum Jeremy, ama şikâyetim yok."

"Sen ölü gibi uyurken Jack'e bütün hikâyeyi anlattım. Everett'i Kaliforniya Eyalet Ölüm Kayıtları'nda buldum. Doğum yeri ve tarihi aynı, kimlik konusunda bir kuşku yok. Buranın kuzeyinde, Santa Paula'da yaşamış, 1912'de İngiltere'yi terk ettikten sonra gelmiş. Villa Getty'de çalışan bir arkadaşımı aradım. Anlaşılan bize çok daha fazlasını anlatabilecek. Başlangıçta Everett, dini bütün bir Roma Katolikiymiş, yani mezhep değiştirmiş."

"Ha?" Costas gözlerini ovuşturdu. "Ben bütün bunların İngiliz Kilisesi ile, Pelagian mezhebiyle ilgili olduğunu sanıyordum."

"Bu ziyarette bu meseleyi çözeceğimizi umuyorum."

"Yani sörf yapmaya gitmiyoruz."

Jack kararlı bir tavırla, "Yeni ipuçları çıktı Costas," dedi. "Jeremy tam bir araştırma yapmış."

Jeremy, "Şimdi görebilirsiniz," dedi. "Villa Getty. Şu tepelerin arasında, denize bakıyor."

Jack, sahil yolunun hemen yanındaki birkaç binaya baktı. Birden, tekrar Herculaneum'a gitmiş de iki yüz yıl önce Kari Weber tarafından bulunmuş Villa Papyri'ye bakıyormuş gibi hissetti. Denize doğru uzanan geniş, sütunlu avluyu, sırtını vadiye dayamış villayı görebiliyordu.

Jeremy, "Tek büyük farkı, konumu," dedi. "Herculaneum'daki villa kıyıya paraleldi, avluyla ana binalar da denize bitişikti. Onun dışında Villa Getty'de tümüyle Weber'in planına sadık kalınmış. Fantastik bir tasarım, ancak Amerikan bonkörlüğüyle ve vizyon sahibi biri tarafından yapılabilir. Aynı zamanda dünyanın en güzel müzelerinden biri ve en iyi çalışmalarımı yaptığım yer. Aşağıda bizi başka neler beklediğini yaşayıp görmek lazım."

Üç saat sonra Villa Getty'nin ana avlusundaki ışıltılı dikdörtgen havuzun basındaydılar. Fazla göze batmadan batı kanadındaki küçük bir kapıdan girmişlerdi ve şimdi de güzelim bahçedeki heykeller gibi kıpırdamadan duruyor, güneşin ve manzaranın tadını çıkarıyorlardı. Bir Roma destanının film setine girmiş gibiydiler, ama burada, geniş panoramalı tarihi filmlerde pek görülmeyen ayrıntılar vardı. Havuz neredeyse elli metre uzunluğundaydı, villanın önündeki sütunlu girişten sahil yoluna doğru uzanıyordu. Havuzun iki ucunda, Villa Papyri'de bulunan antik bronz heykellerin kopyalan vardı, sarhoş bir Silenus ile uyuyan bir keçi ilah. Onların karşısında oturan Hermes o kadar canlıydı ki, sanki her an havuza atlayacakmış gibi geliyordu. Havuzla avluyu çevreleyen sütunlu girişin arasında, mermeri sanki doğanın bir uzantısıymış gibi gösteren ağaçlar ve çiçek tarhları yer alıyordu. Onların etrafı da yine bitkilerle kaplıydı. Bütün bahçe, dış dünyanın insan becerisiyle koza gibi örülmüş ve korunmuş derli toplu bir versiyonuydu. Sütunlarla ağaçları yansıtan havuz, ancak sundurmanın iç kısmından görebildikleri duvar resimleri gibi aldatıcı bir manzara yaratmaktaydı. Jack, volkana doğru uçarlarken Costas'a göstermiş olduğu Vezüv duvar resimlerini hatırladı, antik Roma'mn bütün pastoral düşlerini yansıtan bir görüntüydü. İki bin yıl önceki o kader gününde ortaya çıkan gerçekliğin üstünü örten ince bir tül gibiydi.

Jeremy, "Her şey otantik," dedi. "Plan, Weber'in on sekizinci yüzyılda tünellerde gördüğü villanın orijinal kayıtlarına dayalı. Heykeller de o sırada bulunanların bire bir kopyaları. Bitkiler bile aynı, nar ağaçları, defneler, palmiyeler Akdeniz'den getirtilmiş."

Jack gözlerini kapatıp tekrar açtı. Kaliforniya tepeleri de Akdeniz'in sevdiği o güzel sadeliğine sahipti ve bitkilerden yükselen kokularla deniz onu geriye götürmüştü. Villa, geçmişin bir yorumu değil, ışıkları ve gölgeleriyle mükemmel bir benzeriydi; insanlarla yaşıyor, nefes alıyordu.

Pek az tarihi benzetme onda bu duyguları uyandırmıştı ve burada her şeyin doğru olduğunu hissediyordu. Bol renkli ve gerçeğe uygun villaya bakarken, hayalinde Herculaneum'un kazılmış binaları, fotoğrafın negatifi gibi canlanıyordu. Ölüme, bedenin aniden bir kabuk haline gelişine, renklerin griye dönüşüne tanık olduğu zamanları hatırladığını fark etti. Herculaneum rahatladıktan sonraki o ana fazla yakındı, eski iskeletler gibi, zamanla çürüyüp ağarmış yerlere göre dayanılması daha zordu. Hâlâ dumanları tüten ve suları sızan yanık bir kent cesedi gibiydi, korkunç bir kazada yanmış bir kurbana benziyordu. Burada, Villa Getty'de ise sanki birisi hâlâ soğumamış olan cesede bir doz adrenalin şırınga etmiş ve mucizevi bir şekilde hayata döndürmüş gibiydi, sanki antik kent yeniden nefes almaya ve baş döndürücü bir berraklıkla parlamaya başlamıştı.

Costas başını sallayarak, "Sadece Kaliforniya'da böyle şeyler olur," dedi. "Hollywood birkaç kilometre ötede ise insan bunu bekliyor zaten."

Jeremy, "Villa 1974'te açıldığında aşırtıcı bir tepki olmuştu," dedi. "Birçok eleştirmen olumsuz yazılar yazdı. Romalılar burada pek iyi tanınmıyor. Tek bilinen Pontius Pilate, sefahat düşkünü imparatorlar ve Hıristiyanların aslanlara atılması. Burası herkesi 'şaşkına çevirdi. Renkleri, parıltısı, zevki. Bazı bilim insanları otantik olmadığını bile iddia ettiler."

Jack, "Burada yapılan, sanatı orijinal haliyle kullanmaktan ibaret," dedi. "Ve bu da modern anlayış için bir şok olabilir. Yunanistan ve Roma'yı yağmalayan Avrupalı aristokratlar, neoklasik kır evlerinde heykelleri kaidelere yerleştirmekle bunu başardıklarını sandılar, ama onların klasik tarz anlayışı Pompei ve Herculaneum'un renkli gerçekliğinden çok, Yunanistan'ın ağarmış kalıntılarına dayanıyordu. Burada ise, daha büyük bir bütünün parçaları olan şu bronzlarla, kendisi başlı başına bir sanat eseri olan villayla, gerçek durumu görüyorsun. Klasik ekol bilim insanları fazlasıyla uzun bir süre, modern anlayışlarıyla bu şeylere tapındılar, kendi tekellerinde gördüler. Eleştirmenlerin hoşlanmadığı şey, villanın bu tapınılan heykellerin önemsizliğini göstermesi ve her şeyin aslında çok daha havai ve eğlenceli olduğunu ortaya koyması. Gerçek de böyleydi zaten."

"Ve ben de o kısmını seviyorum." Costas çömelip parmağına bir bozuk para koydu ve havuzun derinliğini ölçtü. "Eğer Romalılar eğlenebiliyorsa, biz de yapabiliriz." Bir adam girişteki sundurmadan çevik adımlarla onlara doğru gelirken, Jack, Costas'ı bakışlarıyla ikaz etti. Adam orta boyluydu, kısa kesilmiş bir sakalı vardı ve pamuklu pantolonla gömlek giyip, kravat takmıştı. Gömleğinin kolları sıvalıydı. Elini kaldırıp Jeremy'ye selam verdi, o da Jack'le Costas'a doğru döndü.

"İzninizle Doktor leuan Morgan'ı tanıtayım," dedi. "Eski bir dost, buradayken benim danışmanımdı. Brigham Young Üniversitesi'nden geçici görevle gelmiş. Ama görünüşe bakılırsa kalıcı olmuş artık."

Costas ile Jack adamla tokalaştılar. Jack içten bir tavırla, "Bu kadar kısa zamanda bizi kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz," dedi. "BYU Herculaneum Papirüs Projesi ile bir ilginiz var mı?"

Morgan, "Buraya asıl geliş nedenim o," dedi, konuşmasında hafif bir Gal aksanı seziliyordu. "Ben Philodemus uzmanıyım ve on sekizinci yüzyıl kazılarından çıkan parşömenleri okurken kızılötesi ışınların altında boğuluyordum. Bir soluk almaya, durup her şeyi bir perspektifin içine oturtabileceğim bir yere ihtiyacım vardı."

"Ve bunun için de Villa Getty'den daha iyi bir yer olamazdı." Jack etrafa bakındı. "Kıskanıyorum."

Morgan, "Burada ders vermek istediğiniz an, sadece söylemeniz yeter," dedi. "Ününüz sizden önde gidiyor."

Jack gülümsedi. "Çok teşekkür ederim." Jeremy'ye göz kırptı. "Belki yirmi yıla kadar olur."

Morgan ciddi bir tavırla Jack'e baktı. "Jeremy'den anladığım kadarıyla zamanınız kısıtlı. Beni takip edin."

Sütunlu avlunun kenarından yürüyüp batı verandaya ulaştılar, oradan da müzenin ana girişindeki çift kanatlı bronz kapıdan içeri girdiler. Mermer basamaklardan üst kata çıktılar ve bir iç avluya geldiler, burası da rengârenkti, fıskiyelerden de o renkler yansıyordu. Kiremit çatının altına, Roma usulünce dizilmiş, bahçeyi kuşatan sütunlar vardı. Ortadaki beş bronz kadın heykeli bir havuzdan su alacakmış gibiydi. Jack geçmişle kurulan o

doğrudan bağlantıyı bir daha hissetti. O gün başka ne olursa olsun, Kaliforniya kıyısındaki bu Roma villası beklenmedik bir esin, antik dünyaya başka bir bakış açısı kazanmasını sağlamıştı.

Jack gözlerini kısıp ezberden söylemeye başladı. "'Latif bahçeler ve sıra sütunlar ve nilüferler havuzları çevreliyordu, mest olan gözün görebildiğince uzaklara yayılıyordu.' Bunlar, Robert Graves'in Claudius the God kitabında Yahudi.Kral Herod Agrippa'mn, Kraliçesi Cypros'a söylediği sözlerdi. Çocukken kitabı ilk okuduğum günden beri bu tanımı unutmam. Herod hep Hıristiyanlık karşıtı olarak ve St. James'in ölüm emrini veren kişi olarak bilinir, ama bence bu sözler o dönemdeki bir Hıristiyanın hayalindeki cenneti de anlatabilirdi."

Costas, "Claudius'un dostu olan Herod Agrippa'dan mı söz ediyorsun?" dedi.

"Ta kendisi."

Costas bahçeye baktı. "Eğer bu villa Claudius'un son günlerini geçirdiği yerin aynısıysa, hayatın zevklerinden tümüyle vazgeçmemiş demek ki."

Jack, "Bütün bunlar gözünün önündeydi, orası kesin," dedi. "Ama hiç aldırış ettiğini sanmıyorum. Kitapları ve sevgili babasıyla ağabeyinin heykelleri onda oldukça, muhtemelen tek isteği günlerini Vezüv Yanardağı'ndaki o kükürtlü mağarada geçirmekti."

Morgan, "Claudius mu?" dedi, belli ki şaşırmıştı. "Hangi Claudius?"

Costas, "Roma İmparatoru Claudius," dedi.

"Jeremy imparatorlardan hiç söz etmedi." Morgan duraksadı, sonra merakla Jack'e baktı. "Sanırım bazı açıklamalar yapmanız gerekiyor."

Jack gülümsedi. "Evet, gidebiliriz."

Morgan, grubu sundurmanın arka tarafındaki bir odaya götürdü. Kapıyı açıp içeri buyur etti ve ortadaki mermer masayı gösterdi. "Kahveyle atıştıracak bir şeyler istemiştim. Aç mısınız?"

"Hem de nasıl." Costas bir tepsi ayçöreğinin başına çöktü ve Morgan da kahve servisi yaptı. Birkaç saniye sonra masanın bir tarafındaki üç koltuğu gösterdi, sonra kendisi de kahvesini alıp öbür tarafa yerleşti.

Ortadaki koltuğa oturan Jack, "Tamam," dedi ve öne eğildi. "Neden geldiğimizi biliyorsunuz."

"Jeremy beni aydınlattı ya da en azından ben öyle sanıyordum." Morgan koltuğunu Jack'e bakacak şekilde döndürdü, kahvesinden bir yudum aldı ve fincanı bıraktı. "Jeremy buradayken birlikte çalışıyorduk ve dün arayınca Lawrence Everett'e özel bir ilgi duyduğumu öğrenmiş oldu. Bu konuda Hep sessiz kalmışımdır, benimki özel bir takıntı, ama tabii ki o sorunca anlattım. İnanılmaz bir tesadüf, ama böyle bir adam ne kadar istese de sürekli yeraltında yaşayamaz. Ayrıca onun peşinde başka birinin daha olacağı hiç aklıma gelmezdi ama bu sabah birisi daha arayarak bilgi istedi."

Jack aniden gerildi. "Kim?"

"Bilmiyorum. İsimsiz bir hotmail adresi."

"Cevap verdiniz mi?"

"Dün Jeremy'yle yaptığımız görüşmeden sonra, görmezden gelmeyi tercih ettim. Ama onun kolay vazgeçmeyecek biri olduğunu hissediyorum. Her nasılsa burayla, yani Villa Getty ile bir bağlantı olduğunu biliyorlar. İnternetteki müze bileti başvurularını kontrol ettim ve aynı elektronik posta adresiyle birinin yarın için bilet ayırtmış olduğunu gördüm."

Jeremy, "Dediğin gibi tesadüf olabilir," diye mırıldandı. "Nasıl öğrenmiş olabileceklerini anlayamıyorum."

Morgan, "Neyi öğrenmekten söz ediyoruz tam olarak? Kimden bahsediyorsunuz?" dedi.

Jeremy bir an sessiz kalıp Jack'e göz attı ve sonra yine karşıdaki adama döndü. "Haklıydın. Sana her şeyi anlatmadım. Fakat anlattığım kadarı doğruydu, Everett'in çok kıymetli bir belgeyi, erken dönem Hıristiyanlığa ait bir elyazmasım sakladığım düşünüyoruz. Asıl mesele bu. Şimdi sen bildiklerini anlat, sonra biz de sana geri kalanını anlatalım."

Morgan'ın kafası karışmış gibiydi. "Ketum davranmam için bir sebep yok. Benim bilimsel bilgilerim, buradaki koleksiyonlar herkese açık zaten. Müzenin kuruluş değerleri bunlar."

Jack, "Ne yazık ki bu durum bilimselliğin ötesine uzanıyor," dedi. "Çok daha önemli bir mesele var. Sizi dinledikten sonra bildiklerimizi hızla size de aktarıp bu odadan öyle çıkacağız."

Morgan masadaki evrak kutusunu aldı. "Yeterince adil. Size hazır bir biyografi vermekle başlayabilirim."

"Dinliyoruz."

"Benim, Everett'i bilmemin nedeni, müzenin kurucusu J. Paul Getty ile yazışmaya çalışmış olması. Son hastalığında Everett'e bakan rahibeler, eşyalarının arasında Getty antetli kâğıtlar ve bazı mimari çizimler bulmuşlar. Müzenin ilgilenebileceğini düşünmüşler. Ben de Villa Getty'nin ilk dönemini araştırırken evrak dolu bir kutu bulmuş ve Getty'nin tarih merakıyla ilgili bazı şeyler çıkabilir diye düşünmüştüm." Kutuyu açıp dikkatle bir tomar sararmış kâğıt çıkardı. Kâğıtlar titiz ve dikkatli bir elden çıkmış sözcükler ve figürlerle doluydu. Morgan kâğıtları önüne serdi, bir tanesinde eliptik bir binanın çizimleri bulunuyordu. "Everett matematik problemlerine, satranca, bulmacalara bayılıyormuş. O türden pek çok şey var burada, çoğu beni aşıyor. Fakat Amerika'ya gelmeden önce mimarmış ve yayınlanması için notlar eklediğim bitmemiş bir de çizimi var. Erken dönem kilise mimarisiyle ilgileniyormuş, Hıristiyanların ilk ibadet yerleri hakkında arkeolojik kanıtlar arıyormuş."

Jack, "Çok ilginç," diye mırıldandı. "Ama niye Getty ile bağlantı kurmaya çalışmış?"

Morgan, "İki adamın şaşılacak kadar çok ortak noktası vardı," diye cevap verdi. Getty, Oxford'ta okumuştu, Everett, Cambridge'te. Getty İngiliz hayranıydı ve Kaliforniya'da böyle kardeş bir ruh keşfetmek hoşuna gitmiş olabilirdi. Ve her iki adam da kariyerlerine sırt dönmüşlerdi. Getty milyoner bir hayırsever olmak için, Everett de Katolik bir münzevi olmak için. Bu iki adam arasında dünya kadar fark varmış gibi görünebilir, ama Everett'in yazışmaları onun da kendisini çok benzer biçimde özgürleştirdiğini gösteriyor. Ve daha da dikkate değer bir sebep var."

"Devam edin."

"Getty'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Pompei ve Herculaneum'a gittiği, Villa Papyri'yi ziyaret ettiği ve çok etkilendiği gayet iyi bilinir. Şu an

içinde bulunduğumuz villa böyle ortaya çıkmış. Sonra, 1930'larm sonlannda Everett, Herculaneum'da müthiş bir keşif olduğunu duymuş ve Getty'nin fikrini almak istemiş. Everett bu konuya, takıntılı denecek kadar ilgi duyuyormuş."

Jack, "İki yüz yıllık evden mi söz ediyorsunuz?" dedi.

"Bildiniz."

Jack, Costas'a döndü. "Herculaneum'u çabucak gezerken sana göstermiştim, hani geçen hafta oraya ilk ulaştığımız zaman."

Costas pişmanlıkla, "Maalesef bir kara delik daha," dedi. "Herhalde hâlâ uyuyordum."

Morgan, "Orası, Herculaneum'un 1738'deki keşfinin iki yüzüncü yılına ithaf edilmiştir," dedi. "1930'lardaki kazı, on sekizinci yüzyılda yapılandan sonraki pek az araştırmadan biriydi. Arkasında da Mussolini vardı, kısmen Roma ile ilgili her şeye karşı kişisel takıntısı olduğu için. Ama Kilise onun cafcaflı büyük bir kazı yapma arzusuna karşı çıkmış gibi görünüyor ve bu yüzden de Herculaneum Projesi neredeyse ölü doğmuş denebilir."

Costas, "Neden hiç şaşırmadım acaba?" diye söylendi.

Morgan, "Hıristiyan Şapeli adını verdikleri bir oda buldular," diye devam etti. "Bu adı vermelerinin sebebi de ahşap bir dolabın üstündeki sıvada buldukları haç biçimindeki kabartmaydı, orayı dua köşesine benzetmişlerdi. Yakınlardaki bir evde de duvara David adının kazınmış olduğu ortaya çıktı. Pompei ve Herculaneum'da İbranice isimler görmek alışılmadık bir durum değildi, fakat bunlar genelde Latinceleştirilmiş olurdu. İsa'nın Yahudi Kral David'in torunlarından olduğu düşünüldüğü için, bazıları David isminin, henüz Mesih manasındaki Yunanca Christos kelimesini kullanmaya başlamamış olan ilk Hıristiyanlar tarafından ona gönderme olarak yazıldığına inandı." Morgan duraksadı, dalmış gibiydi. "Bunlar, çok tartışma yaratan teorilerdi ve pek çok bilim insanı hâlâ bu yorumlan kabul etmiyor, fakat yine de Hıristiyan ibadeti ile ilgili ilk arkeolojik kamtlar olabilirler."

Jack, "Villa Papyri'den sadece birkaç yüz metre ötede," diye mırıldandı. "Acaba Everett elindekinin kaynağına ne kadar yaklaştığını hiç hissetmiş

midir?"

Morgan, "Neden söz ediyorsunuz?" diye sordu.

Jack, "Önce sizin hikâyeyi bitirelim," dedi. "Var mı onunla ilgili başka anlatacağınız?"

Morgan başını sallayıp masadaki kutudan bir kâğıt daha çıkardı. "Getty'nin Everett'in yazdıklarını okuyup okumadığını, hatta ondan haberi olup olmadığını bilmiyoruz. Bulduğumuz antetli kâğıtta sadece bir sekreterin alındı notu vardı. Fakat ben, Everett'in ilgisinin, bu villadan önce Getty'nin Herculaneum merakını körüklediğini düşünüyorum. Kısa yazışmalardan sonra Everett tekrar ortadan kaybolmuş. Elimizdeki tek görüntüsü bu, kızı tarafından çekilen eski bir fotoğraf. Kızı onun nerede olduğunu öğrenmiş ve 1955'te, yani ölümünden önceki yıl ziyaretine gelmiş. O da İngiltere'den Kanada'ya göç etmiş, orada bir huzur evinde izini buldum ve bunu aldım."

Jack, siyah beyaz görüntüye baktı, ayrıntılar hemen hemen silinmişti. Ortada iyi giyimli, kol değneklerine abanmış olmakla birlikte bütün ağırlığıyla durmakta olan, yüzü belli belirsiz görünen yaşlı bir adam vardı. Adamın arkasında, oluklu metalden yapılmış, sarmaşıklarla, gür bitkilerle süslü, tek katlı bir baraka görünmekteydi.

Morgan, "Bu kadınlar manastırının dışında çekilmiş, otuz yıldan uzun bir süre yaşadığı barakamn önünde," diye devam etti. "Rahibeler onunla ilgilenmişler ve kendine bakamayacak kadar hasta olunca da bakmışlar. O da karşılığında bahçeleriyle alakadar olmuş, bazı ufak tefek işlerini halletmiş. Gençliğinde koro müziğiyle bilimsel olarak ilgilendiği için onlara Gregorian müzikler yapmalarında yardımcı olmuş. Oraya gelip giden evsizlerle ilgilenmiş, karınlarını doyurup giydirmiş, barakasına almış, bütün o Hıristiyan hayırseverliği kurallarını uygulamış."

Costas, "Adeta bir Mesih yani," diye söylendi.

Morgan, "Onun böyle bir kanıya kapıldığından ben de kuşkulandım," dedi. "Ama onun döneminde Kaliforniya; Steinbeck'in, Carmery Row'\mn ve Tortula Flat'm,r) kısaca tümüyle toplumun dışında kalan marjinallerin dünyasıydı. Ve herhalde en çok kendisi gibi geçmişini ve yetiştiği ortamı terk edenlerle, kendisine benzeyen kadın ve erkeklerle, dışlanmış olanlarla,

oradan oraya sürüklenenlerle birlikteyken rahat ediyordu." Durdu, sonra alçak sesle devam etti. "Pelagian'lar hakkında ne biliyorsunuz?"

"Everett'lerin bir aile bağı olduğunu biliyoruz. Babası, Victoria dönemindeki gizli Yeni Pelagian'lar cemiyetinin üyesiydi."

"Güzel. Beni bir sürü açıklama yapmaktan kurtardınız," diyen Morgan'ın rahatladığı belli oluyordu. "Mektuplarından birinde Pelagian inançlarına değinmiş, belli ki bu konuda konuşmak istemiş ve bu da öğleden sonra gideceğimiz yer hakkında pek çok şeyi açıklıyor. İkili bir hayat yaşıyor gibiymiş, bir tarafta dini bütün münzevi bir Katolik, öte tarafta akla gelecek en radikal kâfir."

Jack, "O mektup ne zaman yazılmış?" diye sordu.

"Yaklaşık olarak İkinci Dünya Savaşı'nm sonlarında. O sıralarda oldukça hastaymış, biraz kafası karışık durumdaymış ve sonra da başka yazışma olmamış."

Jack, "Tamam, bu açıklıyor," diye mırıldandı. "Daha önce kendini açığa çıkartacağını beklemezdim." Derin bir nefes aldı. "Pekâlâ. Geçmişi hakkında ne biliyorsunuz?"

"Çok şaşırtıcı bir hikâye. Londra'nın göbeğinde, ailesinin nesiller boyu yaşadığı Lavvrence Lane'de doğmuş. Protestan göçmeniymişler ve babası önemli bir mimarmış. Cambridge'te Corpus Christi Koleji'ne gitmiş, matematikte okul birincisi olmuş, çeşitli dereceler kazanmış ve ayrıca dil eğitimi görmüş. Öğretmenlerinden biri de Filozof Bertrand Russell. Bir burs teklif edilmiş ama kabul etmemiş, çünkü babasına birlikte çalışma sözü vermiş. Mimar olarak on başarılı yıl geçirmiş, sıradan bir hayat sürüp evlenmiş, üç çocuğu olmuş, sonra babası ölmüş ve o da aniden ailesini, işini, her şeyi bırakıp Amerika'da ortadan kaybolmuş."

Costas, "Bir açıklama yapmış mı?" diye sordu.

"Roma Katolik mezhebine geçmiş. Karısının babası fanatik bir Katolik aleyhtarıymış. Baba önce bir ültimatom vermiş, sonra da onu dışlamış. Bu kadar basit görünüyor. Çocukların eğitimini de büyükbabaları karşılamış, çünkü bir daha babalarıyla hiç temasları olmamış. Hazin bir hikâye ama

İngiltere'de Victoria döneminin sonlarında bile, Katoliklerle Protestanlar arasındaki gerilim düşünülünce görülmemiş olay değil."

Jeremy, "Ama biz gitmesinin asıl nedenini biliyoruz," diye mırıldandı. "Babasının ölümü, vasiyetname, aniden üstüne çöken büyük aile sorumluluğu. Ancak anlayamadığımız buraya neden geldiği ve o belgeye ne yaptığı?..."

Costas, "Bir de niye Katolik olmuş?" dedi. "O da planın bir parçası mıydı? Yani en akla gelmeyecek yerde saklanmak gibi-"

Morgan duraksadı. "Olabilir. Ama içinden gelmiş de olabilir. Anglo Katolik'ti ve onun gibi başkaları da bu adımı atmıştı. Unutmayın, Hıristiyanlıkları Büyük Konstantin'den bile öncesine dayanan Pelagius'a inananları, Kral VIII. Henry tarafından kurulan Kilise'ye bayılmıyorlardı. Onları Roma Kilisesi'nde rahatsız eden şey, Vatikan'ın ve Papa'nın egemenliği, İngiltere Kilisesi'nin kutsal kabul ettiği İngiliz hükümdarında devam etmekteydi. Antik Roma'yı mahveden imparatoru tanrılaştırma aşamasına, o inanılmaz ilahlaştırmaya bir adım mesafe kalmış gibiydi. İster Papa olsun ister kral, pek çok kişinin Kilise ile politik anlamda sorunu vardı."

Jack, "Yine de Everett gibi bazılarına, Roma tapınma geleneği daha çekici gelmiş olmalı," dedi.

Morgan başını salladı. "Mektuplar, kendisini hâlâ Pelagius'un müridi olarak gördüğünü gösteriyor ve bazı dini görüşleri Katoliklere kâfirlik gibi gelmiş olabilir. Ama anlaşılan Roma ayinleri, törenler, hepsinin de ötesinde müzik, ona büyük bir iç huzur sağlıyormuş, öyle görünüyor."

Costas, "Jeremy'nin dün Londra'da Sör Christopher Wren hakkında söylediği gibi, eski törenlerin güzelliğini özlüyormuş," diye mırıldandı. "Yunanlı bir Ortodoks olarak bunu anlayabilirim."

"Everett için önemli olan buydu. Fakat asıl inancı değişmeden kaldı."

Jack, "Ve polisin Kaliforniya'nın ücra bir vadisinden uzak kalacağı düşüncesi," dedi.

"Sanırım o da planın bir parçasıydı. Dini özgürlüklerin her tür Hıristiyan mezhebine bir cennet sağladığı bu ülkeye elindekini korumaya

gelmişti. Hâlâ dikkatli olmak zorundaydı, elindekini ortaya çıkaracak zamanı ve mekânı iyi belirlemesi, sırrı devretmenin bir yolunu bulması lazımdı."

Costas, "Demek 1912'de de gelmiş buraya," dedi.

Morgan başını salladı. "Gemiyle New York'a gelmiş, Amerikan vatandaşlığına hak kazanmış, sonra da Batı'ya yerleşmiş. Jeremy'nin anlattıklarından sonra, yaptığının büyük cesaret isteyen bir davranış olduğunu düşünüyorum. Olağanüstü değerli bir hazineyi, kişisel menfaati için değil, insanlık adına, gelecek adına korumaya çalışmak. Çocuklarının yetiştiğine kanaat getirince de bir babanın yapabileceği en büyük fedakârlığı yapmış ve onları bir daha hiç görmeme pahasına yoluna devam etmiş."

Costas, "Umarım buna değmiştir," dedi.

Jack, Morgan'a dönüp, "Biz de bunu anlamaya geldik zaten," dedi. "Hayatı hakkında bize ipucu verebilecek başka bir şey biliyor musunuz?"

Morgan duraksadı. "Ağustos 1914. Avrupa parçalanmıştı. İngiltere kaynıyordu. Birinci Dünya Savaşı başlamıştı."

Costas, "Savaşa mı gitmiş?" dedi.

Morgan başını salladı. "Birinci Dünya Savaşı'nm dehşeti ve çılgınlığı içinde insanlar, bunu adil bir savaş, yaklaşan kötülüğe karşı bir savaş olarak görmüştü. Everett de ahlaken kendini savaşa katılmak zorunda hissediyordu. Winston Churchill, onun gibi erkekler hakkında yazmıştı." Morgan geriye çekilip, duvardaki üniformalı genç bir askere ait fotoğrafın altında yazılanları okudu. "Kendi özgür iradesiyle, ulusal bir zorunluluk olmadan, okyanus ötesinden bir yabancı olarak saflarımızda çarpışmaya ve ölmeye gelmekle, savaşımıza değer ve anlam kazandırmıştır. Bu davada sadece ulusal nedenlerin değil, en yüksek uluslararası nedenlerin de bulunduğunu ortaya koymuş ve artık silahların konuşması gerektiğini göstermiştir." Morgan durakladı. "Bu, Churchill'in bir dostu, Teğmen Harvey Butters, kraliyet topçusu, 1916'da Somme'de öldürülen bir Amerikalı. J. Paul Getty de bu tür adamlara, daha Birleşik Devletler savaşa katılmadan önce Alman emperyalizmiyle savaşmaya gönüllü olanlara büyük hayranlık besliyordu."

Costas, "Demek Everett, Avrupa'ya dönmüş," dedi.

"Kuzey Kanada'ya gidip İngiliz Ordusu'na yazılmış. 1916 başlarında, Batı Cephesi'nde, Kraliyet Dublin Birliği'nde subaymış. O yılın haziran ayında, Loos yakınlarındaki Hulluch'ta yaşanan bir muharebede gazla zehirlenmiş ve yaralanmış. Dinlenme döneminde matematiksel becerileri anlaşılmış ve İngiliz Askeri İstihbaratı'na, ilk Mll'e transfer edilmiş. Londra'daki Savaş Bürosu'nda çalışmış ve sonra geçici görevle yolun aşağı tarafındaki donanma istihbaratının oda 40 olarak bilinen çok gizli bir bölümüne geçmiş. Şifre kırıcı olarak görev yapıyormuş."

"Hayır olamaz." Jeremy heyecanla öne eğildi. "Kriptografi, yani şifreleme ha."

Morgan, "Onun gibilere çok ihtiyaç varmış," diye devam etti. "Ve tam zamanında istihbarata alınmış. Ondan sonra olanlar pekâlâ savaşın kazanılmasını sağlamış olabilir."

Jack, "Devam edin," dedi.

"Zimmerman'ın telgrafını hiç duymuş muydunuz?"

Jeremy heyecanla, "Evet!" diye bağırdı. "Tabii ki! Amerika'yı Birinci Dünya Savaşı'na o sokmuştu."

Morgan, "1917'de, Alman Dışişleri Bakanı Arthur Zimmerman tarafından Meksika'daki Alman büyükelçisine çekilen şifreli bir telgraf," diye devam etti. "Almanların, Amerikan gemilerine karşı denizaltı savaşını sınırlamaktan vazgeçmeye karar verdiğini ve Meksika'ya, Amerika'nın güney eyaletlerini geri almak için yardım etmeye niyetlendiğini açığa çıkarmıştı. Şimdi bu plan komik görünüyor ama o zamanlar son derece ciddiydi. İngilizler telgrafı engelleyip şifresini kırdılar ve İngiltere'deki Amerikan büyükelçisine verdiler. Birleşik Devletler'de zaten daha önce batırılan ve Amerikalıların ölümüne neden olan U botlar yüzünden Alman antipatisi başlamıştı. Telgrafın deşifre edilmesinden bir ay sonra, Başkan Woodrow Wilson, Kongre'den Almanya'ya savaş ilan etmesini talep etti."

Costas, "Durun tahmin edeyim," dedi. "Şifre donanma istihbaratının 40 numaralı odasında çözüldü."

"Doğru. Oda 40'ta çalışan şifre kırıcıların elinde, Ortadoğu'da yakalanan bir Alman casusundan alman ve o şifrenin daha önceki versiyonunu gösteren bir şifre kitabı vardı. Fakat Londra ekibinin o şifreyi kırması yine de olağanüstü bir çalışmaydı."

"Ve Everett de işin içindeydi."

"Adı asla açıklanmadı. Savaştan sonra, İngilizler şifre kırıcılarının sırrını saklamak için olağanüstü tedbirler aldılar ve sadece hikâyenin özünü açıkladılar. Birinci Dünya Savaşı'ndaki şifre kırıcılarının bazıları İkinci Dünya Savaşı'nda da Bletchley Park'ta göreve devam etti ve isimleri hiçbir zaman bilinmedi."

Costas bir ıslık çaldı. "Yani Everett sahiden de tarihte önemli bir rol oynamış. Amerika'yı Birinci Dünya Savaşı'na sokmuş."

"Eğer buna tarihte rol oynamak diyorsanız, bundan sonra anlatacaklarımı duyunca ne diyeceksiniz?"

Jack, "Devam edin," dedi.

"Pek çok kişinin ismi hâlâ gizli tutuluyor. Ama ben onun, isimleri savaştan sonra açıklanan ve madalya alan iki kişiyle çalıştığını biliyorum. Peder William Montgomery ile Nigel de Grey. Bu ikisinden, Montgomery bizi en çok ilgilendireni. Bir Presbiteryen papazıydı, İngiliz Askeri İstihbaratı'nda çalışan bir sivildi. St. Augustine konusunda güçlü bir otoriteydi ve Almancadan dini eserler çevirirdi. En çok da Albert Schweitzer'in İsa Tarihinin Peşinde kitabıyla tanınıyordu."

Jack tüylerinin diken diken olduğunu hissetti. "Tekrar eder misiniz?"

"Albert Schvveitzer, İsa Tarihinin Peşinde."

İsa tarihi. Jack heyecandan gerildiğini hissediyordu. Bir an düşündü, zihni deli gibi çalışıyordu, sonra alçak sesle, sakin bir tavırla konuştu. "Demek iki adamımız var, ikisi de zeki şifre kırıcılar, Everett ile Montgomery. Her ikisi de İsa'nın yaşamına meraklı. Biri mezhep değiştirmiş bir Katolik, diğeri bir Presbiteryen papazı. Everett olağanüstü bir antik belgenin koruyucusu, onu bir yerde saklıyor. Belki savaşın dehşeti, cephede ölümle yüz yüze gelmiş olması yüzünden, belki de bir askerin

yaşama olan inancı yüzünden sırrını paylaşmak ve meşalenin yanmaya devam etmesini sağlamak için uğraşıyor."

Costas, "Montgomery'ye anlattı," dedi.

Jeremy de, "Bir şifre geliştirdiler," diye mırıldandı.

Morgan, "Bu konuştuklarımız tamamen kurgusal, muhtemelen burada olmuştur."

Jack irkilmiş gibiydi. "Burada derken Kaliforniya'yı mı kastediyorsunuz?"

"Santa Paula. Everett'in ömrünün kalanını geçirdiği yer. Tepede küçük bir kadınlar manastırı var ve tam Everett'in savaştan önce Amerika'ya geldiğinde aradığını bulduğu yer. Huzur, sükûnet, içine karışmakta zorlanmayacağı bir topluluk, inancına sadık kalabileceği ve sırrını devretmek için uygun zaman bulacağı bir ortam."

Jeremy, "Tıpkı iki bin yıl önce İmparator Claudius'un yaptığı gibi," diye mırıldandı. "Ve tıpkı Claudius gibi, tarih onun da planlarını bozmuşa benziyor, bu kez de Vezüv yerine Birinci Dünya Savaşı patlak vermiş."

Costas, "Everett'le Montgomery savaş sırasında burada bir araya gelebilmişler miydi?" diye sordu.

Morgan, "Mayıs 1917," diye cevap verdi. Zimmerman telgrafının açıklanmasından sonra Amerika savaşa yeni girmişti. İki adam, tecrübesiz Amerikan şifre kırma birimini eğitmek üzere Birleşik Devletler'e davet edildiler. Her şey çok gizli olduğu için kamtlayamam ama Kaliforniya'ya gelip gidecek kadar vakitleri olmuştu."

Jack, "O kadınlar manastırı hâlâ duruyor mu?" diye sordu.

Morgan, Jack'e baktı, başını salladı, sonra koltuğunu geri itip ayağa kalktı ve pencerenin önüne gitti, duygulandığı için sesi gergin çıkıyordu. "Bütün meslek hayatım boyunca burada yaşadım ve nefes aldım. Müze açıldığında da buradaydım. Burada işimi olgunlaştırmamı sağlayan bir ruh var. Kaliforniya tepelerinde antik bir Roma villası. Ama aynı zamanda beni bezdiriyor. Bu salon, şu an bulunduğumuz Villa Getty, Weber'in on sekizinci yüzyılda tünellerde gördüğü kadarıyla çizdiği Villa Papyri

planlarına dayanıyor, ama villanın bu kısmı tamamen varsayımlar üzerine inşa edilmiş, hiç kazı yapılmayan bir bölüm. Herculaneum'daki villada yaptığınız keşiflerle geçmiş sanki bizi yakalıyor ve yaratmış olduğumuz bütün gerçekliği ve güveni yitirme riskini üstleniyoruz. Bu odanın bir kütüphane, bir bilim insanının çalışma odası olmasını isterdim, ama asla olmamış olabilir." Derin bir nefes alıp masaya döndü, bir deste anahtar çıkardı ve kararlı bir şekilde tekrar oturdu. "Şimdi sizi o kadınlar manastırına götüreceğim. Fakat gitmeden önce, siz de bana hikâyenin geri kalanım anlatın. Tünelin ucunda neyin olduğunu bilmek istiyorum. Claudius'u duymak istiyorum."

Üç saat sonra, Jack, Santa Paula dışındaki küçük bir vadiye bakan ağaçlı bir sırtta duruyordu. Villa Getty'nin otuz kilometre kadar kuzeyine gelmişlerdi. Şahane bir öğle sonrasıydı, gökyüzü masmaviydi ve Pasifik kıyısından esen tatlı bir rüzgâr yaprakları hışırdatarak vadiyi dolanıyordu. Jack, yaşlı ceviz ağaçlarıyla dolu bir bahçedeydi, aralarda kavaklar ve bodur meşeler vardı. Ağaçlar bilinçli olarak dikilmişti, asker gibi sıra sıra değildiler, yamaçtan aşağı inen bir dizi teras boyunca sanatsal bir tarzda uzanmaktaydılar. Her ağaca büyümesi için yeterince yer bırakılmış ve arazinin doğal şekli de bozulmamıştı. Ceviz ağaçlarının kabuklarında derin izler vardı ve gövdeleri birbirine doğru eğilen ağaçlar ortada bir yol oluşturmuşlardı, ortaya çıkan doğal kameriyeler ve geçitler, Jack'te bahçenin daha da derinlerine gitme isteği uyandırıyordu. Dış dünyadan kopuk, büyülü, gizemli bir yere benziyordu, ama bir yandan da Kaliforniya'nın bütün ışığını ve renklerini yansıtıyordu.

Morgan, cipi bıraktıkları yerden Jack'in yanma geldi, arkasında da Costas'la Jeremy vardı. "Everett'in barakası şu an durduğunuz yerdeydi, mezarı da buralarda bir yerde," dedi. "Bütün bu ağaçları o dikmiş, çevre düzenlemesini o yapmış. Fakat asıl köşeyi dönene kadar bekleyin." Teras boyunca sola kıvrılan patikadan aşağı doğru yürümeye başladı, patika hışırtılı ceviz yapraklarının arasından bir koridor gibi aşağı doğru uzanıyordu. Jack bir süre oyalandıktan sonra hızlanıp Costas'la Jeremy'ye yetişti. Kaynayan bir pınarın yanından geçtiler ve birdenbire bir binanın girişine ulaştılar. Tek katlı uzun bina bir taraftan teras boyunca uzanıyor ve öteki taraftan da vadiye iniyordu. Duvarlar, muntazam olmayan taşlardan yapılmış bir temelin üstüne inşa edilmişti ve onların da üstüne uzun, ince

tuğlalar döşenmişti. Ortada daha koyu renk tuğlalardan oluşan bir hat vardı, yatay bir şekil yaratarak binanın ön cephesini tamamlıyordu. Çatı eğimliydi ve enli, düz kiremitlerle kaplanmış, birleşme yerlerinde de Akdeniz tarzı yarım silindir şeklinde kiremitler kullanılmıştı. Jack geride durup, düşünceli bir şekilde binayı inceledi. Her şey garip bir biçimde tamdık geliyordu.

Morgan, "St. Mary Magdalene Manastırı'na hoş geldiniz," dedi.

Costas, "Buraya sık sık gelir misiniz?" diye sordu.

"Gelme iznini ancak geçen yıl alabildim. Yine de benim için çok şey ifade ediyor. Aslında burası bir Cizvit manastırı, tipik İspanyol misyoner yapımı; sadece kerpiç ve beyaz kireç sıva kullanılmış. Sonra yirminci yüzyıl başlarında tümüyle yemden inşa edilmiş. Şu an karşınızda Kaliforniya'nın keşfedilmemiş mimari harikalarından biri duruyor." Jack'e bir göz attı. "Siz muhtemelen tahmin etmişsinizdir."

Jack, "Antik Roma villalarını bir tek Getty'nin canlandırmadığını görebiliyorum," diye mırıldandı.

Morgan, "Everett 1912'de buraya ilk geldiğinde, eski manastır dökülüyordu, neredeyse oturulamayacak hale gelmişti," dedi. "Savaşta geçirdiği yıllar dışında, sonraki otuz yıl boyunca başlıca uğraşı burayı yeniden inşa etmek oldu. Sağlığı bozulana kadar her şeyi neredeyse tek başına yaptı."

Costas, "Demek ki mimarlıktan tümüyle vazgeçmemiş," dedi.

Morgan, "Tam aksine," diye karşılık verdi. "Burada mimarlık tutkusunun tadını gerçekten çıkarmış, Edvvard Devri İngiltere'sinde asla yapamayacağı bazı şeyler yapmış. 1890'larda, o henüz bir mimari öğrencisiyken, insanlar, o sırada yapılan kazılarda çıkarılan Roma Britanya'sının taşra villalarının ne kadar güzel olduğunu fark etmeye başlamışlardı."

Jack, "İlk anda değilse de hemen tamdım," dedi. "En sevdiğim yerlerden biri, Gloucestershire'deki Chedvvorth Villası. Doğal ortam bile benziyor, sadece orası biraz daha nemli olabilir."

Morgan, "Bildiniz," dedi. "Ve ortam onun için çok önemliydi. Roma İtalya'sının büyük evleri çevreden, doğadan kopuk, içe dönük yapılardı.

Villa Getty'yi, Villa Papyri'yi düşünün. Dışarıda mükemmel bir manzara var ama sütunlu avlu onu gizliyor, sizi kendi içine kapatıyor. Ve dış dünyaya açılan pencereler yerine, çeşitli güzel bahçe manzaraları gösteren ve bilinçli olarak yapılan gerçekdışı, masalsı yapılan o duvar resimleri bulunuyor. Bütün mekân, doğa üzerindeki kontrolü ifade ediyor."

Jack, "Ya da kontrolsüzlüğü," dedi.

Costas da, "Veya inkârı," diye ekledi. "Camdan bakıp asla kontrol altına almayı umamayacağın gerçeği görmek yerine, villanın duvarına bir tür Dionisos hayallerine benzer bir Vezüv çizmek daha rahatlatıcı."

Morgan, "Roma Britanya'sında farklı bir şey oluyordu," diye devam etti. "Britanyalılar, orman içindeki açıklıklarda ibadet ediyorlardı ve hiç tapmak yapmamışa benziyorlardı. Doğayla uyumluydular, kendilerini onun parçası olarak görüyorlardı. Doğa kontrol edilecek bir şey değildi. O yüzden Kelt elitleri Roma tarzı villalar isteyince, onları da yine doğanın bir parçası olarak yaptılar, ondan kopuk bir şey olarak değil. Everett de burada aynı şeyi yapmak istemiş. Sütunlu bir avlu yerine, vadinin tepesinde güneye, rahibelerin kaldığı yurda doğru uzanan tek koridorlu bir bina var, tıpkı Chedvvorth'un batı kanadı gibi. Arazinin hatlarına ve renklerine de gayet güzel bir şekilde uyuyor, onun parçası haline geliyor. Everett'in vizyonu buymuş."

Jack, "Bu uğraştan zevk almış olmalı," dedi. "Getty, kendi villası için dünyanın her yerinden mimarlar, inşaatçılar getirtebilirdi, oysa Everett'in kendisinden başka kimsesi yoktu. Ve yine de Everett burayı Villa Getty'nin açılışından onlarca yıl önce bitirmiş."

Morgan, "Ve Villa Getty halka açık bir gösteri, dünyaya armağan edilmiş bir yer, burası ise içine girdikçe daha gizemli bir hal alıyor," diye ekledi. "Manastır yönetimi, yabancıların girişteki holden öteye geçmesine ya da rahibelerle doğrudan temas kurmasına izin vermiyor. Buraya kadar gelmemize izin verilmesi inanılmaz büyük bir ayrıcalık."

Jack, "Holden içeri bakabilir miyiz?" diye sordu.

"O yüzden getirdim sizi buraya."

Morgan, grubu doğal taşlarla döşenmiş terastan geçirip, dikine yerleştirilmiş kütüklerle çevrili, yalın, mütevazı bir girişe götürdü. Jack'in terasta da aynısını gördüğü sarı kahverengi kumtaşından yapılmış pervaz, girişin üstünde de vardı. Kapı, cevize benzeyen bir ağaçtan yontulmuştu ve hafif aralık duruyordu. "Önce eşiğe bakın."

Bakışlarını yere çevirdiler. Önlerinde, kaba kesimli küplerden yapılmış siyah beyaz bir mozaik döşeme vardı. Düzgünce perdahlanmıştı. Yaklaşık bir metre kadardı ve yarısı içeride, yarısı dışarıda kalacak şekilde girişi kaplamıştı. Siyah küpler bir harf dizilimi yaratıyordu. Jack, buna benzer bir eşiği daha önce de görmüştü. Pompei'deki bir evin girişi de yine siyah beyaz mozaik şeklinde döşenmiş, üzerine de Latince CAVECANEM, yani KÖPEK VAR yazılmıştı. Fakat bu farklıydı. Harfler bir kare oluşturacak biçimde yerleştirilmişti ve mesajın açık bir anlamı yoktu. Her satır bir kelime oluşturuyordu:

ROTAS OPERA TENET AREPO SATOR

Jack bir an baktı, sonra anladı. "Latince. Arepo, yani çiftçi tekerlekleri dikkatle tuttu."

Costas, "Bir tür şifre mi?" dedi.

Jack, "Tam sayılmaz," diye mırıldandı. Cebinden hızla bir defterle kalem çıkarıp bazı kelimeler yazdı, sonra da sayfayı koparıp Costas'a uzattı. "Bir tür bulmaca. Harflerin yerini değiştirince bu çıkıyor." Costas kâğıdı Jack'le Morgan'ın da görebileceği biçimde kaldırdı:

A PATERNOSTER O

Costas fısıldadı. "Zekice."

Jack, "Ama Everett'in buluşu değil," dedi. "Antik Roma döneminden, Britanya'da bir amfora parçasına kazılı olarak bulundu."

Costas, "Kulağa tanıdık geliyor," dedi. "Sicilya'daki batıkta St. Paul yazısını gördükten sonra, o mütevazı eski çömleklere tamamen başka bir gözle bakar oldum." Bir adım öne çıktı ve giriş holünden içeri baktı. "Ve konu açılmışken, burada da tanıdık bir şey var. Galiba bir chirho sembolü görüyorum."

Morgan, "Aslında iki tane," dedi. "Biri yerde biri de duvarda."

İçeri doluştular. Oda sadeydi, villanın dışıyla uyumlu bir şekilde sıvalı duvarlar Roma tarzında mat kırmızıya boyanmıştı. Pencere yoktu ama tavanın hemen altında, ışık huzmelerinin zeminin tam ortasına, girişin karşısındaki duvara ve odadaki iki süsün üstüne düşmesini sağlayacak şekilde tasarlanmış bir dizi delik vardı. Yer süslemesi başka bir mozaikti, ama bu seferki renkliydi. Odanın hemen hemen tümünü kaplıyordu, iki buçuk metre kadar vardı. Parçaların her biri yaklaşık bir buçuk santimetrekareydi ve renk sayısı sınırlıydı. Mozaik koyu, çizgisel bir tarzda yapılmış, sade süslemeler ve hafif gölgelendirme oyunları sergilenmişti. Asma filizleriyle, yılankavi kıvrımları ve papirüs rulolarını andıran bir dizi eşmerkezli daire, içeriye doğru gidiyordu. Aralarında beyaz bantlar vardı. Ortada, yaklaşık altmış santimlik bir madalyonun içinde, Costas'ın gördüğü chirho monogramı bulunuyordu, üstüne de bir insan figürünün başıyla vücudunun üst kısmı resmedilmişti. Chirho sembolü bir hale gibi, başın arkasından görünüyordu.

Jack, "Olağanüstü," diye mırıldandı. "Dorset'teki Hinton St. Mary. Hemen hemen o ünlü mozaiğin aynısı."

Costas, "Başka bir İngiliz villası mı?" diye sordu.

Jack dalgın dalgın başını sallayıp mozaiğin başına çömeldi ve ayrıntılara daldı. "Hinton St. Mary mozaiği 1960'lara kadar kazılmamıştı ama madalyon deseni muhtemelen Romalı mozaikçiler tarafından taklit edilmişti ve Everett de onu başka bir yerde görmüş olmalı. Kullandığı malzemeler bile aynı," diye mırıldandı. "Kırmızı için tuğla, beyaz için kireçtaşı, sarı için kumtaşı, gri için killi yapraktaşı. Aslında burada istediği her rengi bulabilirdi; kuvarslar, yeşiller, maviler... Yani Villa Getty'deki mozaiklerde gördüğünüz bütün renkler, ama o Britanya tarzına sadık kalmış."

Costas, "Herhalde bu İsa'dır?" dedi.

Morgan, "Güzel soru," diye yanıt verdi.

Jack ayağa kalktı. "Herhangi bir tartışma olduğunu sanmıyorum," dedi. "Oldukça standart dördüncü yüzyıl İsa tasviri. Tıraşlı, kare yüzlü, uzun saçlı, Roma harmanilerine benzer bir şey giymiş. Tümüyle fantezi tabii ki.

Onun nasıl göründüğünü bilen yoktu. Bu pekâlâ ilk Hıristiyan İmparator Büyük Konstantin veya haleflerinden biri de olabilirdi. Aslında imparatorlar görüntülerinin İsa'nınkiyle karıştırılmasına pek itiraz etmemiş olabilirler."

Morgan, "Sorun da bu," dedi.

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Eh, Britanya'daki ilk Hıristiyanlardan bazıları belli ki kendilerini Roma Kilisesi'nden ayırmak istemiş, giderek güç kazanan ve kendi pagan atalarından kalma başka bir geleneğin parçası olarak görmüşler. Kendinize, Hinton St. Mary'deki o villanın sahibi, İsa'nın, cüzdanındaki sikkelerde bulunan imparator görüntüsüne benzemesini ister miydi, diye sormalısımz. Ve Roma döneminin sonlarında eğitimli Britanya elitleri, Judaea'daki insanların neye benzediğini biliyor olmalılardı. İsa'mn tıraşlı, adeta bebek yüzlü olması fikri saçma. Güneşli Galilee Denizi'nde bir balıkçı ve marangozdu. Ama tekrar bakın. O uzun saçlar, o badem gözler, harmani olması gereken o pelerin. Kimliği unutun. Bu görüntü size ne anlatıyor?"

Costas heyecanla, "Bu bir kadın!" diye bağırdı.

Morgan başını salladı. "İlk Britanya Hıristiyanları için, sonra da Everett gibi Pelagius taraftarları için, İsa'nın yoldaşı Mary, hikâyenin güçlü bir parçasıydı. İsa hem kadın hem erkek bedenini temsil ettiği için değil; Pelagian'lar, son dönem Roma sanatında görüldüğü gibi çift cinsiyetli olduğu için. Roma geleneğinde imparatorluk propagandası olarak İsa betimlemesinin sadece dekoratif bir motife indirgendiğini görmüşlerdi. Pelagian'lar için, İsa erkek, Mary de kadındı. Ve nerede olduğumuzu bir düşünün. Bu, St. Mary Magdalene Manastırı için uygun bir görüntü."

Jack, "Büyüleyici," diye mırıldandı.

"Ve resmi de tanıyacaksınız."

Jack mozaikten duvara baktı. Açık mavi zemin üstüne siyah olarak çizilmiş bir chirho sembolü gördü, sembolün iki yanında Grek harfleri alfa ve omega vardı. Sembol ve harfler koyu mavi bir çelenkle kuşatılmıştı ve Jack daha küçük Grek harflerini de görebiliyordu. Bunlar, çelengin çiçekleriyle yaprakları arasında süslü bir şekilde kıvrılan asma filizlerinin arasındaydı. Sembolün altında ise Ermeni geleneğinde görülen, uçları süslü

küçük bir haç ve onun da altında Latince Domine lumius sözcükleri okunuyordu.

Jack, "Tanrı'm, geliyoruz," diye tercüme etti. "Yazı ve Ermeni haçı dışında, bu da Lullingstone'de bulunan ünlü bir mozaikten," dedi. "Everett'in gerçekten de Roma-İngiliz villalarına takıntısı varmış, öyle değil mi?" vardı, belki kabaca işlenmişti ama erkek ve kadınları kendi gerçek halleriyle ortaya koymuş, idealize edilmiş formlara dönüştürmemişti. Bugün burada bulunmak, Jack'in bu duygularını netleştirmesine ve içine daldıkça daha karmaşık ve büyüleyici bir hal alan bir gizemde yolunu bulmasına yardımcı olmuştu.

Jack daldığı düşüncelerden sıyrılıp derin bir nefes aldı ve mozaikle resme daha dikkatli baktı. "Hadi," diye mırıldandı.

Costas, "Ne oldu?" dedi.

Jack, "Buralarda bir yerde olmalı," dedi. "Eğer Everett herhangi bir ipucu bıraktıysa, bu görüntülere saklamış olmalı."

Jeremy duvarın önüne gitti ve chirho sembolünü çevreleyen çelengi inceledi. "Bu tam bir kopya mı?" diye sordu.

Morgan, "Bazı değişiklikler yapmış," dedi. "Şu tüy yapraklar ceviz yaprağı ve çiçekler de orkide, onları çok severmiş. Ayrıca Grek harfleri eklemiş. Hepsini buraya ilk gelişimde kontrol etmiş, bilinen bütün Hıristiyan akrostişleriyle karşılaştırmıştım. Ama bir sonuç elde edemedim. Sonunda tamamen süs için yapıldığı sonucuna ulaştım."

Jeremy, "Bu sonuç, pek Everett'e uymuyor," dedi.

"Hayır uymuyor, ama ben her şeyi denedim."

Jeremy geri çekildi ve bu kez tüm odayı gözden geçirdi. "Buranın tarihlemesini biliyor musun?" dedi. "Yani, bu süslemelerin ne zaman yapıldığını biliyor muyuz?"

Morgan, "Bir aracı vasıtasıyla başrahibe ile konuşabilmiştim," dedi. "Everett ölürken o henüz genç bir rahibeymiş ve son aylarında barakasında ona bakmış. Belli ki manastırın bu kısmını Birinci Dünya Savaşı'ndan önce tamamlamış, yani Amerika'daki ilk iki yılında. Kuşkusuz, büyük coşkuyla

çalışıyormuş, sanki ailesini terk etme ve kariyerini bırakma kararını haklı çıkarmaya uğraşır gibiymiş."

"Peki süslemeler?"

"Girişteki kelime bulmacası da dahil, mozaikleri o zaman bitirmiş. Fakat duvar resmini savaştan döndükten sonra yapmış. Başrahibe henüz gençmiş, daha yaşlı diğer rahibeler hatırladı. Everett farklı bir adam olarak geri gelmiş, içine kapanık ve sıkmtılıymış. Fiziksel olarak da güçsüz düşmüş, akciğerlerinde kalıcı hasar oluşmuş. Aylarca odasına kapanmış. Onun neler yaşadığını hiç anlamamışlar. Nasıl anlasınlar? Güney Kaliforniya, savaştan oldukça uzak. Ama bu resimde onun yaşadığı açılan görebiliyorsunuz. Onun chi-rho sembolü katı, sivri, zifir gibi kara, sanki yangından çıkmış. Batı cephesindeki yaralandığı, Ypres, Passchendaele, Loos gibi kentlerin siyah beyaz fotoğraflarını andırıyor, sadece birkaç yıkık dökük parçanın ayakta kaldığı yerleri. Yangınla kararıp bükülmüş çarmıh haçlarıyla GolgothaO Tepesi'nin kasvetli bir görüntüsüne benziyor."

Jeremy tekrar duvar resmine yaklaşıp parmağını çelengin üstünde gezdirdi. "Toplam yirmi beş harf saydım, hepsi de Grekçe," diye mırıldandı. "Belli bir düzen, bir mantık yok. Düz ya da tersten okuyunca da bir anlam çıkmıyor."

Morgan, "O yolu denediğimi söylemiştim," dedi. "Bir yere ulaşamadım. Sadece alttaki şu Domine lumius sözcükleri anlamlı. Ama o da bir yere çıkmıyor."

Jeremy, "Parlak bir matematikçiymiş," diye mırıldandı. "Bulmacaları, kelime oyunlarını seviyormuş. Kapıdaki kelime bulmacasından da belli. Sonra savaşa gitmiş, geri gelmiş ve bu resmi yapmış, Roma'daki orijinaline bir de bu harfleri eklemiş. Neden? Ne olmuştu ki ona?" Jeremy duvara bakmayı sürdürüyordu, bir eliyle de duvara tutunmuş, parmaklarıyla tempo tutuyordu, sonra aniden dönüp Morgan'a baktı. "Şu 1917'yi hatırlatsana bana. Buraya döndü demiştin. Yani şu an bulunduğumuz manastıra mı dönmüştü?"

Morgan başını salladı. "Amerika savaşa girdikten sonra, Everett, Zimmerman telgrafının şifre kırma işine karıştıktan sonra. O ve William Montgomery Kaliforniya'ya, buraya gelmişlerdi."

Costas gözlerini kısarak, "Şifreciler," dedi. "Şifre kırıcılar."

"İşte bu. Buldum!" Jeremy kapının yanında bıraktığı çantasına koşup yıpranmış bir defter çıkardı. "Bunu hatırladın mı Jack? Hani uçakta bakıyordum. Yararlı olabileceğini hissetmiştim." Defteri açıp heyecanla yaprakları çevirmeye başladı ve sonunda bir sayfada durdu. Heyecan içinde, "Okuldayken bütün Zimmerman şifresini kopya etmiştim," dedi. "Savaşta Everett'e olan buydu. Savaş bunalımına girmişti, yaralanmıştı, ama aynı zamanda da bir şifre kırıcı olmuştu. Anahtar bu. Savaş sırasında buraya geldi ve bir ipucu bırakmak istedi, tıpkı iki bin yıl önce Claudius'un yaptığı gibi. Şifrelere daldı ve zihninde dönüp duran Zimmerman şifresine takıldı. Montgomery'yi de sırrına ortak etmişti. Savaşın orta yerinde, zaman onca kıymetliyken onu buraya getirmesi için başka sebep düşünemiyorum. Belki de tam bu odada bir şifre geliştirdiler. Belki o antik belge, İncil de burada bir yerdeydi, belki Everett onu savaştan önce binayı inşa ederken saklamıştı ve belki hazır ikisi buradayken alıp kalıcı bir yere gizlemeye karar vermişlerdi." Durup Morgan'a baktı. "Haklısın. Harfler hiçbir antik akrostişe uymuyor. Fakat onların sadece süs olduğunu da sanmıyorum. Bence Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma bir şifre o harfler."

Jack, "Devam et," dedi.

"Zimmerman şifresi sayısaldı değil mi?" Jeremy başka bir sayfayı açtı. "Telgraf aynen ötekilere benziyordu ama bunda harfler yerine sayılar vardı ve kelime oluşturuyormuş gibi grup gruptu. Mesele, sayılara bir değer vermek, onları bir harfle, bir heceyle veya kelimeyle eşleştirmek. O zaman Ortadoğu'da yakalanan Alman casusunun şifre kitabı ile çözülmüştü."

Costas, "Ben de seninle hemfikirim," diye mırıldandı. "Resimdeki harflere sayısal değerler vermeye ne dersin?"

"Ben de aynen öyle düşündüm." Jeremy cebinde kalem arandı, defterde boş bir sayfa açtı ve duvardaki Grek harflerini oradaki sırayla, çelengin iki ucunun adeta birleştiği yerden saat yönüne doğru deftere geçirmeye başladı. Sonra Grek alfabesinin yirmi dört harfini, yanlarına da birden yirmi dörde kadar numara verip alfadan omegaya kadar yazdı. Sonrada bu sayısal değerleri, duvardaki yazının harflerine aktardı. Deltadan başlamış ve dördüncü harf olduğu için altına 4 yazmıştı. "Tamam. Yakaladım." Hepsi

başına toplandı ve Jeremy defteri ışık huzmelerinden birine tuttu. Altlarında sayısal değerleriyle Grek harflerini görebiliyorlardı:

APZTEOWHQ0HMA0IIIQAENAOnBT

4 17 6 19 14 21 23 6 24 8 6 12 4 8 9 16 24 1 14 13 1115 16 2 19

"Tamam. Sadece bir tahmin ama eğer haklıysam, bu sayılarda da Alman şifre kitabında olanlara benzer gruplar olacak ve işi çözeceğiz." Jeremy çantasını karıştırıp avuç içi kadar bir bilgisayar çıkardı ve bir dizinin üstüne çöküp aleti çalıştırdı. "Zimmerman şifresiyle ilk ilgilenmeye başladığımda, modern bilgisayar teknolojisinin şifreyi kırmakta ne kadar yardımı olacağını görmeye karar vermiştim," dedi.

Costas, "Seni giderek daha da çok seviyorum Jeremy," diye mırıldandı.

Jeremy, "Eminim Everett olsa bu teknolojiye bayılırdı," diye devam etti. "Fakat bazı çözümlerden sonra hiçbir bilgisayar oyununun insan beyniyle yanşamayacağını da görürdü. Zimmerman şifresini kırmak, onu yaratan Almanları anlamaya bağlıydı; onların dünya görüşünü, kelime haznesini bilmekle ilgiliydi. Kullandıkları kelimeleri bilmek ve onlara aşina olmak zorundaydm."

Bir tuşa bastı ve ortaya sayısal dizilimlerin bulunduğu bir sayfa çıktı, yanlarında da kelimeler ve heceler bulunuyordu. "Anlaşıldığı gibi, Alman şifresinin anahtarı oldukça basitti," dedi. "Her rakam grubu bir kelime, bir cümlecik veya bir harfe denk geliyordu. Şifre kitabı dizin gibi kullanılıyordu. Mesele, şifreyi yaratan Almanların bu mesajda bazı özel kelimeler kullanılması gerekeceğini öngörmemiş olmasıydı, o yüzden birkaç kelimenin daha küçük gruplardan oluşturulması gerekmişti. İşte, dört ayrı sayı grubunun oluşturduğu Arizona kelimesini görüyorsunuz, AR, İZ, ON heceleri için birer grup, A harfi için de bir grup. Bu, telgrafta Almanların Meksikalılara güney eyaletlerinden bazılarını geri almakta yardım edeceklerini belirttikleri kısım. Almanya'daki istihbaratçılar Arizona kelimesine ihtiyaç duyacaklarını akıllarından bile geçirmemişlerdi anlaşılan. Muhtemelen Everett bu noktada devreye girdi. Savaştan önce birkaç yılını orada geçirdiği için, Amerika'ya Oda 40'taki İngiliz şifre kırıcılarından çok daha aşinaydı. Coğrafi isimlere, şifre anahtarında bulunmayan özel yer isimlerine bakmaları gerektiğini o söylemiş olabilir."

Costas, "Everett eğleniyormuş değil mi?" dedi.

"Ne demek istiyorsun?"

"Eh, bütün bu işler onun için çok ciddiydi elbette, antik belgeyi saklamak, bu ipuçlarını bırakmak filan, ama keyfini de çıkarıyormuş."

Jeremy, "Bulmacalara bayılırmış," diye cevap verdi. "Şifre kırıcı ne de olsa."

"Biraz Claudius'a benziyor."

Jack, "Hazine avı da satranç gibi bir oyun olabilir," diye mırıldandı. "Onların hep senden bir adım önde olduğunu ve oyun uzasın diye çeşitli açıklar verdiklerini, böylece onları yakaladığını düşünen biriyle."

Costas gözlerini kırpıştırıp, "Ben senin arkeolog olduğunu sanıyordum, hazine avcısı değil Jack," dedi.

O sırada Jeremy heyecanla, "Bingo!" diye bağırdı. "İşe yaradı!" Ekranda altı tane kelime belirmişti.

Jack, "İnanamıyorum," diye mırıldandı.

"Almanca tabii ki."

"Ah."

Jeremy kelimeleri defterine geçirirken, "Almancan nasıl?" diye sordu.

"Unutmuş olabilirim." Jack duraksadı, kelimelere baktı. "Grabeskirche. Sanırım bu kilise demek, ama daha özel bir anlamı da olabilir. Fakat yardım edecek birini biliyorum." Cep telefonunu çıkarıp kapağını açtı ve IMU güvenli hattının numarasını tuşladı. "Sandy, ben Jack. Lütfen Maurice Hiebermeyer'i bul ve beni hemen aramasını söyle. Teşekkürler." Elinde telefonla, umut içinde bekledi ve biraz sonra telefon çalmaya başladı. "Maurice? Sesini duyduğuma sevindim." Jeremy defterinden bir yaprak koparıp Jack'e uzattı, o da kalemle birlikte kâğıdı da alarak dışarı çıktı. Birkaç dakika sonra telefonu açık olarak geri geldi. "Kelimeleri ona okudum, birkaç saniye düşünüp arayacak."

Costas, "Nasılmış dostumuz?" diye sordu.

Jack, "Napoli'de bir pizzacıda," diye cevap verdi. "Orası hakkında fikrini değiştirmişe benziyor. Bürokrasiyi nasıl idare edeceğini bildiğin sürece çöpsüz üzümmüş. Tek yapman gereken sabah yetkililerin karşısına dikilmek ve çalışmalara bir diş daha atmakmış, sonra gidip günün geri kalanında keyif çatabilirmişsin. Pizzacılar ikinci durağı olmuş. Herculaneum'daki o geçide bir daha girmemize izin verseler bile artık sığamayacağını söylüyor."

Costas, "Hani sana anlatmaya çalıştığı Mısır'daki o son keşfinden haber var mı?" diye sordu. "Orada daracık geçitler yok, dönmek için bol bol yer var. Biz de ona katılacak mıyız? Sonunda?"

"Yok. Sözünü bile etmedi. Ağzı doluydu."

"Sahiden ne dedi?"

"Sahiden inisiyatifi ele almış. Yetkililer onu tünel kazmaya davet ettiklerinde medya figürü olarak kullanmışlardı, ünlü Mısır uzmanı, bakın bu konunun en iyisini getirdik, diye. İtalyancası da akıcıdır ve muhtemelen İtalyan televizyonlarında bir gecede star olacağı akıllarına gelmemişti. Şimdi bunu bizim lehimize kullanıyor. Yetkililer Anubis heykeliyle ilgili büyük bir basın olayında ön planda olmasını istemiş, o da olayın villanın bulunduğu yerde, tünel girişinin önünde yapılması için ısrar etmiş. Bu şekilde, Maria ile ikisi olup biteni izleyebiliyorlar. Maurice, medya önünde kazı alanının tehlikeleri konusunda büyük şov yapmış, tam ve son bir kazı yapılana kadar mühürlü kalması gerektiğini anlatmış. Yetkililerin, kendi gözetiminde tünelin ağzını betonla kapatması için ısrar etmiş. Tabii onlar da büyük bir zevkle kabul etmişler, ama en azından orada ne varsa el değmeden kalacağını biliyoruz şimdi."

Costas, "Şaşırtıcı adam," diye mırıldanıp Jack'e yakından baktı. "Elizabeth hakkında bir şey bulabilmiş mi?"

Jack başını salladı. "Hiçbir şey." Telefon çaldı ve tekrar dışarı koştu. Bir an sonra telefonu cebine koyup, kâğıda bakarak geri geldi. "İşte," dedi. Gırtlağını temizledi ve tane tane okudu. "İsa'nın sözleri mezarlık şapelindedir."

Bir an sessizlik oldu ve hepsi birden duvardaki resme baktılar.

Costas, "İsa'nın sözleri," dedi. "Kesinlikle bizim aradığımız o İncil'i kastediyor."

Jack, "Olabilir," diye mırıldandı.

"Ve mezarlık şapeli. O da bu oda olmalı. İncil'in bu odada bir yerde olduğunu mu söylüyor yani?"

"Veya sadece bu odanın bir defin şapeli olduğunu söylüyordur."

"Pek bir ipucu sayılmaz."

"Akla yatkın değil." Jack sade ortama baktı, sonra tekrar resme döndü. "Buraya saklamış olabilir. Fakat bir şekilde fazla aşikâr. Burada duracak herhangi birinin, o Grekçe harflerin şifresini kıracak herhangi birinin onun hayatı, geçmişi hakkında da bir şeyler bileceğini tahmin etmiştir. Daha fazla bir şey olmalı, bizim fark etmediğimiz bir şey. Büyük bir parça kayıp."

Jeremy, "Bin dokuz yüz on yedi," diye mırıldandı. "Bu, anahtar yıl."

Jack, "Ondan başka ne çıkarabileceğimizi kestiremiyorum," dedi.

Costas, "Everett, Montgomery gittikten sonra burada mı kalmıştı?" diye sordu.

Morgan başını kaldırıp baktı, kafası karışmıştı. "Ha?"

"1917'de. Everett ile Montgomery buraya geldikleri zaman savaş hâlâ sürüyordu ve Everett hâlâ İngiliz istihbarat subayıydı. Amerika'da mı kalıp onlarla mı çalışmaya başlamıştı?"

"Ah. Söylemeyi unuttum." Morgan boğazını temizledi. "Londra'ya gitmiştim ve Kevv'deki Ulusal Arşiv'de birkaç gün geçirdim. Hayretler içinde onun kişisel yazışmalarına ait bir dosya buldum, esas olarak yarasıyla ilgiliydi, doktor raporları, sağlık kurulu değerlendirmeleri, çok gizli olarak değerlendirilemeyecek, istihbarat eylemleriyle hiç alakası olmayan rutin yazışmalar. Unuttukları şey, sağlık raporlarının askerin tedavi amacıyla gönderildiği yeri açığa çıkarıyor olmasıydı. Anlaşılan o ki, Everett gönderileceği yeri o zamandan biliyormuş, Amerika'ya gelmeden önce tayini yapılmış. İngiliz Ordusu, şifre kırma uzmanlarına, özellikle de kıta bilgisi olanlara cephede ihtiyacı olduğunu fark etmiş. Ve olayların bir yerinde, Savaş Dairesi, Everett'in sadece bir matematikçi olmadığını, aynı

zamanda üniversitede Arapça eğitimi aldığını anlamış. Bu da onu tam bir ödül haline getirmiş. 1917'de Amerika'dan dönünce, Birinci Dünya Savaşı sırasında açılan ve Osmanlı İmparatorluğu ile çarpışılan ikinci büyük İngiliz cephesinde, İngiliz Ortadoğu Kuvvetleri'nin şifre subayı olmuş. Kudüs'ün kurtarılmasında General Allenby'ye eşlik etmiş."

Jack aniden donup kaldı. Elindeki kalem düştü ve gözleri Morgan'a dikildi. "Tekrar eder misiniz lütfen."

"1917'nin sonlarında Everett, Kudüs'teymiş. Elimizde sadece o soluk fotoğrafı var, ama inanıyorum ki 11 Aralık 1917'de, Allenby ile birliği, atlarından inmiş, Yafa Kapısı'na doğru yürürken gösteren o ünlü fotoğrafı gözünüzün önüne getirebilirsiniz. Bence Everett de, T. E. Lawrence'nin, yani Arap Lawrence'nin arkasındaki subaylardan biriydi. Eski kentten geçip Kutsal Sepulchr'ye, yani Kutsal Mezar Kilisesi'ne gittiklerini ve meydanda dua ettiklerini biliyoruz. Everett, savaşın sonuna kadar İngiliz işgal kuvvetleriyle birlikte istihbarat subayı olarak Kudüs'te kalmış. Türklerin yenilmesinden sonra ellerinde bol bol zaman olmuştur ve bu da onun Kutsal Mezar üzerine mimari bir tez taslağı hazırlayabilmesini açıklıyor. Hani şu yayınlanması için uğraştığımı söylediğim elle yazılmış tez. 1919'da ordudan terhis edildikten sonra da Amerika'ya dönmüş ve hayatının geri kalanını bu manastırda geçirmiş. 1916'daki zehirli gaz saldırısında akciğerleri o kadar hasar görmüş ki, bir daha seyahat edecek hali kalmamış ve sonunda da yatalak olmuş."

Jack'in arkası hâlâ gruba dönüktü ve duvardaki resme bakıyordu. "Hey Tanrı'm," diye fısıldadı.

Costas, "Bu, genelde bir şey oldu demektir," dedi.

"Everett'in hazinesini nereye gömdüğünü biliyorum." Jack hızla ayağa kalktı ve yüzünde geniş bir tebessümle onlara döndü. "Harflerin arasındaki şu mesaj. İsa'nın sözleri mezarlık sapelindedir. Mezarlık şapeli değilmiş. Maurice, bize kelimenin tam karşılığını söyledi. Öyle yapmaması için de bir sebep yoktu. Fakat ben de Almancayı o kadar unutmamışım. O kelimenin tamdık geldiğini biliyordum. Kudüs'e son gidişimden bir şeyi hatırlatıyordu. O, Kutsal Mezar Kilisesi'nin Almancası."

Herkes nefesini tutmuştu. Bütün ipuçları aniden birleşip tek bir yönü gösterince, Jack vücuduna büyük bir adrenalin dalgası yayıldığını hissetmişti. Çabucak cep telefonunu çıkardı ve IMU'nun direkt hattım tuşladı. "Sandy? Bizi Tel Aviv'e en çabuk nasıl ulaştırırsın?"

Morgan kendisini de gösteriyordu. Jack başım salladı. "Dört kişiyiz. Evet. Adı Morgan." Bir süre karşıyı dinledi, soma çabucak cevap verip telefonu kapattı. "Hemen havaalanına gidebiliriz. Giderken size gerekenleri de yoldan alırız." Morgan başını salladı ve Jack duvardaki chi-rho sembolünün önüne gidip elini üstüne koydu. Sonra dönüp diğerlerine baktı, haki çantası omzunda asılıydı. "Şu andan itibaren tekrar ateş hatundayız. Başka birinin daha Everett'in peşine düştüğünü biliyoruz, bizi buraya kadar takip etmiş de olabilirler. Biz o uçağa biner binmez ortalık iyice ısınacak. Bir iz üstünde olduğumuzu anlayacaklar. Bunun geri dönüşü yok. Sorusu olan var mı?"

Costas, "Hadi yapalım şu işi," dedi.

"Jack? Jack Howard?"

Bir kadın, Kutsal Mezar Kilisesi'nin çatısmdaki keşiş grubundan ayrılıp güneşli avluyu geçmeye başladı, beyaz giysisi etrafında uçuşuyordu. Jack manzaraya bakmak için elini gözüne siper etti. Hıristiyanlık âleminin en büyük kilisesinin kubbesi önündeydi, beyaz kireç badanalı duvarların ve Kudüs'teki eski kentin düz damlarının üstünde yükselmekteydi. Her santimetrekaresi kutsal sayılan bu kent üzerinde hak iddia eden pek çok hizip vardı ve onlar burayı aşırı bir gayretle koruyordu. İç içe geçmiş avluları, daracık sokakları düşünmek için daha çok fırsatı varmış gibiydi. Jack, Costas'ın başının üzerinden baktı ve gözlerini ovuşturdu. Los Angeles'tan buraya uçarken uyumak imkânsız gelmişti. Birkaç dakika önce Morgan'ı, kilisenin araştırmalarını istediği kısımlarına giriş izni almak üzere Kutsal Mezar'ın girişinde bırakmışlardı. Ama Jeremy, onlarla birlikte değildi. Son dakikada Jack onun Napoli'ye gitmesini, Maria ve Hiebermeyer'e katılmasım ve Elizabeth'in başına ne geldiğini öğrenmek için elinden geleni yapmasını istemişti. Jack oraya başkasını yolladığı için huzursuzdu ama Maria ile Hiebermeyer villa bölgesindeki medya sirkinde hapis kalmışlardı ve kendisi yetişene kadar Jeremy'nin mümkün olan her şeyi yapacağına güveniyordu.

Tel Aviv'den buraya araba yolculuğu sıcak ve yorucu geçmişti, fakat Kudüs'ün önlerinde açılan eski yapılarıyla Jack neşelendiğini hissetmiş, kesinlikle doğru yere geldiklerini ve araştırmalarının sonunda her ne bulacaklarsa buradan çıkacağını sezinlemişti. Emin olduğu için gerginliği artmıştı. Costas'la Vatikan'ın altında o gizemli adamla buluşmalarından beri, amansız bir sürece sıkışıp kaldıkları duygusunu taşıyordu, onları kimin izleyebileceğinden habersiz, giderek daralan bir bacada ilerliyorlardı sanki. Eğer onlara anlatılanlar doğruysa, peşlerindekiler neredeyse iki bin yıldır girdikleri tüm savaşları kazanmışlardı, başarısızlığa izin yoktu. Ve Jack'in olaya kattığı her yeni kişi, zarar görecekler listesine eklenen bir isim oluyordu. Yaklaşmakta olan kadına baktı, sonra arkasında duran Costas'a göz attı. Arkadaşının hep söylediği bir sözü hatırlamıştı: Eğer riski hesaplayabiliyorsan, o zaman o göze alınabilecek bir risktir. Fakat başkalarının hayatlarıyla kumar oynamaktan nefret ediyordu.

Kadın gülümseyerek yaklaştı. Giysisinin önünden ve el bileklerinden sarkan renkli süsler vardı ve altın bir kolyeyle küpeler takmıştı. Uzun siyah saçları arkadan sıkıca toplanmıştı ve Etiyopyalılara has çıkık elmacık kemikleri ve düzgün yüz hatları vardı. Yeşil gözleri insanı çarpıyordu. Kadın ellerini uzattı ve Jack de ona sıkıca sarıldı. Costas'a, "Eski okul arkadaşım," dedi. "Helena Selassie."

Costas gülümseyerek kadınla tokalaşırken, "Soyadı bir şeyler hatırlatıyor," dedi.

Kadın, "Kral uzaktan akrabamdı," dedi. İngilizceyi kusursuz bir şekilde ve Amerikan aksanıyla konuşuyordu. "Onun gibi, ben de Etiyopyalı bir Ortodoksum. Burası bizim en kutsal yerimiz."

Costas, "Virginia mı?" diye mırıldandı, gözlerini kısmıştı. "Maryland?"

Helena güldü. "İyi tahmin. Sizde de bir New York tınısı var galiba.
Ailem

Etiyopya'dan sürülmüştü ve ben de Washington D.C.'nin güneyinde
kendi

yurttaşlarımın arasında büyüdüm. Babam Londra'ya atandığında, Jack'le aynı liseye gittim, sonra da MİT'e döndüm. Uzay mühendisliği okudum."

"Sahi mi? Nasıl gözden kaçırmışım? Aynı fakültede, denizaltı mühendisliği okudum ben de."

"Denizaltı meraklılarıyla pek işimiz olmazdı."

Jack, "Kudüs'ün de roketlere ve uzaya pek yakın olduğu söylenemez Helena," dedi.

Kadın hüzünlü bir tavırla gülümsedi. "NASA uzay mekiği programında yara alınca, ruhsal yolu deneyeyim dedim. Daha çabuk ulaşırım böylece."

"Buraya eninde sonunda geleceğini biliyordun."

Kadın, "Kanımda var," dedi. "Babam yaptı, ondan önce büyükbabam, onun babası da yapmıştı. Bu yoldan giden epeyce de kadın var. Her zaman en az yirmi sekiz kişi burada oluyoruz. Genellikle keşişler oluyor ama daima birkaç tane de rahibe bulunuyor, neredeyse iki yüzyıl oldu artık. Kutsal Mezar'daki varlığımız bizim Etiyopya inancımızın merkezi, kimlik duygumuzu korumamıza yardım ediyor. Sadece Etiyopya Kilisesi'ni değil, büyük ailemi, Etiyopya'nın kendisini kastediyorum."

Costas, "Kilisenin aşağıları oldukça kalabalık görünüyor," dedi.

"Bunu tekrar söyleyebilirsiniz. Yunan Ortodoks, Ermeni Apostolik, Roma Katolik, Koptik Ortodoks, Suriyeli Ortodoks. Zamanımızı ibadetten daha çok tuvalet kuyruğunda harcıyoruz. Burası dünyanın küçük bir kesiti gibi, iyi, kötü ve çirkin. On dokuzuncu yüzyılda Kudüs'e egemen olan Osmanlı İmparatorluğu, kutsal yerler için statüko denen bir şey ilan edip, anlaşmazlıkları gidermeye çalışmışlar. Buna göre, her türlü yeni yapılanma için, Kutsal Mezar'daki herhangi bir yedieminlik değişimi için hükümetten izin alınması gerekiyormuş. Ama o dönemden sonra her şey tersine dönmüş ve daha fazla çatışma çıkmış. Haftalarca süren pazarlıklar yapılıyor ve öbür mezheplerden alman resmi izinler olmadan duvardaki bir sıva çatlağım bile tamir edilemiyor. Herkes sürekli birbirini gözetliyor. Açık savaşın bir adım önüne asla geçemiyoruz. Birkaç yıl önce Mısırlı bir Koptik keşiş, gölgede oturmak için koltuğunu anlaşmalı noktanın birkaç adım ötesine çekince on bir tane keşiş hastanelik oldu."

Jack, "Ama siz en azından çatıda olmakla bir adım öndesiniz," dedi.

"Cennet yolunun yarısı." Helena güldü. "En azından, keşişler kışın ortasında dondurucu ayazda ve Koptikler kazara bilerek elektrikleri kestiklerinde böyle teselli buluyorlar."

Costas kulaklarına inanamayarak, "Burada çatıda mı yaşıyorsunuz?" diye sordu.

Helena, "Tuvaletleri kokladınız mı hiç?" dedi. "Şaka yapıyor olmalısınız. Buradan yirmi dakikalık yürüyüş mesafesinde, Cennet Dağı Rahibe Manastırı'nda güzel bir dairem var. Bu sadece gündüz görevim."

"Bu göreviniz nedir tam olarak?"

"Resmi olarak, bütün antik elyazmalarımızı geri almaya çalışıyorum, yani diğer mezheplerin elinde olanları. Antik Etiyopya dili Geez ile yazıldıkları ve kenarlarında kültürümüzün imzası olan renkli süslemeler bulunduğu için tespit etmek kolay."

Costas, "Geri almak," diye tekrarladı.

Kadın içini çekti. "Uzun hikâye."

"Kısaca?"

"Pekâlâ. Etiyopya, yani antik Aksum Krallığı, MS dördüncü yüzyılda Hıristiyanlığı ilk kabul eden uluslardan biriydi. Pek çok insan bilmez ama Etiyopyalı siyah Afrikalılar, Kutsal Mezar'a bağlı en eski Hıristiyan toplumlarından biridir. Kutsal Mezar Kilisesi'nin anahtarları Roma İmparatoru Büyük Konstantin'in annesi, adaşım Helena tarafından bize verilmiştir. Fakat sonra yüzyıllar boyunca Mısır Koptik Kilisesi ile, İskenderiye'den gelen keşişlerle, hiç de kutsal olmayan bir rekabet yaşanmış. Kutsal topraklan ele geçirmelerinden sonra Osmanlı İmparatorluğu'na vergi vermeyi reddedince sıkıntılı durumlar yaşanmış. Sonra 1838'de esrarengiz bir hastalık Kutsal Mezar'daki Etiyopyalı keşişlerin çoğunu silip süpürdü. Veba olduğunu söylediler ama hiçbirimiz buna inanmadık. Ondan sonra da sahip olduğumuz yerlerin çoğuna el konuldu. Hayatta kalan keşişler çatıya sürüldü ve biz de burada tutunduk. Kibron Vadisi'nden ellerimizle çamur ve su taşıyıp etrafımızda gördüğünüz o kulübeleri yaptık. Sonra tecavüzlerin en kötüsü yapıldı ve değerli

kitaplarımızın pek çoğu bizden çalınıp yakıldı. Elyazmalarına veba bulaşmış olduğunu iddia ettiler."

Costas, "Başka bir deyişle, o elyazmalarında ortaya çıkmasını istemedikleri bir şeyler vardı," diye mırıldandı.

Helena başını salladı. "Bizim burada, Kutsal Mezar bölgesinde onlardan birkaç yıl önce de var olduğumuzu kanıtlamamızdan, kitaplarımızı üstünlük iddiasında bulunmak için kullanabileceğimizden korkuyorlardı. İşin trajik yanı, o belgelerden bazıları dördüncü yüzyılda Kutsal Mezar Kilisesi'nin kuruluşundan çok öncesine aitti. Keçi derisine yazılmış neredeyse iki bin yıllık elyazmaları vardı. Bazıları hâlâ rakiplerimizin dolaplarında kilit altında olabilir. Benim hayalim, o eh/azmalarından hiç olmazsa bir tanesini, İsa hakkında, onu tanıyan, sözlerini kendi ağzından duyan ilk inananların yaşadığı dönemin tarihini taşıyan bir şey bulabilmek ve onun buraya, bu amaçla yapılmış kütüphaneye döndüğünü görmek. Buraya, aşağıda gördüğünüz ağız dalaşı ve çekişme için değil, İsa'yı aramak için gelen her mezhepten hacıya hitap edecek bir şey bulmak istiyorum. Ancak dünyaya gösterecek böyle bir hazineye sahip olmak, Etiyopya toplumunun haritadaki yerini yeniden ve sağlam bir şekilde almasını sağlayacaktır, çatıda kamp kuran bir avuç kaçıkla olacak bir şey değil bu."

Jack elini gözlerine siper edip, İsa'nın mezarının üstündeki kubbenin tepesinde bulunan haça dönük kirli gri keşiş kulübelerine baktı. Karşısındaki manzaranın görünürdeki saflığı, gökyüzüne uzanan beyaz badanalı duvarlar, Helena'nm anlattığı karmaşık tarihi yalanlar gibiydi, ama Jack arkeolojik bir alanda olduğu gibi, burada da yüzyılların birikiminin üstünde durduklarının farkındaydı. "Katılıyorum," diye mırıldandı. "Burası mükemmel olurdu. Sana yardım etmeyi çok isterdim."

"Mezarın yakınlarında çok önem verdiğimiz bir şey yok ama buraya çıkınca bir avantajımız olduğunu hissediyoruz. Tam İsa'nın göğe yükseldiği noktada, olabilecek en yüksek yerdeyiz."

Costas, "Buradan yükseldiğine inanıyor musunuz?" diye sordu.

Helena duraksadı. "Bu da ilk dönem Hıristiyanlıkla ilgili diğer şeyler gibi. Gerçeğe ulaşmak için çok fazla süslemeyi soyup çıkarman gerekiyor ve bazen de aradığın gerçek oradan çıkmıyor."

Costas, "Tarihin süslemeleri," diye mırıldandı. "Komik, Jack de kullanır bu kelimeyi."

Helena, "Aynı okulda okuduğumuz için herhalde," deyip güldü. "Kutsal Mezar Kilisesi, İsa'nın ölümünden üç yüz yıl sonrasına kadar ona adanmış değildi, o sıralarda ruhban sınıfından bazı Hıristiyanlar, İmparator Büyük Konstantin'in politik amaçlarına uyan, daha hayali bir geçmişin arayışındaydı. İmparatorun annesi Helena'nm asıl haçın bir parçasını kilisenin altındaki antik su sarnıçlarından birinde bulduğu iddiası da herhalde yine aynı şeydi, süsleme. Ama gerçek yanı da vardı. Şu an bulunduğumuz yer antikçağda, kent duvarlarının dışında kalan bir tepeydi. İsa zamanında burada mezarlar vardı ve belki de idam infazları da burada gerçekleştiriliyordu. Bunların hepsi ihtimal."

Jack, "Tehlikeli bir biçimde arkeolog gibi konuşuyorsun Helena," dedi.

"Benim bütün istediğim bunların altında yatana, tarihin çıplak gerçeklerine ulaşmak."

Costas, "Deneyimlerime dayanarak her zaman çıplak olmadıklarını söyleyebilirim," diye mırıldandı.

Jack gülümseyerek, "Aldırma sen ona," dedi. "Yakınlarda travma geçirdi de." Tekrar Helena'ya döndü. "Ama ne demek istediğini anlıyorum."

Helena, "Bu çatıda vakit geçirmekle ilgili bir şey Jack," dedi. "Sanki aşağıdaki her şey tarihin büyük ağırlığı altında boğulmuş gibi. Burada, yukarıda, tepemizde gökyüzünden başka bir şey yokken, uzaktaki belli bir noktaya ışınlarını gönderen büyük bir tarih çanağının üstünde olmak gibi. Ve aşağı bakınca bütün o insani saçmalıklar önemsiz, kolayca vazgeçilebilir görünüyor. Her şeyin asıl şeklini, basit gerçekleri görür gibi oluyorsun. Ve bu da bana bir gün gerçek İsa'yı, insan İsa'yı bulabileceğim umudu veriyor. Burayı bizim için değerli kılan da bu. Birkaç gün önce Galilee Denizi'nin kıyısında oturdum, sadece su ve parıldayan tepelerle gökyüzü vardı ve her şeyi bütün açıklığıyla önümde görür gibiydim."

Jack, Helena'ya baktı. "Bunların bir kısmını paylaşmayı çok isterdim. Ama önce yardımına ihtiyacımız var. Hem de acilen. Seni o yüzden aramıştım. Gidebileceğimiz bir yer var mı?"

Tam o anda Morgan çatı avlusuna çıkan merdivenlerin başında belirdi. O da, Jack ve Costas gibi pamuklu spor pantolon ve bol bir tişört giymişti ama bir de onlara doğru yürümeye başlamadan önce başına geçirdiği hasır şapkası vardı.

Costas, "Cennet krallığına hoş geldin," diye gülümsedi.

Morgan, "Öbür taraf olabilecek kadar sıcak," dedi ve özür dilercesine Helena'ya bakıp elini uzattı. "Siz de Rahibe Selassie olmalısınız."

"Doktor Morgan."

Helena arkasından gelmelerini işaret edip avlunun öbür tarafındaki bir dizi kapının önünden geçti. Avluyu çevreleyen duvarlar ve kilisenin üst yapısı kentin gürültüsünü uzaklaştırıyordu, ama aniden yakında bir yerden keskin bir takırtı, arkasından da yankılanan darbeleri duyuldu. Jack, "Silah sesi," dedi. "İsrail ordusunun .223, M 16'sına benziyordu."

Morgan, "Az önce sokağa çıkma yasağı ilan ettiler," dedi. "Belli ki Ağlama Duvarı'nda bir tür karışıklık çıkmış ve Hıristiyan bölümüne yayılmış. Birkaç turist bıçaklanmış. Eski kente tam zamanında gelmişiz. Bütün kapıları kapatmışlar. Tam Kutsal Mezar keşfime başlamıştım ki onu da kapadılar, herkesi dışarı çıkardılar."

Helena, "Çatıda olmanın bir avantajı da bu," dedi. "Bütün bunların üstünde kalıyoruz. Fakat turistlere saldırılması pek görülmüş şey değil. Buradaki aşırılar yapmaz pek. Hiçbir yararı olmaz çünkü."

Jack aniden huzursuzlanmıştı. "Tam da ihtiyacımız olan şey," diye söylendi. "Sokağa çıkma yasağı, turist yok, polis ve ordu meşgul. Bu bizi savunmasız bırakıyor. Umarım Ben gelmeyi başarır." Helena'ya baktı. "Güvenlik şefimiz. Bu sabah Londra'dan uçtu o da, şu sıralarda Tel Aviv'e varmış olmalı."

Costas, "Kapıları açtırabilecek biri varsa o da Ben'dir," dedi.

Jack, "Buranın polis şefiyle ilişki kurmuştu zaten," dedi. "Birbirlerini özel kuvvetlerden tanıyorlarmış, benim bile bilmediğim gizli bir İngiliz-İsrail operasyonuna katılmışlar. Özel kuvvetler de oldukça küçük bir dünya."

Helena, "Bayağı iyi bağlantılarınız var," dedi.

Jack, ona muzip bir bakış fırlattı. "Indiana Jones'un tek kişilik bir şov olduğunu düşünen varsa, hemen vazgeçsin."

Avlunun kenarında, diğerlerinden ayırt edilmeyen bir kapının önüne gelmişlerdi. Helena kilidi açıp, tavandan sarkan ampulü yaktı ve grubu içeri buyur etti. "Ofisime hoş geldiniz," dedi. Hep birlikte içeriye doluştular. Jack'le Costas bir sıraya iliştiler, Morgan ayakta durdu. Oda bir yanıyla, sırası ve ibadet eşyalarıyla tam bir keşiş hücresi gibiydi, ama öbür yanında kitap dolu raflar, duvara tutturulmuş mimari çizimler ve sanat eseri gibi bir dizüstü bilgisayarın durduğu dar bir masa bulunuyordu. "Elektriği Ermenilerden çalıyorum, kablosuz internet bağlantımı da bitişikteki Yunan manastırı sağlıyor." Helena sırıttı ve masanın arkasındaki tabureye oturdu. "Görüyorsunuz ya, sahiden her şeyi paylaşıyoruz."

Morgan, kayalıklarla ve arazi hatlarıyla çevrelenmiş basit, düz hatlı yapıları gösteren çizimlere baktı. "Kutsal Mezar mı?" diye sordu. "Bu eski kilise mi?"

Helena, "Roma Kilisesi'nin mimari tarihi üzerine çalışıyorum," dedi. "En çok altında yatanla, dördüncü yüzyılda Konstantin Kilisesi inşa edilmeden önce orada ne olduğuyla ilgileniyorum. Çarmıha gerilişten sonra, erken Roma döneminde, burada insanların tahmin ettiğinden çok daha fazla şey olup bitiyordu. Bu benim gizli mesai sonrası projem haline geldi, ama artık siz biliyorsunuz. Önümüzdeki birkaç yılı daha burada, tarihin bu en karmaşık yerlerinden birinin tepesinde oturarak geçireceksem, keşişlerime göz kulak olmaktan öte bir şeyler de yapabilirim."

Morgan heyecanla çantasına vurup, "Öyleyse getirdiğim şeye bayılacaksınız," dedi. "Yaklaşık yüzyıl önce başka biri de aynı işi yapıyordu. Onun çalışması tamamlanmadan kaldı ve şimdiye kadar hiç yayınlanmadı. Çoğunlukla ortaçağ başlangıcına ait ayrıntılı kayıtlar, ama Roma dönemiyle ilgili soluğunuzu kesecek gözlemler de var." Morgan sesini alçalttı. "Bunları yazan kişiye göre, Kral Herod Agrippa birinci yüzyılın ortalarında kent duvarlarını yeniden inşa ederken bu noktaya bir de türbe yapmış, çarmıha gerilişten sadece birkaç yıl sonra. Eğer ipuçlarını

izlememe yardım ederseniz, erken Hıristiyanlık dönemi arkeolojisinin en olağanüstü keşiflerinden birini yapabiliriz."

Helena tabureye gömülmüş gibi görünüyordu ve rengi solmuştu. "Şaka yapıyorsunuz. Benim bulduğumu duyana kadar bekleyin. Kimdi o adam?"

Jack solmuş bez çantasından bir tomar kâğıt çıkarıp dizlerine serdi. Costas da oturduğu yerden uzanıp kapıyı kapattı. Jack, "Sana telefonda anlatamadığımız şey buydu," dedi.

Sonraki kırk dakikada her şeyi özetledi: gemi batığım, Herculaneum'u, Roma'yı, Londra'daki mezarı, bir gün önce Kaliforniya'daki rahibe manastırında buldukları ipuçlarını... Bitirince, nutku tutulmuş vaziyette gözünü kendisine dikmiş olan Helena'ya baktı ve sonra kadının masasına Everett'in chi-rho sembolü ve Grek harfleri bulunan duvar resminin fotoğrafını bıraktı. "Bu sana bir şey ifade ediyor mu?"

Helena doğruca fotoğrafın alt kısmına bakıyordu. Sersemlemiş gibiydi ve kıpırdamıyordu.

"Ee?"

Rahibe boğazını temizledi ve masasına tutundu. Gözlerini kırpıştırdıktan sonra görüntüye daha yakından baktı. "Eh, bu bir Ermeni haçı. Alt ucu diğerlerinden daha uzun ve şunlar da belirgin ikili uçlar."

Jack başını salladı. "Bunun bir yardımı olur mu?"

"Eh, eğer Kutsal Mezar'ın içinde Ermeni olan bir şey arıyorsan, St. Helena Şapeli'ni düşünürsün, kilisenin altındaki antik taşocağmda. Ermeni keşişlerinin sorumlu olduğu bir yer." Aniden durdu, masayı kavradı ve fısıldadı. "Tabii ya."

"Ne oldu?"

Helena çabuk çabuk konuşmaya başladı. "Pekâlâ. Bu da benim geldiğim nokta. Benim özel ilgi alanım kilisenin altında yatanlar. Onun üstündeki her şey, kaya yatağından çatıya kadar, süslemeden ibaret, yine aynı kelime Costas. Hıristiyanlık tarihinin büyüleyici bir kaydı ama buradaki herhangi bir gerçeğin süslenmesi, Nasıralı İsa'nın, gerçek İsa'nın yaşamı ve ölümüyle bir gerçeği örtüyor olabilir."

Jack, "Devam et," dedi.

"Doktor Morgan'ın Herod Agrippa hakkında söyledikleri, şu birinci yüzyıl türbesi. Yeraltı şapeline ayak bastığım andan itibaren, kilisenin altında İsa ve havarileri zamanından kalma daha fazla Roma kanıtı gömülü olduğuna kani oldum. Şimdi anlattıklarınıza, 1917'deki olaylara getirdiğiniz açıklamalara da bakınca, aynı ipuçlarını izlemekte olduğumuzu düşündüm."

"Açıkla."

"Şu Everett denen adamın Birinci Dünya Savaşı sırasında buraya geldiğini söylediniz değil mi? Dini bütün bir adamdı, vaktinin çoğunu Kutsal Mezar'da geçiriyordu. Eğitimli bir mimardı."

Morgan çantasına vurdu. "Demin söz ettiğim mimari tezi yazan kişi. Size bir CD'sini bırakabilirim."

Helena, "Adını bilmiyordum ama adamı biliyorum," diye mırıldandı. "Hem de gayet iyi. O yeraltı şapeline her gidişimde varlığını orada hissediyorum."

Jack, "Nasıl?" diye bağırdı.

"Üç yıl önce, buraya ilk geldiğimde öğrendim. Kutsal Mezar Kilisesi'nin ana kapısının anahtarı iki Müslüman ailede durur, bu ta Saladinr) döneminden kalma bir gelenektir. Bir aile anahtarı verir, öbürü de kapıyı açar. Çatıdaki Etiyopyalılara karşı, sevgili Hıristiyan biraderlerimizin bazılarından çok daha sevgi dolu davranırlar ve o ailelerden birinin yaşlı aile reisiyle dost olduk. Ölmeden önce gençliğine dair olağanüstü bir hikâye anlattı bana. 1918 başında, on yaşındayken başına gelmiş. O dönemde Kudüs'ün kontrolü İngilizlere geçmiş. Adamın büyükbabası ölümünden onlarca yıl önce, 1860'larda Kudüs'ün haritasını yapan Albay Warren ve Albay Wilson gibi İngiliz subaylarının buranın tarihine ve mimarisine büyük ilgi gösterdiklerini hatırlıyormuş. Bu yüzden, bekçi aileleri İngiliz işgalcilere karşı daha fazla yakınlık hissetmişler. Yaşlı adam, Arapça konuşan bir İngiliz subayının iki tane ordu kadastrocusu ile geldiğini, kilisede çok fazla zaman geçirdiğini, yeraltı şapellerinin haritasını çıkardığını ve antik taşocağmı, su sarnıçlarını incelediğini anlattı. Sonradan subay yalnız başına gelmeye başlamış ve onunla arkadaş olmuşlar. Subay hep kederliymiş, bazen ağlıyormuş ve kendi çocuklarım yıllardır

görmediğini, bir daha da asla göremeyeceğini anlatıyormuş. Batı Cephesi'nde zehirli gaza maruz kalmış ve çok kötü yaralanmış, zor nefes alıp veriyormuş, hep kan tükürüyormuş."

Jack heyecanla, "Bu bizim adamımız," diye mırıldandı.

"Belli ki son ziyaretinde bütün geceyi kilisede geçirmiş. Bekçiler onun çok dindar olduğunu bildikleri için yalnız bırakmışlar. Tekrar gördüklerinde adam kanalizasyondan çıkmış gibi çamur içindeymiş, sırılsıklammış ve tir tir titriyormuş. Büyük bir hazineyi onlara emanet ettiğini ve onu sonsuza kadar korumaları gerektiğini söylemiş. Savaşta çok kötü travma yaşadığını bildikleri için nöbet geçiriyor sanmışlar ve İsa'nın mezarını kastettiğini düşünmüşler. Adam ortadan kaybolmuş ve bir daha da kendisini hiç görmemişler. Akciğerleri zayıf olduğu için o son gece yaşadıkları yüzünden öldüğüne inanmışlar."

Jack, "Yaşlı adam Everett ile kadastrocuların ne bulmuş olabileceklerinden söz etmedi mi hiç?" diye sordu. "Mesela St. Helena Şapeli'nde filan. Bir tür gizleme yeri arıyoruz."

Helena başını salladı. "Hiç öyle bir şey söylemedi. Ama bekçiler Kutsal Mezar'ın altında kazı yapılmamış pek çok yer olduğunu her zaman biliyorlarmış. Bir zamanlar mezar olabilecek antik odalar, eski defin yerlerine oyulmuş sarnıçlar. Roma döneminde kapatılan ve bir daha hiç açılmayan girişler..."

Jack," O zaman içgüdülerimize güvenmek zorundayız," dedi.

Helena, "Aşağıda günlerce kaldım," dedi. "Çok fazla olasılık var. Her bir duvardaki her taş bir odayı, bir geçidi gizliyor olabilir. Ve hemen hemen hepsi de harçla sıvanmış veya badanayla örtülmüş. Duvarlarda en azından altı tane, arkalarında boşluk olan taş blok biliyorum, harç çatlaklarından bakınca arkayı görebiliyorsun. Fakat izinsiz bir kazı söz konusu dahi olamaz. Bırak kazı yapmayı, sizi oraya indirdiğim için bile Ermeniler bozulacaktır."

Jack, Everett'in duvar resmini gösteren fotoğrafı aldı ve dosyasını açtı. "Biz denemezsek başkası yapacak. Burada olduğumuzu bilen başkaları var, bundan eminim. Artık harekete geçmemiz lazım. Bizim için Kutsal Mezar'ın kapısını açtırabilir misin?"

"Bunu yapabilirim." Helena, Jack'in elindeki fotoğrafa bir daha göz attı, sonra aniden uzanıp Jack'in kolunu yakaladı. "Dur! Şu ne? Haçın altındaki?"

Jack, "Latince bir yazı," dedi. "Resimde net değil, ama Domine lumius yazıyor."

Helen bir an donup kaldı, sonra tuttuğu nefesi bıraktı. "İşte bu! Şimdi Everett'in nereye gittiğini biliyorum." Ayağa fırladı, gözleri çakmak çakmaktı. "En azından iki kişinin benimle gelmesi lazım. İki çift güçlü elin."

Costas başparmaklarım havaya kaldırdı. "Ben varım."

Jack, "Nereye?" diye sordu.

"Sen deniz arkeologusun Jack. Gemiler ve tekneler. Yakınlarda Kutsal Mezar'da yapılan en inanılmaz keşif neydi? Peşimden gelin."

Yarım saat sonra, Jack Kutsal Mezar Kilisesi'nin ana girişi yakınında, neredeyse bin yıl önce Haçlılar, Kudüs'ü ele geçirdiği zaman yapılan ön cephenin altındaki kapalı avluda duruyordu. Çatıdaki Etiyopya manastırından inerken, geride kalıp Morgan'la fısır fısır konuşmuş ve tam avluya gelirken haki çantasından bir CD çıkarıp vermişti. Morgan'ı eski kentten çıkarmak için Helena'yla bir refakatçi ayarlamışlardı, gideceği yerde Jack'in belirttiği kişiye o GD'yi teslim edecekti. Basamakların dibinde, Morgan'la ikisi sokak kıyafeti giyen ve kılıfsız bir Glock tabanca taşıyan bir adam tarafından karşılandılar. Adam soran gözlerle Helena'ya baktı, o da Morgan'ı gösterdi ve adam, Morgan'ı alıp avludan çıkardı. Aniden iki İsrail polisi koşarak önlerinden geçti, tepeden tırnağa savaşa gider gibi kuşanmışlardı ve M4 tüfekleri ateşe hazırdı. Sokaklarda bir makineli tüfek sesi yankılandı, arkasından da Arapça çığlıklar duyuldu. Koruma Morgan'ı avlunun öbür tarafındaki duvara itti. Morgan dönüp baktı ve Jack anlamlı bir şekilde saatini gösterdi. Morgan başını salladı ve sonra koruma onu çekti ve ikisi birlikte koşarak köşeyi dönüp gözden kayboldular.

Jack gökyüzüne baktı. Artık her şey yoluna girmişti. Güneş bir gri bulut kümesinin ardında kaybolmuştu ve hava ağır ve nemliydi. Jack içinden Morgan için dua etti ve sonra Costas'la Helena'nm peşinden kilisenin

kapısına doğru yürüdü. Kapıların iki yanında kefiyeli iki Arap belirmişti. Costas ihtiyatla geri çekildi fakat Helena elini koluna koyarak onu yatıştırdı. Adamlardan biri, antik anahtarların dizili olduğu halkayı ötekine uzattı, o da kilitleri açmak üzere kapıya yaklaştı. Kanatları iterek sadece geçilecek kadar yer açtı. Helena hafifçe başını eğip iki adama baktı ve Jack'le Costas'ı içeri soktu. Kapılar arkalarından kapandı. İçerideydiler.

Helena alçak sesle, "Eski Kudüs'ün bütün Hıristiyan bölümünde elektrik kesintisi var," dedi. "Yetkililer bazen şalteri indiriyor. Kötü adamları ortaya çıkarmak için." İçerisi karanlıktı ve bir süre kıpırdamadan durdular, gözlerinin ortama alışmasını beklediler. Kubbeli binanın etrafını çevreleyen pencerelerden doğal ışık geliyordu ve etraflarım saran gölgeler turuncu renkli parıltılarla deriniyordu. "Geleceğimizi haber verince, Yakup ve Nusaybi, yani kapıyı açan iki Arap bekçi bizden önce gelip mumları yaktılar."

Jack, "Burada olduğumuzu başka bilen var mı?" dedi.

"Sadece arkadaşım Yereva. Bundan sonra gideceğimiz yerin anahtarı da onda. Ermeni bir rahibedir."

Costas, "Ermeni; mi?" dedi. "Ve sen de Etiyopyalısın. Sizler bir araya gelmezsiniz sanıyordum."

"Erkekler öyledir. Eğer burası rahibeler tarafından yönetilseydi, bir yerlere varabilirdik."

Onları kubbeli yapının kenarına doğru götürdü. Jack başını kaldırıp ışığın geldiği yuvarlak pencerelere baktı ve tepedeki kubbenin iç kısmını inceledi. Dördüncü yüzyılda Büyük Konstantin tarafından inşa edildiği biçimde restore edilmişti. Son birkaç gün içinde altında durmuş olduğu diğer büyük kubbeleri, Londra'daki St, Paui'ü, Roma'daki St. Peter'i, aniden İsa'nın yaşam gerçeklerinden çok uzak görünmeye başlayan yerleri düşündü. Burada bile, mekânın önemi ve altlarındaki kayalara gömülü gerçekler, kilisenin kendisi tarafından, hatta milyonlarca insanın buraya tapınmak üzere geldiği birinin davranışlarını övmek ve kutsamak için inşa edilen yapılar tarafından engelleniyormuş gibiydi.

Costas, "Tarihin süslemeleri derken neyi kastettiğini anlayabiliyorum," diye mırıldandı. Kubbeli binanın ortasındaki zevksiz bir şekilde aşırı

süslenmiş yapıya bakıyordu. "Mezar, bu mu?"

Helena, "Bu Kutsal Mezar'm kendisi, Aedicule," diye cevap verdi. "Burada gördüğün şeylerin çoğu, 1009'da, Kudüs'ün yönetimi Müslümanlardayken Halife Hakim tarafından yıktırılan binanın yerine inşa edildi. O yıkım, Haçlı Seferlerini hızlandıran olaydı; fakat Haçlılardan bile önce Viki'ng Harald Hardrada ile onun Varangian muhafızları, Bizans imparatorunun emriyle Konstantinopolis'ten gelmiş ve kilisenin yeniden yapımına gözcülük etmişlerdi. Ama siz bunları biliyorsunuzdur zaten."

Costas, "Harald'ı Yucatân'da bıraktık sanıyordum," diye mırıldandı. "Bu adamm gitmemiş olduğu bir yer var mı?"

Helena, "Aedicule'nin içindeki antik kaya mezar, MS 326'da, Piskopos Macrobius tarafından İsa'nın mezarı ilan edildi," diye devam etti. "Şimdi karşımızda duran her yerin kayalık bir tepe olduğunu hayal etmeniz lazım, kubbeli binanın şimdiki yüksekliğinin yaklaşık yarısı kadardı. Hemen arkamızda Golgötha, yani kafatası yeri diye bilmen küçük bir yükselti bulunuyordu. Çoğu insan İsa'nın orada çarmıha gerildiğine inanıyor. Karşımızdaki tepe ise taşocağıymış, muhtemelen Davut ile Süleyman zamanından kalma. Ancak, İsa zamanında defin yeri olmuş ve herhalde kaya mezarlarıyla dolmuş."

Costas, "Piskoposun doğru mezarı seçtiğini nereden biliyoruz?" dedi.

Helena, "Bilmiyoruz," diye yanıt verdi. "İndilerde sadece mezarın kayaya oyulduğu anlatılıyor, önüne de bir taş yuvarlanmış. İçeriyi görmek için eğilmek gerekiyor. İçeride en az beş kişinin oturmasına veya çömelmesine yetecek kadar yer var. Ceset konan platform, yükseltilmiş bir tabut ayağı, muhtemelen bir acrosolium, sığ bir kemerin altındaki bir raf."

Jack, "Dönemin tipik bir mezarında rastlanacak şeylerin hepsi," dedi. "İndilere göre, mezar özel olarak İsa için yapılmamış, fakat zengin bir Yahudi ve Kudüs meclisi üyesi olan Joseph Arimathea tarafından bağışlanmıştı. Belli ki yeni yapılmış bir mezardı ve belli ki başka defin olmayacaktı, diğer kaya mezarlarının pek çoğunda görülen ilave nişler yoktu. Asla aile mezarı olarak kullanılmayacaktı."

Helena, "Tabii eğer..." deyip tereddüt etti. Sonra çok alçak sesle, adeta fısıldayarak konuştu. "Eğer başka biri daha konulmadıysa."

Jack, "Kim?" diye heyecanla sordu.

Helena, "Bir yoldaş," diye fısıldadı. "Kadın bir yoldaş."

"Buna inanıyor musun?"

Helena ellerini kaldırıp parmak uçlarını birleştirdi, sonra da Aedicule'ye baktı. "Artık orada ne olduğunu söylemeye imkân yok. Büyük Konstantin'in mühendisleri mezarı açığa çıkarmak için onu izole etmek için etrafındaki tepenin büyük kısmını tıraşlayıp götürmüşler. Bunu yaparken, aslında mezarın büyük bir kısmım, kayaya oyulmuş odayı da tahrip etmişler, sadece defin rafına bir şey olmamış. Adeta Konstantin'in piskoposu kuşku veya tartışma yaratacak her şeyin ortadan kaldırılmasını istemiş gibi. Ondan sonra, Kutsal Mezar, tanımlanıp çürütülmesi mümkün olmayan bir inanç meselesi haline gelmiş. Tarihsel bağlamı, dördüncü yüzyılı hatırlayın. Kilise ilk kez biçimlendirilirken, uygun olmayan, çelişkili bulunan bazı şeyler gizlenmiş veya yok edilmişti. Buna karşılık hiç yoktan da bazı şeyler yaratılmıştı. Kutsal emanetler bulunmuştu. Bütün bunların ardında Büyük Konstantin ve piskoposu vardı. Buradaki her şey, birinci yüzyılda olanlar, Kilise'nin siyasi bir araç olduğu yeni düzene göre yeniden tasarlandı. Daha güçlü bir gelecek yaratmak için geçmişi yeniden yazdılar."

Jack, "Ve Konstantin'in de arkasında gizli bir danışman grubu, ilk Kilise'nin muhafızları vardı," dedi. "Bu sana henüz anlatmadığımız bir şey."

Helena sakin bir tavırla, "Biliyorum," dedi.

"Biliyor musun?"

"Ne aradığınızı bana söylediğiniz anda onlarla karşı karşıya olduğunuzu anlamıştım. Concilium'lz."

Jack hayretler içinde Helena'ya baktı, sonra ağır ağır başını salladı. "İki gün önce, Roma'da onlardan biriyle görüştük."

"Mezarda mı? Öteki mezarda?"

Jack tekrar ona baktı, şaşırmıştı. Sonra başını salladı. "Onu da mı biliyorsun?"

"Katıdırlar Jack. En ufak bir açık vermezler. Son derece dikkatli olmalısınız. Gördüğünüz her kim ise, size bazı gerçekleri anlatmış olabilir,

ama düşündüğünüz kişi de olmayabilir. Concilium'un geçmişte yaralandığı oldu, ama asla yenilmedi. Tekrar tekrar geri gelen kötü bir rüya gibidirler. Gayet iyi biliriz."

"Biz?"

"Öteki mezarın, yani Roma'daki St. Peter'in altındaki gizli katakompta bulunan St. Paul mezarının amsı tümüyle kaybolmadı. Orada bulunanlar tarafından anlatılan bu gerçek Aksum Krallığı'na, Etiyopya'ya da ulaştı. Unutma ki Etiyopyalılar ilk Hıristiyan toplumlarındandır, İsa'ya ilk inananlardır. Antik dünyamn çevresinde bizim gibi başkaları da var. Birinci yüzyıldan beri, İsa'nın sözleri Britanya kıyılarına ulaştığı andan beri var olan İngiliz Kilisesi. Onlarla ortak bir imparator ve İsa geleneğimiz var; onların hikâyesinde bir imparator, Hıristiyanlığı kıyılarına getirdi, bizimkinde de İnciller döneminde bir imparator ve bir kral, Mesih'i kutsal topraklarda aradı. Ve sır saklamakta da hep iyi olmuşuzdur. Biliyorsun eski İsrail'in kutsal sembolü on emirin yazılı olan taş tabletlerin bulunduğu sandık var bizde Jack."

"Mezuniyetten sonra oraya gidecektik, hatırlıyor musun? Ama Mengistu, ailenin yasağını kaldırmayı kabul etmemişti. Sonradan gördün mü onu sahiden?"

Costas, "Rotadan sapmayalım Jack," diye söylendi. "Bunu daha sonra havuz başında planlayabiliriz."

Helena'ya bakan Jack, "Daha sonra diye bir şey olursa," dedi. "Söylediğin diğer şey, Bunu bana daha önce hiç söylememiştin. Kutsal topraklarda bir imparator" Bir an düşündü. "İngiliz geleneği Gildas'tan geliyor olmalı, altıncı yüzyıldan. Sizinki için de bir antik kaynak bulunuyor mu?"

Helena, "Ailem kanalıyla sürmüştü," diye cevap verdi. "Sadece bir gelenek, ama bizim için oldukça önemli."

Costas, "Peki concilium'âm nasıl kurtuldunuz?" diye sordu.

Helena duraksadı. "Biz bir çıbanbaşıydık, Konstantin'in akıl hocalarının kesip atmak istediği parçalardan biriydik. Dördüncü yüzyıldan itibaren concilium bizi izlemeye başladı, tıpkı Britanya'daki kardeşlerimize yaptığı

gibi bizi de rahat bırakmadı. Biz de hep kardeş kiliselerle bağlantılı olduk, kendi gücümüzü oluşturduk. Biz kadınlar, İsa'ya ve Mary Magdelene'e inananlar. Britanya'dakiler de yüksek rahibelerinin, savaşçı kraliçe Andraste'nin etrafında toplandılar."

Costas, "Tanışmıştık kendisiyle," dedi.

"Ne?"

Jack, "Londra'daki mezarda," diye ekledi. "Everett'in atası tarafından bırakılan boş silindiri bulduğumuz zaman. Daha sana anlatacak çok şeyim var."

Helena, "O zaman her şey yerine oturuyor," diye fısıldadı.

Jack, "Şu sözünü ettiğin veba," dedi. "1838'de Etiyopyalı keşişlerin yok edilmesi, kütüphanelerin yıkılması... Bunların hepsinin ardında concilium'un olduğunu mu söylüyorsun?"

Helena kuşkuyla arkasına baktı ve yine fısıltıyla konuştu. "Dibine inmeye daha yeni başladım ve durum beni dehşete düşürüyor. Buradaki bütün çekişmelerin, bütün saçmalıkların arkasında tehditkâr bir kötülük var. Bizi yok etmek isteyen ve burayı kilit altında tutmak isteyen bir şey. Şu mezara, Kutsal Mezar'a bak. Süslemelerden kendisini zor görürsün. Rakip mezheplerin küçük şapelleri arasında boğuluyor. Sanki mezarı defin platformuna kadar yiyip bitirmek istiyorlar ve hep birlikte kalıcı bir eylemsizliğe sıkışıp kalmışlar. Delilik bu."

Costas, "Asıl mezar olmaması işlerine gelirdi, öyle değil mi?" dedi.

Jack, "Yine de hepinizi burada tutmak, bütün mezhepleri kalıcı bir eylemsizlik durumunda bırakmak da concilium'a amacına uyar," diye mırıldandı. "Belki burada başka bir şey, açığa çıkmasını istemedikleri bir şey daha vardır. Başka bir çıbanbaşı"

Helena Jack'e delici bir bakış fırlatıp saatine göz attı. "Gelin. Arkadaşım Yereva artık her an burada olabilir."

Geldikleri yoldan geri döndüler ve girişi geçtiler. Birkaç saniye sonra tümüyle karanlığa inen birkaç basamaklık merdivenin başına gelmişlerdi. Jack buraya daha önce de gelmişti ve bu basamaklardan St. Helena

Şapeli'ne inildiğini biliyordu. Bu, kilise seviyesinin beş metre altıdaki antik bir mağara ve taşocağıydı. Esrarengiz, labirent gibi bir yerdi, duvarsız boşluklarla, kayaya oyulmuş antik su sarnıçlarıyla doluydu. Helena'yla Costas mum bulmaya gidince Jack yalnız kaldı. Bir an için sadece uzaktan gelen bir nefes sesi duyar gibi oldu, sanki iki bin yıllık duaların yankıları havada asılı kalmış, tarihin ötesinden çınlıyordu. Bütün o hacıları, tehlike ve belirsizliklerle dolu o balta girmemiş yollardan geçip gelen ve sonunda en kutsal mabetlerine ulaşan o insanları düşündü. Pek çok kişinin iki bin yıl önceki o olağanüstü hayattan güç kazandığı bu yerin kutsallığım hiçbir şeyin bozmamasını diledi.

Helena ve Costas ellerinde yanan mumlarla geri döndüler ve aşağı inmeye başladılar. Jack nemli duvarlarda yüzlerce küçük haç gördü, ortaçağ hacıları, haçları taşlara kazımışlardı. Etraflarındaki kaya yatağının her santiminin insan eliyle şekillendirildiğini biliyordu, ama üçü birlikte daha derinlere doğru inerlerken, insan elinden uzaklaştıklarını, hemen hemen iki bin yıl önce burada yaşanan gerçeklere yaklaştıklarım hissediyordu. Dinlemek için durdu ama bir şey duymadı. Saatine göz atıp Morgan'ı düşündü. Gideli neredeyse iki saat olmuştu. Bu bir kumardı ama göze almak zorunda olduğunu biliyordu, çünkü en son savunmaları olabilirdi. Yazılı söz. Artık hedeflerine ulaşmak için ellerinden geleni yapmak zorundaydılar. Şapelin zeminine iki basamak kalmıştı ve önünde tek görebildiği mumların yarattığı turuncu ışıkların etrafını saran derin karanlıktı. Sonra taş bir zemine ulaştılar. Karşı tarafta, bir mihrabın altındaki parlak çelik kapıya doğru yürüyüp sütunların önünden geçtiler.

Helena iki tane mumu duvardaki şamdanlara yerleştirip, "Bu kapının arkası St. Vartan Şapeli," diye mırıldandı. "Altımızdaki antik taşocağı daha 1970'te kazılabildi ve kapalı alanın bir bölümüne küçük bir Ermeni şapeli yapıldı. Halka açık değil. Yereva'nın anahtarı getirmesini beklememiz lazım." Saatine baktı. "Şimdiye kadar gelmiş olmalıydı, ama başrahiplerinin hizmetinde ve ayrılması sorun olabiliyor."

Az önce indikleri basamaklarda bir hışırtı oldu ve karanlığın içinden biri onlara doğru gelmeye başladı. Kahverengi bir giysisi ve Ermenilere has üçgen kukuletası vardı. Kukuleta arkaya düşünce esmer tenli, kıvırcık kara saçlı genç bir kadın ortaya çıktı. Bir elinde mum, diğerinde ise kocaman

siyah bir halkaya takılı tek bir anahtar bulunuyordu. Helena'ya başını sallayıp doğruca çelik kapıya gitti. "Arkadaşların mı?" Ağır aksanlı bir İngilizcesi vardı.

"Sana bahsettiğim kişiler. Jack Howard ve Costas Kazantzakis."

"Başrahibe, buraya geldiğimi söylemek zorunda kaldım." Kadın alçak sesle konuşuyordu.

Jack, "Sokağa çıkma yasağında dışarı çıkabiliyor musunuz?" diye sordu.

"Bizim kendi özel geçidimiz var."

Helena, "Yereva, şapelin gayrı resmi bekçisi," dedi. "Fakat çok tatlı bir rahibe olmasına rağmen anahtarın onda kalmasına bile izin verilmiyor. Her seferinde başrahipten istemek zorunda"

Yereva, "Resmen sadece mumları yakmaya ve bir dua okumaya geldim," dedi. "Ama şüphe çekmemek için hemen döneceğim. Eğer başrahibin yanında olursam kimsenin beni aramaya gelmek için bahanesi olmaz. Sokağa çıkma yasağı bitene kadar rahat edersiniz ki o da en azından birkaç saati bulur."

Helena, "Ona başka bir şey söylemedin mi?" diye sordu.

"Hayır. Her zamanki rutin sözler dışında bir şey demedim."

Jack, "Siz ikiniz daha önce de burada buluşmuş muydunuz?" diye sordu.

Yereva, "Helena size anlatır," dedi. "Ben de böyle ünlü bir arkeologla birlikte içeri girmek isterdim ama umarım daha rahat bir zamanda yine buluşuruz burada." Anahtarı çevirip kapıyı açtı. "Tanrı sizinle olsun."

Helena, "Tanrı seni de korusun Yereva," diye mırıldandı. "Ve de dikkatli ol."

Jack, Helena'yı süzdü, ilk kez endişeli göründüğünü fark etti. Yereva kukuletasını başına çekti ve çabucak gitti, taş basamaklardan ayak sesleri geliyordu. Helena girişe döndü. "Gelin. Fazla vaktimiz yok." Karanlık girişten içeri girdi, bir yandan da elindeki mumla duvardaki diğer mumlan tutuşturuyordu. Jack etraflarındaki kaba taş işçiliğini, antikçağlardan kalma işaretleri görebiliyordu. Yüzey, St. Helena Şapeli'nin içindeki taştan çok daha eski görünmekteydi ve aşınmış metal gibi delik deşikti. Bir kenardaki

modern korkuluğun altı karanlık bir boşluktu, dibi görünmüyordu. Jack bir anda Palatine Tepesi'nin altındaki mağarayı, Phlegraean Düzlüklerini ve Sibyl'in mağarasını, yani yeraltı dünyasının görünür gibi olduğu diğer dipsiz bucaksız öbür yerleri hatırladı. Bu düşünceleri bir kenara bırakıp Helena'nın peşinden başım eğerek sağdaki odaya daldı. Karşılarına antik duvarın bir kısmı çıkmıştı, taşların üçüncü sıradan yukarısı harçla sıkıca örülmüştü ve yeni yapılmışa benzeyen rötuşlar vardı. Helena biraz daha mum yakınca farklı tarzda başka bir duvar daha gördüler, kayadan oyulmuş taşların kaba yüzeyi tüm çevrelerini sarıyordu. Helena duvarın yanına diz çöküp mumu da önüne koydu. Ortadaki sıranın en solundaki taşın üstüne bir battaniye asılmıştı. Helena, onu tutup yukarı doğru katladı. Battaniyenin altından cam pencereli bir çerçeve çıktı ve Jack pencerenin ardındakini görebiliyordu.

Neye bakacağını daha Helena battaniyeyi kaldırmadan anlamıştı. Bu, taşocağında kazı yapıldığı zaman ortaya çıkan en sıra dışı buluştu. St. Vartan şapel gemisi ve duvar yazısı. Bu antik bir gemi çizimiydi, bir Roma ticaret gemisi ve altında sözcükler vardı. Costas'la beraber diz çöktüler. Jack şimdi- çizimi net bir şekilde görebiliyordu; kaba ama kaim çizgileri vardı, neyi tarif ettiğini gayet iyi bilen birinin, denizden bu kadar uzak bir yerde bile ayrıntılara hâkim olan birinin rahat çizgileriydi bunlar. Deneyimli bir denizci, bir hacı, ilklerden biri... Jack'in gözleri resimden alttaki yazıya kaydı. Sonra hatırladı. Aniden kalbi deli gibi çarpmaya başladı. Ağır ağır okudu:

DOMINE IVMIVS

"Tabii ya," diye fısıldadı.

Costas, "Ne oldu?" diye sordu.

"Kaliforniya'daki yazıyla aynı, Everett'in resmindeki yazı yani." Heyecanla Helena'ya baktı. "Fotoğrafı görünce tanıdığın şey buydu."

Helena, "O zaman anladım," dedi. "Ancak buradan alınmış olabilirdi."

"Everett, bu odayı bulmuş olmalı, hem de kazılıp şapel haline getirilişinden en az elli yıl önce." Jack heyecan içinde sesini alçalttı. "Buradaymış, tam şimdi bulunduğumuz yerde. Bu kelimeler resmindeki ipucu. Bir şekilde bu taş her şeyin anahtarı."

Helena, "Gemiyle ilgili ne düşünüyorsun Jack?" diye sordu.

Jack heyecanını kontrol etmeye çalışarak gözlerini kısıp bir daha baktı ve "Roma gemisi olduğu kesin," diye mırıldandı. "Yüksek dümen yekesi, takviyeli filika küpeştesi, kendine has pruvası Yelkenli bir gemi, forsalı kadırgalardan değil. Direk indirilmiş olmalı, limandayken öyle yaparlardı. Çifte dümen yekesi var ve pruvada bir artemon, yani bir yan direği var. Bütün bunlar büyük bir gemi olduğunu gösteriyor. Tahminime göre, Judaea kıyısındaki Caesarea Maritima Limam'nda görülen türden bir gemiye bakıyoruz, kuzeyden İskenderiye'den gelip, Roma'ya doğru yelken açmadan önce burada mola veren hububat gemilerinden biri. Yani Romalı bir Hıristiyan hacmin, dönüş yolculuğunda binebileceği türden bir gemi."

"Tarih verebilir misin?"

"Roma döneminin sonları değil de başlan derdim. Eğer bunu başka bir yerde görmüş olsaydım, MS birinci yüzyıl derdim. Fakat burada, Kutsal Mezar'da görünce o kadar eski olması mümkün değilmiş gibi geliyor."

Helena, "Yazının da gemi resmiyle aynı tarihte yazıldığı belli," dedi. "Genişliği ve tarzı aynı ama uzman olan sensin."

"Eh, yazı Latince, bizler için bu MS birinci yüzyıldan, yani Romalıların Judaea'ya geldiği dönemden eski olmadığı anlamına gelir. Gerisini söylemek zor Harflerin tarzı kesinlikle birinci yüzyıla uyuyor."

Helena, "Bu genellikle Tanrı'ya gideceğiz' ya da 'Tanrı'ya gidelim' diye çevriliyor," dedi. "Bazı bilim adamları bunu, 122. ilahi ile, yani hacıların Kudüs'e yaklaşırken söylediği ilahilerden biriyle ilişkilendiriyor. 'Bana Tanrı'nın Evi'ne gidelim dediklerinde mutlu oldum.'"

Jack, "Bu tarihini belirlememize yardımcı olmaz," diye mırıldandı. "İlahiler aslen İbranicedir ve muhtemelen burada, mezarda ve çarmıha gerilişten sonraki yıl içinde toplandıkları yerlerde ilk Hıristiyanlar tarafından söylenmiştir. Yani birinci yüzyıldan itibaren herhangi bir tarihe ait olabilirler."

Helena, "Kontrol ettim," dedi. "Bu iki kelime, yani domine iumius, ortaçağ başlangıcındaki Roma İncili Vulgata'da birlikte kullanılmıyor. Eğer 122. ilahinin bir tercümesiyse çok eski tarihli olabilirler. Yani Vulgata'daki

Latince çevirinin şekillenmesinden eski. Ta ilk Hıristiyan hacılardan biri çevirmiş olabilir, mesela bir Romalı hacı."

Costas, "Gemiler gider gelir, öyle değil mi?" dedi. "Yani, mutlaka buraya varan bir hacı olması gerekmez. Bu kişi, Kudüs'ten ayrılan biri de olabilir. Senin ilk tercümen 'Tanrı'ya gideceğiz' idi. Belki de havarilerden biridir, koca dünyaya gitmeden önce biraz Latince pratik yapmış, Tanrı'sına dünyaya açılmaya gittiğini bildirmiştir."

Helena sessiz kaldı, ama yüzünde bir tahmin pırıltısı vardı. Jack, onu süzdü. "Bize söylemediğin ne?" diye sordu.

Helena giysisinin içinden küçük plastik bir kutu çıkardı. Jack'e uzattı. "Yereva ile birkaç gün önce bu bronz sikkeyi bulduk. Küçük bir kaçak kazı yapmıştık. Duvar yazısının altında sıvası kabarmış bir yer vardı. Sikke de o taşın dibine, ona göre açılmış bir oyuğa sokulmuştu. Bana bir ara, Romalıların uğur getirsin diye gemi direklerinin basamaklarına bunlardan koyduğunu anlatmıştın. Uğur parası yani"

Jack kutuya bakıyordu. "Bu tür nazar sikkelerini binalara koymak pek alışılmış bir şey değil," diye mırıldandı. "İzin verir misin?" Kutuyu açıp sikkeyi çıkardı. Kenarından tutunca mumun ışığı bronz sikkeye vurdu. Kaim boyunlu bir erkek başı görmüştü ve altta tek bir kelime vardı. "Yüce Tanrı'm!" diye bağırdı.

Helena, "Ne demek istediğimi anladın mı?" dedi.

"Herod Agrippa," diyen Jack'in heyecandan sesi kısılmıştı.

Costas da, "Herod Agrippa," diye mırıldandı. "Claudius'un dostu olan mı?"

Helena başını sallayarak, "MS 41 ile 44 arasında Judaea Kralı," dedi.

Jack duvar yazısının altına dokundu. "Demek ki bu taş işçiliği, üstümüzdeki dördüncü yüzyıl kilisesinden çok daha eski olabilir."

"1970 kazılarında bu duvar ortaya çıkarıldığında tarihini belirleyecek hiçbir şey yoktu. Fakat belli ki dördüncü yüzyıl Konstantin Kilisesi'nin temel duvarından eskiydi, şuraya bakınca anlayabilirsiniz." Helena sol tarafında kalan yan şapel duvarını gösterdi. "Dördüncü yüzyıldan önce bu

alanda yapılmış olan tek bina kaydı Eusebius'un Konstantin'in Yaşamı kitabında geçiyor. Eusebius, İmparator Konstantin'in çağdaşı olduğu için, muhtemelen dördüncü yüzyıldan önce burada olanlar konusunda güvenilir bir kaynaktır. Bu, Kudüslü Piskopos Macrobius'un, Aedicule'nin altındaki kaya mezarını İsa'nın mezarı olarak belirlediği ve Konstantin'in annesi Helena'nın buraya ilk kiliseyi inşa ettirdiği zamana denk geliyor. Fakat Eusebius ayrıca buradaki inşaatın kendi çağından iki yüz yıl önce yapıldığını da söylüyor, yani İmparator Hadrian Kudüs'ü Colonia Aelia Capitolina olarak yeniden kurduğu zaman."

Costas, Jack'in verdiği yıpranmış rehber kitaba bakıp, "Belli ki Hadrian burada bir Afrodit tapmağı yaptırmış," dedi.

Helena, "Eusebius'un iddiası bu," diye cevap verdi. "Ama emin olamayız. Konstantin döneminde Hıristiyanlığı yeniden düzenleyen akıma mensuptu o da. Yani Eusebius okurlarının Hadrian'ın oraya sırf İsa'nın mezarını bozmak için, ona küfür etmiş olmak için o tapmağı yaptırdığına inanmasını istiyordu. Ve Roma'nın Venüs'ü olan Aşk Tanrıçası Afrodit, onun zamanında pederlerin tiksindiği bir kavramdı. Böylece bu yapıyı Afrodit tapmağı olarak tanımlamak Eusebius veya bilgi kaynaklarının, Hıristiyan okurları için hayal edecekleri türden bir şeydi."

Costas, "Bir grup oyunbozan," diye mırıldandı. "Dertleri neymiş? Ben İsa'nın sevgi demek olduğunu sanırdım."

Helena buruk bir şekilde omuz silkti. "Yine de muhtemelen Eusebius, yapının tarihi konusunda haklıydı. İnşaat tekniğinden anlaşıldığı kadarıyla kesin olarak Hadrian dönemine ait başka duvar parçaları da var burada. Eğer daha öncesinden kalan bir yapı varsa bile, belli ki Eusebius'un yaşadığı döneme kadar tüm izleri silinip gitmiş."

Jack kafası karışmış bir şekilde duvara bakıyordu. "Şu sikke," diye atıldı. "Herod Agrippa. Bu anlam kazanmaya başladı."

Costas, "Ne?" diye sordu.

"Bu Kutsal Mezar alanıyla ilgili olarak cevaplanmamış en önemli sorulardan biri. Neden kimsenin açıkça bunun üzerine gitmediğini hiç anlamamışımdır. Belki de çok kutsal bir olaya fazla yakınlaşma korkusundandır."

Costas, "Bu sözler tanıdık gelmeye başladı," diye mırıldandı. "Devam et."

"Çarmıha gerilişten az sonra olan bir olay bize arkeolojik bir bilgi veriyor. Kral Herod Agrippa'nın Judaea için, yani başkenti Kudüs için şatafatlı planları vardı. Kendini Doğu İmparatoru, yani dostu Claudius'un bir tür uzantısı olarak tasavvur ediyordu. Bu,

Agrippa'nın sonu oldu. MS 44'te, muhtemelen zehirlenerek öldürülmeden önce, tamamlayabildiği bir projeyle, kuzeybatıyı tümüyle çevreleyen yeni bir duvar yaptırarak Kudüs'ü büyüttü. Bu duvar Golgotha Tepesi'yle, şu an bulunduğumuz antik taşocağını da içine alıyordu."

Helena, "Eski defin yerini, yani nekropolisi de kent sınırlarının içine sokuyordu," dedi.

Jack başını salladı. "Kent sınırları bu şekilde genişleyince eski mezarlar genelde boşaltılır, hatta bazen konut olarak yeniden kullanılırdı. Roma geleneğinde, pomerium'un yani kent duvarının kutsal çizgisi içinde hiçbir defin yapılamazdı. Herod Agrippa, Roma'da büyümüştü ve kendisini bunu gözlemleyecek kadar Romalı olduğuna inandırmış olabilirdi."

Costas, "Hangi tarihten söz ediyoruz?" dedi.

"O duvar muhtemelen MS 41 ile 43 arasında, Claudius'un imparator oluşundan hemen önce yapıldı."

Helena "Ve İsa da MS 30'da veya bir iki yıl sonra öldü," dedi.

Costas, "Yani çarmıha gerilişten yaklaşık on yıl sonra, buradaki mezarlar muhtemelen temizlenmişti," diye mırıldandı. "Herod Agrippa, İsa'nın çarmıha gerildiğini biliyor muydu?"

Jack derin bir nefes aldı ve uzanıp duvara dokundu. "Muhtemelen Helena bu konuda benden bir adım öndedir, ama evet, ben Herod Agrippa'nın İsa'dan haberi olduğuna inanıyorum. Herod'un yaşamının daha erken bir döneminde iki adam arasında bir bağlantı kurulmuş olması mümkün. Ve çarmıha gerilişten sonra, İsa'nın ailesiyle inananlarının burayı bir tür hac mekânına çevirdiğinden hiç kuşkum yok. Herod, duvarlarını yaptıktan sonra, Romalı pontifex mcmmıs, yani başrahip sıfatına bürünüp duvarın içinde kalan tüm mezarların boşaltılmasını emretmiştir. Fakat aynı

zamanda, bu sikke ve buradaki bu duvar, mezarın çok yakınına veya üstüne bir taş yapı kondurulmasını emrettiğini gösteriyor. Niçin? İsa'ya küfretmeye, anısını kökünden yok etmeye mi çalışıyordu?"

Helena "Veya onu korumaya mı?" diye mırıldandı.

Costas, "Anlamadım," dedi. "Herod Agrippa?"

Jack, "Düşündüğün gibi olması şart değil," diye cevap verdi. "Hıristiyanlara içinden sempati besliyor olabilir veya işin içinde başka bir unsur bulunabilir. Mesela burayı koruması gerektiğine inanmasına yol açan bir kehanet, daha önce tanıdığı ve onu etkileyen bir Hıristiyan veya siyaset. Yahudi ileri gelenleriyle arası açılmış ve bunu onları rahatsız etmek için yapmış olabilir. Asla öğrenemeyebiliriz. Sadece, çarmıha gerilişten ancak birkaç yıl sonra, muhtemelen İsa'nın mezarının bulunduğu, ilk Hıristiyanların kutsal kabul etmeye başladığı yere yapılmış gibi görünen bir yapı var elimizde."

Costas, "O zaman anlamadığım bir şey daha var," dedi. "İsa'nın mezarı, Kutsal Mezar, arkamızdaki kubbeli yapıda, tahminime göre buranın en az seksen metre batısında. Diyelim ki önümüzdeki bu duvar, Herod Agrippa tarafından mezarın üstüne bir tür tapınak olarak yaptırılmış. Eğer durum buysa o zaman gemi resminin binanın içindeki biri tarafından yapılması gerekir. Bu da mantıklı gelmiyor. Mezarın iç tarafının kutsal bir yer olarak kapalı olması lazımdı, ancak dış duvarına bir şeyler yapılabilirdi. Ve duvar resminin etrafındaki taşların durumuna ve aşınmaya bakarak, yapının dışında olmamızın daha mümkün göründüğünü söyleyebilirim. Yerine oturmayan bir şeyler var."

Jack başını salladı ve tekrar çömeldi. "Şimdi biraz fazla arkeolojik bulgu gerekiyor. Top şimdi senin sahanda Helena," deyip sikkeyi ona geri verdi. "Başka bir şey buldunuz mu, herhangi bir şey?"

Kadın, "Sikke sende kalsın," diye mırıldandı. "Elimde bir şey olduğundan şüphelenenler var ve bütün bunlar bitene kadar sende kalması daha güvenli." Jack'in bez çantasını gösterdi ve Jack sikkeyi kutusuna koyup çantasının dibine yerleştirdi. Helena tekrar duvara döndü, sonra duvar resminin üzerindeki cam panoyu iki yanından tutup kaldırdı ve yerinden çıkardı. Onu dikkatle yere bıraktıktan sonra çömelip, duvar

resminin bulunduğu taşın altındaki sıvayı yoklamaya başladı. Eli duvara sürtünce acıyla irkildi ve, "Daha size göstermediğim bir şey var," dedi. "Tarafsız bir değerlendirme istiyorum."

Jack, "Duvar resmi hakkında mı?" dedi.

Helena tekrar acıyla irkildi ve sonra sıvanın altındaki iki ucu tutup çekti ve hafif bir hareket oldu. "Oldu," dedi. Kırık bir sıva parçasını iki yana salladı ve çekip aldıktan sonra yerdeki cam panonun yanına bıraktı. Şimdi taşın altı ortaya çıkmıştı, daha önce sıva olan yerde karanlık bir yarık görünüyordu. Helena eğilip taşın alt yüzeyine üfledi ve toz bulutundan kaçınmak için hızla geri çekildi. Biraz daha geri çekilip, "Orada," dedi.

Jack'le Costas onun az önce çömeldiği yere eğildiler. Jack çeşitli işaretler, kazınmış yazılar gördü. Kayanın iç kısmında kaba bir chirho sembolü vardı. Onun yanında da boyalı bir kelime vardı, gemiyi çizen ve Domine lumius yazısını yazan elden çıktığı belliydi, harfler aynı biçimde yazılmıştı, aynı fırça izleri görülüyordu. Costas daha yakındaydı ve daha iyi bir açı yakalamak için biraz daha aşağıya baktı. Sonra geri çekilip Jack'e döndü. İkisi birden taşa baktılar ve bir süre konuşamadılar.

"Jack, ben yine o garip deja vu duygusuna kapılıyorum."

Jack bayılacak gibiydi. Aniden o harf stilini daha önce nerede gördüğünü hatırlamıştı. V harfindeki o uzatmalar, köşeli S harfi.

Sicilya'daki antik gemi batığındaydı.

St. Paul gemisinin batığında

"Tanrı'm," diye fısıldadı. "Paul us." Zorlukla yutkunup kendini bıraktı. Havari St. Paul. Adını daha bir hafta önce, denizin yüz metre altında, antik bir gemideki amforaya kazılı olarak görmüşlerdi. Mümkün değildi. Jack bir an gözlerini yumdu sonra bir daha baktı. Hayır. İmkânsız değildi. Pekâlâ, da mümkündü. Geri çekilip Helena'ya döndü.

Helena alçak sesle, "Sen de benim düşündüğümü mü düşünüyorsun?" dedi.

Jack, "Gerçekçi bir değerlendirme istemiştin," diye cevap verdi. "İşte sana değerlendirme. Bu duvar resmi St. Paul tarafından yapılmış. Bu da

onun gemisi. Domine lumius. Tanrı'm gidiyoruz. Costas sen haklıymışsın. Bunu çizen adam gidiyormuş, gelmiyormuş. Buraya Tanrı'sına büyük misyonunu yerine getirmek, onun sözlerini Judaea'nın ötelerine yaymak üzere gideceğini haber vermeye gelmiş. Paul buradaymış, tepede, tam şu an bulunduğumuz yerde, birkaç yıl önce Herod Agrippa'nın yaptırdığı duvarın yanında oturuyormuş."

Helena, "Hac mekânında," diye mırıldandı. "İsa'nın mezarında."

Jack de, "İsa'nın mezarında," diye tekrarladı.

Helena taşın altındaki boşluğu gösterdi. "Jack şuraya bir bak. Sıvayla kapatılmış. Buradaki taşlardan bazılarının ardında boşluklar olduğunu biliyorum demiştim ya. Bu taşın etrafında gördüğün sıva harcının çoğu yeni, 1970 kazılarında duvar resmi ortaya çıktıktan sonra yapılmış. Fakat altında yine nispeten yeni sayılacak bir tabaka daha var, son birkaç yüzyıl içinde yapılmışa benziyor."

Jack, "Dur tahmin edeyim," diye mırıldandı. "Bin dokuz yüz on sekiz mi?"

"Bundan eminim."

Costas, "Everett'ten söz ediyorsunuz," diye atıldı. "Yani bunu bulduğunu ve taşı tekrar yerine koyduğunu düşünüyorsunuz. Biz de yapabilir miyiz?"

Helena, "O yüzden ikiniz de gelin istedim," dedi. "Yereva ile Paul yazısını ilk bulduğumuzda, daha ötede de bir boşluk olduğunu fark etmiştik. Yarıktan görünüyor. Duvarın ötesinde kalmış ölü bir alan da olabilir, başka bir su sarnıcı da. Kutsal Mezar'ın altında yağmur sularını toplamak için en az on bir tane sarnıç var, çoğu kullanılmıyor ve kapatılmış ya da bambaşka bir şey olabilir. Bu taşı yerinden oynatmamıza imkân yoktu ve uğraşırken yakalanacak olsaydık hemen buracıkta birkaç çarmıh daha kuruluverirdi."

Jack, "Paul yazısından başka birilerine söz ettin mi?" diye sordu.

"İlk size söyledim. Fakat başkalarının da bildiğinden ve gizli tuttuğundan eminiz. Yazının üstündeki sıva yeniydi, 1970 kazılarından sonra yapılmıştı. Bulmuşlar ve tekrar örtmüşler."

Costas, "Anlamıyorum," dedi. "Böyle bir keşif kesinlikle Ermenilere büyük bir nüfuz sağlar, haritadaki yerlerini garantiye alırdı, öyle değil mi?"

Helena, "Her şey buradaki statükoyu koruma meselesiyle ilgili," diye mırıldandı. "Kararı her kim vermişse, Kutsal Mezar'daki diğer mezheplerin kıskançlığından korkmuş olmalı. Bu keşif bütün dengeleri sarsabilir, yüzyıllar boyu onca uğraşarak elde ettikleri hak ve ayrıcalıkları tehdit edebilirdi. Bunu sır olarak saklayarak, kendilerini ayrıcalıklı kılmak ve kendilerine özel üstünlük sağlayacak duygulan yaşamak istiyor; gelecekte de silah olarak kullanmayı planlıyorlardı."

Jack, "Tabii başka faktörler de olabilir," diye ekledi.

Costas, "Concilium mu?" dedi.

"Neredeyse Etiyopyalıların başına geldiği gibi, bazı karanlık güçleri, sırf bildikleri şey yüzünden onları susturmak için hiçbir şeyden çekinmeyecek güçleri üstlerine çekme korkusu."

Helena, "Hadi," dedi, birden telaşlanmış gibiydi. "Şu işi bitirelim." Parmaklarıyla taşın etrafındaki antik sıvadan parçalar çıkarmaya başladı. Parçalar yerlerinden şaşılacak kadar kolay çıkıyordu, belli ki daha önce de çıkarılmış ve tekrar yerleştirilmişlerdi. Birkaç dakika sonra taşın etrafı tümüyle temizlenmiş, kenarında da birkaç santim genişliğinde, el sokacak kadar bir çatlak ortaya çıkmıştı. Jack çantasını karıştırıp dağcıların kullandığı tepe lambalarından buldu ve yakıp yarığın sağ tarafındaki en geniş kısımdan içeri itti. Yüzünü yarığa yanaştırıp bakarken, "Ne demek istediğini görüyorum," diye mırıldandı. "Taşı yerinden çıkarırsak, bir buçuk metreye bir metre genişliğinde, ancak sürünerek girilecek bir boşluk göreceğiz."

Helena, "Sence yapabilir misiniz?" dedi. "Yani taşı çıkarmayı diyorum. Yereva'yla ben yapamamıştık."

"Anlamanın tek bir yolu var." Jack tepe lambasını ona uzattıktan sonra Costas'a işaret etti. İkisi iki yandan ellerini taşın altına soktular. Jack, "Sağa sola oynatmaya çalışalım," dedi. "Yavaşça. Önce sana doğru." Kaldırdılar ve taş yerinden kıpırdadı. Costas acıyla inledi. Jack, "İyi misin?" diye sordu. Costas bir elini dışarı çekip sallamaya başladı, bir yandan da üstüne üflüyordu. Suratı buruşmuştu. Sonra tekrar, artık duvardan birkaç santim

öne çıkmış olan taşın altına soktu. "Bir daha," dedi. Taşı beş altı kere ileri geri oynattılar, her seferinde biraz daha dışarı çekiyorlardı. Şaşırtıcı bir şekilde kolay olmuştu. Pozisyon değiştirip yüz yüze geldiler, elleri hâlâ taşın altındaydı. Jack, "Kaldır," dedi. Bir elleriyle önden tutarken, diğer ellerini yavaş yavaş taşın arkasına sokuyorlardı. Helena da şapelin dışındaki korkuluğun yanından iki tane tahta parçası getirip taşın hizasında yere bıraktı. Jack, "Tamam, oldu bu iş," dedi. "Bir metre kadar dışarı almaya çalışalım. Sırtına dikkat et." İkisi de ellerinden geldiğince sağlam durdular, göz göze geldiler ve başlarını salladılar. Sonra tek bir hızlı hareketle taşı duvardan çıkarıp yerdeki tahtaların üstüne indirdiler. Ellerini çektiler, soluk soluğa kalmışlardı. Jack, "Tamam," dedi. Taştan kalan boşluğa bakıyordu. "Ne bulduk?"

Helena, Jack'in tepe lambasını mümkün olduğunca uzağa tutarak içeriyi incelemeye başlamıştı bile. "Beş metre kadar böyle gidiyor, sonra başka bir duvar var, kayaya oyulmuşa benziyor," dedi. "Sonra da tünel sağa doğru kıvrılıp aşağı iniyormuş gibi görünüyor." Kalkıp ışığı Jack'e uzattı. "Eğer orada bir sarnıç varsa su seviyesinin altında olabilir," dedi. "Kutsal Mezar'ın altında ulaşılabilen en derin yerdeyiz ve son birkaç günde epey yağmur yağdı. Şimdi ne yapıyoruz?"

Jack, bakışlarını kendisine dikmiş olan Costas'a baktı, Costas'ın yüzü ifadesizdi.

"Jack, bir anlaşma yaptık," dedi. "Bir daha yeraltına inmek yok."

"Bu sefer sen söz konusu değilsin zaten. Sığmazsın çünkü."

Costas, dikkatle Jack'e bakıp, "Sen ne durumdasın?" diye sordu. "Yani yalnız gitmek konusunda ne hissediyorsun?"

Jack boşluğu süzdü. "Buraya girmemek gibi bir seçeneğim yok."

"Biliyorum."

Jack, lambanın kayışlarını açıp başına geçirdi. Sonra bez çantasını alıp deliğin içinde itebildiği kadar ileri itti.

Costas, Helena'ya, "Uğurlu çantasıdır," dedi. "Onsuz hiçbir yere gitmez."

Helena gergin bir şekilde şapelin girişine göz attı. "Çabuk ol," dedi. "Az sonra buradan çıkmamız lazım." Jack'e bakıp, koluna dokundu. "Dominelumius," diye mırıldandı. "Tanrı yardımcın olsun."

Birkaç saniye sonra Jack, az önce taşın bulunduğu yerden çantasına doğru karmüstü sürünmekteydi. Girişi ancak birkaç metre arkasında bırakmıştı, ama daha şimdiden kendini tümüyle izole olmuş, ardındaki şapelden kopmuş ve lambasının ışığında gördüğü bir diğer boşluğun içinde hissetmeye başlamıştı. Herculaneum aklına geldi, o kayıp kütüphaneye girerken geçmişe adım attığını bilmek ne kadar olağanüstü bir duyguydu. Burada da aynı şeyi hissediyordu, aynı olayın başka bir parçasını bulmak üzereydi. Sanki geçmişte biraz daha geri gitmiş, Claudius'un o villada olmasına yol açan hikâyenin başlangıcına yaklaşmıştı. Bu eski taş onu koza

gibi içine alıp rahatlatmıştı, her zamanki endişelerinden eser kalmamıştı. Helena'nın son sözleri, o iki Latince kelime aklından çıkmıyordu ve onları odaklanmasına yardım eden bir ilahi söyler gibi tekrarladığını fark etmişti. Dirseklerini taştan sakınmaya çalışarak doğru ileri hamle yaptı. Artık geriden gelen ışık görünmez olmuştu. Jack duraklayıp tepe lambasıyla etrafını saran duvarlara bakındı. Sağ tarafında örülmüş bir duvar vardı, belli ki o resmin bulunduğu birinci yüzyıl duvarın devamıydı ve onunla bir açı yapıyordu. Solunda ve üstünde ise, üzerinde kazma izleri olan kaya yatağı vardı, izler o kadar eskiydi ki neredeyse doğal yapının bir parçası haline gelmiş gibiydi. Sanki insanlığın antik damgası da buraya şekil veren erozyonun ve dönüşümün bir parçası haline gelmişti.

İleride, Helena'nın taşocağı duvarını saptadığı yerde tünel aniden bitiyordu ve sağdaki bir boşlukla birleştiği görülebilmekteydi. Jack çantasını köşeye itti ve kıvrılarak boşluğun girişine sıkıştı. Taşların sivri uçları gömleğini parçalıyordu. Canı yanarak kendini ileri doğru çekti. Şimdi daha geniş bir boşluktaydı, burada ellerinin ve dizlerinin üstünde durabiliyordu. Sağ tarafında, giriş tünelinin en az beş sıra iri blok halindeki taşlardan örülmüş duvarı dik açı yaparak devam ediyordu. Yüzü o duvarın birkaç santim ötesindeydi ve bunun, dışarıda gemi resminin bulunduğu duvarın devamı olduğunu anlayabiliyordu, ancak burada yüzeyi yıpranmamıştı, tazeydi. İçinde emeklediği boşluğun onu taşocağının karşısında inşa edilmiş dörtgen biçiminde bir binanın çevresine götürdüğünü fark etti ve şimdi arkaya doğru gitmişti, binanın gizlediği bir oyuktaydı. Sola, taşocağına doğru döndü. Duvarın geri kalanı doğaldı, kaya yatağıydı. Tepesinde geniş, köşeli kesikler vardı, belli ki taş bloklar oralardan yontulmuştu. Onların altında kayaya oyulmuş bir odanın girişini gördü. Odanın tavanıyla, yanlarının üstten elli altmış santimlik kısımları görünüyordu. İçinin su dolu olduğu belliydi, tepe lambasının ışığında parlayan karanlık bir havuzdu. Havuzun kenarına kadar emekledi ve içine baktı. St. Vartan Şapeli'ne gelirken gördüğü sarnıç gibi dipsiz bucaksız görünüyordu.

Ancak dönecek kadar yer olduğu için kendini itip giysilerini parçalayarak sırtüstü döndü. Tekrar havuzun kenarına gelip tepe lambası açık olarak kendini suya bıraktı. Su buz gibi soğuktu ama anında dirildiğini hissetmişti. Bir an yüzeyde yüzü aşağı dönük, gözleri kapalı olarak öylece

durdu. Sonra gözlerini açıp baktı. Maske olmadan görüntü bulanıktı ve soğuktan gözleri kamaşıyordu. Fakat su kristal gibi berraktı ve tepe lambasının ışığının kayalarda dans ederek duvarları ve köşeleri aydınlattığını görebiliyordu. En az dört metre derinliğinde, dörtgen biçiminde derin bir kesiğin üstünde yüzüyordu. Hava almak için yana döndü ve sonra yüzünü tekrar suya soktu. Işık huzmesi aşağıyı tararken odanın yan tarafında geniş bir delik gördü, taşocağının yüzüne bakan kayaya oyulmuştu. Deliğin üstü kemerli altı düzdü, iki kişinin yan yana yatacağı genişlikte bir raf oluşturuyordu. Başını iyice daldırıp kesiğin içine baktı ama rafın cilalı yüzeyinden yansıyan ışık gözünü kamaştırdı. O benekli parıltıya bakarak öylece kalakaldı, zihni donmuş gibiydi, hiçbir şeyi algılayamıyordu.

Bu bir su sarnıcı değildi.

Hava almak için başım sudan çıkardı ve hemen tekrar aşağı baktı. Bir anda gözünün önüne Elizabeth, sonra Helena geldi ve bir şey görür gibi olduğunu sandı; belki bir ışık oyunuydu, rafın üstünde yüzen kendi bedeninin yansımasıydı. Başını kaldırıp hava aldı ve tepe lambası başından kayıp döne döne suyun dibine indi. Jack gözlerini kırpıştırdı, sonra yeniden aşağı baktı. Raf karanlıkta kaybolmuştu ve tek görebildiği havuzun dibinde lambanın düştüğü yerdeki bulanık görüntüydü. Bir daha nefes alıp güçlü kulaçlar atarak dibe daldı. Kendini suyun altında, ait olduğu yerde bulmanın keyfini duyuyordu.

Sonra onu gördü.

Dipte taş bir silindir yatıyordu, beyazdı, daha önce bir volkanın altındaki antik kütüphanede, bir zamanlar Roma imparatoru olan ve ona şifa versin diye Galilee Denizi kıyısında yaşayan birini bulmak üzere kutsal topraklara gelmiş olan birine ait o kütüphanede gördüklerine benziyordu.

Sonra farkına vardı.

Everett, mezarı bulmuştu.

Aşağı uzandı.

Jack, Costas'la taşı çıkardıkları girişe doğru süründü, çantasını önden itiyordu. Çantayı şapelin içine bıraktıktan sonra ellerini aşağı uzatıp dışarı

çıktı. Giyinirken hâlâ üstünden sular akıyordu ama ne soğuğun ne de ıslaklığın farkındaydı. Tek düşünebildiği buradan çıkmak ve güvende olmaktı. Etrafına bakındı. Şapeldeki mumlar hâlâ yanıyordu ama görünürde kimsecikler yoktu. "Costas?" dedi. Sesi tünelde yankılandı. "Helena?" Cevap yoktu. Çömelip çantasının sapını boynuna geçirdi. Saçlarını sallayıp yüzünü kuruladı. Belki de ilk odaya, St. Helena Şapeli'ne gitmişlerdi. Saatine göz attı. Yirmi dakika kalmıştı. Morgan'ın başarması için dua etti. Çantasını kavradı. Şu anda olanları bütün dünya öğrenecekti.

Ayağa kalkıp dikkatle şapelin girişine, oradan da geçide yürüdü. Elinin tersiyle tekrar yüzünü sildi ve ne kadar pis olduğunu fark etti. Karşısında Helena Şapeli'nin kapısı ardına kadar açık duruyordu. Şapelin orta sütunlarında dans eden mum ışıklarını ve arkadaki loşlukta Kutsal Mezar Kilisesi'ne çıkan basamakları görebiliyordu. Birkaç adım daha gittikten sonra durdu. Yolunda olmayan bir şeyler vardı. Sonra dışarıdan metalik bir ses geldiğini duydu. Bu tabanca horozunun sesi Demek buydu. Kendini hazırladı, kalbi güm güm atıyordu. Artık seçme şansı yoktu. Çıkmak için tek bir yol vardı. Şapelde ağır ağır yürümeye başladı.

"Doktor Howard. Yeniden karşılaştık."

Avrupa aksanı izleri taşıyan ses anında tanıdık gelmişti. Bu, iki gün önce yine yeraltında karşılaştığı ve sadece gölgelerin arasında görebildiği adamın sesiydi. Aniden midesinde buz gibi bir pençe hissetti. Helena haklı çıkmıştı. Jack hiçbir şey demedi, ama dikkatle ilerlemeye devam etti, karanlığa alışmak için gözlerini mumlardan uzak tutuyordu. Adam yine gölgelerin arasında karşısına dikildi, şapel mihrabının ve elinde haç tutan bir kadın heykelinin, yani St. Helena heykelinin yanında duruyordu. Jack bacakları ayrık olarak kıpırdamadan bekledi, bakışlarıyla sağı solu tarayıp başkaları da var mı diye kontrol etmeye çalışıyordu.

Adam, "Göster onları," diye hırladı.

Bir duraksama oldu, sonra parmaklar şıkladı ve pejmürde bir keşiş cüppesi giymiş biri ileri itildi ve tek dirseğinin üstüne düştü. Bu Yereva'ydı, yüzü morarmış ve şişmişti. Arkasındaki karanlığa bakarak, "Hiçbir şey söylemedim Helena," diye bağırdı. "Beni takip etmişler." Sonra Jack bir

susturucunun kadının ensesine çarptığını gördü ve kadın tekrar geriye çekildi.

Adam, Jack'e, "Gördüğünüz gibi hepinizin yerini biliyoruz," dedi, yüzü hâlâ görünmüyordu. "Her yerde gözümüz, kulağımız vardır. Pek çok da hevesli biraderimiz." Jack, onun tekrar parmaklarını şıklattığım gördü. Gölgelerin arasından başka biri itildi, piskopos cüppesi giymiş sakallı bir erkekti, göğsünde de süslü bir Ermeni haçı asılıydı. Jack karanlığın içinden, yalvarır gözlerle kendisine bakan, iki yana sendeleyen adama doğrultulan susturucuyu gördü. Dönüp gölgelerin içindeki adama, "Bu da hevesli biraderlerinizden biri mi?" diye bağırdı.

Piskopos kendi dilinde hızlı hızlı konuşmaya başladı, yalvardığı belliydi. Gölgede kalan adam, ona döndü; sesi alçak ve gaddardı. Latince bir şeyler söyledi. Piskopos konuşmayı kesti, bulunduğu yere mıhlanmış gibi kaldı ve sonra ağlayıp titremeye başladı.

Adam Jack'e dönüp, "Gördünüz mü?" dedi. "Bizim amacımıza hizmet eden herkes ne kadar hevesli."

Jack, "Onları gösterin bana," diye tekrar bağırdı.

Adam karanlığa doğru İtalyanca bir şeyler söyledi. Sonra, "Pronto," dedi. Parmaklar yeniden şıkladı. Bir itiş kakış oldu, homurdanmalar duyuldu. Aniden Costas mum ışığına doğru iteklendi, sonra dik durması sağlandı. Ağzı bantlanmış, elleri arkadan bağlanmıştı. Tıkalı sinüslerine hava ulaştırabilmek için hırıltıyla nefes alıyor, göğsü inip kalkıyordu. Jack, onun ensesine de bir susturucu dayandığını görebiliyordu, arkasında duran biri vardı. Kolu alçıda olan bir adam Jack'in zihni aşırı çalışıyordu. Roma'daki saldırgan. Costas, Jack'in bakışlarını yakaladı, gözleri irileşmişti, çaresizdi.

Jack, "Bandı çıkarın," diye kükredi. "Nefes alamıyor."

Mihrabın yanındaki figür, "Artık söyleyecek bir şeyi yok," dedi. "Sizin de öyle."

Jack her şeyi birden anladı. Burası artık bir mabet değildi. Bir infaz yeriydi. Saatine baktı. Sadece on dakika kalmıştı. Vakit kazanması gerekiyordu. "Dışarıdaki o küçük arbedenin tesadüf olmadığını

anlamıştım," dedi. "Ağlama Duvarı'nda bıçaklama olayları, sokağa çıkma yasağı, elektrik kesintisi."

Adam, "Hepsi amacımıza hizmet ediyordu," dedi. "Ve marjinal gruplara sızmak her zaman kolay olur, her iki tarafa da."

"Daha önce karşılaştığımızda bunların son bulmasını istediğinizi söylemiştiniz."

"Sizi ikna etmem gerekiyordu."

"Bize concilium hakkında gerçeği söylediniz, Claudius ve son İncil de doğruydu."

"Sizi ikna etmeliydim. Yolunuza devam etmenizi ve bizi buraya getirmenizi sağlamak için. Siz de amacımıza gayet güzel hizmet ettiniz. Narcissus sayesinde Pliny'nin Claudius'un verdiği şeyi Roma'ya götürdüğünü ve Claudius'un da Londra'daki mezarı ziyaret ettiğini biliyoruz. Geri kalanı sizin işiniz. Villa Getty, Santa Paula'daki kadınlar manastın, burası... Takip etmek zor olmadı. Genç Amerikan meslektaşınız, dostlarına çok fazla güveniyor. Artık onun açısından da bir önemi kalmadı ya." "Jeremy." Jack midesinde soğuk bir darbe daha hissetti. "Yaşıyor. Şimdilik. Napoli'deki öbür meslektaşlarınız gibi. Genişleyen ailemizin koruyucu kanatları altında güvendeler." Adam, Costas'ın arkasında duran gölgeye doğru bir baş hareketi yaptı. "Zamanı gelince her şey çabucak halledilecek. Kafaya bir kurşun ve bir ruh daha cennete yükselecek. Hep gitmek istediklere yere gidecekler."

"Başkalarına anlatmadığımı ne biliyorsunuz? Yani concilium'u

"Çünkü aradığınız şeyi bulana kadar gizli tutmanız gerekiyordu. Size başkalarının da onu aradığını, hayati tehlike içinde olduğunuzu söylemiştim. Ve doğruyu söylüyordum. Roma'da, St. Paul'ün mezarının yanı başında karşımda otururken aklınızdan geçenleri anladım Doktor Howard, Size sırlarımı açtım ve siz de kendinize benzeyen biriyle karşı karşıya olduğunuzu sandınız. Ama concilium'dan kaçamazsınız. Biz daima galip geliriz."

Jack zaman kazanmaya çalışarak, "Aslında kaçamayacak olan sizsiniz," dedi. "Bu kez yanılıyorsunuz. Çünkü asıl ben sizi çözdüm. Bize sadece

concilium hakkındaki gerçeği anlatmıyordunuz, gerçek duygularınızı da anlatıyordunuz. Bir yalanla yaşadığınız halde günah çıkarma ihtiyacı duyuyordunuz. Bundan kopmak istiyordunuz ama yeterince gücünüz yoktu."

Adam tükürür gibi, "Kâfirlik olur," dedi, sesi titriyordu. "Dini ödevlerimden asla vazgeçmem. Benim gücüm bu."

Jack, "St. Paul'ün sahiden bunu istediğini mi sanıyorsunuz?" dedi.

Adam, "St. Paul bizim kurucumuzdu," diye cevap verdi.

Jack, "Öyle mi?" dedi. "Ben Büyük Konstantin sanıyordum. Kendi ağzınızla söylemiştiniz. Concilium, onun gizli savaş konseyi olarak yeniden kurulmuştu."

"O, bizim yapmak zorunda olacağımız mücadeleleri verebileceğimiz kurbanları önceden tahmin etmişti, in noınine patıis et filii et spiritu sancti. Bizim savaşımız tüm insanlığın savaşıdır. Şeytan her yerde hazır durumda bekler."

Jack, "Sadece sizin zihninizde var şeytan," dedi. "Concilium ayrımcılık yapıyor ve yangınlar çıkarıyor. Yaptıklarınız da sizden kaynaklanıyor, yarattığı düşmanlar da."

Adam buz gibi bir sesle, "Bence öyle değil Doktor Howard," dedi.

"Bu cani ruhlu uşaklarla fazla ileri gidemezsiniz."

"Geldiği yerde onun gibi bir sürüsü daha var." Adam arkasındaki gölgeleri gösterdi. "Genişleyen ailemizden söz etmiştim ya."

"Aile mi? Peki sizin aileniz akrabalarına nasıl muamele ediyor? Elizabeth d'Agostino benim dostumdu."

"Ah, Elizabeth. O benim de öğrencimdi, ailemize onu ben sokmuştum, fakat zamanı geldiğinde yeminine sadık kalma gücünü gösteremedi. Ailesi her zaman onurlu olmuştur ve biz de her zaman bunu çok takdir etmişizdir. Onların onuru bize hizmet etmektir ve Elizabeth ailesine ihanet etmiştir. Herculaneum'da sizi uyarmaya çalıştığını biliyoruz. Kaderinin ne olacağını o anda bile biliyordu."

"Ne yaptınız ona?"

"Yol temizlendi. Biz yenilmeyiz."

Jack tepeden tırnağa öfke dolduğunu hissetti, ama soğukkanlılığını koruması gerektiğinin farkındaydı. "Sizin yerinizde olsam, kime güveneceğime dikkat ederdim," dedi, sesi ifadesizdi. "Şimdilerde onlar uyuşturucu taciri, Tanrı'nın hizmetkârları değil. Bir gün sıra size de gelir."

Adam yine, "Kâfirlik," diye tısladı. "Onlar daima bizim sadık hizmetkârlarımız olmuştur. Hiçbir şey değişmedi ve hiçbir şey değişmeyecek."

Jack, "Yine yanlış," dedi. "Yaptığınız şey yüzünden diğerleri sizi bulacak. Dünya öğrenince, kendi tarihinizin ağırlığı mahvedecek sizi."

"Kimse öğrenmeyecek. Asla iz bırakmayız." Adam arkasındaki karanlığa bir işaret yaptı. "Buranın altında kayaya gömülü on bir tane su sarnıcı var. Siz çoktan kendi mezarlarınıza girmiş bulunuyorsunuz." Cep telefonunu çıkarıp havaya kaldırdı. "Burada işimiz bitince, dışarı çıkıp Napoli'yi arayacağım. Bugün sona ermeden meslektaşlarınızın da işi bitmiş olacak. Bunların hiçbiri yaşanmamış olacak."

Jack saatine baktı. İki dakika. "Ölümün kokusu," dedi. "Ölümün kokusunu saklayamazsınız." Aniden gözünü ona dikmiş ve nefes almayı bırakmış gibi görünen Costas'a baktı.

Adam, "Burada her yer ölüm kokuyor," dedi. "Zeytin Dağı'na hiç gitmiş miydiniz? O mide bulandırıcı tatlımsı koku her yerdedir. Ve siz ilk olmayacaksınız. Pelagius'tan bu yana, başkaları da fantezileriyle buraya kadar geldi, ama daha ileriye gidemediler. Kâfirliğin İsa'nın, mezarını ziyaret etmesine izin vermeyiz."

Jack, "Buna inanıyor musunuz?" dedi. "Yani buraya gömülü olduğuna?"

"Burası yeniden diriliş yeridir. Bizim insan İsa ile fazla işimiz olmaz."

"Sorununuz da o zaten."

Adam, "Bu kadar yeter!" diye haykırdı, sesi aniden tizleşmişti. "Bulduğunuz şeyi bize vereceksiniz. Arkadaşlarınızın şimdi ölmesiyle sizden sonra ölmesi arasında bir fark yok." Gölgelere doğru parmaklarını şıklattı ve Costas'la Helena arkalarında duran susturuculu adam tarafından

aniden öne doğru itildiler. "Hemen verin onu bana, böylece sonunuz çabuk gelmiş olur."

Jack derin bir nefes aldı ve uzanıp çantasını yokladı. Aradığı şeye bilerek, tünelde ellerine yapışmış olan pisliği bulaştırıyordu. Sonunda onu eline alıp ilerledi ve haçlı kadın heykelinin yanındaki mihraba bıraktı. Geri çekildi. Costas ile Helena büyülenmiş gibi o nesneye bakıyorlardı. Londra'daki mezardan alman bronz silindirdi bu, yani

Claudius'un oraya koymuş olduğu silindir. Jack bir yerlerde işe yarayacağı inancıyla onu yanında Kaliforniya'ya taşımış, oradan da Kudüs'e getirmişti. Jack ilerlerken adam gölgelerin arasına çekilmişti, tekrar ortaya çıkıp silindiri kaptı, kendini ona kalkan edip arkasında tuttu. "Olması gerektiği gibi," diye fısıldadı. "Concilium'im arzusu yerine getirildi."

Jack saatine baktı. Bu, son noktaydı. Silindiri gösterdi. "İçine bakmak isteyebilirsiniz," dedi sakin bir tavırla.

Adam, "Küfre gözlerimi değdirmem," dedi, sesi çarpılmıştı. "Bu, o budala Claudius'un yarattığı bir yalan. Onu arayan herkesi kandıran bir yalan. Yakılacak, ufalanacak ve mezarınıza atılacak. Orada hazinenizin tadını çıkarabilirsiniz." Parmaklarını şıklattı ve Costas, adamın arkasındaki karanlık deliğe doğru itildi, tabancanın namlusu ensesindeydi.

Jack kendini ileri attı ve ellerini kaldırdı. "Durun!" diye bağırdı. "Görmeniz gereken başka bir şey daha var." Çantasının kapağına uzandı. Silah aniden onun başına yönelmişti. Elini havada durdurdu. "Sadece bir bilgisayar" Kimse kıpırdamadı ve bir sessizlik oldu. Jack çantasından dikkatle avuç içi kadar bir bilgisayar çıkarttı. Silah hâlâ üzerine çevriliydi. Ağır ağır geri gitti ve bilgisayarı mihraba, heykelin önüne koyup kapağını açtı. Ekranda IMU logosu görünüyordu, altında da bir başlık ve üç satırlık bir yazı vardı. "Bu sayfayı bir saat önce, Kutsal Mezar'ın çatısındayken hazırlamıştım. Helena'nın kablosuz bağlantısıyla buradaki basın ajansımıza yolladık. Morgan da her şeyi içeren bir CD'yi ajansa elden götürdü. Onu da Los Angeles uçuşunda hazırladım." Metni büyütmek için bir tuşa bastı. Yazının başlığı ekranın üstünü kapladı.

KAYIP İNCİL? KAYIP MEZAR ORTAYA ÇIKTI.

Jack gölgelerin arasındaki adama döndü. Soğukkanlı bir şekilde, "Görüyor musunuz?" dedi, öfkesini güçlükle bastırıyordu. "Benim de dostlarım var. Sizin deyiminizle hevesli biraderlerim. Biz konuşurken bu hikâye bütün dünyaya satıldı. Basın bültenini saat tam on dokuzda, yani üç dakika önce açıklanacak şekilde ayarlamıştım. Bütün hikâye açıklanacak: benim adım, sizin adınız, burası, iki bin yıllık terörizm ve cinayetler... Bize concilium hakkında hevesle anlattığınız her şey."

Adam hiçbir şey demedi, sonra küçümseyen bir kahkaha duyuldu. "Siz, benim adımı bile bilmiyorsunuz."

Jack, "Yine yanılıyorsunuz," diye cevap verdi. "Elizabeth, bana o kadarını söyleyebilmişti Kardinal Ritter."

Adam acıyla kıvranıp geriye döndü, duvarı tırmaladı. Tam o anda bir takırtı duyuldu ve merdivenin başından şapele kör edici bir ışık yansıdı. Her şey bir anda olupbitti. Costas ileri doğru dalıp, sol omzuyla arkasındaki figüre bir darbe indirdi. Darbeyi karnına yiyen adam yere serildi. İbranice bağrışmalar duyuldu ve M4 tüfeklerini kaldırmış iki üniformalı adam ortaya çıktı. İçlerinden, biri Costas'ın ağzındaki bandı çıkardı ve bileklerindeki bağı kesti. Costas deli gibi nefes alıyordu ve hızla Jack'in yanına geldi. Bronz silindiri gösterip, "Oldukça işe yaradı," dedi; Helena da Costas'ın yanma gelmişti.

Jack ışığın geldiği yere baktı ve Ben'in yanında bir İsrail polis müfettişi ve Morgan ile birlikte girişi tuttuğunu gördü. Uzanıp Costas'ı omuzlarından kavradı. "Bunun için İsa'ya şükret," dedi. Aniden tükenmişti. Costas'a yorgun bir tebessümle bakıp, bronz silindiri gösterdi. "Ve artık biliyorsun. Sonunda bir hazine avcısına dönüşmüş değilim. Ben sanat eserlerini ancak daha büyük bir şey tehlikedeyse yağmalarım."

Costas nefes nefese, "Bunu daha o zamandan planladığını söyleme bana," dedi.

"O sadece bir ihtimaldi. Ama Morgan'ı, basın bültenini organize etsin ve Ben'i bulsun diye göndermek büyük bir riskti."

"Ciddi bir zaman planlaması."

Jack başını yerdeki karanlık sarnıç ağzına çevirdi. "Böyle bir şeyin olabileceğini düşünmüştüm."

"Yani Elizabeth sahiden adamın adını söyledi mi?"

Jack başını salladı ve duraksadı. "Herculaneum'daki villanın önünde ancak birkaç saniye konuşabildik. Belki de bana anlatacaktı veya daha sonra anlatabileceğini düşünüyordu. Her neyse, Jeremy ile bütün ihtimallerin üstünden geçtik. Adamımızın St. Peter'in altında Viking ağından söz etmesi, sırrını açığa vurdu. Onunla daha önce de kafa kafaya gelmiştik. Böylece ihtimaller azalmış oluyordu."

"Elizabeth için gerçekten üzgünüm Jack."

"Şimdilik kesin bir şey bilmiyoruz. Buradan ayrılmadan önce Ben'le polis, şu adamı konuştursun istiyorum, ama bir şey diyeceğinden emin değilim."

"Belki uşağı konuşur."

Jack arkalarında baygın yatan adama baktı, başında bir polis duruyordu. "Tanrı bilir, belki de Elizabeth'in akrabasıdır."

Helena ayağa kalktı ve gelip Jack'e sarıldı. Jack, onun titrediğini hissedebiliyordu ama kadın cesur olmaya çalışıyordu. "Çok iyi tasarlanmıştı. Benim hatırladığım Jack Howard böyle biri değildi. O zamanlar ileriyi görmekte pekiyi sayılmazdın. Daima burnunun dikine giderdin."

Costas hapşırdıktan sonra, "Aklıma gelmişken," dedi. "O ölüm kokusu meselesi için sağ ol. Çok hoş bir dokundurmaydı. Neredeyse kusacaktım."

"Biraz motivasyona ihtiyacın olduğunu düşündüm."

"O konudan bir daha asla söz etme Jack, asla!"

Jack ağırbaşlı bir tavırla, "Asla," dedi.

Kardinal Ritter mihrabın yanında dikilip kalmıştı, başında bir polis bekliyordu. Yerde yatan adam ayılıp da başındaki polisin bacağına sarılınca, karşılık olarak bir tekme yiyene kadar bir karmaşa oldu. İlerideki polis, içgüdüsel olarak dönüp bakmış ve bir anlığına gözünü kardinalden ayırmıştı. O boşluk anından faydalanan kardinal ileri atılıp bronz silindiri

kaptı ve onunla birlikte St. Vartan Şapeli'nin girişine koştu. "Artık bende," dedi. "Onu yok edeceğim. İçinde ne olduğunu asla bilemeyeceksiniz."

"Yine yanılıyorsunuz." Jack çantasına uzanıp özenle tuttuğu başka bir silindir çıkardı, bu mermerdi. Daha yirmi dakika önce sualtı odasından, Everett'in 1918 yılında gizlemiş olduğu yerden almıştı. "Elinizdeki Londra'daki mezardan alman bronz silindir. Çok güzel bir tarihi eser, sahiden önemli. Muhtemelen demirçağının sonuna ait. Ve bu arada, içi de boş."

Kardinal homurdanarak silindirin kapağım açtı ve içine baktı. İleri geri yalpaladı, sonra olduğu yerde kaldı. Jack, mermer silindiri Costas'a uzattı, göz göze geldiler, sonra da ileri atıldı. Bir an. sonra kardinali boyunduruğa alıp sağ kolunu arkasına götürmüştü Adam acıyla haykırana kadar kolunu büktü. Jack o an boyunduruğu parça parça sıkmayı, adamın kafasından gelecek çatırtıyı duymayı istedi. Fakat fazla kolay fazla çabuk olurdu ve polis sorgusundan bir şeyler çıkması ihtimali vardı. Tek eliyle adamın kolunu bastırmaya devam ederken, öbür eliyle bronz silindiri alıp tekrar mihrabın yanma bıraktı. Sonra kardinalin kolunu adam yine acıyla sızlanana kadar yukarı büktü. Kolunu mengene gibi tutarken Ritter'in sol kulağına iyice yaklaştı. Ter kokusunu, korkunun kokusunu duyabiliyordu.

Kardinalin başım dizüstü bilgisayar ekranındaki başlığa, sonra da Costas'ın elindeki değerli silindire doğru çevirip, "Görüyor musunuz?" diye fısıldadı. "Hepinizin öğrenmesi gerekiyor üstat. Kutsal İndilerden bir öğüt. Yazılı sözlerin gücü."

Ertesi sabah dört çekerli bir Toyota'ya doluştular ve Helena, onları Kudüs'ten Galilee Denizi'ne uzanan büyük Ürdün Vadisi'ne götürdü. Costas ile Jack, Helena'nın yanında oturuyordu; Morgan, Maria ve Jeremy de arkadaydı. Maria ve Jeremy doğruca Tel Aviv Havaalanı'ndan gelmişlerdi. Jack önceki gün Kutsal Mezar Kilisesi'nden çıkar çıkmaz onları aramıştı. Artık onlar için endişe etmesine gerek kalmadığını biliyordu ama yine de yanında olmaları içini daha çok rahatlatıyordu. Hiebermeyer ise tümüyle başka bir âlemdeydi. Dünya medya kuruluşları Napoli'de ona el koymuş gibiydi ve Hiebermeyer de yerinden ayrılmayı kabul etmiyordu. Jack, onun her anın tadını çıkardığını biliyordu, ama bu aynı zamanda basının ilgisini İsrail'deki eylemlerinden uzak tutmaya yarıyordu. Jack'in kariyerindeki bu

en sıra dışı araştırmaya yol açan olayı tarih sayfalarına eklemek için yapacak son bir işleri kalmıştı.

Costas, Jack'e, "Herhangi bir şey var mı?" diye sordu. Helena, aracı yoldaki yamanmış çukurdan geçirirken sesi titremişti.

"Henüz bir şey yok." Jack, sabah Kudüs'teki otele vardığı anda Jeremy'yi bir kenara çekmişti. Haber iyi değildi. Elizabeth, Jack'le konuştuğu günün akşamında ortadan kaybolmuştu. Herculaneum'daki kazı alanından yürüyüp gitmiş ve bir daha da hiç dönmemişti. Jeremy'nin soruşturmaları sadece omuz silkmeler ve sessizlikle karşılanmıştı. Jack, "Fakat belki de Napolililer sen olduğun için öyle davranmıştır," dedi. "Ve o beni terk ettikten sonra on beş yıldır görüşmüyorduk. O yüzden aniden her şeyin değişmesini bekleyemem."

Helena direksiyonla boğuşurken, "Onun için dua edeceğim Jack," dedi. "Ama belki de sadece çekip gitmiştir. Belli ki bunu daha önce de yapmış."

Jack, "Kutsal Mezar Kilisesi'nin altındaki mezarda garip bir hayal gördüm, biliyorsun," dedi. "Suda onu görür gibiydim, ama garip bir karışımdı, sanki o taş levhada sahiden biri yatıyormuş gibiydi." Costas, "Bir Agamemnon anı mı?" dedi.

Jack, "Aslında onca yıldır hep aklımdaydı," dedi. "Aramızda iletişim yoktu. İlişkimiz ise hiçbir zaman sahiden bitmemişti, sadece o çekip gitmişti. Dün şapelde Ritter'i tutarken her şeyi daha iyi gördüm. Buna, onun Elizabeth'i sürüye döndürmek hakkındaki sözleri yol açtı. O anda her şeyin o adamın suçu olduğunu tahmin ettim. Neredeyse boynunu kırıyordum, biliyorsun. Şimdi bile yapabilirim bunu." "En azından yolumuzdan çekildi."

"Şimdilik. Ama geri dönecektir. O ve uşağı sadece sokağa çıkma yasaklarını ihlalden, açıkta silah taşımaktan ve bir polis memuruna saldırmaktan ötürü tutuluyorlar. Adam kaçırma çok daha ciddi bir suç ama başrahip suçlamada bulunmayı reddetti, Ben'in sorgulaması da o yüzden bir işe yaramayacak. Ritter birkaç gün içinde Roma'ya giden uçakta olacağını biliyor. Ve bütün o basın açıklaması, isimlerin verilmesi, makalede yazdıklarım rüzgârda savrulan kuru yapraklar gibi uçup gidecek. Onunki gibi organizasyonlar bu tür şeyleri daha önce de atlatmıştır. O da sessizce eski konumuna dönecek."

Maria, "Concilium kamuoyu tarafından bilinince, yasa daha güçlü bir tedbir alabilir," dedi.

Jeremy, "Tam olarak kimin yasası?" diye sordu.

Costas da, "Ve her şey bütün bunlara kaç kişinin inanacağına bağlı," dedi. "Yani, sen söyledin ya Jack, Kilise komplolarıyla ilgili büyük haberler, cinayet ve yıkımla olan doğrudan ilişkilerini tam olarak ortaya koymadıkça, hemen bayat haber haline geliyor. Ve biz de bir tür kayıp İncil bulduğumuzu iddia edecek ilk kişiler sayılmayız."

Maria, Jack'i dürtüp, "Daha görmedik bile onu," dedi.

Helena, "Jack'in Ritter'e ne dediğini hatırlasanıza," dedi. "Yazılı sözlerin gücü. Eğer onu sahiden bulursak o zaman insanlar inanacaktır."

Maria, "Kilise'nin temellerini sallasa bile mi?" diye sordu.

Helena, "İnsanların özgürce, korkular, suçluluk duyguları, kovuşturmalar ve concilium olmadan kendi ruhani yollarını seçmesi," dedi. "Ben bunun için buradayım. Eğer insanların bu seçimi yapmasına yardımcı olacak bir şey bulmuşsak, o zaman iyi bir şey yapmışız demektir."

Morgan arkadan, "Destekliyorum," diye lafa karıştı.

Costas, "Hâlâ o silindirde ne olduğunu bulmamız gerekiyor," dedi. "Jack izin verirse."

Jack, "Sabırlı olun," dedi.

"Bu yöne doğru gitmemizin sebebi Pliny'nin Doğal Tarih'indeki o not, değil mi? Hani Herculaneum'da bulduğumuz o rulodaki? Claudius ile dostu Herod'un Galilee Denizi kıyısında İsa'yı ziyaret etmesiyle ilgili olan?"

"Doğru."

"Yolda çukurlar filan yok değil mi?"

"Eh, Massimo'ya Roma'ya döneceğine dair söz verdim. Vesta odasının açılması için yapılacak işler varmış. Tonlarca atık temizlenecekmiş."

"Jack."

"Tamam, yolda çukurlar yok. Bu seferlik."

Kutsal toprakların zengin tarihini çağrıştıran isimlerin yazılı olduğu yol tabelaları görüyorlardı: Jericho, Nablus, Nazareth. Galilee Denizi levhasını görünce sola saptılar, modern Tiberias'ın tatil köylerini ve termal kaynaklarını geçtiler, sonra göl kıyısına ulaştılar. Arbel Dağı'nın sırtlarını görerek birkaç kilometre daha gittiler ve kibutzunn girişine ulaştılar. Etraflarındaki arazi kavrulmuş, kurumuştu ve denizin kıyı çizgisi de doğudaki bataklıklara doğru geri çekilmişti. Helena, kibutzun önünde arabayı durdurdu, dört saatlik yolculuktan sonra yorulmuş ve acıkmış bir halde indiler. Jack haki renkli bir şort, gri tişört ve çöl botları giymişti, sevgili haki renkli bez çantası da omzuna asılıydı. Costas her zamanki Havai takımlarına bürünmüştü, gözünde de Jeremy'nin verdiği güneş gözlüğü vardı, o gözlük artık Costas'ın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş gibiydi. Jeremy, Maria ve Morgan da Jack gibi giyinmişlerdi. Sıcağa aldırmazmış gibi görünen tek kişi Helena'ydı. Üzerinde yine Kutsal Mezar'ın çatısında giydiği beyaz cüppesi vardı.

Jack, "Burası antik Migdal bölgesi, Magdala da denir," dedi. "Mary Magdelene'nin yurdu. Bu kıyı Nasıralı İsa'nın genç bir erkek olarak yaşadığı, marangozluk ve balıkçılık yaptığı ve Galilee halkı arasında sözlerini yaydığı yer."

Kibutz kantininde yenen kısa bir öğle yemeğinin ardından Yigal Allon Müzesi'ne gittiler ve müzenin ortasındaki vitrinin etrafına toplanıp kutsal topraklarda yapılan en önemli buluşu sessizce içlerine sindirdiler. Bu antik bir tekneydi, tahtaları zaman içinde kararmış olsa da bütün güzelliğiyle korunmuştu. Sekiz metreden biraz uzundu ve eni iki metreydi. Costas güneş gözlüğünü alnına itip, tekneyi tutan metal beşiğe eğildi ve tahtalardan birini incelemeye başladı. "Polietilen glikol?"

Jack başını salladı. "Tekne tatlı suda bulunduğu için ve tuzundan arıtmak gerekmediği için tahtalarına PEG0 emdirmek fazla uzun sürmedi. 1986 yazıydı, şimdiki gibi kurak bir yıldı ve Galilee Denizi'nin su seviyesi düşmüştü. Buralı iki adam antik sikke ararken bu tahtaların çamurun içinden çıktığını görmüşler, pruvası göle doğruymuş. Antik bir tekne olduğu belliydi ve hemen merak uyandırmıştı. Tabii aynı zamanda bir parlama noktasıydı. İsrail Turizm Bakanlığı olası İsa bağlantısını düşünüp, tam da insanlar İsrail'e gelmeyi kesmişken yeni bir turistik cazibe merkezi

bulduklarını tahmin etmişti. Fakat bazı aşırı Ortodoks Yahudiler kazıya tepki gösterdiler, bunu bölgede Hıristiyan misyonerliğine yakılacak yeşil ışık olarak gördüler. Hatta yağmur yağsın da burası sular altında kalsın ve kazı engellensin diye dua edenler bile oldu."

Costas, "Bu tanıdık geliyor," diye mırıldandı.

Jack, "Son hedefimize gitmeden önce bunu görmenizi bu yüzden istedim," dedi. "Bütün o saçmalıklar artık unutuldu. Bu tekne İsrail'in, inançları her ne olursa olsun Hıristiyanları da, Yahudileri de buraya çeken başlıca arkeolojik cazibe noktalarından biri oldu. Ortak kültür mirasları oldu."

Costas, "Tahtalar antik tarzda, erkek dişi uçlarla geçme yapılarak birbirine tutturulmuş," dedi.

Jack teknenin hatlarını gösterip, "Bu eşsiz bir buluş," dedi. "O çağlardan kalan yegâne Galilee Denizi teknesi. Muhtemelen tek yelken çekilen bir direği de vardı, iki tarafa iki kürekçi oturuyordu ve küreklerden biri dümen yekesi olarak kullanılıyordu. Kavisli bir kıçı ve kalimarlı sivri bir burnu vardı. Tahtaları, genel olarak çerçevelerde meşe, kaplamalarda da Lübnan sedirinden oluşuyordu."

Maria, "Neden tamdık geldiğini şimdi anladım," diye mırıldandı. "Maurice aşağı yukarı bunun ebatlarında bir teknenin resimlerini göstermişti, Herculaneum'da 1980 yılındaki kazılarda, deniz kıyısındaki setin altında bütün o iskeletler ortaya çıktığı zaman bulunmuş. Püskürmeden gelen gazlar ve küller tekneyi kaplayarak kömürleştirmiş, ama tahtaların iç yüzeyleri el değmeden kalmış. Kusursuz bir işçiliği varmış, belki de zengin villa sahiplerinden birine gezi teknesi olarak yapılmıştı."

Costas, "Belki de bizim Claudius arada balığa çıkıyordu," dedi.

Jack, "Burada zekice tekrar kullanıma sokulmuş bir sürü tahta, hurda parça var," dedi. "Kinneret teknesinde, Herculaneum teknesinin zarafeti olmayabilir, ama kendine has bir tarzı olduğu kesin. Onu her kim inşa etmiş ve bakmışsa, Galilee bölgesini, bölgenin kaynaklarını ve onları nasıl kullanacağını avucunun içi gibi biliyormuş."

Costas, "Tarihi belirlemek için radyo karbon testi yapılmış mı?" diye sordu.

"Artı eksi seksen yılla MÖ 40."

Costas bir ıslık çaldı. "Geniş bir aralık, ama ilginç olasılıklar sunuyor. İsa MS 30 civarında ölmüştü, değil mi? Yani bu aralığın sonlarına yakın. Fakat bunun gibi tekneler, onarılıp elden geçirilir ve gölde kuşaklar boyunca kullanılabilirdi. Söylediğin zaman aralığının en başında yapılmış bir tekne bile onun zamanında kullanımda olabilirdi."

"Tekneyle ilgili olarak bulunan tarihi eserler basit bir tencereyle bir yağ kandilinden ibaretti, muhtemelen her ikisi de aynı dönemden kalma."

Costas, "Peki, Claudius'la Herod Agrippa'dan ne haber?" dedi. "Onların ziyareti hangi yıldaydı?"

Jack sakin bir sesle, "Buraya MS 23 yılında geldiklerine inanıyorum," dedi. "Nasıralı İsa yirmili yaşlarının ortalarındaydı, belki de yirmi yedi veya yirmi sekiz yaşındaydı. Claudius da otuz iki veya otuz üçtü. Herod Agrippa da onunla aynı yaştaydı, her ikisi de MÖ 10'da doğmuştu. Birkaç yıl sonra İsa el değmemiş kırlara açıldı ve dünyevi işlerle alakasını kesti ve gerisi de tarih zaten. Claudius da buraya geldikten hemen sonra Roma'ya dönmüş olmalı. Bir daha da hiç gelmemişti. Onun başına gelenleri biliyoruz. Herod Agrippa ise Yahudilerin kralı oldu."

"Bu tarihi nasıl saptadın?"

"Kudüs'te hatırladığım bir şey sayesinde. O kelimeler, Seaquest ZTnin laboratuvarında, Pliny'nin Doğal Tarih kitabının sayfasında ilk gördüğümüzden beri aklımı kurcalayan bir şeydi. Başka hiçbir yerde Claudius'un Doğu'ya geldiğini gösteren bir kayıt yok. Ben de bu olayın, tanınmamış bir bilgin olarak Roma'da yaşadığı dönemde olması gerektiğini tahmin ettim, yani MS 41'de imparator olmaya zorlanmadan önce. İsa'nın çarmıha gerilişinden, yani MS 30'dan önce, Tiberius hüküm sürerken olacağı kesindi zaten. Ve de muhtemelen havariler İsa'nın etrafını kuşatmadan önceydi, çünkü onlar Roma'dan gelen ziyaretçiyi mutlaka hatırlar, İndilere bir kayıt koyarlardı."

Helena boğazını temizledi. "Bizim Etiyopya'da bir inancımız var. Bir imparatorun Mesih'i gördüğüne inanırız."

Costas, "Eğer Herod Agrippa Judaea kralıysa, Galilee'yi o zaman ziyaret etmiş olabilir," dedi.

Jack başını salladı. "O çok daha sonraydı. MS 41'de sadakatinin ödülü olarak ona Judaea'yı veren Claudius'tu. O zamana kadar Herod Agrippa daha çok Roma'da yaşıyordu. Hayır, ben başka bir zamanı, yıllar öncesini düşünüyorum. Herod Agrippa, Büyük Herod'un, Judaea kralının torunuydu, ama Roma'daki imparatorluk sarayında büyümüş, Claudius'un annesi Antonia tarafından evlat edinilmişti. Claudius'la ikisi birbirine hiç benzemeyen iki arkadaştı, biri sıkı bir hayat süren bir çapkın, diğeri sakat bilgin. Herod Agrippa'nın içki âlemi arkadaşlarından biri de, İmparator Tiberius'un oğlu Drusus'tu. Drusus sarhoş olup Praetorian muhafızlarıyla dalaşırdı. Bir gece şüpheli bir kaza oldu ve Drusus öldü. Herod Agrippa da hemen Judaea'ya postalandı. Hatırladığım şey buydu işte. Olay MS 23 yılında olmuştu."

Costas, "Bingo," dedi.

"Dahası da var. Herod Agrippa'nın amcası, Herod Antipas, o sırada Galilee vahşiydi. Laf dinlemez yeğenini pazar denetçisi, yani agoranomos olarak atadı. Bilin bakalım nereye? Tiberias'a, yani buranın birkaç kilometre güneyinde, Galilee Denizi kıyısında bir yere. Gelirken oradan da geçtik."

Costas bir ıslık çaldı. "Yani sahiden de Herod Agrippa ile İsa'nın yolu kesişmiş olabilir."

Jack, "Muhtemelen Herod Agrippa, Tiberias'ta kim var kim yok hemen öğrenmiştir," diye cevap verdi. "Girişken, şamatacı ve karizmatik bir adamdı ve Latince ile Grekçeyi olduğu kadar yerel Arami dilini de konuşabiliyordu. Buradaki insanlara karşı gerçek bir ilgi duymuş olması mümkün, ne de olsa günün birinde başlarına geçeceği kendi halkıydı onlar. Belki tavernalarda, burada yaşayan bir şifacıdan, diğerlerinden gerçekten de bir adım önde görünen birinden söz edildiğini duymuştur. Belki Roma'ya, Doğu'da bir yerde derdine çare bulunacağına duyduğu inancı hâlâ koruyan sakat arkadaşı Claudius'a bir haber uçurmuştur."

Costas ağır ağır, "Böylece Herod Agrippa, Claudius ve Nasıralı İsa'yı aynı tarihte, MS 23'te burada, Galilee'de buluşturmuş olduk," dedi. "Başka hiçbir yerde sözü geçmeyen, sadece üç gün önce Herculaneum'da kayıp bir tünelin ucunda bulduğumuz antik parşömenin kenarına not alınmış bir buluşma."

"Doğru."

Costas düşünceli bir tavırla önündeki tahtanın kenarını ovalarken, "İsa bir marangozdu," dedi. "Yani tekne de yapabilirdi, öyle değil mi?"

Jack başını salladı. "Antik Grekçede, tıpkı dönemin Sami dillerinde, yani Arami dilinde, eski Fenike dilinde olduğu gibi, 'marangoz' kelimesi konuyla ilgili her şeyi içeriyordu. Mimar, ahşap işçisi, hatta taş ya da metal inşaatçısı anlamına gelebilirdi. Buralarda o türden pek çok iş yapılıyordu. Herod Antipas, Tiberias'ı MS 20 yılında kurmuştu ve inşa edilecek bir sarayla, kent duvarları vardı. Ama haklısın. Başlıca ahşap işçiliği tekne yapımı da olabilirdi. MS birinci yüzyılın sonlarında Tarihçi Josephus, Galilee Denizi'ni anlatmış ve gölde 230 tane tekne olduğunu belirtmişti, muhtemelen bu sayı küçük tekneleri içermiyordu bile. Buradaki tekneler Akdeniz'dekilerden daha uzun ömürlü oluyordu, çünkü tuzlu suda yaşayan tahtakurtları yoktu. Ama öyle bile olsa burada da yeni tekne yapımı kadar, normal onarım işleri de oluyordu. MS yirmiler bu konuda bir patlama yaşanan bir dönem olabilir, çünkü Tiberias'taki inşaatlardan bir sürü tahta artığı geliyordu. Karşımızda duran bu teknede de bu tür tahtalar kullanılmış."

Costas başını salladı ve elini önündeki tahtanın kenarına koyduktan sonra Jack'e baktı. "Sanki neredeyse bir ömür önce ki galiba geçen salıydı, Sicilya açıklarında St. Paul batığına dalmıştık. Sen de bana erken dönem Hıristiyanlık arkeolojisinin inanılmayacak kadar bilinmezlerle dolu olduğunu, kesin olarak bilinen çok az şey olduğunu söylemiştin." Duraksadı. "Şimdi bana şunu söyle. İsa tarafından yapılmış bir tekneye mi dokunuyorum?"

Jack de ellerini tekneye koyup, antik tahtalara baktı ve sonra Costas'a döndü. "Yeni Ahit'teki bir sorun da İsa'nın kendisini nasıl gördüğü yani ve onun Mesih olarak kabul edilip edilmediğidir. Kendisine sorulduğunda,

insanlar onun kim olduğunu bilmek istediğinde, bazen aynı ifadeyi tekrarlardı. Tabii benim söyleyeceğim şekli sadece bir tercüme olacak, ama işin özünü verdiğini sanıyorum. 'Siz nasıl görüyorsanız oyum,' derdi."

"Neyi söylemek istiyorsun?"

"Sen neyi anlıyorsan onu"

Costas bir an sessiz kaldı, anlamak istercesine Jack'e baktı, sonra iç geçirip elini tekneden çekti. "Arkeologlar," diye homurdandı. "Hiçbirinden net bir cevap alamazsın."

Jack yorgun bir şekilde gülümseyip yavaşça bez çantasına dokundu. "Hadi. Gitmemiz gereken son bir yer daha var."

Yarım saat sonra Galilee Denizi'nin batı kıyısındaki bataklıkların kenarında duruyorlardı. Artık akşam oluyordu ve gölgeler arkalarından başlayarak bataklıklara doğru ilerlemeye başlamıştı. Uzakta su hâlâ parıldıyordu ve Jack bir hafta önce Sicilya semalarında hissettiği o tuhaf bölünmüşlüğü hatırlıyordu, sanki gözleri bütünden ziyade parçalara takılmış, manzara kavrayamayacağı kadar kör edici bir hal almıştı. Şimdi çantasını sıkıca kavramışken, onu ilk bulduğunda hissettiği heyecanı yaşıyordu. Jack'in elindeki hazinenin neredeyse iki bin yıl önce başlayan yolculuğun çıkış noktasına ulaşmışlardı. Claudius'un da tam burada durmuş olduğundan emindi, o da gözlerini uzaktan görünen Golan Tepelerine dikmiş, Doğu'nun büyüleyici cazibesini algılamıştı. Acaba Claudius da bu huzursuzluğu, Doğu ile Batı arasındaki bu asırlık günah çizgisinde yatan tehlikeyi algılayıp, denizin sükûnetinin, bir fırtınanın başlangıcı olduğunu sezmiş miydi?

Jack manzarayı seyrederken, güneş arkalarında alçaldı ve sahne zihninde yine tutarlı bir hal aldı ve Turnerin bir resmine dönüştü, köpükler pastel mavi ve turuncularla renklendi. Derin bir nefes alıp diğerlerine döndü ve çamurlu zeminde horozibiği gibi birbirine dolanmış sürgünlerin arasından ilerlemeye başladılar.

Jeremy, "Yanılmıyorsam Ziziphus spincrista," dedi. "İsa çalısı. Nefis bir meyvesi vardır. Müsait bir zamanda denemelisiniz."

Maria, "Yaşlı Pliny gibi konuşuyorsun," dedi.

Jack önde, yola devam ettiler. Ötekiler karışık bir sıra halinde ilerliyordu. Jeremy su birikintilerine bata çıka Jack'e yetişti, bulundukları yerden diğerleri konuştuklarını duyamazdı. "Elizabeth hakkında Jack. Sözünü etmediğim bir şey var."

Jack yürümeye devam etti ama dönüp Jeremy'ye baktı. "Söyle."

"Bir kızı olduğunu biliyor muydun?"

"Kızı mı?"

"New York'ta okuyor ve Elizabeth'in iki eski arkadaşıyla yaşıyor, ikisi de üniversitede profesör. Elizabeth, onu Napoli'ye, kendi ailesinin yanma getirmek istememiş. Kızını neredeyse herkesten saklamış. Yetkililerden biri anlattı, Elizabeth'le yakın görünen bir adam. Çok duygusaldı."

"Kız biliyor mu? Yani Elizabeth'in kızı?"

"Elizabeth sadece iki gündür ortada yok ve kızını tümüyle Napoli'deki yaşamının dışında tutuyormuş. Fakat kız birkaç günde bir annesiyle telefonla konuşmaya çalışıyormuş. Yani bir sorun olduğunu yakında anlayacaktır."

Jack, "O adamla bağlantı kurmamı sağlayabilir misin?" dedi. "Kızın telefon numaralarını filan alabilir miyim?"

Jeremy sakin bir sesle, "Ben aldım zaten Jack," dedi. Bir kâğıt parçası uzattı. "Yapacak ama senin olman gerektiğini söyledi."

"Ne diye benden söz etti ki?"

"Elizabeth'le senin hakkında konuşmuşlar."

Sessizce yürümeye devam ettiler. Jack kendini koşu bandındaymış gibi hissediyordu, ayaklarının altındaki zemin hareket ediyordu ama etrafındaki dünya hareketsizdi, sanki her şey, içinde bulunduğu oyun, aniden zaman içinde donup kalmıştı ve ancak önünde görebildiği yolun bir önemi vardı. Konuşmaya başladı ama nefesi kesildi. Sonunda ağzından kelimeler çıktığında adeta başka biri konuşuyormuş gibiydi.

"Kız kaç yaşında?"

"On beş Jack."

Jack güçlükle yutkundu. Alçak sesle, "Bana anlattığın için sağ ol," dedi. Jeremy başını salladı, sonra arkadan gelenlere katılmak üzere durdu. Jack yürümeye devam etti, fakat zihni bölünmüştü; gözünün önüne sürekli Elizabeth'in görüntüsü geliyordu, içinde ortaya çıkmayan bir öfke sezinliyordu, bunun olmasına yol açan bütün güçlere, önceki gün neredeyse öldüreceği adama ve onun temsil ettiği her şeye karşı bir kin duyuyordu. Ama tek yapabildiği son on beş yılı ve yaptıklarını düşünmekti.

Neler kaçırmış olduğunu.

Sığ su birikintilerinin kenarında on dakika daha yürüdükten sonra, yaklaşık yüz metre genişliğinde, kıyıdan yüksekçe bir alana geldiler. Balıkçıların oluşturduğu bir düzlüktü, kuraklık esnasında geçici bir çekek yeri olarak yapılmıştı ve balık kokusu ve ağlarıyla kaplıydı. Ortada büyük kısmı yere gömülü geniş bir taş vardı, belli ki bir zamanlar bağlama yeri olarak kullanılıyordu. Çamurların arasında yıpranmış eski bir halat vardı ve kıyıya kadar uzanıyordu. Jack çürümüş bazı ağları kenara itip oturdu, diğerleri de belli ki bu amaçla oraya çekilmiş olan iki kütüğün üzerine yerleştiler. Jack çantasını kucağına aldı ve hep birlikte suya baktılar, manzaranın dingiliğine kapılmışlardı. Bir adamla kadının kıyıda amaçsızca yürümesini izlediler, çamur birikintilerinin yüzeyleri parladığı için serap gibi, suda yürüyormuş gibiydiler. Uzakta göldeki balıkçı tekneleri seçiliyordu, direklerindeki lambalar karanlığın içinde mumlardan bir yolluk oluşturmuş gibiydi.

Helena kısık bir sesle, "Bu kıyı, İsa'nın yaşamının bir bölümünü geçirdiği yer," dedi. "İndilerde, sözlerine bol bol balıkçılık ve denizle ilgili metaforlar karışır. Güzel bir günün müjdecisi olan kızıl bir akşamdan söz ettiğinde, bir kâhin olarak değil, bir denizci ve balıkçı olarak, havadaki o tozutmanın ardından kuru bir gün geleceğini bilen biri olarak konuşmuştu."

Jeremy, "Ve insanlar o zamandan beri buraya, Galilee Denizi'ne onu bulmaya geliyor," diye mırıldandı. "Önce Roma İmparatorluğu Büyük Konstantin'in emriyle Hıristiyan oldu ve ilk Hıristiyanlar gelmeye başladı. Sonra ortaçağ dünyasının hacıları Britanya Adaları'ndan, Kutsal Roma İmparatorluğu'ndan, Bizans'tan geldiler. Ürdün Nehri'nde yıkanan Bizans imparatoruna muhafızlık eden paralı Viking askerlerinin başında Harald Hardrada da geldi. Sonra da cennetin krallığını bulduklarını düşünerek,

atlarını bir kan deryasından sürüp gelen Haçlılar vardı. Ama Arap orduları da doğudan kopup gelince krallık gözlerinin önünde yıkıldı."

Costas sığ gölcüğe bir çakıl taşı atıp, sonra da Jack'i süzerek, "Yine de bence burası fazla değişmemiştir," dedi. "Artık ne bulduğumuzu gösterecek misin?" Jack boş boş başını salladı, sonra da tekrar uzaktan adamla kadının yürüdüğü kıyıya baktı.

Jeremy, "Mark Twain'in de buraya geldiğini biliyor muydunuz?" diye sordu.

Costas, ona dönüp, "Anlamadım?" dedi.

"Mark Twain, yazar. 1867'de kutsal topraklara gelen ilk Amerikalı turistlerden biriydi."

Helena, "Sözlerini hatırlıyorum," dedi. "Buraya son geldiğimde okumuştum ve gerçekten çok etkilenmiştim. Şunun gibi bir şeydi: 'Gece Galilee'yi görme zamanıdır, gün bitmiş, en katı insanlar bile yıldızların altındaki bu asude gecenin düşsel etkilerine kapılmıştır. Dalgalar kıyıyı kucaklarken, hayali küreklerin suya dalışı duyulur; gecenin gizli seslerinde ruhların sesi işitilir; meltemin yumuşak esintisinde görünmez kanatların okşayışı hissedilir.'"

Boğazını temizleyip derin bir soluk alan Jack, "Onun gibi başkaları da vardı," dedi. Hâlâ Jeremy'nin verdiği haberi düşünüyordu ve Elizabeth'in ortadan kayboluşuyla kapıldığı umutsuzluğu ve anlamsız olduğunu bildiği suçluluk duygusunu bastıramıyordu. Elizabeth'in başına gelenler onun doğumuyla başlayan kurgunun bir halkasıydı. Onca yıl önce birlikte olduklarında bunu onun gözlerinde okumuş, ama o zaman başka bir şeye yormuştu. Ve yine de, kıyıyı, ufuktaki tekneleri seyrederken birdenbire üstünden bir yük kalktığını hissetmiş, daha önce hiç tatmadığı bir huzur duymuştu. Bir yanı Jeremy'nin verdiği haberi başından beri bilirmişçesine kabullenmiş gibiydi. Eliyle gözlerini sildikten sonra, kendisini dikkatle izleyen Costas'a baktı.

Jeremy'nin eline tutuşturduğu kâğıdı sıktı. Ümitsizliğin arasında büyük bir özlem ve çok güçlü bir sorumluluk duygusu da vardı. Ve her şeye rağmen Elizabeth'in hayatta olduğunu, Ritter'le uşağım tam zamanında durdurduklarını umuyordu.

Jack, "İncil'deki öykülerin sadece alegori ve fabl olmadığına inanan başkaları da vardı," dedi. "Bu, arkeolojinin artık bir bilim olarak kabul edildiği; Heinrich Schliemann ve Arthur Evans'ın Truva Savaşları ile Yunan bronz çağının gerçek olduğunu kanıtladığı zamandı. Mark Twain'den on yıl sonra, Kraliyet Mühendisi Teğmen Horatio Kitchener, Britanya'nın en büyük komutanı olmadan önce, Galilee'de yaptığı Filistin araştırması ile öne çıktı. Ve sonra, T. E. Lawrence, Arap Lawrence olup, Arap lejyonuna şu tepelerde Şam'a doğru önderlik ederek geri dönmeden önce buraya Haçlı şatolarını incelemeye geldi. Tarihin büyük hareketleri burayı süpürüp geçti ve Doğu'yla Batı dünyaları arasındaki en büyük çatlak da buradan Ürdün Vadisi'nden geçti. Fakat Galilee sık sık bir tarih girdabı oldu, insanın direnebileceği bir yer."

Maria, "Muhteşem bir gelecek umuduyla buraya gelenler," diye mırıldandı.

Jack elini cebine sokup küçük bir kutu çıkardı. Kutuyu açıp içindeki iki sikkeyi aldı. İkisini de havaya kaldırarak paraları, batan güneşin aydınlatacağı şekilde tuttu. Sikkeleri ağır ağır sağa sola oynattıkça portrelerin hatları netleşiyordu.

Costas alçak sesle, "Jack galiba yine bir şeyleri ödünç almışsın," dedi, dikkatle arkadaşını süzüyordu. "Bu, sonu hazine avcılığına varan tehlikeli bir eylem, biliyorsun. Çizgiyi ne zaman aşacaksın diye hep merak etmişimdir."

Jack, ona gülümsedi ama sessiz kaldı, gözünü sikkelerdeki yüzlerden ayırmamıştı. Çantasını açıp hepsinin görmek için buraya geldiği şeyi çıkarmadan önce son kez onlara bakmak, uzanıp dokunmak ihtiyacı duyuyordu. Soldaki sikke Herod Agrippa'dan kalma dört drahmilik gümüş paraydı. Helena'yla Yereva, onu Kutsal Mezar Kilisesi'nde bulmuşlardı. Portre yıpranmıştı ama kaba hatlı, kabadayı suratlı birini gösteriyordu, düşünen birinden çok savaşan birinin portresiydi, ama iri, duyarlı gözleri vardı. Doğu geleneğine uygun biçimde idealize edilmişti, Herod Agrippa'dan çok Herkül'e veya İskender'e benziyordu. Başında defneyaprağından bir taç vardı, normalde bu sadece Roma imparatorlarının sikkelerinde görülürdü. Öteki sikkedeki adamda da defneden bir taç vardı, ama bu seferki hakkıyla oraya konmuştu. Bu da Herculaneum'da buldukları

Claudius'un sikkesiydi. Jack, Claudius'u villadaki masanın başında oturmuş, Narcissus ve Pliny'yle Britanya tarihi üstünde çalışırken, sonra da Londra'daki mezarın başında dururken hayal ettiği şekilde görüyordu. Saçları çıkık alnı, düşünceli patlak gözleri ve büzülmüş ağzıyla başı bütün olarak görülmekteydi. Sakat ya da budala Claudius değil, gücünün zirvesindeki imparator olarak, su kanalları ve limanlar inşa etmiş, Roma dünyasını felaketin eşiğinden döndürmüş, Hıristiyan Batı'nın yüzyıllarca yürüyeceği yolu inşa etmiş bir imparator olarak görülüyordu. Her iki sikke de yaşamlarının doruğuna ulaşmış erkekleri göstermekteydi. MS 23'teki o gün genç birer adam olarak burada, Galilee Denizi kıyısında buluştuklarında ikisi de o geleceği kolayca öngöremezdi. Herod Agrippa, Doğu'nun prensi. Claudius, tanrı.

Helena, "Yaklaşan karanlığı sezmişler miydi acaba?" diye mırıldandı.

Costas, "Ne demek istiyorsun?" dedi.

Jack sikkeleri kutuya, kutuyu da cebine koydu ve çantasından sarılıp sarmalanmış bir paket çıkardı. Ötekiler dikkatle onu izliyordu. "Herod Agrippa Doğu'nun en değişken hanedanlarından birine mensuptu ve Roma'da büyümüştü," dedi. "Gücün, dönek yapısını gayet iyi tanıyordu. Claudius da buna aşinaydı, üstelik tarihçiydi. MS 23'te bile Tiberius rejimindeki çürüme işaretlerini görmüştü. Ve burada tanıştıkları kişi, yani Nasıralı balıkçı, Galilee'de tarihin önemli olaylarından uzakta büyümüş olsa da, neler olacağını sezebilecek biriydi.

"Claudius, hazinesini saklamak için Britanya'ya son kez gittiğinde, bunu Roma'dan sonrasına aktarmak için yapıyordu. Ve Everett 1917'de Kudüs'e geldiğinde yine aynı şeyi yapmaktaydı. Onun dünyası en feci karanlıkların içindeydi, kıyamete Claudius'un hayal bile edemeyeceği kadar yakındı. Ve her iki adam da tarihin fırıldak rüzgârlarının hazinelerini kapıp kaçabileceğinin farkındaydı."

Jack elindeki nesneyi saran kabarcıklı ambalaj malzemesini açıp küçük taş silindiri ortaya çıkardı. Heyecan dolu mırıltılar oldu ve hem Helena, hem de Morgan dua edercesine ellerini kaldırdılar. Jack silindiri Helena'ya uzattı. "Kapağını sen açar mısın?"

Helena istavroz çıkarıp silindiri Jack'ten aldı. Yavaşça, dikkatle kapağı çevirdi. Mühür görevi yapan reçinemsi madde kırıldı ve kapak kolayca açıldı. Helena silindiri yeniden Jack'e verdi ve o da kapağı açma işlemini tamamladı. Herkes Jack'in başına toplandı, Maria ile Jeremy önde diz çöktüler, Costas'la Morgan da Jack'in omzunun üstünden bakıyorlardı. Silindirin içindekini görünce yine nefesler tutuldu. Bu bir ruloydu, zamanla kahverengiye dönmüştü ama belli ki sağlamdı, hâlâ tahta bir çubuğa sarılı olarak duruyordu.

Jack, "Silindir, hava geçirmemiş," diye soludu. "Tanrı'ya şükürler olsun." Elini uzatıp rulonun ucunu iki parmağıyla hafifçe tuttu. "Hâlâ yumuşak ve esnek, Üzerinde bir tür koruyucu var, yapışkan bir malzeme."

Maria, "Akıllı Claudius," diye mırıldandı.

Jeremy de, "Akıllı Pliny demek istiyorsun yani," dedi. "Bahse girerim ki Claudius bunu ondan öğrenmiştir."

Sustular ve Jack'in tek duyabildiği uzaktan gelen bir çarpma sesiyle, batıdan esen meltemin hafif hışırtısı oldu. Jack nefesini tutarak ruloyu dışarı çekti ve silindiri kucağına bıraktı. Görünürde yazı yoktu, sadece papirüsün kahverengi yüzeyi vardı. Kaldırıp, arkalarındaki tepenin üstünde batmakta olan güneşin son ışıklarına doğru tuttu. Dikkatle, hiçbir şey söylemeden ruloyu birkaç santim açtı, bütün dikkatiyle papirüsün yüzeyine bakıyordu.

"Yüce Tanrı'm," diye mırıldandı.

Costas, "Bir şey mi gördün?" dedi.

"Şu papirüs şeritlerinin sıyrılmış olduğu yerdeki izlere bak. Güneşte belli oluyor. Bu birinci kalite kâğıt, Herculaneum'da Claudius'un masasında bulduğumuzun papirüs yaprağının aynısı. Ve işte." Sesi boğuklaştı. "Görebiliyorum."

"Neyi?"

"Yazıyı. Şurada. Bak." Jack yavaş yavaş papirüs rulosunu açtı. Önce bir satır ortaya çıktı, sonra bir satır daha. Bütün ruloyu açınca yaklaşık yirmi satırlık bir yazı gördüler. Jack'in kalbi duracak gibiydi. Mürekkep siyahtı, neredeyse kömür karasıydı ve korumak için balmumu ile kaplanmıştı. Yazı

antikçağlara has bir şekilde kesintisiz akıyordu, kelime veya noktalama bölünmeleri yoktu. Jack, "Grekçe," diye fısıldadı. "Grekçe yazılmış."

Jeremy heyecan içinde, "İlk kelimenin yanında bir haç var!" diye bağırdı. "Bunu ortaçağ dini eh/azmalarında da görürsünüz."

Costas, "Altında da kazınmış eski yazılar var," dedi. Gözlerini kısmış Jack'in arkasından bakıyordu. "Sadece ilk birkaç satırda, Güçlükle seçiliyor ama farklı bir elden çıkmışa benziyor, hem de farklı bir metin."

Jack, "Muhtemelen Claudius'un daha önce yazmış olduğu bir yazıdır," diye mırıldandı. "Eğer öyleyse Latincedir. Belki Judaea'ya yaptığı yolculukta başlayıp sonra silmiştir. Bu da muhteşem olurdu. Elimizde henüz Claudius'un kendi el yazısı yok."

Costas, "Kütle spektrometresi ile çözülür," dedi. "Müspet ilim."

Jack dinlemiyordu. Silinmiş yazının üstündeki ilk satırları okuyordu. Başının döndüğünü, elindeki parşömenin titrediğini hissetti, bunun kendi olağanüstü duygusallığından mı yoksa rüzgârdan mı olduğunu bilemedi. Elleri yavaşça indi ve papirüsü dizlerinin üzerinde tuttu. Helena'ya döndü. "Kyriam bonum," dedi. "Tanrı'nın evi mi demek tam olarak?"

Helena başını salladı. "Bütün olarak cemaat anlamına da gelebilir, geniş anlamda kilise de demektir."

"Peki naos? Yani Grekçe tapmak?"

"Muhtemelen fiziksel bir varlık olarak, yapı olarak kilise kastedilmiştir."

"Buna hazır mısın?"

"Kelimeler bunlarsa korkacak bir şeyim yok demektir Jack."

"Hayır hayır, yok." Jack duraksadı ve olağanüstü bir an boyunca, çok yükseklerden aşağı bakıyormuş ve çamurlu bir arazide toplanan grubu değil, muazzam bir denize vuran ışık huzmesinde, küçük bir teknede kafa kafaya vermiş, karanlıkta zar zor seçilen iki gölgeyi görüyormuş gibi hissetti. Gözlerini yumdu, sonra tekrar papirüse bakıp tercüme etmeye başladı.

"İsa, Nasıralı Joseph'in oğlu, bunlar onun sözleridir..."

Yaz, MS 23

Beyaz tunikli, hevesli genç adam durup esen meltemi kokladı. Daha önce Doğu'ya hiç gelmemişti ve son birkaç gündür manzaralar, kokular hep yabancı ve ürkütücü geliyordu. Fakat şimdi tepelerden batıya doğru esen Akdeniz rüzgârı beraberinde tuzun, bitkilerin ve hafif bir çürümenin o bildik kokusunu, önceki gün karşı sahildeki Gaulantis'in yüksek yerlerinden esen şiddetli rüzgârla temizlenen o kokuyu getirmişti. Elini gözlerine siper edip tekrar baktı. Çamurlu düzlükler denizin sonuna, uzun kurak yaz yüzünden suyun buharlaştığı parıltılı sahile kadar uzanıyordu. Uzaklarda denizin yüzeyi cam gibiydi. Kıyıda dalgalanan bir şekil seçer gibi oldu, belki de bir balıkçı teknesiydi, çevresinde bir kıpırtı vardı. Kulak kabarttı ve uzaktan gelen tiz bir martı çığlığı duydu, sonra da çatıya düşen yağmur damlalarının sesine benzer bir vurma sesi kulağına geldi. Hava ısınmaya başlamıştı, hatta düşündüğü hızda yürünmeyecek kadar sıcak olmuştu. Arbel dedikleri dağa doğru döndü, yüzünü kaldırıp tekrar batıdan gelen o serin rüzgârın esmesini ve kendisini sarmasını bekledi. "Claudius!" Bu bir kız sesiydi. "Yavaşla! Sana su lazım." Sakat bacağını sürükleyerek geri döndü ve refakatçilerinin yetişmesini bekledi. Daha kıyıdaki Caesarea'ya ulaşalı on gün olmuştu ve Kudüs'ten yola çıkalı da beş gün geçmişti, Ürdün Vadisi'nden Galilee'deki iç denize gidiyorlardı. Geceyi Herod'un amcası Antipas tarafından kurulan ve neredeyse on yıldır Roma'da imparator olan Claudius'un amcası Tiberius'a ithaf edilerek Tiberias denen yeni kentte geçirmişlerdi. Claudius, Judaea'nın her yerinde Tiberius'un görüntüleriyle karşılaşınca şaşırmıştı, sanki yaşayan bir imparatora şimdiden tanrı gibi taparmışçasına tapınaklarda, heykellerde ve sikkelerde hep o vardı. Claudius'a kara cahil ailesinden hiç kaçamayacakmış gibi geliyordu, fakat o sabah kentteki yapılardan uzaklaşıp, karşıda Gaulantis tepeleri, pırıl pırıl parlayan denizin kıyısında uzanan düzlüklerin sadeliğinde yürürken alışık olmadığı bir huzur, bir özgürlük duygusuna kapılmıştı.

Bugünden sonra o tepeleri aşıp Antioch'a gitmeyi planlamışlardı, sevgili ağabeyi Germanicus'un dört yıl önce zehirlendiği yere gidip adaklarını sunacaklardı. Claudius hâlâ acı çekiyordu, duyduğu ıstırap midesine bıçak gibi saplanmaktaydı. Düşündüklerini unutmaya çalıştı ve aziz dostlarının

güneyden gelen tozlu yoldan kendisine yaklaşmalarını bekledi. Sevgili Calpurnia'sı, alev gibi yanan kızıl saçları ve çilli teniyle, henüz yirmili yaşlarına gelmemişti ama hayatında tanıdığı en duyarlı kadındı. Mesleğinin, o en eski mesleğin gerektirdiği gibi kırmızı giymişti ama artık bu sadece bir alışkanlıktan ibaretti, şart değildi. Ve onun yanında bir Arap prensesine uyacak şekilde peçeli, mücevherler içindeki Cypros, yani Herod'un karısı vardı. Cypros, saçları uçuşan arkadaşının yanında bir tanrıça gibi parıldıyordu. Onların ardından da kara sakallı Herod gelmekteydi. Uzun saçları antik Asur krallarının ki gibi örgü örgüydü, pelerinin kenarları gerçek Tyreann moruydu, gür sesiyle şarkılar söyleyip, açık saçık şakalar yaparak yol boyu onları eğlendirmişti. Herod daima ilgi odağı olurdu, yine de Claudius'un en eski ve en aziz dostuydu. Saraydaki

Deniz kabuklarından elde edilen bir boya. Onca çocuk arasında onunla arkadaşlık eden, kekemeliğini, hantallığını, sakat bacağını görmezden gelen bir tek o vardı.

Claudius, Calpurnia'nın uzattığı su tulumunu alıp kana kana su içti. Herod kıyıda hareket eden lekeyi gösterdi ve yoldan ayrılıp çamurlu düzlüklerden gitmeye başladılar. Claudius, Migdal hisarını, tepelerin arasındaki boşlukta kurulmuş olan bir sonraki kıyı kentini görmüştü, ama şimdi yükselen ve kıyıyı ışıltılı bir tül gibi örten sisin arasında kaybolmuştu. Sonra güneş ortaya çıktı ve düzlüklerin arasındaki onlarca sığ birikintiden yansıdı. Claudius'a bu görüntü bir parçalanma gibi, kırılmış bir cam gibi geldi, güneş göz kamaştırıcı bir şekilde her bir birikintiden yansıyor ve sonra sisin içinde yeniden bütünleşiyordu. Havada bir gökkuşağının izi asılıydı, asla maddeye dönüşmeyecek, hep gerçeğin hemen ötesinde duracak bir renk köprüsü gibiydi. Az sonra tek görebildiği ilerideki teknenin etrafındaki hareket oldu, hatta o bile onlar yürümeye devam ettikçe titreşip geri çekiliyor gibiydi. Claudius görüntünün gerçek olup olmadığını merak etti, yoksa Herod'un çölde gördüğünü anlattığı yanılsamalar gibi sadece bir göz aldanması mıydı?

Herod yanma geldi ve Claudius'u dürtükledi, sesi gümbür gümbürdü, nefesinde hâlâ akşamki şarabın kokusu vardı. "Çocukken Roma'da sana öğrettiğim Arami dilini hatırlıyor musun?"

"Sevgili Herod, Nasıl unutabilirim? Ve şu geçen yıllarda sen çapkını oynarken ben Fenike dili öğretiyordum. Biliyorsun Kartaca tarihi ile ilgili planlarım var. Orijinal kaynakları okumadan olmaz. Romalı bir tarihçinin barbarlar hakkında söylediği hiçbir şeye güvenemem."

"Biz barbar değiliz Claudius. Sadece farklıyız." Herod, Claudius'u bir daha itti, neredeyse düşmesine sebep oluyordu ama her zamanki sevecenliği ile tam zamanında tuttu. "Neyse, Romalılara güvenmem dostum. Tek bir soylu hariç tabii ki" Claudius'a bir daha omuz attı, sonra düşmesin diye sarıldı ve ikisi birden güldüler.

Claudius, "Şu adam Grekçe biliyor mu?" diye sordu.

"Evet."

"O zaman Grekçe konuşuruz, Aramice değil. Sevgili Calpurnia'm gerçek bir barbardır biliyorsun. Büyük ebeveynleri, benim büyük amcam Jül tarafından Britanya'dan köle olarak getirilmişti. Calpurnia, bana çok ilginç şeyler anlatıyor. Bir gün oraya gideceğim. Fenikelilerin o kıyılara kadar gittiğine inanıyorum ama Britanyalılara dilleriyle ilgili bir şey bıraktıklarına inanmıyorum."

"Pekâlâ o zaman sevgili dostum Claudius. Güzel Calpurnia'n için Grekçe olsun."

Kıyıya yaklaşmışlardı. Claudius yine önden gidiyordu ve şimdi teknenin serap değil gerçek olduğunu, kıyıdan birkaç metre içeri çekilmiş olduğunu görebiliyordu. Kavisli kıçı, tek bir yüksek direği olan güzel bir tekneydi, Claudius'un çocukken Napoli Körfezi'nde kullandığı ve hâlâ Herculaneum'daki barakada tuttuğu yelkenliye benziyordu. Daha dikkatle baktı. Kıç taraftaki tentenin altında gebe bir kadın oturmuş kucağındaki bir şeyle uğraşıyordu. Teknenin yanında eski teknelerden tahta parçaları ve çeşitli aletlerin güzelce dizildiği uzun bir kalas vardı. Aletler de bir el testeresi, bir delgi, keskiler ve bir sepet çividen oluşuyordu. Claudius az önce duyduğu çekiç sesinin buradan geldiğini tahmin etti. Sonra elinde bir planya ile marangoz ortaya çıktı. Yağız, adaleli bir erkekti, üstünde sadece bir peştamal vardı. Teni iyice bronzlaşmıştı, kabaca kırkılmış siyah saçları ve gür sakalıyla zorlu bir seferden dönen Herod'a benziyordu. Claudius gözünü adamdan ayırmadan topallayarak tekneye gitti. Adam, Roma'daki

gladyatörlerden veya mermer ocaklarından kaçıp Napoli yakınlarındaki Phlegraean Düzlüklerine gelen ve Claudius'un arkadaş olduğu kölelerden biri olabilirdi. Annesi, onu orada terk etmeye çalışmış ama o orada kabul görmüş, toplumdan dışlananlarla, kendisi gibi özürlü olanlarla arkadaş olmuştu.

Boğazını temizleyip Yunanca olarak, "Ben Claudius," dedi. "Dostum Herod senden yardım alayım diye Roma'dan getirdi beni. Ben hastayım."

Kadın başını kaldırıp Claudius'a gülümsedi ve tekrar işine, yani kucağındaki balık ağım onarmaya döndü. Adam bütün dikkatiyle Claudius'a bakıyordu. Gözleri derin ve ışıl ısıldı, Claudius böylesini daha önce hiç görmemişti. Adam birkaç saniye öyle sessizce baktıktan sonra, gözlerini aşağı kaydırıp planyasıyla ileri geri tahta rendelemeye devam etti. "Hasta değilsin Claudius." Sesi derin ve gürdü ve Yunancası Herod'unki gibi aksanlıydı.

Claudius cevap verecek gibi oldu ama durdu. Sersemlemişti, aklına diyecek bir şey gelmiyordu. Sonunda aklına gelenler ise konuyla ilgisiz ve söylediğine pişman olduğu şeylerdi. "Buralardan mısınız?"

Adam, "Mary, Migdal'dan," dedi. "Bense Nasıra'da doğdum, aşağı Galilee'de, ama küçükken bu göle geldim. Bunlar benim halkım ve bu da benim teknem."

"Tekne mi yapıyorsun, yoksa balıkçı mı?"

"Bu deniz benim teknem ve Galilee halkı da yolcularım. Ve burada hepimiz balıkçıyız. İstersen sen de bize katılabilirsin."

Claudius, adamla tekrar göz göze geldi ve kendini başını sallarken yakaladı, sonra da arkasına bakıp diğerlerine işaret etti. Herod çamur sıçratarak zıplayıp Nasıralıya Doğu usulü sarıldı ve Arami dilinde bir şeyler mırıldandıktan sonra Claudius'a döndü. "Joshua ile birlikte bir akşam Tiberias'a tavernaya gittik. Orada ona Jesus dedik. Adının Yunancası. Söylemesi daha kolay, özellikle de birkaç maşrapa Galilean'dan sonra." Gürültülü bir kahkaha atıp Nasıralının sırtına vurdu ve sonra Mary'nin yanma çömelip, elini hafifçe karnına koydu. Aramice, "Her şey yolunda mı?" diye sordu. Kadın gülümseyerek bir şeyler mırıldandı. Herod tekrar ayağa fırladı, sonra uzaktan Migdal'a doğru giden birine gözü takıldı.

Claudius, onun bakışlarını takip edince siyah tenli bir adam gördü. Adam uzun boylu ve inceydi, beyaz bir cüppe giymişti, elinde de ipe dizilmiş balıklar vardı.

Herod, "Aha," deyip güldü ve yine adamın sırtına vurdu. "Bir kölen varmış!"

Adam, "O Etiyopyalı, Aksum denen bir yerden," diye cevap verdi. "Özgür bir insan ve iyi bir dinleyici"

"Seni herkes dinliyor Joshua. Sen kral olmalıydın!"

Nasıralı gülümsedi ve sonra elini kaldırıp, çıplak ayaklarıyla çamurlara bata çıka yaklaşmakta olan Calpurnia ile Cypros'a selam verdi. Tek kelime etmeden yanlarından geçip tekneyi bağladığı kaba taş çıpayı kaldırdı, sonra da taşın ortasındaki delikten geçen kalın kendir halatı çözdü. Herod, Calpurnia ve Cypros taşıdıkları sepetleri tekneye koydular ve Mary yanında duran kulplu sürahiyi kaldıracak gibi oldu ama Nasıralı çabucak atılıp sürahiyi ondan aldı ve gülümseyerek elini kadının karnına koydu. Sonra demir halatını roda edip kıç tarafa attı ve kendisi de o tarafa geçti. Çalışırken bedenindeki tüm kaslar geriliyor, şişiyordu. Claudius, onu izlerken Herkül'ün bronz heykellerine ve arkadaşı Piso'nun Vezüv'ün aşağısındaki villasında gördüğü atletlere benzetti. Teknenin karinası çamurların arasından kayıp suya girdi, Nasıralı arkada terden parlayarak duruyordu. Diğerleri su sıçratarak yanından geçip tekneye tırmandılar. Claudius en son bindi, bacağını güçlükle sürüyüp yukarı çekti. Birkaç itişten sonra tekne yüzmeye başladı ve Nasıralı da çabucak küpeşteden içeri atlayıp, kare yelkeni açtı. Mary de dümen yekesini idare ediyordu.

Claudius ve Herod teknenin ortasında yan yana oturuyorlardı, ikisinde de birer kürek vardı. Rüzgâr yelkeni şişirip tekneyi açığa doğru iterken onlar da uyum içinde kürek çekmeye başladılar. Teknenin gövdesi ve tüm donanımı gıcırdıyor, sular çağıldayıp pupanın altında ikiye ayrılıyordu. Claudius bu işten hoşlanmıştı, yüzü kıpkırmızı, pırıl pırıldı. Sanki inme inmeden önce Roma'da çalışmasına izin verilmiş olsaydı, o da sevgili ağabeyi gibi Germania'daki lejyonları yönetebilirdi. Fakat şimdi, bu teknede giderek kıyıdan uzaklaşırken ve kıyı çizgisi sisler içinde geride kalırken, hayatını karartmaya başlayan o acı ve mutsuzluk da uzaklaşıp gitmiş

gibiydi ve ilk kez kendini bir bütün olarak hissediyordu. Artık kendisiyle ve korkmuş küçücük bir çocuk olarak onu yeraltı dünyasının ağzına doğru itip asla geri gelmemesini dileyenlerle savaşmıyordu.

Saatlerce rüzgârla sürüklendiler, yelkenin gölgesinde konuştular, uyudular. Nasıralı ağını attı ve sadece birkaç tane balık yakaladı ama o kadarı da küçük bir ocağın üstüne koyduğu kapta pişirmesine yetmişti. Herod, "Ah, balıkçılar prensi," diye alay etti. "Krallığının denize atılan ve her türden balığın yakalandığı bir ağ gibi olduğunu söylüyorsun. Eh, anlaşılan bayağı küçük bir krallıkmış seninki." Kahkahayla güldü ve Nasıralı da gülümseyip yemek hazırlamaya devam etti. Daha sonra Mary, lir çalıp, gölün yüzeyi gibi yumuşak ve canlı bir şarkı söyledi; Calpurnia da kendi halkının dokunaklı, mistik şarkılarını söyledi. Yanlarında getirdikleri yiyecekleri yediler. Ekmek, zeytin, ceviz, incir ve Claudius'un daha önce hiç görmediği bir yemiş vardı, çalılık bir ağaçta yetişiyordu. Üstüne de Tiberias kaynaklarından gelen mis gibi suyu içtiler. Yemekten sonra zar oyunu oynadılar, gevşek bir tahtanın üstünde bilek güreşi yaptılar ve Calpurnia dallardan taç yapıp ciddi bir şekilde Herod'u kral, Claudius'u da tanrı ilan etti. Herod bir süre komik hikâyeler anlattı, sonra zihni akşama takılmaya başladı. "Senin mucizeler yapabildiğini söylüyorlar Joseph oğlu Joshua," dedi. "Ama suyu şaraba çeviremezsin, değil mi?" Tekrar bir kahkaha attı, sonra gölden bir avuç su alıp adamın başına attı. Nasıralı da onunla güldü ve iki adam tekneyi sağa sola sallayacak biçimde şakadan itişmeye başladılar. Herod tekrar otururken, "Neyse," dedi. "Zaten burada daha fazla kalamayız. Susuzluktan öleceğim. Tavernaya gelen var mı?"

Bir saat sonra Claudius bu kez yanında Nasıralı ile tekrar kürek çekmeye başladığında, alacakaranlık gökyüzünü kızıla boyamaktaydı. Karaya çıktılar ve Herod akşam eğlenmek için subayların arasından genç yoldaşlar bulma umuduyla Tiberias'a doğru yola koyuldu. Üç kadın da Migdal'a, Mary'nin evine döndü. Fakat Claudius, Nasıralıyla kalmak, o günü sonsuza kadar uzatmak, bir şeyler daha sormak istiyordu. Tekneye ilk bindikleri çamurlu düzlüğün birkaç yüz metre açığında büyük bir ağı atmasına yardım etmeyi teklif etti.

Nasıralı yanında sessizce kürek çekti. Sonra durdu ve güneşin battığı kan kırmızısı gökyüzünü inceledi. "Yarın hava güzel olacak," dedi. "Ağ

gece burada emniyette olur. Sonra, yarın, tarlalara sonbahar ekimi yapmanın zamanı olacak. Sonbahar rüzgârı Kudüs tepelerini aşıp batıdan yağmur yüklü bulutlar getirecek ve toprağı yıkayacak. Galilee Denizi bir kez daha dolacak ve az önce durmuş olduğumuz yerler suyla kaplanacak."

Claudius, "Herod, senin kâhin olduğunu söylüyor," dedi.

Nasıralı, "Herod'u görmek bana iyi geliyor," diye cevap verdi. "Benim de içimde aynı ateşten var."

"Herod, senin bir rahip olduğunu da söylüyor. David evinin prensiymişsin, öyle diyor."

"Ha'aretz'e, yani bu toprakların halkına vaaz ederim," dedi. "Ama rahip değilim."

"Şifacısın."

"Kötürüm ve körler, en uzağa yürür ve en çok görürler, çünkü en çok yürümek isteyen ve en çok görmek isteyen onlardır."

"Ama sen kimsin?"

"Sen kim diyorsan o."

Claudius içini çekti. "Mesellerle konuşuyorsun, ama benim geldiğim yerde kâhinler tanrıların habercisidir ve bilmecelerle konuşurlar. Ben Sibyl'e giderim, biliyorsundur, Cumae'de. Herod, onun yaşlı bir cadı olduğunu düşünüyor, ama ben yine de giderim. Böylece kendimi çok daha iyi hissettiğimi Herod anlamıyor." Claudius duraksadı, kendi kendine konuşur gibiydi. "Virgil de gitmişti oraya. O bizim en büyük şairimizdi." Gözlerini kapadı, Latinceden çevirerek ezbere okumaya başladı:

"Şimdi Cumae şarkısının son şekli geliyor;

Yüzyılların büyük döngüsü yeniden başlıyor. Şimdi bakire dönüyor, Satürn egemenliği dönüyor, Şimdi yükseklerdeki cennetten yeni bir ırk iniyor. Sadece sen, saf Lucina, çocuğun doğumuna gülümse, Onunla bu demirden çember sonunda duracak Ve bütün dünyada altınçağ başlayacak!"

Nasıralı dikkatle dinledikten sonra elini Claudius'un omzuna koydu. "Hadi. Ağı atmama yardım et."

Claudius, "Roma'yı gördün mü hiç?" dedi. "İnsan elinden çıkan tüm mucizeler oradadır."

Nasıralı, "Onlar cennet krallığının yolundaki engellerdir," diye cevap verdi.

Claudius bir an düşündükten sonra bir eline bir keski aldı, öbür eliyle de ağın kenarından tuttu. "Bundan feragat eder miydin?"

Nasıralı gülümsedi, sonra Claudius'a tekrar dokundu. "Sana anlatayım," dedi. "Yaptığım vaizliği."

Yarım saat sonra hava neredeyse kararmıştı ve tekne, bindikleri yerin birkaç mil ötesinde kıyıya çekilmişti. Migdal ve Tiberias'ta yanan meşaleler göz kırpıyordu ve karşı kıyıda da daha soluk başka pırıltılar vardı. Nasıralı direğin dibinden iki tane yağ kandili alıp öğle yemeğinden kalan zeytinyağıyla doldurdu, çakmaktaşı ve demirle fitilleri tutuşturdu. Kandiller önce cılız alevlerle, sonra güçlü bir şekilde yanmaya başladı. Altın renkli alevlerden is çıkmıyordu. Kandilleri direk dolabındaki küçük rafa bırakıp Claudius'a döndü.

"Şairiniz Virgil," dedi. "Onun kitaplarını okuyabilir miyim?"

"Herod'a sana getirmesini söylerim. Roma'dan sürüldü, yılın geri kalanını da Tiberias'ta geçirmesi gerekiyor. Hatta belki senin için çevirisini de yapabilir. Bu onu bir süre beladan uzak tutar."

Claudius yanında taşıdığı zarları yere attı, yıllardır alışkanlık haline gelmişti bu. Yere uzanmadan önce, sayıları görmek istemeyerek gözlerini sıkıca yumdu. Nasıralı zarları alıp Claudius'un avucuna koydu ve kendi elleriyle kapattı. Bir an öyle kaldılar, sonra Nasıralı ellerini çekti. Claudius gözlerini açtı, güldü, sonra zarları hiç bakmadan tekneden dışarı fırlattı. "Virgil karşılığında sen de tek bir şey yapmalısın," dedi. "Bana demin söylediklerini yazmalısın. Yani euangelion'umı, inanç sistemini, İncil'ini." "Ama benim halkım okuma bilmez. Benim ki sözlü vaizlik. Yazılı kelimeler cennet krallığının yoluna çıkar."

Claudius başını salladı. "Eğer senin cennet krallığın sahiden bu dünyadaysa, o zaman şiddete maruz kalacaktır ve o şiddeti uygulayanlar ona kötü davranır. Bugün için duyduğum şükranla, yazılı vaazının, sözlü

vaazının anısı başkalarının da sözü haline gelene kadar, onlar tarafından biçimlendirilip başka bir şeye dönüştürülene kadar gizli ve güvende kalması için elimden geleni yapacağım."

Bir sessizlik oldu, sonra Nasıralı konuştu. "Kâğıdın var mı?"

Claudius, "Hep olur," deyip sırtına astığı ince heybeye uzandı. "Ben her şeyi yazarım. Birinci kalite kâğıdımın son yaprağı yanımda, biraz da kırpıntı var. Bu birinci kalite kâğıdı Roma'da özel olarak yaptırttım. Orada yapılan en iyi kâğıttır. Göreceksin. Sonsuza kadar dayanır. Kullandığım mürekkep yolda bitti ama Tiberias'ta mürekkep yerine kullanılan karışımdan aldım biraz."

Nasıralı balık doğramak için kullandığı tahtayı alıp üstündekileri kenara itti ve peştamalının ucuyla kuruladı. Tahtayı dizlerinin üstüne koyup Claudius'un verdiği papirüs yaprağıyla kamış kalemi aldı. Claudius tahta kapaklı küçük bir şişe çıkarıp açtı ve Nasıralı kalemi mürekkebe batırdı. Kalemi sağ eliyle papirüsün sol üst köşesinde tutup bir an öyle hareketsiz durdu.

Claudius, "Sibyl kehanetlerini meşe yapraklarına yazar," diye kıkırdadı. "Sen almak için uzandığında rüzgâr hep önce davranır ve yaprakları uçurur. Herod onun mağarada saklanan cinli bir Grek icadı olduğunu söylüyor."

Nasıralı bütün dikkatiyle Claudius'a baktı, sonra da kalın, kararlı harflerle yazmaya başladı, ağır ağır ve bilerek, yazmayı gayet iyi öğrenmiş ama sık sık yazı yazmayan birinin eliyle yazıyordu. Birkaç kelimede bir kalemi mürekkebe batırıyordu ve Claudius da mürekkep şişesini düzgün tutmaya odaklanmıştı. Nasıralı dördüncü satıra başladıktan sonra Claudius metne baktı, sonra şaşkınlıktan eline mürekkep sıçratarak araya girdi. "Aramice yazıyorsun!"

Nasıralı başını kaldırıp ona baktı. "Benim dilim bu."

"Hayır." Claudius kendinden emin bir şekilde başını sallıyordu. "Roma'da kimse Aramice bilmez."

"Ben bu sözleri kendi halkım için yazıyorum, Roma halkı için değil."

"Hayır." Claudius yine başını salladı. "Senin burada, Galilee'deki vaazın sözlü. Sen kendin söyledin. Senin balıkçılarının okuma yazması yok ve

buna ihtiyaçları olmaz. Yazılı vaazın Galilee Denizi'nin ötelerinde de okunmalı ve anlaşılmalı. Bilmeceler şeklinde, az kişinin anlayacağı şekilde yazarsan, vaazın Sibyl'in sözleri kadar anlaşılmaz olur. Grekçe yazmalısın."

"O zaman benim yerime sen yaz. Ben Grekçe konuşurum ama yazamam."

"Pekâlâ." Claudius tahtayı, kâğıdı ve kalemi aldı ve mürekkep şişesini uzattı. "Baştan başlamamız lazım." Heybesini karıştırdı, bir an düşündü, sonra uzanıp meyve çanağından kesilmiş bir limon aldı. Limonu yazıların üstüne sıktı, sonra da heybesinden aldığı bir bezle kuvvetlice sildi. Batmakta olan güneşin son ışıklarını yakalamak üzere kâğıdı havaya kaldırdı ve limonun kurumasını beklerken Nasırsalının yazısının soluk izlerini gördü. O arada esen bir rüzgâr kâğıdı dalgalandırınca Claudius hemen indirip dizinin üstündeki tahtaya bastırdı. Kalemi mürekkebe batırıp kâğıdı denemek için her yazısına başlarken yaptığı haç işaretinden yaptı ve mürekkebin dağılıp dağılmadığına baktı. Dağılmasa iyi olurdu. Bu kâğıt birinci kaliteydi. Homurdandı, sonra tepeye, el yazısının sadece kendisine okunaklı geldiğini bilen bir bilim insanının dikkatli eliyle birkaç kelime yazdı.

Nasıralı, "Seninle Grekçe konuşuyorum biliyorsun, ama kendi halkıma vaazımı Aramice söylerim," dedi. "Sözlerimin Grekçe karşılıklarını bulmak için bana yardım etmen lazım." "Ben hazırım;"

Bir saat sonra iki erkek teknede kıpırdamadan karşılıklı oturuyorlardı, aysız gökyüzünde bir siluetten ibarettiler ve birazdan siluet de kalmayacaktı. Aralarındaki kandillerden biri cızırdadı ve sonra söndü. Nasıralı oturduğu sıradan yana kaydı ve elini açtığı yere koydu.

"Kürekleri birlikte çekmeliyiz."

Claudius başını kâğıttan kaldırıp gülümsedi. "Bundan daha çok hoşlanacağım bir şey olamaz." Son kez aşağı baktı, yazılar artık zor seçiliyordu, Nasırsalı’nın söylediği kendisinin de tercüme ettiği son sözleri okudu:

Cennet krallığı yeryüzündedir.

İnsanlar Tanrı'nın sözlerine giden yolu kesmeyecekler.

Ve cennet krallığı Tanrı'nın evi olacak.

Rahipler olmayacak.

Ve tapmaklar olmayacak...

Yazarın Notu

Antik kaynaklara göre, Roma İmparatoru Claudius MS 54'te, muhtemelen zehirlenme sonucunda öldü. Yerine MS 68'e kadar hüküm süren Neren, ondan sonra da MS 79'a, yani Vezüv Yanardağı'nın püskürdüğü Herculaneum ile Pompei kentlerini lavların altına gömdüğü yıla kadar hüküm süren Vespasian geçti. Claudius'un sahte bir zehirlenme numarası çevirip azat ettiği kölesi Narcissus'la birlikte ortadan kaybolduğu ve bütün bu yıllar boyunca gizlice yaşadığı fikri hayal ürünüdür ama bu kurgunun karakterine uyduğu düşünülebilir. Claudius, imparator olmaktaki gönülsüzlüğü ile ünlüydü. Muhtemelen bir felç sonucu sakat kalmış ve yıllarca perde arkasında kalmayı yeğlemişti. Ama MS 41'de orta yaşa eriştiğinde perdenin arkasından zorla çıkmış ve imparatorluğun mor harmanisine bürünmüştü. Zamanla kendini bu role uydurmayı öğrendi ve imparator olarak pek çok şey yaptı -kamu reformları, çeşitli inşaat projelerinin uygulamaları, Britanya'nın işgali- ama sonunda ahlaksızlık ve art arda gelen entrikacı eşleri yüzünden yıprandı. Eski bilimsel yaşamına, Roma, Etrüsk, Kartaca tarihi çalışmalarına şu anda hepsi kayıp özlem duymuş ve bu kez İngiltere'nin tarihini yazmak üzere o hayata dönmek istemiş olabilirdi; işgalden sonra MS 43'te kendisi de bizzat Britanya'da bulunmuştu. Eğer hayatta kalabilseydi; muhtemelen MS 54'te o da zehirlenmiş olan metresi Calpurnia'nın yasını tutacaktı, fakat Britanya zaferiyle ilgili çalışmalarını bitirmek ve saygıdeğer ağabeyi Germanicus ile babası Drusus'un sağladığı aile onurunu korumak ihtiyacıyla hayata devam edecekti. Onlara duyduğu saygı, bu kitapta söz edilen sikkenin üzerindeki ithaf yazısından da belliydi ve o sikke gerçekten de Claudius tarafından saltanatının ilk yıllarında bastırılmıştı.

Narcissus, Claudius'un azat ettiği kölesi ve sekreteri, yani ab epistu fo'iydi. Söylentilere göre, Galya ve Britanya'daki işleri sayesinde özgür kalmış ve bir imparatorluk kölesinin sahip olabileceği kişisel servet edinmişti. Görünüşe bakılırsa, kendi arzularına ve bazen de Claudius'un karılarının arzularına, efendisinin arzularından daha fazla hizmet etmişti ama yine de, aralarında güçlü bir bağ olduğu belliydi. Narcissus'un hadım

olup olmadığı bilinmiyor, ancak Claudius'un etrafında çeşitli hadımlar vardı ve biri de çeşnici başıydı. Narcissus'un Hıristiyanlıkla ilgisi olup olmadığı da bilinmiyor, ama bu da mümkündü. Kaynaklara göre, Narcissus'un öyle bir ünü vardı ki, Claudius'un ölümünden sonra intihar etmeye zorlanmıştı, bu durumda da benim kurgusal kaçış yolum cazip bir cankurtaran simidi olabilirdi.

Yaşlı Pliny antikçağların en ünlü ansiklopedi yazarı Claudius imparatorken, Alman cephesinde genç bir subaydı ve muhtemelen iki adam tanışmışlardı. Claudius'un saltanatı sona ermeden önce Pliny, Alman savaşları hakkında bir tarihçe yazmıştı -kayıp olan Bella Geımaniae ve yeğeninin (Genç Pliny, Mektuplar, 5, 4) iddiasına göre, bu eser amcasının Claudius'un babası Drusus'tan aldığı görüşlerin sonucuydu. Eski bir asker olarak Pliny'nin Drusus ile Germanicus'un anısına saygı duyuyor ve Doğal Tarih adlı eserinde Claudius'tan da saygıyla ve adeta tanırmış gibi söz ediyordu, Claudius'un hor göreceği Divus tanımını da çok ender olarak kullanıyordu. Doğal Tarih, MS 23 Haziran 79'da babası Vespasian'ın yerine geçen İmparator Titus'a adanmış ve Pliny'nin aynı yıl 24 Ağustos'taki Vezüv püskürmesinde ölmesinden az önce tamamlanmıştı. Pliny'nin bu büyük eserine ilaveler yapacak oluşu tümüyle gerçeği yansıtıyor; Genç Pliny'ye amcasından, "titiz bir elle yaprakların iki yüzü de kullanılarak," doldurulmuş 160 tane not defteri kalmıştı. Genç Pliny, o kader gününde amcası kadırgayla Herculaneum'a doğru yola çıkışını Misenum'dan izliyordu ve onun son saatlerini anlatmıştı (Mektuplar, 16).

İbranilerin kralı, Büyük Herod'un torunu olan Herod Agrippa, Havarilerin Eylemleri kitabında adı geçen Kral Herod'dur; resmi adı Marcus Julius Agrippa'dır ve sikkelerinde sadece Agrippa olarak geçer. O ve Claudius aynı yaştaydılar, MÖ 10'da doğmuşlardı ve Herod Agrippa'nın Claudius'un annesi Antonia tarafından evlat edinilmesinden sonra aynı evde büyüdüler. Claudius'un gençliğinde Judaea ve Galilee Denizi'ne gidip gitmediği bilinmiyor, ancak o dönemdeki hayatı hakkında zaten bilinen fazla bir şey yok, tıpkı Nasıralı İsa'nın Galilee'deki o yılları hakkında bilinen fazla bir şey olmadığı gibi. Kayıtlara geçen şey, Herod Agrippa'nın Galilee Denizi kıyısındaki Tiberias'a agoranomos olarak atandığı (Josephus, Yahudi Antikçağları, 147-50). Atama, karısı Cypros'un isteğiyle olmuştu ve arkadaşı Drusus'un, yani İmparator Tiberius'un oğlunun

MS 23'teki ani ölümünden sonra gerçekleşmişti. Yıllar sonra, Herod Agrippa Eyİemler'de, Zebedee'nin oğlu ve Elçi John'un ağabeyi James'in idamına izin veren Yahudilerin kralı diye geçmektedir, ancak kendisinin Hıristiyanlığa karşı tutumu net olmaktan uzaktır. Kudüs'ün etrafına yaptırdığı yeni duvarların Kutsal Mezar bölgesindeki binayı da içine aldığı söylentiden ibarettir. Claudius'a gelince, o toplum dışı olmanın anlamını biliyordu, kendi tanrılarından vazgeçmiş ve daha sonra Hıristiyanlıkla ilişkilendirilen Stoacı felsefeyi benimsemiş olabilirdi; Roma imparatoru olduğu dönemlerde Hıristiyanlardan kesinlikle haberdardı ama konu ile ilgili düşüncelerini kesinleştirmenin bir yolu yok.

Napoli Körfezi'ndeki Herculaneum'da yapılan kazı çalışmaları -MS 79'da Vezüv'ün patlamasıyla lavların altında kalmıştı son yıllarda büyük ilerlemeler kaydedildi, sahil şeridinde antik bir gemiyle birlikte, son sığınaklarında birbirine sarılmış vaziyette pek çok kent sakininin iskeleti bulundu. Bununla birlikte, bizim resmimiz daha çok on sekizinci yüzyıl kazılarından derlendi ve büyük alanlara o zamandan beri el değmedi. Bunun bir istisnası 1938'de gerçekleştirilen araştırmadır; muhtemelen bir evin içindeki şapelin keşfi, erken dönem Hıristiyan varlığı spekülasyonlarına yol açmıştır. Oda olağanüstü iyi korunmuş ve MS 79'da Vezüv'den akan volkanik akıntının bazı yerleri yıkmadan nasıl mucizevi bir şekilde sağlam bırakabildiğini göstermiştir.

İlginin odak noktası saraya benzer bir yapı olan Papyri Villası, on sekizinci yüzyılda bir tünel kazası sırasında bulunmuştur ama büyük bir kısmı halen toprak altındadır. On sekizinci yüzyılda Cari Weber'in açtığı tünelden esinlenen Paul Getty, Papyri Villası'nın görkemini Kaliforniya'daki Getty Villası'na yansıtmalarını istemiştir. Bulunan şeyler arasında çoğu az tanınan Grek Filozof Philodemus'a ait kömürleşmiş papirüs rulolarının yanı sıra bronz heykeller vardır. Bu papirüsleri okuma çalışmaları devam etmekte ve teknolojik ilerlemeler sayesinde önemli ilerlemeler kaydedilmektedir. Ama bilim adamları kazıların daha da hızlandırılmasını ve daha fazla Grekçe metin ve pek çok kişinin orada var olduğuna inandığı gibi Latince eserleri içeren bir kütüphane bulunmasını beklemektedir. Bu romandaki kazı çalışması kurgusaldır, ama bulunanlar ihtimal dahilindedir ve villada arkeologları bekleyen olağanüstü bulguları temsil etmektedir.

Cumae, Napoli Körfezi'nde kurulmuş önemli bir erken dönem Grek kolonisidir, ama MS on üçüncü yüzyılda yok edilmiştir. Gözlerden uzak ve viran bir yer olarak kalmıştır. Sibyl'in, "mağarası" ilk kez" 1932'de tanımlanmıştır- ikizkenar yamuk şeklinde bir koridor veya dromos'tur, kayaya oyulmuştur, yaklaşık 44 metre uzunluğunda, 2.5metre eninde ve 5metre yüksekliğindedir. Bir ucunda bir oecus, yani iç mabet bulunur, öbür ucunda ise, kimisi muhtemelen arınma suları içeren odalara çıkan çeşitli girişler vardır. Burası Romalı Şair Virgil'in yakınlarda bir yerde gömülüdür. Truvalı kahraman Aeneas'ının Roma'yı bulmaya giderken Sibyl'i ziyaret ettiği yere benzemektedir (Aeneid, 42 - 51). Giriş bölümündeki sahne, kehanetleri meşe yapraklarına yazılmış olarak tasvir eden Virgil anlatısına ve Apollo'nun öyküsünü avucuna sığdırabildiği kum tanelerinin sayısı kadar yıl uzaklaştırdığı için Sibyl'i lanetleyerek yeniden anlatan Romalı Şair Ovid'e dayanmaktadır (Metamorphoses 14). Afyon kullanımı tahminidir, ancak kâhinin trans haline benzer durumuyla olduğu gibi, kadının ricacılarından beklediği yumuşak başlı tutumla da tutarlıdır. Sibyl'in son Roma Kralı Tarquinus Superbus'a MÖ beşinci yüzyılda bir kehanet kitabı sattığı ve MS dördüncü yüzyıla kadar bu kehanetlere başvurulduğu söylenir. Bu kült, ilk İmparator Augustus ideolojisinde önemliydi ve onun ve sonraki imparatorların Sibyl'i mağarasında ziyaret etmiş olmaları mümkündür.

Cumae'deki Jüpiter Tapınağı, MS beşinci ve altıncı yüzyılda bir Hıristiyan bazilikasına dönüştürülmüştü ve Sibyl mağarası da Hıristiyanların orada yaşadığını ve definler yaptıklarını kanıtlıyor. Sibyl tarzı kehanetle erken dönem Hıristiyanlık arasında bir ilişki olduğu Virgil'in dördüncü Eclogue'sinde ortaya atılıyor. Virgil burada Sibyl'in, gelecekte bir erkek çocuğun doğumuyla müjdelenecek bir, "altınçağ" başlayacağı kehanetinde bulunduğunu belirtiyor; aynı konu ortaçağda ortaya çıkan, bilinen herhangi bir antik kaynağı olmayan ama bu gelenekten derlenmiş olabilecek Des Irae'de de geçiyor.

St. Paul'ün son istirahat yeri Roma olabilir, 2006'da St. Paulo fuori le Mura Kilisesi'nin altında dördüncü yüzyıla ait bir lahit bulunmuş ve onunla ilişkilendirilmiştir. Onun St. Peter ile birlikte Caligula ve Neron'un Circus'unda, yani Vatikan'daki San Pietro Meydanı'nda şehit edildiği hikâyesi, asıl mezarının St. Peter Bazilikası'nın altında, St. Peter'in mezarı olarak tanımlanan mezarın yakınlarında olabileceğini hayal etmeme yol

açtı. Bu romanda 1940'ta St. Peter'in mezarının altında olduğu söylenen antik nekropol kurgusaldır, ama orada sözü geçen erken dönem Hıristiyan definleri, sembolleri ve yazıtlar, Roma'nın başka bir yerinde ve Kuzey Afrika'da araştırdığım gerçek katakomplara dayanmaktadır.

Sicilya'daki gemi batığı ise, Siraküza'nın güneyinde, Capo Murro di Porco açıklarındaki Plemmirio'da benim tarafımdan yönetilen bir kazıda bulunan ve yaklaşık olarak MS 200 yılma ait olan bir gemi enkazına dayanıyor. Burası İngiliz Özel Harekat Bölüğü'nün, romanda sözü edilen ve faciayla biten planör saldırısında öncü olarak Temmuz 1943'te inmiş olduğu yerdir; bu olayı büyükbabam Kaptan Lawrance Wilfrid Gibbins bana anlatmıştı, kendisi de o olay sırasında çıkarma konvoyundaki Empire Elaine gemisiyle karaya yakın bir yerdeymiş. Roma batığının etrafı İtalyan garnizonunun teslim olmasından sonra denize atılmış cephanelerle doluydu. O bölgeyi, 1953 yılında Calypso araştırma gezisi esnasında batığı görmüş olan Kaptan Cousteau'nun dalgıçları sayesinde bulduk. Costas ile Jack'in dalış ipini elli metre derinliğin ötesinde takip ettikleri bölgenin tanımı büyük ölçüde gerçektir. Ancak, orada buldukları MS birinci yüzyıldan kalma gemi batığı ve içindeki İtalyan şarap amforaları, yine Herculaneum ve Pompei tavernalarında rastlanan aynı formdaki şarap amforalarından ve başka batıklarda gördüklerimden esinlenmedir. Güney Fransa'da PortVendres açıklarında gördüğüm bu batıklardan biri, yükün içindeki kurşun külçelere vurulan damgalardan anlaşıldığı üzere, Claudius'un imparator olduğu döneme yakın bir tarihe aitti. Narcissus'un külçeleri kurgusaldır, fakat üzerindeki yazı tarzı hemen hemen o döneme ait İngiliz kurşun gümüş külçelerindeki orijinal yazı tarzıyla aynıdır, bunların bir kısmı da Pompei'de bulunmuştur.

Batıkta bulduğumuz şeylerden biri de üzerine boyayla Egttere, yani "gitmek" yazılmış olan kırık bir amfora parçasıydı. Diğer bulgular arasında, romanda anlatıldığı gibi altında haç biçiminde bir ağırlık olan iskandil kurşunu ve Romalı bir cerrahın alet setiydi ki bu eşsiz bir buluştu.

İtalya açıklarında keşfedilen başka bir Roma batığında da bir ecza kutusu bulunmuştu; içinde şimşirden yapılmış, tarçın ve vanilya dahil çeşitli malzemelerle doldurulmuş küçük ilaç şişeleri vardı. Şimdiye kadar hiç kimse antik bir gemi batığında afyon bulduğunu bildirmedi, ama antik

kaynaklarda afyon kullanımı sıkça geçmektedir. Yaşlı Pliny, eserinin bir bölümünü haşhaşa ve ondan çıkartılan yatıştırıcı özlere ayırmıştır, "cüzamı iyileştiren tohumlar’dan söz eder ve Publius Licinius Caecina diye bir adamın babasının aşırı dozdan ölümünü anlatır. Büyücü sınıfına dahil olan adam, "dayanılmaz bir hastalık yüzünden hayatının çekilmez hale geldiği İspanya, Bavila'da afyon zehirlenmesinden" ölmüştür (Doğal Tarih, 198 -200).

Roma batığının ötesindeki derin sularda da yine Cousteau'nun dalgıçlarının rapor ettiği antik bir Grek batığım araştırdık. Son dalışımızda denize dağılmış amforalar bulduk, bazıları MÖ yedinci veya altıncı yüzyıla aitti. Bu noktada deniz dibi abis derinliğine yani üç bin metre ve ötesine ulaşıyordu ve biz de karanlığın içinde yatan hazineleri ancak hayal edebildik. İnternet sitemde beni o keşif anında elimde o amforalardan biriyle görebilirsiniz.

2007'de arkeologlar antik Roma'nın merkezinde baş döndürücü bir keşfi açıkladılar. Palatine Tepesi'nin imparatorların yuvası ve Roma'nın ilk yerleşim merkezi altında yapılan sondajlarda, Augustus Evi'nin 16metre kadar aşağısında bir yeraltı odası ortaya çıkmıştı. Odanın yüksekliği yedi buçuk metre, eni altı metreydi ve kısmen tepeyi bal peteği gibi parçalara ayıran doğal çatlaklardan birinden oluşuyordu. Aşağı bir kamera indirildi ve deniz kabuklarıyla süslenmiş muhteşem mozaikler görüldü. Yerde tam ortada bir de imparatorluk motiflerinden kartal biçiminde mermer mozaik vardı. Burasının, uzun zamandır kayıp olan Lupercale, yani Roma'nm kurucuları Romulus ile Remus'un dişi bir kurt tarafından emzirildikleri varsayılan mağara olabileceği düşünüldü ve belki de Hıristiyanlık, eski gelenekleri yok edene kadar hüküm süren bir kültün merkezi olsun diye Augustus tarafından süslenmişti. Yakınlarında, romanda tarif edildiği gibi daire şeklinde bir Vesta mabedi bulunuyordu. Bu da, MS dördüncü yüzyılın sonlarında Coelia Concordia diye bilinen son Vesta Bakirelerine kadar devam eden kültün bir parçasıydı.

Romanımda, "kent mağara bilimcileri" olan sualtı arkeolojisinin gerçek kahramanlarından esinlendim. Onlar, Roma kentinin altındaki Cloaca Maxima'nın kokuşmuş geçitlerinin haritasını çıkarmış olan bir grup dalgıç ve kâşif. Kanalizasyonun ana hattı, forumdan başlayıp Janus Kemeri'nin

altından Tiber Nehri'ne uzanıyor, bir kolu da Palatine Tepesi'nin altından geçiyor. Kemerin altındaki giriş hayali, ama döner merdiven Aqua Virgo'ya, yani Trevi Çeşmesi'ni besleyen su kanalına inen merdivenden esinlenilmiştir. Cloaco'da ve su kanalında yapılan araştırma ise benim deneyimlerime ve daha da ileri gidip Roma'nın altında keşif yapılması gereken pek çok yer bulan kent mağaracılarının anlattıklarına dayanmakta. Tünelin, Palatine Tepesi'nin altındaki uzantısı ise sadece varsayımsal - merkezi oda Cumae'deki Sibyl mağarasından alıntı-ama ana kanalizasyon hattının bilinen noktalan arasında olası bir yol izlediği görülüyor. Böyle bir projenin Claudius'un fikri olması ise onun, Roma'da yaptırdığı kemerli suyolu Aqua Claudia, Fucine Gölü'nün sularını akıtmak için kayalara oydurduğu muazzam tünel ve Roma'nm lirnanıolan Ostia'da yaptırdığı büyük liman çalışmaları gibi yararlı projeler üretme eğilimiyle tutarlılık gösteriyor.

Londra'daki St. Lavvrence Jewry'nin olduğu yerde Normanlar döneminde başka bir kilise olup olmadığı bilinmiyor, ama orası Roma Londrası'nın kayıp kiliselerinden biri için makul bir yer. St. Lawrence Jewry en sonuncusu 29 Aralık 1940'taki Alman bombardımanlarına dayanmış bir kilise. Aynı hava saldırısında St. Paul'ün kubbesi de yıkıntıların arasından mucizevi bir biçimde yükselişiyle ün yapmıştı. Bombardıman, Savunma Bakanlığı'nın çatısından, ünlü, "Rüzgâr ektiler," sözlerini eden Haris tarafından izlenmişti; nitekim bu bombardıman İngilizlerin de Almanya'yı havadan bombalamasına yol açtı. Alevlerin oksijeni tüketmesiyle ortaya çıkan vakum havayı emdi ve yükselen sıcak hava ile birlikte alevleri iyice azdıran, yanan molozları etrafa savuran şiddetli rüzgârlar yarattı. St. Lawrence Jewry'de o gece iniltiler duyulması da gerçek. Eskiden org imalatçısı olan bir asker borulardan hızla geçen sıcak havanın meydana getirdiği sesi tanımıştı. SC250 bombası gibi patlamamış Alman ordonatları hâlâ Londra'nın altında yatıyor ve Kraliyet Donanması Dalgıç Bölüğü'nün bomba imha ekipleri sık sık bu romandaki hayali bomba gibi bombaları imha etmeleri için çağrı alıyor.

Hemen hemen üç yüzyıl önce, bu ortaçağ kilisesi başka bir felaketle, Samuel Pepys'in 2 Eylül 1666 tarihli güncesinde, "Sıradan bir yangın değildi, olabilecek en katil ruhlu, kötü niyetli, en kanlı alevlerdi," diye tanımladığı yangınla tahrip olmuştu. Ve ondan da bin altı yüz yıl önce,

Claudius'un fethinden kısa süre sonra yeni yeni kurulmakta olan Londinium kenti, Savaşçı Kraliçe Boudica'nın kuvvetleri tarafından yerle bir edilmişti. Boudica'nın savaşçıları MS 60-61 yıllarındaki dehşetli saldırıda binaları yıkmış, kent sakinlerini kılıçtan geçirmişti. Bu Londra talanı ile ilgili elimizde net bir tarif yok, ama Thames Nehri'nin ağzında korkunç bir manzara görülmüştü: "Okyanus kan kırmızısı oldu... çekilen sular geride insan cesetlerine benzeyen şeyler bıraktı." (Tacitus, Annals, 32).

Romalı, Tarihçi Dio Cassius da, Boudica taraftarlarının intikamlarına kutsal yerlerinde, özellikle de en saygın tanrıları olan, "Andate'nin korusunda" Andate muhtemelen bizzat Boudica'nın bir konuşmasında yardıma çağırdığı Andraste yaptıkları kurban törenlerinin eşlik ettiğini yazıyor. Boudica'ya gelince, Romalılarla yapılan son savaşta ölmesinden sonra, "Britanyalılar onun için büyük yas tutmuş ve büyük bir defin töreni yapmış. Bu defin töreninin yeri o zamandan beri aranıyor, ama hem mezarın hem de Andate'nin korusunun modern Londra'nın altında yatıyor olması mümkün. Bu romandaki hayali mezar, İngiltere'de yapılan demir-çağı keşiflerindeki gerçeklere uyuyor, buna savaş arabasıyla defnedilmek, Boudica'nın kabilesi olan Iceni kabilesinin at motifleri ve altın gerdanlık da dâhil; "kızılımsı gür saçları kalçalarına kadar iniyordu ve boynunda geniş bir altın gerdanlık vardı" (Dio Cassius, 2.4). Süslü bronz silindir de

Yorkshire'de ortaya çıkarılan savaş arabalı mezarda bulunanın aynısı. Romanda tanımlanan tarihi eserlerden bazıları, örneğin Sheepen'deki mezardan çıkarılan demirçağı şarap amforaları ve Thames Nehri'nin dibinde bulunan muhteşem Battersea Kalkanı, British Museum'da görülebilir.

Mezar ve gladyatörler odası dışında, Ortaçağ Belediye Binası avlusundaki arkeoloji resmi çoğunlukla gerçek bulgulara dayanıyor. Yeraltına inebilir ve 1988'de keşfedilen Roma amfiteatrın kalıntılarım görebilirsiniz. Ve restore edilen St. Lawrence Jewry Kilisesi'nin altında on yedinci yüzyıldan beri unutulan ve 1998'de tesadüfen bulunan tonozlu bir ölü odası bulunuyor. Ortaçağ kilisesinden geri kalanlar da orada. Bu olağanüstü keşiflerin de gösterdiği gibi, yeraltı Londra'sı konuşulmayan sırlara ev sahipliği yapıyor olabilir. Bunların çoğu, İkinci Dünya Savaşı'ndaki bombardımanların ardından kent yeniden yaratılırken pek çok

kazı görmüş olan Londra Müzesi'nin şahane sergilerinde ve yayınlarında zevkle izlenebilir.

Bu zengin arkeolojik potansiyel, 1666'daki Büyük Yangın'dan sonra yapılan yenileme çalışmaları esnasında, Sör Christopher Wren'in St. Paul Katedrali ile kent kiliselerini yeniden inşa ederken bir Roma yolu ile diğer kalıntıları kayda geçirmesi üzerine ortaya çıktı. Wren gerçekten de romanda adı geçen dört zanaatkarı, yani duvarcı Edward Pierce'yi, Thomas Newman'ı, marangoz John Longland'ı ve sıvacı Thomas Mead'ı işe almış ve hepsi de 1671-1680 arasında St. Lawrence Jewry'nin yeni inşaatında çalışmıştı. Johannes Deverette kurgusal bir kişilik, ama Protestan geçmişi o dönem için olası bir yaşam tarzı; vasiyetnamesi ise Ulusal Arşiv'in internet sitesinde görülebilecek olan Sör Christopher Wren'in vasiyetnamesine dayanıyor. Wren'in gerçekten de Billy adında zihinsel engelli bir çocuğu vardı ve Gregorian müzikte teselli bulduğu fikri de başka bir çağa duyduğu sempatiyi anlatan kendi belgelenmiş sözlerinden kaynaklanıyor, " kutsal annelerin ve bakirelerin ilahi şarkılar söylediği, dualarına saf tütsüler eklediği, kutsal şeyler okuyup, düşündüğü ve konuştuğu, neredeyse bütün günlerini Tanrı ve melekleri eşliğinde geçirdiği" (oğlu Christopher tarafından Parentalia veya Wren Ailesinin Anıları'nda yazılmış ve dahası da burada 18. Bölümde alıntı yapılmıştır).

Hayali kahraman. Deverette'nin torunu John Everett de, büyük büyükbabam Arthur Everett Gibbins (1877-1956) ve kardeşi Norman'ın (1882-1956) hayatlarından esinlenilerek yaratıldı. Lawrence Lane ise, Londra kentinin kalbindeki St. Lawrence Jevvry Kilisesi'ne bakan bir evde yaşayan Protestan bir ailedendi; büyükbabaları Samuel Gibbins, Marangozlar Loncası başkanı ve Londra Kent Meclisi üyesiydi ve belediyede çalışıyordu. Arthur, babası John'un izinden gitmiş ve mimar olmuştu, ama Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından az önce genç ailesini terk etti ve Amerika'ya gidip bir daha dönmedi. Anglo Katolik'ti ama gitmeden önce Roma Katolik Kilisesi'ne geçmişti. Amerikan vatandaşı oldu ve hayatının geri kalanını Kaliforniya'da geçirdi. Son yıllarında Santa Paula'da org çalıyor, Gregorian ilahileri söylüyor ve rahibeleri tarafından bakıldığı kadınlar manastırının ufak tefek işlerini hallediyordu. Ailesini bir daha hiç görmedi.

Arthur yıllarca Santa Paula'nın yukarısındaki dağlarda uzak bir evde yaşadı ve hayatının ilk kısmında babasıyla birlikte güney İngiltere'de villalar tasarlayıp yapmıştı. Elimde o evlerden birinin, yani Brighton Kemp Town'daki Papaz Evi'nin, İnşaat HaberlerVnin 1 Mart 1889 (John George Gibbins, F.R.I.B.A, mimar) tarihli nüshasından aldığım planı var. Roma tarzını çok andıran, taş ve tuğlayla çeşitli desenler oluşturan bir ön cephe görünüyor. Arthur bir mimari öğrencisi olarak o sıralar İngiltere'de keşfedilen ve kazı yapılan Roma villalarını duymuş olabilirdi. Ekonomi tarihçisi olan kuzeni Henry de Beltgens Gibbins çok satan Britanya 'da Endüstri (1887) adlı eserinde, "İtalyan tarzı iç avlularıyla, sütunları ve mozaikleriyle" bu villaların izlerini görmüş olmaktan söz ediyordu. Henry, bu villaların doğaya uyumunu beğeniyordu ve Arthur da onun bu beğenisini paylaşıyor olabilirdi. Arthur'un eğitim gördüğü Warwick Okulu'ndan pek uzak olmayan Cotsvvold tepelerinin bir kıvrımındaki Chedworth'ta bulunan villanın benim en beğendiğim Roma İngiliz tarzı doğaya ve çevresine ne kadar uyumlu olduğunu görmek mümkün. Herculaneum'daki Villa Papyri gibi harika İtalyan evlerinin içe kapalı şaşaasının aksine, bu yapılar dışa dönüktü.

Arthur'un kardeşi Norman, Cambridge Üniversitesi'nde bir, "münazaacı'ydı, matematikte onur ödülleri alıyordu ve daha sonra okul müdürü olmuştu. Eseri yayınlayan bir matematikçi ve bu eserleri İngiliz satrancının daimi bir figürüydü. 1915'te Kraliyet Dublin Birliği'ne yazıldı ve ertesi yılın Haziran ayında batı cephesindeki Loos yakınlarında ciddi şekilde yaralandı. Nisan ayında Hulluch'taki Alman gaz saldırısında hastalandı, ki bu savaşın en kötü gaz saldırılarından biriydi. Dinlenme döneminde, Londra'daki Savaş Bürosu'nun 108. odasında telgrafları şifreleyen ve şifrelerini çözen bir şifre subayı olarak görev yaptı. O orada çalışırken, 1917'de yakınlardaki Amirallik Binasının 40. Odasında meşhur Zimmerman telgrafının Almanların Amerika'ya saldırma planlarını ortaya koymuştu- şifresi çözüldü. Şifreyi kıranlardan biri de, Albert Schweitzer'in İsa Tarihinin Peşinde adlı eserini tercüme eden Peder William Montgomery'di. Romanımda Montgomery'nin Amerika ziyareti kurgusal, ama o sıralarda Amerika'nın İngiliz şifre kırma çalışmalarına duyduğu büyük ilgi gerçek. Zimmerman telgrafının çözülmesi tarihteki en büyük

istihbarat darbelerinden biri, tek başına Amerika'yı Birinci Dünya Savaşı'na sokmaya yeten bir olaydı.

Ekim 1917'de Norman, İtalya'da, Avusturyalılara karşı kurulan cephede, İngiliz Ordusu'nun şifre subaylarından biri oldu ve 1919'a kadar orada kaldı. Akdeniz'de İngilizlerin diğer savaşı da Osmanlılara karşıydı ve General Allenby'nin Aralık 1917'de Kudüs'e girmesiyle zirveye çıkmıştı. Benim Everett karakterimin Kudüs'teki eylemleri hayali, ama orada kendini kutsal toprakların arkeolojisine adayan pek çok İngiliz subay vardı. Birinci Körfez Savaşı öncesinde, ben de Kutsal Mezar Kilisesi'nin çatısındaki Etiyopyalı Koptik keşişlerle vakit geçirme şansı buldum, o sıralarda Kudüs'te hemen hemen turist yok gibiydi. Bir gün, eski kentte şiddet olayları yüzünden sokağa çıkma yasağı varken, kilisede tek başıma olmak gibi olağanüstü bir deneyim yaşadım ve duvarlara kazınmış hacı haçlarının arasından St. Helena Şapeli'ne indim. Bu kitapta tarif edilen gemi çizimi St. Vartan Şapeli'nde duruyor ve normalde ziyaretçilere gösterilmiyor. O duvar resminin ötesindeki geçit yine hayali ama etrafta pek çok sarnıç ve henüz incelenmemiş boşluk var ve MS birinci yüzyıldan kalan Kutsal Mezar bölgesinde keşfedilecek çok şey bulunuyor.

Kitabın başındaki alıntı Genç Pliny'nin Mektuplarından yapıldı (çev. Betty Radice, Harvard 1969); aynı kaynak 6. ve 17. bölümlerde de kullanıldı. 9. bölümdeki alıntı ise Yaşlı Pliny'nin Doğal Tarih kitabından (çev. John L. Healey, sy. 79, Penguin 1991), aynı şekilde 10. bölümdeki alıntı da Doğal Tarih'ten yapıldı (yer adları benim tarafımdan antik hallerine getirilmiştir). 4. bölümde geçen Pliny ile Claudius arasındaki konuşma ve mürekkep çeşitleri gibi bilgiler Doğal Tarih'ten alındı. Giriş kısmında, Facilis descensus Averno satırı Virgil'in Aeneid'inden alıntı yapıldı, aynı şekilde 5. bölümdeki alıntı da oradan, diğer Virgil alıntıları dördüncü Eclogue'sind&n, bunlara Claudius'un son söz bölümündeki konuşması da dahil (benim tarafımdan dize haline getirildi). 1, 5. ve 25. bölümlerde Havarilerin Eylemleri'nden yapılan alıntılarla, 18. bölümde Matthew İncili'nden yapılan alıntı Kral James versiyonundandır. Dies Irae, Requiem Mass'ın geleneksel bir parçasıdır, burada giriş bölümünde kullanılan çeviri Sibyl'in sözlerinde ve 5 ve 12. bölümlerdeki çeviri Amerikan İç Savaş generali New York valisi ve önemli bir klasikçi olan, ortaçağ Latincesindeki

bir kısa bir uzun heceli ölçüye sadık kalan John Adams Dix (1798 -1879) tarafından yapılmıştır.

15. bölümdeki Tacitus alıntıları Annals'd&ndır (çev. John Jackson, sy. 30, Harvard 1937), 17. bölümde Jack tarafından Claudius'un hayali tarih eserinden okunan Latince satırın kaynağı da Dio Cassius'un Roma Tarihi'dir (çev. Earnest Cary ve Herbert Baldwin Foster, Harvard 1925); ayrıca Gildas'ın De Excidio Britonum, "Britanya'nın Yıkımı" (çev. Michael Winterbottom, Phillimore 1978) kullanılmıştır. "Sacramentum gladiatorium" ise Petronius'un Satyricon'undaki gladyatör yemini benim çevirimdir.

2. bölümde, Anubis heykelindeki hiyeroglifler, çeşitli on sekizinci hanedan papirüslerinde korunmuş bir Mısır Orta Krallık belgesi olan, "Merikare YönergesF'nden alınma bir metindir. 7. bölümde geçen Piso'nun metni kurgusal olmakla birlikte, Semadirek Adası'nda bulunan gerçek bir Piso yazıtına dayanmaktadır. 12. bölümde, Palatine Tepesi'nin altındaki hayali yazıt, arkaik Caisar hecelemesi de dahil, Claudius'un Pofta Maggiore'deki yazıtından esinlenmiştir. Gerçekten onun tarafından yaptırılan kemerli suyolunun Aqua Claudia bir kısmı olan Porta Maggiore'de hâlâ tipik Claudius tarzı olan duvar işçiliği görülebilmektedir. 16. bölümde geçen Sör Thomas Browne'nin sabunlaşma ve vücut losyonu tanımları, onun Hydrotaphia, Kül Vazosu ile Defin veya Yakınlarda Norfolk'ta Bulunan Defin Vazoları üzerine Söylev eserinde de değerlendirilebilir (1658). 20. bölümde geçen Winston Churchill'in sözleri, Harvey Augustus Butters'in 10 Eylül 1916üa Observer'de yayınlanmış olan kısa biyografisinden alınmıştır. 21. bölümdeki "Paternoster", Manchester'de bulunan ve bir zamanlar Britanya'daki en eski Hıristiyanlık kanıtı sayılan ikinci yüzyıl Roma amfora parçasına kazınmış gerçek bir sözcüğe dayanmaktadır. 24. bölümde yapılan Mark Twain alıntısı onun The Innocents Abroad veya New Pilgrim 's Progress eserinden yapılmıştır.

DOMINE IVMIVS Kutsal Mezar Kilisesi'ndeki St. Vartan Şapeli'nde bulunan gemi resminin altına boyayla yazılmış yazıttandır; bu romanda orada bulunan diğer yazıt ise kurgusaldır. Metindeki çizimler duvardaki gemi resmine dayanıyor ve bunlar Kudüs'te,

Lullingtone Villa'sının chirho mozaiğinde ve St. Mary Hinton'un, "İsa" resminde her ikisi de British Museum'da sergileniyor. Giovanni Battista Piranesi'nin Ântichita Romane de'tempo prima Repubblica e del prima imperatori'sin deki (Roma, 1756), Roma haritasında halen olduğu gibi duruyor. 5. bölümde geçen Roma dönemi Vezüv resmi, Pompei'deki Yüzüncü Yıl Evi'ndendir ve şimdi Napoli Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. Claudius ile Herod Agrippa'nın sikkeleri ile Plemmirio gemi batığında bulunanlar da dahil diğer imajlar, www.davidgibbins.com. Adresindeki internet sitemde görülebilir.

David Gibbins, profesyonel yaşamında sualtı arkeologudur. Cambridge Universitesi'nden mezun olduktan sonra İngiltere'de ve yurtdışında arkeoloji dersleri vermeye başlamıştır. Eski gemi ve kent batıkları konusunda dünyadaki sayılı otoritelerden biridir. Okyanuslarda ve Akdeniz'de sayısız sualtı araştırmalarına başkanlık etmiştir. Şimdilerde İngiltere'de ve Kanada'da araştırmalar yapmaktadır.

1

Tanrı'm.